6
4-g
74

BIBLIOTECA NAZIONALE VITTORIO EMANUELE
6
4 B
8

V
O

6-4-g-74

Ex or [illegible] Antonij

LAVRENTII VALLAE VIRI DOCTISSIMI ELEGANTIARUM Latinæ linguæ Libri ſex.

Eiuſdem

De Reciprocatione Sui, & Suus, libellus.

Annotationes autem doctorum hominum, quæ præter rem antea reſecatæ ſuerant, iterum ſuum in locum in ſtudioſorum omnium utilitatem reſtituimus.

OMNIA SVMMA AC DILIGENTI *cura nunc denuò excuſa, & emendata.*

Cum Indice copioſißimo.

VENETIIS, *Ioan. Gryphius excudebat,*
M D L I X.

BIBLIOTECA NAZ. VITTORIO EMANUELE ROMA

LAVRENTIVS VALLA IOANNI
Tortellio Aretino, *cubiculario Apoſtolico*,
Theologorum facundiſſimo, S.

LIBROS *de linguæ Latinæ elegantia (mi* Ioannes *unicum amicitiæ ſpecimen, & omnis ſcientiæ decus) olim iam tibi debitos, totiesq; abs te efflagitatos, & tanquam creditore repetitos, tandem exhibeo, nominiq; tuo dedico, ac ueluti æs alienum perſoluo: & (ut longioris moræ dem pœnas) etiam cum fœnore, eoq; tanto, ut ſorti par ſit.* Nam *quum ſex eſſent libri, quos tibi (cui omnia debeo) repromiſeram: nunc totidem ad illos accedunt, eiuſdem, germanæq; materiæ: & quaſi ſemiſſi fenus additus, explet aſſem lucri.* Feciſti *itaque tu longam quidem expectationem: uerùm ipſius expectationis non negligētia mea, ſed conſilium extitit cauſa.* Nolo *enim fraudare beneficium meum gratia ſua.* Siquidem *nullam aliam inire rationem poteram, quā libros iniuſſu meo (ut ſcis) editos, & in plurima exemplaria tranſcriptos tibi dicarem, niſi & repurgarem diligentius, & (quod maius eſt) aliorum ueluti reliqui corporis acceſſione perfectos me emittere teſtarer, ut nemo niſi ab hoc fonte, & eius riuis noſtrarum* Elegantiarum *aquas ſibi hauriendas exiſtimaret, non ſolùm uberiore gurgite, ſed etiam nitidiore.* Quò *magis et ſpero, & opto, libros hos abs te in ſummi pontificis bibliotheca repoſitum iri: teq; curaturum, ut ille, cuius contubernalis es, & ſtudiorum intimus comes, nonnunquã eos*

euoluat, & quemadmodum de parte iam fecit, totum opus laudet, eximium profectò, ac maximum laboris mei fructum, ac præmium. Nam quis uberior fructus, aut quod magis optimum præmium generoſo animo contingere poteſt, quàm laudari à laudato uiro? ut ille apud Actium inquit: Gaudeo abs te laudari, pater, laudato uiro. Etenim quiſnam multis iam ſeculis laudatior extitit qui'ue ſit magis iure laudandus, quàm noſtrum omnium pater ſummus Pontifex Nicolaus Quintus? Qui non magis prudentiſsimorum hominum iudicio electus eſſe, quàm natus ad illam dignitatem uidetur: quem Deus nobis præbens, ſingulari quadam hoc ſeculum eſt beneficentia proſecutus: & quo ſoſpite (ut eſt hominum opinio) res humanæ futuræ felices ſunt. Adeò neſcias, an uirtus eius, an dignatio inter homines magis emineat: & inter ipſius uirtutes, quæ cui præſtet, ſi qua modò præſtat & non unaquæque omnes in ſe numeros habet, niſi ut quòd quiſque maximè uirtutem aliquam colit, ita maximè adeſſe huic illam exiſtimat: ueluti tu nonnunquam, atque ego prudentiam, cùm cæterarum rerum, tum uerò literarum. Quid enim tam arduum, tam difficile, tam profundum, quod non conſilij altitudine expediat, conficiat, tranſigat? Tot ſummi pontificatus, quem propè lacerum, ac naufragum acceperat, negotia, quibus diſtringitur, quorum pars quemlibet alium deprimeret, unus omnia curat, omnia ſuis humeris ſuſtinet, unus omnia obit, & (quod magis noſtram admirationem auget) non fortiter modò, ſed etiam libenter. Diuina nimirùm eſt in eo ingenij celeritas, ac uis. Iam uerò de literis quoties nobiſcum

cum

cum, alio'ue quo erudito, poſt fluctus occupationum loquitur. Taceo *qua pronunciandi maieſtate, et gratia, quanta memoria, quanta rerum copia, quanta doctrinarum omnium peritia elucet, uel humanarum, ut hiſtoricæ, ut oratoriæ, ut grammaticæ, ut philoſophicæ, ut poeticæ, etiam metricæ: uel diuinarum, ut theologiæ, ut omnis iuris, ut eius quam* Græci μεταφυσικὴν *uocant.* Nihil *ita arduum, itaq; abditum quod eum fallat: nihil ita tenue in literis, exiguumq́; (unde haud ſecus miror) quod eum fugiat: eoq; nunquàm minus loqui, magis attendere mihi libet, quàm quum ipſum audio.* Pace *tamen eius dictum ſit, non minus ornat illam dignitatem, quàm ab illa ornetur.* Nec *ego minus ueneror eius uirtutes apud me, q̃ datas à* Deo Apoſtolicas *claues, quum præſertim ſcientia ſacrarum literarum clauis uocetur, ab eodem* Deo *tributa, quæ aperit, & nemo claudit: claudit, & nemo aperit.* Itaque *utraque manu claues geſtat, ſapientiæ altera, altera poteſtatis.* Quare *(ut liberè quod ſentio dicam) uel magis mihi lætandum, atque gloriandum erit, ſi à tam integro, tam ſancto, tam ſapienti uiro, quàm ſi à ſummo* Pontifice *laudabor. Summi enim* Pontifices *multi fuerunt, ſed qualis hic, uix unus, aut alter: quem abſit ut emerendi fauoris gratia impenſius laudauerim, quippe qui ſciam & me improbaturos homines, ſi mentiar: & illum talem eſſe, qui nec ſeipſum ignoret, & teſtimonia ſuarum laudum malit in pectoribus eſſe, quàm in linguis.* Neque *uelim te hanc ei epiſtolam oſtendere.* In *qua etſi laudatur, id tamen non ideo fit, ut has laudes ipſe, ſed ut cæteri legant: & (quod ad nos attinet) magna ſanè*

*honori tuo,ac meo ſiet acceſſio ex hac Nicolai ponti-
ficis commemoratione.* Etenim *ſi in arcubus triumpha
libus,& columnis,cæteriſq; id genus operibus in bono
rem aliquorum extructis,quò ſint auguſtiora, cerni-
mus interdum alicuius* Dei,*aut* Deo *ſimilis imaginem
ſuperpoſitam, cur ipſe non putem mihi faciundum, ut
huic meæ columnæ(non auſim dicere arcui)duodecim
paſſus altæ,quam ego opifex tibi ob ſingularem eru-
ditionem, ſummam beneuolentiam,maxima in me me-
rita dicaui , imaginem* Nicolai *ſummi Pontificis mea
manu ſculptam in culmine collocem,ut operis decori
quædam etiam ex ipſo præſide maieſtas accedat?*Ita *&
noſtra in illum reuerentia,ac religio, & illius in nos
fauor,ſplendorq; conſtabit.* Vale.

LAVRENTII VALLAE PATRItij Romani, & de lingua Latina bene meriti, in ſex Elegantiarum libros elegans & docta admodùm præfatio.

QVVM ſæpe mecum noſtrorum maiorum res geſtas, aliorumq; uel regum, uel populorum conſidero, uidentur mihi non modò ditionis noſtri homines, uerùm etiam linguæ propagatione cæteris omnibus antecelluiſſe. Nam Perſas quidem, Medos, Aſſyrios, Græcos aliosq; permultos longè, latèq; rerum potitos eſſe: quoſdam etiam, ut aliquantò inferius quàm Romanorum fuit, ita multò diuturnius imperium tenuiſſe conſtat, nullos tamen ita linguam ſuam ampliaſſe, ut noſtri fecerunt: qui (ut oram illam Italiæ, quæ magna olim Græcia dicebatur: ut Siciliam, quæ Græca etiam fuit: ut omnem Italiam taceam) per totum penè Occidentem, per Septentrionis, per Aphricæ non exiguam partem, breui ſpatio linguam Romanam (quæ eadem Latina à Latio, ubi Roma eſt, dicitur) celebrem, & quaſi reginam effecerunt, & (quod ad ipſas prouincias attinet) uelut optimam quandam frugem mortalibus ad faciendam ſementem præbuerunt: opus nimirùm multò præclarius, multoq; ſpecioſius, quàm ipſum imperium propagaſſe. Qui enim imperium augent, magno illi quidem honore affici ſolent, atque imperatores nominantur: qui autem beneficia aliqua in homines contulerunt, ij non humana, ſed diuina potius laude ce-

lebrantur quippe qui non ſuæ tantùm urbis amplitudini, ac gloriæ conſulant, ſed publicæ quoq; hominum utilitati, ac ſaluti. Itaque *noſtri maiores rebus bellicis, pluribusq; laudibus cæteros homines ſuperarunt, linguæ uerò ſuæ ampliationi ſeipſis ſuperiores fuerunt, tanquam relicto in terris imperio, conſortium* Deo*rum in cœlo conſecuti.* An *uerò (Ceres quòd frumenti,* Liber *quòd uini,* Minerua *quòd olei inuentrix putatur, multiq; alij ob aliquam huiuſmodi beneficentiam in* Deos *repoſiti ſunt) linguam* Latinam *nationibus diſtribuiſſe minus erit, optimam frugem, & uerè diuinam, nec corporis, ſed animi cibum?* Hæc *enim gentes illas, populosq; omnes omnibus artibus, quæ liberales uocantur, inſtituit: hæc optimas leges edocuit: hæc uiam ad omnem ſapientiam muniuit: hæc denique præſtitit, ne barbari amplius dici poſſent.* Quare *quis æquus rerum æſtimator non eos præferat, qui ſacra literarum colentes, ijs, qui bella horrida gerentes, clari fuerunt? illos enim regios homines, hos uerò diuinos iuſtiſsimè dixeris, à quibus non (quemadmodum ab hominibus fit) aucta* Reſ*publica eſt, maieſtasq; populi* Rom. *ſolùm, ſed (quemadmodum à dijs) ſalus quoque orbis terrarum: eò quidem magis, quòd qui imperium noſtrum accipiebant, ſuum amitter, & (quod acerbius eſt) libertate ſpoliari ſe exiſtimabant, nec fortaſſe iniuria: ex ſermone autem* Latino *non ſuum immi nui, ſed condiri quodammodo intelligebant: ut uinum poſterius inuentum, aquæ uſum non exc uſsit: nec ſericum, lanam, linumq;: nec aurum, cætera metalla de poſſeſsione eiecit: ſed reliquis bonis acceſsionem adiunxit.*

Clari fuerunt hic bis repeti debet.

Et

Et ſicut gemma aureo alligata annulo non deorna-mento eſt, ſed ornamento: ita noſter ſermo accedens aliorum ſermoni uernaculo, contulit ſplendorem, non ſuſtulit. Neq; *enim armis, aut cruore aut bellis domi-natum adeptus eſt: ſed beneficijs, amore, concordia.* Cuius *rei (quantum coniectura ſuſpicari licet) hoc, ut ita loquar, ſeminarium fuit.* Primùm, *quod ipſi maiores incredibiliter ſe in omni ſtudiorum genere excole-bant: ita, ut ne in re quidem militari aliquis, niſi idem in literis, præſtans eſſe uideretur: quod erat cæteris ad æmulationem non exiguum incitamentum.* Deinde, *quòd ipſis literarũ profeſſoribus præmia egregia ſanè proponebant.* Poſtremò, *quòd hortabantur prouincia-les omnes, ut cùm* Romæ, *tum in prouincia* Romanè *lo qui conſueſcerent.* Ac *(ne pluribus agam) de compara-tione imperij, ſermoniſq;* Romani, *hoc ſatis eſt dixiſſe.* Illud *pridem, tanquam ingratum onus, gentes, natio-neſq; abiecerunt hunc omni nectare ſuauiorem, omni ſerico ſplendidiorem, omni auro, gemmaq; pretioſio-rem putauerunt, & quaſi* Deum *quendam è cœlo de-miſſum, apud ſe retinuerunt.* Magnum *ergo* Latini *ſermonis ſacramentum eſt, magnum profectò numen, quod apud peregrinos, apud barbaros, apud hoſtes, ſan ctè, ac religioſè per tot ſecula cuſtoditur, ut non tam dolendum nobis* Romanis, *quàm gaudendum ſit, atque ipſo etiam orbe terrarum exaudiente gloriandum.* Amiſimus Romam, *amiſimus regnum, amiſimus domi-natum, tametſi non noſtra, ſed temporum culpa: uerun tamen per hunc ſplendidiorem dominatum in magna adhuc orbis parte regnamus.* Noſtra *eſt* Italia, *noſtra*

Gallia, noſtra Hiſpania, Germania, Pannonia, Dalmatia, Illyrium, multæq; aliæ nationes. Ibi nanque Romanum imperium eſt, ubicunque Romana lingua dominatur. Eant igitur nunc Græci, & linguarum copia ſe iactent. Plus noſtra una efficit, et quidem inops (ut ipſi uolunt) quàm illorum quinque (ſi eis credimus) locupletiſſimæ: & multarum gentium uelut una lex, una eſt lingua Romana: unius Græciæ (quod pudendum eſt) non una, ſed multæ ſunt tanquam in Repub. factiones. Atque exteri nobiſcum in loquendo conſentiunt: Græci inter ſe conſentire non poſſunt, nedum alios ad ſermonem ſuum ſe perducturos ſperent. Varie apud eos loquuntur auctores, Atticè, Aeolicè, Ionicè, Doricè, κοινῶς: apud nos, id eſt, apud multas nationes, nemo niſi Romanè, in qua lingua diſciplinæ cunctæ libero homine dignæ continentur, ſicut in ſua multiplici apud Græcos: qua uigente, quis ignorat ſtudia omnia, diſciplinasq; uigere? occidente, occidere? Qui enim ſummi philoſophi fuerunt, ſummi oratores, ſummi iureconſulti, ſummi denique ſcriptores? nempe ij, qui bene loquendi ſtudioſiſſimi. Sed me plura dicere uolente, impedit dolor, & exulcerat, lacrymariq; cogit intuētem quo ex ſtatu, & in quem facultas iſta reciderit. Nam quis literarum, quis publici boni amator à lacrymis temperet, cùm uideat hanc in eo ſtatu eſſe, quo olim Roma capta à Gallis? Omnia euerſa, incenſa, diruta, ut uix Capitolina ſuperſit arx. Siquidem multis iam ſeculis non modò Latinè nemo locutus eſt, ſed ne Latina quidem legens intellexit: non philoſophiæ ſtudioſi philoſophos, non cauſidici oratores, non legulei iureconſultos

Id eſt, cōmuniter.

conſultos, non cæteri lectores ueterum libros percepros habuerunt, aut habent: quaſi amiſſo Romano imperio, non deceat Romanæ nec loqui, nec ſapere: fulgorem illum Latinitatis, ſitu ac rubigine paßi obſoleſcere. Et multæ quidem ſunt prudentium hominum, uariæq; ſententiæ, unde hoc rei acciderit, quarum ipſe nullam nec improbo, nec probo, nihil ſanè pronunciare auſus: non magis quàm cur illæ artes, quæ proximè ad liberales accedunt, Pingendi, Scalpendi, Fingendi, Architectandi, aut tandiu, tantoq; opere degenerauerint, ac penè cum literis ipſis demortuæ fuerint, aut hoc tempore excitentur, ac reuiuiſcant: tantusq; tum bonorum opificum, tum bene literatorum prouentus effloreſcat. Verum enimuero quo magis ſuperiora tempora infelicia fuere, quibus homo nemo inuentus eſt eruditus, eò plus his noſtris gratulandum eſt, in quibus (ſi paulò amplius adnitamur) confido propediem linguã Romanam uerè plus quàm urbem, & cum ea diſciplinas omneis, iri reſtitutum. Quare pro mea in patriam pietate, imò adeò in omneis homines, & pro rei magnitudine cunctos facundiæ ſtudioſos, uelut ex ſuperiore loco libet adhortari, euocareq;, & illis (ut aiunt) bellicum canere. Quouſque tandem Quirites, (literatos appello, & Romanæ linquæ cultores, qui & uerè, & ſoli Quirites ſunt, cæteri enim potius inquilini) quouſque inquam Quirites urbem ueſtram, non dico domicilium imperij, ſed parentem literarum à Gallis eſſe captam patiemini? id eſt, Latinitatem à barbaria oppreßam? Quouſque profanata omnia duris, & pene impiis oculis aſpicietis? An dum fundamentorum reliquiæ

quiæ uix appareant? Alius ueſtrum ſcribit hiſtorias: iſtud eſt Veios habitare. Alius Græca transfert: iſtud eſt Ardeæ conſidere. Alius orationes, alius poemata cõponit: iſtud eſt capitolium, arcemq́; defendere. Præclara quidem res, & non mediocri laude digna: ſed hoc non hoſtes expellit, non patriam liberat. Camillus nobis, Camillus imitandus eſt, qui ſigna (ut inquit Verg.) Æneid.6. *in patriam referat, eamq́; reſtituat: cuius uirtus adeò cæteris præſtantior fuit, ut illi qui uel in capitolio, uel Ardeæ, uel Veijs erant, ſine hoc ſalui eſſe non poſſent. Quòd hoc quoque tempore continget: & cæteri ſcriptores ab eo, qui de lingua Latina aliquid compoſuerit, non parum adiuuabuntur. Equidem (quod ad me attinet) hunc imitabor, hoc mihi proponam exemplum, comparabo (quantulumcunque uires meæ ferent) exercitum, quem in hoſtes quàm primum educam: ibo in aciem, ibo primus, ut uobis animum faciam. Certemus, quæſo, honeſtiſsimum hoc, pulcherrimumq́; certamen: non modo ut patriam ab hoſtibus recipiamus, uerùm etiam ut in ea recipienda quis maximè Camillum imitabitur, appareat. Difficillimum quidem præſtare, quod ille præſtitit, omnium imperatorum mea ſententia maximus, riteq́; ſecundus à Romulo conditor urbis appellatus. Ideoq́; plures, pro ſe quiſque, in hanc rẽ elaboremus, ut ſaltem multi faciamus, quòd unus effecit. Is tamen iure, uereq́; Camillus dici, exiſtimariq́; debebit, qui optimam in hac re operam nauauerit. De me tantum affirmare poſſum, ut non ſperarem tantæ me rei ſatisfacturũ, ita difficillimam ſumpſiſſe laboris partem, duriſsimamq́; prouinciam, ut redderem alios*

ad

ad cætera proſequenda alacriores, Hi *enim libri nihil fere quod ab alijs auctoribus(ijs duntaxat qui extant) traditum eſt, continebunt*. Atque *hinc principium noſtrum auſpicemur*.

De nominibus quorum ablatiui plurales exeunt in Abus. CAP. I.

D*Eus, dea deabus dicimus*: Diuus, *diua, diuabus non dicimus*. Item *in quibuſdam alijs: ut*, Filius, *filia, filiabus: non* Priuignus, *priuigna, priuignabus*: Natus, *nata, natabus: non* Genitus, *genita, genitabus*: Equus, *equa, equabus*: Mulus, *mula, mulabus: non* Aſinus, *aſina, aſinabus: nec* Iuuencus, *iuuenca, iuuencabus: nec cætera ſimilia. non* Ceruus, *cerua, ceruabus. non* Lupus, *lupa, lupabus*. Item *ut dicimus* Libertus, *liberta, libertabus, ita non dicimus* Libertinus, *libertina, libertinabus: non* Patronus, *patrona, patronabus: non* Concubinus, *concubina, concubinabus: non* Pediſſequus, *pediſſequa, pediſſequabus: non* Seruus, *ſerua, ſeruabus: non* Famulus, *famula, famulabus: non* Dominus, *domina, dominabus: non* Animus, *anima, animabus: tametſi quidam his poſterioribus utuntur*. Cicero *tamen ad uxorem, & filiam ſcribens*, Duabus *animis ſuis dixit, non animabus*. Et Curtius *de matre, & uxore* Darij, Dominis, *non dominabus dixit*. Quòd *ſiqui per licentiam aliter loquuntur, non eſt mirandum: cum quidam ueteres dixerint* Dextrabus, *pro dextris: &* Eabus, *pro eis*. Sed *ego de uſu loquendi diſputo, non de abuſu*.

Epi.14. libro 25. epiſt.fam. Lib.3.

De Verbalibus exeuntibus in Atio. CAP. II.

Nomi-

NOmina quæ ueniunt à uerbis primæ coniugationis, poſitionem ſupini habẽtibus in itum, uel in ctũ, præter cæterorum uerborũ legem exeunt, in atio, & non in itio, uel in ctio: ut, Veto, uetui, uetitum: inde uetatio, non uetitio. Preſto, præſtiti, præſtitum, præſtatio: non præſtitio. Cubo, cubui, cubitum, cubatio: non cubitio. Domo, domitum, domatio: non domitio. Sono, ſonitum, ſonatio: non ſonitio. Crepo, crepitum crepatio: non crepitio. Tono, tonitum, tonatio, non tonitio: licet dicamus ſonitus, crepitus, tonitus: non ſonatus, crepatus, tonatus. Frico, frictũ, fricatio, nõ frictio: & ita in cæteris. Sectio tamẽ crebrius reperitur, quàm ſecatio. Horum participia diſsimila ſunt. Nam ea, quæ ſunt præteriti temporis, exeunt in itus: quæ uerò futuri, in aturus: uetitus, uetaturus: præſtitus, preſtaturus.
Lib. 1. Vnde Lucanus: Conſtatura fides ſuperum. Domitus, domaturus: & ita in cæteris. Lauo, & Poto non habent ſupina, neque in itum, neq; in ctum, ſed in otum: ideoq; formant nomina ſua lotio, & potio: inde ſunt lotor, & potor uerbalia nomina: & lotium pro urina, prima tamen breui, non longa. Aliquando reperitur lauatum, & potatum: inde ſunt lauatio, & potatio: lauatorq;, & potator. Iuuo, iuui, iutum, nec in hunc, nec in illum modo format ſuum deriuatiuum. Cæterum ex alio ſupino iuuatum, facit iuuatio: ab illo fit iutor, ſeu potius adiutor. Ex cæteris autem pauca ſunt nomina uerbalia in or, ut domitor, non domator: & Sector, qui ſignificat eum accuſatorem, qui ex damnatione accuſati dimidium bonorum expectat illius, aut certè aliquam partem.

Aſco-

ANNOTATIO

* Aſconius Pedianus: Sectores dicti ſunt qui ſpem lucri ſui ſecuti bona condemnatorum ſemel auctionabantur, pro'que iis pecunias penſitabant ſingulis, ac in poſtera pro compendio ſuó ſingulas quaſque pecunias populo uendituri. Ciceró pró Roſcio: Neſcis per iſta tempora eoſdem ferè ſectores fuiſſe bonorum colonorum. Et Cæſar in commentariis: Poſtridie eius diei refractis portis cum iam defenderet nemo, atque intromiſſis militibus ſectionem eius oppidi uniuerſam Cæſar uendidit.

L Vdiera (inquit Priſcianus) & non ludicria, ab hoc ludicri dicimus. Vergilius in XII. —Neque enim leuia, aut ludicra petuntur Præmia. Per quod uult ludicra tertiæ declinationis, cùm contrà notum ſit ſecundæ eſſe: ut in lege illa frequenter repetita, Qui artem ludicram exercuerit, in quatuordecim ordinibus primis ne ſedeat. Ars ludicra, eſt ars hiſtrionica, & ſcenica: & (ut ſentio) quicquid nomine ludicri intelligitur. Nam ludicrum, quod eſt ſubſtantiuum, non modò ludus hiſtrionicus eſt & ſcenicus, ſed quodcunque luſorum opus, ac ioculare, etiam ludi publici. Priſc. li. 7.

De hoc nomine Ficus. CAP. IIII.

F Icus (idẽ inquit) etiam uitiũ corporis quartæ eſt: Priſc. li. 6

Martialis primo Epigrammatωn: Epig. 33.

Cùm dixi ficus, rides quaſi barbara uerba,
Et dici ficos Ceciliane iubes.
Dicemus ficus, quas ſcimus in arbore naſci,
Dicemus ficus Cæciliane tuos. Ex quo oſtendit, & uitiũ, & fructũ quartæ eſſe declinationis, genere autem differre. Ego uerò reperio ancipitem apud

Mar-

Martialem ſcripturam,& frequentius ſic, ut & ipſe puto ſcribendum:

Cùm dixi ficos,rides quaſi barbara uerba,
Et dici ficus Cæciliane iubes.
Dicemus ficus,quas ſcimus in arbore naſci,
Dicemus ficos Cæciliane tuos.

Ante omnia,cur ille riſiſſet Martialem, quòd diceret ficus? An non reperitur ficus,ſaltem pro arbore, atque etiam pro fructu,in numero ſingulari? Non hoc ergo ille ridebat.Quid ergo? quod genere abuteretur? ne hoc quidem.Quippe cũ dico ficus,quo genere utar, nemo intelligit.Certè ridebat quòd alia declinatione uteretur,q̃ ea,qua debebat,ut ex ſecundo uerſu, in quo mutata eſt declinatio,apparet.Quòd ſi igitur Cæcilianus de declinatione agebat, non de genere, debuerat Martialis ad declinationem,non ad genus reſpondere ut eſt putandum:atque adeò neceſſe eſt eum reſpondiſſe.Siquidem(ut oſtendi)ille reprehenderat, quòd hic ficos diceret,non ficus.Quæ reprehenſio ſi uera eſt, ut Priſciano uidetur,qui uult ficus magis eſſe quartæ, quæ tandem modeſtia poetæ fuiſſet,eum qui rectè admoneat,tam execrabili etiam uero crimine inceſſere? ergo coniunxit accuſationem imperitiæ cum accuſatione flagitij per iocum,& dicacitatem,ut moris ſui eſt, quòd ille adeò ſtolidus,non ſolum nequam eſſet, ut negaret ficos reperiri,quos ſecum ſemper, & quidem cũ dolore geſtaret:quod minime mirum eſt reperiri, quũ pro fructu,ad cuius ſimilitudinem morbus appellatus eſt,in ſecunda declinatione,&(ut opinor) in genere maſculino non modò apud poetas, ſed apud oratores

quo-

quoque,probatiſsimos reperiatur:ut Horatius, Ser.2. ſaty 8.

Pinguibus & ficis paſtum iecur anſeris albi.

Et Plinius ad Octauium Rufum, Quæ nunc cum ficis, & boletis certamen nondum habent. Et Cicero *de Senectute,Ex tantulo grano fici. Quidam grammaticorum recentum, id eſt,imperitorum, aiunt pro fructu quartæ,pro arbore ſecundæ eſſe declinationis, quum pro arbore ſit ſæpius quartæ. ut idem de Oratore. Vxorem ſuam ſuſpendiſſe ſe de ficu. Secundæ autem,ut apud Iuuenalem: —Ad quæ* Lib.1 epiſt.7. Lib.2. Satyra 10.

Diſcutienda ualent ſterilis mala robora fici.

Macrobius & ipſe in ſecunda declinatione ſemper fere utitur,& plurimos ueterum oſtendit uſos. Priſcianus uerò uult pro fructu,& morbo quartæ eſſe,& hoc auctoritate Martialis. Neque ego inficior ultimum illum uerſum poſſe ſic legi,ut recitat Priſcianus: ſed id ioco magis,quàm ſerio à poeta accipimus eſſe dictum. Neque enim ſeipſum,quòd ficos dixiſſet, ſed illius & nequitiã, & imperitiã reprehendere uoluit:non ignorans ficos & Latinè,& uſitate dici. Nec uero Priſciano faciendum fuit,ut unum Martia ſequeretur, & Cæcilianum neſcio quẽ,ut flagitioſum hominẽ, ſic inerudituũ,in eo præſertim loco,ubi iocabatur poeta,nec ſuam ſententiã aperiebat,& tacite negabat,quod affirmare uidebatur. Nã nequaquã dixiſſet ficus quartæ eſſe declinationis,& generis maſculini,quod inauditũ eſt: nec differentiam poſuiſſet generis inter morbum, & fructum,quum hoc ab illo dicatur. Quidam eccleſiaſtici aiunt pro arbore,Ficulnea:ut ibi,Videte ficulneam, & omnes arbores. Quod nuſquã alibi(ſi memoria non Satur.3. c.19. Luc. 21.

excidit) mihi repertum eſt.Sed adiectiuum Ficulneus *a,um,pro materiato ex illa arbore:ut à populus populeus,& à corylus coryleus & colurnus, et ab abies abiegnus,ab ilice ilignus dicitur.*

De nominibus Diminutiuis. CAP. V.

*Nomina diminutiua exeuntia in talem uocem, qualis eſt piſciculus, ſi rite formentur, uera ſunt diminutiua:ut,*Piſciculus,Vermiculus,Paſſerculus, Fraterculus, Securicula, Lucubratiuncula, Virguncula, Sororcula,Munuſculum, Corpuſculum, Tempuſculum,Mendaciunculum, Pluſculum. *Sin minus ritè formētur, diminutiua non ſunt,ut* Auunculus, Cuniculus,Muſculus,*quando non eſt paruus mus,* Pediculus *uel(ut alij uolunt)* Pedunculus: *& penultima longa* Cuculus,Cicercula,*nomen leguminis,* Nouacula *culter raſorius.*Lenticula,*uaſculi genus.Alia maſculina,aut fœminina non occurrunt. Seruius tamen ſuper* Donatum *ait,acus acicula.Acus enim dicitur, qua ueſtes ſarciuntur:*Acicula,*qua mulieres utuntur ad ornamentum capitis. Adiectiua tria,*Anniculus Ridiculus,Vernaculus:*anniculus puer,annicula puella, anniculum iumentum,hoc eſt,unius anni:ſicut* Bimus,a,um, *i duorum annorum.*Trimus *trima trimum,id eſt, triū annorum.Quadrimus quadrima quadrimum,id eſt,quatuor annorum,& non amplius.*Nec *de animalib. modò,ſed de inanimatis,ut anniculum uinum,bimum oleū.* De *pueris tamen magis loquimur per diminutionem, bimulus,trimulus,quadrimulus, quia intra hos annos adhuc parui ſunt,ut bimulus puer,trimula puella:ſimiliter de his,in quibus hæc ratio habet locum: ut,anniculus*

culus equus. Diſsimiliter *in quibus hæc ratio locum non habet:ſed dicemus,bimus aries,trimus porcus,quadrimum uinum*.Ridiculus *homo,ridicula res, ridiculum caput,id eſt,deridẽdum*.Eſt *etiam ſæpe neutrum, ſignificatq́; ſermonem riſus potius,quàm deriſus excitantem*.Vernaculus,*a,uernaculũ,quod eſt domi noſtræ uel in noſtra patria natum:ut, lingua uernacula,quam uulgo dicunt linguam maternam.dictum eſt à* Verna, *qui eſt ſeruus domi noſtræ natus,id eſt, ex noſtra ancilla*.Præterea *neutra multa ſunt:ut*, Vmbraculum,*tabernaculum*, Spectaculum,Habitaculum,Cœnaculum, Crepuſculum,Germiculum *pro germine*, Crepitaculum,Vinculum,*amiculum pro amictus genere quodam ferè pallio*: Curriculum *pro curſu:& pro loco,in quo certamen currendi exercetur,nonnunquam etiam pro curru:ut* Curtius *libro* 8.*Aliorum turbati equi non in uoragines modo,lacunasq́;,ſed etiam in amnem præcipitauere curricula*.Cubiculum *quòd certè à cubili non uenit, quum intra cubiculum cubile ſit, & eius diminutiuum foret cubiliculum*. Puluis *& ſignificatione, & formatione legitima diminutiuum facit, ſed genus mutat apud* Hieron.*ut uile puluiſculum: maſculinè tamen poſuit* Apul.*in quodam ſuo carmine,de quo meminit in apologia de magia*:Miſi *(ut petiſti) munditias dentium*,Nitelas *oris,ex* Arabicis *frugibus*, Tenuem, *candificum,nobilem puluiſculum*, Complanatorẽ *tumidulæ gingiuulæ*, Conuerritorem *pridianæ reliquiæ*: Ne *qua uiſatur tetra labes ſordium*, Reſtrictis *fortè ſi labellis riſeris*.Conuentus *quoque facit conuenticulum*. Cic.*pro* Sext.Tamen *conuenticula hominum quæ ciui*

tates nominarunt. Baculus *non terminat diminutiuum in hac uoce, quia ſua talis eſt, tamen neutrum habet* Bacillum. Cice. 11. *De finib.* Bacillum, *aliud inflexum, aliud ita natum.* Reperitur *tamen primitiuum & in neutro: ut apud* Ouidium *li.* XV. *Metam. Eſſe ſolet, baculumq; tenens agreſte ſiniſtra.* Ne *terebra quidem huius uocis eſt, tamen gignit diminutiuum terebellum, non terebella.* Auricula *uerò ritè formatur, ſed ſignificatione diſſentit: nanq; cartilago illa eſt circum auri um concauitatem, non autem parua auris.* Mentula *quoque, quæ non paruam mentem ſignificat, ſed uirilia.* Fidicula, *pro inſtrumento torquendi, quod an rite formetur, nunc uideamus.* Nam *fidis, inquit* Priſcian. *facit fidicula.* Nam *ſi eſſet fides in hac ſignificatione, quomodo Seruio placet, non fidicula feciſſet, ſed fidecula.* Auidius *Seruium* Priſcianus *carpſit, utpote unam rem non uno in loco reprehendens. Cæterum ipſe fallitur, non Seruius.* Nam *nec fidis (quemadmodum ueterum auctoritas tradit) ſed fides dicitur: & ſi fides dicatur, fidiculam potius, quàm fideculam analogia exigit.* De *auctoritate ſatisfecerit* Feſtus Pomp. *ita ſcribens: Fides genus citharæ, dictæ, quòd tantum inter ſe chordæ eius, quantum inter homines fides concordent.* Analogiæ *quoque ratio fidicula exigit à fides, ſicut ædicula ab ædes, ſedicula à ſedes, cædicula à cædes: nõ ædecula, ſedecula, cædecula, ſicut apes, de quo ſolo nomine facit ille mentionem, apicula facit non apecula.* Et *ſi quando apis innominatiuo reperiatur, ut ille ait, ueluti apud* Ouid. *in* XIII. *Metam.* Non *apis inde tulit collectos ſedula flores. hoc per quàm rarum eſt,* &

Priſc. libro I. & 3. Quã meritò Priſcianus Seruium carpat, & Valla à Se uio ſtet, uterque uiderit. nam Ser. in illud Ver. 6. Aen. Threicia fretus cithara, fidibuſq; canoris: ſic ait, Fidi-

& analogia apes potius: quam apis defendi, quia à pede compoſitum, ac deriuatum putatur. Denique *fidis in nominatiuo inauditũ eſt, ergo fides dicendum eſt, cuius diminutiuũ fidicula.i. parua cithara, uel chordula.* In plur. *tortorium (ut dixi) inſtrumentũ ex duob. (ut reor) et obliquatis lignis cõpactũ, uel ab extorquẽda fide, ac ueritate: uel à nerueis funib. uinculisq́; quibus ab illum modum homines torquendi alligabantur.*

bus, autẽ eſt à nominatiuo hæc fidis, ut ſit Pyrrhichius: nã fides, iãbus eſt.

AD *hunc locum pertinet, quod nunc ſubijcimus:* Nomina *tertiæ declinationis exeuntia in er, ſiue maſculina, ſiue fœminina, ſiue communia, huiuſmodi uocem diminutiuorum ſortiri: ut,* Pater *paterculus, frater fraterculus, mater matercula, cuius quaſi ſimilis ſoror facit ſororcula, cicercula à cicer tanquã à fœminino, pauper pauperculus, paupercula.* Q*uæ ſunt ſecundæ declinationis tam adiectiua, quam ſubſtantiua, faciunt diminutiua in ellus maſculina, in ella fœminina, in ellum neutra.* Culter, *cultellus:* Liber *libellus:* Puer *puellus:* Tener, *tenera, tenerum, tenellus, tenella, tenellum:* Miſer, *miſera, miſerum, miſellus, miſella, miſellũ:* Sacer, *ſacra, ſacrũ, ſacellus, ſacella, ſacellũ. unde hoc* Sacellum, *pro templo modico.* Hinc *factum eſt, ut fœminina quoque ſubſtantiuorum eodem modo, quo adiectiuorum, facerent diminutiua.* Caper, *capra, capella:* Puer, *puera, puella:* Liber, *libra, libella, licet multò aliud libra, quàm liber ſignificet.* Hæc *diminutiua in ellus, & ella exeunt. Sunt quædam in illus, illa.* Inter *ea autem priora* Priſcianus *ponit* Ala, *uultq́; facere diminutiuum aſcella.* Cicero *tamen inter poſteriora.* Duo *enim maſculina, totidemq́; fœminina donat*

Cic. de Orato perf.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA

hoc genere terminationis: Palus, paxillus Talus, taxillus: Mala, maxilla: Ala, axilla. Sunt tamen & alia in hanc uocem exeuntia.

ILla quoque diminutiua, quæ finiunt in aſter, imitationem potius, quam diminutionem ſignificant: neque enim ea ratione dicitur Oleaſter, Pinaſter, Apiaſtrum, Mentaſtrum, Siliquaſtrum, quòd ſit parua pinus, paruum apium, parua mentha, parua ſiliqua: ſed quòd ſylueſtria, oleam, pinum, apium, mentham, ſiliquam imitantia: &, quo quidam utuntur, Filiaſter, pro priuigno, non paruus filius eſt, ſed imitans filium: & Paraſitaſter, non paruus paraſitus (aliter enim nō diceretur à Comico, paraſitaſter paruulus) ſed imitator paraſitorum: ut apud M. Tullium pro Vareno, Eurucius hic noſter Antoniaſter eſt. Et ad Attic. lib. XII. Omnino ſolet eſſe Fuluiaſter. id eſt, antonij, Fuluijq́; imitator. Et hinc Auguſtinus appellat Philoſophaſtrum non (ut puto) paruum philoſophū, ſed imitatorem philoſophorum: niſi dicas imitationē eſſe diminutionē quandā perfectionis. Tamen aliud eſt eſſe diminutiua, aliud imitatiua. Nec quiſpiam dixerit Oleaſtrū eſſe minutā oleam, & Pinaſtrum eſſe minutam pinū, quā Plin. ait eſſe miræ altitudinis: etſi quidā nunc ſolēt puſillos homines appellare, Antoniaſter, Luciaſter, paulaſter, ſecuti Priſcianū, qui præter ſuperiora, hæc addit, eſſe eiuſmodi diminutiua adulationis, maximè et puerorum, ut Catilaſter, Antoniaſter, Patriciolus, Sergiolus. Sed hæc poſteriora ſunt uerè diminutiua, illa (ut oſtendit) non uera, ideoq́; nec adulationis: quanquā omnia diminutiua (non minus quàm hæc in olus) ſunt

Teren. in Adelph. act. 5. ſce. 2.

Citat Valla Tul. pro Vareno poſt Priſcian. l. ;. qui ea morat ionem potuit legiſſe nūc autem deſideratur. Illius orationis meminit Quintil. li 7. ca. 1. & li. 9. ca. 2.

Lib. 16. cap. 10.

apta

apta adulationi, & ſæpe etiam contẽptui: ut, Homuncu*lus,* Homulus, Argutulus,*ſed ad rem reuertamur.* Pul*laſtra apud* Varr. *quæ eſt parua adoleſcensq́; gallina, quod nec ipſum diminutionem ſignificat.* Nam *maiuſcula potius pulla, quàm minuſcula eſt etiam ſi minor gallina eſt non gallinaſtra dicitur, ſed pullaſtra.* Duo *tamen nomina ſunt, quæ diminutionis regulam ſeruant ſurdaſter, et* Recaluaſter*, quorum alterum ſignificat diminutionem ſurditatis.* Non *eſt planè ſurdus ſurdaſter, ſed (ut ſic dicam) ſurdulus: & recaluaſter, qui frõte caluus eſt non toto capite, quaſi recaluatulus, quod eſt diminutiuum, in quẽ modum nequeunt reſolui nomina illa, de quibus ſuprà diſputauimus.* Ex *his autem quæ retuli exemplis, liquet non modò in aſter, finiri hæc nomina, & eſſe maſculina, ſed etiam in aſtra fœminini generis: ut* Pullaſtra, Filiaſtra *apud quoſdam pro priuigna:* Siliquaſtra *pro piperite, quod non uideo quid ex ſiliqua imitetur, & in aſtrum neutri: ut,* Apiaſtrum, *ſiliquaſtrũ à ſiliqua arbore ferente fructum ſui nominis, quod* Græci κερά τιον *uocant. ſignificat etiam ſiliqua folliculum, ubi grana leguminum includuntur, & ſiquid leguminibus eſt ſimile.* Fereq́; *hæc nomina arborum, herbarumq́; diuerſum genus habent in primitiuis, à diminutiuis, uel deriuatiuis.* Priſc. li. 3. Varr. de Re ruſt. li. 3. c. 9.

De nominibus exeuntibus in Rius, uel Rium. CAP. VI.

TAbularium, *locus ubi tabulæ, id eſt inſtrumenta, & literæ reponuntur.* Sacrarium, *repoſitorium ſacrorum.* Aerarium, *repoſitorium æris: id eſt, numorum, ſimiliumq́; rerum precioſarum, atque opum.* Armarium, *ubi reponuntur libri, cæteraq́;*

huiuſmodi. Armamētarium, *ubi reponuntur armamen ta, & arma.* Atramentarium, *uaſculum quod continet atramentum.* Calamarium, *quidam uſurpant pro theca calamaria, ubi calami recōduntur: ſed quia hoc tempore plerique penna ſcribunt, poteſt etiam dici* Pennarium, *niſi malumus appellare thecam pennariam, thecam calamariam, & thecam graphiariam.* Penarium, *ubi reponitur penus: hoc eſt, edulia, & ad uictum pertinentia.* Viuarium, *ubi continentur uel aues, uel piſces, uel feræ: quæ duntaxat ad uictum ſpectant.* Pomarium, *locus pomorum reponendorum: uel locus conſitus pomis: ut* Ouid. *Id metuens, ſolidis pomaria clauſerat* Atlas Mœnibus. *Quidam hoc* Pomœrium *uocant.* Titus *autem* Liuius Pomœrium *ait eſſe locum ad muros intrà, & extrà, ubi ædificare non licet, quaſi poſt mœnia: ut dicimus* Pomeridianum, *pro eo quod eſt poſt meridianum: unde* Lucanus, *Longa per extremos pomœria iungere fines.* Pomarium *igitur aut locus frequens arboribus, pomi, ſiue fructuum pomi repoſitorium: aut copia ipſa arborum pomiferarum.* Nam *horum nominum natura eſt, ſignificare uel locum ubi illa ſunt, uel ipſarum rerum quæ in loco ſunt, copiam: ut* Aluearium: *tametſi poteſt dici locus ubi ſunt aluei apium, tamen potius accipitur pro copia alueorum eodem in loco collocatorum, uel apium mellificantium.* Et Roſarium *magis copiam fruticum uno loco roſas gignentium, quàm ipſum locum, ubi hi frutices ſunt, ſignificat: quem locum ne* Roſetum *quidem appellare poſsis, cùm idem ſignificet quod roſarium, niſi per contentum ſignificetur continens.* Plantarium, *non locus plantarum*

Li. 4. Metamorph. Lib. 1. ab urb. Lib. 1.

rum,ſed ipſæ plantæ, etiamſi euulſæ, aut non conſitæ fuerint. Nec *me fallit Seruium ſeparare plantaria à plantis:Plantæ ſunt raptæ de arboribus,plantaria uerò quæ ex ſeminibus nata cum radicibus & terra propria transferuntur:ad quod ſentiendum uidetur alle-xiſſe eum Vergilij uerſus.* -Et *uia ſua plantaria terra.Seminarium,non locus,ſed ſemen ipſum,id eſt,plantulæ.Pampinarium, non terra ubi naſcuntur pampini, ſed congeries pampinorum,id eſt,uirentium ramuſculorum uitis,uel(ut ait* Plinius*)palmes qui è duro exit, materiamq́; in proximum annum promittit, pampinarium uocatur: certè in hoc palmite multi ſunt pampini.Calcearium,Veſtiariumq́; pro calceis, & ueſtibus: ut Cibaria,pro cibis.Fuſtuarium,pro fuſtigatione.Carnarium, non locus,ubi caro ſalſa ſuſpenditur, ſed caro ipſa:niſi contentum pro continente accipiatur.* Donaria, *non locus repoſitorius donorum,ſed ipſa dona:licet Seruius dicat,ubi dona oblata ſunt:ſicut* Lectiſternia *dicuntur,ubi homines ſedere in templo conſueuerunt.* Ita *in cæteris adhibenda eſt in ſimilium nominium ſignificatione accuratio.* Et *hæc de neutris:nam maſculina, fœminina, & communia,officia hominum, qualitatemq́; ſignificant.Caprarius.Saltuarius,Campa rius,Horrearius,Claßiarius : cuſtos exercitorúe caprarum,ſaltus,campi,horrei,claßis. Sagarius, Lintearius,Veſtiarius:uenditor ſagorum,linteorum,ueſtium.* Proprietarius,Fructuarius, *Vſuarius: cuius eſt proprietas prædij,cuius fructus,cuius uſus: quæ omnia ſignificant actionem,poßeßionemq́;, numero quidem incomprehenſibilia.Pauca autem quæ paßiuè accipiuntur:*

Ser. in illud.2. Georg. Hic plãtas tenero abſcindens, &c.

Georg.2.

Li.17.ca. 22.

Ser. in illud 3. Ger. Imparibus ductos alta ad donaria &c.

tur: Legatarius, *Commendatarius,* Depoſitarius, Bene*ficiarius,* Fideicommiſſarius *: qui legatum, commodatum, depoſitum, beneficium, fideicommiſſum accepit, & ſiqua ſunt alia.* Ex *huiuſmodi nominibus fiunt etiam nomina quædam rerum,* Calcaria, Sulphuraria*: ubi calx coquitur, & ſulphur fit.* Atque *hæc à nominibus ferè proficiſcuntur: illa uerò magis à uerbis, uel à uerbalibus in or, adiectiua in orius, oria, orium, actionem ſignificantia,* Accuſatorius, Petitorius, Defenſorius, Fideiuſſorius, Inſtitutorius, Exercitorius, Tributorius. *Nam* Tributarius *uenit, à tributum,* Tributorius *à tributor, ſicut* Depoſitarius, *à depoſitum.* Depoſitorius *à depoſitor.* Significat *itaque* Tributarius, *qui ſoluendo tributo obnoxius eſt: ut* Stipendiarius, *qui ſoluendo ſtipendio: &* Depoſitarius, *qui reddendo depoſito: ut* Munerarius, *qui dat munera populo, gladiatoribus in arena exhibendis.* Ideóq; *Vas eſcarium dicimus, &* Vas *potorium : quia hoc à nomine uerbali uenit, illud non uenit.* Prætor, *Senator,* Holitor, Lictor, *non opinor deſcendere à uerbis: ſed quia uocem uerbalem obtinent, ſicut* Cenſor, & Quæſtor *ſic formauerunt ſua de nominatiua* Prætorius, *Senatorius,* Holitorius, Lictorius, Cenſorius, & Quæſtorius. Holitor *autem, eſt qui hortum holerum exercet, quem nonnulli hortulanum uocant.* Eſt & Holus, *unaquæque herba, qua ueſcimur.* Nam *ſunt & horti non holerum, ſed arborib. conſiti, et uoluptatis gratia comparati: ut,* Horti Salluſtiani, Pompeiani, Luculliani, *Claudiani.* Lictor *miniſter conſulis, proconſulis, præſidis, prætoris, qui faſcem uirgarum alligatum, cum ſecuri portat:*

ſuntq;

ſuntq́; lictores conſulis duodeni, aliorum ſeni. His *addere poſſumus* Aleator, *quod uidetur deſcendere à uerbo, quod nuſquam reperitur.* Non *enim aleare dicimus, ſed alea ludere.* Neutra *autem in orium, locum plerunque ſignificant, ubi aliquid fit: ut* Deambulatorium, *locus ubi deambulamus.* Dormitorium, *locus ubi dorminus.* Repoſitorium, *ubi reponitur aliquid.* Tẽtorium, *locus ubi tendimus uela, aut ſiquid inſtar uelorum habet: uel potius ipſa uela, ſiue uelamenta contra iniuriam cœli.* Auditorium, *locus ubi audimus præceptorem, aut orantem non in uera cauſa, aut opus nouum recitantem, aut ſiquid ſimile eſt: uel ipſa turba, atque ipſe cœtus auditorum.* Tectorium, *illinimentum eſt, & quaſi pauimentum parietis, atque incruſtatio.* Amatorium, *genus ueneni, amorem, uel inſaniam ingerentis.* Portorium, *uectigal portus, uel fluminum, uel lacuum, uel ſtagnorum.* Nam & Portitor *ille dicitur, qui traducit homines, ac uehit nauigio uel ad nauem de litore, uel de naui ad litus, uel ad ulteriorem fluminis, lacus, ſtagni'ue ſeu ripam, ſeu litus: licet frequentius dicatur litus.* Poteſt *etiam accipi pro eo, qui portorium conduxit: id eſt, qui fructus pecuniarios ex portu conduxit, & à uenientibus illos exigit: quæ ratio in cæteris huiuſmodi diſcernenda eſt.* Hoc *etiam loco addã, quòd quum dicamus* Dumetum, Spinetum, Vepretum, *ſimiliaq́;, tamen dicimus* Senticetum, *non ſentetum.*

ANNOTATIO.

* Et roſarium magis copiam ſruti.)Siquis tamen diligentius inſpiciat naturam & uſum huius dictionis, facile animaduertet autores ferè ſemper pro loco roſis

conſito

conſito uſurpaſſe: Quod autem Laurentium in eam opinionem induxit, Vergilii ni fallor carmen eſt è quarto Georg.

Forſitan & pingues hortos quæ cura colendi
Ornaret canerem, biferiq; roſaria peſti.

Nam peſtum hic locum ſignificat. Verum fallitur. Ipſe etiam ῥοδωνιὰν in Herodoto tranſtulit roſarium, cum conſtet grammaticos Græcos talia nomina qualis ῥοδωνιὰ ἰωνιὰ κρινωνιά, id eſt, roſarium, uiolarium, liliarium, uocare τόπους ἐν οἷς τὰ ῥόδα καὶ ἴα καὶ κρίνα φύεται. i. locos in quibus roſæ, uiolæ & lilia creſcunt.

De Euentu, Iuſſu, permiſſu, Iugero. CAP. VII.

Euentus in ſingulari generis maſculini, & declinationis quartæ eſt: cuius plurali M. Tul. ſæpiſſimè in neutro genere, & declinatione ſecunda utitur: ut de Oratore, Ex aliorum factis, aut dictis, aut euentis. Idem de Diuinatione: Si euenta quærimus, quæ exquiruntur extis. Et ad Lucceium: Fabulam rerum, euentorumq; meorum. Et ad Atticum: Semper enim cauſæ euentorum magis mouent, quàm ipſa euẽta. Quidam planè imperiti Euentum aiunt ſignificare principium: ut apud Ouidium, Exitus acta probat: careat ſucceſſibus, opto, Quiſquis ab euentu facta notanda putat. Illud enim Exitus acta probat, uox eſt accuſantium Phyllidem argumento, quod ducitur à caſu, eosq; Phyllis ipſa execratur, dicens: Careat ſucceſſibus, opto, quiſquis à caſu, & non à cauſis alium laudat, aut uituperat. Similia ſunt huic, Iuſſu & Permiſſu tuo, quorum pluralia ſunt potius ſecundæ declinationis, in ſingulari ferè nunquàm. Neque enim dicere ſolemus Iuſſo tuo, ſed iuſſu: non Permiſſo tuo, ſed permiſſu. Horat.

Epiſt. 12. li. 5. epiſt. famil.

In epiſ. Phyl. ad Demoph.

Epi. 1. li. 2.

rat. tamen, Vtar permiſſo, id eſt, re permiſſa, non autem permißione: nec dixiſſet permiſſo tuo, nec iußibus, permißibusq́; tuis, ſed iußis, permißisq́; tuis: nec iuſſus, permiſſusq́; tuos, ſed iuſſa, permiſſaq́; tua. Eclog 8. *Verg.- Accipe iußis Carmina cœpta tuis. Et iterum.* Aeneid.4 *Iuſſa tamen diuum exequitur. Et alibi:- Haud mollia* Georg.3. *iuſſa.* Lib.7. *E diuerſo Iugerum in ſingulari ſecundæ, & in plurali tertiæ declinationis: non autem (ut ait Priſc.) Iugus iugeris, cum omnes dicant in ſingulari Iugerum, & in plurali iugeribus. Significat autem menſuram C C X L. pedum in longitudinem, dimidii in latitudinem: uel (ut aliqui uolunt) quantum par boum una die arat: quæ duæ ſignificationes in idem recidunt, tantum enim ferè ſolet una die par boum arare, quantum dixi.*

De nominib. adiectiuis in Tilis, Silis, & Xilis. C. VIII.

NOmina quæ exeunt in Tilis, uel in Silis, uel in Xilis ſimilimam ſuis participijs, unde naſcuntur, ſignificationem habent. Vas fictile, quod fictum eſt à figulo: non quod fingi poteſt. Coctiles lateres, qui cocti ſunt, & non crudi. Raſiles calathi, quaſi raſi, nihil extantis, aut redundantis habentes plenitudinis. Verg. tamen, -Et torno raſile buxum. quaſi Georg.2. *raſibile. Penſilis uua, penſilis lectus, penſiles lychni, penſiles balneæ, penſiles horti, quòd ſuſpenſi ſunt, & in aere pendentes, Flexilis ramus, flexiles uites, quòd flexæ ſunt, & lapſu erratico torquentur. Tortilis anſa, quòd retorta, & replicata eſt. Tornatile poculum, quod tornatum eſt, & torno factum. Textilis ueſtis, quæ texta eſt. Sutilis balteus, ſutilis cymba,*

quòd

quòd conſuta eſt. Sculptile ſimulacrum, quod ſculptum eſt. Altilis auis, altilis quadrupes, altilis piſcis, qui ſagina altus, ſiue alitus eſt, atque ſaginatus, Structilis baſis, ſtructiles columnæ, quæ non ſunt ex uno lapide, ſed multis. Apertile latus, quod apertum eſt: ut Ouid. de Triſtibus.

Eleg. 11. lib.3. Aſpicis à dextra latus hoc adapertile tauri.

Tinctile uirus, quod tinctũ eſt aut intinctũ ſpiculo ſagittæ: ut apud eundẽ, & in eodem opere: Nam uolucri

Eleg. 10. lib.3. ferro tinctile uirus ineſt. Tonſile buxetum, & tonſiles oleas legimus, quòd tõſæ ſunt, & in orbem, ac comã putatæ. Et hæc nomina in participiũ paſſiuũ reſoluũtur, quæ paſſiuum habent, quæ uerò paſſiuo carent, in præſentis participium, qualia ſunt neutra: ut Anima uolatilis, quaſi uolans: & quidam Volatilia uolucres uocant, quia uolant: ut Altilia animalia, quæ aluntur. Seſſiles lactucæ, quaſi ſedentes, quod licet à participio non ueniat, tamen eiuſdem naturæ eſt, cùm in ſignificatione conſentiat, & à ſupino naſcatur. Vmbratilis uidetur conuenire cum cæteris, quaſi umbratus: ut Vita umbratilis, & Res umbratiles: id eſt, uita, umbra & opaco marceſcens: et res per inuolucra, & inanitatem, qualis umbra eſt, ductæ, umbratiles appellantur. Verſatilis quoque ſcena uidetur ſignificare, quòd uerſatur huc, & illhuc non quòd uerſata eſt: & axis uerſatilis, & gladius angeli uerſatilis, quòd uerſatur. Quidam autem Verſilis ſcena, & Ductilis dicunt: uerſilis quidem quòd quum tota machinis quibuſdam conuertebatur, aliam picturæ faciem oſtenderet, Ductilis uerò, quum tractis tabulatis hàc, atque illhac, ſpecies picturæ nudabatur

batur interior. Plicatilis *criſta upupæ, quòd plicatur, non quòd plicata eſt: & nauis plicatilis, quæ plicatur, quum facta eſt rex corijs.* Fiſſilis *arbor, fiſſile lignum, fiſſile robur, tum quaſi fiſſum cuneis, tum quia finditur quaſi fiſſibile: ut* Plin. *lib.* XVI. *Hæc maximè fiſſilia, alia frangi celeriora, quàm findi.* Idem *paulò pòſt: Nulliſq; fiſſile rimis hoc lignum. id eſt, fiſſum.* Solutilis *etiam nauis dicitur (qualis nauis in qua* Agrippina *à* Nerone *filio per inſidias poſita, naufragium fecit) quaſi ſolubilis, quæ facilè ſolui poſſet.* Ego *uerò malim ſolutilem dicere ſolutam, & non fideliter conſutam.* Et Sectile *porrum legimus, non tam ſectibile (quid enim non eſt ſectibile?) quàm ſectum, & ſua ſponte conciſum, & ſectum introrſum.* Futilis, *uanus, uel inutilis: uel à futio futis, unde effutio effutis: uel à fuo futum: uel per apocopen ab alio ſupino, quod ab aliis diuinari malo, quàm à me proferrri.** Aquatilis, *à nomine, uel à uerbo, animal in aqua degens.* Saxatilis, *incola ſaxorum.* Piſcis fluuiatilis, *incola fluuij, non maris, aliarum'ue aquarum piſcis.* Pluuiatilis *aqua, à pluo, uel magis à pluuia.*

cap. 28 Eodē li. ca. 29. De hac ſoluti naue, & Agrippinæ naufragio, uide Suetó. in Nero. ca. 34. et Cor. Tac. lib. 14.

*Futurū intelligit ſupinum uerbi futuo.

De adiectiuis in Bundus. CAP. IX.

P*Riſcianus libro* 4. *inquit:* In Bundus *deſinentia ſimilitudinem habere ſignifiicant: ut,* Vitabundus, *ſimilis uitanti.* Prædabundus, *ſimilis prædanti.* Moribundus, *ſimilis morienti.* Errabundus, *ſimilis erranti.* Furibundus, *ſimilis furenti.* Et *paulo pòſt:* Excipitur *alternitatis cauſa* Rubicundus *quod in penultima ſyllaba pro b, c habuit, ne ſit abſonum, ſi rubibundus dicamus.* Sed *uideamus, an* Priſcian. *rectè ſentiat: ne*

que

que à me primum hæc quæſtio mouetur, ſed olim ab Aulo Gellio, atque ante hunc à Teren.Scauro Adria. temporibus(ut idem Aul.Gell.ait)grammatico uel nobiliſsimo contra Cæſellium in commentario lectionum antiquarum ita ſcribentem Ludibundus, Errabundus, Ridibundus, idem eſt quod ludens, errans, ridens. Quod Scaurus reprehendit, dicens Ludibundum eſſe, qui ludendum, errabundum, ridibundumq́;, qui errantem, ridentemq́;, agit, ac ſimulat. Hoc Aul. Gellius confutat, atque ita cum Cæſellio ſentit, ut non ſimulationem per hæc nomina, ſed è contrario uehementiam intelligi uelit, his quidem uerbis: *Sed qua ratione Scaurus adductus ſit, ut Cæſellium in eo reprehenderet, nō hercle reperiebamus. Non eſt enim dubium, quin hæc genere ipſo duntaxat idem ſignificent, quòd ea demonſtrant, à quibus producuntur. Quid eſſet autem ludentem agere, uel imitari? & paulò pòſt: Cum reprehenſionem autem illam Scauri notaremus, in memoriam nobis rediit, quòd Siſenna in quarto hiſtoriarum eiuſdem figuræ uerbo ita uſus eſt: Populabundus, inquit, agros ad oppidum peruenit. Quod ſcilicet ſignificat cum agros popularetur, non ut Scaurus in conſimilibus uerbis ait, quum populantem ageret, uel cùm imitaretur.* Poterat tamen Aul. Gellius magis proprium producere exemplum, quale apud Salluſtium in Iugurthino: *Ipſe quaſi uitabundus per ſaltuoſa loca, & tramites exercitum ductare. Si huiuſmodi nomina in Bundus ſignificarent ſimilitudinem, quid ita adderet Quaſi, quod ſimilitudinem, imaginemq́; ſignificat? Pergit idem Aul. Gellius dicens: Sed inquirentibus nobis, quænam*

Gell. libro 11. cap. 15.

nam ratio,& origo eſſet huiuſcemodi figuræ Popu-*labundus,&* Errabundus, *multorumq́; aliorum id genus uerborum,* ἐπιβόλως *hercle* Apollinaris *noſter* Epibolos, aptè ingenioſè.
ſibi uideri ait, particulam iſtam poſtremam, in quam uerba talia exeunt, uim,& copiam, & quaſi abundantiam rei,cuius id uerbum eſſet, demonſtrare:ut Lætabundus *is dicatur,qui abundè lætus ſit: &* Errabundus*, qui longo atque abundanti errore ſit. Cæteraq́; omnia ex ea figura ita dici oſtendit,ut productio hæc, & extremitas,largam,& fluentem uim,& copiam declaret.*Hæc Aul. Gellius*: à quo miror cur deſciuerit* Priſcianus*,& uni* Scauro *potius,quàm his duobus,tribus'ue aſtipuletur.*An *quia grammaticus* Scaurus*, &* Priſciano *ſimilitudine profeſsionis coniunctus,* Cæſellius *uerò iuriſconſultus,&* Au.Gellius *orator,* Apollinaris*q́; philoſophus?*Puto *potius* Seruium *ſecutum,quã quam ab eo libenter diſſentire ſolet.* Ait *enim ille tum alibi,tum decimo* Aeneidos:Moribunda,*morienti ſimilis.*Quod *ita eſſe* Salluſt.*oſtendit,qui ait:*Quaſi *uitabundus per tramites,& ſaltuoſa loca exercitum ductare.* Nullum *exemplum* Seruius *magis contra ſe proferre potuit,ut modo oſtendi. Audi quam ſubiungit rationẽ,* Nam Iugurtha *non uitabat legatum, ſed eum uitare ſimulabat.*Ita *expoſuit,quaſi uoluerit uitabundum dici à ſimulatione,& non à ſimilitudine:non ſimulabat uitationem legati,ſed timorem.*Præterea *ſiqua foret ſimilitudo, ea ſimilitudo, atque ſimulatio intelligitur per illud quaſi,non per illud uitabundus.*Addit *adhuc rationem:*Nam *quia nomen eſt,ideo ſignificat ſimilitudinem,non paſsionem:& alia deinceps,ubi nullum ro-*

bur rationis eſt. Sed præter rationes illorum, ipſe quoque Priſcianus imprudens confeſſus eſt, quod negabat. Quæro enim, nunquid homo rubicundus (quod ille ſimile facit cæteris in bundus) ſimilis rubenti eſt, an uere rubens? profecto uerè rubens: ergo idem erit rubicundus, & rubens: quæ ſententia Cæſellij eſt, quæ & breuior eſt, nec minus fortaſſe uera, quàm illa, ſiue Auli Gellij, ſiue Apollinaris: quum frequentiſsimè ſic accipiantur, populabundus populans, errabundus errans. Sed nonnunquam (ut Gellius ait) uehementiam ſignificant: quæ ut breuiter & ipſe complectar, idem ſignificant quod participia frequentatiuorum, luſitans, riſitans, erritans, lectitans, populitans, ſi reperiremus: quod quum non ſit, ad hæc (ut reor) in bundus terminata decurrimus.

De nominibus in Icus. CAP. X.

M*Agnificus, Honorificus, Munificus, non ex ſe gignunt comparatiuos ſuperlatiuosq́;, ſed ex alijs, quæ in uſu non ſunt, ac ne poſſunt quidē eſſe, magnificens, honorificens, munificens. Non enim dicimus magnificior, honorificior, munificior: ſed magnificentior, honorificentior, munificentior: & in ſuperlatiuo magnificentiſsimus, honorificentiſsimus, munificentiſsimus. Mirificus tamen etiam mirificiſsimus facit, ut Terentius: -Atqui mirificiſsimum: Patruus tuus pater iuuentus eſt. Et M. Cato, teſte Priſciano, contra Thermum de Ptolemæo rege optimo, atque beneficiſsimo. Et Accius in XI. Didaſcalicon: Atque magnificiſsimo, excellentiſsimoq́; honore. Omnia ergo à facio ſic compoſita, & terminata, hanc regulā ſequun-*

In Phormio. act. 5. ſce. 6.
priſc. li. 3.

ſequuntur, Mirificus, Maleficus, Beneficus, Veneficus, Vulnificus, Tabificus, Luctificus, Pacificus, Morbificus, Sacrificus, & ſiqua ſunt alia: quæ omnia aſcititium comparatiuum, ſuperlatiuumq́; habent, aliquando etiã ſuum. Sunt'ne alia nomina & eiuſdem naturæ? Certè ſunt: ea, quæ formantur à dico, & à loquor: ut Maledicus, maledicentior, maledicentiſsimus. Benedicus autem non inueni, quia nec benedico inuenitur, licet Priſcianus utatur, & hoc tempore utamur more Græcorum, quorum auctoritate dedimus huic uerbo accuſatiuum præter naturam ſuam, quum poſtulet datiuum, ſicut Maledico, quod & ipſum nunc ad imitationem Græcorum habet etiam aliquando accuſatiuum. De Benedico unius uocis loquor, non duarum: nam tunc & aliud ſignificat, & aliter regit. Præter a Fatidicus, Veridicus: Iuridicus uerò rarum eſt uerbum: Cauſidicus magis ſubſtantiuum. à loquor fortaſſe ſunt plura: à ſequor fortaſſe nulla, niſi Pediſequus, quod ſuſtantiuũ eſt. Magniloquus, Altiloquus Grandiloquus, Vaniloquus, Doctiloquus, Verſutiloquus, Fatiloquus, faciunt comparatiuum magniloquentior, grandiloquentior, & item cætera. Superlatiuum magniloquentiſsimus, grandiloquentiſsimus, & reliqua: ſed horum poſitiua poſſunt eſſe tum participia, magniloquens, grandiloquens: tum nomina, magniloquus, grandiloquus: præter unum ſuauiloquens, quod neſcio an dici poſsit Suauiloquus. Maledicens planè participium eſt, ſed et Maledicus dicimus: quod in Fatidicus, & Veridicus nõ fit neque in illis ſuperiorib. Magnificens, Honorificens, Munificens, quæ participia eſſe non poſſunt quum hæc

Priſc. lib. 17. & 18. Benedico non inueniri miror Vallã dixiſſe, ait enim Ci. pro Seſt. Cui bene dixit unquam bono? & pro laudo ponitur, ſiue bene loquor.

fuerit futura uera uox, magnifaciens, honorifaciens, munifaciens.

De nominibus in Ceus, in Eus, & in Itius CAP. XI.

F*Inita in Ceus, pauca ſunt, materiamq; ſignificant: ut,* Herbaceus, Betaceus, Maluaceus, *ex materia herbæ, maluæ, betæ.* Arundinaceus, Ferulaceus, Roſaceus, Triticeus, Hordaceus, Teſtaceus, Tophaceus, Arenaceus, Cretaceus, Argillaceus: *ex materia arundinis, roſæ, tritici, hordei, teſtæ, tophi, arenæ, cretæ, argillæ.* Hoc *tamen differunt (ſi quid differunt à materialibus) quòd illa magis totum ſignificant, hæc partem.* Ager *enim cretaceus non idem eſt, quod creteus: nec* Arundinaceus *ſurculus, quod arundinea fiſtula.* Vnū *eſt natum, et poſitū in creta, aut arundine: alterum ex corpore ac materia cretæ et arundinis factum: & Panis triticeus, hordeaceus'ue, non ex ſolo tritico, hordeo'ue compoſitus eſt, ſed ex aqua quoque, licet triticeus utriuſq; harum de quibus loquor, formarum uideri poßit, & magis illius, cuius ſunt creteus, arundineus, & ſimilia.* Nam *triticaceus facere deberet, niſi dicimus euphoniæ cauſa, ca, ſyllabam eſſe ſublatā: quod mihi ita uidetur eſſe, quia diſiuncta eſt ſpecies eorum quæ exeunt in* Ceus, *& eorum quæ exeunt in* Eus. Huius *generis eſt* Vinaceus, *quum eſt adiectiuum: ut, uinaceo grano legimus quendam ſuffocatum, pro acino uuæ, &* Vinacea *ſubſtantiuum plurale pro granis uuæ iam preſſæ.* Dicimus *tamen,* Mons *terrenus potius, quàm terreus, aut terraceus.* Sunt *item nomina finita in* Itius, *deſcendentia ab habentibus t, in ultima ſyllaba: & ſi à nominibus quidem, ſignificant materiam: ſi à ſupinis*

Anacreō poeta, Plinio autore lib. 7 ca. 7. acino uuæ fuit ſoffocatus.

à ſupinis uero, paßionem quandam: ut, Cratitius, Stramētitius, Lateritius, Cæmentitius, Pauimentitius. Item Fictitius, Commentitius, Pigneratitius, Fœneratitius, Conductitius, Conuentitius, Adſcriptitius, Dedititius. Ratio fictitia, ac commentitia, quæ ficta, & ad tempus commenta eſt, & excogitata. Res pigneratitia, aut fœneratitia, quæ data eſt pignori, aut ad fœnus pertinet. Domus conductitia, quæ conducta eſt. Homo adſcriptitius, dedititiusq́; qui ad aliquam rem adſcriptus eſt, & qui ex numero eorum eſt, qui ſe in alterius imperium dediderunt.

De natura comparatiui. CAP. XII.

Comparatiuum pro minore ui accipi, quàm ipſum poſitiuum habeat, ait Priſcianus: ut Vergilius,

Triſtior, & lacrymas oculos ſuffuſa nitentes. Priſc. li. 3. Æneid. 1.

Triſtior enim hic ex parte triſtis accipitur. Sæpe per ſe poſitum pro ipſo poſitiuo: ut, -Comites ſenioris Aceſte. pro ſenis. In quorum utroque eſt cauſa, cur aliquid nos addamus. Nam illud triſtior, planè pro triſtis, non pro ex parte triſtis accipitur: ut ait Quintilianus: Vtimur uulgò comparatiuis pro abſolutis: ut ſiquis ſe appellans infirmiorem, non dixit pro minus quàm infirmus. Et hic Senior potius pro ualde ſenex quàm tantum ſenex: ut idem Quintilianus de Iſocrate, Eoq́; iam ſeniore (octauum enim & nonageſimum impleuit annum) præcipere Ariſtoteles pomeridianis ſcholis cœpit: Et Ouidius de Triſtibus,

Æneid. 5. Quintil. li. 9. ca. 3. de figuris uerborū. Li. 3. ca. 1. Lib. 2.

Soſpite ſic te ſit natus quoque ſoſpes, & olim
Imperium regat hoc cum ſeniore ſenex.

Ser. in illud 6. Aen. Iã ſenior, ſed cruda deo &c. & in illud. 5. Tũ ſenior tales referebat pectore uoces.

Ideo cum Seruio non ſentio dicente ſecundum Varronem, Senior, & Iunior comparatiua ſunt per imminutionem. Eſt enim Senior non ſatis ſenex. Iunior non ſatis Iuuenis, intra iuuenem, ſicut pauperior intra pauperem: hoc autem dicit Varro in libris ſuis ad Ciceronem: quam rem à Varrone tractatam confirmat etiam Plinius: hæc Seruius. Si uero hoc Varro, & Plinius ait, quis non cernit ſibijpſi repugnare rationem hanc? Eſt enim natura comparatiui ſuperare in ea qualitate, quam obtinet poſitiuus, quæ ſuperatio quoties incolumis eſt, non poßis tunc dicere factam eſſe imminutionem. Ponamus exemplum huic rei ſimillimũ Antiquior te ego ſum: ideſt, maior te natu ſum. Item, Adoleſcentior te ſum: ideſt, minor natu te ſum: ita, Iunior te ſum: id eſt minoris ætatis quam tu, uidelicet ſupero te paruitate ætatis: quem in modum accipitur illo in loco Seruij. Ergo non per imminutionem, ſed propriè. Quare ut in Iunior fallitur, ita & in Senior falli dicendus eſt: quæ tamen omnia (ut ſentio) pro poſitiuo accipi ſolent. quemadmodum etiam Ocyus, pro Ocyter. Minus pro non, ſemper ferè accipitur: frequentißimè tamen iunctum cum Sin, aut cum Quò, prout. Sin minus, id eſt, ſi non: Quo minus, id eſt, ut non: ſicut, Quò ſecius, etiam pro, ut non. Quia de hoc comparatiuo Minus, feci mentionem, aliquid etiam de ipſo dicam. Placet autem mihi non modò à paruum uenire, ſed etiam à parum: ut, Parum pecuniæ habeo, non autem Paruum pecuniæ: ergo Minus pecuniæ, ad parum pecuniæ potius, quam ad paruum pecuniæ uidetur referri. Addam aliquid econtrario de Magis. Ait

idem

idem Priſcianus, omnia comparatiua mittere aduerbia ſimilia neutro generi. Atqui magis, non in us, exit more aliorum, ſed in is: quod comparatiuum eſſe & uis ipſa huius uocis indicat, & multò poſt (neſciò quomodo) fatetur hic auctor. Præterea *quod à* Maius *nullū aliud aduerbium eſt, & aliquod eſſe debet.* Dicimus *enim* Iuſtius *queror, melius ſcribo, peius canto, plus gaudeo, minus doleo.* Maius *gaudeo non dicimus, ſed* Magis: *quod à magnum poſitiuo comparatiuum eſſe uel hinc palàm eſt, quòd omnes ſic loquimur:* Magis po*terat* Pompeius, *quàm* Cæſar: *ſed poſtea* Maxime *omnium potuit* Cæſar. Ex *quo apparet eiuſdem poſitiui, quod eſt* Magnum *comparatiuum eſſe magis, cuius ſuperlatiuum eſt* Maximè *mutata u in g, & appoſita i. Quod quum ita ſit, cur per magis & poſitiuum reſolui comparatiuum* Priſcianus *uoluit, tacens de cæteris quæ eundem uſum præſtant?* Fortior, *plus fortis, uehementius fortis, ualidius fortis, & quæ ſunt huiuſmodi.* Opinor *quòd non putabat hoc eſſe comparatiuum, ut quod à uoce comparatiui receſſerat: aut ſi putabat, abſurdum uidebatur comparatiuum per comparatiuum reſolui cum poſitiuo, quum præſertim ipſum magis, more aliorum comparatiuorum reſoluendum ſit, quod fieri nequit,* Quod *ſi reſolui nequit, ne aliud quidem poterit.* Quale *eſt ſi dicam,* Quod *eſt iſtorum maius ædificium, aut quod ualidius abſurdum (ut dixi) quibuſdam uideri poßit, ſi reſoluatur magis magnum, & ualidius ualidum.* Adde *quòd ſicut reſoluit comparatiuum per magis, ita debuit reſoluere ſuperlatiuum per maximè:* Fortißimus *Græcorum* Achil-

Priſc. lib. 15.

 les,

les, maximè fortis Græcorum, non autem ſuper omnes Græcos fortis. Nā hoc modo ſupra ſe fortis erit, quod fieri nequit. Item ſine appoſito, Fortiſſimus Hercules, non dicitur commodè ualde fortis, ſed ualidiſſimè, ideſt, maxime fortis. Nam quid abſurdius, quàm quum exponamus comparatiuum per comparatiuum, exponere ſuperlatiuum per poſitiuum?

De differentia Cōparatiui, à ſuperlatiuo. CAP. XIII.

I*Nter comparatiuum, & ſuperlatiuum ea in primis, quæ apud Græcos, differentia eſt, quòd comparatiuum refertur ad unum, ſuperlatiuum ad plu-*
Priſc. li. 3. *ra. Quod reprehendit Priſcianus, inquiens: Fit autem comparatio uel ad unum, uel ad plures tam ſui generis, quam alieni: quamuis Græci honoris cauſa ſuæ gentis magis, quàm ratione ueritatis, dicant non poſſe ad multos ſui generis fieri comparationem. Alij autem dicunt hanc eſſe rationem, propter quam non utuntur tali comparatione, quòd quum ad plures ſui generis fit comparatio, ſuperlatiuo uti poſſumus: ut, Fortiſſimus Græcorum Achilles. Sed ſuperlatiuus multò alios excellere ſignificat: comparatiuus uerò etiā poteſt & paruo ſuperantem demonſtrare: unde etiam diminutionem iure accepit apud nos, Maiuſculus, Minuſculus. Hæc Priſcianus. A' quo tam pro Græcis, quàm pro Latinis diſſentio. Nam quæro à Priſciano, quonam modo Græci diſtinguerent ſenſum comparatiui à ſenſu ſuperlatiui, quum ipſi quoque comparatiuo genitiuum tribuant, niſi hac ratione, ut hoc ad unum, illud referatur ad plura? Loquor quoties comparatio fit ad eos, qui ſunt eiuſdem generis. Nam ad eos qui ſunt*

alieni, neceſſariò quoque utuntur genitiuo per comparatiuum: quum ablatiuo careant. (Quum dico comparationem more Priſciani, tam comparatiui, quàm ſuperlatiui intelligi uolo.) Atqui Apud Latinos iſta ambiguitas non eſt, quia comparatiuo ablatiuum tribuimus. De hoc paulò pòſt reſpondebo. Tamen tanti momenti eſt illa Græcorum ratio, ut eam Latini ad formam Græcæ conſtructionis imitati ſint: hoc eſt, ut cum genitiuo iungerent comparatiuum utique inter duo (nam ſuperlatiuum dubium non eſt habere locum inter plura) ut, Aiacum fuit fortior Telamonius: & Manuum melior eſt dextera. Si uerò tres Aiaces fuiſſent, diceremus non fortior, ſed fortiſſimus: ſicut, Digitorum longiſſimus eſt, non longior, medius. Horatius, O maior iuuenum, inquit: ad duos enim Piſones patrem, filiumq; ſcribebat. Ouidius in perſona Medeæ, quæ duos filios habuit:

De arte poet. In epi. Med. ad Iaſ.

Quum minor ex pueris iuſſus, ſtudioq; uidendi,
Conſtitit ad geminæ limina prima foris.

Et Cæſar, ſiue alius pro Cæſare, in commentario XI. in teſtamento Ptolem. patris, Hæredes erant ſcripti ex duobus filijs maior, & ex duabus ea, quæ ætate antecedebat. Ideo maior Aiax, & minor: ille Telamonis, hic Oilei filius. Maior & minor Atrides: ille Agamemnō, hic Menelaus. Maior Cato, & minor. Maior, & minor Scipio, de duobus Aphricanis. Maior Cyrus, & minor: ſiue ſuperior, et poſterior: nam tempus ſignificamus, non dignitatem maiorem, minorem'ue. De malis tamen non maior, & minor dicimus: ut, Dionyſius ſuperior, & Dionyſius inferior. Qui numerus

Cæſ. in com. XI. aut ſi mauis libr. 2. de bel ciuil.

quum ſuperat, non per comparatiuum, ſed per poſitiuum, aut per ſuperlatiuum loquimur: ut, Magnus Alexander, Magnus Pompeius, Fabius Maximus, Valer. Maxi. Et hæc eſt Græcorum ratio, in qua nobis cum illis conuenit: quòd ad unum ſui generis utendum eſt comparatiuo, ad plures ſuperlatiuo. Ideoq; curioſiſſimus in loquendo, & reconditiſſimæ ſcientiæ Macrobius in Saturnalib. mihi non probatur, ubi dixit: Age Serui non ſolum adoleſcentium, qui tibi æquæui ſunt, ſed ſenum quoque omnium doctiſſimus. Non enim eſt eiuſdem generis adoleſcens cum ſenibus, non aliter quam ſi dicam, ego ſum doctiſſimus Romanorum, & Carthaginienſium. Nam ſi Romanus ſum, tollendum eſt Carthaginienſium: ſi Carthaginienſis, tollendum eſt Romanorum: ſi neutrum, utrunque male iungitur. Et Priſcianus in primo: Omnium eſt breuiſſimum eorum quæ diuidi poſſunt, id quod diuidi non poteſt. Non aliter quàm ſi dicas, Hæc eſt pulcherrima ſuarum ſororum, cùm ſit dicendum, hæc eſt pulcherrima ſororum. nam ſororum ipſa una eſt, ſuarum non eſt. Quid autem ad plures generis diuerſi? Nempe nos qui ſextum caſum habemus ſimillimum genitiuo, hunc adhibemus: ut, Achilles Troianis fortior fuit: &, Ego ſum doctior Carthaginenſibus, qui non ſum doctiſſimus Romanorum: & Tu es doctior ſenibus, iuuenum longe doctiſſimus. Græci eodem genitiuo utuntur, ut ſit hæc differentia, Superlatiuũ ad plura ſui generis comparatiuum ad plura diuerſi generis comparari: quod Priſcianus reprehendit, nolens illam differentiam inter gradus hos eſſe: ſed hanc, quòd compara-

Macrob. lib. 7. cap. 14.

Vbi de litera loquitur.

tiuus parum, ſuperlatiuus multum excellere ſignificet. Quæ ratio, prætcrquam quòd non ſatis defendit opinione Græcorum, atque adeò uſum Latinorum, etiam falſa eſt. Neque enim (ut ipſe uult) quia comparatiuum diminutionem accepit, ideo parum ſignificat, & non potius multum, quia diminui poteſt, præſertim quum dicat comparatiuum aliquando tranſcendere ſuperlatiuum: ut, Achilles fortiſſimo Troianorum Hectore fortior fuit. Sed ego hoc non laboro, quod comparatiuum modo tranſcendat, modò minuatur: quæ res non mutat naturam comparatiui: aliud animaduertendum eſt, quo ſolo ipſi gradus comparationis ponderantur: quod comparatio unum gradum obtinet, ſiue primum: ſuperlatio uerò plures, ſiue ultimum. Atque (ut ego ſentio non ad ſingulas res, ſed ad gradus quoſdam illa referenda ſunt. Nam ubi fuerint multa eiuſdem generis, non tamen cadit ſuperlatio uno eminente, cæteris paribus. Vt ſi inter plura uaſcula, aut plura nauigia ad unam magnitudinem facta, aliquod ſit longè capacius, & grandius, non rectè dicas, hoc eſſe omnium maximum. Neceſſe enim eſt ubi ſuperlatio eſt, ibi ſit & comparatio, & aliquod ſit maius aliquo & iterũ alterũ maius hoc, quod erit iam omniũ maximũ: ut in Troianis ſunt aliqui fortes, & his alij fortiores, atq; alij adhuc his fortiores, qui uocantur fortiſſimi. Itaq, nũquàm citra tertium numerũ fit ſuperlatio. (At Priſcian. uidetur, ſi cætera paria nauigia aliquod paulò antecederet, dicendum Maius cæteris: ſi multò, Maximum omnium.) Quid ergo ſi inter ipſa paria unum utcunque emineat. eiuſdem tamen generis, non diuerſi,

diuerſi, quomodo dicendum erit? Comparatiuum non refertur ad ea quæ plura ſunt eiuſdem generis, & ſuperlatiuum non habet locum inter paria. Malim ergo dicere per comparatiuum, ſed in ablatiuo, ut Maius cæteris. Nam inter duo (ut dixi) damus genitiuum. Quidam dant genitiuum etiam ubi plura duobus ſunt, ſed tantummodo eccleſiaſtici, præſertim imitati Græcos autores, unde interpretantur. Nulla enim litera eſt Latina noui teſtamenti. Dicunt ergo, Maior diſcipulorum, Minor fratrum, ſiue quia cæteri pares ſunt, unus autem aut excellat, aut excellatur: ſiue quia non magni fecerint hanc differentiam comparatiui, & ſuperlatiui, altero pro altero, hoc eſt, comparatiuo pro ſuperlatiuo utentes: ut ex loco illo datur intelligi: Qui uult inter uos maior eſſe, ſit ueſtrum minimus. Cur non dixit Maximus, Minimusq́;: aut, Maior, Minorq́;: niſi quòd pro maximus poſuit maior in quo Græcos ſecutum ſcimus? In illo autem (licet huc parum pertineat) Græcum non ſequimur. Nunc manent fides, ſpes, charitas, tria hæc: maior horum eſt charitas. Cur non aut Maior harum, aut Maius horum? Græci genitiuum hunc in omnibus generibus unũ habent, qui eſt αὐτῶν. Veruntamen potuiſſet Latinius dici, Maximum: niſi Græcos imitari maluiſſemus, Græcos inquam unde traduxerunt, non autem ueteres illos, ex quibus grammatica confirmatur. Nam ut charitas eſt maior cæteris, ita cæterarum duarum (ut opinor) altera alteram ſuperat: raroq́; reperitur numerus trium, ubi non potius ſuperlatio cadat, quæ tres diuerſas exigit quantitates, quàm comparatio. Ideoq́; Græci contenti fue-

Nulla eſt noui teſtamenti litera Latina: hoc eſt, nullus apoſtolorũ aut euangelii ſcriptorũ Latinè ſcripſit: omnes enim aut Græcè aut Hebraicè ſcripſerunt. Quod à Laurẽtio rectè dictum, per perã Mancinelus interpretatus eſt. 1. Corinth. 13.

runt dicere comparationem ad unum, ſuperlationem ad plura, quaſi omnia inter ſe aliud ab alio diſtantia. Quin ipſe Priſcianus *quanquàm diſſentit, tamen paulò pòſt quaſi imprudens, quod negauerat, confeſſus eſt.* Priſc. li. 3. Prior *referri ad unum.* Primus *ad plura (quod anteà* Diomedes, Donatus, *&* Seruius *dixerant) ideoq; illud iungi ablatiuo more comparatiuorum, hoc autem genitiuo more ſuperlatiuorum. Quæ non ſignicant melior, & optimus (quemadmodum ipſe uult) ſicut nec potiſſimum, optimum, in* Phormione *apud* Terent. Vbi tu dubites, quid ſumas potiſſimum: *ſed in his omnibus principalior, principaliſſimus, & principaliſſimum. Quod quum ita ſit (ut in ſumma colligant, & breuiter dicam, ut à principio inſtitui) comparatiuum inter duo eſſe, ſuperlatiuum inter plura, ſi modò tria ſunt impa ria: ueluti ſi in duas parteis ciuitas diuiſa eſt, ut bello ciuili* Pompeij, *&* Cæſaris, *rectè dicas,* Maior pars Quiritum ſequebatur Pompeium, minor Cæſarem: *non autem maxima, aut minima, niſi accipias pro ualde magna maximam, & pro ualde parua minimam. Sin in tres partes, ut tempore triumuirali, dicendum erit,* Maxima pars Quiritum ſequebatur Octauium, Pars maxima legionum erat cum Lepido, Maxima pars nauium erat cum Antonio, *non maior.* In *quorum utroque (ne quis putet neminem hoc ignorare) peccauit* Lactantius *uir* Latinus *planè, & facundus, qui in ſecundo lib.* Inſtitutionum *inquit:* Vt poſſis dubitare, quos dicas potiſſimum ſtultiores, illos'ne qui falſam religionem ſuſcipiunt, an qui nullam. Et in ſeptimo: Vt ea ipſa quæ dicerem non noſtris, ſed aliorum potiſſimum literis

Act. 2. ſce. 2.

Cap. 2.

Cap 25.

teris confirmarem. Potiſſimum dixit pro potius: duæ
Decla. 1. *enim partes erant, non multæ: ut apud Quinti.* Hoc lo*co quæram neceſſe eſt, quæ ratio fuerit, ut iuuenis ad parricidium ſuo potius gladio uteretur.* Tametſi non abſurdè hic potiſſimum dici poſſet, quaſi ſuo ex omnibus potiſſimum. Et in illo Lactantij quoque, ſi tale foret, Non aliorum, ſed noſtris potiſſimum: quaſi ex omnibus potiſſimum: eruntq; multæ partes, & totidem quot ſunt genera literarum. Vel, Non aliorum, ſed noſtris potius: eruntq; duæ partes, hinc noſtræ literæ, illhinc alienæ. Idem Lactantius in primo: Omnes Sibyl
Cap.6. læ unum Deum prædicant, maximè tamen Erythræa, quæ celebrior, & nobilior, inter cæteras habetur. Celeberrima, & nobiliſſima dicendum erat. Cicero autem quodam loco id quod dico, apertiſſimè oſtendit, quum ait in Piſonem: Me quum quæſtorem in primis, ædilem priorem, prætorem primum, cunctis ſuffragijs P.R. faciebat. Aedilem priorem dixit, quia tantùm erant duo ædiles, ſicut duo cenſores, & duo conſules. Cæteri autem ferè omnes magiſtratus multi, ut prætor, quæſtorq;: inter quos ſe creatum dixit aut primum, aut inter primos. Cuius rei ſiquis fidem deſiderat, bini ſemper ædiles nominantur à Terentio. Ipſe Cic. pro Milone inquit: Septem prætores, octo tribuni. plebis, illius aduerſarij, defenſores mei. Nam quæſtores penè ſinguli ſingulis prouincijs præficiebantur. Et exemplo Lactantii admoneor ut dicã illas præpoſitiones Inter, & Ex tam comparatiuo, quàm ſuperlatiuo poſſe dari, ut conſtat ſuperioribus quæ retuli, exemplis: & Quint. in Gladiatore: Qui inter nos (ut appa-

ret)

ret)fortior fuit. Et in Geminis languentibus: Dij prohibeant, ut ex duobus filijs utilior incipiat eſſe periturus. Decla.9. De ſuperlatiuo ipſe paulò antè protulit exemplū, Decla. 8. Celeberrima inter omnes, & nobiliſsima habetur. Quæ ſi pares præter unam fuiſſent utendum putarem comparatiuo, ut fecit Lactan. Solemus quoque interrogando, & dubitando dare Vtrum comparatiuo, Quid autem ſuperlatiuo: ut idem Quint. Ita non tantùm utrum idem ſit melius, ſed quid ſit optimum quæritur. Iterum: Ex duobus uter dignior, ex pluribus quis digniſsimus. Et Cicero: Quum quærere uideretur Orator utrum potius, aut quid potiſsimum dicamus. Tamen aliquando damus Quod etiam comparatiuo: Sed ego ad altiora ducente ſtylo tranſeo, & ad ea quæ Oratorum magis ſunt, quàm grammaticorum, & magis Latinè, eleganterq́; loqui uolentium, quàm eorum, qui ad normam grammaticæ periti eſſe contenti ſunt. Quare ſeparemus ea, quæ de hac re dicenda ſuperſunt, & eis ſuum locum aſsignemus: quæ etſi poſsent poſterius tractari, tamen quia ad materiam graduum pertinent, in hoc potiſsimum loco exequemur rem dignam auribus ſtudioſiorum, de exactiſsima antiquorum Latinitate, & elegantia à Marco Cicerone, Marcoq́; Fabio Quintiliano præcipuè obſeruata, duobus luminibus, atque oculis cum omnis ſapientiæ, tum uerò eloquentiæ Latinæ.

De natura Superlatiui. CAP. XIIII.

IGitur ſuperlatiuus adſciſcit ſibi Quiſque: relinquit autem Omnis, uel Cunctus poſitiuo: ut optimus quiſque, ſapientiſsimus quiſque, pro eo quod eſt, unuſquiſ-

quiſque qui eſt bonus, ac ſapiens: uel omnes boni, & omnes ſapientes. Non *enim liceret dicere,* Boni *quique, et Sapientes quique, nec* Omnes *optimi, &* Cuncti *ſapientiſſimi.* Idem *intelligo ſi ſuperlatiuus in alio caſu ponatur, quàm illud* Quiſque: *ſic,* Maximo *quiſque animo diuitias deſpicit.* Valentiſſimi *quiſque corporis longè abeſt à ſapientia.* At *uerò comparatiuo non* Quiſque *conuenit, ſed* Omnis. Vegetius *tamen, non perpolitus ſanè ſcriptor, inquit,* Honeſtiores *quique milites: pro* Ho-
Cap 14. *neſtiſſimi quique.* Et Lactantius *de* Opificio: Nam *& ſi ita eſſet, placidiora quæque animalia uel nihil fellis*
Decla. 5. *omnino, uel minus haberēt quàm feræ.* Maluiſſem *ego dicere,* Placidiora *omnia animalia: ut* Quint. *in* Aegro *redempto:* Rus, *ſeruulos, penates, & omnia utiliora properanti feſtinatione parenti addixi.* Ex *poſitiuis autem illa excipimus, quæ carent ſuperlatiuo, qualia ſunt, quæ habent i, uel u, ante us: ut,* Pius, & Strenuus, *quæ nonnunquam patiuntur ſuperlatiuum, ideoq; utrāque rationem ſequuntur,* Omnis, *pius &* Pius *quiſque.* Salluſt. *in* Catil. Nam *ſtrenuus quiſque aut occiderat in prælio, aut grauiter uulneratus diſceſſerat.* Ipſe *mallem dicere,* Strenuiſſimus *quiſque,* Pijſſimus *quiſque.* Quidam *tamen Salluſtiani codices ſcriptum habent ſtrenuiſſimus.* Carent *etiam ſuperlatiuo illa numeralia,* Secundus, Tertius, Quartus, Quintus, *& deinceps.* Nam Primus *etiam quum numerum ſignificat, ſuperlatiuum eſt: &* Vltimus. Dicimus *itaque,* Primo *quoque tempore, primo quoque die: quod imperitiores putant eſſe coniunctionem* Quoque, *quæ habet primam breuem, quum hic ſit longa.* Cic. *in* Philip. Primo *quoque*

que die conſules ad ſenatum referant, quanquàm hic Philip. 9.
non tam omnis, quàm unus omnium primus dies ſigni-ficatur. Idem pro Rabirio: *Tertio quoque uerbo ex citabatur*. Et pro eodem Rabirio: *Quinto quoque anno de moribus noſtris iudicaretur*. Cæſar commentario quinto, *Legione producta cognoſcit non decimum quenque militem relictum eſſe ſine uulnere*: Suetonius Cap. 40.
in uita Cæſ. *Et intercalario menſe ſublato, unus dies quarto quoque anno intercalaretur*. Quod ineruditi ſic pronunciare ſolent: Omni quarto anno eſt biſſextum: Omni quinto anno fit luſtrum apud Romanos, Græcosq́;: Omni quinquageſimo anno Iudæi agunt iubileum: quum ſit dicendum. Quinquageſimo quoq; anno. Vlpian. apud Iuſtin. lib. XXVII. ait, militem quaſi milleſimum quenque dictum: id eſt, omnem qui eſt ex millenario numero ultimus: tamen accipiendus eſt non ultimus, ſed quiſque ex eo numero. Nam quum dico, Dabo tibi ex ouibus decimam quanque: non eam intelligo, quæ decima in numerando eueniet, ſed unam de decem, quæcunque ſit uel (ut abſolutius loquar) ſingulas ex denis, ſiue ex decem, quas tu elegeris. Itaque unaquæque poteſt eſſe decima. Et exemplo Cæſaris conſtat decimum quenque eſſe unum ex numero denario. Ita dicamus milleſimum quenque eſſe unum ex numero millenario. Iuriſperiti noſtri, elegantiæ Latinæ ignari, intelligunt militem ex mille maximè ſtrenuum. Vnde puto errorem ortum de uocitandis militibus hoc tempore inſigne quoddam dignationis ferentibus. Sed ad rem. Hinc etiam factum eſt, ut dicamus Vnuſquiſque, & ſingularis quiſque: non

ſingulariſſimus quiſque, quod non reperitur, ſicut nec Vnicus habet unicior, & uniciſſimus. Quotus etiam iungitur cum Quiſque, ſed tamen diuerſa ratio ne à ſuperioribus. Nunquam enim ferè utimur hac dictione, niſi interrogatiuè, & in ſignificatione, quæ eſt Quot. Quotus enim frequenter ſignificat quot, ut Martialis:

Lib. 14. circa finem.

Dic quotus, & quanti cupias cœnare: nec unum
Addideris uerbum, cœna parata tibi eſt. Id eſt, *Quot eſtis, & quot tecum habes.* Cic. pro Ligario: *Quotus enim iſtud quiſque feciſſet: ideſt, nullus, uel rarus.* Ouid. de Arte:

Lib. 3.

Forma dei munus, forma quota quæque ſuperbit?
Id eſt, nulla, uel rara. Non uenit in mentem, an cum aliis nominibus iungatur Quiſque. Hoc tamen ſcio, non habere Quiſq; genitiuum pluralem duntaxat cum adiectiuo iunctum: ideoq́; genitiuo utimur ſingulari pro genitiuo plurali: idem enim eſt Optimi cuiuſque *animus, quod* Omnium bonorum animus. Vnuſquiſque *autem ideo non facilè patitur ſuperlatiuum, quia illud* Vnus, *uim quandam, ac naturam (ut paulò antè oſtendi) ſuperlatiui obtinet: potiusq́; dicimus,* Vnuſquiſque bonus, *quàm* Vnuſquiſque optimus. *Atque hæc hactenus de* Quiſque.

De Vt, & Ita cum ſuperlatiuo: de Quò, & Eò cum comparatiuo. CAP. XV.

ADdamus de Vt, & Ita, *ſimilibusq́;. Duplicatur ſuperlatiuũ, uel altera ex parte nomen, uel altera ex parte aduerbium, uel utrinq; nomen, uel utrinq; aduerbium cum his indeclinabilibus, quæ nomi*

nant.

naui. Cice.de Orat. *Vt quiſq; optimè Græcè ſciret, ita eſſe nequiſſimum.* Idem in eodem: *Vt enim quiſq, optimè dicit: ita maximè dicendi difficultatem, uarioſq; euentus orationis, expectationemq; hominum pertimeſcit.* Idem de Officijs: *Vt quiſque animi magnitudine maximè excellit, ita & maximè uult princeps omnium, uel potius ſolus eſſe.* Quintilianus: *Quod ut longè optimum, ita difficillimum.* Et iterum: *Non ut quidque primum dicendum, ita primum occurrit.* In quo caueamus, ne pro Quidque, dicamus quodq;. Multum enim refert inter hæc duo. In Catone maiore utrũque ſuperlatiuum ſuſtulit Cicero: *Vt quiſque ætate antecedit, ita ſententiæ principatum obtinet.* Quod facere alibi ſolemus: ut in illo, *Homo in primis doctus*: non, *In primis doctiſſimus*: ne duas res ſuperlationem habentes coniungamus. Iuſta igitur cauſa quare Cic. ſuperlatiuos prætermiſit: quæ cauſa Donato in Eunuchum Terentij non fuit, qui ait, *Vt quiſque miſer eſt, ita ſenior uidetur.* Nam præter id, quod non adhibuit ſuperlatiuum, etiam confuſionem quandam fecit ex poſitiuo, & comparatiuo. Quod ita emendemus, tũ per aduerbium: ſic, *Vt quiſque maximè miſer eſt, ita maximè ſenex uidetur.* Tum per nomen: ſic, *Vt quiſque miſerrimus eſt, ita annoſiſſimus uidetur.* Tum per alterum aduerbium, alterum nomen ita, *Vt quiſque maximè miſer eſt, ita, annoſiſſimus uidetur*: uel, *Vt quiſque miſerrimus eſt ita, & maximè ſenex uidetur.* Tũ per comparatiuum, nam & hoc idem efficit quod ſuperlatiuum, hoc modo, *Quò quiſque miſerior*: uel, *quò quiſque magis miſer eſt, eò ſenior*: uel, *eò magis ſenex* Lib. 1.

uidetur. quod ita licere fieri, exemplo probandum eſt.
Cap. 3. *Quintilian.* II. *Inſtitutionum: Quò quiſque ingenio minus ualet, hoc ſe magis attollere, ac dilatare conatur.* Et *paulò pòſt:* Erit *eò etiam obſcurior, quò quiſque deterior.* Iuſtinus *autem, ſiue* Trogus, *ſuperlatiuum cum comparatiuo miſcuit, inquiens lib.* XVI. Lo*cupletiſſimus ut quiſque eſt, ita plures equites in bello ſuo regi præbet.* Ego *dicerem,* Ita *plurimos. quin & ita ab illo ſcriptum fuiſſe ſuſpicari libet.* Dicebam *paulò ante, non licere dicere,* In *primis doctiſſimus: idem ſentio de* Inter *primos, &* Cum *primis: licet* Sal*luſtius (ſi modò codex non ſit mendoſus) aliter dixerit:* Ac *ſanè, quod difficilimum in primis eſt, & prælio ſtrenuiſſimus erat, & bonus conſilio.* Similia *his ſunt* In *paucis, cum paucis,* Inter *paucos: item,* Super *omnes,* Ante *alios,* Præter *cæteros.* Sed *hæc etſi poſitiuo frequentius gaudeant, tamen nonnunquam patiuntur ſuperlatiuum.* Vt *Plin. de abſinthio loquens, lib.* XXVII. *De uſu eius conuenit dicere, herbæ facillimæ, atque inter paucas utiliſſimæ.* Verg. *in* VII.

Eodem & lib. & cap.

Circa princi bel. Iugurt.

Cap. 7.

-*Petit ante alios pulcherrimus omnes*
Turnus *auis, proauiſq; potẽs.* Et *in eiuſdẽ operis* I.
Pygmalion *ſcelere ante alios immanior omneis.*

De Hoc magis, & Eò magis, Tantum, & Tantò, ſimilibuſq;, quomodo iungantur gradibus. CAP. XVI.

HOc *magis, & Eò magis, idem eſt, quod tantò magis.* Item *Quo magis, idem eſt quod Quantò magis. Quare admoneor, ut aliquid de horũ omnium natura præcipiam:* Poſitiuos *magis decere* Tantum, *&* Quantum: *comparatiuos* Tantò, *&* Quan-
Offic. I.

tò,

*to.*Cicero : *Quanto es maior, tanto te geras ſummiſ-ſius.* Non *autem quantum es maior, tantum te geras ſummiſsius.* Contrà, *Quantum potes, tantùm elabora, non autem, Quantò potes, tanto elabora.*Lactantius *tamen præter morem oratorum inquit: Quantò frequenter impellitur, tantò firmiter roboratur.*Et Boethius *in dialecticis dixit,*Paulò *æquales.* Hic *pro paulum dicens paulò : ills pro frequentius, firmiusq́; frequenter, firmiterq́;.* Tolerabilius *quod fecit poeta* Catullus, *Tantò peßimus omnium poeta, Quantò tu optimus omnium patronus.* In *ſuperiore* Lactantij *exemplo, bis peccatum eſt in utroque membro. Quidam peccant in altero : ut ſi dicatur,Quantò frequentius impellitur, tantò firmiter roboratur : uel,Quantò frequenter impellitur, tanto firmius roboratur.*Niſi *ita uenuſte dicas,ut* Verg. *in* XII. Li. 5. c. 7. Epig. 45.

Ó *præſtans animi iuuenis, quantum ipſe feroci*
Virtute exuperas,tantò me impenſius æquum eſt
*Cõſulere.*Et *Quintilianus in primo: Quid aũt aliud in noſtris legionibus cornua, ac tubæ faciunt? quorum concentus quantò eſt uehementior, tantò* Romana *in bellis gloria cæteris præſtat.* Quod *non licuiſſet aliter dicere.* Proximè *autem ad uim comparatiuorum accedunt illa aduerbia* Ante, *&* Pòſt *ſine præpoſitione : ut,*Tanto *antè ego ueni,quanto tu pòſt ueniſti.*Et *illud nomen* Alius, *& eius aduerbium* Aliter, *& huic ſimile* Secus : *ut* Quintil. *At quantò alius fuit ille infeliciſsimi iuuenis affectus.* Et Teren. *Verum aliter euenire multò intelligit.* Et Cicero : *Multò ſecus euenit.* Nam *quod dico de* Tantò, *&* Quantò, *idẽ* Cap. 17. Decla. 5. In prolo. And.

ligo de Aliquanto, de Multo, de Paulò, cæteriſq; ſimilibus, Rurſus quod de Tantum, & Quantum: idem de Aliquantum, de Multum, de Paulum, & reliquis. Sed quia hæc tranſeunt in aduerbia, ideo nonnunquam (de his quæ exeunt in um, loquor) abutimur pro ijs quæ exeunt in o, præſertim quando non eſt illa contra poſitio duorum, ut ſuperioribus exemplis oſtendimus.

Satyr. 11. Iuue.

In Eunu. act. 1. ſcena. 2. Deſpiciam, qui ſcit quantum ſublimior Atlas. Terent. Eius frater aliquantulum eſt ad rem auidior.

Lib 12. ca. 9. Quintil. At quidam etiam ſi fortè ſuſceperint negocia paulum ad dicendum tenuiora, ea conuitiis implent; Ita in aduerbijs, præpoſitionibuſq;, Multum ante, uel Multò antè: Paulum pòſt, uel Paulò poſt. Verbis autem ſemper ferè conuenit per um, potius, quàm per o, exceptis ab ante, à præ, à poſt compoſitis, more eorũ unde componuntur: ut, Multò præſtat, & Multùm

In Iugurt. præſtat. Salluſt. Multò præſtat maleficii, quam beneficii immemorem eſſe. Ita, Multum, uel multò antecellit: Paulum, uel paulò poſt habui tua negocia meis. Tam, & Quàm ſimilia, atque eadem uidentur Tantum & Quantum: ideoq; raro cum comparatiuo iunguntur

Aeneid. 7. ut Vergilius,

Tam magis illa fremens, & triſtibus effera flãmis,
Quàm magis effuſo crudeſcunt ſanguine pugnæ.

In Iugurt. Cum ſuperlatiuo frequentius: ut, Tam hic eſt omnium optimus, quàm nobiliſſimus. Salluſt. Quam quiſque peſſime fecit, tam maximè tutus eſt. Quod idem ualet,

In Heautõ. Act. 5. ſcen. 2. ac ſi diceret, Vt quiſque peſſimè fecit ita maximè tutus eſt. Terentius:

Nan-

Nanq; adoleſcens quàm minima in ſpe ſitus erit,
Tam maximè patris pacem in leges conficiet ſuas.

Solent poni Tam, *& Quàm ſeparatim, & alterum ſine altero utrunque in ſignificatione uehementiæ: ut* Cicero, *In tam optima cauſa non debeo timere. id eſt, In tam ualde ac perquam bona cauſa.* Et *iterum:* N*ondum erat ueſtris tam grauiſsimis, tamq; multis iudiciis, ignominiiſq; tantopere grauibus conciſus.* De Quàm, *hoc ſit exemplum,* Tu *es homo quàm iucundiſſimus. id eſt, ualde uehementerq; iucundus.* Sed *de hoc diſſerendum eſt latius, ideoq; non in eundem locum includam.*

De Per, & Quàm cum gradibus. CAP. XVII.

I*Dem nanque ponderis in compoſitione habent* Per *& Quàm, ſed alterum poſitiui proprium eſt, alterum ſuperlatiui: ut,* Perpulchrè, Perbellè, Per diligēter: *Quàm pulcherrime, Quàm optime, Quā diligētiſſimè: quorū exemplorum referta ſunt omnia.* Hoc *intelligitur, quoties accipitur Quàm pro ualde, ſiue uehementer. At contra, Quàm pro quantum nunquā cum ſuperlatiuo, ſed ſemper cum poſitiuo: ut* Cicer. *Quàm moroſi ſint, qui amant, uel ex hoc intelligi poteſt.* Vides *ut Quàm, pro quantum, non poteſt adiungi uerbo principali, duntaxat in recte modo loquendi: hoc eſt, quando nor[illegible]guratè loquimur, ut exprobrandi, deridendi'ue c[illegible]ſa, hoc modo: Quàm citò ueniſti: Quàm ſuauis homo es.* Loquor *autem quoties duo uerba in eadem oratione inſeruntur, ſemper cum uerbo non principali iungi Quàm pro quantùm: pro ualde frequenter uno uerbo contentum eſſe, & in duobus, principali po*

Epiſt. 26. lib. 6. famil.

tius gaudere, nonnunquam altero:ut, Vbi eſt lucrum, eò quàm primum aduolas:&,Ibi eſt lucrum, quò tu quàm primum aduolas.At in hac differentia poſitiui, & ſuperlatiui aliqui ſe obijcient, afferentes Terentium in Andria:Reiecit ſe in eum flens quàm familiariter,& in Eunucho:Tute ſcis poſt illa quàm intimum habeam te.In quorum exemplorum priore eſt Quàm pro ualde cum poſitiuo:in poſteriore Quàm pro quantùm cum ſuperlatiuo.Ego uerò accipio illud Quàm familiariter, pro quantùm familiariter figuratè:quaſi, ò quantùm familiariter: & hoc intimum accipi uolo pro poſitiuo,ſicut proximum. Dicimus nanque, Hic eſt mihi magis proximus:ita,Hic eſt mihi magis intimus.Neque in hoc toto meo opere tam licentiam poetarum conſector, quàm uſum oratorum.Neque ſi quid aliter penes auctores reperiatur,mihi obeſſe debet,qui non legem ſcribo,quaſi nunquàm aliter factum ſit,ſed quòd frequentiſſime factitatum eſt,præſertim à Marco Tul.Marcoq; Fabio,apud quos ſiquando reperiatur Quàm cum poſitiuo pro ualde,aut cum ſuperlatiuo pro quantum, auſim affirmare mendoſe ſcriptum: ut in proœmio de Oratore.Quàm boni perdiu nulli, quaſi de ualde bonis, & non potius de bonis loquatur.Vera ſcriptura erat, Boni perquàm diu nulli, aut potius,Cum boni perdiu nulli, aliter enim uidetur nõ congrue dici.Quod uitium ſcribendi utinam in paucioribus eſſet.Quod Cic.ipſe illo ſuo eruditiſſimo ſeculo (quod uix credibile uidetur) queritur, ita ut apud Latinos mendoſiores ſint codices Latini,quàm Græci. Quanquàm apud Græcos longe difficilior ſit ſcribendi

Act. 1. ſcena. 1.
Act 1. ſcena. 2.
Epiſt 5. li. 3. ad Qu. fratr.

bendi, quam apud Latinos ratio. Nam *cur non ſæpius Quam pro ualde cum poſitiuo in illis reperiremus, ſi probaſſent potius, quàm reſpuiſſent? Qua in re non uerebor reprehendere* Boethium, *Priſcianum, & elegantiorem utroque* Lactantium. *Primus ſuper* Ciceronis Topica *ita ait: Noſti oblatrantis morſus inuidiæ: noſti quam facilime in difficilimis cauſis liuor iudicium ferat*. *Mallem dixiſſet, Quàm facile*. *Secundus lib.* XVIII. *ita: Ideo ex uno libro* Ciceronis *tot uſus proponere ſtatui, ut docerē quàm frequentiſsime hac conſtructione niſi ſint auctores eloquentiæ Latinæ*. *Latinius erat, Quàm frequenter uſi ſint: uel, Quàm frequentiſsime uſos*. *Tertius ita* Cap.5.
libr. I. *Inſtitutionum: Et quàm multa alia de Deo noſtris hominibus locutus eſt ſimilia*. *Per multa, ego* Cap.25.
dixiſſem. Idem lib. VI. *Hoc autem duplex ſacrificii genus quàm ſit ueriſsimum, Triſmegiſtus Hermes idoneus teſtis eſt*. *Et in principio ſtatim libri de Opi ficio inquit Quàm minime ſim quietus, & in ſummis neceſsitatibus, ex hoc libello poteris æſtimare*. *Puto* Ciceronem, *Quàm ſit uerum, & Quàm parum ſim quietus, potius fuiſſe dicturum: qui ſcribens ad* Trebatium *in procemio ita ait: Sed dum fuimus una, tu* In proœ. Topico.
optimus es teſtis, quàm fuerim occupatus, *Non dixit, Quàm ſumme occupatus: aut, Quàm maxime occupatus: aut, uQàm occupatiſsimus fuerim. Quod ante dixi de Quàm, non debere illud iungi cum ſuperlatiuo, quoties ſignificat quantum, unum uerbum excipitur Poſsum, & quæ idem ſignificant, Queo, Valeo, Licet, & ſiqua ſunt alia: ut, Scribas quàm opti-*

 me

me potes: nec recte dicas, Scio quàm optime ſcribas quod præter auctoritatem ſummorum auctorum, etiam ratione nititur: quia ubi eſt uerbum Potes, *ibi* Quàm *non iungitur cum ſuperlatiuo, ſed cum uerbo: ſic, Scribas optime quàm potes, in alijs autem nequit iungi cum uerbo: ſic, Scio optime quàm ſcribas, niſi alter ſit ſenſus.* Ergo *illud non plane* Latinum *eſt,* Quam *primum mare intraui, exorta tempeſtas eſt: &,* Quàm *primum potero, mare intrabo. Sed,* Quum *primum: uel,* Vt *primum: uel,* Vbi *primum mare intraui: exorta tempeſtas eſt: aut,* Vt *primum: uel,* Vbi *primum potero, mare intrabo,* Latinum *erit.* Ex *his, quæ dixi, colligitur, ubi eſt* Quā *pro quantùm, ibi quoq; poni poſſe ipſum* Quantum, *ut* Cicer. de Amicitia: Niſi *quòd tanta eſt inter eos, quanta maxima poteſt, morum, ſtudiorumq; diſtantia.* Quintilianus *in ſecundo:* Quum *aliquid adhibita quanta maxima poteſt cura, diligenter elimauerit.* Vt, *quoque in locum* Quàm, *uel* Quantùm *ſuccedit, nunc ſine* Ita, *nunc cum* Ita. Primo *modo ſic, ut apud eundem in* X I I. Non *omittenda pars hæc orationis, ſed exigenda, ut optime poſſumus. &* Cic. *in philippicis: Quas ut honorificentiſſimis uerbis ipſe conſequi potero, complectar mea ſententia.* Altero *modo ſic, ut apud eundem de* Oratore: Hæc *ut breuiſſimè dici potuere, ita à me dicta ſunt.* De *poſitiuo autem nemini dubium erit,* Quàm *&* Vt, *conuenire cum poſſum, ut idem in* Philippicis: *Sed reliquum curſum uitæ quàm quidem poſſum breuiter perſtringam, & ut potui, breuiter perſtrinxi.* Recte *ergo pones* Quàm *pro quantùm cum poſitiuo, & ſuperlatiuo in-*

uo intercedente uerbo Poſſum. Male autem cum comparatiuo,ſiue ſine Poſſum: ut, Quàm plura uolumina ille compoſuit,dicendum eſt Complura, non Quàm plura, ut quidam male ſcribunt.(In aduerbio quoque ſuperlatiuo nonnunquam legimus Complurimum,pro plerunque.)Siue per Poßum:ut, Narraui rem geſtam quàm breuius potui:aut,Quàm potui breuius.Cuius hic quidem ſenſus,ſed tamen barbarè prolatus eſt,Narraui quam breuißimè potui. Quanquàm hoc ſecundum poteſt accipi in eum ſenſum,qui eſt,Quam potui breuius,ſiue(ut apertius loquar)Breuius quàm potuiſſem. Primus modus ſic accipi non poteſt. Nec hoc quidem barbarie caret,licet huius loci non ſit: Iſte eſt nimis iuuenis ad dandum ſibi tale negocium. Quod ſic Latinè diceretur:Iſte eſt nimis iuuenis,aut iunior,quàm ut ipſi detur tale negocium:uel,Eſt iunior,quàm cui tale negocium detur. Cuius rei plurima ubique exempla ſunt.ut Quintil. Sed hoc apertius eſt,quàm ut probandum ſit.Et ita opus inchoatur Valerii Maximi:Vrbis Romæ,exterarumq; gentium facta,ſimul ac dicta memoratu digna,quæ apud alios auctores latius diffuſa ſunt, quàm ut breuiter colligi poßint . Id eſt, latius ſunt diſperſa,ita ut non breuiter cognoſci poßint.Item Quintil.in XII. Ideoq; ne ſuſcipiendæ quidem ſunt cauſæ plures,quàm quibus ſe ſuffecturum ſciat. In eandem rationem cadit ille modus,qualis eſt,Maiorem geris ueſtem,quàm pro habitu corporis.Vt Curtius: Maiorem quàm pro magnitudine ſyluæ reddebant ſonum. illud hoc loco iocoſum inferre non pudebit:Siquis interrogatus,huiuſmodi poſitiui Perpulcher, qui compa Cap.9.

rati-

teris confirmarem. Potiſsimum *dixit pro* potius: *duæ*
Decla. 1. *enim partes erant,non multæ:ut apud* Quinti: Hoc *lo-co quæram neceſſe eſt, quæ ratio fuerit, ut iuuenis ad parricidium ſuo potius gladio uteretur*. Tametſi *non abſurdè hic potiſsimum dici poſſet,quaſi ſuo ex omnibus potiſsimum.* Et *in illo* Lactantij *quoque, ſi tale foret,* Non *aliorum, ſed noſtris potiſsimum:quaſi ex omnibus potiſsimum: eruntq; multæ partes, & totidem quot ſunt genera literarum.* Vel, Non *aliorum,ſed noſtris potius: eruntq; duæ partes, hinc noſtræ literæ, illhinc alienæ.* Idem Lactantius *in primo:* Omnes Sibyl-
Cap.6. *læ unum* Deum *prædicant, maximè tamen* Erythræa, *quæ celebrior,& nobilior, inter cæteras habetur.* Celeberrima,*& nobiliſsima dicendum erat.* Cicero *autem quodam loco id quod dico, apertiſsimè oſtendit,quum ait in* Piſonem: Me *quum quæſtorem in primis, ædilem priorem, prætorem primum, cunctis ſuffragijs* P.R.*faciebat.* Aedilem *priorem dixit, quia tantum erant duo ædiles, ſicut duo cenſores, & duo conſules.*Cæteri *autem ferè omnes magiſtratus multi, ut prætor, quæſtorq;: inter quos ſe creatum dixit aut primum, aut inter primos*. Cuius *rei ſiquis fidem deſiderat,bini ſemper ædiles nominantur à* Terentio. Ipſe Cic.*pro* Milone *inquit:*Septem *prætores,octo tribuni. plebis,illius aduerſarij, defenſores mei.* Nam *quæſtores penè ſinguli ſingulis prouincijs præficiebantur.* Et *exemplo* Lactantii *admoneor ut dicã illas præpoſitiones* Inter,*&* Ex *tam comparatiuo,quàm ſuperlatiuo poſſe dari,ut conſtat ſuperioribus quæ retuli,exemplis:&* Quint. *in* Gladiatore:Qui *inter nos(ut appa-*

ret)

ret)fortior fuit. Et *in Geminis languentibus:* Dij *prohibeant,ut ex duobus filijs utilior incipiat eſſe perituris.* De *ſuperlatiuo ipſe paulò antè protulit exemplũ,* Decla. 9. Decla. 8.
Celeberrima *inter omnes, & nobiliſsima habetur. Quæ ſi pares præter unam fuiſſent utendum putarem comparatiuo,ut fecit* Lactan. Solemus *quoque interrogando,& dubitando dare* Vtrum *comparatiuo,* Quid *autem ſuperlatiuo: ut idem* Quint. *Ita non tantùm utrum idem ſit melius,ſed quid ſit optimum quæritur. Iterum:* Ex *duobus uter dignior, ex pluribus quis digniſsimus.* Et Cicero: *Quum quærere uideretur Orator utrum potius, aut quid potiſsimum dicamus.* Tamen *aliquando damus* Quod *etiam comparatiuo: Sed ego ad altiora ducente ſtylo tranſeo,& ad ea quæ Oratorum magis ſunt,quàm grammaticorum,& magis Latinè,eleganterq́; loqui uolentium,quàm eorum, qui ad normam grammaticæ periti eſſe contenti ſunt.* Quare *ſeparemus ea,quæ de hac re dicenda ſuperſunt, & eis ſuum locum aſsignemus: quæ etſi poſsent poſterius tractari,tamen quia ad materiam graduum pertinent,in hoc potiſsimum loco exequemur rem dignam auribus ſtudioſiorum,de exactiſsima antiquorum* Latinitate, *& elegantia à* Marco Cicerone, Marcoq́; Fabio Quin*tiliano præcipuè obſeruata, duobus luminibus, atque oculis cum omnis ſapientiæ , tum uerò eloquentiæ Latinæ.*

De natura Superlatiui. CAP. XIIII.

IGitur *ſuperlatiuus adſciſcit ſibi* Quiſque: *relinquit autem* Omnis,*uel* Cunctus *poſitiuo:ut optimus quiſque,ſapientiſsimus quiſque, pro eo quod eſt,unuſquiſ-*

quiſque qui eſt bonus, ac ſapiens: uel omnes boni, & omnes ſapientes. Non *enim liceret dicere,* Boni *quique, et Sapientes quique, nec* Omnes *optimi, &* Cuncti *ſapientiſsimi.* Idem *intelligo ſi ſuperlatiuus in alio caſu ponatur, quàm illud* Quiſque: *ſic,* Maximo *quiſque animo diuitias deſpicit.* Valentiſsimi *quiſque corporis longè abeſt à ſapientia.* At *uerò comparatiuo non* Quiſque *conuenit, ſed* Omnis. Vegetius *tamen, non perpolitus ſanè ſcriptor, inquit,* Honeſtiores *quique milites: pro* Ho-
Cap 14. *neſtiſsimi quique.* Et Lactantius *de* Opificio: Nam *& ſi ita eſſet, placidiora quæque animalia uel nihil fellis*
Decla. 5. *omnino, uel minus haberēt quàm feræ.* Maluiſſem *ego dicere,* Placidiora *omnia animalia: ut* Quint. *in* Aegro *redempto:* Rus, *ſeruulos, penates, & omnia utiliora properanti feſtinatione parenti addixi.* Ex *poſitiuis autem illa excipimus, quæ carent ſuperlatiuo, qualia ſunt, quæ habent i, uel u, ante us: ut,* Pius, & Strenuus, *quæ nonnunquam patiuntur ſuperlatiuum, ideoq; utrāque rationem ſequuntur,* Omnis, *pius &* Pius *quiſque.* Salluſt. *in* Catil. Nam *ſtrenuus quiſque aut occiderat in prælio, aut grauiter uulneratus diſceſſerat.* Ipſe *mallem dicere,* Strenuiſsimus *quiſque,* Pijſsimus *quiſque.* Quidam *tamen* Salluſtiani *codices ſcriptum habent ſtrenuiſsimus.* Carent *etiam ſuperlatiuo illa numeralia,* Secundus, Tertius, Quartus, Quintus, & *deinceps.* Nam Primus *etiam quum numerum ſignificat, ſuperlatiuum eſt: &* Vltimus. Dicimus *itaque,* Primo *quoque tempore, primo quoque die: quod imperitiores putant eſſe coniunctionem* Quoque, *quæ habet primam breuem, quum hic ſit longa.* Cic. *in* Philip. Primo *quo-*

que

que die conſules ad ſenatum referant, quanquàm hic non tam omnis, quàm unus omnium primus dies ſignificatur. Idem pro Rabirio: *Tertio quoque uerbo excitabatur.* Et pro eodem Rabirio: *Quinto quoque anno de moribus noſtris iudicaretur.* Cæſar commentario quinto, *Legione producta cognoſcit non decimum quenque militem relictum eſſe ſine uulnere:* Suetonius in uita Cæſ. *Et intercalario menſe ſublato, unus dies quarto quoque anno intercalaretur.* Quod incruditi ſic pronunciare ſolent: *Omni quarto anno eſt biſſextum: Omni quinto anno fit luſtrum apud* Romanos, *Græcosq́;: Omni quinquageſimo anno* Iudæi *agunt iubileum: quum ſit dicendum. Quinquageſimo quoq; anno.* Vlpian. *apud* Iuſtin. *lib.* XXVII. *ait, militem quaſi milleſimum quenque dictum: id eſt, omnem qui eſt ex millenario numero ultimus: tamen accipiendus eſt non ultimus, ſed quiſque ex eo numero.* Nam *quum dico, Dabo tibi ex ouibus decimam quanque: non eam intelligo, quæ decima in numerando eueniet, ſed unam de decem, quæcunque ſit uel (ut abſolutius loquar) ſingulas ex denis, ſiue ex decem, quas tu elegeris.* Itaque *unaquæque poteſt eſſe decima.* Et *exemplo Cæſaris conſtat decimum quenque eſſe unum ex numero denario.* Ita *dicamus milleſimum quenque eſſe unum ex numero millenario.* Iuriſperiti *noſtri, elegantiæ* Latinæ *ignari, intelligunt militem ex mille maximè ſtrenuum.* Vnde *puto errorem ortum de uocitandis militibus hoc tempore inſigne quoddam dignationis ferentibus.* Sed *ad rem.* Hinc *etiam factum eſt, ut dicamus* Vnuſquiſque, *& ſingularis quiſque: non*

Philip. 9.

Cap. 40.

ſingulariſsimus quiſque, quod non reperitur, ſicut nec Vnicus habet unicior, & uniciſsimus. Quotus etiam iungitur cum Quiſque, ſed tamen diuerſa ratione à ſuperioribus. Nunquam enim ferè utimur hac dictione, niſi interrogatiuè, & in ſignificatione, quæ eſt Quot. Quotus enim frequenter ſignificat quot, ut Martialis:

Lib. 14. circa finem.

Dic quotus, & quanti cupias cœnare: nec unum
Addideris uerbum, cœna parata tibi eſt. Id eſt, Quot eſtis, & quot tecum habes. Cic. pro Ligario: Quotus enim iſtud quiſque feciſſet: ideſt, nullus, uel rarus. Ouid. de Arte:

Lib. 3.

Forma dei munus, forma quota quæque ſuperbit? Id eſt, nulla, uel rara. Non uenit in mentem, an cum aliis nominibus iungatur Quiſque. Hoc tamen ſcio, non habere Quiſq; genitiuum pluralem duntaxat cum adiectiuo iunctum: ideoq; genitiuo utimur ſingulari pro genitiuo plurali: idem enim eſt Optimi cuiuſque animus, quod Omnium bonorum animus. Vnuſquiſque autem ideo non facilè patitur ſuperlatiuum, quia illud Vnus, uim quandam, ac naturam (ut paulò antè oſtendi) ſuperlatiui obtinet: potiusq; dicimus, Vnuſquiſque bonus, quàm Vnuſquiſque optimus. Atque hæc hactenus de Quiſque.

De Vt, & Ita cum ſuperlatiuo: de Quò, & Eò cum comparatiuo. CAP. XV.

ADdamus de Vt, & Ita, ſimilibusq;. Duplicatur ſuperlatiuũ, uel altera ex parte nomen, uel altera ex parte aduerbium, uel utrinq; nomen, uel utrinq; aduerbium cum his indeclinabilibus, quæ nomi-

nau.

naui. Cice.de Orat.Vt quiſq; optimè Græcè ſciret,ita eſſe nequiſsimum.Idem in eodem:Vt enim quiſq, optimè dicit: ita maximè dicendi difficultatem, varioſq; euentus orationis, expectationemq; hominum pertimeſcit.Idem de Officijs:Vt quiſque animi magnitudine maximè excellit, ita & maximè uult princeps omnium, uel potius ſolus eſſe. Quintilianus: Quod ut longè optimum, ita difficillimum.Et iterum: Non ut quidque primum dicendum,ita primum occurrit. In quo caueamus,ne pro Quidque,dicamus quodq;.Multum enim refert inter hæc duo.In Catone maiore utrũque ſuperlatiuum ſuſtulit Cicero: Vt quiſque ætate antecedit, ita ſententiæ principatum obtinet. Quod facere alibi ſolemus:ut in illo,Homo in primis doctus:non, In primis doctiſsimus: ne duas res ſuperlationem habentes coniungamus. Iuſta igitur cauſa quare.Cic.ſuperlatiuos prætermiſit: quæ cauſa Donato in Eunuchum Terentij non fuit, qui ait,Vt quiſque miſer eſt, ita ſenior uidetur. Nam præter id, quod non adhibuit ſuperlatiuum,etiam confuſionem quandam fecit ex poſitiuo, & comparatiuo. Quod ita emendemus,tũ per aduerbium: ſic, Vt quiſque maximè miſer eſt, ita maximè ſenex uidetur. Tum per nomen:ſic,Vt quiſque miſerrimus eſt,ita annoſiſsimus uidetur.Tum per alterum aduerbium, alterum nomen ita, Vt quiſque maximè miſer eſt,ita,annoſiſsimus uidetur:uel,Vt quiſque miſerrimus eſt ita,& maxime ſenex uidetur. Tũ per comparatiuum, nam & hoc idem efficit quod ſuperlatiuum,hoc modo, Quò quiſque miſerior:uel,quò quiſque magis miſer eſt,eò ſenior:uel,eò magis ſenex

Lib. 1.

uidetur. quod ita licere fieri, exemplo probandum eſt.
Cap.3. *Quintilian.* II. *Inſtitutionum:* Quò *quiſque ingenio minus ualet, hoc ſe magis attollere, ac dilatare conatur.* Et *paulò pòſt:* Erit *eò etiam obſcurior, quò quiſque deterior.* Iuſtinus *autem, ſiue* Trogus, *ſuperlatiuum cum comparatiuo miſcuit, inquiens lib.* XVI. Locupletiſſimus *ut quiſque eſt, ita plures equites in bello ſuo regi præbet.* Ego *dicerem,* Ita *plurimos. quin & ita ab illo ſcriptum fuiſſe ſuſpicari libet.* Dicebam *paulò ante, non licere dicere,* In *primis doctiſſimus: idem ſentio de* Inter *primos, &* Cum *primis: licet* Salluſtius *(ſi modò codex non ſit mendoſus) aliter dixerit:* Ac *ſanè, quod difficilimum in primis eſt, & prælio ſtrenuiſſimus erat, & bonus conſilio.* Similia *his ſunt* In *paucis, cum paucis,* Inter *paucos: item,* Super *omnes,* Ante *alios,* Præter *cæteros.* Sed *hæc etſi poſitiuo frequentius gaudeant, tamen nonnunquam patiuntur ſuperlatiuum.* Vt *Plin. de abſinthio loquens, lib.* XXVII. De *uſu eius conuenit dicere, herbæ facillimæ, atque inter paucas utiliſſimæ.* Verg. *in* VII.

Eodem & lib. & cap.

Circa princi bel. Iugurt.

Cap. 7.

-Petit ante alios pulcherrimus omnes
Turnus auis, proauiſq́; potẽs. Et *in eiuſdẽ operis* I.
Pygmalion ſcelere ante alios immanior omneis.

De Hoc magis, & Eò magis, Tantum, & Tantò, ſimilibuſq́; quomodo iungantur gradibus. CAP. XVI.

Hoc *magis, &* Eò *magis, idem eſt, quod tantò magis.* Item Quo *magis, idem eſt quod* Quantò *magis.* Quare *admoneor, ut aliquid de horũ omnium natura præcipiam:* Poſitiuos *magis decere*
Offic. I. Tantum, *&* Quantum: *comparatiuos* Tantò, *&* Quantò,

*to.*Cicero: *Quanto es maior, tanto te geras ſummiſſius.* Non *autem quantum es maior, tantum te geras ſummiſſius.* Contrà, *Quantum potes, tantùm elabora, non autem, Quantò potes, tanto elabora.*Lactantius *tamen præter morem oratorum inquit: Quantò frequenter impellitur, tantò firmiter roboratur.*Et Boethius *in dialecticis dixit,*Paulò *æquales.* Hic *pro paulum dicens paulò: ills pro frequentius, firmiusq́; frequenter, firmiterq́;.* Tolerabilius *quod fecit poeta* Catullus, Tantò *peſsimus omnium poeta,* Quantò *tu optimus omnium patronus.* In *ſuperiore Lactantij exemplo, bis peccatum eſt in utroque membro.* Quidam *peccant in altero: ut ſi dicatur,*Quantò *frequentius impellitur, tantò firmiter roboratur: uel,*Quantò *frequenter impellitur, tanto firmius roboratur.*Niſi *ita uenuſte dicas,ut* Verg. *in* XII. Li. 5.c.7. Epig. 45.

Ó *præſtans animi iuuenis, quantum ipſe feroci*
Virtute exuperas,tantò me impenſius æquum eſt
*Cõſulere.*Et *Quintilianus in primo: Quid aũt aliud in noſtris legionibus cornua, ac tubæ faciunt? quorum concentus quantò eſt uehementior, tantò* Romana *in bellis gloria cæteris præſtat.* Quod *non licuiſſet aliter dicere.* Proxime *autem ad uim comparatiuorum accedunt illa aduerbia* Ante,*&* Pòſt *ſine præpoſitione: ut,*Tanto *antè ego ueni,quanto tu pòſt ueniſti.*Et *illud nomen* Alius,*&* eius *aduerbium* Aliter, *& huic ſimile* Secus*: ut* Quintil.At *quantò alius fuit ille infeliciſsimi iuuenis affectus.* Et Teren. *Verum aliter euenire multò intelligit.* Et Cicero*: Multò ſecus euenit.* Nam *quod dico de* Tantò,*&* Quantò, *idẽ* Cap. 17. Decla. 1. In prolo. And.

ligo de Aliquanto, de Multo, de Paulò, cæteriſq; ſimilibus, Rurſus quod de Tantum, & Quantum: idem de Aliquantum, de Multum, de Paulùm, & reliquis. Sed quia hæc tranſeunt in aduerbia, ideo nonnunquam (de his quæ exeunt in um, loquor) abutimur pro ijs quæ exeunt in o, præſertim quando non eſt illa contra poſitio duorum, ut ſuperioribus exemplis oſtendimus. Iuue.

Satyr. 11. In Eunu. act. 1. ſcena. 2. Lib 12. ca. 9.

Deſpiciam, qui ſcit quantum ſublimior Atlas. Terent. Eius frater aliquantulum eſt ad rem auidior. Quintil. At quidam etiam ſi fortè ſuſceperint negocia paulum ad dicendum tenuiora, ea conuitiis implent; Ita in aduerbijs, præpoſitionibuſq;, Multum ante, uel Multò ante: Paulum pòſt, uel Paulò poſt. Verbis autem ſemper ferè conuenit per um, potius, quàm per o, exceptis ab ante, à præ, à poſt compoſitis, more eorũ unde componuntur: ut, Multò præſtat, & Multùm præſtat. Salluſt. Multò præſtat maleficii, quàm beneficii immemorem eſſe. Ita, Multum, uel multò antecellit: Paulum, uel paulò poſt habui tua negocia meis. Tam, & Quàm ſimilia, atque eadem uidentur Tantum & Quantum: ideoq; raro cum comparatiuo iunguntur ut Vergilius,

In Iugurt.

Aeneid. 7.

Tam magis illa fremens, & triſtibus effera flãmis,
Quàm magis effuſo crudeſcunt ſanguine pugnæ.

Cum ſuperlatiuo frequentius: ut, Tam hic eſt omnium optimus, quàm nobiliſſimus. Salluſt. Quam quiſque peſſime fecit, tam maximè tutus eſt. Quod idem ualet, ac ſi diceret, Vt quiſque peſſimè fecit ita maximè tutus eſt. Terentius:

In Iugurt. In Heautõ. Act. 5. ſcen. 2.

Nan-

Nanq; adoleſcens quàm minima in ſpe ſitus erit,
Tam maximè patris pacem in leges conficiet ſuas.

Solent poni Tam,*&* Quàm *ſeparàtim, & alterum ſine altero utrunque in ſignificatione uehementiæ: ut* Cicero,I*n tam optima cauſa non debeo timere. id eſt,* In *tam ualde ac perquam bona cauſa.* Et *iterum:*Non*dum erat ueſtris tam grauiſsimis, tamq; multis iudiciis, ignominiisq; tantopere grauibus conciſus.* De Quàm,*hoc ſit exemplum,* Tu *es homo quàm iucundiſſimus. id eſt,ualde uehementerq; iucundus. Sed de hoc diſſerendum eſt latius, ideoq; non in eundem locum includam.*

De Per,& Quàm cum gradibus. CAP. XVII.

I*Dem nanque ponderis in compoſitione habent* Per *&* Quàm,*ſed alterum poſitiui proprium eſt,alterum ſuperlatiui:ut,* Perpulchrè,Perbellè, Per *diligẽter:Quàm pulcherrime,Quàm optime, Quã diligẽtiſsimè:quorũ exemplorum referta ſunt omnia.*Hoc *intelligitur,quoties accipitur* Quàm *pro ualde,ſiue uehementer.At contra,Quàm pro quantum nunquã cum ſuperlatiuo,ſed ſemper cum poſitiuo:ut* Cicer.*Quàm moroſi ſint,qui amant,uel ex hoc intelligi poteſt.* Vides *ut Quàm, pro quantum, non poteſt adiungi uerbo principali, duntaxat in recte modo loquendi:hoc eſt, quando non figuratè loquimur, ut exprobrandi, deridendi'ue cauſa,hoc modo:Quàm citò ueniſti:Quàm ſuauis homo es.*Loquor *autem quoties duo uerba in eadem oratione inſeruntur,ſemper cum uerbo non principali iungi Quàm pro quantùm:pro ualde frequenter uno uerbo contentum eſſe,& in duobus, principali po*

Epiſt. 26. lib. 6. famil.

tius gaudere, nonnunquam altero:ut, Vbi eſt lucrum, *eò quàm primum aduolas:&,Ibi eſt lucrum, quò tu quàm primum aduolas.*At *in hac differentia poſitiui, & ſuperlatiui aliqui ſe obijcient, afferentes* Terentium *in* Andria:Reiecit *ſe in eum flens quàm familiariter,& in* Eunucho:Tute *ſcis poſt illa quàm intimum habeam te.*In *quorum exemplorum priore eſt* Quàm *pro ualde cum poſitiuo:in poſteriore* Quàm *pro quantùm cum ſuperlatiuo.*Ego *uerò accipio illud* Quàm *familiariter, pro quantùm familiariter figuratè:quaſi, ò quantùm familiariter: & hoc intimum accipi uolo pro poſitiuo,ſicut proximum.* Dicimus *nanque,* Hic *eſt mihi magis proximus:ita,*Hic *eſt mihi magis intimus.*Neque *in hoc toto meo opere tam licentiam poetarum conſector, quàm uſum oratorum.*Neque *ſi quid aliter penes auctores reperiatur,mihi obeſſe debet,qui non legem ſcribo,quaſi nunquàm aliter factum ſit,ſed quòd frequentiſsime factitatum eſt,præſertim à* Marco Tul.Marcoq; Fabio,*apud quos ſiquando reperiatur* Quàm *cum poſitiuo pro ualde,aut cum ſuperlatiuo pro quantum, auſim affirmare mendoſe ſcriptum: ut in proœmio de* Oratore .Quàm *boni perdiu nulli, quaſi de ualde bonis, & non potius de bonis loquatur.*Vera *ſcriptura erat,* Boni *perquàm diu nulli, aut potius,*Cum *boni perdiu nulli, aliter enim uidetur nõ congrue dici.*Quod *uitium ſcribendi utinam in paucioribus eſſet.*Quod *Cic.ipſe illo ſuo eruditiſsimo ſeculo (quod uix credibile uidetur) queritur, ita ut apud* Latinos *mendoſiores ſint codices* Latini,*quàm* Græci. Quanquàm *apud* Græcos *longe difficilior ſit ſcribendi*

Act.1. ſcena. 1. Act 1.ſcena.2.

Epiſt 5.li. 3. ad Qu. fratr.

bendi, quam apud Latinos ratio. Nam *cur non ſæpius Quam pro ualde cum poſitiuo in illis reperiremus, ſi probaſſent potius, quàm reſpuiſſent? Qua in re non uerebor reprehendere Boethium, Priſcianum, & elegantiorem utroque Lactantium. Primus ſuper Ciceronis Topica ita ait: Noſti oblatrantis morſus inuidiæ: noſti quam facilime in difficilimis cauſis liuor iudicium ferat. Mallem dixiſſet, Quàm facile. Secundus lib.* XVIII. *ita: Ideo ex uno libro Ciceronis tot uſus proponere ſtatui, ut docerē quàm frequentiſſime hac conſtructione niſi ſint auctores eloquentiæ Latinæ. Latinius erat, Quàm frequenter uſi ſint: uel, Quàm frequentiſſime uſos. Tertius ita* Cap.5. *libr.* I. *Inſtitutionum: Et quàm multa alia de Deo noſtris hominibus locutus eſt ſimilia. Per multa, ego* Cap.25. *dixiſſem. Idem lib.* VI. *Hoc autem duplex ſacrificii genus quàm ſit ueriſſimum, Triſmegiſtus Hermes idoneus teſtis eſt. Et in principio ſtatim libri de Opificio inquit Quàm minime ſim quietus, & in ſummis neceſſitatibus, ex hoc libello poteris æſtimare. Puto Ciceronem, Quàm ſit uerum, & Quàm parum ſim quietus, potius fuiſſe dicturum: qui ſcribens ad Trebatium in proœmio ita ait: Sed dum fuimus una, tu* In proœ. Topico. *optimus es teſtis, quàm fuerim occupatus, Non dixit, Quàm ſumme occupatus: aut, Quàm maxime occupatus: aut, Quàm occupatiſſimus fuerim. Quod ante dixi de Quàm, non debere illud iungi cum ſuperlatiuo, quoties ſignificat quantum, unum uerbum excipitur Poſſum, & quæ idem ſignificant, Queo, Valeo, Licet, & ſiqua ſunt alia: ut, Scribas quàm opti-*

me potes: nec recte dicas, Scio quàm optime ſcribas quod præter auctoritatem ſummorum auctorum, etiam ratione nititur: quia ubi eſt uerbum Potes, *ibi* Quàm *non iungitur cum ſuperlatiuo, ſed cum uerbo: ſic, Scribas optime quàm potes, in alijs autem nequit iungi cum uerbo: ſic, Scio optime quàm ſcribas, niſi alter ſit ſenſus.* Ergo *illud non plane* Latinum *eſt,* Quam *primum mare intraui, exorta tempeſtas eſt: & ,* Quàm *primum potero, mare intrabo.* Sed, Quum *primùm: uel,* Vt *primùm: uel,* Vbi *primùm mare intraui: exorta tempeſtas eſt: aut,* Vt *primùm: uel,* Vbi *primum potero, mare intrabo,* Latinum *erit.* Ex *his, quæ dixi, colligitur, ubi eſt* Quã *pro quantùm, ibi quoq; poni poſſe ipſum* Quantum, *ut* Cicer. *de* Amicitia: Niſi *quòd tanta eſt inter eos, quanta maxima poteſt, morum, ſtudiorumq; diſtantia.* Quintilianus *in ſecundo:* Quum *aliquid adhibita quanta maxima poteſt cura, diligenter elimauerit.* Vt, *quoque in locum* Quàm, *uel* Quantùm *ſuccedit, nunc ſine* Ita, *nunc cum* Ita. Primo *modo ſic, ut apud eundem in* XII. Non *omittenda pars hæc orationis, ſed exigenda, ut optimè poſſumus. &* Cic. *in philippicis:* Quas *ut honorificentiſſimis uerbis ipſe conſequi potero, complectar mea ſententia.* Altero *modo ſic, ut apud eundem de* Oratore: Hæc *ut breuiſſimè dici potuere, ita à me dicta ſunt.* De *poſitiuo autem nemini dubium erit,* Quàm *&* Vt, *conuenire cum poſſum, ut idem in* Philippicis: *Sed reliquum curſum uitæ quàm quidem poſſum breuiter perſtringam, & ut potui, breuiter perſtrinxi.* Rectè *ergo pones* Quàm *pro quantùm cum poſitiuo, & ſuperlatiuo in-*

uo in-

uo intercedente uerbo Poſſum. *Male autem cum com paratiuo,ſiue ſine* Poſſum: *ut,* Quàm *plura uolumina ille compoſuit,dicendum eſt* Complura, *non* Quàm *plura, ut quidam male ſcribunt.*(In *aduerbio quoque ſuperlatiuo nonnunquam legimus* Complurimum,*pro plerunque.)Siue per* Poßum:*ut,* Narraui *rem geſtam quàm breuius potui:aut,*Quàm *potui breuius.Cuius hic quidem ſenſus,ſed tamen barbarè prolatus eſt,*Narraui *quam breuißimè potui.* Quanquàm *hoc ſecundum poteſt accipi in eum ſenſum,qui eſt,*Quam *potui breuius,ſiue(ut apertius loquar)*Breuius *quàm potuiſſem.* Primus *modus ſic accipi non poteſt.* Nec *hoc quidem barbarie caret,licet huius loci non ſit:* Iſte *eſt nimis iuuenis ad dandum ſibi tale negocium.* Quod *ſic* Latinè *diceretur:*Iſte *eſt nimis iuuenis,aut iunior,quàm ut ipſi detur tale negocium:uel,*Eſt *iunior,quàm cui tale negocium detur. Cuius rei plurima ubique exempla ſunt.ut* Quintil. *Sed hoc apertius eſt,quàm ut probandum ſit.*Et *ita opus inchoatur* Valerii Maximi:Vrbis Romæ,*exterarumq́; gentium facta,ſimul ac dicta memoratu digna,quæ apud alios auctores latius diffuſa ſunt, quàm ut breuiter colligi poßint .*Id *eſt, latius ſunt diſperſa,ita ut non breuiter cognoſci poßint.*Item Quintil.*in* X I I. Ideoq́; *ne ſuſcipiendæ quidem ſunt cauſæ plures,quàm quibus ſe ſuffecturum ſciat.* In *eandem rationem cadit ille modus,qualis eſt,*Maiorem *geris ueſtem,quàm pro habitu corporis.*Vt *Curtius:* Maiorem *quàm pro magnitudine ſyluæ reddebant ſonum. illud hoc loco iocoſum inferre non pudebit:Siquis interrogatus,huiuſmodi poſitiui* Perpulcher, *qui compa* Cap. 9.

rati-

ratiuus ſit, & qui ſuperlatiuus: non bene reſpondebit, niſi ita, Multò pulchrior, & Quàm pulcherrimus. Ex *his autem duobus, de quibus diu diſſeruimus,* Per, & Quàm *conflatur unum* Perquàm, *quod utri dandum erit, poſitiuo, an ſuperlatiuo? (utrumque enim in eo partem ſibi uendicat) certè poſitiuo, uel quia per anterius eſt, uel quia indecens uideretur duo aduerbia uehementiam ſignificantia ſuperlatiuo anteponi.* Dici*mus itaque* Perquàm doctus, Perquàm eruditus, Perquàm pulcher. Et *ſicut uerbo ſolet apponi* Per, *ita*
Epiſ. 27. lib.7. Perquàm: *ut,* Peruelim, Perplacet: Perquàm uelim, Perquàm placet. Plin. iun. in epiſt. Perquàm uelim ſcire. *Niſi interpoſitum ſit,* Quàm, *inter præpoſitionem*
In Hecyra. act.1. ſcena.1. *& uerbum, cum quo illud copulatur.* Quale *apud* Terent. *Perpol quàm paucos reperias meretricibus* Fideles *euenire amatores.* Quod *ſic reſoluitur,* Pol perquàm *paucos.* Boethius *tamen in commentarijs logicæ breuioribus ſuperlatiuo dedit, dicens:* Apud ſcriptores *quidem* Græcos *perquàm rariſſimos:* Et pomponius *de de orig. iur.* Digeſt. Iuſtiani *libro primo:* Nam ante *eum Seruius duos libros ad* Brutum *perquam breuiſſimos ad edictum ſcriptos reliquit.* Et *facundus ſcriptor Curtius lib.* IIII. *Beſſum quoque* Bactrianorum *ducem perquàm maximo poſſet exercitu coacto deſcendere ad ſe iubet. Sed huiuſmodi exempla tam rara ſunt, ut dubitem, an librariorum ſit culpa.* Certè *ipſe ſic loqui non auſim.* Aulus *quidem* Gell. *hoc quod præcipimus, ſemper cuſtodiuit: cæterùm ut eſt in loquendo cũ rioſior, pro* Perquàm *ita loquitur:* Sanequàm utile: Voce admodum quàm ſuaui: Oppido quàm libẽs: Nimis

quàm

quàm ineptum quæ aduerbia idem pollent quod Per, *pro ualde.* V*ſitatius tamen eſt* Perquàm:*ut* Perquàm *utile,uoce perquàm ſuaui, perquàm libens, perquàm ineptum.*Tametſi Cæſar Commentario XIII. *Quibus rebus oppido quàm pauci ſub pellibus acquieſcebant.*Et *Seruius Sulpicius ad Ciceronem ſcribens ita incipit:* Epiſt.5.li. *Poſteaquàm renunciatum eſt mihi de obitu filiæ tuæ,* 4. *ſanequàm pro eo ac debui grauiter,moleſteq; tuli.*Et Epi. fam. *ad eundem Cœlius etiam ita incipit: Sanequam literis* Epiſt. 10. lib.3. *C.Caßij,& Deiotari ſumus commoti. Nam Caßius cis* Epiſt.fa. *Euphratem Parthorum copias eſſe ſcripſit.*Et *Brutus* Epiſt. 13. *quoque Decius ad eundem: Nam ſuos ualde quàm pau-* li. 11. Epiſt. fa. *cos habet.* Et *iterum in eadem epiſtola: Sanequàm gaui ſus ſum. Quid plura? ipſe quoque Cicero ad fratrem: Nam quod de Pompeio Caninius ait, ſanequàm refri-* Epiſt.9.li. *xit.*N*on ſuccurrit mihi,ſi quod aliud exemplum apud* 2. *Cice.repererim.*Et *Titus Liuius neſcio an alibi quàm lib.*XLVIII.*Quum haud facilè eſſet,aut ea quæ obij- cerentur, aut quæ aduerſus ea dicenda erant,memoria complecti.* N*ec enim multa ſolùm,ſed etiam pleraque oppido quàm parua erant. Hæc igitur dantur poſitiuo, illa uerò magis ſuperlatiuo ,* Multò,& Longè, *in eo ferè ſignificato,quo ſolet* Quàm *cum ſuperlatiuo.* Sed *cum hac tamen differentia, quòd huic* Quàm *non tri- buimus gentiuum illum ſuperlatiui proprium,aut abla tiuum , accuſatiuum'ue cum præpoſitione, ut fit ſine ipſo* Quàm. *Marcus Tull. Acerrimum autem ex omni-* De Ora. *bus noſtris ſenſibus, eſſe ſenſum uidendi.* Et *iterum:* li.2 circa *Quem Craßus dilexit ex omnibus plurimum.* N*on di-* princi. *xit quàm acerrimum, aut quàm plurimum ex omni- bus*

bus,ſiue inter omnes.

De Longe, Multo, Facile, Valde. CAP. XVIII.

Cap.11. Lib.10. ca.1. De Ora. li.1. ID *quoque ſit in Multò,atque in Longè pro ualde, & in facilè pro non dubiè,ut* Quintil.*lib*.II.Decla*mandi ratio ut eſt ex omnibus nouiſſimè inuenta, ita & multò eſt utiliſſima*.Idem. Longè *omnium,quos quidem mihi audire contigit, præſtantiſſimus* Domitius *Apher*.Et *Marcus* Tul.*Sed ego neque illis aſſentiebar,neque harum diſputationum inuentori,& principi longè omnium in dicendo grauiſſimo, & eloquentiſſimo* Platoni.*Idem pro* Rabirio: *Virum unum totius* Græciæ *facilè doctiſſimum* Platonem.*Amat etiam* Longè(*ut* Multò) *ſecũ iungi comparatiuũ*.Vt Verg. *in* IX. *At pedibus longè melior Lycus*. Et *ea de quibus anteà diſputaui*,Alius, Aliter, Secus, Antè, Poſt:*ut*, Longe *alius,longè aliter,longè ſecus, longe antè,longè pòſt*. Et *compoſita à* Præ:*ut*,Longè *præſtans,longè præſtat*.Quintil *Sed eum longe præcedunt ingenia uiuentium*.Et *cætera,quæ ſuperlationem quandam habent,& proxime ad comparatiua accedunt,ut* Longe *ſuperat,longe uincit*.Et *ea,quam diuerſitatem,more illorum,alius, aliter,ſecus,qualia ſunt* Diuerſus, Diſſimilis, Alienus.*ut*,Longe *diuerſus,longe diſſimilis, longe alienus*.Princeps *ne adiectiuũ quidem eſt more poſitiuorum,tamen quia ſuperlationem ſignificat, adſciſcit ſibi longe: ut idem*: Nouem *uerò lyricorum longe*

Lib.10. cap.1. *Pindarus princeps*. Et Facile *pro eo, quod eſt haud dubie, Marcus* Tull.*pro* Roſcio:Non *ſolùm municipij Larinatis, ex quo erat,ſed etiam regionis illius:& uicinitatis, uirtute, exiſtimatione,nobilitate facilè princeps*.

In eod. ca.

ceps. Præterea cum Præcipuus, cum Primus, cum Secundus, & ſiqua alia ſunt. Vt Quint. de Euripide loquens: In affectibus, cùm in omnibus, tum in his, qui miſeratione conſtant, facile præcipuus, & admirandus maxime eſt. Sic Facile primus, uel Facile ſummus. Facile uerò ſecundus dicimus, non ad ordinem reſpicientes, ſed ad dignitatem: quale eſt, Tu es facile ſecundus à rege, hoc eſt, facile poſt regem primus. Longe igitur pro ualde, proprium eſt (exceptis paucis) comparatiui & ſuperlatiui. Ipſum autem Valde poſitiui, & uerbi: ut, Valde diues, ualde pauper, ualde laudat, ualde uituperat. Nec auſim dicere, Longe diues, longe laudat: nec Valde ditior, ualde ditiſſimus. Hæc autem, quæ à me de aduerbijs traduntur, non fuerunt interpretata ueteribus grammaticis. Nam nuper quum iam iſta compoſuiſſem: inueni in bibliotheca Beneuentana Sergium ſuper Donatum ita dicentem: Donatus dicit quinque tantùm aduerbia poſitiuo eſſe iungenda: Tam, Magis, Maximè, Minus, & Minimè: ea ſcilicet ratione, quoniam uim in ſe habent comparandi, atque ideo non debent comparatiuis caſibus iungi, ne uideatur comparatio geminata. Qui enim dicit, Tam doctior, pene hoc dicit, doctus doctior quod Latinitas non patitur. Probus autem dicit, omnia aduerbia, quæ uim augentis, & minuentis in ſe habent, non debere coiungi nec comparatiuo, nec ſuperlatiuo, ut ſunt iſta, Valde, Multum, Plurimùm, Per & ſimilia. Nam iſta omnia tantum poſitiuis caſibus debemus adiungere. Idem Sergius longè poſt ita ait: Comparatiuo & ſuperlatiuo quinque hæc comparationis aduerbia non apponemus: ut, tam,

tam,minus,minimè,magis,maxime,quæ tamen ſoli po-ſitiuo adijcientur. Hæc *quæ tres auctores tradunt, & imperfecta ſunt, nec omnino uera,ut ex eis datur intel ligi, quæ ipſe præcepi.* Dicimus enim Multò *fortiſſi-mus: &,* Ego *ſum tam te fortior,quàm nobilior: &,* T*am omnium ſum fortiſſimus,quàm nobiliſſimus.*Com *paratiua uerò addi non oportere comparatiuis, ne præcipiendum quidem eſt.*Q*uòd autem poſuit minimè & maximè, & ſimilia* Sergius,*non recte poſuit.*Nam *minimum,eſt proprium aduerbium ſuperlatiuum:*Mi-*nime uerò pro negatione accipitur,quaſi nequaquam: ut,* Hic *homo eſt minimum literatus,id eſt: pauxillum literatus.*Ego *ſum minime literatus,id eſt,idiota,& ni hil prorſus habens literaturæ.*

De proprietate quadam Comparatiui. CAP. XIX.

A*Tque hæc hactenus.* Illud *ad extremum adij-ciamus de comparatiuo, conſuetiorem ſermo-nem eſſe per accuſatiuum, quàm per nomina-tiuum in illis,quale eſt,*Tu *maiorem laudem aſſecutus es patre tuo,tuiſq; maioribus:* Vix *audeas dicere,tua laus eſt maior patre tuo.*Tamen *ſolemus aliquando ſic*

Decla 13: *uti:ut* Vergi.*in* VIII.*Haud ſecus igni potens.nec tem pore ſegnior illo.*Et Quintil.*de* A*pibus pauperis:*V*nū*

Cap.8. *rogo,ne cui minor ueſtra dignitate uideatur cauſa li tis meæ.* Et *in tertio* Inſtitutionum:Non *debes apud prætorem petere fideicommiſſum,ſed apud conſules: maior prætoria cognitione ſumma eſt.* Fortaſſe *uide-tur mollius in obliquo caſu:quod ſi ita non eſt,uolo ta men annotatum eſſe,quòd inconſueta uox auribus hæc uidetur eſſe:* Maior *ſumma pecuniaria eſt prætoria co*

gnitio

gnitione: pro eo, quod eſt, Maior ſumma eſt, quàm ut apud prætorem peti poßit. Minor cauſa dignitate ueſtra: pro eo quod eſt, Minor, quàm ut uideatur digna, quæ apud dignitatẽ ueſtram agatur. Et Vulcanus non ſegnior illo tempore: pro eo quod eſt, Segniori tempore, quàm illud fuit. A' quo non dißimile illud eſt: Ego ſum maior uiginti annis: pro eo quod eſt, Ego ſum maioris ætatis, quàm ea quæ eſt uiginti annorum: uel maioris ætatis uiginti annorum. nam & hoc licet dicere: quale etiam eſt, Ego ſum maior uiginti annorum, id eſt, ætate tali: uel, Ego ſum ætatis maioris ætate uiginti annorum. Frequentißimè autem huiuſmodi genere orationis utimur: ubi adeſt hoc nomen Opinio: ut, Sum ditior opinione hominum: non quaſi opinio hominum diues ſit: cum ſic accipi debeat, magis quàm opinio hominum ſentit, uel quàm homines opinantur. Cicero ad Brutum ſuum ſic exorſus eſt: Cum è Cilicia decedens Rhodum uenißem, ibiq; de Quinti Hortenſii morte eſſet allatum, maiorem opinione hominum cepi dolorem. pro eo quod eſt, maiorem, quàm ille, quem in me homines opinantur. Nec illud ab hoc multum recedit, quum dicimus, Nihil iſto homine peius: nihil tuo patre abiectius: nihil hoc uino inſuauius: pro eo quod eſt, Nullus homine iſto peior: nemo patre tuo abiectior: nullum uinum hoc inſuauius. Rurſus in laude, Nihil iſto homine melius: nihil patre tuo generoſius, nihil matre tua ſanctius: nihil uxore tua uerecundius: nihil hoc uino ſuauius. Dictum eſt de omnibus rebus, non tantùm de ſingulis. Interdum etiam ubi nihil plus comprehenditur in uniuerſo, quàm in parte: ut, Nihil eſt te literatius: ni

De clara. orat. in princ.

bil eſt illo prudentius: nihil eſt iſto humanius: nihil plus ſignificatur hoc modo, quàm ſi dicas, Nemo te literatior: nemo illo prudentior: nemo iſto humanior: quoniam literatura, prudentia, humanitasq́; non niſi in homines cadit. Quid ergo in neutro genere potius, quàm maſculino, & fœminino prolatum eſt? nempe, quia neſcio quid plenius, & ſuauius in neutro genere eſt. Ideoq́; tali ſermone delectati auctores ſunt, ut ipſorum crebra exempla documento eſſe poſſunt, quæ inquirentibus notiora erant, quàm ut à me huc afferri debeant.

De Compoſitis a Somnus. CAP. XX.

A *Somnus compoſita quædam ſunt ſecundæ ſemper declinationis, quædam tertiæ. Secundæ, Cicero in Verrem:* Act. 7. *Hic etiam quum ſemiſomnus ſtuperet. Et Cælius in Antonium: Ipſum nanque offendunt ſemiſomno ſopore profligatum. Et Salluſtius in Iugurth. Signo dato caſtra hoſtium inuadunt, ſemiſomnos partim, alios arma ſumentes fugant. Inſomnem, & Exſomnem draconem ſæpe legimus, & ferè hanc differentiam ſeruatam inuenimus. Hæc admonui, ut in his nominibus, quæ ancipitem in compoſitione declinationem ſortita ſunt: tamen ſciamus uſum frequentiorem imitandum. Seneca autem de breuitate uitæ ait: Quàm multi heſterna crapula ſemiſomnes, & graues.*

De Nominibus in Oſus. CAP. XXI.

N *Omina quæ exeunt in Oſus, partim à nomine deſcendunt, partim à uerbo, partim ab utroque. Et ea quidem quæ deſcendunt à nomine, habitionem, ſiue uehementiam, copiam ue ſignificant, & affectio*

affectionem:ut Animoſus, Ingenioſus, Lacertoſus, Neruoſus, Saxoſus, Aquoſus. Hæc copiam, ſiue uehementiam, habitationemq́; ſignificant, quòd habent in ſe uehementiam, ac copiam aquæ, ſaxorum, neruorum, lacertorum, ingenij, animi. Vinoſus, Mulieroſus, Libidinoſus, Seditioſus, Factioſus, qui affectus eſt ad hæc, & & amat uinum, mulieres, libidinem, ſeditiones, factiones. Rurſus ea, quæ à uerbo ſunt, partim actionem ſignificant, partim paſsionem, partim utrunque. Studioſus, Faſtidioſus, Stomachoſus, Iniurioſus, Contumelioſus, Curioſus, ſemper actiuè ab auctoribus accipi ſolent. Ocioſum eſt in re aperta inculcare exempla, quæ uulgò ſunt plurima. Hæc enim accipiuntur pro his, qui operam dant ſtudio, qui faſtidiunt, qui ſtomachantur, qui iniuriam, contumeliamq́; faciunt, qui nimis curant: niſi uelimus hæc à nominibus uenire, non à uerbis: ut Fraudulosus, qui fraudem facit: quod à fraudula diminutiuo uidetur uenire potius, quàm à fraude: quemadmodum Meticuloſus, qui timidus eſt, à meticulo magis, quàm à metu: & Somniculoſus magis à ſomniculo, quàm à ſomno: & Siticuloſus magis à ſiticula, quàm à ſiti uenit. Tenebricoſus quoque reperitur, & tenebroſus: licet quædam ab uſu, regulaq́; recedant, ut Montuoſus potius quàm montoſus, Saltuoſus quàm ſaltoſus, Tortuoſus quàm tortoſus. Veruntamen quæ ſunt quartæ declinationis aſſumunt u, ut Vultuoſus, Actuoſus, Fructuoſus. Ideoq́; illud in Pſalmo: Oues eorum fœtoſæ. legendum eſt fetuoſæ, à fœtus: ſicut ediuerſo plerique 143.
ſcribunt Monſtruoſum pro monſtroſo. Luca. Monſtroſiq́; hominum partus. Nec modò in oſus faciunt nomi- Lib I.

na quartæ declinationis,uerùm etiam in arius: ut, Saltuarius, Actuarius, Fructuarius:quum nomina ſecundæ declinationis careant u:ut, Aſinarius, Caprarius. Odioſus, *& Inuidioſus paßiuè: ille enim ſignificatur qui odio habetur,& cui inuidetur,non is qui odit,& qui inuidet.* Hæc *paßionem ſignificant,utique quum à uerbo ueniunt,ſecus quum à nomine.* Nam Odium *moleſtiam quoque antiquitus ſignificabat.* Terent. *Nunquam tuo odio me uinces.* Et *iterum: Si porrò eſſe odioſi pergitis.id eſt,moleſti.* Cice. *ad* Att. *Sed quum horas treis ferè dixiſſet,odio,& ſtrepitu ſenatus coactus eſt aliquando perorare.* Et *in* Catone Maiore: *In infirmo corpore odioſa eſt omnis offenſio.* Et *de* Orato re: *Verum ſi placet(quoniam hæc ſatis ſpero uobis quidem certè maioribus moleſta,& putrida uideri)ad reliqua aliquantò odioſiora pergamus.* Odioſiora *dixit, quaſi moleſtiora.* Inuidia *autem præter illam ſignificationem notam,eſt uel dicto,uel facto in alterum maleuolentiæ conciliatio:ut ſi quis referat, oſtendat'ue calamitates ſuas ut auctori calamitatum odium cæterorum concitet.* Et *hoc uocatur* Inuidiã facere: *uel* Voca re, *uel adducere in inuidiam:in de.* Inuidioſa *res,quæ atrocitatem facti augens,inuiſum illud,uel illius auctorem facit.* Et Inuidia *quaſi atrocitas, uel detractio:in quam ſignificationem accipio illum uerſum:*

In Phormione utrunque: primum act.5. ſce. 5. alterũ act.5.ſcena. 8.
Epiſt. 2. lib.4.
Lib.3.

In cato.di ſtichis.

Inuidiam nimio cultu uitare memento.

Nam *latentem inuidiam, quia non deprehendo,uitare nequeo: ſed eam quæ extrinſecus ſignificatur uel uoce, uel geſtu,cum populus indignè ferre ſe indicat in aliquo nimium, & inſolentem corporis cultum.* Ideoq; *ſub*

ſubiungitur:

Quæ ſi nō lædit, tamen hanc ſufferre moleſtum eſt. Hanc *ſcilicet uel uoce, uel geſtu, uel utroque modo de- tractionem.* Quale *illud quoque* Terentianum, Ita *ut facilimè* Sine *inuidia laudem inuenias, & amicos pa- res.*Et *illud* Salluſtij, *licet è* Demoſthene *ſit ſumptum:* Inuidiam *gloria ſuperaſti.* Formidoloſus, Laborioſus: Operoſus, *pariter actiuè, paßiueq́; accipiuntur.* Terēt. Ego'n' *formidoloſus? id eſt, ego'ne qui timeam?* Salluſtius: Regibus, *boni, quàm mali ſuſpectiores, ſunt ſemperq́; his aliena uirtus formidoloſa eſt, id eſt, quæ formidatur.* Cicero: Videtis *ut ſenectus non modò languida non ſit, uerùm etiam operoſa. id eſt,* Quæ *agit, & rebus agendis operam dat.* Idem *pro* Cælio: Vos *laborioſos exiſtimet, qui bus ocioſis ne in communi quidem ocio liceat eſſe.* Ouidius, -Moles *operoſa laboret. i. quæ ab aliquo operata eſt, non quæ aliquid facit: uel, uehementis operis, & multarum operarum.* Ita *res laborioſa, uel quòd in ea laborem capiamus neceſſe eſt: uel, quòd plena laboris eſt.* Voluptuoſus *quoque, &* Religioſus, *licet à uerbis non ueniant, tamen iſtis ſimilia ſunt, ut affectionem ſignificent, & habitionem, ſiue plenitudinem, ſimulq́; actiue accpiantur, & paßiue.* Voluptuoſus *homo, qui perquàm amat uoluptatem,* Res *uoluptuoſa, quæ in ſe habet uoluptatem: uel, quæ plena eſt uoluptatis, & qua homo delectatur.* Ille *recipit, hæc recipitur.* Religioſus *homo, qui amat religionem.* Sepulchra, *& monumenta religioſa ſunt, i. habent in ſe religionem.* Ille *adorat, hæc adorantur.* Præterea Glorioſus, Famoſus, Imperioſus, *nonnihil & ipſa à cæ-*

In And. act. 1. ſcena. 1. In Iugur. In Eunu. act. 4. ſcena. 6. In Catil. In cat. Maio. Li. 1. Me.

teris differunt. Nam licet legamus Glorioſam uictoriã, id eſt, plenã gloriæ: & apud iuuenalẽ ſatyr. VIII.

Famoſos equitum cum dictatore magiſtros:

& imperioſos populos: hoc eſt, latum imperium poſſidentes: tamen dicimus ita Glorioſum hominem affectatorem gloriæ, ut Vinoſum cupidum uini, & Mulieroſum nimis appetentem mulieres: qualis Miles glorioſus apud Plautum & Terentium: & Famoſum pro infami, & turpi: ut Famoſa mulier, quæ neſcitur impudica eſſe. Et imperioſus, oſtentator imperij in exercenda ſæuitia: qualis Torquatus apud Liuium, qui filium ſecuri ob imperium contemptum occidit: unde imperioſus appellatus eſt. Verùm imperioſus, & Glorioſus, quando honeſtæ ſignificantiæ ſunt, pro gloriam, imperiumq; habente, habitionem, plenitudinemq; ſignificant: quando inhoneſtæ affectionem, ut dixi. ſimiliter Quæſtuoſus, & ſumptuoſus ab affectione magis, quàm ab habitione, ſiue plenitudine ueniunt. Quæſtuoſus, eſt homo auidior quæſtus, & lucri, undiq; lucella quæritans. Sumptuoſus, qui auidior eſt ſumptus, quàm quæſtus, & immoderatum ſumptum facit. i. immoderatas impenſas. Quæ duo magis poſſunt accipi actiuè, quàm paſſiuè, magiſq; ad homines pertinent: ut, Homo queſtuoſus, homo ſumptuoſus. Luctuoſus uerò magis ad rem: ut, Res luctuoſa, hoc eſt, plena luctu. Neſcio an liceat de homine miſero, & afflicto dicere, homo luctuoſus, ſicut fortuna huius luctuoſa. Ab induſtria autem non habemus Induſtrioſus, ſed induſtrius. Nec à uirtute Virtuoſus more Græcorum, qui ἀπὸ τῆς ἀρετῆς non deriuant ἀρετὸς, licet habeant ἀρετὸς, ſed

Famoſos equitũm, &c. Beroaldus, quẽ alii multi impenſe docti ſecuti ſunt, inter quos & Bud. in annot. in pand. fumoſos legit: ut apud Cic. in Piſo. fumoſas imagines, pro antiquiſſimi generis ſtemmate. Lib. 8. i deca.

ſed pro illo dicunt tum ἀγαθὸς, id eſt, bonus, tum σπουδαῖος, id eſt, ſtudioſus, Ariſtotele quoque, & alijs quibuſdam teſtantibus. Quod Cice. ad Herennium imitatus eſt, dicens: Ideoq; bonis uiris, id eſt, ſtudioſis amicus erat. Moroſus à more uenit, non à mora. Primam enim habet longam, ut mos moris, ſignificatq; eum, qui nimis exactè, nimiſq; ad unguem fieri omnia poſtulat, ut aliquando ob id indignetur, ac iraſcatur. Vt Sueto. de Cæſare: Circa corporis curam moroſior, ut non ſolùm tonderetur diligenter, ſed etiam uelleretur. Idem de Tiberio: Sed affectatione, & moroſitate obſcurabat ſtylum. Cicer. de Senect. At ſunt moroſi, & anxij, & iracundi, & difficiles ſenes. Et idem ſecundo de Oratore: Me quidem hercle illa ualde mouent ſtomachoſa, & quaſi ſubmoroſa ridicula: nō cùm à moroſo dicuntur: tum enim non ſal, ſed natura ridetur. Suetonius accipit pro cupido nimis exactæ diligentiæ. Cic. uerò adiungit impatientiam, & iracundiam. In ſignificato tamen illo ſuperiore poſuit in Oratore: Vſqueadeo moroſi ſumus, ut nobis non ſatis faciat ipſe Demoſthenes. Denique ſic dicitur Moroſus à nimia diligentia, & ſeueritate, ut Curioſus à nimia cura, quoties plus diligentiæ, quàm oporteat, impendimus rebus uel noſtris, uel alienis: Noſtris, quum minutiſſima quæque diſquirimus, & nullius frugis. Alienis, quum de rebus cæterorum occultioribus non ſatis cum pudore perſcrutamur aut interrogamus. Sed non tam à cura Curioſus uidetur deſcendere, quàm à Curia, cuius compoſitum eſt magis in uſu Incuria: id eſt, negligentia, tametſi Curia à cura dicatur. Atque ut Curio-

Cap. 45

Cap. 70.

De Oratore ad Brutum.

ſus à peruerſa cura uocatur, ita Cerebroſus à cere bro peruerſo. Vnde Horatius:

Li. 1. Ser. Satyr. 5. *Donec cerebroſus proſilit unus. id eſt, inſanus, & cerebri peruerſi. Pannoſus & ipſum aliquid differentiæ habet: is enim dicitur pannoſus, qui craſſo panno, ac uili opertus eſt. Nec hoc niſi de paupere dicitur: quæ exempla ſunt plurima.*

De uerbis Inchoatiuis, falſo ſic dictis. CAP. XXII.

GRammatici *auctores uno ore uniuerſi, qui de hac reſcriptum aliquid reliquerunt, aiunt illa uerba in ſco, ut* Caleſco, Frigeſco, *ſignificare inchoationem, ideoq́; Inchoatiua, illa in ſo, ut Viſo, deſiderium, ideoq́; Deſideratiua: illa in rio, ut Eſurio, meditationem, ideoq́; Meditatiua appellari ſolent: in quibus omnibus ab omnibus diſſentio. Sed Priſciano eruditorum nuperrimo potiſſimum reſpondebo, qui (ut ordinem ſequar) inquit in illo Vergil. uerſu, -Aegreſcitq́; medendo: ſignificari inchoationem. Qualem medicum uoluit eſſe Priſcianus, quo curante quis incipiat ægrotare? Quanquam quo modo curari quis antè poſſit, quàm ægrotus ſit? Neceſſe eſt ergo, ut antè ægrotare cœperit: & quum dicitur ægreſcere, ut intelligatur inter medendum ægriorem fieri. Et hoc de Turno Verg. intelligit: cuius augebatur ægritudo ad Latini ſalubria conſilia. Sicut de Didone prius dixerat,*

Priſ. li. 8. Aen. 12. Aen. 1.

Expleri mentem nequit, ardeſcitq́; tuendo.

Quid igitur attinet exempla repetere, quum nunquam in ſenſu inchoationis reperiatur? An illud apud Quint. hoc ſignificat? Tenuit conſuetudo, quæ quotidie magis inualeſcit. Aut illud Cic. Quantò plura ille miſcebat,

Quin l. 2. ab initio. Pro Milone.

tantò

tantò hic magis in dies conualeſcebat. Et illud Eccleſiaſticum: Qui ſordet, ſordeſcat adhuc. Quo modo poteſt quid quotidie incipere ualidum fieri, & quidem magis, quod dicitur reſpectu præcedentis? at inchoationem nihil præcedit. Aut quo modo quod ſordet, poteſt incipere ſordere? & ſordeſcere adhuc, id eſt magis? quid magis? certè quàm antea inceperat. Sed quid ibi diſputamus, quum dicatur, qui iam ſordet, ſordeſcat adhuc? quaſi ſordidior fiat, non autem ſordere incipiat, quia iam ſordet. Ideoq; Græcè et hoc, & cætera huiuſmodi uerba per uerba paſſiua explicantur: & illud Græcè ſordeſcat, nihil aliud eſt, quàm ſordidetur. Plaut. in Captiui duo: Ego qui tuo mœrore maceror, maceſco, conſeneſco, & tabeſco miſer. Pro eodem penè accipit Maceror, & Maceſco: niſi quòd maceror ad animum magis pertinet, quaſi affligor: maceſco magis ad corpus. Videtur autem ratio dici uelle potius macreſco, ut nigreſco, pigreſco, ægreſco: ſed etiam dici poteſt maceſco, ut aceſco. Crebreſco tamen potius dixerim, quàm crebreſco. Verùm ad rem. Ediuerſo Vergilius:

-Maria incipiunt agitata tumeſcere. Et iterum: Georg. 1.
Fluctus ubi primo cœpit cū albeſcere uēto. Et iterū Aen. 7.
Sim in proceſſu cœpit crudeſcere morbus. Georg.

Vbi quid opus erat dicere, quòd incipiant res tumeſcere, albeſcere, crudeſcere? quum ſatis, imò magis proprium fuiſſet dicere, quòd tumeſcebant, albeſcebant, crudeſcebant: id eſt, quòd incipiebant, ſiue inchoabant tumere, albere, ſiue crudere. Quid ergo ſignificant uerba inchoatiua? Nempe (ut breuiter finiam) quod uerba

compoſita à fio, calefio, frigefio, ſordefio, inualefio, ægrefio, & ardefio: quæ ideo in uſu non ſunt, quia ſuperuacuum eſſet, duas nos uoces habere idem ſignificantes, nec niſi ubi alterum deficit, alterius præſidio utimur. Caleſcens, *pro calefiens utimur: &* Pateſcens, *pro patefiens: quanquam utrunque reperiatur, pateſco, & patefio: quoniam ne in ſimplici quidem ſuo reperitur* Fiens, *nec quod ab hoc formaretur* Fiendus. Dicemus *itaque* Caleſcens, *& calefaciendus*. Nec *deſunt qui* Fiens *utantur, ſed in eo, de quo loquor ſignificato ut in* Pſalmo XXI. Et *factum eſt cor meum tanquam cera liquefiens in medio uentris mei*. Quum *in alia translatione dicatur liqueſcens*. Ex *quo liquet eiuſdem utrunque eſſe ſignificationis.* Idiomate *quoque* Italico, *atque* Hiſpano *(quod ex* Italico *oriundum eſt) ad ſtipulante, apud quod penè* Latina *uoce hæc uerba pronunciantur, & certè in hunc, quem ego dico, ſenſum: quale eſt hoc,* Ogni di magriſco: *hoc eſt omni die macreſco: per quod, incrementum aſsiduum, atque continuum declaratur, non inchoatio.* Quòd *ſi quid inter huiuſmodi uerba in ſco, & in fio, intererit, hoc eſſe arbitror, quòd hæc in ſco paſsionem in ſe habent, illa uerò extrinſecus allatam.* Vt *in* Aegypto Cæſar *quum hoſtes fugeret, elata læua natabat, ne libelli, quos tenebat, madefierent. melius, quàm madeſcerent.* Et *quum fores aperiuntur, melius patefiunt dicitur quàm pateſcunt.* At *quum quis in balneo ſudore irrigatur, & fores ſua ſponte aperiuntur, magis ille madeſcit, quàm madefit: & hæ magis pateſcunt, quàm patefiunt.* Inchoatiuorum *autem dicuntur præterita eadem eſſe, quæ primitiuorum:*

Suet. in Cæſ. cap. 64.

tiuorum: tamen pauciſsimis curæ eſt dignoſcere, quando à primitiuis ſunt, quandoue ab inchoatiuis, quorum multum differt ſignificatio, licet crebrior ſit illa inchoatiuorum: ut, Pinguit, Macruit, Frixit, Caluit: *idem eſt quod pinguis factus eſt, non autem pinguis fuit: macer factus eſt, & frigidus, & calidus factus, non autem macer, frigidus, & calidus fuit.* Nam Pinguet, *idem eſt quod pinguis eſt:* Macret, Friget, Calet, *idem quod macer eſt, frigidus eſt, calidus eſt: quorum præterita ſunt pinguit, macruit, frixit, caluit: uix unquam in hoc ſignificato, pinguis, macer, frigidus, calidus fuit: ſed in illo, pinguis, macer, frigidus calidus factus eſt, ut etiam in hoc apertius patebit exemplo:* Tam citò *macruiſti? tam ſerò pinguiſti? non id ſignifico, quòd tam citò macer, aut tam ſerò pinguis fuiſti, quaſi nunc talis non ſis, ſed quòd pinguis, aut macer factus es, atque etiam talis es, ſiue tunc eras, ſi de alio tempore loquimur,* Quæ *præterita quia à primitiuis non ueniunt (ut ſignificatio indicat) neceſſe eſt ueniant à deriuatiuis in ſco.* Vnde *probatur etiam inchoatiua non ſignificare inchoationem.* Quare *Seruius uiderit, qui his uerbis præteritum non tribuit, quorum frequentius eſt, quàm ſuorum primitiuorum.* Nam *quòd ait, quia inchoatiua ſunt, ideo carere præteritis, caſſa ratio eſt, quum hoc uerbum* Inchoo *etiam præteritum habeat.* Verùm *hæc uerba nec inchoatiua ſunt, et præteritū habent.* Illud *tranſeo, quòd multa ſunt, quæ pro ſuis primitiuis accipiuntur: conticeſco, adhæreſco, deliteſco, concupiſco, labaſco, obdormiſco, contremiſco, expaueſco, & his ſimilia.*

Serui. in Donatū.

De

De uerbis Deſideratiuis male ſic uocatis. CAP. XXIII.

Priſc. li. 8. NAm quæ idem auctor deſideratiua appellauit, ipſius quoq; exemplo oſtenduntur nequaquam eſſe deſideratiuæ ſignificantiæ. Hoc enim exemplum ille affert. Verg. in VIII. Nam memini Heſione uiſentem regna ſcroris.

Laomedontiadem Priamum. Viſentem dixit, pro cupientē uidere, quod Græci dicūt ὀψείοντα id eſt, & in eodē exēplo Seruius dixerat, Simile eſt, ait Priſcia, Facio faceſſo, Capio capeſſo, Lacero, laceſſo, Arceo arceſſo, Accio accerſo: quæ poſſumus non incongrue deſideratiua nominare. Sed quæro à Priſciano, cur magis Priamus cupiebat uidere ſororē, dū iter faciebat, quā quū erat in Troia? aut cur magis Priamus, quàm cæteri? aut cur ſolus? Poſtremo quis nouit uoluntatē eius? quid agat, uideo: quid uelit non uideo. Quid ergo ſignificat Viſere? nimirum id quod agit Priamus, ire ad uidendum ſororem: quod frequentatiuum ipſius declarat, Viſito. Itaque actum corporis hæc ſignificant uerba non affectum mentis. Viſo, uado ad uidendum, non autem cupio uidere. Cicero ad Atticum. Cupio

Epiſt. 5. lib. 2. equidem, & iampridem cupio Alexandriam, reliquāq; Aegyptum uiſere, id eſt (ut ego ſentio) ire ad uidendum. Aliter dicendum erat, Viſo equidem, & iampridem uiſo. Quo certè modo ne Priſcianus quidem ipſe loqui auderet. Vſurpamus tamen hæc uerba (quemadmodum de ſuperioribus teſtatus ſum) pro eorum primitiuis: ut, Miſſi ſunt legati uiſendi cauſa, ideſt, uidendi. Quod certè ita exponi non poteſt, cauſa uidere

cupien-

cupiendi. Tolerabiliorque, *noſtra ſententia, expoſitio foret, cauſa ut eant ad uidendum. Similiter faceſſo, eo ad faciendum, uel facio.* Verg.

Haud mora, continuò matris præcepta faceßit. Georg. 4.

Frequentius tamen accipitur pro eo ad recedendum, uel recedo. Vt *Liuius lib.* 1. *Faceſſe hinc* Tarquinios, *aut* Corinthum. *Capeſſo, eo ad capiendum, uel capio.* Laceſſo, *eo ad lacerandum, uel lacero prouocando.* Accerſo, *uel arceſſo, utrunque pro eo ad uocandum, uel uoco.* Terent. *in* Andr. *Obſtetricem accerſo.* Act. 1. ſce. 5. *Quidam etiam in quarta coniugatione utuntur, ut ibi:* Mitte *in* Ioppen, & *accerſi* Simonem *quendam, qui cognominatur* Petrus. Act. 10.

De uerbis Meditatiuis, non rite ſic uocatis. CAP. XXIIII.

COmmodius *autem* Deſideratiua, *atq;* Optatiua *uocarentur, ea, quæ nominantur* Meditatiua *in rio, parturio, eſurio.* Cicero: *Vtinam aliquando dolor populi* Romani *pariat, quod iamdiu parturit.* Philip. 2. circa finē. Et *Liuius: Et quod diu parturit animus ueſter, aliquando pariat.* Lib. 1. Dec. 3 Affectum *ſignificauit, non cogitationem, aut actum corporis, qui per hoc uerbum meditor indicatur.* Vnde *meditatio armorum, meditatio declamandi, meditatio gladiatorum, id eſt, exercitatio.* Eſurio, *cupio edere.* Quintilianus: Pater *filios eſurit.* Decla. 12. circa finē. Valerius Martialis *undecimo* Epigrammatū:

In omnibus Vacerra *quòd conclauibus* Epig. 78.
Conſumit horas, & die toto ſedet:
Cœnaturit Vacerra, *non cacaturit.*

Id eſt, *cœnare cupit, non cacare.* Vel *dicamus hæc accipi pro primitiuis.*

tiuis. Scaturio magis pro ſuo primitiuo ſcatet ponitur, quod eſt non ſolum aquarum, ſed herbarum, cæterorumq; ſua ſponte ubertim naſcentium. Quòd ſi uolumus ſua quibuſque apta tribuere uocabula, nec à conſuetis recedere, ea quæ ſunt in ſco, appellemus meditatiua, id eſt exercitatiua (Qui enim caleſcit, ſiue calefit quaſi meditatur: id eſt ut caleat exercetur. Terentius. Nunc uide utrum uis argentum accipere, an cauſam meditari tuam) ea in ſo, inchoatiua, hæc in rio, deſideratiua. Atq; hanc opinor fuiſſe ueram, & germanam uerborum ſignificationem, quam antiquitus impoſitã poſteritas deprauauit.

In Adelphis. act. 2. ſce. 1.

Vbi infinitiuo, ubi Gerundio potius utendum ſit. CAP. XXV.

QVædam orationes infinitiuum magis poſtulant, quædam gerundium, quædam utrunque. Adiectiua magis, ſiue actiuum, ſiue paſſiuum. Subſtantiua gerundium genitiui dumtaxat caſus. Nam de accuſatiuo mox dicam. Tu es dignus habere opes, Tu es dignus honorari, Tu es lætus me bene ualere, Tu es lætus me honorari. Rurſus, Tempus eſt gaudendi. Locus eſt expoſtulandi, commoditas eſt alloquendi. Participia autem, & multa adiectiua à uerbis deriuata utranque formam ſibi uendicant: ed participia iuncta infinitiuis, dicuntur ſeruare uim participiorum iuncta gerundio uim nominum. Timens nauigare, & nauigandi, Cupiens diſcere, & diſcendi: Doctus peritus, promptus, conſuetus cantare, & cantandi. Timidus, cupidus, auidus nauigare, & nauigandi. Nam illud admonitione non indiget, Optima res eſt agricolare,

lare, rectè dici: Optima res eſt agricolandi, dici non rectè: quia illud reſoluitur, Agricolare eſt optima res: hoc reſolui ſic non poteſt, agricolandi eſt res optima: niſi fortè durè, & aſperè ſic: Ipſa enim res agricolandi eſt optima. Quare illum non probauerim, qui dixit: Non eſt mihi opus reſpondendi: quum eſſet dicendum Reſpondere: ut ſit ſuppoſitum, Me reſpondere: Opus uerò appoſitum: Item, Habeo à patre mandatum conueniendi te, Latinè dicitur. Mandatum eſt mihi à patre conueniendi te, Latinè non dicitur: quia Mandatum hic uerbum eſt, unde non poteſt regi huiuſmodi gerundium: illic nomen ſubſtantiuum, unde regitur gerundij genitiuus: niſi in utraque oratione expoſitione utaris. In prima quidem, ut ſic intelligas, Habeo à patre mandatum conuenire te: ſcilicet hoc ipſum Conuenire te. In ſecunda uero ut Mandatum ſit nomen, non uerbum, aut participium: quaſi Mandatum adeſt mihi à patre. Ad quam tergiuerſationem confugere non poterit quiſpiam in talibus exemplis: Habeo in tabulis publicis à patre mandatum conueniendi te. Hic non poteris dicere Conuenire te. Item, Eſt mihi iniunctum, ac mandatum conuenire te. ubi dicere non poteris, Conueniendi te. Cicero tamen ad uxorem nouo quodam modo locutus eſt: Quum in animo haberem nauigandi, pro eo, quod eſt nauigare. Vt lib. 1. de Diuinatione: Haberetq́; in animo nauem conſcendere. Itaque ſubintelligitur propoſitum, ſiue uoluntas. Sicut in illo fit apud eundem: Quum illius diei mihi uenit in mentem. Et alibi: Non minus ei uenit in mentem poteſtatis, quàm æquitatis tuæ. Pro Quintio.

tuæ.Vbi quidam uolunt accipi genitiuum pro nominatiuo.Mihi potius placet ſubintelligi conditio, ſtatus,qualitas illius diei, tuæ poteſtatis, tuæ æquitatis, aut aliquid ſimile. Ita hic propoſitum, ſiue uoluntatem:ut ſit,quum haberem in animo propoſitum nauigandi: Venio nunc ad accuſatiuum gerundii. Dicimus itaque,Induxi te ad nauigandum:non autem,Nauigare:niſi more Græcorum, qui quum careant gerundio,funguntur infinitiuo cum articulo, raro ſine
Matth. 5. *eo:licet nunc quidam frequentiſſimè utantur:ut,Non ueni ſoluere legem,ſed adimplere.Pleriq; eruditorum dixiſſent, non ueni ad ſoluendam legem,ſed ad implendam,quos & ipſe nunc imitor,imitandosq́; omnibus arbitror. Quam enim cauſam habes,ut alienam linguam ſecteris, relinquas tuam? Quanquam ne illam quidem ſequaris,quum careas articulis quibus Græci utuntur.Et quod illi habent* καθότι, *tu malis dicere,Quia,aut Quoniam, quàm Quòd: ut in eodem, Putatis quia ueni ſoluere legem,quum eſſet dicendum, Quòd.Sed ad rem:Vocaui te ad currendum, non currere:Sto ad prædandum,non prædari:Sedeo ad audiendum,non audire: Vado ad uenandum, non uenari. Rurſus,Iuſſi te arare,non ad arandum: Cogito inſidiari,non ad inſidiandum: Timeo ædificare, non ad ædificandum.Quædam uerba,& adiectiua cum utroq; conueniunt: Hortor te ſtudere, & ad ſtudendum: Flagitor reſpondere, & ad reſpondendum: Paratus ſum ſcribere,& ad ſcribendum: Ego aptus ſum pugnare,& ad pugnandum:Ille eſt idoneus militare, & ad militandum:quæ omnia rara ſunt.Pleraque potius huiuſmodi*

iuſmodi accuſatiuum poſtulant, ut Bonus, *utilis, commodus, malus inutilis, incommodus ad militandum.*

De differentia infinitiuorum Eſſe & Fore, & compoſitorum. CAP. XXVI.

F*Ore uocem quidem habet infinitiui ut* Eſſe, *ſignificationē uerò participij, quod eſt* Futurum, *unà cum infinitiuo* Eſſe. *Idē eſt enim* Fore, *quod* Futurum *eſſe, non tantum eſſe: licet* Forem *fores foret, idem ſit, quod* Eſſem *eßes eſſet. Quare cum nomine iungi debet* Fore, *non cum participio, ne duo participia ſimul confundamus. Spero te amatorem, uel amicum fore: non autem* Amaturum, *fore, ſed tantum* Amaturum: *ne uidearis hoc dicere, te futurum amaturum, quod ratio non patitur, quum futurum ſuperuacuum ſit.* Idem *de participio paßiui futuri,* Timeo *te uerberandum fore: ſatis erat* Verberandum, *uel adiuncto infinitiuo,* Verberandum *eſſe.* Participia *autem præſentis temporis, & præteriti uidentur minus communionis habere cum* Fore, *quod ad futurum ſpectat, quàm participia futuri temporis: tamen plus habent communionis.* Ibi *enim ideo non conuenit, quia ſuperuacua ſignificatio eſt, quod hic non fit: eò quod ſæpe cum iſtis coniunctum illud* Fore *reperimus, ſed ita tranſeunt in nomen, alioqui non congruant diuerſorum temporum eodem in loco participia: ut,* Spero *te ſapientem fore:* Credo *me amantem tui fore, non te. Seruant enim naturam nominis, non participij. Opinor te acceptum illis fore, non ab illis.* Cice. Sperare *uideor Scipionis amicitiam, & Lælij notam poſteritati fore. non dixit, à poſteritate.* Quòd *ſi quando re-*

De Amic.

periatur retinere naturam uerbi, quid mirum? quum etiam non'ne ſit, an participium dubitari poſſit, & putari potius nomen:ut, Ego *ſum dilectus ab omnibus, &* Ego *ero dilectus ab omnibus.* Non *enim hoc eſt participium præſentis temporis, aut futuri, nec tempus perfectum indicatiui, nec futurum ſubiunctiui, tamen cum præſenti iungitur, & futuro, propter quod debet potius nomen uideri: ſicut & participium futuri paßiuum in nomen conuertitur, tunceq; recipit fore:ut,* Spero *hunc puerum admirandum uirum fore: ideſt, admirabilem.* Compoſita *autem à fore nullam controuerſiam habent, quia fere nuda ponuntur ſine nomine, & participio.* Afore, *ut* Vergil.

Aeneid. 9. *Affore cernetis.* Statius *tamen libro primo* Thebaidos *uidetur accipere pro ſignificatione præſentis:*

-Senſit manifeſto numine ductos
Affore, quos nexis ambagibus augur Apollo,
Portendi *generos uultu fallente ferarũ* Ediderat.

De *fore:ut,* Marcus Tullius *contra* Rullum, Verum *arbitrantur non defore, qui illam reſtituerent.* Abfore, *quod minus in uſu eſt: unde dicuntur ab futuri.* Confore, & Profore *apud* Comicos: Profore, *ut* Horatius:

Epiſto. 8. lib. 1. *Quæ nocuere, ſequar: fugiam, quæ profore credã.*
Id eſt, pro futura eſſe.

De Gerundiis. CAP. XXVII.

GErundia *licet à participijs differant, tamen propriè inter participia numerari poſſunt, (ſicut ſupina inter uerba) meritoq;* Participialia *uocata ſunt.* Nam & *caſus, & genera in utroque nu-*

mer

mero habent, ex quo uerba non ſunt, ſed participia, ſiue participialia. Regunt prætereà caſum more uerborum, participiorumq́; ex quo nomina non ſunt. Poſt ſe in quam regunt, non ante ſe. Nam eiuſmodi locutio, qualis eſt: In conuertendo dominus captiuitatem Sion facti ſumus ſicut conſolati: inaudita eſt, Græca figura decipiente (ut in alijs multis) interpretem. Græci enim hoc loco infinitiuum habent, quod uult ante ſe accuſatiuum. Quod multis modis transferri poterat, uel ſic: Dum conuerteret dominus captiuitatem Sion. Vel ſic: Conuertente domino captiuitatem Sion, & alijs (ut dixi) multis modis. Quidam imperiti aiunt, caſum pro caſu poni, quaſi Latine diceretur, ſi eſſet dominum: quale eſt illud, In deficiendo ex me ſpiritũ meum. Et alibi: in conueniendo populos in unum, & reges, ut ſeruiant domino, quum (ut oſtendi) gerundium non habeat ante ſe caſum. Sed ad propoſitum, Differunt Gerundia à Participijs, quod ipſa ſignificant rei adminiſtrationem ſine tempore: illa uerò tempus ſine rei adminiſtratione. Vt, Tenet me occupatio iuris dicundi: gerundium eſt, nec tempus ſignifico futurum, ſed rei adminiſtrationem, hoc eſt, in iure dicundo. Rurſus, Tenet me cura dotis numerandæ: id eſt, quæ numeranda eſt: participium eſt, futuri ſignificatiuum, ſine adminiſtratione rei. Neſcio an dicendum ſit gerundium eſſe participium præſentis temporis more Græcorum: cuius rei hoc argumentum eſt, quòd idem eſt, In legendo: & in ipſo legere: quod Græci melius ἐν τῷ ἀναγινώσκειν: & in libris legendis: idem eſt quod, Quum libri leguntur: penè eodem mo-

Pſal. 125.

Pſal. 151.
Pſal. 101.

Valla de gerundiis loquens, gerũdia à gerũdinis non diſtinguit.

do,quo de futuro in legendis libris, uidelicet qui legendi ſunt. Nolunt autem Grammatici gerundium rectum habere caſum,ſed quatuor tantum obliquos: fortaſſe & caſu recto non caret apud Lucretium, atque

Aeneid.7. Vergilium:-Voluenda dies en attulit ultro. Voluenda,non tempus futurum intelligit,ſed rei adminiſtrationem: dies uidelicet que uoluitur, non quæ uoluenda eſt,aut quæ uoluetur. Vnde indicatur gerundium eſſe participium præſentis temporis. Iuſiurandum enim poteſt uideri eiuſdem caſus,atq; etiam uocatiui. Sed de quatuor nunc obliquis diſſeramus,quo in loco breuiſſimè ſtultorum quorundam opinionem reprehendamus:qui aiunt rectè dici, Cauſa eſſendi rex, eſſendi regis,eſſendi regem:quum nuſquam Eſſendi reperiatur:& ſi reperiretur ,non regeret caſum, ſicut manendi,uiuendi,exiſtendi.Et de genitiuo iam exemplum ſubiecimus:Occupatio iuris dicundi. De datiuo tale eſt,Da operam reb.agendis. De accuſatiuo,ut, Ad accuſandos homines duci præmio, proximum latrocinio eſt.De ablatiuo, Tu delectaris criminib.inferendis.Cum accuſatiuo ferè ſemper iungimus præpoſitionem,præter quædam pauca, quæ ſunt: Loco, Conduco,Mando,Curo,Habeo, pro Debeo: & ſiqua ſunt alia.Vt faciendam ſepulturam locarent: id eſt, alteri darent faciendam: uel, ipſi locarent ſe ad faciendum: utrunque enim ſignificat: nec participium eſt,ſed gerundium illud Faciendam: quod exemplum

Epiſt.12. ſumptum eſt ex Sulpicio.Cicer. de Diuinatione lib.2.

li.4.fami. Magis numine deorum id factum eſt, quàm caſu, ut

epi. Cice. arbitraris:& redemptorum, qui columnam illam de

Cotta, & Torquato conduxerant faciendam quaſi lo- Cap. 26.
carant, & conduxerant ad faciendum. Sueton. autem in uita Cæſaris: Gladiatores, inquit, notos, ſicubi infeſtis ſpectatoribus dimicarent, ui rapiendos, reſeruandosq; mandabat. Curauit iaciendos lapides, ſæpe legimus: ſed ita fere, ut alius curet, alius iaciat: ut Cic. Epiſt. 26. lib. 4.
VII. *Verr. Recenti negotio ad te literas miſit, mittendasq; curauit. Interdum idem qui curat, & qui agit: ut Plinius poſterior, Petis ut libellos meos, quos ſtudioſiſsime comparaſti, recognoſcendos, emendandosq; curem. Et iterum: Continendos cauea, nido'ue curabis. Quintil. in Mathematico: Poſitus in ea conditione triſtiſsimæ ſortis, ut nec morte dignus ſim, niſi me parricidam putetis: nec præmio, niſi innocẽtem: adeoq; ludibriis miſeræ ſum diuerſitatis implicitus, ut impetrandum à uobis habeam odii mei fauorem. Plin. idem ad Saturninum: Præſertim quum enitendum haberemus, ut quod parentibus datur, & orbis probaretur. Sueto. in uita Cæſ. Vt conſolandos eos magis imperator, quàm puniendos habuerit. Hunc modum loquendi apud Ciceronem reperiſſe non memini me. In his exemplis, ubiq; gerundium eſt. Illa autem participia in nomen tranſeuntia, Putaui ad te ſcribendum, Exiſtimaui hanc rem tractandam, Cenſui tibi illud ſignificandum: id eſt, dignũ ſcribi, tractari, ſignificari: quæ omnino idem ualent, quod ſcripſi, tractaui, ſignificaui: ſed non ſine deliberatione tamen, nec inconſultò. Dicebant autem antiquiores, Rogatum te uelim, Oratos uos uelim: pro eo, quod eſt, Rogo, uel Oro: ſicut poſteriores (quorum eſt Quint.) dicebant, Ve-*

Epiſt. 26. lib. 9. Declam. 4.

Epi. 8. l. 1.

Cap. 68.

*nio petiturus,*Venio *oraturus,pro eo,quod eſt,*Venio *petitum,& *Venio *oratum*. *Sed hoc ad ſupini magis*
Ser. in illud 10. Aen. Cui Iuno illacrymans, quid ſi quæ, &c. Aenei. 11. *rationem pertinet*. Illud *autem, quod* Seruius *ait gerundium eſſe participium eſt potius, aut nomen quum inquit:Similiter etiam accuſatiuo caſu utimur, quum uolumus abſolutam facere eloquutionem, & per gerundij modum aliquid dicere: ut*, Petendum *mihi eſt equum,codicem,uinum*. Hinc Verg.-*Pacem* Troiano *ab rege petendum*. Nam *ſi dixeris,*Petendus *eſt codex:iam non per gerundij modum, ſed participialiter loqueris*. Hoc *non aliter participium eſt, ſeu nomen, quàm illud,*Petendum *eſt mihi iumentum : præſertim quòd gerundia non regunt paßiue,ſed actiue, & nominatiuis carere creduntur, & accuſatiuis præpoſitionem anteponi uolunt,ſicut antè oſtendi*. Vt *accuſatiuus,ita & ablatiuus amat ſecum præpoſitionem*, Vt, In *defendendo maior labor eſt,quàm in accuſando*. In*dagemus(ſi poſſumus) cum quot præpoſitionibus accuſatiuus gerundij iungitur,cum quot item ablatiuus*. A*ccuſatiuus iungitur,frequenter cum* Ad,*rarò tamen cum* In.Item *frequenter cum* Ob,Propter, & Inter, *rarò cum* Antè, *ut,*Vado *ad capiendum hoſtem*. Ego *ueni ob te,uel propter te redimendum*.Inter *nauigandum,pro in nauigando ſæpe legimus*. Verg.-Et *inter*
Eclog. 9. *agendum.*

Occurſare capro,cornu ferit ille, caueto. Idem:
Georg. 3. -N*anq; ante domandum*. Ingentes *tollent animos*. Totidem *ferè præpoſitiones ablatiuo gerundii ſeruiunt*. In,*frequenter,cæteræ rarius:de,ex,uel è, à, uel ab,& cum* IN,*ut in nauigando,*DE,*ut de edendo,de*

migrando

migrando, de agendo. Quintil. *Sed quia latius fuſus eſt hic locus, miſtusq́; cum elocutione, tractabitur cum præcipere de apte dicendo cœperimus*. Etiam cum motu: ut Cic. ad Atticum lib. X I. *Tu quid cogites de tranſeundo in* Epirum, *ſcire ſane uelim*. E X. uel E`: ut Ex *defendendo, quam ex accuſando uberior gloria comparatur*. A`, uel A B. Cice. Ex *quo exardeſcit ſiue amor, ſiue amicitia: utrunque enimdictum eſt ab amando*. Alibi quoque In *quo etiam iſti nos* Iuriſcon*ſulti impediunt, à diſcendoq́; deterrent*. Et alibi: Non *diſtinguit à non dolendo uoluptatem*. Plin. Poſterior: Sermonibus *dies tranſigebat, quum à ſcribendo uacaret*, C V M, ut Quintil. Sed *ratio rectè ſcribendi iuncta cum eloquendo eſt*. Variantur porrò gerundia per omnes, quos enumerauimus, caſus, numeroſq́; & genera. Nam (ut ego ſentio) hæc omnia habent in genitiuo ut, Delectatio, *fruendi principatus, fruendæ prouinciæ fruendi imperii*: Moleſtia *educandorum filiorum, locandarum filiarum, colendorum prædiorum*: regitq́; hic genitiuus aliquando caſum. Cicero: Equidem *efferor ſtudio patres ueſtros, quos colui, & dilexi, uidendi*. Nam *durum fuerat futurum*, Studio *uidendorum patrum ueſtrorum*. Et quoties oportet loqui per relatiuum, neceſſe eſt loqui per hoc gerundium: ut: Hic *dies attulit initium dicendi quæ uellem, non autem* Dicendorum *eorum, quæ uellem*. Illud Titi Liuii lib. X X I. *quis non uitioſum putaret, ubi tamen ſumma honeſtas* Latinitatis *ſubeſt*? Non *enim uereor, ne quis hoc me ueſtri adhortandi cauſa magnificè loqui exiſtimet, ipſum aliter animo affectum eſſe*: Adhor-

tandi enim ſingularis numeri eſt, Veſtri uerò plura-lis.Item Cic.lib.11.de diuinatione:Dolebis tamen Stoicos noſtros Epicureis irridendi ſui facultatem dediſſe. Plautus in Captiui duo: Nominandi tibi iſtorum erit magis,quàm edundi copia.In datiuo, Vaco agro colendo,uineæ paſtinandæ,nemori ſuccidendo.In plurali una uox eſt trium generum, ut Vaco agris, uineis,nemoribus procurandis. Qui caſus regimen non habet.Abſurdum ſit namq; dicere, Do operam colendo agrum,uel legendo librum. Soluendo non ſum, nunquàm patitur ſecum ſubſtantiuum. Ideo dubitari poteſt,an datiuus ſit,an ablatiuus.Significat autem ſatisfacere pro eo,quo obligatus ſum, ſiue pecunia, ſiue remuneratione.Vt Quintil.Placeamus licet nobis fortuna noſtra,pater,pauperi ſoluendo non ſumus. Vult autem ſemper poſt ſe datiuum, licet non ſemper apponatur.Interdum etiam alium caſum:ut apud eundẽ,

Decla.8. *Maximi tum uirorum,& quibus artis ſuæ ſoluendo non ſit humanitas.In accuſatiuo:ut, Eo ad ſalutandum fratrem,ad ſalutandum ſororem,ad ſalutandum ſidus, ad ſalutandos fratres,ad ſalutandas ſorores,ad ſalutanda ſidera.Quod elegantius dicitur,quàm cum regimine:ut,Eo ad ſalutandum fratres,ad ſalutandum ſorores,ad ſalutandum ſidera. Per alias quoq; præpoſitiones,ſimiliter,ut Inter:ſed raro habet cũ gerundio ſubſtantiuũ,rarius regimen.Liuius tamen lib.11.Et ipſe inter ſpoliandum corpus hoſtis ueruto percuſſus. Et iterum:Inter accipiendas de ſuis cõmodis rogationes.* De Ante, *nullum tale impræſentiarum exemplum occurrit.In ablatiuo ſine præpoſitione:ut,Fit iniuria domino*

mino

mino fundi uel defringendo ramo,uel ligno inciden-do. Res *eunt ordine lite æſtimanda. id eſt, quum de-fringitur ramus,quum inciditur lignum,quum lis æſti matur:uel defringendo ramum,incidendo lignum,æſti mando litem.Sed frequentius uſi ſunt ueteres ablatiuo plurali in tali genere ſermonis:ut* Cicero : Orationem *autem* Latinam *profectò legendis noſtris efficies ple-niorem. id eſt,legendo noſtra.*Nam *in ſingulari ſole-bant ſæpius apponere præpoſitionem,ut* In committen *do prælio.*Regit *autem hic ablatiuus ſine præpoſitio-ne caſum:ut,*Hos *accuſando,illos occidendo totam ci-uitatem labefactaſti.Cum præpoſitione* IN,*tum regit: ut,*In *tribuendo ſuum cuique:tum uariat genera:ut,*In *colendo agro;in paſtinanda uinea,in nemore exciden do:*Per D E,*ſimili modo etiam regit:ut* Cicero in Tuſ *culanis* His *præſertim cognitis,quæ de nihil ſentiendo paulò ante dicta ſunt,*Niſi *dicimus,* Nihil *eſſe aduer-bium,non nomen.*Et *uariatur per genera:ut,*De *accu-ſatore cõſtituẽdo,de collocanda filia,de prædio emẽdo.* Per E X,*uel* È, & À,*uel* AB,*neſcio an liceat dare ta li gerundio regimen:nullum enim exemplum occurrit.* Variari *autem per genera certum eſt.* Cato: Ex *cata-plaſmatis bibendis, ex aluo leuanda.*&, Abſtineas *ab offendenda* Repub.*Sed cauendum,ne id uerbum ſigni-ficet motum,quale eſſet,* Reuertor *ab arando: uel ab arando aruo.*Redeo *à ſpectando: uel, à ſpectandis lu-dis:quum ſit dicendum,* Reruertor *ab aratione:uel,ab aratione arui:*Redeo *à ſpectaculo:uel,à ſpectaculis lu-dorum.* Per C V M, *uix locum habet talis oratio,ut non participium ſit potius,quàm gerundium,ut* Sedeo

In proœ. Off.

cum uiro coronando: id eſt, qui coronabitur, non autem qui coronatur. Poſſet etiam habere regimen, ſed nullum exemplum ad manum eſt. Atque omnia gerundia cùm ſociata ſunt ſubſtantiuis, paſſiuè accipiuntur: disiuncta uerò, actiuè: nonnunquam paſſiuè, utique ſine genere, & ſine præpoſitione in caſu ablatiuo, & quaſi abſolutè: ut apud Vergilium: -Alitur uitium, creſcitq; tegendo. Et alibi: -Aegreſcitq; medendo. Et iterum: -Vritq; uidendo Fœmina hoc eſt, quum tegitur uitium, quum curatur æger, quum uidetur fœmina. Neque id modò apud poetas, uerum apud Oratores quoque: ut apud Mar. Fab. Sed memoria excolendo, ſicut alia omnia, augetur. Excolendo, dum excolitur, non autem dum excolit. Nec regit caſum, quale foret: Vrit fœmina uidendo à maribus: ſicut dicimus Vruntur uiri, & equi uidendo fœminas. Accuſatiuus quoque cum præpoſitione non tantum actiuè accipi ſolet: ut, Tu es idoneus ad diſcendum, ſed etiam paſſiuè: ut, Hæc res eſt facilis ad diſcendum. Salluſtius in Iugurthino: Pauca ſuprà repetam, quò ad cognoſcendum omnia illuſtria magis, magiſq; in aperto ſint. Quidam uerò indoctus hac ætate ſcribere auſus eſt: Iamiam urbs in periculo capiendi eſt. pro eo quod eſt, urbs iam in periculo eſt, ut capiatur: ſiue hoſtis parum abeſt à capienda urbe. Quum ſemper ſine ſubſtantiuo gerundium accipiatur actiuè, aut ſi à neutro uenit, neutraliter: niſi aliquando, ut oſtendimus, in ablatiuo.

De Supino in tum. CAP. XXVIII.

Hoc opuſculum in calce ope-

D*E ſupinis ita ait Priſcianus in compendiario quodam opuſculo: Sed hoc intereſt inter Aman-*

mandum, quod eſt gerundium, & Amatum, quod eſt ſupinum: quòd Amandum neceßitatem amoris ſignificat, Amatum autem imitationem ad amorem. Dignum obſeruatione præceptum elegantiæ, ſi modò uerum: quod minimè eſt, tum auctoritate, tum ratione. Nam auctoritatis loco exemplum nullum poſuit. Et quodnam quæſo ponere poterat? Quid intereſt, Vado uenatum, & Vado ad uenandum? Vado piſcatum, & Vado ad piſcandum: dormitum & ad dormiendum? Salluſtius: Legatos ad Iugurtham de iniurijs queſtum miſit. Et iterum: Non mea culpa ad uos ſæpe oratum mitto P. C. ſed neceſſariò, non imitatione. Præterea pro ratione hoc ſit, quòd Græci pro his duobus noſtris transferentes utuntur uno ſuo infinitiuo cum articulo, πρὸς τὸ παρακαλεῖν, quod nos uiciſſim transferentes, nunc per gerundium, nunc per ſupinum interpretamur. Si quid autem inter hæc duo intereſt, id erit, quòd ſupinum nunquàm ferè eſt ſine uerbo ſignificante motum ad locum, ut Eo, ut Venio. Nam illa, Do filiam nuptum, Do uenenum, ſiue uenundo ædes, Spectatum admiſſi fuimus, latentem in ſe motum obtinent. Idem Priſcianus in alio grandi opere, & multi tum ingenij, tum laboris, inquit: Frequenter tamen antiquiſſimi neutro participio futuri addebant Eſſe, & infinitiui futurum ſignificabant: ut, Oraturum eſſe, pro oratum ire: Facturum eſſe pro factum ire: Nupturum eſſe, pro nuptum ire. Quod mihi minimè uidetur. Nam ut concedam, quod meritò denegare poſſum, quòd Latinè, aut certè uſitatè dicamus, pro eo quod eſt, Cupio filiam meam nuptum ire, & Nos factum ire: Cupio filiam

rum Priſ. repoſitum eſt. Quidã nõ imperiti apud Priſ. nõ, ut Valla, imitationem ad amorem, legunt: ſed iniationẽ.

In Iugurt.

Priſc. li. 9.

liam meam nupturum eſſe, & Nos facturum eſſe: quum dicendum ſit Nupturam eſſe, & Facturos eſſe: dico aliud eſſe Oratum ire, & Oraturum eſſe. Ego quidem cœnaturus ſum: non tamen, Eo cœnatum, uel ad cœnandum. Et Scio te cœnaturum eſſe, ſed non protinus ire cœnatum, uel ad cœnandum. Nam participium futuri cum uerbo ſubſtantiuo non habet actionem iam, & motum, quę habet uerbum Eo. Atqui in paßiuo fuerat uerisſimilius, ſi dixißet (quo etiam frequenter utuntur auctores) idem eſſe, Damnandum eſſe, & Damnatum iri. Nam eodem loco dicere poſſumus, Credo peccatum meum reſciſcendum eſſe, & reſcitum iri. Item, Intelligo, ſcio, uideo, opinor, exiſtimo peccatum meum patefaciendum eſſe, uel patefactum iri: & cætera uerba huiuſmodi. Illa autem quæ ad futurum reſpiciunt, ut Timeo, Metuo, Vereor, Spero, Cupio, non idem faciunt, quibus maior differentia eſt cum paßiuo participio futuri: ut, Vereor peccatum meum patefactum iri, magis quàm patefaciendum eſſe. Cupio culpam meam celatum iri, potius quàm celandam eſſe. Item, Timeo peccatum meum patefactum iri. Et, Et pro illo modo per paßiuum participium futuri ſubſtituimus huiſmodi: Timeo peccatum meum ne patefiat, uel ut patefiat, quod fieri nequit in alijs uerbis. Non enim licet dicere, Scio peccatum ut reſciſcatur: ſed Reſcitum iri uel reſciſcendum eſſe. Denique (ut eò reuertar, unde egreſſus ſum) ut ſemel Priſciano reſpondeam, non idem eſſe Oratum ire, & Oraturum eſſe: alterum præſentis temporis eſt, ut Video te accuſatum ire me, id eſt, nunc: alterum futuri, ut Video te accuſaturum eſſe me: & tamen

men Accuſatum iri me abs te uideo, accipitur pro eo quod eſt, Video *te uel accuſatum ire me, uel* Accuſaturum *eſſe me, uel* Abs *te accuſandum eſſe me.*

De ſupino in tu. CAP. XXIX.

IDem *auctor, & in eodem, quod ſuprà dixi, opuſculo, ita ait:* Hoc *intereſt inter* Amando, & Amatu: *quòd* Amando *eſt in ipſo amore,* Amatu *uerò pro amatione, uel pro amore: id eſt, pro ipſa re accipitur.* Et *hoc manifeſtat ipſa etiam interpretatio Græca. Sed an hæc differentia uera ſit, & hoc ex Græco argumentum quantum momenti habeat,* Priſcianus *uideri. Mea autem ſententia tum ex ſuperioribus, quæ dixi in gerundio, tum ex ſequentibus apparebit.* Paulò *pòſt ſubiungit:* Accipitur Venatum *pro ad uenationem, quomodo* Venatu *pro uenationem: ſicut* Miſerabile *uiſu, pro uiſione, &* Nec *uiſu facilis, nec dictu effabilis ulli, pro uiſione: & dictione.* Multis *igitur modis, ſicut & in alijs docuimus locis, nomina ſunt hæc accipienda magis, quàm uerba.* In *hoc ego à* Priſciano *liberè diſſentio, uel ratione, quam poſtea dicam, uel auctoritate, & potiſſimum* Mar. Fab. *quem omnibus ſine controuerſia ingenijs antepono: qui ait,* Dictu *factuq́; aliud eſſe, quàm* Dicto, *factoq́;, quæ* Priſcian. *appellat* Dictione, *& factione, quæ alius in ſignificando figuræ ſunt, quàm* Viſione *& uenatione.* Præterea Quint. *uocat uerba participialia, ſicut à multis* Gerundia *dicuntur nomina participialia.* Et *(quod ad rationem pertinet) ſupina hæc per uerbum potius à* Græcis *transferuntur, quàm per nomen: quòd ſi nomina forent caſus ablatiui.* Lib. 1. ca. 8.

latiui, certè alij caſus non deeſſent. At nemo unquam Auditum habet, Hic dictus, hic factus, ſed tantùm Dictu, & factu. Propter quod neceſſe eſt aliud eſſe quàm Dicto, & facto ſiue Dictione, et factione: i. aliud quàm nomen. At Viſu, Auditu, Cognitu, inquies, & omnes caſus habent, & hi ablatiui ſunt. Hæc parum prudentis, aut certè parum perſpicacis eſt ratio. De qua antè quàm dicam, libet caſtigare uulgus imperitum grammaticæ profeſſorum, qui uniuerſum ſanè orbem ſtulto errore peruertunt, ſic ſemper loquentes, Eo lectum, Venio lectu, Pergo auditum, Reuertor auditu. Qui error unde profectus, & quo ex fonte imperitiæ emanauerit, neſcio: ſummoq; opere hallucinationem publicam admiror, quòd tam diu à nemine animaduerſus eſt. Nunc oſtendamus quæ differentia eſt inter Viſu, & Auditu nomina, & inter Viſu, & Auditu uerba. Quando ſunt nomina, ſignificant ſenſus corporis, coniunguntur cum adiectiuis, regunt caſus, reguntur etiam à uerbo, & participio, ſubſeruiente quoque præpoſitione: ut Careo toto uiſu oculorum, anteà priuatus auditu aurium, nonnihil etiam ex odoratu. Hæc omnia abſunt à ſupino: ſiquidem ſupinum non rem, non ſubſtantiam, non qualitatem, ſed actionem, ſeu potius paßionem uerbi ſignificat. Non iungitur cum adiectiuo, non regit caſum, non regitur nec à uerbo, nec à participio, ſed à nomine tantùm, eodemq; adiectiuo, nunquàm interueniente præpoſitione: ut, Miſerabilis uiſu: id eſt, quum uidetur: non autem miſerabilis ſenſu uidendi. Facilis uiſu: id eſt, ut uideatur, uel facilis ad uidendum: non autem quòd habeat uiſum facilem. Effa-

bilis

bilis dictu: id eſt, ut dicatur:non autem ut dicat. Opti*mum factu:id eſt, ut fiat, non autem ut faciat.* Difficile *factu, quia difficile ad faciendum eſt:* Incredibile *memoratu, quum memoratur, non memoratione.* Dignum, *auditu, quod eſt audiri dignum, non ut ſenſu audiendi potiatur.* Impoßibile *creditu, ut credatur, non ut credat.* Acipenſer *piſcis rarus inuentu, ut inueniatur ſcilicet, non ut inueniat:* Res *iucunda cognitu, ut uidelicet cognoſcatur:* Abſurdum *relatu:cum refertur,* Obſcœnum *aſpectu, quum aſpicitur:& ſiqua ſunt alia:* At, Homo *ſuperbus dicto, & dictis, non dictu.* Sæuus *facto, & factis, non factu, id eſt, quum dicit, non quum dicitur: quum facit, non quum fit.* Res *uerò ſæua factu, & dictu, id eſt, quum fit, aut dicitur, non quia facit, aut dicit.* Scipio *clarus adminiſtratione bellorum dicitur, & adminiſtratu bellorum, quando eſt ablatiuis, id eſt, adminiſtratione.* Cato *dignus adminiſtratione* Reip. *& adminiſtratu, eodem modo.* At Reſp. *digna eſt adminiſtratio tu, uerbum eſt:id eſt, ut adminiſtretur, niſi addendo genitiuum facias nomen, adminiſtratu* Catonis. *Quare in illo* Vergiliano, *quod* Priſcianus *affert,*

Nec *uiſu facilis, nec dictu effabilis ulli: quandoquidem abeſt genitiuus, non eſt nomen(ut ille uult) pro uiſione, & dictione: ſed uerbum, pro eo, quod eſt ad uidendum, uel dicendum.* Nec *ignoro à multis legi* Affabilis, *non* Effabilis, *quod putatur ſumptum ex illo uerſu* Acij *in* Philoctete: Aeneid. lib. 5. Macrob. lib. 6. Satur ca. 1.

Quem *neque tueri cõtra, neque affari queas.* Quod *ſi ita eſt, nomen eſſe confitebimur, ſed tamen nequaquam ſupinum.* Multi *ſcripſerunt de cultu agrorum,*

nomen

nomen eſt: id eſt, de cultione, & cultura agrorum. Lo*cus autem ſaxoſus non eſt dignus cultu, nempe ut cola tur, uel dignus coli.* Homo *dignus amatu,* Puer *dignus doctu,* Liber *dignus lectu: id eſt, qui ametur, doceatur, legatur.* Ideoq; *quum ex omnibus uerbis paßiuis liceat uti talibus ſupinis, rarò tamen eiſdem uocibus utimur loco nominum.* Quis *enim dicat,* Tu *es priuatus amatu meo,* Excluſus *à doctu meo,* Doctus *ſine lectu meo? pro fectò nemo.* Ex *quo apparet, quum in uſu uulgatißimo ſint pro uerbis, ut* Ille *liber eſt dignus lectu, non poſſe inter nomina numerari.* Ea *tamē quæ ambiguum uſum habent uerbi, & nominis, animaduertendum eſt utram in partem accipi debeant: ut,* Tu *es dignus gubernatu: ſi pro gubernatione, nomen erit: ſi pro eo quod eſt, ut guberneris, uel dignus gubernari, uerbum: ſed nomini accommandare ſolemus, aut etiam debemus genitiuum: uerbo nec debemus, nec ſolemus.* Denique *ex duobus ſupinis alterum actiuo uerbo dare poßis, alterum paſſiuo: ut* Amatum *ſit ab amo,* Amatu *ab amor.*

De Participio præteriti temporis ſignificante actionem: & de Præſenti, paſsionem. CAP. XXX.

PArticipia *quædam in uoce paßiua actione: quædam in actiua paßionem ſignificant.* Circunſpe*ſpectus,* Conſideratus, Diſertus, Cautus, Tutus, Ignotus, Argutus, Falſus, Contentus, Tacitus, Profuſus, Fluxus, Scitus, *& quo nonnulli utuntur.* Diſcretus. Circunſpectus *eſt, non qui circunſpicitur, quem ſolemus appellare conſpicuum, ſed qui circunſpicit, & in omnem partem more* Iani *ſpectat: hoc eſt, prudens, & ſagax.* Conſideratus, Inconſideratusq;, *qui agenda conſi-*

conſiderat, aut ſecus: non qui conſideratur, aut non conſideratur. Diſertus, qui probè diſſerit, non qui diſſeritur. Cautus, qui ſcit ſibi cauere, non cui cauetur. Nonnunquam tamen res cui cauetur: ut pro Cecinna Cicero, Quò res mulieri eſſet cautior. Tutus portus, tuta urbs, quòd tueatur alios, non quod ab alijs defendatur. Tamen ſæpe paßiuè in hominibus: ut, Tutus ſum ab hoſtibus, quòd munitus, & ſine periculo ſum. Ignotus etiam ſæpe actiuè, ut Quintilianus: Ne quis tamen erret ignotus, non eſt filij mei nouerca, ſed mater. Ignotus dixit pro ignorans, & pro hoſpite, & alieno, non pro ignorato. Argutus, qui eſt acuta quadam, & accurrata ſolertia, quaſi acute arguens, & ueſtigans: non autem ab altero acutè intellectus, & ueſtigatus. Falſus, qui fallit: ut Terentius: Cenſe'n' ullum me uerbum potuiſſe proloqui? Aut ullam cauſam ineptam ſaltem, falſam, iniquam? Aliquando etiam paßiuè: ut idem, Falſus es: id eſt, deceptus es, ait Pamphilus Carino. Et Salluſtius: Nec ea res me falſum habuit. Contentus, qui continet, quod animo ſatisfacit, non qui continetur. Tacitus homò, taciturnus: qui tacet, non qui tacetur. Vergilius tamen poſuit paßiuè:

Declã.6.

In And. act.1. ſcena.5.

In And. act.4. ſcena.1.

Quis te magne Cato, tacitum, aut te Coſſe relinquat? Profuſus, & Fluxus actiuè apud Salluſtium: Alieni appetens: ſui profuſus, quaſi profuſor. Nam diuitiarum, & formæ gloria fluxa, & fragilis habetur. Scitus qui ſciens eſt, & argutus: unde Scitæ Platonis interrogationes dicuntur, aſtutæ, & uafræ, ac cum magna arte compoſitæ. Vt apud Terent. quoq;: Scitum hercle hominem, hic homines prorſus ex ſtultis inſa-

Aeneid.6.

In Catil.

In Eunu. act.2. ſcena.2.

In And. act.3. ſce. na.2. *nos facit. Niſi accipere uelimus paßiuè: ut apud eundem Scitus puer natus eſt Pamphilo, quaſi ſcitè, & doctè natus.* Diſcretus, *qui qualitates perſonarum, & rerum momenta diſcernit, non qui diſcernitur.* Complacitus *autem ab actiua uoce ſicut* Fluxus *uenit, habetq; ſignificationem nec actiuam planè, nec paſſiuam ſicut* Fluxus, & Inueteratus, *quod & ipſum ab actiua uoce deſcendit, inueteraſco (neutralis enim uerbi, & actiui una uox eſt, ſicut paßiui, & deponentis, atque communis) cui ſimile eſt* Iuratus *à iuro.* Iuratos *enim iudices dicimus, qui iurarunt: &* Excretos *hœdos apud Vergilium ab excreſco. Et* Exoletus *ab exoleſco, quod dum eſt ſubſtantiuum, ſignificat ſcortum maſculum, & præcipuè iam adultum: dum eſt adiectiuum, ſignificat adultum, ſed raro reperitur: ut apud* Georg. 3. Multi iá excretos prohibent à matribus hædos. *Plautum, Reliquid domi exoletám uirginem.* Adultus *ab adoleſco.* Defectus *quoque qui deficit. Vt Martialis:* Plau. in Medico, apud Priſcia. lib. 9. lib. 13. epig. 77.

Dulcia defecta modulatur carmina lingua
Cantator cygnus funeris ipſe ſui.

Quintilia. Defectaq; labore ſenectus, magna pars mortis nihil mihi reliquit, niſi diligentiam. Et hæc quidem ſignificationis actiuæ in uoce paßiua: pauciora ſunt in actiua paßiuæ. Euidens *negocium dicitur, quod uidetur apertè, & intelligitur: non quod uidet, & intelligit.* Indulgentior *facies apud Quintil. pro pulchra, non quæ alijs indulgeat, ſed cui alij indulgēt. Idem in alio loco: Fili indulgentißimè uidi te, nec ſemel uidi. Vnde Statius:* Decla. 18. Decla. 10.

Lib. 4. Theb.

Pulchrior haud ulli triſte ad diſcrimen ituro
Vultus,

Vultus, & egregiæ tanta indulgentia formæ.

Prætereà Honorificentiſsimos, Magnificentiſsimos, Munificentiſsimos ludos quum dicimus, uidemur paſſionem ſignificare in participio præſentis temporis: ab honorificens enim, magnificens, munificens, ueniunt, ubi ficens pro faciens dicitur: uel certè à magnificus, munificus, honorificus quæ à facio componuntur quod eſt actiuum, & tamen ita accipiuntur, quaſi honorificè, munificè, magnificè facti, non autem facientes. Sed cauſa eſt, quòd hæc ipſa à facio compoſita tam actiuè quàm paſsiuè ſignificant. Siquidem uocamus Hominem magnificum, & Opus magnificum: illum quidem magnanimiter facientem, hoc uerò magnanimiter factum.

Participium præſentis temporis pro præterito poni. CAP. XXXI.

SOlent auctores nonnunquam pro præteriti participio ſubſtituere illud præſentis: nec ſolum Latini, qui carent participio præteriti actiui ſed Græci quoque qui non carent. Cice. in Bruto. Quum è Sicilia decedens Rhodum ueniſſem. Non enim quis diſcedens applicat. Multum inter principium uiæ, & finem intereſt. Primum diſcedimus, poſtquam uerò diſceßimus, nauigamus, uel iter facimus: poſtea quò tendimus, peruenimus. Quomodo ergo dixit Decedens è Sicilia ueni Rhodum? nempe utens præſentis participio loco præteriti, quod deeſt. Quod probatur per aliquod uerbum cui non deſit huiuſmodi participium, quale eſt Proficiſcor. Neque enim dixiſſet, Quũ è Sicilia proficiſcens, ſed profectus. Vt idem de Offi-

De cla. Orat. in pri.

cijs libro tertio: Si exempli cauſa uir bonus Alexandria profectus, magnum frumenti numerum Rhodum aduxerit. Nec tamen quis in omnibus uerbis permiſſum eſſe, quod in diſcedo, uel decedo permittitur, putet: ueluti ſi dicas, Quum amicos ſalutans, qui Alexandriæ erant, Rhodum ueniſſem: dicendum erat, Amicis ſalutatis. Nam is qui recedit, tam diu recedere dicitur, quam diu tendit ire, dumq; perueniat: quod non idem fit in ſalutando. Si quis tamen hoc ſæpius uti uelit, faciat, ſed temperate.

De Compendio participii. CAP. XXXII.

HAbet autem participium talem, tantamq; nonnunquam gratiam, ut ſine eo non ſit Latina plane oratio: ut eſt apud quẽdam perſæpe hoc uitium admittentem: Circundedimus caſtris foſſam, & uallum, ne hoſtes uenire poſſint, & nos opprimere. Quaſi foſſa, & uallum ideo fiant, aut hoc præſtare queant, ne hoſtes uenire poſſint. Sola ratio eſt, ac cautio de oppreſſione. Itaque dicendum fuit, ne uenientes, hoſtes, aut ne aggreſſi hoſtes, nos opprimant.

De Participiis in ens, in ſubſtantiuum tranſeuntibus. CAP. XXXIII.

PRæſentis temporis participia ſolent, quum ſubſtantiuantur, neutri generis eſſe: ut, Accidens, Contingens, Antecedens, Conſequens, Decens, Conueniens, Præſens, Continens, apud rhetores, pro firmamento rationis. Quædam tamen alterius generis ſunt: maſculini, ut Oriens, Occidens, Profluens pro flumine, & Confluens quò duo flumina conueniunt. Fœminini, Continens pro terra, quæ non eſt inſula: ut A

ut A *Sicilia ad continentem parum intercapedinis eſt.* Plinius *maior lib.* V. A *proxima continente abeſt* VII.M.D. *paſſuũ. Animans quoq; ut Cicero,* Requirat,*atque appetat,ad quas ſe applicet ſui generis animantes,* Nonnunquam *tamen hoc nomen in neutro genere reperitur, ſed magis in plurali.Conſonans,pro litera non uocali.*Prægnans *uerò unde ſit participium,neſcio.*Alia *quoq; quædã huc pertinẽtia, in noſtris de philoſophia libris cõmodius explicãtur.* Ca.31. de Lesbo loquens.

Quod participium futuri temporis in nomen tranſit. CAP. XXXIIII.

NE *illud quidem tranſeundum eſt, quemadmodum participium paßiuum futuri temporis tranſit in nomen:*Amandus,*dignus amari:*Colendus,*dignus coli:ita & actiuum.Seneca de naturalibus queſtionibus:*Nullam *autem mentionem fecit cometarum, non prætermiſſurus,ſiquid explorati apud illos comperiſſet.* Prætermiſſurus *dixit pro eo quod eſt,talis qui prætermitteret: nec tempus innuit,ſed hominis qualitatem,atque animi uoluntatem.* Quintilianus *in undecimo:* Neque *omnino huius rei meminit uſquam poeta ipſe: profectò non taciturus de tanta ſua gloria:* Non *alio modo dixit,* Non *taciturus, quam per participium paßiuum iam conuerſum in nomen ut modò dixi,tacendum, dignum taceri.* Neque *omnino ſignificauit hoc uſquam poeta ipſe, profectò rem ſibi non tacendam.*Et *adhuc* Plin. Iunior: Itaque *partem oneris tui mihi uendico: & tanquam parens alter puellæ noſtræ confero quinquaginta millia nummũ:plus collaturus:niſi à uerecũdia tua ſola mediocri* Cap.2. Epiſt. 32. lib.6.

tate munuſculi impetrari poſſe cōſiderē, ne recuſares.

De Repetundis, & Repetundarum. CAP. XXXV.

R*E petundarum, & de pecunijs repetundis, non habet alios caſus: & dubitari poteſt participium'ne ſit, ſiue nomen, an gerundium. Verres accuſatus eſt repetundarum: uel, de pecunijs repetundis, Quum dico* Repetundarum, *ſubintelligo pecuniarum. Quo nomine pecuniæ, & omnia, quibus diuitiæ conſtant, contineri dicimus.* Hæc *accuſatio proprie cadit in eos, qui quum forent magiſtratus, prouincialibus aut ui, aut dolo eripuerunt pecunias, aut uaſa prætioſa, ueſtem, frumentum, nauigia, nummos.* Mutatur *autem e in u:* Repetendarum *enim erat dicendum. Sed tertia coniugatio præter cæteras hoc iuris habet, ut literam hanc immutare poßit: ſicut accuſatiuo plurali tertiæ declinationis licet mutare eandem uocalem in i, duntaxat in his nominibus, quorum genitiuus pluralis exit in ium, ut Seruio placet: nam* Priſcianus *lib.* VII. *plura præcepta dat. Salluſtius in initio Catilinarij:* Omneis *homines, qui ſeſe ſtudent præſtare cæteris animantibus, ſumma ope niti decet, ne uitam ſilentio tranſeant.* Ita *hoc ſiue participium, ſiue nomen, ſiue gerundium à tertia coniugatione natum, mutauit e in u, uel ob hoc ſaltem, ut differret ab illo, quod dicitur ad res repetendas: ut, ſunt mißi legati ad res repetendas: quo ſignificatur, aut principi, aut populo erepta eſſe uel pecorum, uel hominū, uel locorum, aut terrarū, agrorūq; corpora.*

Ser. in illud. 1. Aeñ. Tris Notus ab reptas, &c.

LIBRI PRIMI FINIS.

LAVRENTII VALLAE in ſecundum Librum elegantiarum præfatio.

HACTENVS de Nomine, Verboq́; , & ex his duobus compoſito Participio: nunc de alijs partibus orationis, quid ſingulæ proprietatis habeant, diſſeramus: poſteà de earum diſputaturi complexu. De quo priuſquàm ego dicam, non puto mihi diſsimulandum, non defore, qui meos hos commentarios antequàm legant, ſumant ue in manus, putent reſpuendos, tanquam aut ea, quæ haud quaquam uetuſtas ſtatuiſſet, digna memoratu, continentes, aut uetuſtatem ipſam partim negligentiæ, partim imperitiæ condemnantes, quòd præteriſſet quæ eſſent in primis (ut ego ſentio) digna, quæ literis mandarentur, aut potius utrunque facientes, quòd inepta quædam minimeq́; memoratu digna precipiam, & ueteres illos perfectos ſanè, & conſummatos, exiſtimem minus commode precepiſſe. Ego uerò (ut ad illud primum reſpondeam) non uideo cur hanc, de qua loquor, materiam ſe indignam exiſtimaſſet aut C. Cæſar, qui de Analogia, aut Meſſala, qui etiam de ſingulis literis uolumina conſcripſit: aut Varro, qui de Etymologia minutiſsimas tractauit quæſtiones: aut Marcellus, Pompeiusq́; linguæ Latinæ indagatores: aut Aulus Gellius publicus pene literarum cenſor, qui ut magnum quiddam annotaſſe ſe præter cæteros apud Ciceronem exiſtimat, Explicauerũt pro

explicuerunt, & eſſe in hoſtium poteſtatem,pro poteſtate: quæ ipſe indigna ducerem opere meo: aut Macrobius Gellij æmulus, qui omnes libros uidetur excuſsiſſe, ut aliquid in Latina lingua quod auribus hominum dignum eſſet,pro ſua uirili parte conferret in medium:aut tres illi tanquam triumuiri,de quorum principatu inter eruditos quæritur,Donatus,Seruius, Priſcianus:quibus ego tantum tribuo,ut poſt eos quicunq; aliquid de Latinitate ſcripſerunt,balbutire uideantur:quorum primus eſt Iſidorus,indoctorum arrogantiſsimus,qui quum nihil ſciat, omnia præcipit. Poſt hunc Papias,alijq; indoctiores,Ebrardus,Huguitio,Catholicon, Aymo,& cæteri indigni qui nominentur,magna mercede docentes nihil ſcire, aut ſtultiorem reddentes diſcipulum,quàm acceperunt. Multos tranſeo,quum indoctos: quos numero comprehendere non licet,tum doctos,inter quos ſunt Pædianus,& Victorinus:quorum alter ad orationes,alter ad rhetoricos Marci Tullij commentaria compoſuit, ſed prior ut ætate,ita doctrina longe antecedit.Poſtremò nō uideo,cur aliquis de grammatica,ac lingua Latina componens, hæc ſuo officio minora exiſtimet,quibus nihil ſanè eſt in grammatica, & Latinitate præſtantius,ut proximus liber potuit eſſe documento,Quod quum ita ſit, dicamne aut eos imperitia hæc omiſiſſe,aut negligentia?minime.Sed C.Cæſaris:ac Meſſalæ libri interciderunt temporum culpa:Varronis uerò de lingua Latina dimidiati reperiuntur, in quibus fortaſſe, ea,quæ ego præcipio, continebantur. Cæteri autem,fieri poteſt ut quæ à ſuperioribus tractata nouiſſent, ſibi non

attingenda exiſtimarent. Denique multi ſcriptores ad noſtram uſque memoriam non peruenerunt. Neque uerò aliquis hoc loco expectet, ut dicam, non eſſe contumelioſum prioribus, ſi quid ad illorum inuenta poſteriores adijciant: Nulli unquam ab antiquis ad eundem curſum conficiendum uiam fuiſſe præcluſam: Nihil uſquequaque perfectum: Non omnia poſſe omnes. Non dicam id, quod Priſcianus ait, artis grammaticæ uetuſtiſsimos quoſque auctores maximè erraſſe, recentiſsimos uerò & ingenio, & diligentia longè præſtitiſſe. Priſc. in præfa. magni operis.

Id dicam, quod uerè poſſum dicere, me non tam mea uoluntate (quæ ardentiſsima erat) ad hoc opus deſcendiſſe, quàm prudentiſsimorum atque amantiſsimorum conſilio, quum aliorum, tum præcipuè Auriſpæ, & Leonardi Aretini: quorum alter Græcè legendo, alter Latinè ſcribendo ingenium excitauit meum: ille præceptoris (uni enim mihi legebat) hic emēdatoris, uterque parentis apud me locum obtinens. Ad quos quum ſeparatim de propoſito animi mei retuliſſem, deguſtationemq; quandam operis demonſtraſſem, uterque pro ſe, ut pergerem, hortatus eſt, & ut ſe auctore ederem, iuſſit: ut iam integrum mihi non eſſet illorum auctoritati repugnare, ſi repugnare uoluiſſem. Sed currentem (ut dicitur) incitarunt. O uiros omni laude digniſsimos: O de literis, ac de literatis optimè meritos: Non ueremini, ne alij eò, quò perueniſtis (licet perquàm arduum ſit) perueniat: ſed hortamini, incenditis, & quaſi de alto manum ſcandenti porrigitis. Quare quærentibus, atque mirantibus audaciam meam, ita reſponſum uelim, me ſummis uiris ſuadentibus hoc opus & condi-

diſſe, & edidiſſe. Quanquàm (quod ad cupiditatem meam attinet) quæ tandem ſocordia, atque ignauia mea extitiſſet, ſi commiſiſſem, ut alius hanc laudem mihi qualemcunque præriperet? Sunt enim qui nonnulla horum, quæ à me præcipiuntur, uel de me, uel de auditoribus meis audita (nunquam enim iſta ſuppreſſi) in opera ſua retulerint, feſtinantq́; edere, ut ipſi priores inueniſſe uideantur. Sed res ipſa deprehendet, cuius domini uerè ſit hæc poſſeſſio. Quorum unius libellos quoſdam pro amicitia quum legendos eo præſente cepiſſem, deprehendi quædam mea: & quæ me amiſiſſe neſciebam, furto mihi ſublata cognoui. Parco illius nomini. Erat autem locus de Per, & Quam in compoſitione, de qua re proximo libro diſputaui: & de Quiſque, quum adiungitur ſuperlatiuo. Negligenter ille quidem, & inſcitè tractatus: ut ſcires aliunde decerptum, non ex ſe prolatum: & auditum, non excogitatum eſſe. Conturbatus tamen ſum, & inquam homini: Hanc ego elegantiam agnoſco, & mancipium meum aſſero, teq́; plagiaria lege conuenire poſſum. At ille erubeſcens, ioco tamen atque urbanitate eluſit, quòd diceret, uti rebus amicorum licere, ut ſuis. At iſtud, inquam, abuti eſt, non uti. Nihil enim mihi reliqui fit, ubi tu huius rei, in qua ipſe laboraui, palmam ſemel occupaueris. Tum ille etiam urbanius, Quòd malus parens eſſem, qui filios, quos genuiſſem, & educaſſem, è contubernio eijcerem: ipſe tum miſericordia, tum amicitia noſtra ad ſe domum ſuam colligeret, atque educaret pro ſuis. Deſtiti in illum ſtomachari, intelligens multò magis mihi bona mea negligenti, quam illi bona ab alijs neglecta colli-

colligenti, uitio dandum eſſe. Quare quis non uidet, non inhoneſtum eſſe, ea me mandare literis ex me inuenta, quæ alij ne furto quidem ſublata, turpe ſibi ducunt ſcriptis ſuis inſerere? Adductus ſum igitur ad hoc opus componendum non modò magnorum hominum conſilio, ſed etiam neceſſitate. Nunc *ad inceptum redeundum eſt.*

De tribus pronominibus, Mei, Tui, Sui, CAP. I.

MVLTIS *in locis Priſcianus teſtatur nihil intereſſe, an utamur primi-* Priſc. lib. 12.
tiuo, an deriuatiuo in illis pronominibus, Mei, Tui, *&* Sui. *Quid eſt, inquit,* Meus *es filius, niſi mei filius?* Et *alibi:* Mei *ager eſt, & mei agri inſtrumentum: &, mei agro dedit: &, mei agrum colo: ſi-* Priſc. lib. 13.
militer, mei agri, & mei agrorum, & mei agros dicimus: ſimiliter Tui *agrum, & tui agros.* Sui *agrum, & ſui agros:* No*ſtri agrum, & noſtri agros:* V*eſtri agrũ, & ueſtri agros.* Et *alibi:* Amat *ille ſuum filium, & amat ſui filium:* Benedicit *ſuo filio, & benedicit ſui fi-* Priſc. lib. 17.
lio: Petit *à me ut proſim ſui filio, &: proſim ſuo filio: & in alijs adhuc locis.* N*iſi hac ratione, ut ipſius utar uerbis,* Si *ipſa tamen poßeßio in poſſeſſorem faciat tranſitionem, non eſt congruum uti genitiuo primiti-* Si ipſa tamen, &c. Priſciani ſunt uerba libro. 17.
ui pro poſſeßiuo, quia uim habet compoſiti Græci: *ut,* Ciceroni *redit ſuus filius: non ſatis commodè pro hoc dicitur,* Ciceroni *redit ſui filius: nec* Ciceronem *laudat ſui filius, pro ſuus filius: & ſimilia.* Quia *nec apud* Græ-

cos

cos bene dicitur, Κικέρωνα φιλεῖ ἑαυτοῦ υἱός *, niſi more Attico pro ſimplici accipiatur.* In quo *Priſcianum falli uel ex hoc argumentum eſt, quòd nulla(ut ferè ſolet)auctŏrum exempla attulit, & de contrario illorum uſu reticuit.* Ego *autem(quoniam de his trium pronominum genitiuis inter me, &* Priſcianum *quæſtio eſt)aliquantò altius repetam de natura genitiui, & de uſu doctiſsimorum auctorum diſputabo.* Et *licet non pauca in hanc rem mihi dicenda ſint, non proſequar tamen paruula, & minuta quædam, & tot uerbis, quot ille fecit, ſed quæ eruditiſsimis euadere uolentibus ſint gratiſsima: quæ quum ignota fuerint* Priſciano, *declarant eum non ſatis ſtylo oratorio fuiſſe exercitatum.* Genitiuus *omnis(ut taceam, ſi qui ſint alij modi)aut actiuè, aut paſsiuè accipitur: adde etiam poßeßiuè, quod penè pro actiue accipio.* Actiue, *ut* Prouidentia *dei, bonitas dei.* Paßiue, *ut* Timor *dei, cultus dei.* Ibi *deus prouidet, & benigne agit, non ipſi prouidetur, & benigne fit: hic timetur, & colitur, non timet, nec colit.* Poßeßiue, *ut* Sedes *dei, regnum dei.* Atque *in huiuſmodi oratione, ut, intellectus apertus, atque unus eſt, ita in illis ambiguus, & anceps:* Amor *dei,* Caritas *patris,* Suſpicio *uxoris: dubium eſt de utro loquaris, an de amore, quem deus in nos habet, an de eo, quem nos in eum: de caritate patris in filios, an filiorum in patrem: de ſuſpicione maritali, an de ſuſpicione uxoria.* Taceo *quòd aliquando hi genitiui eidem orationi adſunt: ut in* Catone Maiore Cicero, Quid *de* Publij Licinij Craßi *& pontificij, & iuris ciuilis ſtudio loquar?* Craſſus *ſtudet, quod eſt actiue: ius(ut ſic dicam) ſtudetur,*

ſtudetur, quod eſt paßiue. Iterum de Offic. lib. 1. Quare L. Syllæ, & C. Cæſari pecuniarum translatio à iuſtis dominis ad alienos, non debet liberalis uideri. Tria igitur pronomina, de quibus agimus, ſola omnium binos genitiuos ſortita ſunt, unos, Mei, Tui, Sui: alteros, qui iam exoleuerunt, Mis, Tis, Sis: in quorum pene locum ſucceſſerunt deriuatiua, Meus, Tuus, Suus. Horum binorum genitiuorum antiquitati placuit, alteros actiue ſignificare, alteros paßiue. Nam illa, Mis, Tis, Sis, (ut coniectura ducor) actiue, ſiue poſſeßiue ſignificabant, ut hæc ipſa, Meus, Tuus, Suus: unde pronomina poßeßiua uocitantur. Ennius libro ſecundo.

Ingens cura mis concordibus æquiparare.

Plaut. in Pen.

Do diem hunc ſoſpitem rebus mis agundis.

Quamuis idem in Milite, & iterum in Mercatore, Tis pro Tui uideri poßit accipere, tamen hic cum Ennio, Mis poſuit pro meis, non pro mei. Quod non licere fieri, auctoritatem ex auctoribus repetamus, nec accipi unquam Mei, Tui, Sui, niſi paßiue. M. Fab. Quintilia. Et (quod inter iſta difficilimum fuit) amore mei uicit etiam matrem ſuam. Cice. Quod deſiderium tui ferre non poſſet, & me tui pudet. Verg. in VI. Aeneid.

Quiq; ſui memores alios fecere merēdo. Terētius.

Vnum hoc ſcio, hanc meritā eſſe ut memor eſſes ſui. In And. Act. 1. ſce. 5.

Non ſignificatur hic amor meus, quem in alterum habeo, ſed (ut ſic dicam) quem de me alter habet, & quo amor. Item, non deſiderium tuum, ſed alterius de te, & pudor non tuus, ſed de te: & memoria non ſua, ſed de ſe ſimiliter in plurali, duntaxat duorum: nam Sui

non

non uariat uocem genitiui pluralis, ac ne ſingularis quidem, ut Priſciano placet. Sis enim non reperitur, ut Mis, Tis: Ideoq; opinor & hæc duo illius exemplo pariter intercediſſe, quum præſertim in uicem eorum ſuccedant deriuatiua. Habent itaq; hæc duo pronomina in plurali Noſtrum, & Veſtrum, quæ reſpondent ad illa Mis, & Tis: & item Noſtri, & Veſtri, quæ reſpondent ad illa, Mei, Tui: ut, Nemo noſtrum, nemo ueſtrum: non autem Nemo noſtri, nemo ueſtri. Rurſus, Habete curam noſtri, ſicut habemus curam ueſtri, non autem, Habete curam noſtrum: ſicut habemus curam ueſtrum. Siquis exempla deſiderat, ſibi facilè reperire poterit. In diuerſa opinione Seruius grammaticus eſt, qui ait: Noſtri autem & Veſtri genitiuus pluralis eſt antiquus, & ex Græco deſcendens, ſicut ſingularis eſt Mis, & Tis: & hoc eſt unde dicimus, Noſtri cauſa fecit, hoc eſt: noſtrum. Forſitan. A. Gellium (ut poſtea apparebit) eſt ſecutus. Sed hoc Priſcianum cum alijs in errorem, ut auguror, induxit, quòd interdum inueniunt hæc non ad aliam referri perſonam, ſed reciproca eſſe: ut, Ego omnia facio amore mei, Tu iſtud feciſti gratia tui. Vergil.

Priſc. lib. 13.

Ser. In illud. 2. Aeneid. Quid furis? aut quonã noſtri tibi cura receſſit

Aeneid. 3.

Oblitus'ue ſui eſt Ithacus diſcrimine tanto.

Sed non fuit cauſa cur errarent. Nam ita in his paſſio eſt, ut in illis: nec alio modo, aliquid ego facio amore mei ipſius, quàm tu amore mei. Vt enim diligor abs te, ita diligor à me: ut eſt apud Ouidianum Narciſſum, Vror amore mei. Et tu, ſicut ab altero, ita & à te ipſo diligeris: & ſibi quiſque amicus eſt, ut alteri. Eſt alia præterea cauſa cur errarent, quòd uiderent hæc

Li. 3. Metam.

(que

(quæ nos diſtinximus per actiue, & paßiue) in multis indifferenter poni: ut Cauſa mea, & cauſa mei: Fama mea, & mei: Imago mea, & mei: Poteſtas mea, & mei: Vſus, utilitasq́; mea, & mei: Memoria mea, & mei: interdum etiam ipſa deriuatiua pronomina paßiue accipit, ut apud Terent. Et lacrymis opplet os totum ſibi, Vt facile ſcires deſiderio id fieri tuo, uidelicet quòd tu deſideraris, non quod deſideras. Quale eſt: Accuſatio mea, & crimen meum, quum accuſor criminis: qua ſi accuſatio mei, & crimen mei. Sed non ſatis ſolertis fuit, tam facile falli. Nam ultimum ubi paßiue poſitum eſt hoc pronomen deriuatiuum (quòd quidem rarum eſt) non magis contra me facit, quàm contra ueteres omnes, qui hæc Pronomina poßeßiua uocauerunt, i. poſſeßionem ſignificantia, quod (ut dixi) rarum eſt: ideoq́; non paßim hoc reperias. Non enim dicas pro eodem Dolorem tuum, & dolorem tui: ut dixit Terentius, Deſiderium tuum, pro tui: quo ſcilicet ipſe non dicerem. Verum quandoquidem non infinita ſunt hæc nomina, quæ natura quadam ab uſu aliorum recedunt, non grauabor de nonnullis ſingillatim dicere, dum non grauentur audientes, legentesq́; hæc audire, uel legere. Dicam tamen breuiter: & res digna ſcitu in primis, in qua uidemus maximos etiam eſſe hallucinatos. Primum eſt, Cauſa mea uenisti & cauſa mei. Cauſa mea accipitur poßeſſiue, eo modo, quo Via mea uenisti: Pecunia mea feciſti ſumptum: Iter meo ſumptu feciſti. Cauſa mei uerò paſſiue, eo modo, quo beneuolentia mei. Modus tamen prior eſt uſitatior. Quid autem de hoc Seruius idem

In Heauton. act. 2. ſce. 3.

ſentiat,

Ser. in illud 12. Aeneid. Victus amore tui. &c.

ſentiat,poſteà uidero.Fama mea,& fama mei,eiuſdem rationis eſt:& Mea fama frequentius dicimus. Imago mea, ſcilicet quæ mea eſt,ut ſtatua mea, & forma mea:Imago mei,nempe quæ de me eſt. Sed prior modus eſt uiſitatior.Hæc quæ ſequuntur, in utranq; partem frequentiora, ut alterum tamen alterius ſenſus ſit.Memoria mea actiue,quod ego recordor: Memoria mei paßiue,quòd alij de me recordantur, uel mentionem habent:ſæpe etiam poſſeſſiue;eo modo, quo fama mea.Dolor meus,quem ipſe patior:dolor mei, quẽ alius de me patitur:uel forſan ego ipſe, ſimq; dolens meam uicem,ſicut dicimus,Miſereor mei. Copia mea poſſeſſiue,quam ego poßideo: copia mei paßiue, qua ego poßideor:ut, Faciam omnibus copiam mei, non meam:Meretrix facit omnibus copiam ſui, non ſuam. Poteſtas mea,quam habeo: poteſtas mei, qua habeor. Nec pulchre dicas alterum pro altero:ut,Tu uides poteſtatem meam quanta eſt,non mei.Habes poteſtatem mei,non meam: niſi aliud ſignificet, pro eo quod eſt, habes eandem, ſimilem'ue poteſtatem: ut apud Cicer. Bello Marſico Q. Octauius omnibus faciebat ſui conueniendi poteſtatem. Vtilitas mea,aliud eſt quàm Vtilitas mei: ibi poßideo,hic poßideor,Quintilianus: Sed ut aliquid præſtaret patriæ utilitas mei.id eſt,de me. Nam fieri poteſt ut in eadem re ſit utilitas ſua alicui, cum utilitate ſui. Quidam legunt Vtilitas mea.idem: Quid nunc agam,aut quem ultrà eſſe uſum mei dijs repugnantibus credam? uſus inquam eſt non meus,ſed ex me aliorum.Adhuc idem:Præſens quidem illa protinus redditur merces, quòd omnibus quibus inſedere, odorem

rem mellis inſpirant & breui contactu uim ſui relinquunt. Vim ſui, non ſuam, ſed ex ſe. Quomodo tu captus amore mulieris, malles habere copiam ſui, quàm ſuam. Faſtidium mei, quo ego ab alijs faſtidior: Faſtidium meum, quo ego alios faſtidio. Vt idem: Seu mulier omnibus expoſita mortalibus uanitatem faſtidio mei, deſpectuq; captauit. Hæc ſunt, & his ſimilia, non tamen plurima, quæ ancipitem naturam habent, cætera uerò minimè. Nō enim ſic dicimus, Pulchritudo mei, fortitudo tui, longitudo ſui, ut imago ſui: non prudentia, non ingenium, non ſapientia, non probitas, non uirtus, non innumera alia. Quòd ſi tam parua res eos mouit, debuit è diuerſo illud magis mouere, quòd quædam, quæ & ipſa non multa ſunt habent ancipitem ſignificationem, ſed quam nemo niſi cæcus non diſcernat: ut, Pars, Dimidium, Medium, Membrum, Quid, Aliquid, Multum, & ſiqua alia. Quis enim non uideat, quum dico, Hæc eſt pars mea, non de corporis mei parte intelligi, ſed hæreditatis? Et iterum, Hæc eſt pars mei, non de hæreditate, ſed de corpore? Manus pars mei eſt, non mea. Fundus pars mea eſt, nō mei. Dimidium tui maius eſt, quàm dimidium ſui: profectò de corpore intelligo. Dimidium tuum maius eſt, quàm dimidium ſuum: de præda, aut de cibo, aut de ſucceſſione, alijsq; ſimilibus intelligendum eſt. Medium tui tangam, non medium tuum. E' medio mei prodijt, non è medio meo: ut, Auferam iniquitatem de medio tui Iſrael. Membrum, quum pro parte accipitur, eandem rationem ſequitur: ut, Hic puer membrum mei eſt, quaſi pars mei: ſin pro membro aliquo: & in ſuo ſignificato, ita accipitur, ut

caput,ut manus, ut pes: Hic *puer membrum meum eſt, quaſi ſit caput & manus* Hic *digitus membrum meum eſt,non mei.* Item, Quid *mei tetigiſti? quid tui uidi? aliquid tui uirgo perdes, ſi uenatum cum adoleſcentulis prodibis,non aliquid tuum:niſi dicamus tui,à neutrali genere, ut* Cic.*de* Orat.*lib.* I I I. Ex *quo uereor,ne nihil ſim tui, niſi ſupploſionem pedis imitatus id eſt,de tuo,non de te.* Vlyſſe, *ſi quid tui* Polyphemus *prehendet,id omne deuorabit.* Me *nihil attigit:quicquid enim attigiſſet mei,ſtatim contriuiſſet.* Multùm *mei ille auferre poteſt,ſed plus tui plus inquam de te, quàm de me:non de tuo & de meo.* Item: *Quicquid* Melibœe *diripuiſti, aliquid meum fuit, non mei.* Nunc *redeo ad* Seruium,*qui ait:* Tui *cauſa feci*, & Tua *cauſa feci,diſcretionem hanc habent,ut* Tui *cauſa tunc dicamus,ſi aliquid ipſi,ad quem loquimur,* Præſtiterimus:*ut puta, tui cauſa te defendi.* Vergilius *in* X I I.

Victus *amore tui,cognato ſanguine uictus,*
Coniugis *& mœſtæ lacrymis uincla omnia rupi.*

Tua *uerò cauſa,cum alteri aliquid alterius contemplatione præſtamus:ut,*Tua *cauſa mancipium tuum defendi.* Seruius *tantùm de hoc uocabulo* Cauſa *loquitur,& non in uniuerſum de omnibus huiuſmodi,non rectè attulit exemplum alterius uocabuli, præſertim nonihil natura differentis:ſin uerò de omnibus,non poteſt una lex dari diuerſis, ut ſuprà oſtendimus: ſi tamen lex eſt, & non potius contra legem omnium ueterum.* Nam(*ut ego dicebam*)Cauſa *ſæpius cum pronomine deriuatiuo copulatur,atque hoc quidem indifferenter, ſiue aliena ſit cauſa, ſiue tua: ueluti ſi quis dicat,*Epicur.

cur.uult omnia cuique agenda eſſe cauſa ſua, mihi mea, tibi tua, illi ſua, nobis noſtra, uobis ueſtra: non mihi tua, aut ſua, nec tibi mea nec illi ueſtra, nec nobis ſua, nec uobis noſtra. Hic *nihil opus eſt admiſcere primitiuum. ſed ne ſine exemplo loquar (quod ipſe fecit) uno ero contentus ſumpto ex* Quintil. *Mea depugnaſti cauſa, tua periſti.* Atque *hoc, quod Seruius præcipit nobis, ipſe conſtanter uſus eſt, neminem tamen ſecutus.* Quale *eſt illud in* VII. Aen. *Non ſpe ſalutis: ſed mei cauſa* Et *in* VIII. *Hæc ſigna mei cauſa fiunt.* Et *in* IX. Vult *enim intelligi ſui cauſa matrem ſecutam.* Verùm *quid mirum de Seruio, cùm* A. Gellius, *& quidem antiquior, nõ modò nullum exitum in hac quæſtione poteſt reperire, ſed etiam non optime ſentit.* Ita *enim inquit:* Cur *igitur* Terentius, *Pœnitet noſtri, non noſtrum? nihil hercle mihi uenit in mentem, niſi auctoritas quædam uetuſtatis, non nimis anxie, neque ſuperſtitioſe loquentis.* Paulò *pòſt: Sed procul dubio qui rectiſſime loqui uolet, noſtrum potius dixerit, quàm noſtri.* Et *idcirco importuniſſime fecerunt: qui in pleriſque Salluſtij exemplaribus ſcripturam iſtam ſynceriſſimam corruperunt.* Nam *cùm ita in* Catilinario *ſcriptum eſſet, ſæpe maiores noſtrum miſerti plebis* Rom. *&c.* No*ſtrum aboleuerunt, &* Noſtri *ſcripſerunt.* Ex *quo in plures libros mendæ iſtius ſoboles manauit.* Tu Aule Gelli *de genitiuo* Noſtri *loqueris, non de nominatiuo* Noſtri *pluralis numeri.* Vtrum *rectius ſit ad exemplum Salluſtij (ut mihi, & cæteris placet) in nominatiuo caſu, nihil ad rem facit, neque ad exemplum* Terentij. Et *qui (ut tu uis) Salluſtij ſcripturam corruperunt*

In illud, Quem caſum portenta ferant ego po. Olym. In illud, Mecũ excedẽtem, nõ mœnia re. Acc. Gel li. 20. c. 5. In Phor.

*runt,non in genitiuum mutauerunt ſonum illum.ſed in nominatiuum, per quem caſum non audeas tu dicere corrupte nos loqui,imò(quantum ego ſentio)incorruptius.*Eſt *enim una,eademq; uox* Noſtri,*ab eo,quod eſt ego genitiui caſus,& nominatiui ab eo,quod eſt* Noſter. Neque uerò *ego repugno* Aul.Gell.*dicenti mutatam ſcripturam eſſe à* Noſtrum *in* Noſtri: *nominatiuum tamen, non genitiuum.* Nam *neque aliquis recte in genitiuum mutaßet, neque ratione mutaſſet.* Quin *potius fateor,& hoc libentius, quòd unicum illud exemplum,quod ipſe ex* Plauto *protulit, fortaſſe mendoſum eſt,dicente:*Duorum *labori hominum parſißem libens:mei te rogandi,& tui mihi reſpondendi.* Ait *autem* Aul.Gel.Mei *enim hoc in loco* Plaut. *non ab eo dixit,quod eſt* Meus,*ſed ab eo quod eſt* Ego. Ita*que ſi dicere uelis* Patrem mei, *pro patrē meum(quod* Græci *modo* τὸν πατέρα μου *dicunt) inuſitate quidem,ſed recte profectò, eaq; ratione dicas, qua* Plautus *dixit* Labori mei,*pro labori meo.* Nolo *equidem tam confidenter(ut facit* Gellius*)ſcripturam mendoſam dicere,& affirmare quod inexploratum habetur.* Taceo *autem quòd damnat fortaßis immeritos, qui nec corruperunt ſcripturam,& melius ſic dici putauerunt.*Quæro *cur uerißimilius ſit aliquos ſcripturam illam mutaſſe* Salluſtij, *in qua nihil abſurdi erat, quam hanc* Plauti, *qui contra grammaticorum leges, qualis eſt* Seruius, & Priſcianus,& Donatus,*qui hunc poetam in ſchola lectitabant,facere uidebatur,ſi ita diceret,* Duorum *labori hominum parſißem libens,meo te rogandi,& tuo mihi reſpondendi?* Nulla *nanq; grammaticæ*

maticæ ratio uidetur poſſe hoc tueri: quin potius cum per indiuidua exponimus ſingillatim quod dixeramus per uniuerſum, eodem caſu utamur: ſic, Duobus *hominibus laborem detraxi: neceſſe eſt ut dicamus,* Mihi *ſci licet, & tibi: non autem* Meum, *& tuum.* Tamen*(ut ego ſentio) in genitiuo permiſſum eſt: ut,* Affert *hic ac cuſationem duorum hominum, mei & tui, ſiue meam & tuam, quale hoc loco fit: ſed dicendum potius per pronomina deriuatiua, quia poſſeſſio, ſiue actio ſignifi catur, non paſſio. Quod ego mutatum eſſe nolo dicere ab ipſo* Aulo Gell. *ſed à grammaticæ profeſſoribus, quorum nihil eſt ſupercilio ſuperbius, nihilq; improbius, & ad emendandos libros, uel corrumpendos potius, magis audax.* Præterea Plautus *licentia uerborum poteſt dici uſus, in qua fuit planè nemo liberior.* Poſtremò *quid habet momenti ex uno auctore, & eo poeta, afferre unum exemplum in tanto numero omnis generis auctorum? qui adeò refugerunt dare actiuam ſignificationem his tribus genitiuis primitiuorum, ut eos mutauerint in alteram uocem, genitiuis aliarum di ctionum, cum quibus coniuncti erant, natura repugnante, minime mutatis: ut* Cic. *in* Gabinium, *&* Piſo*nem:* Dico *mea unius opera* Remp. *eſſe liberatam.* Idem *ad* Att. Solius *enim meum peccatum corrigi non poteſt.* Idem *pro* Muræna, Ex *tuo ipſius animo coniectu ram ceperis.* Non *dixit, ac ne dicere quidem potuiſſet,* Mei *unius opera,* Mei *ſolius peccatum,* Tui *ipſius animus.* Et *in plurali* Quint. Deinde *quum ſatis uires eorum explorauerint, ſuæ ipſorũ fiduciæ permittunt. non dixit,* Sui *ipſorum fiduciæ.* Quid *multis? cùm etiam*

apud Recentiores(*de Chriſtianis loquor*(*hoc ſit obſeruatiſſimum:ut in* Pſal.CXLI.*&* LXIII.*ſecundum* Hebraiacam *ueritatem:quorum alter ita incipit:*Domine *clamaui ad te,feſtina mihi,exaudi uocem meam clamantis ad te.* Alter *ſic:*Audi Deus *uocem meam loquentis,à timore inimici ſerua uitam meam.* Et *in* LXX.*ſecundum aliam e* Græco *translationem:*Domine *memorabor iuſtitiæ tuæ ſolius.*Eſt *autem ſolius non fœminini generis,ſed maſculini,ut ex* Græco *apparet: referturq́; ad dominum, non ad iuſtitiam,*Item *in lib.*Reg. III.*Suſtulit filium meum de latere meo ancillæ tuæ dormientis.* Et *in* Euangelio Lucæ:Et *tuam ipſius animam pertranſibit gladius.*Nec *de ſunt quidam imperite docti,qui conantur illud exponere,*Tuam *ipſius animam, aliud eſſe quàm* Tui *ſi tui dicere liceret.*Homines *ignaros non ſolùm* Theologiæ,*ſed etiam literarũ.* Interrogẽt Græcos,*& reperient penes eos,unde nos ſumpſimus,*Tui *eſſe,non* Tuam:*quum illi non habeãt in his tribus pronominibus,quam nos,elegantiam.* Ideoq́; *apud eos eſt,* Pater *noſtrum, uel noſtri,qui es in cœlis,ſanctificetur nomen tui:*Adueniat *regnum tui:* Fiat *uoluntas tui ſicut in cœlo,& in terra,* Panem *noſtri,uel noſtrum,da nobis hodie,& dimitte nobis debita noſtri,uel noſtrum,ſicut & nos dimittimus debitoribus noſtri,uel noſtrum.* Quæ *nos, ne barbare loqueremur,mutauimus in pronomina deriuatiua.* Ex *quo apparet non modo illud* Auli Gell.*maiores noſtri, per genitiuum contra grammaticam, uerum etiam illud,maiores noſtrum,contra uſum eſſe, potiusq́; in tali genere utendum eſſe deriuatiuo noſtri, quam primiti-*

mitiuo noſtrum, licet hac ratione non uteremur. Nec uſquam contrarium exemplum reperire contingit, niſi unum in epiſtola quadam Ciceron. ad Curionem, ſic dicentis: Eam autem unius tui ſtudio me aſſequi poſſe confido. Quod & ſic defendi poſſet, Studio pro gratia, & fauore, uel amore aliorum erga te: ut apud Horat. ad Vinnium, Ne ſtudio noſtri pecces. Tamen malim dicere id factum uitio librariorum. Ac ne ſemper culpam reijciam in librarios falsò, dabo argumentum: cur & prius, & nunc meritò in illos impetum faciam. In proxima ſtatim epiſtola legitur bis, tyranno P. Lentulo, pro eo quod eſt, tribuno plebis. Et in præcedente lib. ad Lent. qui eſt illius operis primus, bis etiam idem uitium eſt in II. & XI. epiſtola. Et quum omnia, ut reor (maximam enim partem uidi) exemplaria, quæ in Italia ſunt, mendoſa, & deprauata hoc uitio eſſent, nullus tamen tantum flagitium animaduerterat. Itaque ſicut nunc illud emendauimus, ita hoc quoque emendare, & in priſtinam ſynceritatem reſtituere audeamus: ſic, Eam rem tuo unius ſtudio me aſſequi poſſe confido. Nec alia cauſa factũ eſt, ut apud Terẽ. dixerit Dauus, Meo præſidio, atq; hoſpitis. non præſidio mei, atq; hoſpitis. Quem imitari Petrarcha ſi ſciuiſſet, non titulum operi ſuo indidiſſet, De ſui, & aliorum ignorantia. ſed de ſua. Aliud nanque eſt ignorantia ſui, aliud ignorantia ſua. Si tamen ſenſit de ignorantia, quam de ſe habuit, rectè dixit. Et uulgo dicimus, Scio tuas diuitias, qui te pauperem quereris. non, Tui diuitias. Aſpice liberos meos, qui dicor orbus non, Mei liberos. Cernant ſua prædia, qui mihi unum fundum inuident

Epiſt. 5. lib. 1.

Epiſt. 13. li. 2.

In And. act. 5. ſcen. 2.

dent nõ, Sui prædia. Vbi non modò genus diſsimile eſt antecedenti, & relatiuo, ſed etiã numerus. Quanquam (quod ualidiſsimũ) eſt ingens differẽtia ſignificationis eſt inter primitiua pronomina, & deriuatiua. Sed iſta omnia fieri cogit, quòd non licet primitiuis genitiuis dare ſignificationẽ actiuam. Cuius rei et illud maximũ argumentum, & apertiſsimum eſt, quod ſubiiciã, nulli adhuc grammaticorũ intellectum: quòd dicimus, Mea, tua, ſua, noſtra, & ueſtra intereſt, et refert: non autem Mei, tui, ſui, noſtri, et ueſtri. Eſt autem illud Mea, tua, nõ ex parte anteriore (ut quidã uolunt) ſed ex parte poſteriore, non aliter quàm quũ dicimus, Hoc intereſt illius: quaſi, Hoc eſt officiũ illius. Ita, Hoc intereſt mei, ſi liceret mei aliter accipere, quàm paſsiuè. Nũc dicimus Mea in uoce poſſeſsiua, ſed tamen ut ſit primitiuum, & ſubſtantiuum, & non adiectiuum: deniq; ita ac ſi diceremus Mis. Regi autem à parte poſteriore, atque ideo hoc uerbum habere ante ſe nominatiuum, ſicut Sum es eſt, ſed in neutro genere, quis dubitet, quum omnia plena ſint exemplorum? Cic. pro Planc. Si quid mea minus intereſt, id te fortè magis delectat. Et pro eodem: Non ſolum quid cuique debeam, ſed quid cuiuſque interſit. Et pro Sylla: Veſtra enim qui cum ſumma diligentia, & integritate uixiſtis, maximè intereſt. Et pro lege Manil. Illud primum parui refert. Vbi etiã dicere poſſemus, Illud mea parui refert. Sed hoc nihil ad præſens tempus. Hæc omnia reſoluuntur in uerbũ ſubſtantiuum, hoc modo: Si quid minus meum eſt. Quid cuiuſque eſt. Veſtrum eſt hoc maxime. Illud parui momenti eſt, ut appareat non differre naturam uerbi ſubſtantiui,

ſtantiui, & horum duorum imperſonalium uerborum niſi quòd illud naturaliter poſt ſe nominatiuum poſtu lat, hæc genitiuum, ſed actionis, ſiue poſſeſsionis, more uerbi ſubſtantiui. ſed hoc in cæteris nominibus, ac pronominibus nihil dubitationis habet, quorum genitiui actiuè, paßiuè, poſſeßiuè, & ſi quis eſt alius modus accipiuntur. Mei autem, Tui, Sui, diuerſam naturam habent, quid igitur faciendum erat? hæc paßiuè accipiuntur, non actiuè, nec poſſeßiuè. Illa uerba poſt ſe uolunt genit. actiuum, ſiue poſſeßiuum. Danda ergo fuit uox poſſeßiui pro ſignificato primitiui, non genitiuus poſſeßiui, qui idem erat, qui eſt primitiui: ſed ablatiuus, qui natura eſt genitiuo ſimilimus, & in genere fœm. uel tanquam medio trium generum, uel ſuauitatis gratia: ne durum uideretur meo, tuo, ſuo, noſtro, & ueſtro. Ideoq; hi ablatiui iungi ſibi patiuntur adiectiua illa tanquam actionem, poſſeſsionemq; ſignificantia in genitiuo, ut ſupra demonſtrauimus: ſic, Mea ſolius intereſt, Tua unius refert, ſua ipſius intereſt: non Mei ſolius, Tui unius, Sui ipſius, niſi in alia loquendi figura, de quo mox ſubiiciam. Vnde maximè palam fit, nunquam hos genitiuos ſumi niſi paſſiuè: ut, Habeo curam mei ſolius, non Meam ſolius: Habeo curam tui unius, non Tuam unius: Vnuſquiſque curam gerit ſui ipſius, non Suam ipſius. Cur ita? quia paßio hic ſignificatur: ubi ſuperius uel actio uel poſſeßio. Cuius rei unum exemplum ſuffecerit ex Terent. Hem, tot mei ſolius ſoliciti ſunt cauſa, ut me unum expleant? & planum quidem iam fecimus, tres genit. Mei Tui, Sui, paßiuè, ſemper poni: Meus, Tuus, Suus, ple- run-

In Heau thõ. act. 1. ſcen. 1. ubi codices

omnes mea habent non mei.

runque poſſeſſiue. Ideoq; *cùm utendum eſt illis primitiuorum genitiuis, mutari ſonum de i, in a.* Nunc *aliqua addenda ſunt de his dictionibus, quæ legitime coniunguntur cum huiuſmodi pronominū genitiuis: nec enim omnes poſſunt.* Ante *omnia nullum ſubſtantiuum in conſortio ſuo ſuſtinent: ut,* Fili, *noli domo recedere reſpectu mei patris.* Quod *non tam placuiſſe* Priſciano *reor, quàm per imprudentiam eſſe lapſum, quum dicit,* Mei Priſciani *eges,* Tui Priſciani *egeo.* Et *alibi,*

Priſc.li.5. circa finē

Priſc. lib. 13.

Ego Vergilius, *tu* Vergilius, *ille* Vergilius: *mei* Vergilii, *tui* Vergilii, *illius* Vergil. Hæc *enim oratio declarat meum* Priſcianum, Vergiliumue, *aut tuum: non me* Priſcianum: Vergiliumue *aut te: non aliter quàm ſi dicas,* Eges *mei patris,* Egeo *tui domini.* Quod *profectò non eſt primitiuorum, ab eo quod eſt* Ego *& tu: ſed deriuatorum, ab eo quod eſt* Meus, *&* Tuus. Neque *diſcrimen facit, quòd hic appellatiuum nomen eſt, ibi proprium.* Vergilius.

Eclog.7. Aen.5.

Si qua tui Corydonis habet te cura, uenito. Et *alibi:*
A*eneæ mihi cura tui.* Lucanus: A*eneæq; mei.*

Lib.9.

Q*uæ à* Meus, *tuus, non ab* Ego, Tu, *ueniunt.* Itaque *ſic emendemus* Priſcian. *qui cum de lingua Latina componit, antiquitatem omnem corrigens, nomen ſuum* Latine *proloqui neſciuit:* Mei *qui ſum* Priſcianus *eges.* Tui *egeo, qui* Priſcianus *es: uel,* Me Priſciano *eges:* Te Priſciano *egeo.* Nam *illud* Apoſt. *ad* Corint. Salutatio *mea manu* Pauli: *è* Græco *eſt ſumptum:* ὁ ἀσπασμὸς τῇ ἐμῇ χειρὶ Παύλου. Tertium *uerò exemplum quo idem protulit, illius* Priſciani *eget, rectè dicitur.* Non *habent enim cætera pronomina ancipitem naturam*

ram, ut illa tria, de quibus diximus. Adeoq; *uerum eſt hos ipſos genitiuos reſpuere conſortium ſubſtantiui, ut ne in poſſesſiuorum quidem forma illud pati uelint. Vidimus licere dicere, Meam unius operam, Tuum ſolius ſtudium: non tamen dicemus, Meum Laurentii ſtudium, Suum Priſciani prædium: ſed Meum ſtudiũ qui ſum Laurentius: Prædium ſuum, qui eſt Priſcianus. Neque tamen ob id excludo, ſi genitiuos hos paßiue accipiamus, eo modo quo exemplum ponemus. Nam (ut ſuperius docui) aliquando duos genitiuos, alterum actiue, alterum paßiue poſitum, uidemus una iungi: ut,* In Cat. *Quid de P. Licinij Craßi iuris & ciuilis, et pontificij* Maiore. *ſtudio loquar? Ita fit in pronomine, ut idem auctor ad Attic. Mihi fuit & laudis noſtræ gratulatio tua iucunda, & timoris conſolatio grata. Et iterum, Vehementerq; tua ſui memoria delectatur. Quòd ſi igitur hæc pronomina, ſiue in genit. paßiue, ſiue mutata in uocẽ poſſeßiuorum actiue non admittunt genitiuos ſubſtantiuorum, nunquid admittunt omnium adiectiuorum? Non opinor: ſed proprie ſolorum participiorum participialiumq; gerundiorum, & frequentißime illorum trium (ut quidam uolunt) pronominum, Vnius, Solius, Ipſius, & ſi qua alia, quæ rara ſunt, de quibus mox dicã. Per genitiuũ cum participio: Cicero ad Lẽtul. Quocunq; tempore mihi poteſtas præſenti tui fuerit. Per* Epiſt. *fœmininum, ſed cum gerundio. Ouidius Heroidum:* Acont. ad Cidip.

Sit modo placandæ copia parua tui.

Per uocem mutatam in poſſeßiuum: ut ad Ciceronem Epiſt. 5. li. 15. epiſt. *Cato: Libenter facio, ut tuam uirtutem, innocentiam* famil. *diligentiam cognitam in maximis rebus domi togati,*

armati foris par induſtria adminiſtrare gaudeam. Ci. de Oratore: L. Craſſum quaſi colligendi ſui cauſa ſe in Tuſculanum contuliße. Sed hoc gerundium eſt. Et ea exempla, quæ ſupra attuli: quorum unum fuit, Suſtulit de latere meo ancillæ tuæ dormientis: ad quod pronomen malo referri illud dormientis: quod eſt adiectiuũ quàm illud ancillæ, quod eſt ſubſtantiuum: ita ut ſi ab fuiſſet participium, uix tolerabile fuerit futurum: quale Boethij, Solantur mœſti nunc mea fata ſenis. Quintilianus etiam ſolet omittere pronomen: ut, Accepi fateor illum, qui ſolutus quoque non ſequebatur, quem nõ gaudium redemptionis, non lætitia prælati, non hortantis erexit patris amplexus. Et in eodem lib. Rus, ſeruulos, penates, et omnia utiliora properanti feſtinatione parentis addixi. Omiſit Sui: ut eſſet Non lætitia ſui prælati. & Meus: ut eßet, Non meus hortantis amplexus. Et iterũ Mea, ut eſſet quoq;, Feſtinatione mea parentis. Poetæ etiam frequenter. Ouid. Heroidum.

Declam. 5.

Deniq; quiſquis erat caſtris iugulatus Achiuis,
Frigidius glaciæ pectus amantis erat,

Epiſt. penel. Vlyſſ.

Id eſt, meum amantis. Idem:

Epiſt. Phyl. ad Demoph.

Illa meis oculi ſpecies abeuntis inhæret,
Quum præmeret portus claßis itura meos.
Auſus es amplecti, colloq; infuſus amantis,
Oſcula per longas iungere preſſa moras. Id eſt, tua abeuntis, & meo amantis. Idem in eodem opere, ſed inuſitatius:

Et flecti, & noſtros uidiſti flentis ocellos.

Epiſt. Oeno. ad Parid.

Noſtros dixit pro meos, & Flentis pro flentium. Eſt enim illud flentis genitiuus ſingul. non accuſatiuus plural.

*ται.quod accentus probat,cum tales accuſatiui habeāt ultimam longam quæ hic non eſt.*Hoc dixi, *quia quidam hunc locum exponunt per accuſatiuum*. *Illa diuerſitas numerorum,*Meos,*ſiue* Noſtros *amantis, uix alij, quam poetæ permiſſa eſt.*Poſtremò *hæc pronomina,ſiue in primitiuorum genitiuis, ſiue in poſſesſiua uoce,ut dixi,maximè gaudent illis tribus,* Vnius, *Solius,ipſius quorum multa exempla iam protuli.* Nec *ab re fuerit,ſicut* Vnius,*ita* Duorū, Trium, Quatuor *poſſe dici.* Item Omnium, *Cuiuſque,* Plurium, *& ſi qua ſunt adhuc ut* Veſtram *duorum, uel* Veſtram *triū uel* V*eſtram omnium operam deſidero, pro* veſtrum. *Cic.de* Orat.*lib.*III.*Sed uoluntati ueſtræ omniū par ui.Cuiuſque, aptius cum pronomine ſui,ſiue ſuus coniungitur:ut,* Vellem *noſſe,quæ ſit ſua cuiuſque ſententia:non* Sui *cuiuſque.*Brut.*ad Cic.* Qui *ueſtris paucorum reſpondeat laudibus, pro ueſtrum.* Verùm *iam huic quæſtioni finem imponamus,*

G. BVDAEVS IN COMMENT.
linguæ Græcæ

Laurentius Valla cui linguæ Latinæ inſtauratio magna ex parte debetur, in principio lib.2. multa de pronominibus primitiuis doctisſime diſſeruit,quo in loco ita inquit: Nemo noſtrum,nemo ueſtrum recte dicitur,non autem nemo noſtri,nemo ueſtri. Rurſus habete curam noſtri,non autem habete curam noſtrum, & reliqua quæ ipſe proſequitur. Quibus ego monitis & præceptis olim intentus & obtemperare cupiens, tamen quædam animaduerti, quæ me uehementiori ſuperſtitione aliquantulum leuauerunt. Legi enim apud Ciceronem in oratione de Aruſpicum reſponſis. Cepi equidem fructum maximum, & ex conſurrectione omnium ueſtrum,& ex cōuentu omnium publicanorum: ubi Laurentius omnino

ex ueſtra omnium cõſurrectione dicendum contenderet, niſi uehementer falſus ſum. Et de Prouinciis Conſularibus: Ac primum illud tempus familiaritatis ac conſuetudinis, quæ mihi cum illo, quæ fratri meo, quæ C. Varroni conſobrino noſtro ab omnium noſtrum adoleſcentia fuit, prætermitto, id eſt à noſtra omnium adoleſcentia: utroque enim modo dici poteſt, Ciceronis auctoritate. Et de lege Agraria, Vectigalia locare nuſquam licet, niſi in hac urbe, hoc loco, hac ueſtrum frequentia: ubi etiam ueſtra dici potuit Et de reditu ſuo ad populum. In concione ueſtrum. Et Philippica decima An uero hoc pro nihilo putas, in quo quidem pro amicitia tua iure dolere ſoleo, efferri hæc foras, & ad reipub. aures peruenire? Pro amicitia tua: ipſe Cicero pro eo dixit, quod eſt pro amore quo te proſequor, hoc eſt qua tu a me diligeris. In quo Cicero Platonem imitatus eſt, qui in Gorgia ita loquitur, καί μοιμηδὲν ἀχθεσθῇς εὐνοίᾳ γὰρ ἐρῶ τινα, ſed uide ne mihi ſucceuſeas: quod enim dicturus ſum, tua dicam beneuolẽtia, hoc eſt, pro ea amicitia qua in te afficior. Quare ſiquis omnia quæ apud antiquos leguntur, exigat ad ea quæ Laurentius nobis: preſcripſit, ſæpe erit quaſi in ſalebris hærendum. Ipſe Cicero ad Atticum quodam loco Papyrius (inquit) Petus uir bonus amatorq́; noſtri. Et ad eundem libro undecimo, Furius eſt illic mihi inimiciſſimus, qui miſit filium non ſolum ſui deprecatorem, ſed etiam accuſatorem mei: ubi etiã meũ dicere potuit. Qui hæc & ſimilia animaduerterit, deſinet admirari cũ Laurentio illud Terentianum. Noſtri nos pœnitet. Deſinet etiam fortaſſe illud Tullianum emendanti aſſentire, ad Curionem ſic ſcribẽtis, Eam autem unius tui ſtudio me aſſequi poſſe confido: cum idem in Vatinium ita ſcripſerit, Quid ergo præſtantius mihi potuit accidere, quam omnes hoc ciues meos iudicare, ciuitatis ſalutem cum unius mei ſalute coniunctam? Si enim mea ſcripſiſſet, legeretur mea unius, non unius mea. Qui loquendi modus etiã a Græcis tractus eſt, ut illud Ariſtoph. in Pluto.

Τὸν ἐμὸν μὲν αὐτοῦ τοῦ ταλαιπώρου σχεδὸν ἤδη

Ηδη νομίζων ἐκπεπτωκέναι βίον.

Lucian. ὅλως δὲ τὰ μὰ οὗτοι σπαθῶσι τοῦ κακοδαίμονοις

Gregorius. Ἐμὸς ὁ κίνδυνος, ἐμὸν τὸ γέρας τοῦ τῆς σῆς ψυχῆς οἰκονόμου, καὶ τελειοῦντός σε διὰ τοῦ βαπτίσματος. Idem Ariſtophanes: Αχαρν.

Καὶ νῦν ἄγοντες ἥκομεν ψευδαρτάβαν

Τόν βασιλέως ὀφθαλμόν. Δι. ἐκκόψειέ γε

Κόραξ πατάξας τόνγε σόν τοῦ πρέσβεως.

Ideſt, utinam elidat tuum legati oculum: Homerus Iliados ſecundo:

Βουλὴν δὲ πρῶτον μεγαθύμων ἷζε γερόντων

Νεστορέῃ παρὰ νηὶ πυληγενέος βασιλῆος.

Quod ipſum poëticum eſt, ſed tamen ad imitationem pronominum dictum.

Hucuſque Budæus.

De Meme, Tete, Tutu, Seſe. CAP. II.

Eadem ferè hæc tria pronomina geminari etiam ſolent: priora quidem per figuram Meme, Tete: tertium ſine figura. Vergilius in nono.

Meme, adſum qui feci, in me conuertite ferrum

O Rutuli.

Et in XII. -Meme duce ferrũ Corripite ò Rutuli. In eodem: Verte omnes tete in facies: ſed hoc uideri poteſt eſſe ſine figura. Non enim eſt ita acre, & ardens, ut apud Quint. Tete hoc loco mulier inter rogo. In nominatiuo plane ſemper figuratum eſt: ut Cic. in Anton. Tutu faces illas incendiſti. Seſe (ut dixi) nunquam figuratum eſt: ut idem, Hic uiri fortiſſimi ſanguine aſperſus ſceleratam gratulantibus manum Decla. 2.

porrigens,in templum Iouis contulit ſeſe. id eſt,ſe.

De Noſtras,Veſtras,& Cuias. CAP. III.

NOſtras,Veſtras,& Cuias, non tantum patriã nationemq; innuunt,ſed etiam partes, & quaſi ſectam:ut,Veſtrates philoſophi non ſunt ita populares, & fauorabiles,ut noſtrates, qui ab Epicuri ſchola prodierunt. Et, Cuiates philoſophi uos eſtis? Stoici'ne,an Academici, an Peripatetici, an noſtrates Epicurei? Cic. Putares'ne unquam accidere poſſe,ut mihi uerba deeſſent,non ſolum iſta ueſtratia oratoria,ſed hæc etiam leuia noſtratia?

Epi. 10. lib. 1. epi. fam.

De Iſte,& Ille. CAP. IIII.

Priſc. lib. 17.

ISte,& Ille(ſi audire Priſcianum uolumus)hoc differunt,quòd Iſte ſpatio propinquiore, Ille autem longiore intelligitur: cuius auctoritas plurimos in errorem induxit, qui pro Iſtud,dicunt Illud: ueluti ſi ad hominem longe poſitum ſcribas,ſi quid noui in illa urbe eſt,mihi notum facias:pro eo,quod eſt,In iſta urbe. Quod non mediocre peccatum eſt. Nam de me loquens dicere debeo, Hoc caput, hæc manus, hæc ciuitas:de te uerò, Iſtud caput,iſta manus, iſta ciuitas:de tertia autem perſona Illud caput,illa manus, illa ciuitas. Cic. in Ant. Remoue pauliſper iſtos gladios. Et in eod. lib. Tu iſtis faucibus,iſtis lateribus, iſta gladiatoria totius corporis firmitate tantum uini in Hippiæ nuptijs exhauſeras,ut tibi neceſſe eſſet in conſpectu pop. Rom. uomere poſtridie. Hoc eſt, iſtis tuis faucibus,iſtis tuis lateribus,iſta tua firmitate. Vnde naſcuntur aduerbia Iſthic, Iſthinc, Iſthac, Iſthuc, Iſtorſum,
Epid. 10. lib. 1. fam. *Iſtò. Vt idem ad Vale. iuriſc. Qui iſthinc huc ueniunt,*

par-

partim te ſuperbum eſſe dicunt,&c.id eſt,Qui ab iſta prouincia,in qua agis, Huc.i. in Italia,Romamq; *ueniunt.* Aliquando *tamen* Iſte *accipitur pro hic: ut idem,& in eundem* Anton. *Cum iſto tempore ſtent cum gladiis armati.*Et Quint. Iuuenis *iſte,de quo ſumma in rebus humanis monſtra gignuntur.*Et *iterum:*Iu*uenis iſte patris ſui hæres ſolus inuentus eſt.* Ille *quoque nonunquam per in dignitatem,aut per eminentiã ponitur, indicans eſſe, quod omnes debeant noſſe,ut,* Alexander ille Magnus.Ille *Cenſorius Cato:* Architas ille Tarentinus.

De, Hic,His,Idem,& ad hoc. CAP. V.

HIc, & Is *habent potius illam (de qua modò memini)* Priſciani *differentiam, ut hic ſpatio propinquiore,* Is *uerò longiore intelligatur.* Multis *tamen in locis utrunque locum habet: ut,* Qui *præfert uirtutem diuitijs, is ſanè fortis eſt: uel,* Hic *ſanè fortis eſt* Vel *per compoſitionem: ut,* Quæcunquæ *mulier adultera, eadem uenefica eſt.* Et *ferè per hæc duo pronomina licet ſic loqui, nec per ulla alia, licet poetæ utantur* Ille *pro* Is,*quia amborum eadem penè ſignificatio eſt.*Vt Horat. *de* Arte *poetica*

Qui didicit,patriæ quid debeat, & quid amicis:
Quo ſit amore parens, quo frater amandus, & hoſpes:
Quod ſit conſcripti,quod iudicis officium:quæ
Partes in bellum miſſi ducis:ille profectò
Reddere perſonæ ſcit conuenientia cuique.

Quare ſanctis uiris à Græco transferentibus ſic per-

mittamus dicere: Non *qui ſeipſum commendat, ille pro batus eſt, ſed quem* Deus *commendat.* Poſſunt *autem hæc eadem duo, de quibus loquor pronomina, & alio modo uſurpari:ut* Alexander *paruis copijs fretus,ſuperauit* Darium *cum infinito exercitu,& id in adoleſcentia:uel,*Et *hoc in adoleſcentia.* Item *& hoc modo:* Pauca *ueſtis,& ea detrita,& ſordida.potius quam,*Et *hæc.*Paucis *nummis ſuperbit, nec ijs ſuis, ſed aliunde corrogatis, potius quam,* Ex *his.*Idem *quod eſt ab* Is *compoſitum,quaſi pro etiam poni ſolet:ut* Cic. Et *huic coniuncta eſt beneficentia,quam eandem uel benignitatem,uel liberalitatem appellari licet. id eſt, quam etiam.*Quintil.*Si cauſam ueneficij dicat adultera, non* M. *Catonis dannata iudicio uidetur,qui nullam,adulteram,non eandem eſſe ueneficam dicit.* In *hoc pronomine,*Idem,*annotaui quidam diſsimile ab* Is:*ibi poteſt addi copulatiua,hic non poteſt:quod tamen affirmare non auſim: ut,* Quamcumque *in ſedem migrat apium rex,in eam & apes ipſæ comitantur.* At *ſi dicam,* In *eandem,tollam copulatiuam: ſic,* In *eandem apes ipſæ comitantur.*Nam Idem *habet in ſe uelut uim copulatiuæ.*Hoc *poſitum cum præpoſitione* Ad, *ſignificat prætereà:ut apud Salluſtium:* Cognoueram *paruis copijs bella geſta cum opulentis regibus,ad hoc ſæpe fortunæ uiolentiam toleraſſe, facundia* Græcos, *ſcientia belli* Gallos *ante* Romanos *fuiſſe.*

Cic.1. de. Off.

De præpoſitione Cum. CAP. VI.

CVm *præpoſitio, per appoſitionem non iungitur rei notanti inſtrumentum, ſed comitem.*Et *hoc eſt quod* Quintilianus *ait:* Vt *quæramus*

nun-

nunquit apud nos ſit uis quædam ſeptimi caſus, & apud Græcos ſexti. Nam *(inquit) quum dico*, Haſta *percuſsi,non utor ablatiui natura, nec ſi idem Græcè dicã,datiui* τῷ δορί. Propter *quod* Seruius,& *quidam alij planè affirmant eſſet ſeptimum caſum.* Quòd *autem non utamur ablatiui natura, hanc cauſam exiſtimo, quod ablatiuus aut ui nominis regitur, aut ui uerbi, aut aduerbij,aut poſtremò intercedente præpoſitione. quorum nihil hic fit: niſi uolumus errorem quarundam ſequi, qui ſubintelligunt præpoſitionem* Cum. Et *quomodo ſubintelligi poteſt,quæ ne poni quidem poteſt?*Nam, Percuſsi *cum haſta, inauditum eſt:inſtrumentum enim percuſsionis haſta eſt.* Peccauitq́; *non in celebris huius ætatis uir,qui ſcripſit:* Gladium,qui *cum ſe percuſſerat eduxit.*Percuſsit *igitur gladio, non,cum gladio.* Impuli *te pugno: non, cum pugno.* Video *te oculis:non,cum oculis.*Tango *te manu:non, cum manu.* Deleuit *epiſtolam lacrymis:*Abſterſit *ſordes aqua:*Sic *cauit cretam, liquefecitq́; ceram igni:non autem,cum lacrymis,cum aqua,cum igni.*Sed *hoc fefellit,quòd aliquando illa* Præpoſitio *uideri poßit iuncta nomini inſtrumentum ſignificanti: ut,* Acceptus *eſt à nobis cum honore.*Magna *cum beneuolentia ſcripſit.* Cum *mira affabilitate me allocutus eſt.* Cum *dira truculentia me aſpexit.*Veruntamẽ *hi ablatiui inſtrumentũ non ſignificant, ſed comitem.*Siquidem *acceperunt me homines inſtrumento corporis,non honoris,ſed honore comite,* Scripſit *miniſterio manus, non beneuolentiæ ſed hac ſocia.*Allocutus *eſt lingua operatrice, affabilitate præſenti.*Et *aſpexit inſtrumento oculorum truculentia ſuffuſorum* Lib.1.c.7.

fuſorum, quæ nihil facit ad ipſam inſpectionem, ſed oculi. Sunt quam uelint Priſcianum ſenſiſſe Cum haſta per cuſsi, dici poſſe, uel hanc præpoſitionem ſubintelligi: ego uerò affirmo neminem antiquorum neque protuliſſe hanc, neque ſubintellexiſſe.

De Circiter. CAP. VII.

Priſc. lib. 14. *Circiter, Priſcianus inquit, ad tempus ſolum pertinet: ut, Circiter Calendas Ianuarias. Imò & quidem frequentius ad numerum: ut, Circiter duum millium: militum Circiter decem milliariorum. Sed aliquando etiam ad locum: ut Caſsius Hemina, Lapidem fuiſſe quadratum circiter in media arce iunctum candelis quoquò uerſum.*

De Verſus, & Vſque. CAP. VIII.

Verſus contra naturam præpoſitionis ſemper poſtponitur: ut, Italiam uerſus, Megaram uerſus. Liu. Duo Romana uno loco propius Sal. in Iugur. *Albam, tria Albana Romam uerſus. Salluſt. Deinde Philenorum aræ, quem locum Aegyptum uerſus, finem imperij habuere Carhaginienſes. Cicero de Diuin. Qui cùm exercitu luſtrato Aretium uerſus caſtra mouiſſet. Surſum, ſiue ſurſum uerſus, frequenter legimus. Nonnunquam dicitur Verſum, ſicut Aduerſum: nam ita Verſus, ſicut Aduerſus: Vnde Quoquò uerſus, & Vtroque uerſus: id eſt, in unamquanque partem, & quocunque, & in utranque partem. Et Deorſum uerſus. Atque neſcio quomodo non reperio hanc inter præpoſitiones eſſe numeratam, an quia poſtponitur, & non præponitur? ne Tenus quidem præponi ſolet, de qua nunc dicam, & tamen eſt præpoſitio: an*

quia

quia uice præpoſitionis non fungitur, quoties alia ad eſt præpoſitio?ut, Ad occidentem uerſus: quod quidem modò aduerbium eſt:ut Vſque:quæ & ipſa ſic aliquando in oratione collocatur:ut, Ad occidentem uſq;.

De Tenus. CAP. IX.

TEnus(ut dixi)ſemper poſtponitur, atque in ſingulari ubique cum ablat.ut, Hac tenus, Qua tetenus, Verbo tenus, Capulo tenus:in plurali uerò cum genit.etiam,non ſolùm cum ablat. Sed quantùm ego ſentio,cum genitiuo tunc aut neceſſariò,aut uenuſtius fit, præſertim more Græcorum, cum res eſt uel gemina,uel numero ſingulari carens. Neque hoc apud poetas modò,ſed etiam apud oratores. Vergilius,

–Laterum tenus hiſpida nanti. Et iterum: Aenel. 10.

Et crurum tenus à mento palearia pendent. Georg. 3.

Quintilia.in XII. Sed ille uir bonus, qui hæc non uocibus tantùm ſibi nota,atque nominibus,aurium tenus in uſum lingua perceperit:ſed qui uirtutes ipſas penitus mente complexus,ita ſentiet. Cælius: Iam illi rumores de comitijs Tranſpadanorum Cumarum tenus caluerunt. Lib. 8. Curtius: Pauci hoſtium tenus exacti penetrauere ad Porum cientem acerrimè pugnam. Eſt autem ſignificatio uſque ad, Vmbilico tenus,uſque ad umbilicum: Actiopia tenus, Nilo tenus,uſque ad Aethiopiam, & Nilum. Aliquando etiam pro Non ultra:ut, Geßit conſulatum titulo tenus:id eſt,non ultrà, quàm titulo: cuiuſmodi nonnulla ex ſuperioribus exemplis ſunt.

De Pridie,& Poſtridie,aduerbiis. CAP. X.

PRidie,& Poſtridie,quemadmodum Tenus, genitiuo ſeruiunt,& nonnunquam etiam accuſ.ut, Pri

die illius diei Poſtridie Nonarum Decembrium.*Cicer. ad Attic.* Pridie compitalia memento. T. Liuius lib. VII. *Etiam poſtridie Idus rebus diuinis ſuperſederi iuſſum:ut poſtridie Calendas,ac Nonas eadem religio eſſet,traditum putant.*Idem lib. XLVIII. *Pridie Parilia medio ferme die atrox cum uento tempeſtas coorta.* De quo uide plura in Nudiuſtertius.

De Hei,Heu,Eheu,Væh:& Procul. CAP. XI.

HEi quoque,& Heu ſimile quid obtinent: tamen alterum datiuo,alterũ accuſatiuo iungitur:ut, Hei mihi qualis erat,quantum mutatus ab

Verg Ae. 2. In. And. Act. 4. ſce. 1. Aeneid. 7 Plin. lib. 7. in procemio. Aeneid. 6.

illo Hectore. Teren. Heu me miſerum. Et ferè cum huiuſmodi pronominibus: nam cum alio nomine frequentius per exprobationem:ut Verg. Heu ſtirpem inuiſam. Et Plin. li. VII. Heu dementiam ab his initijs exiſtimantium ad ſuperbiam ſe genitos. Aliquando etiam cum nominatiuo:ut idem Vergilius, Heu pietas, priſca fides. Terẽt in. Adelphis: Heu miſera. Illud uerò in pſalmo: Heu mihi,quia incolatus meus prolongatus eſt:neſcio an uitio factum ſit librariorum, quale illud in Euangelio, Aſcendit in arborem ſycomorum, quia inde tranſiturus erat:quod ſcribendum eſt illhac. Et illud ad Romanos: Tu autem cum oleaſter eſſes,inſertus es: pro inſitus. Et in Actis Apoſt. Egreſsi ſumus foras portam iuxta flumen:pro extra portam. Eheu, nulli caſui ſeruit: Verg. in Buc. Eheu quid uolui miſero mihi? Væh quoque datiuo. Martial.

Eclog. 2. Lib. 5. epi. 24.

Carpere cauſidicus fertur mea carmina:qui ſit
Neſcio:ſi ſciero,uæh tibi cauſidice. Hæc appelles licet ſiue aduerbia, ſiue interiectiones(nam hanc

inter

inter partes orationis non numero) ſiue etiam præpo ſitiones. Procul, *apud quoſdam caſui ſeruit: ut apud* Cur*tium,* Procul *urbem.*

Quod quædam comparatiua, & ſuperlatiua aduerbia, ſeruiunt accuſatiuo. CAP. XII.

COmparatiua aduerbia, & ſuperlatiua, præter ſuam conſtructionem ablatiui, & genitiui (ut Scribo melius, te & optimè omnium (aliquando ſeruiunt accuſatiuo: utiq; ea, quæ à præpoſitionibus ueniunt, illarum naturam ſeruantia. Cic. *ad* Octa*uium: Cum caſtra medio itinere longius aduerſariorum caſtris, & propius urbem mouerentur.* Idem *ad* Q. frat. Epiſt. 9. li. 3. Epiſt. ad Q. frat.

Atticum: *Tamen eſſe officium meum putaui exercitum habere, quàm proximè hoſtem.* Salluſtius: Proximè Hi*ſpaniam* Mauri *ſunt.* Nec *hæc regere poſſunt datiuum, ut* Priſciano *placet, quale uult eſſe,* -Quum *propius ſtabulis armenta tenerent.* Datiuus *hic non regitur natura comparatiui, ſed ipſius nominis: non aliter, quàm ſi dicam,* Nauigo *te propinquius terræ.* Et *quoniam ipſa rei ſerie quædam de complexu orationis dicere incepimus, iam de hoc diſſeramus, ſimulq; de natura indeclinabiliũ dictionũ, quarundamq; aliarum: ab eo potiſſimum incipientes, quod huic loco ſimilium eſt.* In Iugurt. Priſc. lib. 18. Verg. 1. Georg.

De O, uel prolata uel Omiſſa. CAP. XIII.

O Fortunati, quorum iam mœnia ſurgunt,
Aeneas ait. Et *alibi:*
O fortunatos nimium, bona ſi ſua norint,

Agricolas. Hic *accuſatiuus eſt, ibi uel nominatiuus, uel uocatiuus eſſe poteſt.* His *enim tribus caſibus indifferenter auctores utuntur.* Cic. *O uariam, uolucremq;*

fortunam. Neque hoc in tertia perſona tantum, ſed etiam: in prima, & ſecunda: ut idem, O' me miſerum. O' te felicem. Etiam non appoſito pronomine: ut idem, O' miſerum, & deteſtabilem hominem, ſi hæc ignoras. Idem: O' te miſerum, O' te infelicem. Quæ exclamatio ad omnem affectum conuenit uel miſerationis, uel indignationis. Similí modo in nominatiuo, & uocatiuo: ut idem, O' fortunata mors, quæ naturæ debita, pro patria eſt potiſſimum reddita. Et iterum, O' magnauis ueritatis, quæ contra omnium ingenia, calliditatem, ſolertiam, contráq; fictas hominum inſidias ſemper ſe ipſa defendit. Idem: O' nox illa, quæ penè æternas huic urbi tenebras attuliſti. Et iterum: O' Nonæ illæ Decembres, quæ me Conſule fuiſtis. Aliquando ab illo ſuperſedemus, utique in re leuiore, neque ita magni caloris: ut, Indignum facinus, &, Hominem nequam, qui non dubitaret uel in foro alea ludere, uel cum lege de alea condemnatis. Ciceronis uerba ſunt in Antonium.
Epiſt. 10. lib. 2. Et Plin. Iunior ad Octauium. Hominē te patientem, uel potius durum, ac penè crudelē, qui tam inſignes libros tandiu teneas. Quòd ſi excandeſceremus, dicendum eſſet, O' hominem nequam: &, ò hominē patientē. Aut ſine indignatione: ut apud Va'. Maximū lib. III. Sed mihi uti iſta cōditione uitæ nō ex opus, ſine ullis imaginibus nobilē animū. Aliquātò hoc remiſſius eſt, q̄ ſi dixiſſet ò animū ſine ullis imaginibus nobilem, id eſt, ſine
In Heauton. act. 1. ſce. 1. maiorum nobilitate nobilem. Ideóq; Terentius leuioris caloris interiectione uſus eſt: Hui, tam graueis raſtros quæſo? Sed hoc ſimile eius ſpeciei, cuius mentionem modo faciam.

De

De Me,cum infinitiuo,& accuſatiuo. CAP. XIIII.

ME'ne incepto deſiſtere uictam?
Nec poſſe Italia Teucrorum auertere regẽ? Verg. 1. Aen.
Et iterum: Me'ne Iliacis occumbere campis
Non potuiſſe: tuaq; animam hanc effundere dextra? Hæc Vergilius. Ad Terentiam autem Cicero: Me'ne miſerum in tantas te calamitates mea culpa incidiſſe? Et iterum in Bruto: Tum Brutus admiratus tantam'ne fuiſſe obliuionem inquit, in ſcripto præſertim, ut ne legẽs quidem ſenſerit, quantum flagitij commiſiſſet? In his omnibus placet mihi ſubintelligi, uere'ne, ita eſt, me non poſſe auertere Italia regem Teucrorum? & cætera Plinius Iunior ad Adrianum: Hominem'ne Romanum tam Græce loqui? ideſt, uere'ne ita eſt? uel oportuit'ne, ſiue oportet? Terentius in Andria, Seruo'ne fortunas meas me commiſiſſe futili?

Hæc Ciceronis ad Terentiã verba aliter in emẽdatis Cic. exemplaribus leguntur. vide epiſt. 1. li. 14. fam.

Epiſt. 3. lib. 4.

Act. 3. ſce 5.

De En,& Ecce,ſuiſq; compoſitis. CAP. XV.

EN, & Ecce in eadem penè ſignificatione amant nominatiuum, & accuſatiuum: apud Comicos uerò Hem pro En, affectui ſeruiens, quo oratores non utuntur: quemadmodum nec Aſt, pro At, quod eſt Poetarum, ſyllabam illam breuem interiectiones, longam facientium. Adiungitur autem En nominatiuo, pariter & accuſatiuo, tum indicando, tum exprobrando. Indicando, Verg. En Priamus, ſunt hic etiam ſua præmia laudi. Exprobrando, En agros, et quam Bello Troiane petiſti Heſperiam, metire iacens. Seneca in Agamemn. En Paridis hoſtem. Iuuenalis Satir. 11.

Aeneid. 1.

Aene. 12.

En habitum, quo te leges, & iura ferentem

Montanum poſitis audiret uulgus aratris.

Oratores *ſæpius exprobrando, & ſæpius per nominatiuum.* Quintilianus, *En improbitas.* Cicer. *En crimen en cauſa cur regem fugitiuus, dominum ſeruus accuſet.* Ecce *ſimiliter cum utroque caſu iungitur: ut idem,* Ecce *tibi ſtatus noſter. Cum accuſatiuo autem non memini me apud oratores legiſſe, ſed ne apud poetas quidem* Nam *illud apud* Terentium *in* Eunucho, Ecce *autem alterum neſcio quid de amore loquitur: Alter ſcribi debet, non alterum,* Donato *quoque probante: Sed demus aliquando reperiri, ut ſemel apud* Plaut. *in* Bacchidibus, *Opus'ne erit tibi aduocato triſtis, iracundo?* Ecce *me.* Eccum, Eccam, Eccos, Eccas, Ellum, Ellam, Ellos, Ellas, *ab ecce compoſita ſunt, & ſecum uidentur gerere caſum, ſed non gerunt: quæ* Priſcianus *ita reſoluit,* Ecce *eum, ecce eam, ecce eos, ecce eas: ecce illum, ecce illam, ecce illos, ecce illas,* Sergius *quoque commentans* Donatum *ait* Nihil *ſignificat ellum, niſi ecce illum.* Pauloq; *poſt:* Quum *ergo ellum ſit ecce illum, & ellam ecce illam, nihil poſſumus dicere, niſi magis demonſtratiue. Sed pace* Priſciani, Sergiiq;, *& aliorum, hoc nec uerum, nec conueniens ſignificatum eſt.* Nam *inter* Ecce *eum, &* Ecce *illum, quid intereſt? Potius dicendum erat:* Eccum, *ecce hunc:* Eccos, *ecce hos, de quibus agimus. Talis erat conuenientior interpretatio, ſed quæ nec uera foret.* Reſoluuntur *enim hæc per aduerbia, non per pronomina:* Eccum *ecce hic, ſubintellige uirum, de quo agebamus.* Eccam, *ecce hic, ſubintellige fœminam, de qua mentio erat.* Ellum, Ellam, *ecce illic uirum, fœminam'ue, ſub-*

Act. 2. ſce. 3.

Priſc. lib. 12.

ſubintellige,de quo,de qua'ue agebatur. Nam *ut de homine qui ante conſpectum noſtrum adeſt, recte dicas,* Ecce ille,*uel ecce ego,ſiue ecce illum, uel ecce me: ita male loquaris,* Ellum *hominem, uel ellum me: & rurſum de longè poſito,*Eccum.Terent.Eccum Parmenonem:*& eccum me.nempe non* Ecce eū Parmenonem, *quaſi aliquis alius ſit præter hunc* Parmenonem : Et Ecce *eum me, quem me, & quem eum quæris.* Plaut. *in* Menæh. Atque *eccam.*Et *in* Mercatore,*Ecce illum uideto.*Eccum *ergo* Parmenonem: *id eſt,ecce hic* Parmenonem:*&* Eccum *me:id eſt,ecce hic me.* Et Ellum Parmenonem *dicentes, non ſic loquimur,quaſi de parum noto, ut ſolemus, quum dicimus,*Ecce ille Parmeno, *quaſi ille tibi incognitus, ſed auditus.* Ellum *igitur* Parmenonem *ſignificat, ecce illic* Parmeno, *ſiue* Parmenonem. *Sed an poßit ecce habere accuſatiuum, non ante indubitatum habebo, quàm exemplum uidero,niſi illud tale ſit apud* Vergil. –En *quatuor aras.* In Eunuc. act.2. ſce. 3. Eclog.5.

Ecce duas tibi Dephni,*duoq; altaria* Phœbo:
Pocula bina nouo ſpumantia lacte quotannis,
Crateraſq; *duos ſtatuam tibi pinguis oliui. Sed de proſa magis dubitare me dico.*

De Age,Agite,& Agedum. CAP. XVI.

AGe *ſingularem numerum deſiderat,* Agite *pluralem:* Agedum *uerò non ſingularem tantum, ſed etiam pluralem.* Neque *id modò in carmine: ut* Propert.Vos *agedum.ſed etiā in proſa:ut* Quintil.Agedum*(ſi uidetur)extra portas proſpicite ſqualli da arua,& ſpinis obſitas ſegetes, & ſemeſos arborum truncos.*Cicero:Agedum *conferte nunc cum illis uitā* Decla.12.

P.Syl-

P. Syllæ, uobis, populoq; Romano notiſſimam.

De An, & Aut, Ne, Vel, Ve, & eorum compoſitis. CAP. XVII.

Verba Quintiliani. li. 1. ca. 9.

AN, & Aut, coniunctiones ſunt, Quintilianus inquit, male tamen interroges Hic aut ille ſit. Nos quum talem, tantumq; auctorem habeamus, tamen pleriq; multis iam ſeculis peccauerunt, ac peccant: quod grande flagitium eſt. Sed duæ cauſæ eos decipiunt. Ferè enim nunquam decipimur niſi mendaci quadam ſpecie ueritatis: & (ut inquit Horatius) Decipimur ſpecie recti. Vna, quòd interpretantes è Græco non reperimus hanc apud illos differentiam. Quippe quum Græci unam tantum habeant utrique noſtrarum reſpondentem, putant pro una uoce Græca, unã Latinam poſſe ſufficere. Altera, quod reperiunt apud nos in interrogando, Aut. Et primæ quidem opinioni hoc reſponſum ſit, eos male mereri de lingua Latina, qui dimidium uerborum faſtidiunt. Nam plerique utuntur Aut, more Græcorum, & interrogando, & ſine interrogatione: An, omnino relinquentes. Sequenti (quod tamen caput huius erroris eſt) ita reſpõdemus: Si paulo diligentius aduertiſſent, non in Aut, ſed in An, interrogationẽ conſiſtere deprehendiſſent: ut apud Ciceronem, An uerò Romulus ille aut paſtores, aut conuenas congregaſſe, aut Sabinorum connubia coniunxiſſe, aut finitimorum uim repreſſiſſe eloquentia uidetur? Non eſt hic multiplex interrogatio quaſi de horum ſingulis interrogaretur, ſed duplex: ſic, Nunquid Romulus hæc omnia fecit eloquentia? Hæc una pars eſt interrogationis. Supple, an non fecit

Horat. in Arte poeti ca.

eit? & hæc erit altera pars. Item: Es tu Stoicus, aut Epicureus, aut Peripateticus, aut Academicus? Hæc interrogatio & bene dici poteſt, & male. Nam ſi non conſtet interroganti te eſſe philoſophum, bene interrogauit, ſupplendaq́; eſt duplex, An ſic, Es'ne tu Stoicus, aut Epicureus, & cætera, an non? Sin conſtet illi te eſſe philoſophum ex aliqua illarum ſectarum, ſed cuius ſis ignorans, de ipſa interroget, male quæſiuit, cum An, non Aut, dicendum fuerit: & ubi nos modo poſuimus duplex an omittendum ſit: ſic, Es tu Stoicus an Epicureus, an Peripateticus, An Academicus? quæ interrogatio poteſt tendi in infinitum. Illa uero ſemper eſt duplex, hic ad ſingulas particulas binæ interrogationes ſunt, ibi in uniuerſum duæ. Quum enim quæro, An Stoicus, ſubintelligitur altera interrogatio ediuerſo: ſic, An non. Item, Es'ne Epicureus, an non? Es'ne Peripateticus, an non? Es'ne Academicus, an non? Afferamus aliud apertius exemplum. An eſt hic illo nobilior? an plus pro ſalute mea laborauit? an cui homines magis cupiant? an formoſior, & magis dignus, cui filiam meam collocem? Hic octo interrogationes ſunt, quia octies interrogatio repetitur. Ibi ſemper duæ, quia bis ſemper repetitur. Ex quo patet non eſſe interrogationem in Aut ſed in An. Interrogationem inquam contrariorum: qualis eſt illa, Quid dicam? aut quid non dicam? Inter hæc non ambigimus, ſed ipſa ambo ſimul ambigimus. Secus in illo, Abeam, an maneam? De duobus ita quæro, ut utrum mihi faciendum, & utrum non faciendum ſit, dubitem. Ideoq́; non ſolum interrogando, ſed citra interroga-

tionem quoque utimur An:*ubicunque aliquid contrarietatis ineſt : ut*, Dubito *an uiuat pater, an mortuus ſit*, & *in maiori numero*, Neſcio *an pater* Romæ *ſit, an ualeat, an uiuat, an uenturus ad me ſit*. Muta *uerbũ dubitationis*, & *inſcientiæ, in diſsimile aliud uerbum: ſic; Scio an pater uiuat, an mortuus ſit, male locutus es : bene autem, neſcio an pater uiuat, an mortuus ſit*. Itaque *uerbis huiuſmodi dubitationis*, & *inſcientiæ damus ſubiunctiuũ cum* An : *uerbis uerò opinionis*, & *ſcientiæ indicatiuum cum* Quod, & Aut: *ſic*, Opinor *quod pater aut mortuus eſt, aut grauiter ægrotat*. Quod *præceptum eſt de* An, *hoc quoque ſit de* Ne *quæ plerunque una ſoláq;*, & *ſemper in parte prima collocatur: ut*, Bonus'ne *uir eſt, an malus? aliquando cum ſocia, ſed id ſæpius apud poetas: ut* Verg. *in primo libro* Aeneid.

Qui teneant (nã inculta uidet) homines'ne, feræ'ne.
Quærere conſtituit, ſocijsq; exacta ne ferre.

Sæpe hoc modo, Illhuc *eam, nec'ne, ignoro, hoc eſt dubitatiue*. Interrogatiue *quoque: ut pro* Flacco Cicero, Vtrum *uultis prætori* Flacco *licuiſſe nec'ne? ideſt, licuiſſe an non?* Quidam *ſuperuacuè addunt alterum* An *ſic*, Neſcio *an bene faciam nec'ne*. Atque *ut oſtendi quoſdam errare in* Aut, *non uidentes in quo differat ab* An, *ita quidam faciunt in* Vel, *putantes poni pro* An: *id eſt, interrogatiuè, uel dubitatiuè, ſiue ignoratiuè: ut*, Iſtud *eſt aurum, uel orichalcum? neſcio ſit aurum, uel orichalcum: imò ſcis, quòd eſt aurum, uel orichalcum*. Et *neuter ueſtrum dubitat, quòd uel hoc, uel illud eſt : ſed neſcitis an hoc, an illud ſit*. Ideoq; & *tu interr-*

interroga, aurum ne ſit, an orichalcum: & tu reſponde, quod neſcis an ſit hoc, an illud. Illud *autem, quod eſt apud* Quintilianum: *Quærendumq́; arbitrantur, iuſtum ne ſit ſacrilegium appellari, quod obijciatur, uel furtum, uel amentiam: poteſt quibuſdam mouere dubitationem, quaſi in re dubia loquamur per* Vel, *atque ideo ipſum miſceamus cum* Ne, *ſiue* An. In *quo minime dubitandum nobis eſt.* Talis *enim ibi locutio eſt* Quærendumq́; *arbitrantur,* Iuſtum ne *ſit appellari aliquid nomine ſacrilegij, an non: uel iuſtum ſit aliquid appellari furtum, an non: uel, aliquid ſit iuſtum appellari amentiam, an non.* Ve *magis accedit ad* Vel, *quàm ad* An: *ut,* Duobus: *tribuſue menſibus. ideſt, duobus, uel tribus menſibus.* Raroq́; *reperitur geminatum, niſi adiuncta* Si: *ut,* Siue *hoc, ſiue illud: aut adiuncta* Ne, *pro ut non: apud eundem,* Cauendum *etiam, ne'ue ſit maior translatio, quam oporteat, ne'ue (quod ſæpe accidit) minor, ne'ue diſsimilis.* Cicero: Ita *iungetis, ut ne'ue aſperè concurrant ne'ue uaſtius diducantur.* Lucanus *ſine compoſitione aliqua:* De Oratore. Lib. I.

Nec *quenquam iam ferre poteſt Cæſar'ue priorem*

Pompeius'ue *parē, ideſt, non poteſt iam, aut* Cæſar *ſuperiorem ferre, aut* Pompeius *parem.* An, & Ne, *coniungi ſolent pro* An, *quod magis poeticum eſt: ut apud æmulos* Verg.

Dic *mihi* Damœta, *cuium pecus, an'ne* Latinum.

Illud *Ciceronis multi ita legunt:* Quò *mihi etiā indignius uidetur obtrectatum eſſe,* Gabinio *dicā, anne* Pompeio, *an'ne utriq;? id quod eſt uerius.* Sine *interrogatione durum uidetur: ut* Verg. -Vrbes'ne *inuiſere* Cæſar. Georg. I.

an

An Deus immenſi uenias maris, ac tua nautæ, &c.
An'ne nouum tardis ſidus te menſibus addas?
Ideo dixi durum, quia per interrogationem quiddam urgentius, & inſtantius eſt in hac geminatione An*ne, quàm in illa ſimplicitate* An, *quod hic non fit, ut ex aliis compoſitis elucebit:*

Ver. eclo. 2. *Non'ne fuit ſatius triſtes Amaryllidis iras,*
Atque ſuperba pati faſtidia non'ne Menalcam?
Verg. 3. eclo. *Non'ne ego te uidi Damonis (peßime) caprum*
Excipere inſidijs? In hac interrogatione non id agitur, ut reſpondeas neſcienti, ſed, cogaris aſſentiri ſcienti. Nec *alia uis orationis eſt, quàm ſi diceres,* An non, *quod magis urget, quàm ſolum* Non: *licet & hoc ſolum pro illo compoſito accipi ſoleat.* Alia *compoſita (ſi modò compoſita ſunt) hæc ſunt:* Ita'ne: Ergo'ne: *quæ interrogando reſponſionem non poſcunt, ſed aſſenſum extorquent.*

De Nedum, & Non ſolum, Non modo, & non tantum, CAP. XVIII.

N*Edum, duobus modis periti uti ſolent,* Vno *modo cum utranque ſententiam eodem claudimus uerbo: altero, quum ſuum utrique ſententiæ uerbum damus.* Primo *modo ſic:* Funderem *pro te ſanguinem, nedum pecuniã.* Secundo *ſic:* Funderem *pro te ſanguinẽ, nedum pecuniam tibi crederem: & hoc affirmatiuè.* Negatiuè *ſic:* Non *perderem pro te obolum, nedum ſanguinem.* Item, Non *crederem tibi obolum, nedum pro te funderem ſanguinem.* Atque *in affirmando, id quod plus eſt, maioriſq; momenti in prima parte eſt ponendum in negando, id quod minoris,* Plus *eſt,*

&

& magis momentoſum, fundere ſanguinem, quàm pecuniam: & minus eſt, & leuius, perdere, aut credere obolum, quàm perdere, aut fundere ſanguinem. Imperiti *uerò hanc dictionem accipiunt pro* Non *ſolum, ſic dicentes:*Nedum *laborem pro te ſuſciperem, ſed etiam mortem, quod ſic dicendum erat,* Mortem *pro te ſuſciperem, nedum laborem.* Aut *per non ſolum, (nam contrarius modus eſt per* Non *ſolum, &* Non *modo, ei qui eſt per* Nedum*) ſic, ne priora exempla commutemus:*Non *ſolum pecuniam pro te funderem, ſed etiam ſanguinem.* Item, Non *modò pecuniam tibi crederem, uerum etiam ſanguinem pro te funderem, hoc affirmatiue.* Rurſus *negatiue,* Non *modò pro te ſanguinem nõ perderem, ſed nec pecuniam.* Item, Non *tantum pro te ſanguinem non funderem, uerum ne obolum quidem tibi crederem.* Hæc *igitur differentia eſt inter* Nedũ, *&* Non *ſolum, ſiue* Non *modò, ſiue* Non *tantum.* Aliquando *tamen reperimus hoc poſterius penè pro* Nedum *accipi.* Cic. *in lib. de* Offic. I I I. Huic *igitur uiro bono, quem* Fimbria *etiam, non modò* Socrates *nouerat, nullo modo uideri poteſt quicquam eſſe utile, quod non ſit honeſtum.* Poſſemus *dicere hic pro,* Non *modo* Socrates *nouerat,* Nedum Socrates. Sed Nedum *auget, præpolletq; alteri parti, cui adiungitur:*Non *modo autẽ æquiparat.* Ideoq; *puto* Ciceronem *uoluiſſe æquare* Fimbriam Romanum Socrati Græco, *dixiſſeq; illud* Non *modo, ſicut in quibuſdam alijs exemplis: ut in ijſdem* Officijs: Ad *quod eſt adhibenda actio quædã, non ſolum mentis agitatio.* Et *pro* Plancio: Plura *ne dicam, tuæ me lacrymæ impediunt, ueſtræq; iudices,*

non ſolum meæ. Hic *non auſim pro* Non *ſolum, dicere* Nedum.

DE VSV NEGATIONVM EX ANnotationibus in Pandectas, auctore G. Budæo.

Animaduertere debemus quædam eſſe uerba quæ idē ſine negatione ac cum negatione polleant, ut uereor, timeo, metuo, caueo, & ſiqua ſunt eiuſdem ſignificationis, uereor ne ueniat, uereor ut ueniat, timeo ne moriar, & timeo ut moriar, caue facias & caue ne facias. Teren. Sed pater adeſt, caue te eſſe triſtem ſentiat Vt enim interdum duæ negationes non plus quam una pollent, ut ſi dicas nū quam mihi nec obfuiſti nec profuiſti. ſic interdum una negatio duarū negationum inſtar eſt, duntaxat adiuuante ui uerbi. Cicero. ad. Q. fratrem. Quod enim abfuiſti uereor ne ſatis diligenter in ſenatu actum ſit de literis meis, id eſt ne non ſatis. Idem in Acad. Anaxagoras niuem nigram dixit eſſe: ferres me ſi ego idem dicerem? tu ne ſi dubitarem quidem, Idem ad Atticum: Si manet, uereor ne exercitum firmum habere poſſit, ideſt, opinor eū exercitum firmum non habiturum. Quod fortaſſe ſic re ſoluitur, uereor ut ne habere poſſit, quo modo loquendi Cicero ipſe uti ſolet, ut in Bruto. Ego tamen ita de uno quoque dicam uti ne elici poſsit quem exiſtimem oratorem, quem declamatorem fuiſſe. Et in. iii. de Ora. Omnis mea cura ſolet in hoc uerſari, ſi poſſum, ut efficiam aliquid dicendo, ſin minus, ut ne quid mali. Ex more Terētiano ſumptum, qui ait, ut ne quid nimis. Hunc autem loquendi modum uideo noſtræ aut proximæ memoriæ cla riſſimos ſcriptores ſequi. Hermol. in quadam oratione. Vt ſolicita ſit admodum uniuerſa ciuitas, ne lætitiam incredibilem ſuam oratione conſequi ualeamus, id eſt, ne non ualeamus. Sic Vlpianus. Vereor ne poſſit iſta connubiū habere nubendo, id eſt, ne non poſſit, ut ipſe alibi dixit in l. ſi ego, paragrapho primo, infra de iure dotium. Et Triphonius. Vereor ne longum ſit adoptionem mariti eius impediri, id eſt, opinor non eſſe longum, id. eſt, incommo-

dum

dum. Hoc etiam ut per particulam Cicero enunciare ſolet, ut ad Atticum. Qui cum impudentiſſime poſtulauerit tamen conceditur, & tamen uereor ut ipſis contentus ſit. Et pro Quintio: Si ueretur ut res iudicio facto parata ſit. In quibus locis multi exiſtimarent deeſſe negationem, cũ nihil deſit. Terentius: Dies mihi hic ut ſatis ſit uereor ad agendum. Politianus in Herodianum Veritis omnibus ut ſatis libenter imperatorem pertinacem milites reciperẽt, id eſt ne non reciperent. Eſt etiam alioquin inuenire cum una negatio in oratione deeſſe uidetur. Cicero in. iii. de legibus. Quæ res cum ſapientisſime conſtituta eſſet a maioribus noſtris, nihil habui non modo multum quod putarẽ nouandum in legibus. Non modo multum pro non modo non multum Et de perfecto oratore. Nam ſic in epularũ apparatu a magnificentia recedẽs non ſe parcum ſolum ſed etiam elegantem dici uolet Non ſolum pro non ſolũ non, dixit. Idem pro Publio Sextio. Cum illi ſoli eſſent præter illum flagitioſum Tribunum plebis duo reipub. turbines, qui non modo præcipitanti patriæ ſubuenirent, ſed etiam nimis tarde concidiſſe mœrerent. Et de reditu ſuo ad populum: Tribunitiis ſuperiores illi rogationibus nulla auctoritate ſenatus ſunt reſtituti. Marius uero non modo a ſenatu, ſed etiam oppreſſo ſenatu eſt reſtitutus, id eſt, non modo non a ſenatu. Et in quarto Tuſculanarum quæſtionum: Lis enim malis inſidentibus non modo beati, ſed ne ſani quidem eſſe posſimus. Li. Aſdrubaliq; non modo in Italiam traducendi exercitu, ſed ne manendi quidem ſatis tuto in Hiſpania ſpem reliquit. Pli. in Epiſtolis. Multa in urbe noſtra iuxtaq; urbem, non oculis modo, ſed ne auribus quidem nouimus. Quæ exempla & ſimilia mirum eſt Laurentiũ Vallenſem non animaduertiſſe, Is. n. lib. iii. Elegantiarũ, ut ſcite pauca de hac re & ſubtiliter diſſeruiſſe mihi uidetur, ita ſi eius doctrinã ſequi uelimus hæc loca tueri nõ poterimus. In cauſa eſt (ut arbitror) quod Laurẽtius ad normã latine proprietatis ea redigere uoluit quę Gręcorũ imitatione uſurpata ſunt. Gręci enim τῷ οὐχ ὅπως αἰ τὶ τοῦ οὐ μόνον οὐχὶ ſubinde utuntur. Demoſt. ἐνόμιζον μὲν ἀφ᾽ ὧν ἐπολιτευόμην, οὐχ

τὸ οὐχ ὅπως οὐχ ὅτι, μήποτε

ὅπως μηδὲν ἀδικῶν τοιαῦτα πείσεσθαι, ἀλλὰ καὶ μέτρια ἐξαμαρτῶν συγγνώμης τεύξεσθαι. ἀντὶ τοῦ οὐ μόνον οὐχὶ πείσεσθαι. Simile eſt οὐχ ὅτι & μήτι crebra apud oratores & elegantiores ſcriptores. Platoſ, ἐγὼ δὲ ἀνθρώπῳ, μήτι δὴ θεῷ, id eſt, non ſolum hoc non dixerim de deo & μήτι μήτι δὴ, quæ itidem pro non ſolum accipiuntur. Hoc etiam per nedum latine dici ſolet. Salluſtius: Quippe ſecundæ res ſapientum animos fatigant, nedum illi corruptiſſimis moribus uictoriæ temperarent. Apud Liuium in octauo ſecundi belli Punici, hoc modo Fabius loquitur aduerſus Scipionem in Africam traiecturum. Me dictatorem cum uigerem adhuc uiribus, & in curſu maximarum rerum eſſem, recuſantem nemo audiuit, quo minus inſectante me magiſtro equitũ (quod fando nunquam auditum fuerat) imperium æquaretur meum, nedum ego perfunctus honoribus certamina mihi cum adoleſcente florentisſimo proponam, id eſt non modo nũc non proponam. Idem: Attonitus repentino malo uix quid obiiceretur intelligere potui, nedum ſatis ſciam quomodo me tuear. Cicero pro Plancio, Ego uero ne immortalitatem quidem contra rempublicam accipiendam putarem, nedum emori cum pernicie reipub. uellem, ubi alius etiam non indoctus noluerit (ut arbitror) dixiſſet. Et pro Cluentio: Nec Metellus, neq Popilius clariſſimi uiri uim tribunitiam ſuſtiſtere ualuerunt, nedum his temporibus his moribus ſine ueſtra ſapientia ac ſine iudiciorum remediis ſalui eſſe posſimus. Lucianus: καὶ πάνυ ἁπαλὸς τὼ πόδε καὶ οὐδ' ἑστάναι χαμαὶ, οὐχ ὅπως βαδίζειν ἐδύνατο. Cicero in Acad. Anaxagoras nigram niuem eſſe dixit, ferres me ſi idem dicerem? tu ne ſi dubitarem quidem. Vnam negationem Cicero duarum uice poſuit. Interdũ contra duas pro una poſitas inuenimus. Idem libro 3. de finibus. Sed quanquam negent Stoici nec uirtutes nec uitia creſcere, attamen utrunque eorum fundi quodammodo ac dilatari putant. Et in 5. Tuſcula. Itaq; ne ſi iucundiſſimis nos ſomnis uſuros putemus, Endymionis ſomnum nolimus dari. Et in Acad. Quod bonum quale ſit negat omnino

Epicurus ſine uoluptatibus ſenſum mouentibus nec ſuſpicari. Et pro lege Manilia. Erat enim metus iniectus iis nationibus quas nunquam populus Roma. neq; laceſſendas bello neq; tutandas putauit οὐδέ πώποτε οὐχ ἡγήσατο. In his enim locutionibus Cicero Græcos imitari uoluit, ut pro Cornelio. Verſatus in intima familiaritate hominis potentiſſimi in maximis noſtris malis, atq; diſcordiis, neminem unquam alterius rationis atq; partis non re, non uerbo, non uultu deniq; offendit. Hæc de negationis uſu dicenda hoc in loco habui, ut multis fortaſſe non ſatis animaduerſa, ſic omnibus neceſſaria.

De niſi. CAP. XIX.

Niſi, quoties principium ſententiæ eſt, indicatiuum deſiderat, alias etiam ſubiunctiuum. Cic. *pro* Milone: Niſi *fortè putamus dementem* P. *Scipionem Africanum fuiſſe, qui quum per ſeditionem à* T. *Carbone interrogaretur, quid de* Tiberij *Gracchi morte ſentiret, reſpondit, iure ſibi cæſum uideri.* Et *Quintilianus:* N*iſi fortè imperatorem quis idoneũ credit, in prœliis quidem ſtrenuum, & fortem, & omnium quæ pugna poſcit artificem, ſed neque delectus agere, nec copias contrahere, atque inſtruere, nec proſpicere commeatus, nec locum capere caſtris ſcientem. Præter principia autem ſententiarum, ſic:* Vapulabis, *niſi caues: uel, niſi caueas.* In *illo ſuperiore niſi, adeſt uerbum principale, hic non adeſt.*

De coniunctione Quod. CAP. XX.

Quòd ſcribas gaudeo: &, Quòd ſcribis gaudeo, utroque modo dicitur. Volo *quòd ſcribas: non autem, quòd ſcribis.* Illius *ſuperioris hæc ſimilia ſunt,* Credo, Opinor, Puto, L*ætor,* Voluptatem *capio, & reliqua.* Huius *poſterioris hæc,* Mando, Iu-

beo, Impero, Exigo, Poſculo, & reliqua. In illo tamen ſuperiore cauendum eſt, ne diuerſorum modorum uerba copulemus: quale foret illud Terentij, quod non nulli ſic legunt: An quod uiam ignorant, an quod iter perferre nequeant? Cum ſit dicendũ aut ſic: An quod uiam ignorent, an quod iter perferre nequeant? aut ſic An quod uiã ignorant, an quod iter perferre nequeũt

Terent. in Eunuc. act. 2. ſce. 2. *Cui ſimile illud aliud eſt apud eundem: -Nihil quum eſt, nihil deſit tamen quum ſit potius legendum Deſit non deſit, ut bonis auctoribus placet. Et in procemio Ciceronis ad Herennium ſic quidam legunt: Etſi negocijs familiaribus impediti, uix ſatis ocium ſtudio ſuppeditare poſſimus, & idipſum quod datur ocij, libentius in philoſophia conſumere conſueuimus. quum ſit potius legendum Poſſumus, ut modi concordent, qui copula media coniunguntur: quanquam & ſonus ipſe, ut pote in curſu medio periodi, conuenientior eſt in poſſumus, quàm in poſſimus. Eſt etiam alia cauſa, cur hoc non liceat, quàm modo ſubiungam.*

De Etſi, Quanquam, Quamuis, & Licet. CAP. XXI.

E*Tſi, Quanquam, Quamuis, Licet, eiuſdem ſignificationis ſunt, aliquid in utendo diſcriminis habentia. Nam maior quædam dignitas data eſt primis duobus, quæ ſemper adſciſcunt ſibi indicatiuum duntaxat, in principio ſtatim orationum, epiſtolarum, librorum. Alia duo in hoc loco, rarò: in cæteris, omnia indifferenter. Cicero in oratione pro Milone: Etſi uereor iudices. Et in epiſtola ad Atticum: Etſi nihil noui afferebatur. Et in opere ad Herennium: Etſi negocijs familiaribus impediti uix ſatis ocium ſtudio* In prin.

ſuppe-

ſuppeditare poſſumus,& id ipſum quod datur ocij libentius in philoſophia conſumere conſueuimus. Quintilianus in declamatione de corpore proiecto: *Etſi iudices in hac aſperrima conditione fragilitatis humanæ, in qua nemo prope mortalium impune uiuit, hæc omnibus natura eſt, ut ſua cuiq; calamitas præcipue miſera, atque intoleranda uideatur.* Cicero pro lege Manilia: *Quanquam frequens conſpectus ueſter mihi multo iucundiſsimus, hic autem locus ad dicendum ampliſsimus, ad agendum ornatiſsimus eſt uiſus Quirites* Idem de Officiis: *Quanquàm te Marce fili annum iam audientem Cratippum, idq; Athenis, abundare oportet præceptis, inſtitutiſq; philoſophiæ.* Lactantius tamen ſecundum librum de inſtitutione ſic incipit: *Quanquàm libro primo religiones deorum falſas eſſe monſtrauerim.* Alia duo magis poſtulant ſubiunctiuũ nonnunquam tamen & indicatiuum, ut dixi. Vt apud Horatium ſic quædam epiſtola incipit:

Decla. 6.

In prin.

Quamuis Scæua ſatis per te tibi conſulis, & ſcis. Epiſt. 18. lib. 1.

Et Apud Quintilianum declamatio: *Quamuis iudices in tanta malorum continuatione iam poteram nihil ex accidentium meorum nouitate mirari.* In alijs partibus, quàm in principijs parem omnia hæc locum ſortiuntur. Habent & hoc differentia duo priora à duobus poſterioribus, quod illa aliquando eodem modo, quem de niſi oſtendimus, à nullo dependent. Cicero pro Marcello: *Quid enim eſt omnino hoc ipſum diu, in quo eſt aliquid extremum: quod quum uenit, omnis uoluptas præterita pro nihilo eſt, quia nulla eſt futura: quanquam iſte tuus animus nun-*

Decla. 5.

quam his anguſtijs, quas natura dedit nobis ad uiuendum, contentus fuit, ſemperq́; immortalitatis amore flagrauit. Nec *uero hæc tua uita dicenda eſt, quæ corpore & ſpiritu continetur.* Hoc *fit acrius per interrogationem, ac ſublimius: ut (ne ſi alia exempla afferam longior ſim) ſi dicamus hoc idem ſic:* Quan*quàm quis ignorat iſtum tuum animum nunquam his anguſtijs, quas natura ad uiueudum nobis dedit, fuiſſe contentum, ſemperq́; immortalitatis amore flagraſſe?*
De *Etſi, ſiue* Tametſi *(idem enim ſunt) & apud eundem, & apud alios reperienda relinquimus exempla huiuſmodi, licet pauciora.* Vnum *ex* Plinio *ſatis ſit, ad* Cornelium Priſcum: Dedit *enim mihi quantum maximum potuit, daturus amplius, ſi potuiſſet: tametſi quid homini dari poteſt maius, quàm gloria, laus, & æternitas?* Hic *non poſſis ponere* Licet, *& quamuis.*

Epiſt. vlt. lib. 3.

De Cum, & Tum. CAP. XXII.

CV'm, *&* Tum *indicatiuum ferè poſtulant.* Eſt *autem in* Cùm *quiddam minus, in tum quiddam maius.* Et *hoc duobus modis, ut aut generale aliquid præcedat, ſpeciale ſequatur: aut ambo ſint ſpecialia.* Primo *modo ſic, ut apud* Quintilianũ; Quod *cùm omnibus cõfitendum eſt, tũ nobis præcipuè, qui rationẽ dicendi à bono uiro non ſeparamus, id eſt, omnibus multũ, mihi uerò maximè.* Altero *modo apud eundẽ:* Quod *opus* Marcelle Victori *tibi dicamus: quem cum amiciſſimum nobis, tum eximio literarum amore flagrantẽ, digniſſimum hoc mutuæ inter nos charitatis pignore iudicabamus. id eſt, multùm propter amorem tuum in nos, plus tamen propter amorem in literas.* Vix *aliter*

In præfatione libri primi.

ter reperias, quale eſt Ciceronis in Verrem actione prima: Factum eſt, uti cum ſummum in ueteribus patronis multis, tum nonnullum etiam in me præſidium ſuis fortunis conſtitutum eſſe arbitrarentur. ſed hoc loco adiectiua ſunt, quæ diſtinguant illud plus, & illud minus. In cæteris locis ferè adiectiua non adhibentur, qualia nunc ſunt Summum, & Nonnullum. Raro autem alius modus quàm indicatiuus conuenit, quale fuit proximum exemplum. Idem Quintilianus in ſecundo: Quid autem eſt ex his, de quibus ſuprà dixi, quod non cum in alia, quæ ſunt rhetorum propria, tum certè in iſtud iudiciale cauſæ genus incidat? Cicero ad Curionem: Graui teſte priuatus ſum amoris ſummi erga te mei, patre tuo clariſſimo uiro, qui cum ſuis uirtutibus, tum uerò te filio ſuperaſſet omnium fortunas, ſi ei contigiſſet, ut te antè uideret, quàm uita decederet. Nunquam hoc fit niſi ſub uno uerbo: quod ſiquando ſub duobus fieret, nunquam tamen in diuerſis uerborum modis, diuerſiſ ue temporibus, fecit Boethius in principio tertij (ut reor) de dialectica libri: Cum in omnibus philoſophiæ diſciplinis ediſcendis, atque tractandis, ſummum in uita poſitum ſolamen exiſtimem, tum iucundius, & ueluti cum quodam fructu etiam laboris arripio, quæ tecum communicanda compono. Niſi fortè putamus hoc eodem modo pro Deiotaro incepiſſe Ciceronem: Cùm in omnibus cauſis grauioribus, C. Cæſar, initio dicendi commoueri ſoleam uehementius, quàm uel uſus, uel ætas mea uidetur poſtulare, tum in hac ita me multa perturbant. Tamen dicitur, non Tum: reſpondet enim ad illud Cum, pro quamuis: ut alio idem in lo-

Cap. 1.

Epiſt. 2. lib. 2.

co: Satiſ'ne conſtanter facere uideamur, qui cùm præci pi nihil poſſe dicamus, tamen & alijs de rebus diſſere re ſoleamus, & in hoc ipſo tempore præcepta officij proſequamur? Cùm ſcilicet pro quamuis: aut ſi ſcribitur Tum, non Tamen, ſcribendum etiam erit ſoleo, non ſoleam: quale eſt illud in proœmio quarti libri Tuſculanarum quæſtionum: Cùm multis locis noſtrorum hominum ingenia, uirtutesq́; Brute ſoleo mirari, tum maximè in his ſtudijs, quæ ſerò admodum expetita in hanc ciuitatem è Græcia tranſtulerunt. Idem auctor opus de Natura deorum ſic inchoat, quod quidam deprauare ſolent, dicentes Sint, pro ſunt: Cùm multæ res in philoſophia nequaquam ſatis adhuc explicatæ ſunt, tum perdifficilis Brute (quod tu minimè ignoras) quæſtio eſt de natura deorum. Priſcianus quoque uix grammaticè locutus eſt in proœmio magni operis, & quidem in prima dictione, atque adeò in prima ſyllaba, dicens, Cùm omnis eloquentiæ doctrinam, & omne ſtudiorum genus ſapientiæ luce præfulgens à Græcorum fontibus deriuatum, Latinos proprio ſermone inuenio celebraſſe, & cætera, quæ tanta ſunt præcedentia uerbum principale, ut non modò Demoſthenes, qui contenta uoce, et uno ſpiritu complures uerſus pronunciabat, aut Hercules, qui ſine reſpiratione unum ſtadium decurrebat, ſed ne Nouellus quidem Torquatus Mediolanenſis, qui uno ſpirito tres uini congios ſiccabat, poſſet, illam ſententiam, atque periodum una uocis contentione pronuntiare. Tandem uerbum principale ſubiungit: Conatus ſum pro uiribus rem arduam quidem, ſed officio profeſſionis non indebitam ſuprà nomina-

minatorum uirorum præcepta, quæ congrua ſunt mihi uiſa, in Latinum transferre ſermonem. Cùm inueniam, erat dicendum: aut, Quoniam inuenio. Sed ad Tum reuertamur, quod ſæpe ſine Cùm ponitur geminatum, triplicatum, & in quamuis longum multiplicatum. Sed quantum ego ſentio, in rebus paribus: ut Quintil. Nec indignetur Herodotus æquari ſibi Titum Liuium, tum in narrando miræ iucunditatis, clariſſimiq; candoris, tum in concionibus, ſuprà quàm enarrari poteſt, eloquentem, ita dicuntur omnia tum rebus, tum perſonis accommodata. Taceo de eo modo quando accipitur pro aliquando: ut, Tum hoc, tum illud dicas: id eſt, aliquando hoc, aliquando illud: uel, modò hoc, modò illud. Lib. 10. cap. 1.

De Quidem. CAP. XXIII.

Quidem, duobus, tribus'ue modis accipi ſolet. Vno modo ad diſtinguendas res, quod apud Græcos penè nimis fit ſæpe: ut, Vnus quidem ſic, alius autem ſic. Ego quidem Romæ ſum, tu uerò Athenis, frater autem Alexandriæ. Altero autem quaſi per exceptionem illius quod affirmes: ut apud Marcum Fab. Torquebis quidem filium, ſed fatebitur mater. Adeo ut apud hunc, & M. Tullium, nunquàm coniungantur Quidem, & Ille, quin huiuſmodi ſequatur exceptio: ut de Offic. lib. III. Ab optimis illis quidem uiris, ſed non ſatis eruditis. Et de Amicitia: Qui autem in uirtute ſummum bonum ponunt, præclarè illi quidem: ſed hæc ipſa uirtus amicitiam & gignit, & continet. Dicendum erat, Præclarè hi quidem (ut in pronominibus oſtendimus) potius quàm illi: ſed hoc fecit, ut ille coniungeretur cum Quidem. In ſuperiore modo Cap. 5. huius libri.

tan-

tantùm duabus comitibus Quidem *uti poteſt, quæ ſunt* Verò, & Autem: *in hoc ſecundo pluribus poteſt præter has duas.* Verùm, Verùntamen, At, ſed, Cæterum, Tamen, Attamen, Sed tamen. *Atque in hoc ſecundo modo ipſum* Quidem *alternatim poni poteſt, nunc in laudem, nunc in uituperationem: atque id aut à uituperatione incipiendo, & finiendo in laudem: aut incipiendo à laude, & finiendo in uituperationem: ut,* Tu lentus quidem es, & piger, ſed tamen fidelis. *Rurſus,* Tu quidem fidelis es, ſed tamen lentus, & piger. *Tertio modo, quo plenus eſt etiam ſermo uulgaris, nullo* Autem, *aut* Verò, *aut* Sed, *alia'ue coniunctione ſimili ſequente, ſicut & hæ ipſæ nonnunquàm ſine* Quidem *ſunt.* Cice. At enim nemo (quod quidem magis credo) aut ſi quiſquam eſt, ille ſapiens fuit.

De Vero, Autem, Porro. CAP. XXIIII.

VERò, & Autem, *idem ſignificant, & eodem in loco poni poßunt antecedente utique aliqua dictione: nunquàm enim ab his ſententia incipit. Collocantur autem frequenter, ut nuſquam referantur, ſed antùm diſtinguant ſententiam à ſententia, ut mea ipſius uerba declarant, ubi ſum uſus modò* Autem. *Habent tamen aliquando neſcio quid differentiæ in utendo. Cur nanque non dicimus,* Neque autem: *ſicut,* Neque uerò? *ut Quint.* Neque uerò me Lacedæmonij, neque Athenienſes magis mouerunt, quàm pop. Rom. apud quem ſumma ſemper oratoribus dignitas fuit. *Item,* Tum propter hoc, tum uerò propter illud: *non autem,* Tum propter hoc, tum autem propter illud. *Contrà non dicimus* Non uerò, *ſicut* Non autem: *ut,* Sum ti

bi amicus, non autem aſſentator. Muta illud aduerbium, *& habebit locum* Verò. *ſic,* Sum tibi amicus, aſſentator uero non *uel* aſſentator autem non. *& in quibuſdam ſimilibus.* Incipimus *enim maiora quædam capita per* Verò, *potiusquàm per* Autem. Vergilius Iunonem *cum* Venere *ſic loqui incipientem fecit.* Aeneid.4.

Egregiam uerò laudem, & ſpolia ampla refertis,

Tuq́;, puerq́; tuus. *Et ad* Seruium Sulpitium *ſcribens* Cic. *ita epiſtolam incipit:* Ego uerò Serui uellem (ut ais) in meo dolore affuiſſes. *Prætereà non ita dicas,* Agè autem, Sanè autem, Iam autem, Enim autem, At autem: *ut* Agè uerò, Sanè uerò, Iam uerò, Enim uerò, At uerò. *Atque ut in quibuſdam locis hæc duo, & cætera ſimilia à me prius enumerata habent gratiam, ſi ponantur, ita in quibuſdam non habent: quale eſt, quum idem uerbum repetitur, hoc modo,* Quint. Pro patre mori poſſum, coram patre non poſſum. *non rectè dicas* coram patre autem non poſſum: *niſi reticeas uerbum, ſic,* coram patre autem non. *Atque hic ſequitur negatio, aliquando autem antecedit.* Cic. Tu cùm principem ſenatorem auunculum domi habeas, ad eum non refers: ad eos refer, qui ſuam domum non habent, tuam exhauriunt. *Quare non de eo modo intelligitur, quoties uerbum ſine contrarietate repetitur: ut idem,* Tribues his temporibus quantum poteris, poteris autem quantum uoles. *Neque quoties aliquid prælongum eſt, aut nonnihil immutatur: ut idem in* Verrem, Non enim, inquit, illud peto, quod ſoleo, quum uehementius contendit impetrare, ut reus abſoluatur non peto, ſed ut potius ab hoc, quàm ab illo accuſetur, id peto. *Et in*

Epiſt.6.li.4.

Cic. in peroratione Officiorũ.

Philip. Ego *autem ueteranos tueri debeo, ſed eos quibus ſanitas eſt, certè timere non debeo.* Tale non fuit

Lib. 2. ca. 2. *Lactantij, qui ait: Sed (ut dixi) uenia concedi poteſt imperitis: & qui ſapientes ſe non fatentur: his uerò non poteſt, qui ſapientiam profeßi, ſtultitiam potius exhibeant.* Ego dixiſſem, His non poteſt. Poetæ hoc non ſeruant. Vergilius.

Aene. 11. *Non erit auxilio nobis Aetolus, & Arpi?*

At Meſapus erit.- Ouidius:

Lib. 2. de Arte. *Non formoſus erat, ſed erat facundus Vlyſſes,*

Porrò, licet eiuſdem ſignificationis ſit cuius Verò, & *autem: tamen (ut puto) pro illis ponere non poßis: nonnunquam tamen eundem locum ſortitur, ut age, uero, age porrò: ſed illud nunquàm in fronte ſententiæ collocatur, hoc autem ſæpius: ut* Quint. Porrò *qui confeſſum defendit, non abſolutionem ſceleris petit, ſed licentiam.* Per *illa diceremus, qui uerò, uel qui autem confeſſum defendit.* Apud *quoſdam, & præſertim poetas, uolunt ſignificare longe, certe, poſtea, ultra: ideoq; ſæpe non in principio ſententiæ, ſed in medio inuenitur.*

De Siquidem. CAP. XXV.

S*Iquidem, ex Si, &* Quidem, *compoſitum uidetur: ſed cur nec primam ſyllabam longam habet, cùm Si, longa ſit, nec ſignificationem alicuius harum, unde componi dicitur, dictionum?* Eſt *enim Siquidem,*

Lib. 1. ca. 17. *idem quod nam: ut apud* Quintil. Atque *natura ipſa uidetur ad tolerandos facilius labores muſicam uelut muneri nobis dediſſe: ſiquidem & remigem cantus hortatur.* Et Cicer. *confiteor eos niſi liberatores populi* Romani, *cõſeruatoresq;* Reipub. *fuerunt, plus quàm ſicarios,*

carios, plus etiam quàm parricidas eſſe: ſiquidem eſt atrocius patriæ parentem, quàm ſuum occidere. Non- *nulli non internoſcunt, quando ſiquidem eſt una dictio, quando duplex: quod internoſcere facile eſt: ut apud eoſdem ambos:* Priorem *libro* quarto: *Quare illud ſtultiſſime præcipitur, quod defendi non poteſt: ſilentio ſiquidem diſsimulandum eſt illud, de quo iudex pronunciaturus eſt.* At *ſi extra cauſam ſit adductum, & cætera.* Poſteriorem *pro* Milone: *Deinde profectus eſt per id temporis, quum iam* Clodius *(ſi quidem eo die* Romam *uenturus erat) redire potuiſset.* Et *pro* Flaco: O *morem præclarum, diſciplinamq́;, quam à maioribus accepimus, ſi quidem teneremus, ſed neſcio quo pacto iam de manibus elabitur.* In *hoc tamen ſignificato apud* Ouid. *reperitur lib.* I I I. Faſtorum *prima ſyllaba breui, tanquam ſit dictio compoſita:*

Sed ſi forte tibi non eſt mutabile pectus,
Statq́; ſemel iuncti rumpere uincla tori:
Hoc quoque tentemus, ſi quidem ieiuna remanſit:
Sin minus, inferni coniugis uxor erit.

Idem *libro* tertio *ſine titulo:*

Quæ mihi uentura eſt, ſi quidem uentura ſenectus,
Quum deſit numeris ipſa iuuenta ſuis.

In *altero ſignificato apud* Lucanum *libro* quarto:

Hoc ſiquidem ſolo ciuilis crimine belli
Dux cauſæ melioris eris.

Quidam hic haud poſtremæ inter literatos notæ ueram lectioné eſſe uolunt, Si qua eſt uẽtura ſene.

De Sin. CAP. XXVI.

S*In pro ſi, nunquàm in prima parte collocatur, ſed in ſecunda, ubi ferè duorum eſt oppoſitio, atque hoc ſiue uocali ſequente, ſiue conſonante.* Terent. In And.

Si

act.1.ſce.3. Si illum relinquo,eius uitæ timeo:ſin opitulor,huius mi nas. Et alibi:Si hoc celetur,in metu:ſin patefit,in pro
In Phormione act.5.ſce,4. pro ſiem. Nonnunquam Sin unum reperitur, ſed quod ſecundi loci uicem obtineat:ut Salluſtius, Imperat, ut
In bel. Iugur. pretio,ſicuti multa confecerat,inſidiatores Maſiniſſæ paret, ac maxime occulte:ſin id parum procedat,quouis modo Numidam interficiat:ideſt,Si poteſt,occulte: ſin non poteſt,utcunque. Quorundam tamen uſus eſt, ut dicant, Sin autem, pro eo quod eſt, ſi non,quaſi in Sin, aut in Autem,ſit negatio. Mirarerq; de uulgo,niſi id apud quoſdam præſtanteis uiros reperirem. Quale eſt illud in Apocalypſi,Sin autem,ueniam tibi citò,et mouebo candelabrum tuum. Quum præſertim paulò pòſt dicatur, Si quo minus,ueniam. Ego uerò in utroque dixiſſem,Sin minus:uel,Sin aliter. Et in Euangelio: Si ibi fuerit filius pacis,requieſcet ſuper illum pax ueſtra:ſin autem,ad uos reuertetur. Et alibi, Siquidem fecerit fructum:ſin autem,ſuccides illam. In quibus omnibus Græce negatio adeſt. Seru. uult nonnunquam ſi accipi pro ſiquidem:ut ibi,

Georg. 1. -Tua ſi tibi Mænala curæ.quod mihi minime placet.

De Quippe, Vtpote, Profectò, Vtique, Nempe, Nimirum, Sane, Certe. CAP. XXVII.

Quippe,& Vt pote,Profectò,& Vtique,Nempe,& Nimirum, & Sane,et Certe, uel Certò, ſimiliora ſunt quidem in ſignificato,quàm illud quod modò dixi(de Siquidem loquor)ſed ad hoc ipſum proxime accedunt præſertim duo,Quippe, & Vt pote: quæ licet uulgò accipiantur pro certe, cui non omnino equidem repugno,tamen malim accipere pro cau-

*cauſatiuis:ut Quintilianus, Falſa enim eſt querela, pau*ciſſimis hominibus uim percipiendi quæ tradantur, eſſe conceſſam, plerοſque uerò laborem, ac tempora tarditate ingenij perdere: Nam contrà plures reperias, & faciles in excogitando, & ad diſcendum promptos. Quippe id eſt homini naturale. Ac ſicut aues ad uolatum, equi ad curſum, ad ſæuitiam feræ gignuntur: ita propria nobis eſt mentis agitatio, atque ſolertia, unde origo animi cœleſtis creditur.* Atque licet huiuſmodi dictiones eodem tendant, tamen uſu diſsident, & quaſi diuerſo itinere ad idem perueniunt. Vt enim pro Quippe hoc in loco rectè dicam Siquidem, uel Nam, aut Nanque, uel Enim, aliqua dictione antecedente, ad hunc modum, Id enim eſt homini naturale: ita rarius per Quoniam, quæ coniunctio habet alium ſuum uſum, qui nulli horum alteri concedatur: ut in hoc Tulliano exemplo, Quoniam utriuſque conſilij cauſam P. C. probatam uobis eſſe confido, prius quam de rep. dicere incipio, pauca loquar de heſterna M. Antonij iniuria. Hoc idem per Quippe ſic dicam: Prius quàm de repub. dicere incipio P. C. pauca loquar de herſterna M. Antonii iniuria. quippe probatam uobis eſſe confido cauſam utriuſque conſilij. Vel, Quippe quum probatam uobis eſſe confidam. Vel, Quippe qui probatam uobis eſſe confido, uel confidam. Huic ſimillimum eſt Vt pote, præterquàm primo modo. Non enim habet ſuum uerbum: quale foret, Vtpote id eſt homini naturale. In cæteris omnibus uſum eundem habet. Plin. de Naturali hiſtoria, Vt pote quum quidam annuo, & biennij ſpatio durauerit. Cic. ad Atticum:

cap. 1. Lib. 1.

Philip.

Me incommoda ualetudo, qua iam emerſeram, utpote quum ſine febri laboraſſem, tenuit. Idem ad eundem: *Ea nos (ut pote qui nihil contemnere ſolemus) non per timeſcebamus.* Et in Philipp. *L. quidem frater eius, ut pote qui peregrè depugnauit, familiam ducit.* Salluſtius in Catilinar. *Antonius procul aberat, utpote qui magno exercitu locis æquioribus expeditos in fugam ſequeretur.* Hic ſubiunctiuo, ille indicatiuo uſus eſt. Nonnunquam ſine Cum, & ſine relatiuo reperitur, & neſcio an frequentius, cuiuſmodi eſſet hoc: *Antonius aberat à bello, ut pote æger ac iacens in lecto.* In qua forma etiam reperitur Quippe: ut Quintil. *Si alienum, & ignotum, tamen quæ communis omnium mortalium, quippe ſub uno parente naturæ cognatio eſt, hominem cibo fortè iuuiſſem pœna dignum: uiderer ſeruaſſe perituram animam.* Tit. Liu. lib. III. *Notam iudici fabulam petitor, quippe apud ipſum auctorem argumenti peragit.* Profectò autem, & Vtique, ſine dubio affirmant: ſed hoc ſecundum nunquàm, aut ferè nonquàm apud Cic. apud poſteriores frequenter: ut Quintil. *Sed ſolent huiuſmodi negotiatores aliquid proprium, ac priuatum ſtipulari, utique quum alienam rem uendunt.* Quod non ita ſolet ad reſponſionem adhiberi, ut illud alterum: ut Cic. *Quis hæc renunciat? is profectò, qui interfuit.* Licet idem facere per Certè: ut idem, *Tantam ſolicitudinem bonorum, tantum timorem omnium in quo meminimus? certè in nullo.* Et per Nimirum: ut Quintil. *Demus id quod nullo modo fieri poteſt, idem ingenij, ſtudij, doctrinæ, peßimo atque optimo uiro, uter melior dicetur orator? nimirum qui*

homo

homo quoque melior. Sed uſitatum omnium maximè eſt Nempe:*ut* Cic. *Apud quem hæc dico? nempe apud eum,qui quum hæc ſciret,me tamen antequàm uidit, Reip. tradidit.* Nonnunquam *ſine interrogatione. Horat.enim quandam ſatyram ſic inchoat:* Nempe in- *compoſito dixi pede currere uerſus* Lucilli. Et Per- Saty.10. lib.I. *ſius:*Nempe *hoc aſſiduè,dixit. Quintil.quoque inquit;* Saty.3. *Nempe enim in hoc plurimum laboris exhauſimus,ut rhetoricen oſtenderemus bene dicendi ſcientiam, & utilem,& artem, & uirtutem eſſe.* *Sanè tum affirma tiue ſumitur : ut,* Ita *ſane,* Sanè *uerò.* Tum *pro ualde ut,*Homo *ſanè nobilis.* Interdum *cum ſuperlatiuo: ut Suet.de uita Cæſaris:* Bellum *ſanè difficillimum geſſit.* Cap.35. Tum *permiſſiue,quoties aliquid aduerſario tribuimus: ut, Sit ſane ut ais.*Vt Quin.*Tulerit ſane filius noſter meritò pœnas, dederit ſpiritum ſupplicio:nihil de præ terito loquamur. quaſi,* Eſto, *ita ſit ut uis.Certe modo affirmat, modo pro Saltem accipitur:ut,* Non *potero tangere?certe potero uidere. uel, At certe.* Ideo *dixi quòd pro Saltem accipitur,quòd hanc eandem ſenten tiam nihil differre puto ab ea,quæ eſt,*Non *potero tan gere?ſaltem: uel,at ſaltem potero uidere.* Adiungitur *autem illud* At, *quo modo iungitur Sed, cum tamen, licet alterum eorum ſufficeret. Significat enim non- nunquam At; idem quod Saltem,ut in illo Vergiliano:* At *Meſapus erit. Certe coniuncta cum coniunctione* Aeneid. Et,*ſemper affirmat:ut Cice.*:Et *certe contra Cæſarem* 11. *eſt ingreſſus armatus.* Apud Quint. Et *ſane,frequen- ter : ut lib.* 1 .Et *ſane quis concipiat uel declamantis habitum, uel orantis uocem, inceſſum, pronunciatio-*

nem, illum deniq; animi, & corporis motum? Certe con iuncta cum Scio, ſimilibusq; uerbis ſolet mutare e in o, ut Certò ſcio: ſicut dicimus Manifeſtò ſcio: pro manifeſte: Apertò, pro aperte: Liquidò, pro liquide: Tutò, pro tute: & ſimilia.

De Vt. CAP. XXVIII.

VT, pro quippe, ſiue pro ut pote accipitur, ſequente relatiuo. Vt Quint.: Quum me, ut cuius (interiecto mari) non fortunā quiſque noſſe, non natales, non patrem poterat, una tamen res faceret apud quoſdam miſerabilem, quòd uidebar inique comparatus. Et alibi: Iam illud diximus, quantò plus nitoris, & cultus demonſtratiuæ materiæ, ut ad delectationem audientium compoſitæ, quàm quæ ſunt in actu, & contentione ſuaſoriæ iudicialesq; permittant. Vbi eſt Vt, licet ponere Quippe, uel Vt pote. Quin. Vt, frequenter utitur: Vtpote, autem raro. Et alibi:
Lib. 10. cap. 1. In eod. li. & cap. Nec ignoro igitur, quos tranſeo nec utique damno, ut qui dixerim eſſe in omnibus utilitatis aliquid. Et alibi: Theopompus his proximus, ut in hiſtoria prædictis minor, ita oratori magis ſimilis, ut qui antequam eſt ad hoc opus ſolicitatus, diu fuerat orator. Aliquando
Cic. de Senectute. accipitur quaſi pro ſecundum: ut Cic. Qui ſermo, quæ præcepta, quanta notitia antiquitatis, ſcientia iuris, augurij, multæ etiam ut in homine Romano literæ. id eſt, ſecundum id quod ſolent ſcire Romani. Et alibi: Po-
Decla. orat. ſteaq; Cliſthenem multum ut temporibus illis ualuiſſe dicendo. id eſt, ſecundum illorum temporum eloquentiam. Et iterum: Denique hunc proximo ſeculo Themi-
Ibidem. ſtocles inſecutus eſt, ut apud nos perantiquus, ut tempori-

poribus illis,non ita ſanè uetus. Et *iterum atque iterum in eodem* Bruto:*Fuit, ut temporibus illis luculentus:erat cùm literis* Latinis,*tum etiam* Græcis,*ut temporibus illis eruditus.* Erat *etiam in primis,ut temporibus illis,*Græcis *doctrinis inſtitutus quorum utriuſque orationes ſunt,ut* Aſiatico *genere, laudabiles.*

Quibus cum literis iunguntur Ab,& Abs. CAP. XXIX.

AB, *cum duabus liquidis, & cum i,quando ſit conſonans,adiungi ſolet:ut,Ab lege,ab legatis, ab literis,ab rege,ab rogo, ab re,ab* Ioue.Abs *uerò cum t,ut* Abs *te,abs* Tito: *interdum uerò cum q, ut* Terentius:*abs quiuis homine, cùm opus eſt,beneficium accipere,gaudeas.* In Adel. act.1. ſce. 3.

De Continuo,Protinus,Statim. CAP. XXX.

COntinuò,Protinus,Statim,*quod ſignificent,notum eſt:quibus addita negatione,ſignificatio ſit qualis* Non ideo: *ut de* Orat.Cic.Ac *ſi illæ ſeditiones ſaluti huic ciuitati fuiſſent, non continuò ſi quis motus populi factus eſſet, id* C.Norbano *in nefario crimine,& fraude capitali eſſet ponendum.*Quint. Lib,3. Non *autem ut quicquid præcipuè neceſſarium eſt,ſic ad efficiendum oratorem maximi protinus erit momenti.*Et *iterum:* Neque *id ſtatim legenti perſuaſum ſit,omnia quæ omnes auctores dixerunt, utique eſſe perfecta.*Eâdem *uim obtinet interrogatio, quam negatio:ut idem,Continuo'ne ſit ille ſtultè cogitauit,nobis quoque ſtultè dicendum eſt,id eſt,num ideo? Cuius ſignificationis mutatæ hæc cauſa eſt,quod non planè receſſum eſt à prima illa eius,& naturali:quaſi dicatur,* Lib. 10. cap.1. circa prin. Ibidem.

num? aut, non propter hanc ſolam,& ſe primò offerentem rationem. Seruius non eſt uſus hac re eleganter in ea parte,ubi abeſt negatio:non quia mulier,ſtatim & ancilla:ſi autem ancilla, ſtatim & mulier eſt. Tollendum enim erat poſterius ſtatim. Protinus(ut interpretor)pro ſimul, ſiue etiam aliquando accipitur: Aeneid.6. *ut Verg.- Quin protinus omnem Perlegerent.Quin. Traxerat ex firmitate mentis magnam protinus & in membra conſtantiam. Etenim quod ſtatim fit,quaſi ſimul fit.*

De Tantum abeſt,Tantumque non. CAP. XXXI.

T*Antum abeſt, aut unum Ut, poſt ſe habet,aut duplex. Vnum ſic:Cic. de Offi. Tantum abeſt ab officio,ut nihil officio magis poſſit eſſe contrarium.Idem pro Marcel. Tantum abes à perfectione maximorum operum,ut fundamenta nondum quæ cogitas,ieceris. Duplex ſic : Idem pro lege Manilia Tantum abeſt ut aliquam bonam gratiam quæſiſſe mihi uidear,ut multas etiam ſimulantes,partim occultas, partim apertas ſubeundas mihi eſſe intelligam. Quem modum loquendi à Græcis mutuati ſumus. Hos autem duos,quos attigi modos,idem ſignificare ex hoc liquebit,quòd alterum in alterum conuertere licet:ſic,Tantùm abeſt,ut officium ſit,ut nihil officio magis poſſit eſſe contrarium.Item,Tantùm abes ut maxima opera perfeceris,ut fundamenta nondum, quæ cogitas,ieceris.Rurſus,Tantum abſum à comparatione alicuius bonæ gratiæ, ut multas etiam ſimultates , & cætera. Quin quò planius huiuſmodi orationis ſenſus pateſiat, reſoluamus per Non ſolum:ut,Non ſolùm aliquam gratiam*

tiam quæſiſſe non uideor,ſed etiam multas,& cætera. Item,Non modo officium non eſt, uerum etiam nihil magis officio poteſt eſſe contrarium. Et, Non tantùm abes à perfectione maximorum operum, ſed fundamenta quoque nondum,quæ cogitas,ieciſti.Poteſt et in nedum reſolui, ut ſuprà docuimus:ſed hoc faciendum legentibus relinquimus. Aliquando Tantùm abeſt,& ſine geminatione illa, & ſine ablatiuo reperimus, ſed perquàm raro:ut in Callidium Cic. Tantum abeſt ut inflammares noſtros animos,ſomnum iſto loco uix tenebamus. Apud Quint. hæc exempla non inueni,ſed tale genus loquendi: Si ultra hoſtium affectus,qui cæſos acie ſæpe tumularunt,ultra tyrannos, ultra latrones, parum habet non ſepelire,niſi aliorum quoque officia præciderit, tantumque non petita ex fluctibus aqua reſtinguit ignem.Et alibi:Hoc triſte ſpectaculum,& tantùm non ipſi qui fecerat miſerandum.Et iterum:Tantumq; non durum, ac ruſticum, & parum meretricijs artibus quæratur educatum.Id eſt,tantùm abeſt ut reſtinguat ignem: tantùm abeſt ut ipſe miſereatur,tantùm abeſt ut quæratur durum, ac ruſticum, ac parum meretricijs artibus educatum.Valerius in primo: Tantùm non ſuis manibus deducit ſiue prope adeſt,uel propè eſt. Id quod etiam è Græco ſumus mutuati.

In Bruto.

Decla.6.

De Simul,Vna,pariter. CAP. XXXII.

Simul geminatum non memini me reperiße apud Cic.apud poſteriores ſæpe: ut Quin. Simul ut pleniore obſequio demererer amātiſsimos mei,ſimul ne uulgarem uiam ingreſſus, alienis demum ueſtigijs inſiſterem. Verg.

In proœm. Inſtitit. orato.

eid. 1. *Obſtupuit ſimul ipſe, ſimul perculſus Achates*

Et iterum:

Aeneid. 5. *Accelerat ſimul Aeneas, ſimul agmina Troum.*

Cic. tamen raro pro Simul dixit Vna, in Verrē actione ſecunda: Vna & id, quod facio, probabit: una & in hac cauſa profectò neminem præponendum mihi eſſe exiſtimabit. Simul non geminatum, & pariter, apud Quintil. ſæpe: ut, Homo fortis ſimul & ſapiens: uel, Homo fortis, pariter & ſapiens. Raro cum Et geminata: ut Horatius,

De Art. poet. *Aut ſimul & iucunda, & idonea dicere uitæ. Cic. pro Roſc. Perditiſſimi eſt igitur hominis ſimul & amicitiam diſſoluere, & fallere eum qui læſus non eſſet, niſi crediſſet.*

De Nudiuſtertius, Nudiuſquartus, Pridie, & Poſtridie. CAP. XXXIII.

Nudiuſtertius, & Nudiuſquartus, nec ultra progreditur ſicut Biduo, Triduo Quatriduo & Binoctio, & Trinoctio, Quadrinoctio, & non amplius: niſi putamus ſine menda ſcriptum eſſe in Philipp. Nudiuſtertiuſdecimus. Plautus (ut ſolet) licenter inquit, nudiuſtertius, quartus, quintus, ſextus, ſeptimus, octauus, & adhuc deinceps: ut etiam ad milleſimum fuerit proceſſurus. Sed cur quemadmodum habemus Biduo, & Binoctio, non etiam habemus Nudiuſſecundus? nempe quia adeſt aliud uocabulum, & quidem magis proprium, quod eſt, Heri. De die autem qui præceſſit hæſternum, dicimus Nudiuſtertius: & de ſuperiore adhuc, Nudiuſquartus: ſcilicet nunc die tertio, uel quarto. De ſequenti, Cras: de huic proximo,

peren-

Perendie.Cic.ad Attic.lib.XII.*Scies igitur cras, ad ſummum perendie.* Vnde dies perendinus, dies abhinc tertius. Cæſ.in Commentar.*Qui,ſi per te liceat, perendino die cum proximis hybernis coniuncti, communem cum reliquis belli caſum ſuſtineant.* Et Comperendinare, *differre in longum de die in diem.* Pridie, & Poſtridie ſimillimam obtinent ſignificationem ei, cuius ſunt Heri, & Cras. Eſt enim Pridie, quaſi heri, non tamen præſentis diei, & Poſtridie quaſi cras, non præſentis diei, ſed cuiuſdam alterius, aut præteriti, aut futuri. Præteriti, ſic: *Pridie quàm intrarem mare, lux ſerena fulſit.* Futuri ſic: *Pridie quam intres patriam, ſacrificium facito.* id eſt, die præcedenti, quo aut mare intraſti, aut patriam intrabis. Item *poſtridie quam pater mortem obijt, epulum feci.* Et, *Poſtridie quam uxorem duxero, nauigandum mihi eſt.* Vel cum genitiuo ſic: *Pridie illius diei & Poſtridie illius diei, quo aut hæc feci, uel faciam,* Vel ſine Quam & ſine diei, ſic: *Venit ad me Chremes poſtridie clamitans.* ſupple *illius diei, quo hæc geſta ſunt.* Et, *Cum intraui urbem, audiui hominem pridie receßiſſe.* Dicimus tamen, *Quũ has literas dabam, erat pridie Calendas Auguſti: uel, poſtridie Nonas, & hodie eſt pridie ludorum Circenſium: cras erit poſtridie nundinarum.* Refertur enim tale tempus non ad hodiernum craſtinumq; diem, ſed ad alium quendam, ueluti ad eum, quo hæ literæ legentur. Ideoq; errauit, qui ſcripſit ſic: *Quum Romæ domum eius loquendi gratia adiſſem, orauit me, dicens, Poſtridie ad me redeas:* Dicendum erat, cras: aut ſic, *Poſtridie ut redirem orauit.* Rurſus non rectè dixiſ-

Epiſt. 16.

ſet ſic, Cras ut redirem orauit, ſed Poſtridie. *Atque ut non dicimus* Nudiuſſecundus, *ita nec* Secundo Calendas, ſecundo nonas, ſecundo Idus: *ſed* Pridie Calendas, Pridiæ nonas, Pridie Idus. *Item, ut non dicimus* Nudiuſprimus, *ita ne* primo quidem Calend. primo Nonas, primo Idus: *ſed* Calendis, Nonis, Idib. *Præterea ex his duobus alterum format ex ſe denominatiuum, alterum uerò minimè.* Ex Pridie *fit* pridianus, *ex* Poſtridie *non fit* poſtridianus, *aut in uſu non eſt: ſed pro eo abutimur* Craſtinus, *per quod ſignificatur non modò dies ſequens hodiernum, ſed etiam quemlibet alium.* Verg. Georg. *primo:*

Sin uero ad ſolem rapidum, lunasq; ſequentes
Ordine reſpicies, nunquàm te craſtina fallet
Hora, neq; inſidijs noctis capiere ſerenæ.

Eodem quoque modo abutimur Heſternus *pro* pridianus. *Terent. Ex iure heſterno panem atrum uorent.* (In Eunucho act. 5. ſcen. 4.) *Cicero: Videre uideor alios intrantes, alios exeuntes, quoſdam ex uino uacillantes, quoſdam heſterna è potatione oſcitantes.* Non *de heſterno die loquitur, quia (ut ſic dicam) ab illo heri non fuerat factum, quum hæc dicerentur. Vtimur frequentius hoc per abuſionem, quàm illo naturali, & proprio, quo & ipſo frequenter utimur.* (cap. 34.) *Sueton. in uita* Tiberij: *Solennibus ipſe cœnis pridiana ſæpe & ſemeſa obſonia appoſuit.* (cap. 56.) *Item in uita* Caij: *Marcente adhuc ſtomacho pridiani cibi onere. Bartolus cum leguleis ſuis accipit* Poſtridie, *pro poſt tres dies: unde conſequens fuit dicere,* Pridie *pro eo quod eſt, prioribus & proximis diebus.* Nã *ita uulgò loquuntur,* Pridie *emi domum, quum dicendum ſit*

nuper

Nuper, de quo nunc diſſeramus.

De dudum, Nuper, & Pridem, compoſitisq́;

CAP. XXXIIII.

DVdum, & Iandudum, de paruo tempore unius horæ, aut ſemihoræ, aut duarum horarum, aut certè breuiſſimi temporis: Nuper *ſiue* Pridem, *& Iampridem, de longiore tempore, decem, aut uiginti dierum, aut menſis menſium'ue, & nonnunquam annorum, pro conditione materiæ.* Item Dudum, *&* Nuper, *ſeu* Pridem, *de re, ſiue actione, quæ non inſiſtit ſed ſtatim tranſit.* Iandudum, *&* Iampridem, *de re, ſiue actione, quæ inſiſtit, & immoratur. Illa præteritũ utique poſtulant, hæc frequentius præſens, nonnunquã etiam præteritum.* Dudum intraui, *&* Iandudum te expecto. *Id eſt hora, aut ſemihora eſt, uel duæ, uel tres uel (ut multum) quatuor ex quo intraui, & ex quo te expecto. Sed ipſa actio intrandi non inſiſtit, ſed ſtatim deſinit: ſecus autem expectandi actio.* Item Nuper *ex Sicilia redij: &* Iampridem *ex Sicilia abſum: uel,* Iã pridem *ex Sicilia redij: ideſt, ſuperioribus diebus, menſibus'ue ex Sicilia redij: & iam multi dies ſunt: uel, aliquot menſes; ex quo abſum ex Sicilia: uel, ex quo ex Sicilia redij. hic continuatio intelligitur temporis, illhic minime: hic ſignificatur mora, qua in hoc loco immoratus ſum: illhic momentum illud applicationis. Cæterum quia dixi* Nuper, *&* Iampridem *non modo menſes complecti, uerum etiam annos pro conditione materiæ, tale exemplum ſit:* Nuper *inuenta eſt machina, quam Bombardam uocant: id eſt, non multo tempore abhinc.* Iampridem *bombarda in uſu eſt, hoc eſt, iam aliquan-*

quanto abhinc tempore in uſu eſt. Cic. de Diuinat. *Neque ante philoſophiam patefactam, quæ nuper inuenta eſt, hac de re communis uita dubitauit.* Idem de Amicit. *Neque enim aſſentior his, qui nuper hæc diſſerere cœperunt, cum corporibus ſimul animas interire, atque omnia morte deleri.* Quid attinet plura hic exempla repetere, quum nemo aliter locutus ſit? Forſan aliquãdo poetæ, apud quos legimus Iandudum pro continuo, ſepe ferè in perſona loquẽte, & alios ut maturent hortante: ut Verg. Iandudum ſumite pœnas. Rarius Iampridem: ut fecit Lucanus:

Aeneid. 2. Lib. 1.

Tollite iampridem uictricia, tollite ſigna.

Niſi iampridem uictricia dicamus. Quare Boethius uidetur male uoluiſſe imitari unum locum M. Tullij in Rhetoricis, dicentis: Aliquando reſpondendum eſt primum his, quæ aduerſarius nuperrime dixerit, quum in commentarijs dialecticis inquit: Hoc autem quod nuper diximus, quum dicere debuiſſet ultimo, aut nouiſſime, aut poſtremo, aut proxime. In Saturnalibus quoque Macrob. Iandudum, inquit, hæc quæſtio ab Ariſtot. & propoſita eſt, & ſoluta. Quum dicere debuiſſet Iampridem, aut potius, Iam olim. Plin. etiam maior (ſi uere ſcriptum eſt) lib. XXIII. ſic inquit: Somno accommodatũ, ac ſecuritatibus. Iamq; dudum hoc fuit, quod Homerica illa Helena ante cibũ miniſtrauit. Et iterũ li. XIX. Iandudum ex eadem Hiſpania Zelicum uenit in Italiam plagis utiliſſimum. Et Liu. lib. XLI. In eo captiuorum numero fabri qui dudum fuere aſſueti apud Pœnos mercede opus in arce Locrorum facere. Pridem autem, & nuper idem ſignifi-

Lib. 7. ca. 13.

Cap. 1. de ieiunis uinum bibẽtibus.

gnificant. Eſt *autem* Nuper *non longo tempore à nũc, interdum non longo tempore à tunc: ut* Curtius, Qui *nuper ab* Alexandro *miſſi erant.* Titus Liuius; Tunc *hæc ipſa indignitas agebat animos, non in retinendis modò publicis agris, quod ut teneret, pertinacem nobilitatem habere, ſed ne uacuum quidem agrum nuper ex hoſtibus captum plebi diuidere.* Cic. de Orat. lib. II. *Quam multa de balneis, quas nuper ille uendiderat.* Pridem *uero rarum eſt.* Plin. lib. VII. *naturalis hiſtoriæ:* Ipſi *uero pridem uidimus eadem ferme omnia præter pubertatem in filio* Cornelij Taciti *equitis* Romani. Paulus Iureconſultus: Et *non eſt mirum, ſi peculium quoque defuncti pridem filij defertur patri.* Vlp. Tenetur *eum ordinem tenere, quem pridem habuit.* Modeſtinus: A' *literis pridem ſibi editis.* Sæpius *cum negatione, & cum* Quàm, *& cum* Ita. Plin. libr. XV. Medica *non pridem uenere in* Italiam. Cic. pro Roſc. Comœdo: *quàm pridem nomen* Fannij *in aduerſaria detuliſti?* Idem in Brut. Fuit *enim regnante iam Græcia, noſtra autem ciuitate non ita pridem dominatu regio liberata.* Papinianus: Idem *in uectigalibus non ita pridem conſtitutum eſt, ut ſui temporis ſinguli periculum præſtarent.* Idem *intelligitur in dudum, quod in pridem: ut quam dudum hic ſedes? reſpondebis, non ita dudum, uel iandudum.*

Cap. 16.

Cap. 14. de diuerſis malorũ generibus loquẽs

De Olim, & Diu, eorumq; cõpoſitis. CAP. XXXV.

O*Lim, &* Iam *olim, ſiue* Olim *iam,* Diu, *&* Iandiu, *&* Tandiu, *habent aliquid cum ſuperioribus affinitatis.* Quorum *primum apud* Cic. *rariſſimum, apud* Quint. *frequens, qui lib.* VIII. *ſic ait:*

Sed

*Sed in foro tamen illam iam facilitatem olim deſideramus.id eſt, iam olim.*Et alibi: *Olim iam imperator inter fulgenteis uirtutes tuas liuor locum quærit hoc eſt,iam olim:quod eſt,iam à longo tempore.* Olim pro *futuro non apud poetas tantum,ut* Vergil.

Aeneid.1. *Hunc ut olim cœlo ſpolijs* Orientis *onuſtum*

Accipies .ſed apud oratores quoq;:ut idem Quint. *Sunt clari quoque hodie eiuſdem operis auctores , qui olim nominabuntur.* Poetæ *etiam pro aliquando : ut idem* Verg.

Georg .2. *Ac olim ſeras poſuit quam uinea frondes.* Nonnunquam *etiam pro iamdudum accipitur : ut Curt.lib.* V I I I. *Olim enimuero mero ſenſibus uinctis,ex lecto repente conſurgit.* Diu *uero nihil aliud ſignificat,niſi per longum tempus: Diu nauigaui,diu equitaui:non autem,Diu receßi, aut diu equum aſcendi. Sed nuper receßi,aut dudum, & Dudum equum aſcendi.Quidam tamen,ſic loquuntur: Iandiu eſt quod receßi, utentes aduerbio pro nomine.*Eadem ratio *eſt in* Iandiu, & Tandiu.*Ideoq; cauendum eſt,ne uerba quæ momentaneam actionem ſignificant,his aduerbijs applices:quale eſt,*Iandiu publicaui opus: Iandiu *duxi uxorem:ſed Iampridem:licet rectè dicatur* Iandiu *eſt opus publicatum,&* Iandiu *uxor mihi ducta eſt:nõ aliter, quàm ſi dicatur,Opus iandiu eſt publicatum, adhuc tamen elimare non deſino: &* Vxor *mihi iandiu ducta, adhuc tamen uirgo eſt. Significatur enim hic continuatio temporis, quo opus quidem publicatum eſt,uxor uero ducta manet ac perſeuerat: quod in illo ſuperiore non fit.*Ideoq; *Tuba dudum, aut iandudum ſonuit:non*

ian-

iandiu ſonuit, Iandiu mortuus eſt, non iandiu animam emiſit, ſed Dudum: *& idem in cæteris.*

De Velut, Sicut, Quaſi, Tanquam, & ſimilibus. CAP. XXXVI.

VElut, *&* Veluti, *&* Vti, *tria hæc ſimiliora ſunt in ſignificatione illis tribus, Quaſi, tanquam, Ceu, quam aliis tribus, Sicut, Sicuti,* Vt. *Ea enim ſex ſuperiora imaginem innuunt, hæc tria poſteriora ſimilitudinem: quanquam* Vt, *poteſt uideri generale, & commune cum omnibus, necnon* Vti, *cuius proprie ſignificatio eſt, quæ* Vt. Tu *iraſceris tanquam leo, quaſi canis, uelut urſus: eſt metaphora.* Tu *iraſceris ſicut, uel ſicuti leo: comparatio eſt.* Ibi *enim dico te leonem, hic aut leoni ſimilem: quod hinc probatur, quod illud reſoluitur per uerbum ſubſtantiuũ, hoc per idem uerbum.* Tu *iraſceris tanquàm leo: id eſt, tanquam leo eſſes.* Iraſceris *ſicut leo: id eſt, ſicut leo iraſcitur.* Atqui *quomodo hoc ipſum probatur, quod ita hæ orationes reſoluantur potius, quam è contrario?* Nempe *quòd cum huiuſmodi uerbis coniunctas inuenimus: ut,* Tu *incedis uelut eſſes rex, non autem, ſicut eſſes rex.* Rurſus, Tu *incedis, ſicut incedit rex, non autem, uelut incedit rex. ita in ſimilibus:* Ego *ſentio ſicut* Plato: *ſupple ſentit: non, ſicut* Plato *eſſem.* Ego *dico ſicut antea. ſupple dixi: non, ſicut antea fui.* Poſ*ſunt tamen illa, quæ dixi, reſolui per idem uerbum, ſed non in indicatiuo: ut* Tu *incedis, uelut incederet rex.* Adeo *illa, quæ habent præpoſitionem, uix aliter reſolui poſſunt.* Ego *uenio ad te tanquam ad* Deum: *non eſt dicendum, tanquam* Deus *eſſes, ſed tanquam ad* Deũ

acce-

Seru. in illud 11. Aen Et ſellam regni trabeamque inſignia noſtri.

accederem. Denique hæc ſubiunctiuum p. ſtulant, illa indicatiuum. Seruius pro Sicut poſuit Velut, X. I. Aeneidos: Nam diadema, uelut aliarum Italarum gentiũ reges, non habebant. Si uelim afferre exempla iuuentium, plura poſſem ineleganter dicta: ſed unum interim afferam, qui ita è Græco interpretatur. Nam ueluti iuſtum eſt in eos animaduertere, qui aliquid perperam patrarunt: ita his, qui nos beneficiò fouerunt, referre gratiam decet: Veluti pro Sicuti poſuit. Sed deceptus eſt, quia Græci iſta non diſtinguunt. Aliquando ne nos quidem diſtinguimus, utique cum quædam enumerantur, poſteà aliquid exempli ſubiungimus: ut apud Ciceronem Officiorum primo: Tamen ex ſingulis certa officiorum genera naſcuntur, uelut ex parte, quæ prima deſcripta eſt: idem de Natura deorum: Aut quid tam temerarium: tamq; indignum ſapientis grauitate, atque conſtantia, quam aut falſum ſentire, aut quod non ſatis explorate perceptum ſit, & cognitum, ſine ulla dubitatione defendere? uelut

Cap. 56. hac quæſtione. Plinius naturalis hiſtoriæ libro ſecundo: Præter hæc inferiore cœlo relatum in monumenta eſt, lacte, ſanguineq; pluiſſe, M. Attilio, M. Porcio conſulibus: & ſæpe alias carne, ſicut L. Volumnio, C.

Ca. 103. eiuſd. li. Sulpicio conſulibus: ex eaq; non perputruiſſe, quod non diripuiſſent aues. Et iterum: Quidam uero amnes odio maris ipſa ſubeunt uada, ſicut Arethuſa fons Syracuſanus, in quo reddũtur iacta in Alpheum, qui per Olympiam fluens, Peloponneſiaco litori infunditur. In hoc igitur ſolo modo loquendi, Velut cum ſicut ſimilitudinem habet: cum reliquis illis, quæ iam enumeraui,

raui, diſſimilitudinem, quæ nequaquam licet ponere in tali genere ſermonis. Significant enim imaginem, id eſt, non ipſam plane ueritatem: aliquando tamen prope ipſam quoque ueritatem, tum affirmando, tum uerò negando: ut, Pater, tu non amas me quaſi filium, Imò te fili amo quaſi filium. Ego non amplector illum ueluti filium, licet mihi filius ſit. Ille diligit me tanquam filium, licet non attineam. hic planè imago eſt. Habet autem quaſi quiddam proprium, quale eſt: Obijcis mihi, quòd uxorem repudiauerim, quaſi tu idem non feceris: uel, quaſi uero. Quæ exempla nuſquam non plurima ſunt: Vti etiam accipi ſolet pro Vt, & hæc duo, pro Quòd. Vergilius.

Nanq; uidebat uti bellantes Pergama circum, Aeneid. 1.

Hac fugerent Graij. Quintil. Neque ego grauiſſimũ patrem ſuprema ſua iuueni iactaſſe crediderim, ut hæredem filium ſcriberet. Ceu, magis eſt poetarum, ſed quo multi, & præſertim Plinius utuntur. Quidam indocte his temporibus utitur pro Sicut.

De Non quia, & Non quod, de Quo, & Vt Quia & Vt quod. CAP. XXXVII.

Non quia negem hoc bene eſſe compoſitum, ſed quia legem hanc eſſe componendi in omnibus principijs recuſem. Iterum idem Quintil. & febrem quiete, & abſtinentia, non quia rationem uidebat, ſed quia ualetudo ipſa coegerat, mitigauit. Iterum: Quod ego non idcirco potiſſimum in hac parte tractare ſum aggreſſus, quia non in cæteris quoque doctoribus idem hoc examinandum quàm diligentiſſimè putem, ſed quòd magis eius rei neceſſariam mentionem facit ætas ipſa diſcentium. Iterum: Non quia prodeſſe unquam ſatis ſit, Lib. 2. ca. 18.

ſed quia hoc proſpicere debet, ne quid peius, quam fecerit, faciat. Ex his exemplis uidere licet, nunc bis Quia repeti: nunc unum Quia eſſe, & unum Quòd: & ubi eſt Quia, ibi ſemel, bis ue poſſe eſſe Quòd. Præterea in ſecundo membro nunc ſubiunctiuum eſſe, nunc indicatiuũ, nunquam tamen idem repeti uerbum, præſertim modo uerbi mutato, ut fecit quidam, qui ait: Non quia amicus non eſſes, ſed quòd ita amicus eras: Quum dicere debuiſſet, Non quia non amicus, ſed quia: uel, ſed quòd ita amicus eſſes. In quo illud obſeruatione dignum, de cauſa efficiente dicendum eſſe Quia, & Quòd: de finali, Quò uel Vt: de duobus priorib. exempla inſpeximus, de poſterio ribus Cic. in Philip. Non ut proficerem aliquid, ſiue nõ quò proficerem aliquid. Quidam ignari huius differentiæ, ſcribunt non rarò Quò, pro Quòd: ut apud eundem & eodem in loco: Primum igitur acta Cæſaris ſeruanda cenſeo, non quò probem, cum ſcribendum ſit Quod, pro eo, quod eſt Quia, Quid ſigni? certe quòd in altero membro eſt Quia, quum dicit: Sed quia rationem habendam cenſeo pacis, atque ocij. Et nemini dubium eſt Quod, reſolui per Quia: & Quò, per Vt: & hoc in loco à Cicerone ſignificari cauſam efficientem, cui compe tunt Quòd, & Quia: non finalem, cui competunt Quò, & Vt: quod liquidè probatur, quum in eadem ſententia de utraque cauſa fit mentio. Quale eſt, Non caſtigo te, quòd odio habeam, ſed quò meliorem efficiam. In primo membro eſt cauſa efficiens, in ſecundo cauſa finalis. Mutemus iterum cauſas ſic: Caſtigo te, non quòd odio habeam, ſed quòd amem. Rurſus, Non caſtigo te, quò uoluptatem, ex contumelia tua contraham, ſed quò melio-

rem

rem reddam. Vbi eſt Quod, illhic poſſe poni Quia: & ubi Quò, illhic Vt, uel duplex, uel ſimplex, iam dictum eſt.

De facio ut, & Committo ut. CAP. XXXVIII.

INuitus feci, ut C. Flaminium de Senatu eijcerem. Et alibi idem Cic. Faciendum puto, ut paucis rationem noſtri conſilij demus. Et Quint. Quòd ſi nemo miratur poetas maximos ſæpe feciſſe, ut in principijs operum ſuorum Muſas inuocarent. Diſcrimen habet hic loquendi modus ab altero. Alibi nanq; fit aliud propter aliud, ut quum quis inuigilat diligentius faciendæ mercaturæ, cur id faciat interrogatus, ut liberi mei honeſtius uiuant, reſpondebit. Aliud eſt ergo, quod ipſe facit: aliud propter quòd hoc ipſum facit. Non ita in exemplis à me modò recitatis. Quid Cato fecit, ut Flaminium eijceret de Senatu? Nempe id ipſum quod fecit. Quid faciunt poetæ, ut muſas inuocent? Nempe nil aliud, niſi q̃ muſas inuocant. Idem eſt igitur in genere huiuſmodi principium & finis: ſiue opera, & effectus. Idem fecit Cic. quodam in loco, in uerbo, Committo: Qui ſecundum naturam uiuere uolet, nunquam committet, ut alienum appetat: & quod alteri detraxerit, ſibi aſſumat. Idem eſt hoc, ac ſi dixiſſet: Qui ſecundum naturam uiuere uolet, nunquam alienum appetet, ut in ſuperioribus Inuitus C. Flaminium Senatu eieci: & paucis ratio noſtri conſilij eſt reddenda: & ita in cæteris.

Cicero de ſenectute. Ad Heré. li. 1. In proœmio lib. 4. Inſt. Lib. 3. Offic.

De Quod, & Quum. CAP. XXXIX.

QVòd, & Quum, quiddam peculiare in oratione exhibent: ut in Bruto Cic. Augebat etiam moleſtiam, quòd magna ſapientium, ciuiumq; bono-

Epiſt. 14. li. 5. fam.

rum penuria iam in ciuitate eſſet. Idem ad Plancum: Quo in periculo nonnihil me conſolatur, quum recordor hæc me tum uidiſſe. Quid eſt, quod augeat Ciceroni moleſtiam? aut quid eum conſolatur? uel quod magna penuria ſapientũ eſſet, uel quum recordaretur ſuæ prouidentiæ? Nempe hoc ipſum, quòd magna penuria ſapientũ eſſet, & quòd illud ſuum conſilium recordaretur. Idem eſt igitur id, in quo moleſtiam, conſolationem'ue capit, & propter quod ipſam moleſtiã, ac conſolationẽ capit.

Qua de cauſa, Vt Tamen, & ſimilia abiiciuntur quandoq; ab oratione. CAP. XL.

Cic. in Cato. Maio. *SAepe admirari ſoleo, quòd nunquam tibi grauem ſenectutem eſſe ſenſerim. Quid miraris Scipio te non ſenſiſſe, quod ſentire non poſſes? Quippe quod nunquam fuit. Miraris, quòd nunquàm ſenſeris me fuiſſe luſcum, qui nunquam fui? Mirandum potius foret, ſi ſenſiſſes me luſcum, aut grauiter tolerantem ſenectutem. Verum ſic locutus eſt Scipio cum Catone, quaſi diceret. Miror ſenectutem tibi, ut ſentio, non eſſe grauem.*

Lib. 2. Offic. c. de magnanimitate. *Et alibi idem Cicero: Declarat autem ſtudium bellicæ gloriæ, quòd ſtatuas quoque uidemus ornatu fere militari. Non quòd uidemus, ſed ut uidemus, quòd ſunt ſtatuæ ornatu fere militari, declaratur ſtudium bellicæ gloriæ.*

In Lælio *Et alibi: Non tam me iſta fama delectat, falſa præſertim, quàm quòd ſpero amicitiæ noſtræ memoriã ſempiternam fore, pro eo, quod eſt, Quam quòd amicitia noſtra (ut ſpero) ſempiterna erit. Et alibi: Num*

Philip. 1. *etiam contemnitis, quòd ſenſiſtis tam charam populo Romano Auli Hirtij uitam fuiſſe? pro eo quod eſt, Quod ut ſenſiſtis, tam chara uita Hirtij pop. Rom. fuit. Et alibi:*

bi: Et *eò ſtudioſius hoc negocium ſuſcepimus, quòd te non ſine cauſa uelle cognoſcere rhetoricam intelligamus, pro eo quod eſt*, Vt *intelligo, non ſine cauſa uis cognoſcere rhetoricam.* Quintil. *in* I I. *Sicut* Polycratem *quum* Buſirim *laudaret, & Clytemneſtram, quanquàm is, quod diſſimile non eſt, compoſuiſſe orationem, quæ eſt habita contra Socratem, dicitur.* Non *eſt hoc*, Quòd *compoſuiſſe dicitur orationem contra Socratem, ſimile illi*, Quod *laudauit* Buſirim *& Clytemneſtram, ſed hoc ipſum, quòd compoſuit orationem, ut dicitur.* Namque *dum fortius opus permiſit etas, terram manibus ſubegit, & difficultatem labore perdomui, & inuitò ſolo nonnihil tamen fœcunditatis expreſſi, ſubintellige quamuis: ſic*, Quamuis *ſolum eſſet inuitum, tamen nonnihil expreſſi fœcunditatis.* Et, In *his priſtinæ fortunæ reliquiis miſeris, & afflictis, tamē haberet quoſdam quorū animos ne ſupplicio quidem ſuo ſatiare poſſet, id eſt, quamuis reliquiæ priſtinæ fortunæ miſeræ ſint, & afflictæ, tamen haberet quoſdam &c.* Illud *hoc loco non omittamus, quærentes ubi eſt quamuis, licet, etſi, quanquàm, ſimiliaq́;, & tamen, unde incipienda ſit conſtrui oratio?* Vtrinque *prohiberis.* Sed *nimirum à uerbo cui adhærebat tamen, ipſo tamen excuſſo: quod idcirco in ligatura, & quaſi iunctura orationis incertum eſt, quia oratio unde non debuerat, inceperat.* Vt, Etſi *uereor iudices, & cætera.* Quòd *ſi à principali uerbo cœpiſſet, ſuperuacuum fuiſſet inſerere tamen.* Nunc *igitur quum rectè inchoatur,* Illam *dictionem ut ſuperfluam, quaſi functam officio ſuo debemus abijcere.*

Ad Herē. in proœm. Cap. 18. Cic. pro Milone.

De Duntaxat. CAP. XLI.

DVntaxat, licet idem ſignificet quod ſolùm, tamen fere ſolet aliter in orationis ſerie diſponi, nec recipere poſt ſe illud, ſed etiam: ut ſolùm, ut tantùm, ut modo faciunt. Cicero pro Deiotaro: Quod ipſum etſi non iniquum eſt in tuo duntaxat periculo. Et de Oratore: Ita loquamur, ut ei tradamus ea duntaxat, quæ nos uſus docuit. Quintilianus in undecimo: Ergo
Cap.3. quum iudex in priuatis, aut præco in publicis dicere de cauſa iuſſerit, leniter conſurgendum, tum componenda toga, uel (ſi neceſſe erit) de integro inijcienda, duntaxat in iudicijs: apud principem enim, & magiſtratus, ac tribunalia, non licebit. Paulò poſt: Narratio magis
Eod.lib. &ca. prolatam manum, amictum recidentem, geſtum diſtinctum, uocem ſermoni proximam, & tamen acriorem, ſonum ſimplicem frequentiſſime poſtulabit in his duntaxat, qualia hæc ſunt. Caius tamen, & Paulus præter morem hac dictione ſunt uſi. Alter enim ait ſic: Fabros lignarios dicimus non eos duntaxat, qui ligna dolant, ſed omnes, qui ædificant. Alter ſic: Quum tutor non rebus duntaxat, ſed etiam moribus præponatur, in primis mercedes præceptoribus, non quas minimas poterit, ſed pro facultate patrimonij, pro facultate natalium conſtituet. Semel quoque T. Liuius lib. XLVI. Nec animum uobis duntaxat fidelem ac bonum præſtitit, ſed omnibus interfuit bellis, quæ geſſiſtis.

De Quandoquidem, Quando, Quatinus, & Quatenus. CAP. XLII.

QVandoquidem, & Quando, idem ſignificant: & ſignificant Quoniam. Cicero, & Vergilius frequentius ſuperiore utuntur, Quintilianus poſteriore

ſteriore.Cicero igitur de Oratore: Quæ ſunt in hominum uita,quandoquidem in ea uerſatur orator, atque ea eſt ei ſubiecta materia, omnia quæſita,audita,lecta, diſputata,tractata,cognita eſſe debent.Vergilius:

Quandoquidem Auſonios coniungi fœdere Teucris. Aeneid. 10.

Sine quidem:Hic tibi(fabor enim) quando hæc te cura remordet. &c. Mirorq́; cur Priſcian. illud Vergilianum Quando, pro Aliquando expoſuerit: Aeneid.1. Priſc. lib. 15.

Aſpera queis natura loci dimittere quando Aeneid. 10.
Suaſit equos.quod accipiẽdũ eſt pro Quoniã:ut alibi:
-His ſe,quando ultima cernunt, Aeneid.2.
Extrema iam morte parant defendere telis.

Quintilianus:Quando igitur orator eſt uir bonus (is autem citra uirtutem intelligi non poteſt: uirtus etiamſi quoſdam impetus ex natura ſumit, tamen perficienda doctrina eſt)mores ante omnia oratori ſtudijs erunt excolendi. Eiuſdem ſignificati eſt Quatinus apud ſeculum duntaxat Quintiliani.Is ita ait:Sed quatinus luctus noſtri in ius uocantur,& flenti diſputandum eſt,& orbitati ſuæ mater iraſcitur,ſuperemus, quam exorare non poſſumus.Et eius diſcipulus Plinius Iunior:Et quatinus negatur nobis diu uiuere,relinquamus aliquid,quod nos uixiſſe teſtemur.Quatenus autem ſignificat inquantum ſicut Eatenus intantum.Cicer.in Lælio: Videndum eſt quatenus amicitiæ tribuendum eſt.Seculum autem Quintiliani,quod dixi,à Liuio,Vergilio,Horatio exordior: quorum ultimus in Sermonibus ſic ait:

Lib.12. cap.1.

Decla.6.

Si verum elegantiarum Vallæ codicẽ nactus fuiſſet Mancinellus, nõ hic ſuã in eum exercuiſſet limã.

Epiſt. 7. lib.1.

Surrentina uafer,qui miſcet fece Falerna Satyr. 5. lib.2.
Vina,columbino limum bene colligit ouo,
Quatinus ima petit uoluens aliena uitellus.

* Mirorq; cur Priſcianus.) Verba Priſciani ex lib. XV ſic habent. Quando autem & interrogatiuum & relatiuum eſt & infinitum. Interrogatiuum ut quando ueniſti? Relatiuum, ut quando eram iuuenis peccaui. Infinitum, quando ueniam faciam. Accentu tamen diſcernitur, quomodo & nomina interrogatiua & relatiua: Inuenitur tamen etiam pro aliquando, & pro caſuali coniunctione. Vergilius in decimo:

Aſpera quis natura loci dimittere quando,
Suaſit equos.

Quando pro aliquando. Idem in primo Aeneidos:

Hic tibi fabor enim, quando hæc te cura remordet. Hactenus Priſcianus.

De Igitur, Ergo, Quare, Quamobrem, Quapropter. CAP. XLIII.

Igitur, atque Ergo breuioribus adhibentur concluſionibus, Quare, Quamobrem, Quapropter, maioribus: niſi ita dicas, Neſcio quare ſic loquaris, Intelligo quamobrem ſic facias. Illud autem primum quod protuli ſæpe ad ſignificandam coniunctionem partium orationis adhiberi ſolet, & fere poſt aliquam rem interiectam, quaſi in hunc ſenſum, Vt autem continuem, ut pergam ad ſequentia, Ac ne ſim longius in exemplo, ut neceſſe foret, afferam breue ex poeta ſumptum.

Verg. eclog. 7.

Et certamen erat Corydon cum Thyrſide magnum:
Poſthabui tamen illorum mea ſeria ludo:
Alterius igitur contendere uerſibus ambo Cœpere.

Ergo, & ſi rarius, tamen nonnunquam, & hoc modo uſurpatur.

De Adeo Vſqueadeo, Vſque eo, & Tantum. CAP. XLIIII.

In Eunuch. act. 1. ſcen. 2.

Adeò exponunt pro ualde: ut Terent. - Adoleſcentem adeò nobilem. Significat etiam Intantum

tum nonnunquam ſequente Vt, *nonnunquam non ſequente:ut apud* Quintilianum: Cuncta(*ſi uidetur*)*iura percurrite, nuſquam adeò pro nobis ſolicita lex eſt,ut quod præſtat extorqueat.*Dedit *cæco talionis actionem, non manus recuſantis impellit:iniuriarū,cædis agere permiſit,ſed non cogit inuitos: adeò penè leuius eſt ultionem perire,quam poteſtatem.*Genus *ſeruitutis eſt coacta libertas.* Hic *eadem ſententia fuerit,ſi dixero:* Adeò ut *penè leuius ſit ultionem perire,quam poteſtatem:* Nam *ſæpe hoc modo legimus adeo poſitum cum uno uerbo,nō cum duobus, quale fuerat exemplum ſuperius:ut apud eundem,* At *quum protinus reſpondendum eſt, omnia parari non poſſunt,adeò ut paulò minus prōptis etiam noceat ſcripſiſſe, ſi alia ex diuerſo, quàm opinati fuerint, occurrerint.*Licuiſſet *hoc etiā ſic dicere,*Adeò *paulò minus promptis etiam nocet ſcripſiſſe.*Idem *efficit uſque adeò,& uſque eò, ut apud eundem:*Hinc *rumor,& uana de ſe perſuaſio,uſque adeò ut illo diſcipulorum tumultu inflati, ſi parum à præceptore laudentur,ipſi de illo male ſentiant.*Sine *ut,& per indicatiuum apud Ciceceronem:*Ne *ſiquando ei dicendum erit de iuſtitia,de fide,mutuetur à* Platone,*qui quum hæc exprimenda uerbis arbitraretur,nouam quandam finxit in libris ciuitatem,uſque eò illa,quæ de iuſtitia dicenda putabat,à uitæ conſuetudine, & à ciuitatum moribus abhorrebant.* Multi *ad hunc ipſum modum uſurpant* Tantùm.

De Or. li.1.

De Quin,& Quinetiam. CAP. XLV.

Quin,*pro* Quinetiam, *ſiue,* Atque etiam.Vergilius. Aenid. 1.

*-*Quin *aſpera* Iuno,

Quæ mare nunc, terraſq; metu, cœlumq; fatigat,
Conſilia in melius referet.

Quin, pro vt *non, ubi deſideratur utique ſubiunctiuum uerbum, idemq; non principale: ut idem lib.* III. *Aeneidos:*

Hic tibi nequa moræ fuerint diſpendia tanti, &c.
Et paulò pòſt,
Quin adeas uatē, precibuſq; oracula poſcas. Quin pro Cur non, ſemper interrogatiuè, & per indicatiuum Idē:

Eclog. 1. *Quin tu aliquid ſaltem potius, quorum indiget uſus,*
Viminibus, molliq; paras detexere iunco?

Neſcio quid uiderit Seruius, qui hunc locum expoſuit per Quinetiam. Sed duo priores ſenſus uulgò ſunt noti, in carmine, & in proſa frequentes, & obuij. De tertio afferam ex oratoribus quoque exemplum. Cic. pro Rabirio: Quin compeſcitis iſtam uocem indicem ſtultitiæ,
Decla. 15. circa fin. *teſtem prauitatis? Quintilianus in paupere amatore: Quin potius iuuenis admittis conſilij rationem?*

De Secundum præpoſitione. CAP. XLVI.

Georg. 3. SEcundum, *nonunquā pro iuxta, & poſt. Vergilius:*
Saltibus in uacuis paſcant, & plena ſecundum
Declam. 1. *Flumina.- Qintilianus pariete palmato: Tu iaces ſecundum occaſionem, & expeditum tibi in proxi-*
Epiſt. 12. li. 4. Epiſt. fa. Cic. *mo facinus eſt. Sulpicius: M. Marcellum poſt cœnæ tempus à Magio Chilone familiare eius pugione percuſſum eſſe, & duo uulnera accepiſſe, unum in ſtomacho, alterum in capite ſecundum aurem. Hic iuxta ſignificat. Item quod ab altero ſecundum eſt, id iuxta eſt, atque poſt. Ideoq; Secundum pro poſt accipitur, quaſi ſecundo loco.*
Declam. 9. *Idem Quintilianus in Gladiatore: Nam quod unum mihi*

ſecun-

ſecundum patrem fortuna uidebatur paraſſe præſidium, id ego ſperare in illa ſorte non poteram. Cicero: Proxime *autem, & ſecundum* Deos, *homines hominibus maxime utiles eſſe poſſunt.* Idem *appellat* L. *Annium, qui erat inſtitutus ſecundum filiam.* Liuius lib. IX. Hetruſci *belli fama exorta eſt: nec erat ea tempeſtate gens alia, huius ſecundum* Gallicos *tumultus arma terribiliora eſſent.* Secundum *etiam accipitur pro eo, quod eſt* Pro: *ut* Secundum *te litem do:* Secundum *me iudica:* Secundum *ſe iudicium des uult: id eſt, pro me, pro te, pro ſe.* Et *pro* In: *ut,* Secundum *quietem: id eſt, in quiete ſomni.* Secundum *autem* Platonem, *ſecundum* Pythagoram, *ſenſus hic notiſsimus eſt.* De Off. li. 2.

De Iam, & Iamiam. CAP. XLVII.

IAm, *eleganter uſurpari ſolet, aliquando quaſi pro* Tunc: *ut* Cicero, Ipſa *uerba compone: & quaſi coagmenta (quod ne Græci quidem factitarunt) iam neminem anteponas* Catoni. Quintilianus: Quòd *ſi ſatis prudenter ea uiderint, iam propè conſummata fuerint præcipientis opera.* Aliquando *ſignificat:* Prætereà, *quaſi nodus quidam inter ſententias: ut* Vergilius, De claris orat.

Iam *maris immenſi prolem, & genus omne natantū,* Georg. 3.

Iam *uarias pelagi uolucres.* Huiuſmodi *exempla ſunt crebra.* Idem *efficiet iunctum cum* Vero: Iam *uero urbibus conſtitutis, &c.* Iamiam *de futuro, palam eſt, quid ſignificet: ut,* Iamiam *aderit.* Et *de præſenti, licet ad futurum reſoluatur:* Georg. 1.

-Iamiamq; *manu tenet, & premit haſta, quaſi nunc nunc tenebit.* Nonnunquam *figurate per indignationem, miſerationem ue accipitur: ut idem* Verg. -Iamiam Aeneid. 2.

nec Aeneid. 4.

nec maxima Iuno,

Nec Saturnius hæc oculis pater aſpicit æquis.

Cicer.in Verrem: Iamiam Dolabella *neque me tui,neque tuorum liberorum, quo te aliqui innocentem putant, caſus miſeret.* Quintilianus: Iamiam *malo uenena, ferrum,ſubitos ictus, improuiſamq; mortem: qui inceſtum non credit, torquere non debet:qui credit, ſtatim debet occidere.*Et *hæc per indignationem.* Per *miſerationem uerò,*Salluſt.*in* Iugurtha:Iamiam *animo meo chariſsime frater,quanquam tibi immaturo, & unde minimè decuit,uita erepta eſt,tamen lætandum magis,quàm dolendum puto caſum tuum.*Per *exhortationem quoque: ut apud* Quintil.Iamiam *commilito quicunque caſus manet,etiamſi te* Imperator *damnaturus eſt, habes ſolatium,ſatius eſt,quàm à patre occidi.*

De Tantiſper, Pauliſper, Aliquantiſper, Parumper, & ſimilibus. CAP. XLVIII.

TAntiſper,*ferè poſtulat poſt ſe* Dum *pro* Donec, *ſiue* Quandiu.Nam & Donec *duobus modis accipitur.*Dabo *operam uoluptatibus donec moriar: i.uſque ad mortem: &* Dabo *operam uoluptatibus donec uiuo:i.quandiu uiuo.* Eiuſdem *naturæ eſt* Dũ.Ideoq; *in priore ſenſu amat ſubiunctiuum: in poſteriore indicatiuum more*Donec:*ut apud* Cic.Deinde *eſt in carcerem deductus,ut ibi eſſet tantiſper,dum culeus, in quem coniectus deferretur, compararetur.* Terent. Ego *te meum eſſe dici tantiſper uolo,*Dum *quod te dignum eſt,facies.* Sunt *tamen qui pro* Tantummodo *accipiant.* Sunt *qui etiam pro* Intereà.Cætera *quoque ſic à* Per,*compoſita, temporis breuitatem referuntur:* Parumper, Pauliſper,

De Inuen. lib.2.

In Heauton. act.1. ſce.1.

Aliquantiſper. ſunt qui per imperitiam hæc accipiunt pro ſuis primitiuis, quæ ſunt Parum, Paulum, Aliquantulum.

De fere, & Temere. CAP. XLIX.

Ferè, ſignificationem habet non omnibus notam, niſi quando ſignificat Penè, cuius ſignificatio eſt, Paulum abfuit quin: ut Penè, ſiue ferè in manus hoſtium incidi, id eſt paulum abfuit, quin in manus hoſtium inciderem. Altera ſignificatio eſt, quum ſubintelligitur aliqua uniuerſalitas: ut Quint. Hæ ſunt ſerè emendatè loquendi, ſcribendiq; partes, i. ferè omnes. Ideoq; ferè omnes adiungitur: ut idem, Nam in omnibus ferè minus ualent præcepta, quam experimenta. Similiter de loco, de tempore, ſimilibusq;: ut, Vtor fere hac ueſte in faciendis ſacris, i. in omni ferè tempore. Ferè Romani orbem ſubegerunt, id eſt, ferè totum orbem, Ferè fit, ut iuuenes ament, id eſt, fere ubique. Cuius ſignificationis imperiti corruperunt illud Ciceronis de Amicitia: Memini illum in eum ſermonem incidere, qui tum fere multis erat in ore, quum ſcribendum ſit, Qui tum fere erat in ore, id eſt, fere omnibus. Pro Fere accipitur Temere apud omnes poſt Ciceronem natos: ut Quintil. Illud ingeniorum uelut præcox genus non temere unquam peruenit ad frugem. Sunt enim quædam, quæ ſequens, ac proximum M. Tullio ſeculum adiungenda exiſtimauit: ut Procul dubio, Obiter pro ſpecialiter, tali cauſa, uel pro ſtatim: Quoties pro quando. Nam Cic. fere nunquàm utitur, niſi ad dat toties. Citra pro ſine: ut ibi, Pluſq; ſi ſepares, uſus ſine doctrina, quàm citra uſum doctrina ualeat, Interim pro aliquando, Meo nomine, Tuo nomine, Hoc nomine,

Li. 1. ca. 4.

Quintil. Li. 2. ca. 6.

pro

pro mea, tua, hac cauſa, ſiue hoc reſpectu: ut ibi, Minus *eſt quod flendum meo nomine, quàm quòd illius gaudendum eſt.* Et *alibi:* Ago *quinimo gratias hoc ſolo nomine crudeliſsimis fatis, quod maximum facinus non in prima æui mei parte poſuerunt.* Cicero *rariſsime: ut in* Bruto, *At uerò inquam ego tibi* Brute *non ſoluam, niſi prius à te cauero, amplius eo nomine neminem, cuius petitio ſit, petiturum.* Et *pro Sylla:* An *cum tanto imperio, tantaq; poteſtate non dicis fuiſſe regem, nunc priuatum regnare dicis? quo tandem nomine? Sed hoc declinabile eſt.* Nunc *autem de indeclinabilibus agimus, qualia & hæc ſunt:* Alioqui, Alias, Nihilominus, *Super, & Supra, diuerſius aliquantulum à* Ciceronis *uſu.* De *qua differentia in commentarijs à me in huius orationes, & illius declamationes componendis diſſeretur.*

Quintil. in proœm. li. 6. Inſtit.

De Perinde, Proinde, Subinde, Identidem, Itidem, & Item. CAP. L.

PErinde, *flagitat poſt ſe* Ac *ſi, uel* Atque *ſi, quum ſignificatio eius ſit* Ita: *ut,* Fac *perinde, ac ſi tua res eſſet: id eſt, ita quaſi. Cum negatione uerò etiam* Quàm: *ut Sueton. de uita* Domitiani, Nulla *tamen re perinde motus, quàm reſponſo, caſuq;* Aſcletarionis *mathematici.* Quòd *ſi non ſequatur nec* Ac *ſi, nec negatio, accipietur pro æque: ut* Plinius Iunior, Funus *Virginij* Rufi *maximi, & clariſsimi uiri, et perinde feliciſs.* Pro *ita, id eſt, multùm: ut idem Suetonius de uita Galbæ,* Quare *aduentus eius non perinde gratus fuit.* Proinde *idem eſt quod* Ideo, *uel potius* Ideoq;: *ſemper enim dependet à ſuperiore ſententia.* Quidam, *quorum eſt* Lucretius, *accipiunt* Proinde *in eam ſignificatioanem quã dedi-*

Cap. 5.

Epiſt. 1. lib. 2.

Cap. 13.

Lucret. li. 4. Porro

dedimus perinde: ubi Proinde duas ſyllabas habere facit. Subinde reperitur pro, Inde, uel Deinde, Statim: ut Tit. Liu lib. III. Subinde acceptus à Publio Numitorio Spurius Oppius. Et Horat. ad Cel. epiſt. VIII. lib. I.

Si diceret rectè, primùm gaudere, ſubinde
Præceptum auriculis hoc inſtillare memento.

Etiam pro Identidem, ſiue Frequenter cum quodam interuallo: ut ſi iter faciens crebrò ad comitem reſpiciam, an me ſequi poßit, dicam, Subinde reſpicio. Cice. autem diceret Identidem. Nam Subinde uti non ſolet, ne æquales quidem eius, Varro, Salluſtius, Cæſar: licet illi utantur Nouißimò pro ultimo, multiq; alij, quod Cice. non facit. Itidem, & Item ſignificant id, quod Similiter. Hæc omnia ab Inde compoſita Priſcianus, multiq; alii pronunciari uolunt accentu in antepenultima ſyllaba, qualia ſunt (ut eidem placet) compoſita à Quando, Aliquando, Siquando, Nequando, Nunquando. Eſt enim hoc ultimum & ipſum compoſitum, ideoq; per n, in tertia litera ſcribendum eſt, non per m, pro eo quod eſt Num aliquando. Eſt autem huius monoſillabæ ſignificatio penè eadem quæ An, ſubintelligitq; utiq; negationem. Vt, Num ego te ſpoliaui? quaſi dicat, Ego te non ſpoliaui. At quoties per negationem interrogamus, ſubintelligitur affirmatio: ut, Non ego te ſpoliaui? quaſi dicat, Ego te ſpoliaui. Affirmatiua autem reſponſio hæc propria eſt, Etiam. Vt uidiſti me hodie? ſi uidi te, reſpondere debeo, Etiam, uel Sic. Plinius ad Tacitum: Studes in quam? reſpondit, Etiam. Vbi? Mediolani. Vulgo autem reſpondemus, Ita: neque hoc ſine auctoritate. Simo apud Terentium dicenti Dauo, mihi ne? reſpondit, Ita.

omnes quæcunque cibũ capiunt animãtes, Vt ſunt diſſimiles extrinſecus, & generatim, Extima membrorum circũ textura coercet, Proinde et ſeminibus conſtant, uariantq; figura.

Priſcian. lib. 5.

Epiſt. 13. lib. 5.

Terent. in And. ſce. 2. act. 5.

De

De Nunc. CAP. LI.

Lib.1. NVnc,ſolet uſurpari ſine ſignificatione temporis: ut de Diuinatione Cicero: Quæ quidem multò plura eueniet,ſi ad quietem integri iremus: nunc onuſti cibo, & uino,confuſa,& perturbata cernimus. Et de Oratore : Et ſi in huiuſmodi genere nihil eſſet niſi falſum, atque imitatione ſimulatum, maior ars aliqua eſſet requirenda: nunc ego quid dicam? Et in eodem:Nam ſi ita diceres,& cætera. Nunc uerò fateris, & cætera.

De Bene,Male,Peius,Peſſime. CAP. LII.

De Orat. lib.2. Li.12.c.8. BEne,nonunquam accipitur pro Valde:ut Cice.Habetis ſermonem bene longum.Quintil.Quum multa diſertè,ſummiſq; clamoribus, quæ neque ad iudicem,neque ad declamationem pertinent, decantauerunt,bene ſudantes,beneq; comitati per forum reducuntur.Huic ſimile quiddam habet Male,ut Comici frequenter utuntur.Male mihi timeo:pro eo quod eſt Valde timeo.Cicero in Bruto:Addebat etiam,idq; ad rem pertinere credebat, ſcriptores illos male mulctatos.id eſt, non bene dixit mulctatos, ſed male. Neque id ſolum in poſitiuo aduerbio, ſed in ſuperlatiuo quoque:ut Peßime mulctatos.Atque adeo in comparatiuo, ſed frequentius cum uerbo Odi:ut idem in Philip.Quo neminem ueterani peius oderunt. Peius, quaſi magis,& ualidius. Idem Epiſt. 2.li. 7.fam.epi. ad Marium:Oderam multò peius hunc, quàm illum ipſum Clodium: Illum enim oppugnaueram,hunc defenderam. Nec tantùm per comparatiuum cum hoc uerbo,uerùm etiam per poſitiuum , Vt Terent. in Adelphis:
Act.4.ſce. -Illud rus nulla alia cauſa tam male odi, niſi quia Pro-

pe

pé eſt.tam male,pro eo quod eſt, Tam ualde.Per aliud autem uerbum,ut Ouidius Heroidum. Epiſt. Phæd. ad Hippoly.

Peius adulterio turpis adulter obeſt.

De Super,Supra,Intra,Infra,Subter. CAP. LIII.

SVper,& ſupra,licet in eodem loco ſedere poßit,tamen in hoc plerunque differunt, quòd illud contiguum eſt,hoc interiecto ſpatio.Vt, Sedeo ſuper lapidem,magis quam ſupra lapidem.Rurſus: Aquila uolat, uel,nubes pendent ſupra nos potius , quam ſuper nos. Non tamen ſic ſemper:ut apud Quint.Nec ulla eſt ſupra terras adeò rabioſa bellua,cui non imago ſua ſancta ſit. Et Liuium lib. XLIIII.Vbi circa muros ſubter terram per dies quindecim pugnatum eſt. Intra, & infra etiam differunt: quia Intra ad numerum,& ſpatium refertur: ut Intra uiginti dies:&, Intra muros:non autem infra uiginti dies:uel,infra muros.Infra ad dignitatem,& ad locum:ut, Infra dignitatem meam eſt:&,Infra tectum, id eſt, ſubter tectum.Denique Intra habet relatiuum Extra:Infra uerò Supra.Subter quoque relatiuum habet ſuper:ideoq; tactum rei fere ſignificat. Vt, Hic urinator mirifice natat,duratq; ſubter aquam.

De Sicut,Ita,Itaque,& Sic. CAP. LIIII.

SIcut,habet nonnunquam uenuſtatem magnam,atque utilitatem in diſponendo, quoties antecedentem anectit cum ſequente ſententia: ut apud Quintil. Sunt & alia ingenita quidem quæ adiuuant, uox,latus Lib.1. procem. patiens laboris,ualetudo, conſtantia,decor:quæ ſi modica obtigerunt,poßunt ratione ampliari.Sed nõnunquam ita deſunt, ut bona etiam ingenii,ſtudiaq; corrumpant ſicut & hæc ipſa ſine doctore perito , ſtudio pertina-

ci legendi, ſcribendi, dicendi, multa, & continua exerci-
Cap.19. *citatione per ſe nihil proſunt.* Plin. li. VII. *Ferunt Craſ-ſum auum Craßi in Parthis interempti nunquam riſiſſe, ob id* ἀγέλαστον *uocatum, ſicut nec fleſſe multos.* Seruius *grammaticus hac dictione et bene, & frequenter uti-tur.* Poſſumus *eodem modo, quo* Sicut, *uſurpare duo alia.* Quemadmodum, & Quomodo, *aut ſi quid alius eſt eiuſ-modi naturæ.* Habet & *aliam naturam* Sicut, *ut non mo do res ſimiles copulet (quod eſt frequentißimum) ſed di-uerſas quoque, & ſæpe contrarias: ut idem* Quint. *Sed hæc eloquendi præcepta ſicut cognitioni ſunt neceſſa-ria, ita non ſatis ad uim dicendi ualent, niſi illis quædam facilitas, quæ apud* Græcos ἕξις *nominatur, acceſſerit.* Quod *licet dicere etiam per,* Vt. & *quidem frequentius: ut idem,* Quod *ut optimum, ita longè difficilimum. Sed in hoc genere ſermonis bonam ſibi partem uendicat illud,* Ita. *De quo hoc etiam addam, quòd nonnunquam acci-pitur pro* Itaque, *ſed hac differentia, ut nunquam ipſum antecedat in eadem ſententia altera dictio.* Cicero *in* Tuſcu. *Ita nobilißima ciuitas* Græciæ, & *olim potẽtißi ma ſepulcrum ciuis ſui ignoraſſet, niſi ab homine* Arpi *pinate didiciſſet.* Poſſumus *per* Itaque *ſic dicere,* Ita-*que ciuitas, uel ciuitas itaque, eodem modo quo* Sic, *pro* Sicq;. Quintil. *ubi adoleſcente in opere duró, ac uirili ſe exercente dixiſſet, intulit:* Sic *effectum eſt, ut quemad admodum aliqui putant, poſſet citò militare .* Accipitur
Philip.1. *etiam* Ita *pro ualde, ut* Cic. Nec *ita multò poſt edictum* Bruti *affertur &* Caßij. Quintilianus: Nec *res eſt ita magni temporis, ac laboris.*

De Nam, Nanque, Nam quod, Quod autem, & Quod uero. CAP. LV.

NAm, & Nanque quiddam ſimile habent, quod ita, & Itaque: quippe cùm Nanque ſoleat & primum locum ſortiri, & ſecundum, aliquando etiã tertium: Nam, non ſolet, ſed prima ſemper eſt dictionum. Præterea hoc aliquando accipitur, pro Autem, ad diſtinctionem ſententiarum: ut in Salluſtium Cic. Nam quòd in uxorem, atque filiam meam tam petulanter inuectus es. Idem ualet, ac ſi dixiſſet, Quod autem in uxorem, & cætera: ſiue, Quod uerò: ueluti ſæpe incipere ſolemus: ut idem: Quod autem ſcribis, quid de exitu belli ſentiam, magis conſilium petere poſſum, quàm ipſe alijs dare. Idem de Orat. Quòd uerò uiros bonos iure ciuili fieri putas, quia legibus & præmio propoſita ſint uirtutibus, & ſupplicia uitijs, equidem putabam uirtutem hominibus (ſi modò tradi ratione poßit) inſtituendo: & perſuadendo non minis & ui, ac metu tradi. Lib. 1.

De Iterum, Antehac, Poſthac, Deinceps, & Rurſus. CAP. LVI.

ITerum, refertur etiam ad primam uicem, non tantùm ad poſteriorẽ: nam, Iterũ uoco te. i. iterata uice, uſitatum eſt. Iterum uocaui te. i. præter hanc uicem, minus eſt uſitatum. Cic. pro leg. Manil. Quum tantam multitudinem cum tanto ſtudio uideremus, quantam non iterum in eodem homine præficiendo uidimus. Antehac, & Poſthac huic ſimilia ſunt, hoc eſt, ante hoc, uel poſt hoc tempus. Aliquando tamen reperimus Ante illud, uel Poſt illud tempus. Salluſtius: Si erat accenſa libidine, In Cat.

dine, ut ſæpius peteret uiros, quàm peteretur: ſed ea ſæpe antehac fidem prodiderat, creditum abiurauerat.
Cap. 13. *Suet. in* Domit. *uita:* Pari *arrogantia cùm procuratorum ſuorum nomine formalem dictaret epiſtolam, ſic cœpit:* Dominus, *&* Deus *noſter ſic iubet fieri.* Vnde *inſtitutum poſthac, ut ne ſcripto quidem, ac ſermone cuiuſquam appellaretur aliter.* Deinceps, *ſimiliter accipitur pro* Dehinc, *&* pro Deinde, *atque etiam pro* Gradatim. Cic. *in* Tuſcul. Omnes *qui deinceps accubarent, ad lyram canerent.* Et *ad* Thermum: *Sed tamen tres fratres,*
Epiſt. 17. lib. 1. *ſummo loco natos, promptos, non indiſertos, te nolim habere iratos, quos uideo deinceps* Tribunos *plebis per*
Aeneid. lib. 6. *triennium fore. Sed redeamus ad* Iterum, *quod aliquid nouitatis exhibet, quum dicitur:-* Iterumq́; *ad tarda reuerti* Corpora. *Quomodo iterum? nunquid ſemel anteà redierant? minimè.* Quid *ergo?* Aut *accipiendum eſt quomodo* Rurſus, *pro econtrario:* Cic. Offi. li. III. *Neque me doloribus dedi, quibus eſſem confectus, niſi reſtitiſſem nec rurſus indignis homine docto uoluptatibus.* Aut Reuerti, Redireq́; *pro uenire: ut idem de* Fato, Ad *Chryſippi laqueos reuertamur. quum nihil de* Chryſippo *meminiſſet.* Quintil. *Si uerum eſt poſt uetuſta ſecula, & innumerabiles annos reddi rurſus alijs corporibus animas, fortaſſe in me renatus ſit aliquis ex illis.* Red*di quaſi dari: nam idem hoc uerbum efficeret.* Et *alibi: Sed ad illos iam perfectis, conſtitutisq́; uiribus reuertamur: quod in cœnis grandibus ſæpe facimus, ut quum optimè ſatiati ſimus, uarietas tamen nobis ex uilioribus grata ſit.* Non *ait reuertendum ad uiliores libros, quaſi ab his incipiendum ſit, ſed quum ſatiati fuerimus bonis*

libris

libris tanquam cibis,poſteà nos ad uiliores cõuertamus.

De Vltro citroque,Huc,Illhuc,Surſum,Deorſum,
Vltro,& Sponte. CAP. LVII.

*VLtro citroq; in factis, & in dictis Quintil.in Cæco: Cæcus quoque inuentus in limine eſt,ſicut ſolet, ultro citroq; commeare.Cic.lib.*VI.*de Rep.Multisq; uerbis ultro citroq; habitis,ille nobis conſumptus eſt dies.Quũ ego te alloquor,tunc uerba ultro, quaſi ultrà eunt:quum te alloquentẽ audio,tunc uerba citro, quaſi citrà ueniunt: ſicut pedes, quum à loco receдo,tunc ultro eunt:quum redeo,tunc citro,Nec elegans eſſet, Huc atque illhuc commeabat,niſi errabundum,& incertum iter ſignifices. Quidam tamen Surſum & deorſum utuntur, opinor,imitantes Teren. qui in* Eunu. *dit:Sex ego te totos Parmeno hos menſes quietum reddam, Ne ſurſum deorſum curſites. Neſcio an de Athenis hoc dictum ſit quibus portus in imo,urbs uerò editiori loco ſita eſt:fortè ſic loqui deceat per Surſum deorſumq; ſi de fortunæ mutabilitate dicatur,quæ nunc tollit,nunc deprimit.Vltro tamen à ſponte ſic uidetur(ut breuiter dicam)differre,quòd Vltro eſt quaſi ſine requiſitione:ut,Vltro ad te ueni:id eſt,à te non requiſitus ueni:Sponte ad te ueni:id eſt,meo conſilio:licet ad res inanimatas transferimus: ut, Multæ arbores ſua ſponte naſcuntur:id eſt,per ſe.*

Decla.2. Act.2.ſce.2.

De Et,Ac,Que,cum ſuis compoſitis. CAP. LVIII.

ET, multifariam ſolet in uſu accipi,cuius conditionis eſt,Que,& ab eo compoſita negatiua Neque, & per Apocopen Nec. Verg. Audieras & fama fuit. Mart.

Eclog.9.

Lib.14. epi.9. *Quòd nummos cernis, mitti nos credis amicæ:*

Falleris, & nummos iſta tabella rogat. Quint. *Hæc*

Lib.1. ca. 1. *primum audiet puer, harum uerba effingere imitando conabitur: & natura tenaciſſimi ſumus eorum, quæ rudibus annis percepimus.* Et, *pro quia accipiendum eſt.* Ouid. *in Faſtis,*

Lib.6. Nil *aliud* Veſtam, *quàm puram intellige flammam,*

Nataq; *de flamma corpora nulla uides.* Que *pro*

Lib.1. Offic. *Quia, ſiue nanque.* Similiter Cic. Non *ſolum nobis nati ſumus ortusq; noſtri partem ſibi patria uendicat, partem amici.* Duplicantur *interdum hæ coniunctiones, ſed in rebus diuerſis uenuſtius: ut,* Te *admirantur & ciues, & hoſpites.* Verg.

Aeneid.1. -O' *qui res hominumq;, deumq;.* Id *eſt, o qui res & hominum, & deorum. Sall. in* Iugurt. *Sedq;, uobisq; dignum eſt, id eſt, & ſe, & nobis dignum eſt.* Raro *tamen in proſa, in carmine uerò frequentius.* Quintil. Nihil *otioſum pati, quodq; in inuentione, quodq; in elocutione annotandum erit.* Quare *de* Nec, *& de* Neque, *& de* Siue, *ſimilibusq;, quoties geminantur (quum facilia inuentu ſint) omitto exempla.* Et, *quoque initijs ſententiarum competit. ut idem lib.1.* Et *finitæ quidẽ ſunt partes duæ, quas hæc profeſſio pollicetur.* Eiuſdem *naturæ eſt* Ac, *&* Atque. Cic. Ac *ſi uolumus eius rei, quæ uocatur eloquentia, ſiue artis, ſiue ſtudij, ſiue exercitationis cuiuſdam à natura profectæ conſiderare principium, & cætera.* Idem: *Atque cæteri* Imperatores, *qui de illo triumpharunt, & cætera.* Interdum *etiam,* Et, *affectui ſeruit: ut idem, pro* Mil. Et *ſunt qui de uia* Appia *loquantur, taceant de* Curia? Et *in* Phil. Et *ad eum legatos de pace*

mit

mittemus qui pacis nuncios repudiauit? Idem: Et *poſtea miramur, quare ferat moleſtè pop.* Rom. Interdum *neque copulam, neque affectum ſignificat, ut ſi hoc modo loquar:* Superaui *illum in palæſtra, & eſt tam uaſtus, & ſum tam puſillus.* Vt idem de Senectute: Defendi *legem* Voconiam *magna uoce, boniſq; lateribus, & uidetis annos meos.* Ac *ſi dixiſſet,* Defendi *legem* Voconiam *iuuenili uoce, atque lateribus, & ſum ita ſenex.* Interdum *etiam tali modo:* Defendi *fortiſſimè illam legem: & hoc in tam prouecta ætate:uel,* Et *id in tam prouecta ætate.* Vel *per* Que, *ſiue per idq́;: ſic,* Idq́; *in tam prouecta ætate.* Repudiaui *uxorem, idq́; auctore patre eius.* Item *per negationē,* Duxi Paulam *uxorem, neque hoc:uel, neque id ſine prudentum hominum auctoritate:uel,* Nec *id ſine conſilio:uel,* Et *hoc non ſine conſilio.* Quæ *exempla & mihi relatu longiora ſunt, & legentibus (ut ſuprà dixi) facilia inuentu.* Illud *non indiget admonitione,* Quæ *pro* Et, & Quoque *pro* Etiam *debere accipi:ut alterum quaſi membra cum membris, alterum quaſi corpora cum corporibus copulet, aliter abſurdum eſſet.* Hoc *admonendum eſt;* Et, *pro* Etiam *apud* Cic. *nuſquam reperiri, ſicut in cæteris illo poſterioribus, ut à* Ver. *incipiamus:ut,* Natus *& ipſe dea.* Quint. Tamen *ſi quid aduerſus te ipſe commiſit adoleſcens, ſit hoſtis & meus.* Cic. *dixiſſet,* Sit *hoſtis etiam meus:uel,* Meus *quoque.* Idem *inquit:* Quod *inter omnes conſtat, niſi inter eos, qui ipſi quoque inſaniunt, inſaniſſimum.* Quint. *(id eſt ſeculum ab illo proximum) dixiſſet tum illo modo, tum etiam ſic:* Niſi *inter eos, qui & ipſi inſaniunt.* Simili *ratione de* Nec, *pro* Nec *etiam.* Vt *idem:* Perſolui *gratia non po-* Lib.6. Aene.

Decla.5. *teſt, nec malo patri.* Cicer. *& ſuperiores omnes dixiſſent,* Nec malo *quidem patri.* Interdum *miſcemus* Et, *atque,* Nec, *nunc ab hoc, nunc ab illo principium ſumentes: ut ,* Et *pacem reſpuis nec bellum geris : uel ,* Nec *bellum geris, & tamen reſpuis pacem: uel ſic,* Et *pacem non uis, nec tamen bellum geris: uel,* Et *pacem non uis, & bellum gerere non potes.* Nam *in* Nec, *ſiue in* Neque *(de utroque enim loquor) incluſa eſt* Et, *uel* Que, *in quæ reſolui poteſt: & ubi eſt* Nec, *uel* Neque, *id reſolui poteſt per* Et *non, uel,* Que *non.* Poetæ *etiam maiorem in his ſibi licentiam permittunt.* Nec, *&* Neque, *ſequente* Enim, *aut* Verò, *pro ſimplici, non pro compoſita negatione accipiuntur. Siquidem idem eſt* Nec enim, *ſiue* Neque enim, *quod* Non enim, *niſi ita reſoluimus,* Non etenim: Neque *uerò, idem quod non uerò, ſi modò* Non *uerò dicere licet.*

De Viciſſim, Inuicem, Mutuo. CAP. LIX.

V*iciſſim, non memor ſum uſquam eſſe apud* Cicer. *&* Quintil. *& fere maximos quoſque auctores, niſi pro* Secundo *loco, ſiue* Ediuerſo, *uel* Econtrario. Vergil. *tantum ſemel, neque id aperte, uidetur uſus pro* Inuicem, *&* Mutuò: *– Quid poßit utraque, uiciſſim* Experiamur. *Quod imitatus eſt* Sueto. *& alij plures.* Cic. *ſemper (quod ego quidem ſciam) ſic:* Id *acciperet ab alio, uiciſſimq́; redderet.* Et *iterum: Sed* Ego *admiratione quadam uirtutis eius, ille uiciſſim opinione fortaſſe nonnulla quam de moribus meis habebat, me dilexit.* Itidem Quintil. *apud quem, & cæteros illius ætatis, non modo* Inuicem *tali modo uſurpatur, quale eſt in* Declamationibus. Inuicem *ſuſtinentes,* Inuicem

Eclog.3. De Amic. Decla.7.

inni-

innixi i. alter alterum ſuſtinens, & uterque alteri innitens, ſed etiam in ſenſu, cuius eſt Viciſsim, *ut in lib.* X. Cap. 7. *Tam contumelioſos in ſe ridet inuicem eloquentia, & qui ſtultis uideri eruditi uolunt, ſtulti eruditis uidentur.* Et *iterum:* Neque *enim uideo quæ iuſtior acquirendi ratio, quàm ex honeſtiſsimo labore, & ab ijs de quibus optimè meruerunt, qui ſi nihil inuicem præſtent, indigni fuerunt defenſione.* Lib. 12. cap. 7. *Plin. poſterior:* Habes *res urbanas inuicem ruſticas ſcribe.* In *eadem ſignificatione eſt* Mutuo, *de quo modo attigi, non ſolum in hac, qualis eſt,* Inuicem *ſe amant, &* Mutuò *ſe amant, &* Mutuus *amor, ſed in ea de qua diſputaui.* Idem Quintil. *in eodem ſtatim pòſt loco:* Ac *ne pauper quidem tanquã mercedem accipiet, ſed mutua beneuolentia utetur, id eſt, reſpondente.* Cicero: Fac *ualeas, meq; mutuo diligas, hoc eſt, mihi in amore reſpondeas.* Epiſt. 15. lib. 10.

De Scilicet, & Videlicet. CAP. LX.

SCilicet, et Videlicet *uidentur ſignificare idem quod* Certè. *ſed uſum ſuum habent, & præcipuum, per amaritudinem quandam cũ deriſu permiſtam apud* Vergil. *Scilicet is ſuperis labor.* Aeneid. 4. *Eſt apud* Teren. *Id populus curat ſcilicet.* In And. act. 1. ſce. 1. Et *apud* Quintil. Hæc *uidelicet expectaſti, ut ne captioſum eſſet officio tuo, maturius rediſſe, ex induſtria tempus triuiſti.* Decla. 12. Nonnunquam *ſine hac amaritudine, & irriſione, ut apud eundem:* Sed *eſt uidelicet ultima quædam calamitatum rabies, & nouiſſime in furorem uota ipſa uertuntur.* Nonnunquam *poſt relatiuum, ſicut ſolet poni* Quidem, *nonnunquam & ante, uel ſine relatiuo.* Et *hi ſunt ferè modi utendi his duabus dictionibus apud doctiſsimos: apud quos uix reperias*

Sic tamen apud Sue. reperiri uidetur in Augu. capit. 35. Ait enim: Sanxit ne pluſ

quam bis in menſe legitimus Senatus ageretur ſcilicet calendis, & idibus.

perias illum uulgò uſitatiſsimum modum, cum ea quæ confuſè dicta ſunt, per ſingula poſtea exponimus: quale eſſet. Quatuor ſunt uirtutes, ſcilicet, uel, uidelicet prudentia, iuſtitia, fortitudo, modeſtia.

LAVRENTII VALLAE IN TERtium Librum Elegantiarum Præfatio.

PERLEGI *proximè quinquaginta* Digeſtorum *libros ex pleriſque* Iuriſ*conſultorum uoluminibus excerptos, & relegi cum libenter, tum uero quadam cum admiratione*. Primum, *quòd neſcias utrum diligentia'ne, an grauitas: prudentia, an æquitas: ſcientia rerum, an orationis dignitas præſtet, & maiori laude digna eſſe uideatur*. Deinde *quòd hæc ipſa ita in unoquoque illorum omnia ſunt egregia & perfecta, ut uehementer dubites, quem cui præferendum putes*. Cui *ſimile quiddam (ut de ultima tantum parte, quæ ad nos pertinet dicam) in* Epiſt. *Ciceronis admirari ſolebam, quæ cum à pluribus ſcribantur, omnes tamen ab uno, eodemq́; (audacius dixerim) ſi perſonas ſuſtuleris, ab uno* Cicer. *ſcriptæ iudicentur: ita uerba, ac ſententiæ, characterq́; ipſe dicendi ubiq́; ſui eſt ſimilis*. Quod *eò magis in* Iuriſconſultis *eſt admirandum, quòd illi eadem ætate cuncti extiterunt in eodem quaſi ludo, ac ſchola inſtituti: hi uerò inter ſe etiam ſeculis diſtant. licet omnes poſt* Cicer. Ideoq́; *quibuſdam in uerbis ab eo differentes, quales omnes à* Verg. *uſq; ad* Liuium *fuerũt*. Nam *Seruij Sulpicij, atque* Mutij *Scæuolæ nihil extat.*

ſed

ſed alterius Mutij *recentioris*. Et *priſci illi quidem* Iu*riſconſulti quales,quantiq́; in eloquendo fuerint,iudicare non poſſumus: quippe quorum nihil legimus.*His *autem, qui inter manus uerſantur, nihil eſt, mea ſententia, quod addi, adimi'ue poſſe uideatur,non tam eloquentiæ(quam quidem materia illa non magnopere patitur) quam* Latinitatis, *atque elegantiæ, ſine qua cæca omnis doctrina eſt, & illiberalis,præſertim in iure ciuili.* Vt *enim* Quintil.*inquit*, Omne *ius, aut in uerborum interpretatione poſitum eſt, aut æqui,prauiq́; diſcrimine.*Et *quantum momenti in uerborum interpretatione ſit, ipſi* Iuriſconſultorum *libri maxime teſtantur,in hac re præcipue laborantes.* Vtinamq́; *integri forent, aut certe iſti non forent, qui in locum illorum,etiam* Iuſtiniano *uetante, ſucceſſerunt.* Nota *ſunt eorum, & nimis nota nomina, ut ſuperuacuum ſit ea per me recenſeri,qui uix quintam partem iuris ciuilis intelligunt,& ob imperitiæ ſuæ uelamentum aiunt non poſſe doctos euadere in iure ciuili facundiæ ſtudioſos, quaſi* Iuriſconſulti *illi aut ruſtice locuti ſint,id eſt, iſtorum more, aut huic ſcientiæ non planè ſatis fecerint.* Quid *de illis loquor? ego mediocri ingenio, & mediocri literatura præditus,profiteor me omnes qui ius ciuile interpretantur, ipſorum ſcientiam edocturum.* Quòd *ſi* Cicerò *ait, ſibi homini uehementer occupato, ſi ſtomachum moueāt triduo ſe* Iuriſconſultum *fore:non'ne & ipſe audebo dicere, ſi* Iuriſperiti *(nolo dicere iuriſimperiti) ſtomachum mihi moueant, aut etiam ſine ſtomacho, me gloſſas in* Digeſta *triennio conſcripturum, longe utiliores* Acurſianis? Merentur *enim, merentur ſummi illi uiri nan-*

Quintil. lib. 12. cap. 3.

Cic. pro Murena.

nanciſci aliquem, qui eos uere, riteq́; exponat, uel certè à male, & Gotthice potius, quam Latinè interpretantibus defendat. Gotthi iſti, quidni & Vandali exiſtimandi ſunt? Nam poſtquam hæ gentes ſemel, iterumq́; Italiæ influentes Romam cœperunt, ut imperium eorũ, ita linguam quoque (quemadmodum aliqui putant) accepimus, & plurimi forſan ex illis oriundi ſumus. Argumento ſunt codices Gotthicè ſcripti, quæ magna multitudo eſt: quæ gens ſi ſcripturam Romanam deprauare potuit, quid de lingua, præſertim relicta ſobole, putandum eſt? unde poſt illorum aduentum primum, alterumq́;, omnes ſcriptores nequaquam facundi. Ideoq́; prioribus multò inferiores fuerunt. En quò literatura Romana recidit. Veteres admiſcebant linguæ ſuæ Græcam, iſti admiſcent Gotthicam. Neque uero hoc dico ut iuris ſtudioſos carpam, imò ut adhorter potius, perſuadeamq́; ſine ſtudijs humanitatis non poſſe, quã cupiunt aſſequi facultatem: malintq́; Iuriſconſultorum, quàm leguleorum ſimiles eſſe. Nam (ut Vergiliano uerſu utar)

Georg. 2. *O fortunatos nimium, bona ſi ſua norint Agricolas.*

Ita ego appellem iuri operam dantes fortunatos, ſi norint ſua bona. Quæ enim diſciplina, ſcilicet, quæ publicè legitur, tam ornata, atque (ut ſic dicam) tam aurea, ut ius ciuile? An (ut hinc incipiam) ius Põtificium (quod canonicum uocant) quod ex maxima parte Gotthicum eſt? An Philoſophorum libri, qui ne à Gotthis quidem, aut Vandalis intelligerentur? quos ego ob hoc maxime errare, quòd loquendi facultate caruerunt, in libris meis de Dialectica oſtendo, quos iam edidiſſem, niſi amici me hos potius edere coegiſſent. An Grammaticorum

quorum præpoſitum uidetur fuiſſe, ut linguam Latinam dedocerēt? An deniq; Rhetoricorum, qui ad hanc uſque ætatem plurimi circunferebantur, nihil aliud docentes, quam Gotthicè dicere? Vna ſuperaret Iuris ciuilis ſcientia adhuc inuiolata, & ſancta, & quaſi Tarpeia arx urbe direpta. Hanc etiam iſti Gotthi, non Galli, per ſpeciem amicitiæ polluere, atq; euertere tentauerunt, euertereq́; pergunt. Hanc ipſe (quantum in me erit) ut M. Manlius Torquatus protegam, imò omnes qui hoc nomen profitentur, protegere debent. Quod ſi fecerint (ut ſpero, et opto) non legulei, ſed Iuriſconſulti euadent. Quod ad meum autem hoc opus attinet, non fraudabo iuris conditores debita laude. Tantum igitur deberi puto huius facultatis libris, quantum illis olim qui Capitolium ab armis Gallorum, atque inſidijs defenderunt: per quos factum eſt, ut non modo tota urbs non amitteretur, uerum etiam ut tota reſtitui poſſet. Itaque per quotidianam lectionem Digeſtorum, & ſemper aliqua ex parte incolumis, atque in honore fuit lingua Romana, & breui ſuam dignitatem, atque amplitudinem recuperabit. Sed ad reliqua pergamus.

De hoc Liui. lib. 5. ab urbe condita.

De Tanti, & Quanti, cum ſuis compoſitis: deq; Pluris & Minoris. CAP. I.

ATQVE *ut ab eo potiſſimum incipiā quod nec ab aliquo (quod ſciam) traditum, & traditu digniſſimum eſt: duo, Tanti, & Quanti, compoſitaq; ab eis Tantidem, Quantilibet, & Quanticun*

que

que: totidemq; comparatiua Pluris, & Minoris: præterea nulla alia nec comparatiua, nec nomina, nec dictiones queunt in genitiuo cauſa adiungi his uerbis, Emo, Vendo, Venundo, Veneo, Mercor, Comparo, Aeſtimo, Taxo, Liceor, Addico, Diſtraho, Metior pro æſtimo, Conſtat, Conduco, Loco, Fœneror, Paciſcor, Pango pepigi, Condemno, Poſtulo, & ſi qua ſunt alia ſimilis horum ſignificationis. Neque enim audiuimus dici unquam, Vendidit patriam hic auri: aut, Achilles uendidit corpus Hectoris auri, Priamusq; illud redemit magni ponderis auri: ſed per ablatiuum ſic: Vendidit hic auro patriam, &c. Exanimumq; auro corpus uendebat Achilles. Hæc Verg. Valer. quoque lib. 5. Magno ubique precio uirtus æſtimatur. Quanti uero, & Tanti, cæteraq; (ut dixi) genitiuum non mutant, ut Teren. in Eunu. Quid agas? niſi ut te redimas captum quam queas minimo: & ſi nequeas paululo, at quanti queas. id eſt, tanti te redimas, quanti queas. Cur non dixit Quanto, ut congrueret cum illis Minimo, & Paululo? aut minimi, & Pauxilli, ut congrueret cum hoc Quanti? niſi quia Tāti, & Quanti mutare non licet, & ab eis, quæ dixi compoſita. Quin. in Pacto cadauere: Hoc unum ſupererat, ut deuectum tantidem uenderes. Et in Verr. Cic. Aiebat te tātidem æſtimaſſe, quanti ſacerdotem. Iuue. Quanticunq; domus conſtet. Idem (quod ad prædicta comparatiua pertinet) Balnea ſexcentis, & pluris porticus empta. Cur non dixit, Et pluribus, ut copularet coniunctio eoſdem caſus? T. Liu. lib. XLVIII. Mancipia minora annis uiginti, quæ poſt proximum luſtrum decem millibus æris, aut pluris ueniſſent, ea quoque decem tanto pluris

Aeneid. 6.
Aeneid. 1.
Cap. 4.
Act. 1. ſce. 2.
Decla. 12.
Satyr. 7.
In ead. Saty.

ris quam quanti eſſent, æſtimarentur. Adeo ut *interrogati per eundem ſæpe caſum reſpondere nequeamus*, ut Plau. in Epid. *Quanti eam emit? uili. quot minis? quadraginta minis*. Hora. *Quanti emptæ? paruo. quanti ergo? octuſſibus. heu heu*. Nam *illud apud Cic. Quanti addictus mille nummum. non eſt illud mille genitiui, ſed ablatiui caſus, ut mox docebo: quaſi millenario nummum. id eſt, nummorum*. Et *hæc quidem interrogatio eſt per genitiuum, reſponſio autem per ablatiuum*. Aliquando è *diuerſo: ut*, Emiſti'ne *decem minis iſtum equum?* Imò *pluris*. Aliquando *hi duo caſus iuxta idem uerbum hærent: ut*, Emiſti *iſtum equum decem minis, an pluris?* Quòd *ſi aduerbia forent (ut nonnulli exiſtimare ſolēt) cur potius dictum eſt* Tanti, & Quanti, Pluris, & Minoris, *non* Tanto, & Quanto, Pluri, & Minori, *quum huiuſmodi uerba utique ablatiuum deſiderent? Cur non idem fit in cæteris comparatiuis, quæ palam aduerbiantur?* Non *enim dicitur*, Emi *equum uilioris, carioris'ue, q̃ tu: nec* Viliori *cariori'ue q̃ tu: ſed*, Vilius *quam tu: aut carius: neque*, Vendidi *ædes melioris, peioris'ue, quàm tu: ſed melius, peius'ue quàm tu. Cur denique (quod non minus mirandum eſt) hæc ipſa quæ nominaui, quoties ſubſtantiuis maritantur, formam naturalem, & legem uerborum cuſtodiunt? excepto* Tantidem, *quia eſt ſubſtantiuum, quod ablatiuum, datiuumq́; non agnoſcit* Tantodem: *ſolaſq́; has uoces habet* Tantundem, & Tantidē. Dicendumq́; *erit*, Quanta *pecunia iſtum equum emiſti: ſicut quot minis*, Iuuenal. -Quanto

Satyr. 3. lib. 2. De Ora. lib. 2.

Metiris precio, quod ni tibi deditus eſſem,
Deuotuſq́; cliens, uxor tibi uirgo maneret.

Saty 9.

Liuius

Liuius lib. XII. *Hic miles magis placuit, cum precio mi nore redimendi captiuos copia fieret.* Itaq; genitiuos il los *Tanti emi equum,, quanti potui:* ſic exponere non poſ ſumus, *Tanti precij, & quanti precij potui:* ſed ſic, *Tanto precio, quanto pòtui.* Et per comparatiuum: ut illud Ciceronis, *Non pluris uendo quàm alij, fortaſſe etiam minoris.* Cum aliquem doces, non ita exponas, *Pluris,* id eſt, *precij: & Minoris, id eſt, precij.* Nam huiuſ modi expoſitio fecit ut pleriqne fallerentur: ſed ſic, *Pluris, id eſt, pluri precio: Minoris, id eſt, minori ſumma.*

Officior. 3.

De Mea, Tua, Sua, & Cuia. CAP. II.

NOn tantum in his cauſis, quas oſtendi, nonnunquam aliter reſpondemus, quam quo modo interrogati ſumus ſed etiam in illis tribus pronominibus, de quibus proximo libro diſputaui, tam primitiuis, quàm deriuatiuis: quorum diuerſam conuicimus naturam eſſe: & præter hæc, unum, Cuius cuia cuium: quod à ueteribus non inter nomina: ſed inter pronomina numerabatur, ut Meus mea meum. Nec Græci relatiuum, unde hoc nomen deſcendit, inter nomina, ſed inter articulos collocant: & nos pronomina quædam articularia ſolemus appellare. Ideoq;, ut dicimus, Mea eſt, tua eſt, ſua eſt: & Mea, tua, ſua intereſt: ita Cuia eſt, & cuia intereſt. Plaut. in Epid. *Ego illum conueniam, atque adducam, ad te, cuia eſt fidicina.* Cic. pro Mur. *Ea cædes potiſsimum crimini datur ei, cuia interfuit: non ei, cuia nihil interfuit.* Igitur interrogati, *Cuius hominis eſt hoc opus:* reſpondebimus *Meum, non mei. Cuius domini hic fundus?* Tuus, aut *ſuus: non* Tui, aut *ſui.* Rurſum, *Meumne fundum poßides, an tuum?* reſpondebo *Neutrius,* uel

Vt a Diomede li. I.

uel illius.Interrogamus adhuc,reſpõdemuſq; per uarios caſus.Meum'ne prædium eſt,an illius?reſpondebo,Illius certè, non tuum. Similiter de cuius nominatiui caſus,ad quod nunquam reſpondeas per eundem caſum, niſi in tribus pronominibus deriuatiuis:ut,Cuium pecus?reſpondeas Meum, uel illius.Interrogatur etiam per diuerſos caſus:ut Cuium pecus?tuum'ne,an Melibœi? ſed per talẽ dictionem nunquàm reſpondetur: niſi dicas, Eſt cuium eſt:uel,Eſt cuium eſſe debet.& ſi quid eſt ſimile. Verg. eclo.3.

De Tanti,Quanti,Magni,Parui,cum Intereſt. CAP. III.

E*Adem Tanti, & Quanti,poſitiua quoque duo, Magni, & Parui,ſola in genitiuo iunguntur cũ illis geminis uerbis, Intereſt, & Refert. Cætera autem, uel aduerbialiter,uel uoce nominatiui, ſiue accuſ. & in primis horum comparatiua,ſuperlatiuaq; Magis, & Minus,Maximè & Minimè, atque horum germana,Multum, Plus,Plurimum,Parum,Paululum Paulum, Pauxillum,Nihil,Aliquid,& ſi qua ſunt alia. Tanti intereſt,Quanti intereſt,Magni refert, Parui refert ac Multum refert, Plurimum intereſt, Maxime refert, Magis refert,Paulum refert. Minus refert, Parum refert.Quinetiam non modo quatuor hæc nomina id naturæ habent cum his duobus uerbis,uerum etiam cum multis aliis: ut, Magni æſtimo, Parui facio, Parui pendo, Quanti facis,Tanti facio.ſed cum huiuſmodi uerbis nonnunquam alia nomina iunguntur,ut Plurimi æſtimo.*

De Mille,& Millia. CAP. IIII.

A*Tque (ut promiſſum exoluam) illud Ciceronis Mille nummum ſingul. numeri eſſe, tum exem-*

plo eiuſdem, tum præcepto M. Varronis *comproba-*
Philip.6. *bo*. In Philip. *Inuentus eſt, qui* L. *Antonio mille num*
mum ferret expenſum? Et pro Milon. *In quibus pro-*
pter inſanas iſtas ſubſtructiones facilè mille hominum
uerſabatur. *Qualia exempla plura repeterem, niſi* Var
ronis præceptio ſatis eſſet, qui in libris de Analogia *in-*
Lib.2. *quit. Cum peruentum eſt ad millenarium, aſſumit ſingu-*
lare neutrum, quod dicitur hoc mille denarium, à quo
multitudinis numerus fit millia denarium. Et paulo poſt:
ut ſit utrunque ſine caſibus uocis, dicemus ut hoc mille,
huius mille: ita hoc decies huius decies. Hæc *hactenus*.
Illud quoque præter hæc addamus, Mille *hominum di-*
ci, & Millia *hominum. Iterum* Mille *homines dici,* Mil-
lia uero homines non dici. cuius rei cauſa eſt, quòd pro-
prie dicimus Mille *homines, ut centum homines*, Millia
hominum, ut centenaria, uel turbæ hominum: Hoc *ſub-*
ſtantiuum eſt, illud uerò adiectiuum. Itaque *non licet di*
cere. Millia *homines, quia duo ſubſtantiua non cohæ-*
rent ſine copula: neque in his ullus certus ineſſet ſenſus.
Mille *hominum licet diceret, quia mille ſubſtantiuatur.*
ut Multum *hominum, pro multi homines.* Item Mille *ho*
minum, pro mille homines: idemq́; erit, quod Millium
hominum, ſi millia ſingulare haberet millium, quod non
habet, niſi pro milliario, quod conſtat ex mille paſſi-
bus: uel pro ſeminis genere: uel more Varronis, *quia di*
cimus hoc mille, uel quia (ut maxime reor) nec adiect.
plane, nec ſubſtan. eſt, ſicut Hic, *hæc, hoc:* Iſte, *iſta, iſtud,*
& nonnulla alia pronomina. Nam *cætera adiectiua non*
patiuntur ſibi ita adhærere adiectiua, ut pronomina.
Dicimus *enim,* Hic *robuſtus meſſor, iſta robuſta mulier.*

Nec

Nec dicimus, Antiquus robuſtus meſſor, Antiqua robuſta mulier. At *nomina numerorum ſunt iſtis pronominibus ſimilia:ut, Centum aureæ pateræ, Mille armatæ naues.* Ergo Latine *dicetur* Mille *ex hominibus, ſicut dicetur, Iſti ex illis.* Quæ *locutio idem eſt, quòd* Mille *hominum. Cætera nomina numeralia, ſiue ſubſtant. ſiue adiect. ſint, inter ſe iungi recuſant, quia nec duo ſubſtantiua, nec duo adiec. ſola eſſe poſſunt:ut* Duo *centum,* Tria *mille:quum præſertim ſint ſua propria nomina, ut* Ducenta, Trecenta, *& ſupra mille eſt* Millia, *quod planè ſubſtantiuum eſt.* Ideoq; *dicimus, mille hominum:* Duo Millia *hominum, non duo mille:* Tria *millia,* Quatuor *millia hominum, & deinceps.* Nec *(ut dixi)* Tria *aut quatuor mille, ſed bis mille,* Ter *mille:* Bis *centum, &* Ter *centum, non* Duo *centum,* Tria *centum:aut (ut aliqui indocti loquuntur)* Ducentum, Tricentum, *ſed* Ter *centum.* Vergilius:

Ter *centum niuei tondent dumeta iuuenci.* Et *alibi:* Geor. 1.

Hic *iam ter centum totos regnabitur annos.* Reperimus *tamen apud eccleſiaſticos ſæpe hoc modo dici, quale eſt:* Debebat *decem millia talenta: &* Duodecim *millia ſignati.* Quod *defendi non poteſt, niſi reſoluas ſic:* Signati *duodecim millia talenta, decem millia: quaſi dicatur, numero duodecim millia, & numero decem millia, & ſubintelligatur entia:ſic,* Debebat *talenta entia decem millia.* Signati *entes duodecim millia,* Niſi *interponas uerbum ſubſtantiuum:ſic,* Signati *erant duodecim millia, quod in altero exemplo fieri nequit.* Quo *certe modo ipſe non loquerer, ſed potius* Duodecim *millia ſignatorum, aut* Duodecim *millia ſignata, &* Decem *millia* Aeneid. 1.

talentorum, & Duodecim millia drachmarum argenti. Cuius erroris(ſi error eſt) cauſa (ut opinio mea fert) hinc fluxit, quod ſæpe legimus Decem millia pondo argenti, quaſi illud Pondo ſit nominatiui, aut accuſatiui caſus, & non potius genitiui. Sæpe decem millia quingenti pedites: non Peditum. Ita cum numerus poſterior defuerit, putant recte dici poſſe, Decem millia pedites: quod falſum eſt. Nam cum dicimus, Decem millia quingenti pedites, ſic intelligimus, Decem millia peditum, & quingenti. Quo ſæpe modo loquimur, nec aliter loqui poſſumus. Atque ut nunc ad hoc Quingenti, ſubintelligimus Pedites, ita ad illud Millia, ſub intelligimus Peditum. Quale eſſet in ſuperioribus exemplis, Duodecim millia & ducenti ſignati, uel Duodecim millia ſignatorũ & ducenti: & ita in ceteris. Rarius autem reperitur Matth. 5. *Mille, pro millia. Nam illud: Quicunque te angariauerit mille paſſus: uade cum illo & alia duo: ſubintelligitur millia paſſuum. Alioqui dixiſſet Alios duos, non alia: uel potius, Alios bis mille.*

G. BVDAEVS IN COMMENTARIIS Græcæ linguæ hæc contra Vallam adducit.

Dicimus, inquit Laurentius hic robuſtus meſſor, iſta robuſta mulier, nec dicimus antiquus robuſtus meſſor & antiqua robuſta mulier. Si hoc dictum legis inſtar habet, Ciceroni priuilegium indulgeamus neceſſe eſt: quippe cum peccaſſe Ciceronem uix quiſquam pudens audeat pronunciare in Latine loquendi proprietate. ipſe autem pro lege Manilia ita inquit: Cum ita clauſa nobis erant omnia maria, ut neque priuatam rem maritimam neque publicam gerere iam poſſemus. Qui lege Laurentiana iudicabit, is mihi uidetur ita pronunciaturus. Videri duorũ adiectiuorum colliſionem eſſe in ijs tribus dictionibus, rem priuatam maritimam.

mam. Quid in illo loco Milonianæ? Vbi uidet homo ad omne facinus paratiſſimus, fortiſſimum uirum inimiciſſimum ſuum, certiſſimum conſulem, palam agere cœpit. Non inimiciſſimum ſuum duo eſſe adiectiua ſeſe collidentia uidentur? Et de prouinciis conſularibus: Tuus pater Philippe nonne uno tempore cum ſuis inimiciſſimis rediit in gratiam? Quod ſi reſpondebitur inimiciſſimos pro inimicis ſubſtantiue accipi, quale illud Plauti in Aſinaria: Iube aduenire eum quæſo, meritiſſimo eius quæ uolet faciemus Et illud Varronis: Nunc contra uillam urbanam quã maximam habeant, dant operã, ac cum Luculli uillis peſſimo publico ædificatis certant. Et rurſus illud Liuii: Nec ambigere quin Brutus peſſimo publico id facturus fuerit, ſi libertatis immaturæ cupidine alicui Regũ priorum regnũ extorſiſſet. Id uero ſiquis tueri inſtiterit, non contendam. Sed tamen idem Cicero ad Atticum ita ſcripſit lib. 2. Fuit enim mihi commodum, quod in eis orationibus quæ Philippicæ nominantur: enituerit ille tuus ciuis Demoſth. & quod ſe ab hoc refractariolo iudiciali dicẽdi genere abiunxerit. Quæ locutio ſimilis eſt illi primo loco citato. Sic identidẽ *Homerus*. Τὸν δ' αὖτε πρός εἶπε μέγας κόρυ θαιόλος ἕκτωρ. *Et* Ἄγριον ἐν στήθεσι θέτο μεγαλήτορα θυμόν. *Demoſt.* πρὸς Λεπτίνην. Ἔπειτα ἀτελεῖς εἰσὶν ἀθρόοι, παμπληθεῖς ἄνθρωποι. *Idem Cic. in Catili.* Nullum inſigne honoris nullum monumentum laudis poſtulabo, præterquam huius diei neſtram memoriam ſempiternam. Verg. in 10. Aeneid.

Si nulla eſt regio nobis, quam det tua coniux
Dura per euerſæ genitor fumantia Troiæ
Excidia obteſtor.

De numeralibus. CAP. V.

ET quoniam de numeris cœpimus, de ipſis aliqua dicere proſequamur. Et *primum hoc admoneamus, in quo pleriq; falluntur,* Treceni *ſcribendũ eſſe non* Trecenteni, *nec* Triceni, *quum ſignificat tre-*

centenarium numerum, quod ſyncopatum eſt, ſicut cætera. Dicimus enim Duceni, *pro ducenteni*: Treceni, *pro trecenteni*: Quadringeni, Quingeni, Sexceni, Septingeni, Octingeni, Nongeni, *uel* Nonigeni, *pro quadringenteni, quingenteni, ſexcenteni, ſeptingenteni, octingenteni, nongenteni, uel noningenteni*. Centeni *autem, &* Milleni *non ſyncopantur, quia non ſunt prælongæ dictiones., ſicut ſuperiores*. Triceni *autem caret ſyncopa, ſed immutauit g, in c: ſicut* Viceni, *pro uigeni, &* Triceni, *pro trigeni. Sunt enim ſimilimæ uocis c, & g, quemadmodum d, & t: propter quod dicimus* Quadringenti, *pro quatrincenti*. In quo *nomine & t, in d, & c, in g, mutatum eſt.* Atque *quoniam dixi quoſdam falli ſimilitudine uocum, recenſeamus hæc ipſa infra centum, ut ſupra centum fecimus.* Dicimus igitur *Singuli, bini, terni, quaterni, quini, ſeni, ſepteni, octeni, noueni, deni, undeni, duodeni, terni deni, quaterni deni, quini deni, ſeni deni: uel deniquaterni, deniquini, deniſeni, deniſepteni, deniocteni, deninoueni: uiceni, uiceniſinguli, uicenibini, uiceniterni, uel (ut poſtea oſtendemus) ſinguli & uiceni, bini & uiceni, & ita deinceps.* Tum *triceni, quadrageni, quinquageni, ſexageni, ſeptuageni, octogeni, non octuageni (octoginta enim dicimus, non octuaginta) nonageni, uel nongeni, non nouageni: deinde centeni.* Ideo *autem hæc nomina in plurali protuli, quòd in proſa ſcribẽtes ferè plurali utuntur, in carmine frequenter etiã ſingulari.* Et *ſingularem quidem horum nominum numerum non proſa oratione ſcribentium, ait* Priſcianus *eſſe, ſed poetarum.* Vt Lucanus lib. VIII.

Priſc. li. 2. *Gurgite ſepteno rapidus mare ſummouet amnis.*

Veruntamen non tantum poetarum uideo eſſe,ſed non-nunquam etiam aliorum: ut Pli.*lib.* XVII. *Traduces Gallica cultura binis utrinque lateribus.Si pars quadrageno diſtet ſpacio quaternis,uiceno inter ſe obuij miſcētur.* Et *in* XXV. *Altera maior, folijs laterum modo incluſa, quæ quia ſeptena ſunt.*Et *in* XXVI. *Prodigioſa ſunt, quæ circa hæc tradit Theophraſtus auctor alioqui grauis ſeptuageno coitu durare libidinem contactu herbæ, cuius nomen ſpeciemq; non poſuit. Septuageno, id eſt, ſeptuaginta coitibus per ſingulas noctes.* Nam *ita hæc nomina exponuntur: ut, Creabantur olim bini conſules,id eſt,per ſingulos annos duo.* Vtuntur *ergo oratores legitima ſignificatione horum nominum:*Binus *enim,ſiue* Bini,*ſignificat ſingulis duo:* Ternus, *ſiue terni,ſingulis tres:* Quaternus,*ſiue quaterni, ſingulis quatuor.*At *poetæ non ita. Septenus enim gurges non eſt ſingulis ſeptem, ſed ſeptem tantum uni flumini* Nilo. Nec *in ſingulari modo ſignificatione hac abutuntur, uerumetiam in plurali.* Vt Verg. Cap.23. Cap.8. Cap.10. Georg.1.

Per duodena regit mundi ſol aureus aſtra.

Duo*dena aſtra,pro duodecim aſtra.* At *hoc Septeno,* Priſcianus *exponit ſeptenario:quod mihi non placet, quum inauditum ſit flumen aliquod habere ſeptenarium alueum, & fontem edere ſeptenarium riuum.* Siquidem *hæc nomina numerum aliarum rerum, quæ non nominantur, indicant,non multiplicationem ſui ipſorum:ut,* Lapis *centenarius,non quòd ſit centuplus lapis,ſed centum librarum:* Homo *centenarius,non quòd ſit centum geminus,ſed quòd habet centum annos:* Grex *centenarius, non quod ſint centum greges,ſed grex centum ca-* Priſ.li.2.

pitum. Rurſus *non dicimus Centenariam libram,ſed centuplam : nec Centenarium annum,ſed centuplum annorum.*Tamen *dicimus* Centenarium, Septenarium, Duodenarium *numerum.Siquidem* Numerus *omnia complectitur ,ſiue* Centenarius,*ſiue* Decenarius, *ſiue alius quiuis numerus cæterarum rerum,librarum, annorũ,ſimiliumq;.*Ideoq; *rectè dicimus* Centenariũ *numerum annorum ingreſſus eſt:non autem ,* Centenarium *annum: &* Millenarium *numerum portat pondo : non autem,* Millenaria *pondo .* Potuiſſet *igitur* Priſcian.*commodius exponere,*Septeno *gurgite, pro ſeptenarij numeri gurgite.* Qua *expoſitione uti ſolemus in illis numeralibus,quæ ultimũ numeri eius ſignificant:*Decimus,Vndecimus,Centeſimus, Milleſimus,*id eſt,qui ultimus eſt ex decem,ex undecim,ex centum,ex mille.*Aliquando *etiam ſic:*Hoc *aruum attulit centeſimum,illud uerò ſexageſimum,tuum uerò trigeſimum fructum: id eſt. centenarij numeri,ſexagenarij,tricenarij fructum , uel centuplum,*
Cap. 16. *ſexagentuplum,tricentuplum.* Plinius *lib.* XVIII. Ad*miſcetur huic far,ut mitiget amaritudinem eius, & tamen ſic quoque ingratiſſimum eſt uentri:naſcitur qualieunque ſolo cum centeſimo grano:ipſumq; pro lætamine eſt.* Non *ultimum granum è centenario numero intellexit,ſed grana centenarij numeri, ſiue granum centuplum,ſiue centenum, eo modo quo idem* auctor *dixit uiceno .* Hac *etiam ratione appellata eſt* Quadrageſima, *quòd quadraginta dies continet:quo uocabulo* elo*quentiſſimi* Chriſtianorum *utuntur.*Quidam *etiam* Quinquageſima,Sexageſima,Septuageſima. Atque*(ut ad rem redeam)utimur ſuperioribus illis nominibus crebrius*

in

in plurali numero, Singuli, Bini, Terni, *Trinum igitur cum habeat ſingularem numerum, apparet non eſſe natu ræ iſtorum. Quinmò non memini cōperiſſe me illud in plurali, licet & ſingulare perrarum ſit, ut* Trinum nun*dinum.* Promulgari *enim debebat antiquitus rogatio apud* Roman.*trino nundino: quòd (ut opinor) aut tribus in locis uno die, aut tribus diebus uno in loco celebra-batur: ut* Trimus *trium annorum, ita* Trinus *trium die-rum, aut trium locorum.* Priſcianus *autem ait* Trinundi*num pro trinundinarum,* Ciceronis *exemplo pro* Cor*nelio:* Primò *ex pro mulgatione trinundinum dies ad ferendum poteſtasq́; ueniſſet,* Quod *ſi ita eſſet, à tris com-poſitum eßet, non à trinum, ut ait* Priſcianus, *ſicut* Tri *noctium: ſed forſan per apocopen dicimus* Trinun*dinū, pro trinundinū, aut planè trinundinū.* Quintil.li. II.*Siue nō trino fortè nōdino promulgata, ſiue non ido neo, die, ſiue cōtra intercesſionem, uel auſpicia, aliud'ue quod legibus obſtet, dicitur lata eſſe uel ferri.* Titus Li*uius li.* III.*Poſtquā uerò comitia decēuiris creādis in tri nundinum indicta ſunt.* Idem *lib.* V.*(niſi editioni menda ineſt) ait:* Anteà *trina loca cum contentione ſumma patritios explere ſolitos, nunc iam octoiuges ad imperia obtinenda ire.* Donatus *tamen hoc nomine utitur, & diſcipulus eius, non tamen magiſtro indoctior,* Hie*ronymus, cùm alibi, tum ad* Marcellam: Et Trinam *nega tionem, trina poſteà confesſione deleuit: id eſt, triplici.* Cæteri *quoque eodem nomine utuntur.* Vnde *dicta eſt* Trinitas.*trium perſonarum una diuinitas.* Seruius *ſuper illud* V*ergilianum.*

Priſ.li.7.

Cap.4.

–T*erna arma mouenda: ait,* Figura *poetica: nam* Tri- Li.8.Aen.

na debuit dicere.Arma enim ſunt tantum numeri plura lis.Sed hæc ratio Seruij, quam ſit efficax, ipſe uiderit, qui uult hoc nomen aptum eſſe nominibus numeri plura lis:quod etiam reperimus coniunctum cum nominibus ſingularem numerum habentibus.Et quid præterea dixiſſet,ſi apud Vergilium foret Quaterna arma?nunquid legendum eſſet quatrina? Verùm non eſt Trinum de numero eorum, de quibus diſputauimus, quorum ſingularem non frequentari ab oratoribus diximus,ſed à poetis, & quidem impropriè. Etiam nonnunquam impropriè pluralem, quod aliquando ipſi quoque oratores faciunt,ſed neceßitate in his nominibus quæ ſingulari carent. ut Codicilli(licet Iuſtinianus utatur)ut Liberi,ut Pugillares, ut Nuptiæ, ut Arma, ut Caſtra. Aut ſi non carent,ſuntq; uel diuerſi generis,ut Nundinum,& Nundinæ, Delicium, & Deliciæ:uel diuerſæ ſignificationis, ut Hæc ædes & hæ ædes:uel diuerſi & generis,& ſignificati,ut Epulum, & Epulæ. Neceſſarium eſt autem dicere Binos codicillos, & ternos, & quaternos, non Duos,tres,quatuor,ratione dictante. Quid enim ſi de diuerſis codicillis dicendum mihi ſit,quomodò dicam,duos codicillos ſcripſit pater,unum ad me, alterum ad uxorem? illud enim Vnum,& illud Alterum ad quid refertur?ad codicillum, quod non reperitur? Dicendum eſt ergo Vnos. Quòd ſi Vnos, ergo & Binos dicendum erit,quod ex Cice.exemplo liquebit:Duplices ſimilitudines eſſe debent,unæ rerum,alteræ uerborum:Quòd ſi dixiſſet duplex ſimilitudo,ſubiunxiſſet,Vna rerum,altera uerborum:uerùm quia in plurali locutus eſt, non putauit alteri numero locum eſſe oportere. Dicamus ergo Binos

Ad. He. é. libro.3.

nos

uos codicillos, non duos. Rurſus Duo *teſtamenta, non bi-na.* De *cuius naturæ nominibus quibuſdam nominatim fa-ciamus mentionem: ſi tamen illud monuerimus ex præ-dictis colligi, utroque modo poſſe dici:* Relinquo *filijs meis teſtamento ſingulis, ſiue cuique, ſi multi: ſiue utri-que, ſi duo fuerint, dena prædia: uel.* Singulis, *ſiue unicui que, ſiue utrique decem prædia: cùm ego & fratres mei ex bonis paternis habuerimus ſinguli, ſiue unuſquiſque, ſiue uterque, unum prædium: uel ſinguli, ſiue unuſquiſ-que, ſiue uterque ſingula prædia: quæ etiam uno loco coniunxit* Cice. *in* Paradoxis: *Capit ille ex ſuis prædijs ſexcenta ſeſtertia, ego centena ex meis.* Non *dixit aut ſexcenta & cẽtum. aut ſexcena, & centena, quæ tamen diuerſa ſunt, ut intelligamus ab illo ſexcenta capi uno anno, non ſingulis annis, ab hoc centena non uno an-no ſed ſingulis annis.* Ego *tamen puto ſcribendum eſſe,* Sexcena, *non ſexcenta.* Multa *hic, & multifariam uitio-ſe dicta repetere liceret, ſed uereor tantos uiros carpe-re.* Vnum *tãtummodo dixerim ex tertio lib.* Regum: *Sep tena retinacula in capitello uno, & ſeptena retinacula in capitello altero: quum dicendum eſſet,* Septem *in uno, & ſeptem in altero: aut* Septena *in ſingulis: aut* Septe-na *in utroque.* Et *ſi fuiſſent plura duobus.* Septena *in uno quoque. Cuius conditionis eſt illud in eodem lib. Quod abſconderim de prophetis domini centum uiros, quinquagenos & quinquagenos in ſpeluncis, hoc modo non rectè dicitur, ſed eo modo, quo paulò ante dictum erat.* Tulit *ille centum prophetas, & abſcondit eos quin quagenos in ſpeluncis, i. in ſingulis ſpeluncis quinquagin ta. u idam iuris ſtudioſi accipiunt* Dena, *pro uiginti,*

non

non intelligentes ſignificari ſingulis duorum decem: de quorum imperitia quid multis dicendum, cùm putent rectè dici Vna *quinque? quaſi* Vnà *ſit nomen, & non aduerbium.* Ne *illud quidem obticebo (quemadmodum ſuperius oſtendi) illa nomina ſupra centum ſyncopari, infra uerò centum minimè.* Ita *è diuerſo aduerbia infra centum ſyncopari, ultra, non ſyncopari: ut* Vicies *pro uiginties,* Tricies *pro triginties, deinde* Quadragies. Quinquagies, Sexagies, Septuagies, Octogies, *non octuagies,* nonagies *non nouagies. Cætera non ſyncopantur,* Quinquies, Sexies, Septies, Octies, Nouies, Decies, Centies, Ducenties, Trecenties. Quadringenties, Septingenties, Octingenties, Nonigenties, Millies: *deinde* Bis millies, Ter millies, Quater millies, Quinquies millies, Decies millies, Vicies millies, *& deinceps cætera,* Nunc *ad inſtitutum redeamus, ab hoc potiſſimum nomine incipientes.*

De Litera, & Epiſtola. CAP. VI.

Litera *in ſingulari numero ſignificat elementum ipſum, ut* A, *&* B: *uel manum ſcribentis: ut ad* Attic. Cicer. Nam Alexidis manum amabam, quòd *tam propè accedebat ad ſimilitudinem tuæ literæ.* In *pluſali uerò epiſtolam, præter quàm apud poetas, qui pro epiſtola, uerſus gratia, in ſingulari ſemper utuntur.* Vt Ouid.

Epiſt. 1. li. 7.

Epi. Briſ. ad Achil.

Quam legis à rapta Briſeide litera uenit.

Epi. 16. li. 2.

Nam *quòd Cicero ad Caninium ſcribit, ad ſe nullam literam Bibulum miſiſſe: ita ait, quaſi nullum uerbum miſiſſet: quod ut uehementer extenuaret, non dixit uerbum, aut ſyllabam ſed literam.* Frequentiſſimum *igitur eſt* Literæ, *pro epiſtola: inter quæ duo nomina hæc elegantiæ*

gantiæ differentia eſt: Quod dicimus Vnam epiſtolam, Vnas literas: Duas, tres, quatuor, quinque epiſtolas: Binas uerò literas, ternas, quaternas, quinas, ſenas, ſeptenas, octonas, nouenas, denas, nunquàm aliter: quale eſſet, Vnas, binas, ternas epiſtolas: Duas, tres, quatuor literas. In hoc tamen conueniunt, ut dicamus, Dedi ſingulis, uel unicuique, uel utrique, ſiue ſingulas literas, ſiue ſingulas epiſtolas. Item in maiori numero non conueniunt: ut, Dedi ſingulis duas literas, uel binas epiſtolas: ſed Binas literas, & duas epiſtolas: non autem ſecus, de quo iam dixi. In quo obſeruandum eſt de cæteris quoque uocabulis: ut ſi dicas, Accepi abs te binas literas, non ſubiungas, Quarum alteri reſpondi per proximum tabellarium, alteri nunc reſpondeo, ſed Alteris. De Epiſtola uerò apertum eſt: ut, Accepi duas epiſtolas, quarum alteri iam reſpondi, alteri nunc reſpondeo. Cicero uerò ferè ait, Accepi literas, accepi epiſtolas. Plinius frequenter etiam Recepi, niſi libri mendoſi ſint.

De Aedes, & eius deriuatiuis. CAP. VII.

AEdes in plurali tantùm, accipitur pro domo, nec unquam aliter: ut, Aedes meas non proſcribam. In ſingulari, atque adeò in plurali pro templo: ut Cic. in Philip. lib. 1. Ex eo die, quo quo in ædem Telluris conuocati ſumus, in quo templo, (quantum in me fuit) ieci fundamenta pacis. In quo templo, id eſt, in qua æde Telluris. Sed hac in re differt à templo, quòd ſemper in utroq; numero habet adiectionẽ, ut in æde Iouis, Mercurij, Mineruæ: in æde Cõcordiæ, Telluris. Honoris, Virtutis: in æde ſacra, & in plurali ſacras ædes: ædes Deorum, ædes Nympharũ. Nam quũ ait Lucretius de Ioue loquẽs

Ci. in prin. Philip. 1.

-Et

Lib.2. Et ædes Sæpe ſuas diſturbet, perinde eſt, ac ſi dixiſſet, Iouis ædes. Igitur pro tẽplo dicemus Duas, tres, quatuor deorum ædes, Duas ſacras ædes: pro domo, Binas, ternas, quaternas, priuatas ædes. Aeditui autẽ ab ædibus ſacris, quas tuentur, appellati ſunt, non à priuatis. Aediles quoque magis à ſacris ædibus dicti ſunt, quibus curandis præpoſiti erãt. Aedificare autem magis ad domos hominum ſpectat, quàm deorum: nec domos tantùm, uerùm etiam naues: ut Cic. Qui poſteaquàm maximas ædificaſſet, ornaſſetq; claſſes. Neque hoc indignum eſt admonitione, eum cui domus ædificatur, dici Aedificare, ut idem de conſulari uiro inquit: Qui quum ædificaſſet in palatio plenam dignitatis domum. Similiter in cæteris uerbis, ut Horatius de prædiuitibus:

Pro leg. Manil.

Epiſt. 1. li. 2.

Diruit, ædificat, mutat quadrata rotundis.

De Liberi, Pugillares. CAP. VIII.

Liberi pro filijs ſingularem non agnoſcit, cuius natura à ſuperioribus diſſentit. Nam ut dicam, Lego Titio ternas ædes, unas in foro, alteras in Ianiculo, tertias in Suburra: ita non dicam, Externis liberis meis, unos, alteros, tertios: ſed Ex tribus liberis meis unum in alienam familiam dedi, alterum abdicaui, tertium hæredem inſtitui. Cuius rei cauſa eſt, quòd quum dico Vnum, alterum, tertium, adiungi ſolet Filium: & Tres liberos, quaſi tres filios: quod ita non fit in Aedes, & in Literas, niſi ſubintelligas domum, & epiſtolam. Sed quid facies in cæteris? ut in Nuptias, & in Pugillares? abſurdum ſit dicere, Vnam nuptiam, Vnum pugillarem. Pugillares autem ſignificat tabellas cereas, ſiue ligneas, ſiue alterius materiæ, in quibus ſtylo ſcribimus.

Apud. Modeſtinũ ti. de pac. ff. Lius antẽ

Libe-

Liberum tamen pro filio & apud Quintilianum, & apud Paulum, Caiumq; reperio.

*Et apud Vlpianũ quoque: Locupletior non eſt factus, qui liberum acquiſiuit.

Modeſtinus etiam: Non poteſt quis nolle ſuum liberum eſſe. Alciatus putat iure conſultos plus ſatis tribuiſſe vulgari conſuetudini, cum dixerunt liberum pro filio ſingulari numero.

& Vlpia. ti. de reg. iur. l. nemo præ. do. leges liberum ſingulariter pro filio.

De Hortus. CAP. IX.

Hortus quoq; eiuſdẽ naturæ eſt. Nam in ſingulari, pluraliq; pro hortis olitorijs accipitur, id eſt, olera producentibus. Eſt enim Olus, omnis herba ſatiua, qua ueſcimur, & cuius folijs, ut caule in eduliũ utimur. Horti uerò in plurali tantùm, arboribus conſiti dicuntur, & uoluptatis, amœnitatisq; cauſa parati. In ſuperiore igitur ſignificatione dicemus, Vnum hortum, duos, tres hortos. In poſteriore, Vnos, binos, ternos, quaternos hortos, niſi alicuius auctoritas aliud ſibi uendicauerit.

De Odor.

Odor huic ſimile eſt, qua uoce notum eſt quid in utroque numero ſignificetur: in plurali uerò tãtùm, odoramenta. ut odores ex Arabia ſunt. Hoc tamen nomen raro cum numeralibus iungitur, ſed cum alijs adiectiuis.

De Commeatus CAP. X.

Commeatus autem, & ſiqua ſunt ſimilia, non recipiunt talem ambiguitatem. Siquidem ſuperiora in uno ſenſu habent utrunque numerum, in altero tantum pluralem: hoc uero in altero tantum ſingu-

larem. Eſt enim Commeatus in ſingulari tantum, pro facultate ad tempus à militia, ab alio'ue miniſterio recedendi (quam præbet militi Imperator præpoſitus'ue inferiori) eundiq; quo uelit ad præſcriptum die reuerſuro. Licet Liu. lib. X X I I. aiat: Magna pars ſine commeatibus dilabebatur. In utroque autem numero pro cibarijs ad alimoniam Reipub. aut exercitus, aut alicuius multitudinis. Interdum etiam priuatim. Cice. pro lege Manil. Iam commeatu & priuato, & publico prohibebamur.

De uſu Pluralis pro ſingulari, & de reditu Parentheſis. CAP. XI.

Ex his, quæ dixi, colligi poteſt, non uerum eſſe, quod aliqui uolunt, quoties auctor in numero plurali loquitur, declarari dignitatem quandam, & (ut ſic dicam) magiſterium. Quid enim cauſæ eſt, cur hæc nomina pluraliter, non ſingulariter efferantur? quid Athenæ potius, quàm Athena? quid Roma potius quàm Romæ? Sed ne in re aperta dicam pluribus, huic opinioni repugnat cùm ipſa rethorica ars, quæ iubet nos uti modo plurali, pro ſingulari numero, modo ſingulari, pro plurali: tum plurima exempla, adeò ut uno atque eodem loco de ſe orator in utroque numero loquatur. Vergilius.

Eclog. 1. O Melibœe, deus nobis hæc ocia fecit.
Nanque erit ille mihi ſemper deus, illius aram
Sæpe tener noſtris ab ouilibus imbuet agnus.
Ille meas errare boues. Hic de ſe loquens Tityrus nunc nos, nunc me ait. Homerus quoque Iliados X I I I.

Ἔρχομαι ἔτι τοι ἄρχῳ ἐνὶ κλισίῃσι λέλειπται

οἰσό-

Οἰσόμενος, τόνυ γ᾽ ἐκπεξάμενα ὁ πρὶν ἔχεσκον.

Et in proſa, ut Quint. in Aegro redempto: *Vtinam hoc ſaltem mihi ſerò fata præſtarent, ut reſiduum laborantis animæ in tuo poneremus amplexu.* Et Cic. in Philip. quod exemplum in alium etiam uſum uolo afferre prolixius: ait igitur, *itaque ego ille, qui ſemper autor pacis fui, cuiq́; pax, præſertim ciuilis, quanquam omnibus bonis, mihi tamen in primis fuit optabilis. Omne enim curriculum induſtriæ noſtræ in foro, in curia, in amicorum periculis propulſandis elaboratum eſt. Hinc honores ampliſsimos, hinc mediocres opes, hinc dignitatem, ſi quam habemus, conſecuti ſumus. Ego itaque pacis (ut ita dicam) alumnus, qui quantuſcunque ſum (nihil enim mihi arrogo) ſine pace ciuili certè nõ fuiſſem. Periculo ſè dico: quemadmodum accepturi* P.C. *ſitis, horreo. Sed pro mea perpetua cupiditate ueſtræ dignitatis retinendæ, & augendæ, quæſo, oroq́;* P.C. *ut primò, ſi erit uel acerbum dictu, uel incredibile à* Marco Cicerone *eſſe dictum, accipiatis ſine offenſione, quod dixero: ne'ue id prius, quàm quale ſit explicauero, repudietis. Ego ille (dicam ſæpius) pacis ſemper laudator, ſemper auctor, pacem cum* M. Antonio *eſſe nolo.* Hæc in eum quoque finem retuli, ut oſtenderem oratores, cùm incœptæ orationi aliquid longius inſeruerunt, redire iterum ad id quod incœperant. Aliquando etiam frequentius memoriæ iudicum reficiendæ gratia, uel eodem uerbo repetito, ut in proximo exemplo, uel quod idem efficiat. Vt apud eundem, & in eodem opere: *Collegam tuum aiunt in hac ſua fortuna, quæ bona ipſi uidetur, mihi (ne grauius quippiam dicam) auorum, & auunculi ſui conſu-*

Decla. 5.

Philip. 7.

Philip. 7.

conſulatum ſi imitaretur, fortunatior uideretur: ſed eum iracundum audio factum. Aiunt, *& audio idem efficiunt.*

De queſtubus, & Quæſtibus. CAP. XII.

Q*Veſtus in plurali pro querela, à* Queror, *unde fit* Conqueror, *cuius datiuus & ablatiuus* Queſtubus, *ut portubus.* Quæſtus *in utroque numero, cuius in plurali datiuus & ablatiuus eſt* Quæſtibus *à* Quæro, *unde fit* Conquiro, *deriuatur per ſyncopem à ſupino* Quæſitu *ſignificatq; lucrum nummariũ.* Nam Lucrum *uocamus etiam non nummarium, uelut amicitiæ, gloriæ, ſcientiæ, cæterorumq; huiuſmodi.* Quæſtum *quoque nonnunquam recipi pro actione ipſa, atque*

Offic. 1. *artificio lucrandæ pecuniæ: ut apud* Ciceronem, Iam de *artificijs, & quæſtibus, qui liberales habendi, qui ſordi*-

In prœm. li. 1. Inſti. *di ſint.* Et Quintilianum: Nam *ut primum lingua eſſe cœpit in quæſtu, inſtitutumq; eloquentiæ bonis male uti.* Quæſtu *dixit, quaſi acquiſitione.*

De Scala, & Pondo. CAP. XIII.

S*Cala à quibuſdam in ſingulari uſurpatur.* Salluſtius *cum aliis quibuſdam oſtendit pluralem tantùm habere, quum dixit in* Iugurthino: Deinde *ubi unæ, atq; alteræ ſcalæ cõminutæ ſunt, qui ſuperſtiterant afflicti ſunt.* Non *dixit, una atq; altera.* Pondo *autem caret*

Cap. 9. *ſingulari numero, teſte* Foca. Dicimus *autem* Duo *pondo,* Tria *pondo: non,* Bina *pondo,* Terna *pondo.* Quint*il. in primo:* Quid *quòd quædam quæ ſingula procul dubio uitioſa ſunt, iuncta ſine reprehenſione dicuntur?* Nam Dua, *&* Tre, *& pondo, diuerſorum generum ſunt barbariſmi: at* Dua *pondo, &* Tre *pondo uſque ad noſtram*

ſtram ætatem ab omnibus dictum eſt, & rectè dici Meſſa la confirmat. Forſitan huius rei cauſa eſt, quòd ſicut ſuperius de liberis diximus, ita hic ſiquis ita loquatur, Relinquo liberis meis duo pondo auri: alterum ſignatum, alterū rude: intelligitur libram. Idem eſt enim Duæ, tres, quatuor libris, quod Duo, tria, quatuor pondo, ut quidam uolunt, quod multi auctores non probant, ut Liuius lib. XXII. Argenti pondo bina, & ſex libras in militem præſtaret. cum legendum ſit ſelibras. Quidam etiam ſingularem huic nomini dant, & huius ipſius auctoris (ſi editio uerax eſt) nonnulla exempla ſunt. Quale eſt etiam Columellæ: Scillæ aridæ pondo libram, & quadrantem adijci oportere. Sed nunc pro pondere uidetur accipi. Huiuſmodi conditionis eſt ludus, & Ludi. Sed hæc in alterum librum reſeruamus. Nunc aliquid etiam de numeris addamus.

De ordine numerorum. CAP. XIIII.

Plato uno & octogeſimo anno ſcribens mortuus eſt. Iſocrates quarto & octogeſimo anno eum librum qui Panathenaicus inſcribitur, ſcripſiſſe dicitur: uixitq; quinquennium poſteà: cuius magiſter Leontinus Gorgias centum & ſeptem compleuit annos. hæc Cic. Cicer. de Senectute. *Cuius ex uerbis datur intelligi, ante cētum præponi numerum minorem, poſt centum uerò poſtponi: quod Quintilianus quoque confirmat, quum ait: Artium autem ſcriptores antiquiſſimi Corax, & Thiſias Siculi, quos inſecutus eſt uir eiuſdem inſulæ Gorgias Leontinus, Empedoclis (ut traditur) diſcipulus. Is beneficio longiſſimè ætatis (nam centum & nouem uixit annos) cum multis ſimul floruit. Et paulò pòſt: Nam & Iſocratis* Lib. 3. ca. 1.

Eodē cap. *ſtantiſsimi diſcipuli fuerunt in omni ſtudiorum genere.* Eoq́; *iam ſeniore(octauum enim & nonageſimum compleuit annum) pomeridianis ſcholis* Ariſtoteles *præcipere artem oratoriam cœpit*, Hoc *tamen uidetur fieri intercedente copula.*Nam *ea ſublata, ut quiſque numerus maximus eſt, ita primo loco ponitur, duntaxat citra centum:ut,* Maior *uiginti quinque annis,non autem* Maior *quinque uiginti annis*. Etiam *in illis quæ ſuprà tractaui,numeralibus,*Viceni *ſinguli,* Vicenibini, Viceniterni *: aut* Singuli *& uiceni,* Bini *& uiceni,* Terni *& uiceni.*Supra *centum naturalem ordinem ſequimur, ut ſuperiora exempla docent :* Centum *& ſeptem compleuit annos,*Centum *& nouem uixit annos*. Plin. lib.
Cap. 49. V I I. *naturalis hiſtoriæ:*Centum *& uiginti natos annos* Parmæ *tres edidere.* Brixelli *unum* C X X V. Parmæ *duos* C X X X. Placentiæ *unum* C X X X I. Fauentiæ *unam mulierem* C X X X I I. Bononiæ L. Terentium Marci *filium,*Arimini *uerò* M. Apomum, C L. Tertulam, C X X X V I I. Citra Placentiam *in collibus oppidum eſt* Velleiacium, *in quo* C X. *natos annos ſex detulere, quatuor centenos uicenos.* Unum C L. Marcus Mutius Marci *filius,*Gallerius Felix*:ac(ne pluribus moremur in re confeſſa) in regione* Italiæ *octaua centenum annorum cenſi ſunt homines* L I I I I. *centenum denum homines* L V I I. *centenum uicenum quinũ homines duo, centenum tricenum homines quatuor, centenum tricenum quinum, aut ſeptenum totidem,centenũ*
Cap. 52. *quadragenum homines tres.* Idem *tamen* Plinius *paulò pòſt ait:* Vt *tamen in ſeptimum & quinquageſimum atque centeſimum uitæ duraret annum*. Ex *quo apparet ſine*

ſine copula maximum quenque numerum præcedere: quum copula nonnihil uariet, præſertim retrorſum eundo. Adhuc *quæ diximus, & recitauimus exempla, intra numerum millenarium ſunt, ſed in ipſo quoque maximum quenque numerum ſemper præponemus: ut, à natali ſaluatoris anni ſunt mille quadringenti &* XXXVIII. *uel mille & quadringenti ac trigintaocto.* Illud *tamen notandum eſt, in millibus eandem eſſe naturam, atque in numeralibus citra centum: ut,* Milites *noſtri ſunt ſex & uiginti millia: non autem,* Viginti *& ſex millia: uel,* Milites *noſtri ſunt uiginti ſex millia: ſiue,* Militum *nobis ſunt uiginti millia: ſiue* Milites *noſtri ſunt uicies mille: ſiue,* Nobis *ſingulis ſunt decies mille milites, ſiue,* Nobis *ſingulis ſunt dena millia militum: ſiue,* Nobis *ſingulis ſunt decem millia militum.* Omnia *autem quæ locuti ſumus, ultra uiceſimum numerum intelligi uolo.* Nam Decem *& ſeptem,* Decem *& octo,* Decē *& nouem normam illam, quam dixi non tenent.* His *inferiora ne ipſa quidem ſeruant ſuam legem.* Illa *enim coniunctionem habent interpoſitam, hæc non habent: ueruntamen nec habere poſſunt, quum ſint compoſita, nec plura, ſed ſingula nomina:* Vndecim, Duodecim, Tredecim, Quatuordecim, Quindecim, Sexdecim: *ſicut illa quoque compoſita atque unica ſunt nomina,* Vndeuiginti, Duodeuiginti, Vndetriginta, Duodetriginta, Vndecentum, Duodecentum: *hoc eſt, uno, aut duobus demptis de uiginti, de triginta, de centum.* Vt *ab incarnatione ſaluatoris ſunt anni mille quadringenti duodequadraginta.* Et *per denominatiua: ut, ab incarnatione agitur annus milleſimus quadringenteſimus duodequa-*

dragesimus. Pli.li. XXXV. *natural.hiſtor.* Duodeuiceſima Olympiade interijt Candaules. Licet pleraq; exēplaria habeant Duodeuiginti Olympiade. Idem proximo lib. Atque adeò duodequadragenum pedum Luculei marmoris in atrio Scauri collocati. Duodequadragenum, pro duodequadragenorum. T. Liu. lib. I. Duodequadrageſimo fermè anno, ex quo regnare cœperat Tarquinius.

Cap. 2.

Cap. 2. li. 36.

De Domus. CAP. XV.

Domus genitiuos duos habet, unum ſecundæ, alterum quartæ declinationis, Domi, & Domus. Sed prior ſignificat locum, ubi quis manet: poſterior corpus ipſum, atque ædificium, quod ex parietibus conſtat, & tecto: ut, Domi maneo: non, domus: & Partem domus demolitus ſum, Superiora domus aſcendi: non, domi. Nam illud, Domus meæ imperium teneo, non pro loco accipitur, ſed pro familia, quæ continetur ædificio, figuratè continens pro contento. Quod etiam dicere licet Domi meæ: quaſi, in domo mea. Quòd autem idem ſit Domi, & In domo, notum eſt. Vnum tamen afferam exemplum. Quintilianus lib. V. In domo furtum factum ab eo, qui domi fuit. Datiuus tantum quartæ eſt: Accuſatiuus indifferens: Ablatiuus ſecundæ. In accuſatiuo & ablatiuo, uel cum præpoſitione, uel ſine præpoſitione loquimur: ut, Reuertor domum, uel ad domum. Exeo domo, uel è dōmo: & Sum in domo, uel domi: hoc grammaticæ eſt, illud uerò Latinitatis, & elegantiæ. Hunc genitiuum ſecundæ non coniungimus niſi cum tribus, ſiue quinque pronominibus. Meæ, Tuæ, Suæ, Noſtræ, ueſtræ, & uno nomine Alienæ: ut, Ego uiuo domi

meæ

meæ: Non *uiuo domi tuæ*: Erat *domi ſuæ*, Noſ*træ, non ueſtræ domi habitare uolo. Cic. in libris ad* Herennium: *Qui cum iſta ætate, & forma alienæ domi, nolo dicere. Quidam uolunt illud* Domi *aduerbiaſcere. Sed quomodo cõiungeretur cum adiectiuis? q; ſiquando quinq; hæc pronomina adiectiua ſupprimantur, tamen ſubintelliguntur ut* Domi ero, *i. meæ.* Domi *erimus, i. noſtræ:* Domi *eris, eritis'ue: i. tuæ, aut ueſtræ:* Domi *erit, aut erunt, i. ſuæ: ſicut in altero ſenſu, & in pleriſque nominibus: ut,* Partẽ *domus locaui, in altera parte ipſe habito: i. partem domus meæ.* Et, Pater *mihi iuſſit, mater te uocat, frater nos expectat: hoc eſt, pater meus, uel noſter: mater tua, uel noſtra, frater noſter.* Quòd *autem hic genitiuus ſecundæ regat alterum genitiuum, ſiue pronomen, ſiue nomẽ, certum eſt: ut,* Ego *eram domi illius, domi huius, domi Cæſaris, domi* Pompeij. Domi *autem publicæ, domi priuatæ, domi honeſtæ, domi infamis, domi paternæ, domi maternæ habito, & ſimilia, non licere dicere, iam tradidimus.*

De compoſitis a Quis, uel Qui. CAP. XVI.

QVíſquis, & Quicunq; *pro eodem accipi ſolent: ut* Quiſquis *es, huc uenias: et,* Quicunque *es, huc uenias* Quicquid, & Quodcunque *non accipiuntur pro eodem, quum alterum ſit ſubſtantiuum: ut,* Quicquid *feſtiuum, quicquid molle, quicquid tenerum, quicquid iucunditatis, quicquid gaudij, quicquid pecuniarum alterum adiectiuum: ut,* Quodcunque *telum, quodcunque ſcutum, quodcunque iaculum. Cuius differentiæ cauſa eſt, quòd uoces hæ in maſculino conuenientes, in neutro poſteà diſcordant.* Erat *enim* Quidcunque, *& uox ſignificato*

ficato ſimilior, ſi reperiretur eo modo quo dicimus Quidque, & Quicquid Quodq́; enim, ſiue Vnumquodq; componitur à quod: ſed ut non reperitur Quidcunque, ita nec Quodquod. Illud nanque componitur ex Qui, quæ, quod: hoc autem ex Quis & quid. Caretq́; genere fœminino, quinetiam maſculino in accuſatiuo caſu, tantumq́; habet nominatiuum Quiſquis Quicquid, accuſatiuum Quicquid, ablatiuum Quoquo, tum in maſculino, tũ in neutro: nonnunquam etiam in fœminino Quaqua: ut Cap. 5. *apud Suet. de uita Titi: Galba mox tenente Remp. miſſus ad gratulandum, quaquà iret, conuertit homines quaſi adoptionis gratia accerſeretur. In accuſatiuo quoque interdum in alio genere quàm neutro, ſed uix apud oratores. Plaut. in Capt. duo: Nam meus balliſta pugnus eſt, cubitus catapulta, humerus aries, cum genu ad quenquàm iecero, ad terram dabo: dentilegos omnes mortales faciam, quenquem offendero. Quenquem, id eſt, quencunque. Sergius autem Donatum commentans ait: Vtraque parte declinatur hoc pronomen Quiſquis, cuiuſcuius, cuicui, quenquem, quiſquis, à quoquo, quiquĩ, quorumquorum, quibuſquibus, quoſhuos, quiqui, à quibuſquibus. Noli putare hoc caſu declinationis eſſe, ut apud Cice. remanſit cuicui: Hæc Sergius. Igitur quum ſit compoſitum Quidquid ex quid, Quocunque ex quod, debuit illud eſſe ſubſtantiuum, ut Quid & aliquid: hoc adiectiuum, ut Quod & aliquod. Dicimus enim, Quid feci? non autem, quod feci? Aliquid feci: non autem, aliquod feci. Item. Quod malum feci? non autem, quid malum feci? ſed, Quid mali? Et, ſcio quid faciam, non autem, ſcio quod faciam: Video quid facis, ſæpius quàm, Video quod facis.*

facis. Ita & cætera ab his compoſita Quiddam, Quoddam. Nam Quidam adhæret adiectiuo, Quoddam ſubſtantiuo: ut, Mirabile quiddam, obſcœnum quidam, quiddam maius: &, Quoddam templum, quoddam nemus, quoddam antrum, oppidum quoddam: in quo nulli ferè errant, hic autem multi, pro Quidque ponentes Quodque: ut, Optimum quidque, honeſtiſsimum quidque ſaluberrimum quidque: ubi non liceret poni Quodque. Ex his liquet exemplis, Optimum quodque prædium, Honeſtiſsimum quodque conſilium, Ex iumentis quæ cepi, decimum quodque ſit tuum. Nam ſubſtantiui natura eſt coniungi cum adiectiuo, adiectiui uerò cum ſubſtantiuo, quaſi connubio quodam. Ideo ubicunque eſt ſubſtantiuū, deſiderat adiectiuum quaſi coniugem, impatiens alterius ſubſtantiui. Rurſus adiectiuum ſine ſubſtantiuo, tanquam ſine uiro eſſe non poteſt, cum altero adiectiuo nihil conſortii habens, Eoq; factum eſt, ut hi quos dixi, errarent, quòd quandoque uidetur ſine ſubſtantiuo eſſe Quodque: ut, Reliquit mihi pater multa prædia, quorum optimum quodque ſublatum mihi eſt: uel, Ex meis multis prædijs optimum quodque mihi ſublatum eſt. Sed omnibus liquet ſubintelligi ſubſtantiuum, ſic, Optimū quodque prædium. Quodque autem idem eſſe quod Vnumquodque antè ſignificaui. Quint. Nec cauſas cur quodq; eorum accidat, proſequi propoſito operi neceſſarium eſt. Hoc quoque addamus, Quid ſolere uſurpari pro in quo: ut apud eundem: Quid tibi tantum mali feci? quid offendi? & alibi: Siquid offendi Cice. in Lælio: Quid enim indigens Africanus mei? Eodem modo Nihil: ut, nihil te offendi. De differentia autem inter Quidam & Decla. 6.

aliquis, ſiue Quiſpiam, ſiue Quiſquam, quòd illud certum hominem, hoc unum quemlibet ſignificat, in libris
Lib. 2. cap. 25. dialecticis diſputauimus. Hic tantum admonendum eſt, quoſdam his poſterioribus eo modo uti, quo ego non uterer, pro illo ſuperiore: ut Hieronymus, qui ſic librum de Hebraicis quæſtionibus exorditur: Qui in illis principijs librorum debeam ſecuturi operis argumentum proponere, cogor prius reſpondere maledictis, Terentij quippiam ſuſtinens, qui comœdiarum prologos in defenſionem ſui dabat. Ego dixiſſem Quiddam potius, quàm Quippiam. De certo enim crimine loquitur, non, de incerto. Idem eſt enim Quippiam, quod aliquid. Sed de hoc in libris his, quos dixi: latius. Sed fortè Hieronymus ſcriptum reliquerat Quiddam, & librarij in Quippiam mutauerunt.

De affinitate Genitiui, & ablatiui. CAP. XVII.

Magna auctoritate eſt uir, uel Magnæ auctoritatis (utroque enim modo dicimus) ſed rarò ſine adiectiuo, duntaxat in genitiuo: nam in ablatiuo nunquam: ut Cic. in Salluſtium, Nunquid quos protulit Scipiones, & Metellos antè fuerunt aut opinionis, aut gloriæ? Cæterum in eadem oratione non eſt utendum genitiuo, & ablatiuo, niſi uelimus illud Plinianum
cap. 2. ex lib. ſeptimo naturalis hiſtoriæ ſequi: Choromandarum gentem uocat Tauron ſylueſtrem ſine uoce, ſtridoris horrendi, hirtis corporibus, oculis glaucis, dentibus caninis. Poterat dicere, Stridore horrendo. Quanquàm (quod ad elegantiam pertinet) ego pro lege accipio, quicquid magnis auctoribus placuit, quorum in primis
Epiſt. 7. eſt Plin. Præſertim quum Cic. ad Lentulum ita ſcribat:

Len-

Lentulum noſtrum eximia ſpe, ſummæ uirtutis adoleſcentem, cum cæteris artibus, quibus ſtuduiſti ſemper ipſe, tum in primis imitatione tui fac erudias. Licet illud, *Eximia ſpe, poſſet uideri ſeparatum ab illo, Summæ uirtutis, quod regitur ab illo Adoleſcentem. Vt ſi dicas, Habeo ſumma ſpe filium, adoleſcentem optimæ indolis. Quod ſi ita non eſt, licebit in eadem oratione uti genitiuo, & ablatiuo, tamen (ut ego ſentio) parcè. Nam illud ab hoc loco ſeparatum eſt, quod idem dixit: Scipio Africanus id ætatis, atque his rebus geſtis. Illud enim, Id ætatis, uel idem eſt quod Ea ætate, ſicut dicimus Decem annis uixi, & more Græco, Decem annos, quem honeſtiorem locutionem Seru. putat: uel aduerbialiter ponitur: uel ſubintelligitur Habens, uel Agens, uel Natus id ætatis. In quo protinus admoniti ſumus oratores ſummopere ſynecdochē refugiſſe: quale foret, Gentem hirtam corporibus, oculis glaucam: hiſtorici non refugerunt, ut Saluſt. At ex altera parte C. Antonius pedibus æger in prælio adeſſe nequibat. Cicero Quintilianusq́; dixiſſent Pedibus ægris. Nec dixiſſent, Doleo caput, ilia, aut ilibus, eſſet enim Synecdoche: ſed Dolet mihi caput, & Ilia tibi dolent. In hoc uerbo & illud notandum eſt, quod de re extra nos poſita, ſicut de corpore noſtro loquimur: ut, Iſtud quod facis, dolet mihi, utinam doleret tibi: ut apud Terent. Dolet dictum imprudenti adoleſcenti, & libero. Et iterum: Aut hoc tibi doleret itidem, ut mihi dolet. Et in eadem comœdia: Illi facile fit Quod doleat. Quod nunquam per Synecdochem dicere poſſumus. Nam, Ego doleo iſtud quod feciſti (qui ſermo, ut ſuperior, apud auctores eſt frequens: ut Saluſt. Quaſi dolens eius*

lib. 1.

Ser. in illud. 1. Aen. Vna cum gente tot annos Bella gero.

In Catil.

In Eunuch. act. 3. ſcen. 1. Act. 1. ſce. 2.

In Eunuch. act.

3.ſcen.1. eius caſum)non eſt Synecdoche. Hæc enim figura tantum ad animi & corporis qualitatem pertinet, nihil ad externa reſpiciens: qualia fuerint, Doleo caput, Doleo ilia: &, Hic pulcher faciem, Ornatus animum Ideoq; illa Synecdoche nõ erunt, Potens diuitiis, Grauis pietate, Præditus dignitate.

De In auro, & In æs. CAP. XVIII.

IN marmore inciſæ ſunt literæ, in gemma, in lapide, in ligno, in auro: non autem, In marmor, in gemmam, in lapidem, in lignum, in aurum. E' diuerſo In æs, non in ære. Ita enim apud omnes autores (quantùm inueni) ſemper ſcriptum eſt. Liuius lib. III. Prius quàm in urbem ingrederetur, leges decemuirales (quibus duodecim tabulis eſt nomen) in æs inciſas in publico propoſuerunt. Sed quid exempla ponimus paucorum, quod omnes facere affirmamus?

De uenuſtate diſcordiæ Relatiui cum Antecedente. CAP. XIX.

RElatiuum frequenter non reſpondet antecedenti neque in genere, neque in numero, utique quum reflectitur eius ſententia ab antecedente ad ſequens ſubſtantiuum. De maſculino in neutrum, ut Salluſt. Eſt locus in carcere, quod Tullianum apellatur. (In Catil.) Quod aliter dixit Val. Maxim. lib. II. Anteà ſenatus aſſiduam ſtationem eo loci peragebat, qui hodie Senaculum appellatur. Et Plinius: In coitu uerò lunæ, quod interlunium uocant, quum apparere deſierit. (Lib. 18. ca. 32.) Mutato etiã numero, ut Cic. Quibus tandem gradibus Romulus in cœlum aſcendit? his'ne quæ iſti appellant bona? De maſculino quoque in fœmininum, ut idem: Omnes tenues at- (In paradox.)

que

que humiles, quæ maxima in populo multitudo eſt, ſibi præſidium paratum putant. Et Vergil. Aene.6.

Nec partem poſuere ſuis, quæ maxima turba eſt.

Manente quoq; genere uidetur fieri quædam mutatio, ut Quintil. Vbi *uerò uniuerſas familias fames extinxit, quæ maxima pars eſt, inanes domus ſitum ducunt.* E *diuerſo de fœminino in maſculinum non mutato numero. Salluſt.* Ea *fines habet ab occidente fretum noſtri maris & Oceani: ab ortu Solis decliuem latitudinem, quem locum* καταβαθμὸν *incolæ appellant.* Mutato *etiam numero, ut Quintilianus:* Reſiſtam *his, qui omiſſa rerum (qui nerui ſunt in cauſis) diligentia, quodam inani circa uoces ſtudio ſeneſcunt.* Et *alibi:* Et *ſupplicationes, qui maximus honor uictoribus bello ducibus datur, in toga meruit.* De *neutro in aliud genus, Salluſt.* Ipſe *ex flumine, quam proximam oppido eſſe aquam ſuprà diximus, iumenta onerat.* Mutato *etiam numero, ut* Liuius: Anxur *fuit, quæ nunc* Tarracinæ *ſunt, urbs prona in paludem.* Aliquando *ſine ullo certo antecedenti: ut Quintil.* Ego, *quæ feliciſſima uel laſſitudo, uel ſatietas eſt, uirtute conſenui.* Diuerſum *huic genus eſt, quum dictio reſpondet antecedenti, quum deberet reſpondere ſequenti ſubſtantiuo, ut apud* Verg.

In Iugur.

In Iugbr.

At puer Aſcanius, cui nunc cognomen Iulo. Aeneid.1.

Liuius lib. XXV. *Scipio, cui Africano fuit cognomen.* Q*ui modus per datiuum licet frequentior ſit, tamen non nunquam & nominatiuo, quod eſt magis generale, utimur: ut* Cice. Argentarius Sextus Clodius, *cui nomen eſt* Formio. Et Q*uintil.* Notum *eſt quid* Gliconi *acciderit, cui* Spiridion *fuit cognomen.* Neque *per relatiuum modò,*

In prol. Hec. dò,ſed etiam citra relatiuum: ut Teren. Hecyra eſt huic nomen fabulæ.& hoc per nominatiuum.Per datiuum:ut Liuius lib. 1. Fauſtulo fuiſſe nomen ferunt. Et Solinus de memorabilibus:Lapis iſte in aquis mollis eſt, humo duratur exemptus:nunquàm duo ſimul reperiuntur, inde unionibus nomen datur.Hæc de datiuo.

Eſt & accuſatiuo quoque ſua natura,ut antecedens ſequatur caſum relatiui,relicto ſuo:ut apud Vergiliũ,

Aeneid.1. Vrbem quam ſtatuo,ueſtra eſt,ſubducite naues.

Oratores autem poſtponunt antecedens, quale foret, Quam urbem ſtatuo,ueſtra eſt. Vt apud Ouidium:

Lib. 14. Meta. -Cecidere manu, quas legerat herbas. Et quale eſt Quint.Timeo ne quos porrexerim cibos, uenena fiant. In quo eſt habita ratio uenuſtatis,ut relatiuum & antecedens ſint in eodem caſu. Sed ſæpius antecedente poſtpoſito: quanquàm apud Cic.nonnulli illud in Salluſtium ſic legunt: Nunquid eos quos protulit Scipiones & Metellos antè fuerunt aut opinionis:aut gloriæ?quidam legunt,Nunquid hi quos protulit:quidam,Nunquid quos protulit. Tale eſt in Euangelio:Sermonem quem uos audiſtis,non eſt meus.quod in Græco,hoc eſt, in fonte,eſt Sermo,non Sermonem:unde interpres noſter transferens maluit Latinè, quàm Græcè loqui. Nec ignoro qualia imperiti in hoc Euangelij loco diſputare ſoleant, profectò nequaquàm ſic diſputaturi,ſi Græcam linguam mediocriter, Latinam perfectè tenerent. In tali ſermonis genere uel idem nomen repetemus, uel accuſatiuum in debitum caſum reſoluemus. Nam utrunque fieri exemplis comperimus. Siquidem ita frequenter locuti ſunt auctores:Quas res tibi tum terra, tum mari nu

per commiſi, hæ res ſint cum fratre communes: uel, Hæ ſint tibi cum fratre communes: uel, Ex eis aliquas communicabis cum fratre. Et item per cæteros caſus: ut, Quarum rerum non indiges, eas res donabis mihi: uel, Hæ meæ erunt: uel, Hæ res auxilio mihi eſſe poterunt, Et ita multis modis per caſus uariare orationem licebit. Cic. pro Lig. Sed hoc non concedo, ut quibus rebus gloriemini in uobis, eaſdem in alijs reprehendatis. Et paulò pòſt: Quotus enim iſtud quiſque feciſſet, ut à quibus partibus in diſſenſione ciuili non eſſet receptus, eſſetq́; etiã cum crudelitate reiectus, ad eas ipſas rediret? Idem tamen in Rhetoricis inuſitatius: Sulpitio cui paulò antè omnia cedebant, eum breui ſpatio non modò uiuere, ſed etiam ſepeliri probibuerunt. Illud magis poeticum, quale apud Horatium in Epodo.

Quis non malarum, quas amor curas habet,
Hæc inter obliuiſcitur? Et iterum in prima Satyra:
Qui fit Mecœnas, ut nemo quam ſibi ſortem
Seu ratio dederit, ſeu ſors obiecerit, illa
Contentus uiuat, laudet diuerſa ſequentes?

Guliel. Budæus in comment. Græcæ. Linguæ.
Laurentius in dubium illud Ciceronis in Salluſtium vocauit: Nunquid eos quos protulit Scipiones & Metellos ante fuerunt aut opinionis & gloriæ, quam eos res geſtæ ſuæ, & vita innocentisſime acta commendauit? vbi legendum puto, nunquid quos protulit Scipiones & Metellos ex Demoſthene, quem Cicero ad verbum imitatus eſt πρὸς Λεπτίνην, ἂν οὐδεὶς ἐστιν ἀτελὴς, ἐκ τῶν παλαιῶν νόμων, οὐδὲ οὓς οὗτος ἐργάζε, τοὺς ἀφ' Ἁρμοδίου καὶ Ἀριστογείτονος,

De interiectu huius uocis, Ne dicam: &, Dicere oportet ſimiliumque. CAP. XX.

HOmo prudẽs, nec dicam ſapientem melius: quàm, Ne dicam ſapiens. Cic. pro Deiotaro: Crudelis Caſtor, ne dicam ſceleratum, & impium. Et hoc ſubſtantiuo præcedente, ſecus autem ſequente: quale eſſet, crudelis, ne dicam ſceleratus, & impius Caſtor. &, Prudens, ne dicam ſapiens homo. Nam ſi ponamus in accuſatiuo, perquàm abſurdum foret: ſic, Crudelis, ne dicam ſceleratum, & impium Caſtorem, &, Prudens ne dicam ſapientem hominem. In priore enim modo ſubintelligitur Eum: ſic, Crudelis Caſtor, ne dicam eum ſceleratum, & impium. In alijs caſibus non eſt hæc neque diuerſitas, neque cauſa: ut idem, An ſperaſſet hoc uiuo Milone, ne dicam Conſule? uel ſic, An ſperaſſet hoc uiuo, ne dicam Conſule Milone? Illud eiuſdem in libris ad Herennium neque diſsimile his, neque uſqueadeò ſimile eſt: Obfuit plurimùm eo tempore Reip. conſulum ſiue malitiam ſiue ſtultitiam dicere oportet, ſiue potius utrunque. Nam ubi erit ſuppoſitum? certè deeſt. Illud nanque uerbum quod interiectum eſt, de nominatiuo mutauit in accuſatiuum. Sed ſicut in Euripo, aut Siciliæ freto inflata uento uela, aquarum impetus retroire cogit: ita orationem lege grammatica euntem autoritas ipſa conſuetudoq; inhibet, ac repellit: Verùm (ut grammaticorum, expectationi ſatis faciam) ſic erit conſtruendum: Aut ſtultitia conſulum aut malitia, aut potius utrunque obfuit plurimum eo tempore Reip. ſiue illud factum conſulum dicere oportet ſtultitiam, ſiue malitiam, ſiue potius utrunque uel ſic: Obfuit plurimùm Reip. eo tempore

con-

conſulum factum, ſiue illud malitiam, ſiue ſtultitiam eorum, ſiue utrunque dicere oportet.

De Infinitiuo, uel interiecto, uel poſtpoſito CAP. XXI.

A*Vdiui te ut cæteros affuiſſe in prælio: & Audiui te affuiſſe in prælio, ut cæteri.* Hic *ſubintelligitur affuerunt, ibi intelligi non poteſt ſtatim ſequente infinitiuo, & omnia ad ſuum regimen trahente.* Itaque *ſic exponitur: audiui te affuiſſe in prælio, ut audiui cæteros affuiſſe.* Alterum *uerò (ut dixi) hoc modo*: Audiui *te affuiſſe in prælio, ut cæteri affuerunt.* Quod *nequaquam conceditur ſic dicere*: Audiui *te, ut cæteri affuiſſe in prælio.* Hoc *enim declarat, audiui, ut cæteri audierunt.* Alterum *fortaſſe ſic, audiui te affuiſſe in prælio, ut cæteros.*

Vbi utimur Nominatiuo, pro Vocatiuo uel contra. CAP. XXII.

D*Efende me domine,* Adiuua *me optime uir,* Tace *imperite homo, mutato uocatiuo in nominatiuũ non rectè dicetur.* Item, *Defende me tu* Deus *meus,* Adiuua *me tu uir optimus,* Tace *tu homo imperitus.* Hic *per nominatiuum rectè loquimur, ſubintelligitur enim* Ens: *hoc modo,* Tu *ens dominus meus.* Qua *ratione defendi poſſet illud in pſalmo*: Domine *dominus noſter. niſi ſumptum eſſet è* Græco. Idem *fit in uocatiuo alicuius nominis.* Verg. Pſal. 8.

Natæ meæ uires, mea magna potentia ſolus. Aeneid. 1.

Idem *fit in nominibus proprijs, quod fit in hoc pronomine, & in uocatiuis caſibus: ſic,* Aue Cæſar *ſummus imperator.* Neque *illud tantummodo imperatiuo, uerum*

etiam, & quidem facilius, in aliis modis: ut, Quò tendis Aenea *extremus omnium* Troianorum*? uel,* Extreme. Viuis*, & regnas* Helene *dono* Deum*, & regnas medius ſæuiſſimorum hoſtium: melius quam* Medie. Male *per ſolum proprium nomen, aut iunctum cum pronomine: ut, Quid facis tu* Seruius*? aut per nomen appellatiuum ſine pronomine: ut, Quid facis dominus meus niſi tali modo: ut, Quid ſedes inter ſeruos dominus? hic ſubintelligitur* Ens, *ibi ſubintelligi non poteſt. Quare illud* Plin. *in lib.* VII. *de* Naturali *hiſto. niſi menda librarij eſt, non placet mihi:* Salue *primus omnium parens patriæ appellate: ubi non modo* Appellate *à* Primus *in caſu diſcordat, (quod etiam imperitis ad reprehenſionem patet) ſed ne* Appellatus *quidem ſi diceretur, planè* Latinum *foret: quum fuerit dicendum* Prime*: ſiue ſic,* Salue Marce Tulli *primus omnium parens patriæ appellatus: ſiue,* Salue *tu primus omnium parens patriæ appellatus: uel,* Salue *parens eloquentiæ, primus omnium pater patriæ appellatus.* Eſt *enim illud* Parens *uocatiuus.*

Gulielmus Budæus in Comment. Græ Ling.

Laurentius accurate Plinii dictum emendaſſe ſibi uiſus eſt: id tamen ipſum auctoritate Græcorum imitatione'que defenditur. Syneſius ad Aurelianum, καὶ συνέσει γλυκείαις ἐλπίσιν, ὁπόσαι τῇ τοιαύτῃ τῆς ψυχῆς διαθέσει προσήκουσιν, ὧν μεγαλοπρεπέστατε μόνος, ἢ μετ' ὀλίγων σὺ μόνος δικαίως καλούμονε.

ANNOTATIO

Adiecta comperimus in quibuſdam exemplaribus poſt illa uerba quæ aſteriſco clauſa inuenies, talia quædam: Se-

dit

ita ab auctore ſcriptum fuiſſe ſuſpicari libet, nam & illo modo dicere licuiſſet. Deinde exemplum hoc, Salue M. Tulli primus &c. Poſtea, Quod ita ſcriptum fuiſſe coniectatum non eſt ex certis uerbis, quibus paulò ante auctor utitur, uel uſus eſt. Verum hæc omnia non ſine uirgulis & ſtellulis offendimus, quo ſcire poſſes locum non carere menda. Sed quia ex his nullum facile diſcrimen, nullam integram ſententiam haurias, omnia hæc omittenda ſatius eſſe duximus, quam inanibus uerbis lectorem ſuſpenſum & anxium detinere. Adde quod uetuſtiora & manuſcripta, nihil tale addebant.

Vbi utimur Nominatiuo pro accuſatiuo. CAP. XXIII.

Spero tibi eſſe bonus amicus, Credo, tibi fuiſſe fidelis propriè dicitur: per accuſatiuum uero non, niſi alterum accuſatiuum addas, qui antecedat infinitiuum (nam hic ſequitur) hoc modo: Spero me tibi eſſe bonum amicum, Credo me fuiſſe tibi fidelem. *Quædam uerba cum nominatiuo iungi recuſant, imò pleraq;. Nam ut recte dico,* Incipe mibi eſſe familiaris, *&* Noli eſſe illi intimus: *ita inuſitatè dicam,* Præcipe illi eſſe familiaris mihi, Ne libeat tibi eſſe illi intimus. *Hoc tamen genus loquendi nonnunquam reperimus: ut apud* Luca. in IX. *Tutumque putauit* Iam bonus eſſe ſocer. *Alius dixiſſet,* Iam ſocerum eſſe bonum. *Et apud* Ouidium de Ponto:

Ecquis in extremo poſitus iacet orbe tuorum, Lib. 1.

Me tamen excepto, qui precor eſſe tuus? Dicere po- epiſt. 8.
tuiſſet, ſed non tam uenuſtè, Quem precor eſſe tuum. *Terentius in* Andr. *Quæ ſeſe inhoneſtè optauit parare hic* Act. 4. ſce.
diuitias Potius, *quàm in patria honeſtè pauper uiuere.* 5.
Apertius apud eundem Ouidium *lib.* II. *ſine titulo:*

Spemq; dat in molli mobilis eſſe toro. Et *ille uer-* Eleg. 4. lib. 2.

 ſus

Amorũ. In diſtichis Cato. *ſus uulgatus: Sperne repugnando tibi tu contrarius eſſe.*

Quod ſi dixiſſet, noli repugnando tibi tu contrarius eſſe uerſusq; pateretur, nullum de conſtructione dubium eſſet. Talis *tamen modus loquendi è* Græco *fluxit, ubi uſitatiſſimus eſt.*

Annotatio ex comment. Ling. Græ. Guliel. Budæ. Spero tibi &c.) Hoc dictum improbare uidetur illud Ciceronis pro Quintio: Ne ut par quidẽ ſit poſtulat, inferiorem eſſe patitur. Et ad Atticum lib. X. In Italia autem nos ſedentes quid erimus, nam medius eſſe iam non licebit Cæſar: Tenuẽ ſectemini prædã, quibus licet eſſe fortunatiſſimos. Curtius: Ad ueſtras manus confugio, inuitis uobis ſaluum eſſe nolo. Dicitur & per datiuum ut pro Flacco Cicero: Liceat iis qui hæc ſalua eſſe uoluerunt, ipſis eſſe ſaluis. Et pro Cœlio: Vos laborioſos exiſtimet, quibus ocioſis ne in communi quidem ocio liceat eſſe. Alibi per accuſatiuum dixit, Quid ſi ciui Romano, licet eſſe Gaditanum, ſiue exilio, ſiue reiectione huius ciuitatis? Aliter ad Q. Fratrem lib. iii. Multa ſunt quæ ego neſcire malo, quàm cum alieno periculo fieri certior. Adducit & multa è Græcis auctoribus in hanc ſententiam exempla. Vide commentaria eius.

Qui perſonæ, generi, numero, uerbum reſpondere debeat. CAP. XXIIII.

VErbum ſequi debet ultimum ſuppoſitum in perſona, numero, & genere: ut, Ego *illum de ſuo regno, ille me de noſtra* Rep. *percontatus eſt.* Duo *ſuppoſita ſunt,* Ego, & Ille *quorum utrique uerbum accommodatur. Sed ſequenti palam, antecedenti per ſubintellectionem: ut ſit,* Ego *illum de ſuo regno percontatus ſum, ille me de noſtra* Rep. *percontatus eſt.* Conuerte *ordinem perſonarum, ſimul perſonam uerbi mutaueris: ſic,* Ille *me de noſtra* Rep. *ego illum de ſuo regno per-*

Cicer. in Somnio Scipio.

contatus ſum. Muta genus ſic, Ego illã de ſuo regno, illa me de noſtra Rep. percontata eſt. Muta numeros ſic: Ego illos, illas'ue de ſuo regno, illi illæ'ue me de noſtra Rep. percontati, percontatæ'ue ſunt: & item ècontrario. In hanc tamen formulam non cadit quoties per comparationem, aut ſimilitudinem loquimur: quale eſt, Melius ego iſtud, quam uos, feciſſem: non autem, Quàm uos feciſſetis, Hoc ille ita prudenter, ut ego, feciſſet. non autem, Vt ego feciſſem. Hic enim ſubintelligitur ſic, Hoc ille ita prudenter, ut ego feci, & ipſe feciſſet. Melius ego iſtud, quàm uos feciſtis, feciſſem. Verbum enim principale debet efferri, ſubintelligi autem quod non eſt principale.

Gulielmus Budæus in Comment. Græ Ling.

Vallæ præceptum eſt: Verbum ſequi debet ultimum ſuppoſitum in perſona, numero & genere, hoc dictum mihi perplacet. Sic enim Cicero in Bruto: O magnam, inquit, artem Brutus, ſiquidem iſtis cum ſummi eſſent oratores, duæ maximæ res alteri altera defuit, & in Salluſtium: Quàm eos ſuæ res geſtæ, & uita innocentiſſime acta commendauit. Et Liuius: In diſcrimine eſt humanum genus, utrum nos an Carthaginenſes principes orbis terrarum uideantur. Idem: Pedetentimq; montes & ugum Colliculæ ſuperandum. Sed ſi flagitioſum putetur contra id aliquid audere, Curtius nota ignominiæ erit afficiendus, qui dixit: Tum illa regnum ſuum, rex Parthienem petiuerunt. Idem At mihi ſecuritatem primum innocentia mea, deinde dextera tua obtulerunt. Cicero de prouinciis Conſ. Nam poſtea me ut ſibi eſſem legatus, non ſolum ſuaſit, uerumetiam rogauit, me accuſaturum non ad proximum uerbum, ſed ad remotius retulit, ac ſi diceret, me etiam rogauit, nedum mihi ſuaſit.

Vbi collocandum ſit Adiectiuum. CAP. XXV

ADiectiuo, quum præcedit, debent obſequi ſubſtantiua, aliter uitioſum eſt:ut hoc modo, Nulla uirgo eſt dicenda corrupto uel animo, uel corpore. Dic pro animo mente: ſic, Nulla uirgo dicenda eſt corrupta uel mente, uel corpore: aut, corrupto uel corpore, uel mente, non erit Latinum. Quod contra fit aut præcedente ſubſtantiuo, aut reiecto in finem adiectiuo: ſic, Nulla uirgo dicenda eſt, uel mente corrupta, uel corpore: aut, uel corpore corrupto, uel mente. Item, uel mente, uel corpore corrupto: aut, uel corpore, uel mente corrupta. Similiter in plurali (uariabo exempla ad euitandum faſtidium) Nemo diues eſt, uel ualetudine infirma, uel ſenſibus: aut, uel ſenſibus infirmis, uel ualetudine. Item, Nemo felix eſt uel conſcientia, uel membris, affectis: aut, uel membris, uel conſcientia affecta. Cice. tamen in Philippicis inquit: Optima ſunt & mente, & uiribus. Neſcio an culpa librariorum ſit, qui ita ſcripſerunt, pro eo quod eſt, & mente optima ſunt, & uiribus: uel, optima ſunt mente, & uiribus.

Quid momenti faciat Coniunctio, Aduerbiumq́; disiunctiuum ex collatione. CAP. XXVI.

EX his quæ tradidimus, palam eſt, nequaquam recté dici, Corrupto, uel corpore, uel mente. Debet enim adiectiuum illud ad utrunque ſubſtantiuum applicari in genere, & numero. Neque de Vel tantummodo intelligo, ſed de cæteris quoque coniunctionibus. per Et, ut modo ex Cic. attuli exemplum: per Nec, per Siue, per cætera huiuſmodi: neque hoc ſolum ubi adeſt ſubſtantiuum cum adiectiuo, ſed etiam ſine eo, quale hoc eſt: Tu nec faceres, nec ego permitterem. Non eſt hic

ſermo Latinus. Dicendum nanque erat, Nec tu faceres, nec ego permitterem: aut ſic, Tu nec faceres, nec à me facere permittereris. Tota enim oratio dependet à prima dictione. Item, Potes cognoſcere partim ex aliorum ſermone, partim te docebit ipſe tabellarius: non eſt Latinum: ſed ſic, Partim potes cognoſcere ex aliorum ſermone, partim ex tabellario. Item, Puto tum ex ſuperioribus literis te omnia intellexiſſe, tum ex his intelligere potes: dicendum erat, Tum ex his intelligere poſſe. Item Paratus ſis uel pugnare, ſi qui te laceſſunt, uel ſi qui non ſunt, ne recuſes facere pacem: dicendum erat aut ſine illo, ne recuſes: aut ſic, uel paratus ſis pugnare. Ex his quæ dixi, uideor reprehendere legem illam duodecim tabularum: Liberi parentes in egeſtate aut alãt, aut uinciantur: quaſi dicendum fuerit, liberi aut parentes in egeſtate alant, aut uinciantur. Sed non eſt uetuſtas illa reuocanda ad hanc regulam, quæ conſtat ex uſu eorum, qui more illo uetuſto non ſunt locuti: tametſi haud dubiè opinor primum Aut à quibuſdam adiectum, legiq́; ita in uetuſtiſſimo quodam codice Declamationũ Senecæ: Liberi parentes alant, aut uinciantur. Huius etiam loci illud eſt, ne hoc modo uerba commiſceamus diuerſam naturam habentia, quale eſt, Ille mihi nec nocuit unquam, nec adiuuit: Ego nec offendi eum, nec profui: dicendum erat, Ille mihi nec nocuit unquam, nec profui: aut ſic, Ille nec nocuit mihi unquam, nec adiuuit: Ego nec offendi eum, nec adiuui: aut, Ego nec offendi eum, nec eidem profui:

De uſu Negationis. CAP. XXVII.

TRes aliquando negationes non plus efficiunt quàm duæ, collocatione ipſa dictionum efficiente ut, Nunquam mihi nec obfuiſti, nec profuiſti. Tres hic ſunt negationes: muta primam negationem in medium, aut in poſtremum, iam euaneſcet, quum ibi locum non inueniat: ſic, Mihi nec obfuiſti unquam, nec profuiſti. aut ſic, Mihi nec obfuiſti nec profuiſti unquã. Neſcis nec in pace, nec in bello uiuere: nec in pace nec in bello ſcis uiuere. Ibi tres negationes ſunt, hic duæ, quum eadem ſit ſententia. Vereor, Metuo, Timeo, & ſi quæ ſunt alia, idem efficiunt, uel cum negatione, uel ſine ea: ut, Vereor ne ueniat, & Vereor ut ueniat: Timeo ne moriatur: & Timeo ut moriatur. More Cic. Vt ne, pro Vt non: Metuo ut ne pereat. Et Terentius: Apprime in uita eſſe utile, ut ne quid nimis. pro, Ne quid nimis. Ex quo miror Seru. ita ſcripſiſſe primo Geor. Vnde male quidam hunc locum in Terentio ſcribunt: Pater adeſt, caue ne te triſtem ſentiat. Si enim hoc eſt, dicit uide ut te triſtem ſentiat: nam & ne, & caue, prohibentis eſt Neutiquam pro nequaquam, & ipſum Nequaquã & Nuſquam, & Nuſpiam ſimplicem negationem indicant: ideoq; unico uerbo contenta ſunt: ut, Nequaquam ueniam. Necubi uerò duplicem, ideoq; duplex uerbum poſtulat. Volo necubi mihi obuium fias id eſt, ne alicubi ut Sicubi, pro ſi alicubi: Sicundæ, pro ſi alicunde. Cætera quæ de natura negationum diſputari ſolent, in libros Dialecticæ noſtræ contulimus: quæ ideo prætermimus, quòd ferè non ſunt ignota oratoribus, dialecticorum uerò nemini cognita. Illud tamen ad uerbum huc illinc transferamus: Vir malus nulla laceſſitus iniuria

In And act. 1. ſce. 1.

Seru. in illud Verg. 1. Geor. Flaua Ceres alto nequicquam ſpectat olympo.

iuria ab amicitia recedit: uir autem bonus nulla laceſſitus iniuria ab amicitia recedet, uel recedat: neſcio tamen an liceret dicere recedit. Hoc loco eadem uerba *dantur malo uiro, & bono: ſed tamen malus recedere ab amicitia intelligitur, bonus non recedere: & ille non laceßitus iniuria, hic laceßitus*. Et *haud ſcio, an hoc ſit ſatis ad hæc diſtinguenda dixiſſe, quòd alibi rem ſignificamus, alibi admonemus*. Huc *addamus unum in quo non pauci falli ſolent, ubi debeat geminari negatio, ubi non debeat, ut hoc exemplo:* Non *modò ſtellæ, ſed ne luna quidem ad ſolem ſeruat ſplendorem ſuum, rectè dicitur*. Item *hoc modo rectè:* Non *modò nullæ ſtellæ, ſed ne luna quidem, & cætera*. At *quoties dictionibus quædam adeſt contrarietas, non poßis tollere alteram negationem, ut hoc modo:* Non *modo ſtellæ non apparent, ſed etiam luna ad ſolem obſcuratur. Sine negatione geminata non rectè loquaris*. Item, *non modo non abſoluo hunc, ſed ne leui quidem pœna cum eo tranſigendum eſſe puto*. Quidam *tamen nuper ſcripſit:* Non *modo abſoluendum hunc, ſed nec etiam grauiter puniendum puto: quum dicere debuiſſet,* Non *modò non abſoluendum: ſunt enim diuerſa* Abſoluendum & Puniendum. Item, Non *tantùm non conſtanter, ſed etiam trepidè, & confusè locutus eſt*. Item, Non *tantùm inconſtanter, ſed fortiter, & propè minaciter locutus eſt* Male *hoc ſecundum dixiſti, dēpta negatione: erat enim dicendum,* Non *tantùm non inconſtanter*. In *quod uitiū incidit* Boethius *lib.* III. *in Ciceronis* Topica: *dicens:* Si *non confusè ſolum, uerum etiam diſtributim, & ſuarum partium proprietate noſcantur*. Dicendum *erat,* Non *ſo*

lum non confuſè. Diuerſum eſt eorum uitium, qui ad il*lud* Non modò, *applicant,* Sed etiam: *quum deberent applicare,* Sed Saltem: *aut,* Sed certè: *aut* Sed uel: *quale eſt*

Cap. 4. *Lactant. lib. 1.* Quis enim mentis emotæ non modò futura prædicere, ſed etiam cohærentia loqui poßit? *Dicendum erat,* Sed uel cohærentia, *aut* Sed ſaltem, *aut* Sed certè cohærentia poßit loqui. *Niſi fortè culpa librarij eſt. Ego uerò in utroque non auctorem, ſed tale genus orationis reprehendo.*

Quod modis iubemus. Quid etiam interſit inter Præteritũ Futurumq́; coniunctiui modi. CAP. XXVIII.

VEni ad me, Venito ad me, uenias ad me, uenies ad me, Scribe ad me, Scribito, Scribas, Scribes, *indifferenter penè his quatuor utimur. Horum tamen uno in negatione,* Ne uenias: *& altero, quo in affirmatione non utimur in hunc modum,* Ne ueneris. *Nam ipſum* Veneris, *duobus modis accipitur. Vno modo ſubiunctiuè: ut,* Si ueneris: *uel,* Quum ueneris: *altero ſine ſubiunctione: ideo illud non eſt uerbum principale, hoc eſt: ut,* Si me iuueris, rem optimam feceris. Dimitte me, & diuitem feceris. Aufer huic magiſtratum, & eum iugulaueris. Eamus in portum, iam naues uenerint. *Cic.* Atqui nobis gratißimum (ut etiam pro Scipione pollicear) feceris, ſi quando, &c. *Sciendum tamen eſt, quòd hæc omnia uerba futuri ſunt temporis: ueluti ſi ita commutemus:* Si abſtulero huic filiam, eum iugulauero: *non autem* iugulauerim, Ego hoc uidero, tu uideris, uos uideritis: *quaſi* Ego hoc uidebo, *uel* uideam, tu uidebis, *uel* uideas. Ne ueneris, *futuri item eſt temporis:* Non ueneris, *præteriti: illud uetat, hoc negat, quod ſecundum, commune eſt cum*

pri-

prima perſona:& tertia:ut, Neque uerò crediderim, neque uerò fuerim in ea opinione, qua cæteri. Et ſine negatione, Improbè dixerim, Dixerit aliquis. Ne ueni, ne fac, ne iugula, apud oratores ferè nunquàm, ſed apud Poetas: ut Verg. Ne ſæui magna ſacerdos. Et Teren. Ne nega. Liu. lib. I I. Craſtino die, oriente ſole in aciem redite, erit copia pugnandi, ne timete. Et Quint. Tu illam tuere, defende, ama, ne relinque. Hic nos Quint. admonet, ne pro illo, Ne feceris, dicamus, Non feceris: quia alterum negandi eſt, alterum uetandi. Ideoq; Ne, cum prima perſona ſingularis numeri nunquàm coniunctum inuenimus, ob eandem cauſam, propter quam imperatiuum caret prima perſona in ſingulari, quia nemo ſibi ſoli imperat, aut uetat. Vnde frequenter legimus, Ne timuerimus, ne timeas, ne timueritis, ne timeant. Nunquam autem, Ne timeam: niſi ne pro Vt non: ſed, Non timeam, non auſim, non ſperem, non timuerim, non ſperauerim, non crediderim. i. Timere, audere, ſperare, credere, non poſſum, aut non debeo: ita in alijs perſonis: ut idem Quintilianus, Non expectes, ut ſtatim gratias agat, qui ſanatur inuitus. id eſt, Expectare non debes. Non enim eo modo hoc dixit, quo dicere ſolemus, quum uetamus, Ne me expectes amplius. Hic enim negatio eſt, non uetatio. Ita, Non expectaueris, & Ne expectaueris, quorum alterum præteriti temporis eſt, negatq;: alterum futuri, & uetat.

6. Aeneid.
In Heauton. act. 3. ſcen. 3.
Decla. 6.

De lepore Si non, & Niſi, cum aliis uerbis. CAP. XXIX.

HOc quod adhuc de negatione ſubijciam, ad ſolam elegantiam dicendi pertinet: quod quale ſit, ſubie

ctis exemplis per ſe apparebit. Quintil. Non eſt difficile ut maritum uxor occidat: ſi non eſt difficilius ut filius patrem. Idem. Atque eò cauſam dimittimus, ut non ſit abſoluendus adoleſcens, niſi etiam laudandus.

Decla. 2.

Decla. 1.

Idem: Quare non petit, ut miſerum putetis, niſi & innocens fuerit: non petit, ut afflictum alleuetis, niſi & probauerit ſeſe infeliciorem, quòd patrem amiſit, quàm quòd oculos. Seruius Sulpitius: At uerò malum eſt liberos amittere. Malum, niſi hoc peius ſit, hæc ſufferre, & perpeti. Salluſtius: Parcite dignitati Lentuli, ſi ipſe pudicitiæ, ſi famæ ſuæ, ſi dijs, aut hominibus unquàm ullis pepercit, Ignoſcite Cethegi adoleſcentiæ: niſi iterum patriæ bellum fecit. Titus Liuius lib. XXXI. Nam quod ad ea attinet, que nobis obiecit, niſi gloria digna ſint, fateor ea defendi non poſſe. Ouidius lib. XIII. Metamor.

Epiſt. 5. lib. 4. Epiſt. fa. Cic.

In Catil.

Nec tamen hæc ſeries in cauſam proſit Achiui.
Si mihi cum magno non eſt communis Achille.

Huic ſimile eſt quale apud eundē, lib. II. eiuſdē operis:

Mentior obſcurum niſi quum nox fecerit orbem,
Nuper honoratas ſummo mea uulnera cœlo
Videritis ſtellas. Et Quintilian. Mentior, niſi quum peregrinatio mea nos diduceret, maluit eſſe cum matre. Et iterum, Aſsidere enim, cibos miniſtrare, manum porrigere quilibet poterat, mentior niſi factum eſt. Idem uerbum apud Ambroſium eodem modo poſitum, tum in libris Officiorum, tum Hexameron, tum in alijs reperies. Et apud Cyprianum ad Donatum: Mentior, niſi alios, qui talis eſt, increpat: turpes turpis infamat.

De Vter Vtri, Alter Alteri, Neuter Neutri, & Quis Cui. CAP. XXX.

VTer utrum accuſat, Latinè dicitur: ut Cice. pro Milone, Vter utri inſidias fecerit. Vterque utrique, uix auſim dicere. Neuter neutri, omnino non dixerim. Teren. in Phormione inquit: Quia uterque utrique eſt cordi. In duodecimo quoque commentario rerum à Cæſare geſtarum, ſiue ab Hirtio, ſiue ab Oppio (nam incertus auctor eſt) edito, ſic legi: Interim diſſenſione orta inter Achillem, & Arſinoen, quum uterque utrique inſidiaretur, & ſummam imperij ipſe obtinere uellet. Cicero autem & Quintil. (quantum inueni) ſic nunquàm locuti ſunt, quorum prior ſic ait: Quorum uterque ſuo ſtudio delectatus, contempſit alterum. poſterior ſic: Quum enim uterque alteri obijciat, palàm eſt utrunque feciſſe. Atque ſic dicendum eſſe per illud frequentiſsimum probatur, Alter alteri obijcit, alter alterum contemnit, alter alterum accuſat: alter enim alterum, non ambo ambos accuſant. Idem dico de Neuter, ut idem Quint. Ita fiet, ut cùm æquali cura linguam utranque tueri cœperimus, neutra alteri officiat. Quare peccauit tũ amicus meus (ſi amicos palàm licet reprehendere) qui mihi nuper ad ſe ſcribenti, uter utri bellum intuliſſet: reſpondit, neuter neutri, aut potius uterque utrique. Tum Priſcia. qui li. I I. ait: Fiſcina uerò à fiſco an fiſcus à fiſcina, an neutrum, à neutro, dubium eſt. debuerat dicere, An neutrum ab altero: Nam quòd à ſe non deriuetur, ſuperuacuum eſt dicere: ſed dicendum tantùm Ab altero non autem A neutro, quaſi nec ab altero, nec à ſe. Ne illud quidem ſileamus, ut dicimus Vter utri, ita Quis cui, ut Verg. Quæ quibus anteferam. Et Cice. Quid cui præponendum ſit, Quintilianus: Quid quo loco collo-can-

Act. 5. ſce. 3.
Cæſ. lib. 4. Commẽt. de bello ciuil.
Offic. 1.
Lib. 1. ca. 2.
Lib. 4. Aeneid.

candum ſit. Idem Quintilianus. *Vt dubium ſit, quid quò referri oporteat.*

GVLIELMVS BVDAEVS IN Commentariis Græcæ Linguæ.

Vter vtrique uix auſum dicere.) Contra hoc dictum opponere poſſum illud Cæſa. Cum vterque vtrique eſſet exercitus in conſpectu. Et illud Terentii in Heauton. Hoc beneficio vtrique ab vtriſq; vero deuincimini, quod vtrunq; Græcorũ imitatione enunciatũ eſt. Plato Libro quinto de Rep. Ἀντὶ τοῦτο γένετε καὶ διαςῆ πόλις ἐὰν ἑκάτεροι ἑκατέρων τέμνωσιν ἀγροὺς, καὶ οἰκίας ἐμπιπρῶσιν. *Et plura in hanc ſententiam adducit eodem loco.*

De Prior, Primus, & ſimilibus. CAP. XXXI.

VOcaui te prius, non eſt idem quod Prior: *illud ſignificat tempus, quaſi prius, quàm nunc, uel tunc: hoc uero perſonam, id eſt, ego duorũ prior, & hoc quando duo ad unum referuntur, Siquidem ego, & hic te uocauimus, ſed ego prior, hic autem poſterior.* Idem *fit quum unus ad duos refertur.* Vocaui te priorem, *melius quàm* Prius: *illum autẽ poſteriorem, melius quàm* Poſterius. *Per paßiuum quis iam hoc nequeat dicere?* Vocatus es à me prior, *ſi duo eſtis:* Vocatus es à me priore, *ſi duo ſumus.* Eadem *ratio eſt ſuperlatiuorum* Primus, & Poſtremus, & *ſiqua ſunt alia.* Vocaui te primus, *uel poſtremus, ſi multi ſumus: uel,* Vocaui te primũ, *uel poſtremum ſi multi eſtis. Nonnunquam ex neutra parte ſunt duo, ſed utrinque ſinguli, & tamen per hoc idem comparatiuum loquimur: ut* Vocaui te prior, Percußi te poſterior, *ſupple quàm tu me.* Nonnunquam *unus hinc eſt, illinc plures: ut,* Vocaui uos prior, *ſupple quàm uos me:* Vocauimus te priores, *ſupple quàm tu nos*

nos. Idem de ſuperlatiuo, ubi multa membra ſunt: ut, Pri*mi nos uenimus, uos poſteriores, ille ultimus:* Primus *ego intraui uallum, tu ſerior, illi tardiſſimi.*

De regimine nominum Criminalium, & Pœnalium. CAP. XXXII.

SI quis furetur rem ſacram de profano, tenetur'ne ſacrilegij, an furti, an utroque? non autem, An utri*uſque.* Qui *ſuſtulerit rem ſuam de ſacro, furti'ne tenetur, an ſacrilegij, an neutro? non autem,* An *neutrius,* Accuſare *hunc potes uel furti, uel ſacrilegij, uel de utroque, uel de ambobus: non autem utriuſque, aut amborum.* Condemnare *non licet de utroque, ſed de altero, uel furti uel ſacrilegij non autem,* Sed *alterius, uel furti, uel ſacrilegij.* Cur *ita fit, ut demus uarios caſus eidem uerbo, præſertim ſub coniunctionibus, quæ eoſdem coniungere debent caſus?* Nempe *quòd nomina peccatorum cũ huiuſmodi uerbis idem ualent in genitiuo, quod in ablatiuo præpoſitionem habente, uel non habente: non idem in cæteris,* Neque *hoc in his modò nominibus, quæ certum peccatum ſignificant, & ſpeciale, ſed in his etiam, quæ generale, & incertum: ut* Cicero: An *non intelligis primùm, quos homines, & quales uiros mortuos ſummi criminis arguas?* Et *iterum:* Sceleris, *atque nefarij parricidij condemnabimus?* Per *hæc uerba licebit* Tãti, *et* Quanti, *cùm ſubſtantiuis adiunguntur, per genitiuum uti: ut,* Quantæ *pecuniæ condemnaſti?* Tantæ *ſummæ damnaui, quantæ poſtulaſti.* Liuius *lib.* XLVII. Sed *nequaquam tantum relictum eſt, quantæ ſummæ damnatus fuerat.* Pro Rabir.

De Impleo, Refercio, Plenuſque, ac refertus. CAP. XXXIII.

con-

CONtrarium propè huic eſt, quod ſubijciã Impleo, & Refercio, & ſimilia uerba ablatiuũ ſine præpoſitione poſtulant: ut, Impleui nauim frumento, Referſi apothecam uino. Et tamen aliquando addimus præpoſitionem De: ſic, Impleui nauim de omni genere frumenti: Referſi apothecam de uaria natura uinorum; uixq; auſi dicere, Impleui omni genere frumenti: & Re-
Lib. I. ferſi uaria natura uinorum. Hoc quod diximus exemplo comprobandum eſt. Cice. de Orat. Quòd ſi tantam uim rerum maximarum arte ſua rhetorici illi doctores cõplectèrentur, quærebat, cur de procemijs, & de epilogis, & de huiuſmodi nugis (ſic enim appellabat) referti eſſent eorum libri. Hic nequaquam licuiſſet ſine præpoſitione loqui. Non enim libri illi referti ſunt procemijs & epilogis, ſed præceptis procemiorum, & epilogorum. Sicut in ſuperioribus, non eſt nauis impleta omni genere frumenti. ſed frumento omnis generis: neque apotheca referta omni natura uinorum, ſed uino omnis naturæ. Quia de Refercio, & Impleo feci mentionem, dicam hoc amplius de Refertus, & Plenus. Exemplum quod modò attulit, oſtendit Refertus poſtulare ablatiuum, ſicut Impletus, ſicut Vacuatus. ſicut Vacuus: idem tamen Cic. ait pro lege Manilia: Referto prædonum mari. Et Pro Plancio: Audieram refertam eſſe Græciam ſceleratiſſimorum hominum, ac nefariorum. Sed nunc tranſit in nomen, tametſi, cætera huiuſmodi nomina ablatiuum ſemper habent: ut, Vacuus incolis, non incolarum: Frequens populis, non populorum: præter q̃ Plenus, cui Cic. ſemper genitiuum dedit. De cæteris auctoribus non poſſum in uniuerſum pronunciare, cùm multi etiam ætatis eius dede-

dederint ablatiuum: ut Varro *lib.* I. Rep. *ruſtic. Sua nihil intereſſe, utrum his piſcibus ſtagnum habeat plenum, an ranis.* Et Salluſt. in Iugurt. *Quæ quanquàm graui, & flagitio plena uidebantur; tamen quia mortis metu mulctabantur, ſicut regi libuerat, pax conuenit.* Suo itaque arbitrio ſcriptores utuntur. Poſteriores uero omnes, ut hoc nomen Nouißimus pro ultimo, ita etiã Plenus uino dixerũt, non ſolum Plenus uini. *Quare qui ſolùm genitiuo contentus erit, Ciceronem imitabitur: qui utroque caſu utetur, cæteros. Sed mutando habebit & uenuſtatis rationem, & lucis: & quod uel ex proximo exemplo oſtenditur:* Aue gratia plena. *Ego ad euitandam amphibologiam dixiſſem,* Aue gratiæ plena: Luc. I. *quemadmodum in alio factum eſt, ubi non erat ambiguitas:* Plenum gratiæ, & ueritatis. Ioan. I. *Licet diuerſa uerba hic ſint, atque illic: in altero eſt* κεχαριτωμένη: *in altero* πλήρης χάριτος καὶ ἀληθείας. *Liuius ut nomini* Plenus *dat etiam ablatiuum, ita uerbo* Impleo *dat etiam genitiuum, ut in quinto:* Ipſe multitudinem quoque, quæ fermè ſemper regenti eſt ſimilis, religionis iuſtæ impleuit:

De Potior, Potitus, & Compos. CAP. XXXIIII.

Potior *hos eoſdem caſus habere poteſt, ſed cum cæteris frequentius ablatiuum: cum hoc nomine* res, *ferè ſemper genitiuum: ut,* Lacedæmonij rerum diu potiti ſunt, *id eſt, rerum imperium diu tenuerunt. In alijs nominibus magis ſignificatio exponitur per obtinuerunt, quàm per tenuerunt: ut,* Potitus ſum uictoria, ſum potitus amica, *id eſt, pugnando, uel laborando obtinui uictoriam, uel amicam. In præſenti tempore ple-* In Cato. Maio.

runque pro fruor. Cicero: Quòd ſi uoluptatibus his bona ætas fruitur libentius, primum paruulis fruitur rebus, ut diximus: deinde his, quibus ſenectus, etiam ſi non abunde potitur, non omnino caret. Pro eodem poſuit *Fruitur, & Potitur.* At, *Potitur pro Potitus eſt, præſertim more hiſtorico legimus.* Potior *à* Potis *deſcendit, ideoq; illi in ſignificatione ſimilimum eſt.* Nam, *Sum compos mentis, compos animi, compos rationis, compos ſanitatis, quòd hæc habeo: at Compos uoti, compos uictoriæ, compos optati, quòd hæc opera mea, atque labore obtinui, obtineoq;. Illud tamen ſciendum eſt apud* Ouid. *in* XII. Metamor. *ſic legendum:* Tuq; tuis armis, nos te poteremur Achille: *Non* Potiremur, *ante penultima breui, non longa, à tertia ſcilicet, non à quarta coniugatione.*

De Traiicio. CAP. XXXV.

Traijcio exercitum, *id eſt, tranſporto exercitum trans mare, aut trans flumen.* Traijcio mare, *uel flumen, ideſt, tranſeo.* Aliquando *utrunque coniunctum: ut* Liuius, *Traiecit copias Iberum.* Et *Plancus:* Epi. 13. li. 10. Epiſt. fa. Cic. *Copias Iſaram traieci.*

Do tibi, & ad te literas. CAP. XXXVI.

Do tibi literas, tanquam tabellario: Do *ad te literas, ſcilicet ad te perferendas.* Aliquando *hæc duo coniunguntur: ut* Cic. *Dedi illi ad te literas.* In Catil. Et *Salluſtius:* *Vulturtio literas ad Catilinam dat.* Ergo *qui mittit literas, dat: cui literæ dantur, ſi perfert, reddere dicitur, ſicut ille ad quem dantur, accipere.*

De In, & Ad, cum aliis uerbis. CAP. XXXVII.

EO in uillam, & eo ad uillam: proficiſcor in campum, & ad campum: confero me in agrum, & ad agrum, idem ſunt. Et item in ſimilibus, prærerquàm in hoc ultimo uerbo, quoties refertur ad perſonã. Dicimus enim, Contuli me ad Catonem, & Contuli me ad patrem: non autem In Catonem, & In patrem, ad diſtinguendum uidelicet ſignificationem. Nam quum dico Contuli in perſonam, non poſſum addere alteram perſonam, uelut me: ſed rem, uelut beneficium. Eritq; ſignificatio donationis: ut, Multa contuli in Catonem: id eſt, multa donaui Catoni: Nemo in patrem poteſt tanta beneficia conferre, quanta contulit pater in filium.

De Refero tibi, & ad te. CAP. XXXVIII.

REtulit mihi, & Retulit ad me, ita differunt, quòd illud eſt narrauit: hoc uerò in conſultationem tulit: ut Quintilianus, Relaturus uobis iudices ordine malorum meorum euentum, quem nemo tam crudelis, nemo tam ſæuus audiet, ut me non paſcat. Sed hoc nemini ignotum eſt. Idem: Vultis ſcire iudices, nihil impatientia charitatis feciſſe patrem, non retulit ad matrem, non propinquos conſuluit, non amicos. Cicero in Catilin. Refert, inquis, ad ſenatum, id eſt, refer in conſultationem ſenatus. Verg. III. Aeneid. Decla. 5. Decla. 8.

Delectos populi ad proceres, primumq; parentem
Monſtra Deum refero. Et ne dubitares de ſenſu ſermonis huius, more ſuo aperuit, ſubiungens:
-Et quæ ſit ſententia, poſco. Paulòq; pòſt. Eodẽ lib.
Surge agè, & hæc lætus longæuo dicta parenti
Haud dubitanda refer.

Sunt enim Deorum uerba, non conſilium ab Anchiſa pe

tentium,ſed illum quid agendum ſit docentium. Ideoq; *additur illud,*Haud *dubitanda.*Porrò *utraq; harũ ſenten tiarum in uerbo uerſatur, aliquando etiam in facto, ſed diuerſa eſt ſignificatio:ut* Quintil. *Ad patrem arma non retuli. id eſt, reportaui. & Cicero: Si ad unum omnia referenda ſunt, digniſsimum eſſe Pompeium. hoc eſt, Si in unum omnia conferenda ſunt. de re intelligitur, non de oratione.* Quale *illud eiuſdem eſt pro* Deiotaro:*Qui rumores ad ſe referrent.* Et *quale eſt* Cæſaris, *Vt quæ diceret* Ariouiſtus, *cognoſcerent, & ad ſe referrent.* Hic *de uerbis agitur, & tamen non ſignificatur ferri in conſultationem, ſed potius narrari, & renunciari mandata ab altero data.* Præterea *hic ſolet adhiberi accuſatiuus uel nominatiuus: ibi crebro (in proſa præſertim) ablatiuus cum præpoſitione* De: *ut,* De *omnibus his referam ad ſenatum.* Omnia *autem hæc referam ad ſenatum, rarius dicitur.*Tamen *ſignificat idem, quod eſt,* In *ſenatorum conſilium, feram.*

Lib. I. Cõm. de bel Gall.

De Interdico. CAP. XXXIX.

INterdico *tibi aqua, & igni: non autem* Interdico *tibi aquam, & ignem: neque* Interdico *te aqua, & igni.* Quo *autem modo mutabitur in paſsiuum hæc oratio?* Sunt *tres modi (quantùm colligere poſſum) mutandi actiuum in paſsiuum.* Vnus *ubi eſt ſolus accuſatiuus, ab eo in nominatiuum mutato incipiendi: ut,* Dedi *tibi equũ,* Equus *à me tibi datus eſt.* Alter *ubi ſunt duo accuſatiui, alterum in nominatiuum conuertendi, alterum relinquendi: ut* Docui *te muſicam,* Tu *à me doctus es muſicam: non autem* Muſica *docta eſt à me te.* Tertius *utrumlibet horum accuſatiuorum mutandi in nominatiuum, alterũ*

uel

uel relinquendo, uel in ablatiuum cum à, uel ab tranſferendo: ſic, Ego rogaui te ueniam, Tu *rogatus à me es ueniam: uel,* Venia *abs te rogata eſt mihi: licet per hoc ſecundum tu magis uidearis rogaſſe pro me, quàm ego te.* Quem *horum modorum huic uerbo tribuemus? nullum.* Et *tamen tres iſti ſimiles ſunt.* Vnus *hic eſt:* Tibi *interdictum eſt aqua,& igni:quod eſt frequentiſſimum.* Alter *hic:* Aqua*,& ignis tibi interdictus eſt: ut* Liui.li.V III. Interdictumq́; mare Antiati populo eſt. Quòd *ſi eſſet mari,prioris modi foret exemplum.* Tertius *eſt:* Tu *interdictus es aqua, & igni:ſed tamen hic modus cæteris eſt rarior.* Metel. Numidicus*:* Illi *uerò omni iure, atquè honeſtate interdicti ſunt: ego neque aqua,neque igni careo.*

De Pluit,& Ningit. CAP. XL.

PLuit *caret ſuppoſito,habens appoſitum ablatiuum. ut* Liuius, Nunciatum *regi,patribusq́; eſt in monte* Albano *lapidibus pluiſſe. Licet nunc dicamus:* Deus *pluit carnem,pluit manna,pluit eſcam:*Ningit *uerò ſuppoſitum,& appoſitum reſpuit.* Liui. lib. 1. ab urb.

De Decet,Iuuat,Conducit. CAP. XLI.

DEcet, Iuuat, Conducit *pro utile eſt, & ſi qua ſunt alia,nec perſonalia ſunt planè,nec imperſonalia, quum habeant numeros.* Veſtes *hæ decent nos, iſti cibi iuuant te,* Studia *ſecreta conducunt maximè.* Explicit, Expliciunt *nunquam(quod ſciam)legi.*

De Auſculto,& Audiens tibi ſum. CAP. XLII.

AVſculto *te, audio te:* Auſculto *tibi, obtempero tibi:* Sum *audiens te,quòd te audio:* Sum *audiens tibi,quòd tibi obedio: ut lex* XII. *tabularum*

apud Quint. Filium minus audientem dicto, liceat abdicare. Cice. in Philip. Et audiens eſſet huic ordini. Et pro Deiotaro: Aut qui dicto audientes in tanta re non fuiſſent. Cum uerbo reperiſſe apud ſcriptores proſæ orationis tale loquendi genus non memini, ſed apud Plautum in comœdia, quæ inſcribitur Captiui duo: Memini quũ dicto haud audiebat, facto nunc lædat licet. Hinc eſt quare unum Obedio ex compoſitis ab audio poſtulat datiuum.*

De Dono tibi. & te. CAP. XLIII.

DOno tibi munus, notum eſt, quid ſignificet: Dono te munere, plerunque præmij gratia, ſed interdum admirationis, interdum beneuolentiæ, interdum miſericordiæ. Cicero pro Archia: *Sylla cum Gallos, & Hiſpanos ciuitate donaſſet uidelicet in præmium. Quæ exempla ſunt plurima: ut,* Militaribus donis, *corona uallari, immunitate donatus ſum.* Idem pro eodem: *Itaque ſi ciuis* Romanus Archias *legibus non eſſet, ut ab aliquo imperatore ciuitate donaretur, perficere non potuit: certè imperator non remunerationis cauſa Archiã ciuitate donaſſet, ſed admiratione ingenij, & beneuolentia.* Verg. Aeneid. V.

Nemo ex hoc numero mihi non donatus abibit.

Eodẽ lib. *Nimirum non præmij gratia.* Nam *-tres præmia primi Accipient.* *Beneuolentiæ ergo, non meriti illorũ gratia, cum poſtremi nihil omnino mereantur.* Quale eſt Valerij Maximi lib. II. *Rex antioch. bello, quod cum Romanis gerebat, filium Scipionis à militibus ſuis interceptum, honoratiſſimè excepit: regijſq; munerib. donatum, ultro & celeriter patri remiſit. utiq; amicitiæ gratia.*

tia. Et *Amphitryon apud* Plautum: *Verum ita animatus fui, itaq; non ſum, ut ea te patera donem.* Et Paulò pòſt Alcmena *inquit:* Pateră *profectò feras, qua hodie meus uir donauit me*. In *quorum utroque ſola in donando beneuolentia declaratur*. Idem Plau. in Aulularia: *Dij immortales, quib. & quantis me donatis gaudiis.* Quintil. in Gladiatore: *Quod me facere conuenit, qui per maria latrocinijs infeſta ſolus petitus ſum, qui lucem libertatem, denique quicquid pati debeo non ignarus (ut primo natalis horæ tempore) ſed uidens, ſentiensq; acceperim: nec ſolum donatus his bonis, ſed ſummis periculis liberatus ſum*. Verba *ſunt hominis exaggerantis beneficia amici, ut ſe maxime illi oſtendat obſtrictum. Sola ergo fuit ratio beneuolentiæ.* Idem in Pariete palmato: Quàm *blandè ille ſepoſuit miſerum ſuum, quàm diligenter uxoris gaudentis excluſit oculos, quàm multo cæcum pudore donauit*. Hic *habita eſt miſericordiæ ratio.* Sueton. *in uita* Auguſti: Et *ne enumerem quot, & quos diuerſarum partium uenia, & incolumitate donatos.* Cornelius Nepos *de uita* Attici, *Auxit hoc officium alia quoque liberalitate.* Nam *uniuerſos frumento donauit, profectò clementiæ, non remunerationis gratia.*

Decla. 9.

Decla. 1.

Cap. 51.

De Incumbo huic rei, & in hanc rem. CAP. XLIIII.

INcumbo *ſtudiis, & incumbo remis.* Vergil. - *Validis incumbite remis.* Incumbo *in ſtudia, & ad ſtudia, ſed non,* Incumbo *in remos, & ad remos.* Cicer. Pergite, *ut facitis, adoleſcentes, atque in id ſtudium in quo eſtis, incumbite.* Et *alibi:* Quare *incumbamus ò noſter* Tite *ad illa præclara ſtudia, & eò unde diſcedere*

Lib. 10.

De Ora. lib. 1.

epiſt. 16. lib. 2. ad Attic. *non oportuit, aliquando reuertamur.* Neque hoc *in bonum tantummodo accipitur, ſed etiam in malum: ut* Pro Murena. *Idem,* M. *Catoni incumbenti ad eius perniciem. Sed illud,* Incumbite *remis, non eſt per translationem dictum ut hoc:* Nam *ut quum remiges incumbunt remis, uel quum nos operi faciundo incumbimus toto pectore, ſignificatur diligentia, & conatus: ita & cum accuratius quid mente agimus, incumbere dicimur: quemadmodum econtrario* Supini *dicuntur, qui negligenter agunt.*

De diuerſo uarioq; regimine uerborum, cum diuerſa, ſimiliue ſignificatione. CAP. XLV.

T*Imeo te tanquam inimicum,* Timeo *tibi tanquàm amico.* Illic *tanquam offenſurus ſis, hic tanquam defendendus,* Commendo *te regi, id eſt, committo:* Commendo *te apud regem, id eſt, laudo.* Cedo *tibi, unde &* Concedo *tibi, pro non repugno tibi: facitq; præteritum ceßi.* Cædo *te, pro flagello te, cuius præteritum eſt* Cecidit, *pro flagellaui, & ſupinum* Cæſum. Vnde Cæſus, *uel qui flagellatus eſt, uel qui amputatus eſt, ſiue occiſus.* Rarò *pro occido hoc uerbum accipitur.* Cice. *in* Philip. Cædit *greges armentorum.* Philip. 3. circa finé. Dimitto *te diſcedens: id eſt, relinquo.* Dimitto *te diſcedente, i. abire permitto.* Vel Dimitto *te, i. mitto: unde* Dimißi *legati dicuntur.* Inceßit *mihi cupiditas: i. ſubijt.* Inceßit *me ille: i. offenſurus me petit, & accuſat.* Ineſt *huic loco, &* Ineſt *in hoc loco: primum apud* Quintil. *ceterosq; frequentius: ait enim,* Verùm *hoc melius faceret natura ipſa duce, ſed naturis ipſis ars inerit.* Secundum *apud* Cic. *frequentius: ut ibi,* Illud *enim honeſtum, quod ſæpe diximus, ſi in alio cernimus, tamen nos mouet, atque illi, in*

quo

quo id ineſſe uidetur, amicos facit. Comparo hanc rem illi, & cum illa, Confero te iſti, & cum iſto. Ego ſum ſimilis tibi, & tui. Hoc eſt commune omnibus, & omnium: uel commune mihi tecum, & cum cæteris. Ego ſum particeps laborum tuorum: &, tibi ſum in laboribus particeps: Quintil. Et in pleriſque ruris operibus marito particeps Curtius: Quòd fuiſſet illis in periculis particeps. Accedit huic rei, & hanc rem: uel accedit, huc, uel eò, uel eodem. Quintil. Atq; ut ad accedat dolori meo cumulus, quæ hoc facit, uxor mea eſt. Cice. Vt ad illam optimam, præclaramq; prædam damnatio Sexti Roſcij uelut cumulus accedat. Impendo curam, uel operam, uel laborem, & ſimilia, huic rei, & in hanc rem: quod in Quintiliano ſæpe reperies. Partior laborem multis negocijs, & in multa negocia: ut apud eundem. Adijcio huic rei, & ad hanc rem. Reſpondeo tibi, & ad te. Celo te hanc rem, & Celo te de hac re. Tu es natus ad laudem, & laudi. Cic. pro Sextio: Nam quid ageret uir ad dignitatem, & gloriam natus? Et in eadem: Qui ſe patriæ qui ciuibus ſuis, qui laudi, qui gloriæ, non qui ſomno & conuiuijs, & delectationi natos arbitrantur. Aggregabo te illis, uulgò dicimus. Idem: Quare ego te ſemper in noſtrum numerum aggregare ſoleo. Idem pro Archia: Adſcribe ſe in ea ciuitatem uoluit. Et pro eodem: Quum fuerit in alijs quoque ciuitatibus adſcriptus. Idem in Philip. Tu uerò adſcribe me talem in numerum. Idem pro Rabirio: Si quis hunc reprehendendum putat, adſcribat ad iudicium ſuum non modò meam, ſed huius etiã ipſius, qui commiſit, ſententiam. Idem contra Rullum: Illum ſibi collegã adſcriberes. Tibi hoc adſcribendum eſt

Pro Sex. Roſ.

Pro Murena.

Philip. 2.

ideſt, tibi tribuendum, & imputandum.

De noua ratione regendi quorundam imperſonalium CAP. XLVI.

Decla.3.

C*Oepit eum pœnitere*, *Poſſet te pigere*, *Deſinet me tædere, ſæpius dicimus, quàm Cœpit ille pœnitere, Poſſe pigere, Deſinam tædere.* Quintil. in milite Mar. *Neque ſi ſit cupidißimus uitæ, pœnitere eum ſui facti poteſt.* Cic. de petendo conſulatu: *Si hic ciuis liber eſt, cuius auctoritatis neminem poſſet pœnitere.* Idem in Verrem: *Iamiam Dolabella me neque tui neque tuorum liberorum, quos tu miſeros in egeſtate, atque in ſolitudine reliquiſti, miſereri poteſt. Simile eſt illud* Terentij: *Ita me dij amabunt, ut me tuarum miſeritum eſt Medeme fortunarum.* Me, *pro à me miſeritum, dixit,*

In Heautonti. act. 3. ſcen. 1. ubi illud ſecundum me, in emendatis codicibus non habetur.

Quum uenuſte uerba aut deſunt, aut redundant. CAP. XLVII.

D*Eſunt nonnunquam uerba in oratione, ſed non ſine gratia, ut* Horatius:

Epiſt. 5. lib.2.

Quò mihi fortunam, ſi non conceditur uti?

Id eſt, ad quid uultis eſſe mihi bona fortunæ? Hic modus *Incipit per quò, alius incipit per unde: ut idem,*

Li.2. Ser. Satyr.7.

Vnde mihi lapidem? quorſum eſt opus? unde ſagittas?

Supple putes, uel dicas mihi eſſe. Iuuenalis *Satyr.* XIIII.

Vnde tibi frontem, libertatemq; parentis,
Quum facias peiora ſenex?

Epi. 24. lib.7. fam. Epiſt.

Cicero ad Fabium: Martis uerò ſignum, quo mihi pacis auctoris? Quint. *Quò per fidem diuitias iuueni, (de cæco loquitur) apud quem omnium rerum diuerſitas perit?*

Decla.2.

Decla.12.

Et alibi: Quò nunc tantum frumenti: quò claßem com-

meatū grauem? Idem: Vnde hunc illi animum? Et alibi Decla.6.
Vnde tantum uirium cæco, ut in uno ſtatim ictu mors Decla.2.
tota peragatur? Idem tamen ait alio loco: Vnde miſeræ Decla. 10.
tunc, unde ſomnus? ſupple erat, uel eſt. Tertius modus, ut
apud eundem: Sequitur quæſtio, an utilis rhetorice: nam Lib.2 .ca. 17.
quidam uehementer in eam inuehi ſolent, & (quod ſit
indigniſsimum) in accuſatione orationis utuntur oran-
di uiribus: eloquentiam enim eſſe, quæ pœnis eripiat ſce-
leſtos, cuius fraude damnentur interim boni: conſilia du
cantur in peius, ſupple, dicunt enim eloquentiam. Cic. De Amic.
Habendas eſſe, quàm laxiſsimas amicitiæ habenas: caput
enim eſſe ad bene uiuendum ſecuritatem, ſupple dicunt
enim caput, qui modus loquendi apud Græcos eſt frequē
tiſsimus. Idem uerbum aliquando redundat: ut de Orato Lib.2.
re Cic. Illum Titium, qui cùm ſtudioſè pila luderet, &
idem ſigna ſacra noctu frangere putaretur, gregalesq́;,
cùm in campū non ueniſſet, requirerent, excuſauit Veſpa
Terentius quòd cum brachium fregiſſe diceret. Satis
erat dixiſſe, quòd brachium fregiſſet. Et non longè
illinc: Cui cùm familiaris quidam quereretur, quòd di-
ceret uxorem ſuam ſuſpendiſſe ſe de ficu: amabò te, in-
quit, da mihi ex iſta arbore, quos ſeram ſurculos. Sat
erat ſine illo, Quòd diceret: ſed hoc uerbum libenter ap-
ponit Cice. Quartus, quum ſuppletur reſpondeo: ut idem
frequenter: Quòd autem ſcribis de illo, aut illo negocio,
ego neſcio quid conſilij capiam: uel, ego iam anteà ti-
mueram, ſupple reſpondeo. Raroq́; uel nunquàm hoc uer
bum profertur. Aliquando ſubintelligitur ſimile uer-
bum: ut apud Quintilian. Sed ſi confeſsionem culpæ meæ
exigitis, ego fui pater durus: & patrimonij, quod iam
melius

melius ab his adminiſtrari poterat,tenax cuſtos,ſupple confiteor,quòd ego fui,&c. Quintus modus, ut apud Ciceron. In obſequio autem comitas (quoniam terentiano uerbo libenter utimur)adſit, aſſentatio uitiorum adiutrix procul amoueatur. Subintellige,ita loquimur(quoniam Terentiano uerbo libenter utimur.)Et alibi:Satiari delectatione non poſſum, ut meæ ſenectutis requiem,oblectationemq́; noſcatis. Subintellige, hoc dico, ut noſcatis. Sextus modus,ut apud Plinium Iuniorem:ſtudes,an piſcaris,an uenaris,an ſimul omnia?ſupple facis. Quint. Nil aliud quam renuet. id eſt, nil aliud facies, quàm renuet, Et iterum: Et acceptis literis meis iuuenis filius nihil aliud quàm cum matre fleuiſſet. id eſt, nil aliud feciſſet, quàm cum matre fleuiſſet. Martial. Nil aliud bulbis quam ſatur eſſe potes.id eſt,nil aliud facere. Cui confine eſt illud,ubi prolato aliquo aduerbio qualitatis, ſubintelligitur pro conditione materiæ,aut dixit, aut fecit:ut,Bene Ennius,præclarè Anaxagoras,fortiter Scipio,prudenter Fabius.ſupple dixit,aut fecit: pro ut ex his:quæ aut iam diximus,aut dicturi ſumus, colligitur. Et per comparatiuum: Dij melius.ſupple fecerint, aut faciant,aut certè uelint. Nec de dijs ſolum , uerum etiam de hominibus: ut apud Quintilia.Tu melius uxor, quæ facturum retinebas.ſupple feciſti. Interdum etiam per nomen(nam illud Melius eſt aduerbium)ut,Dij meliora. Lucanus ipſum uerbum appoſuit: Dij meliora uelint, Nec procul ab huius natura abeſt, quando utimur hoc nomine Res. ſiue in nominatiuo,ſiue in accuſatiuo, fortè etiam in aliis caſibus:ut, Reſtat mihi exponenda uita, quam hic egit in magiſtratu, res digna auditu in pri-

De Amic.

In Cato. Maior.

Epiſt. 8, lib.2.

Ouid.li 9. Meta. Dii melius dii nēpe ſuas habuere ſorores. Sophocles apud Cic. in Cato. Maio. Dii meliora. inquit, libēter uero iſtinc tan-

primis:uel,Reliquum eſt,ut exponam uitam huius, qua fuit in magiſtratu,rem dignam auditu in primis. quã à domino agreſti,ac furioſo profugi.

Quod amœne tempus aliquando pro tempore ponitur. CAP. XLVIII.

ANnibal apud Titum Liuium alloquens milites inquit:Si tales animos in prælio habebitis, quales hic oſtendiſtis, uicimus. Quintil. Si tales milites omnes habebimus Mari,uicimus.Cur de futuro non per uerbum futuri temporis locutus eſt? Nempe ad aſſeuerandam rem,ut non futura,ſed iam eſſe uideatur: multoq; plus ponderis habet,ut dicamus Vicimus: quàm Vincemus. Idem Quint. Dimitte tantùm,& euocaſti. id eſt, euocaueris. Cicero: Vnum oſtende in tabulis aut tuis, aut patris tui emptum, & uiciſti.pro Viceris. Idem pro Sextio: Reſtitiſſes, repugnaſſes, mortem pugna oppetiſſes.pro eo quod eſt,reſiſtere,repugnare,mortem pugna oppetere debuiſſes.Ouid.lib.IIII. Metamor. Decla.3.

Præmiaq; eripies,quæ ſi tibi magna uidentur,
Ex illis ſcopulis,ubi erant affixa,petiſſes.

Id eſt,petere debuiſſes. Terent. in Andria:-prædiceres. pro eo quod eſt,Prædicere debebas. Et alibi: Fortaſſe aliquantò iniquior erat propter eius libidinem: Pateretur.pro pati debebat.Item Cic.tertio Offic.Malè etiam Curio quum cauſam Tranſpadanorum æquam eſſe dicebat, ſemper addebat, uincat utilitas:potius diceret,non eſſe æquam,quia non eſſet utilis Reipub.id eſt,dicere debebat.Huic ſimile eſt,quale apud Ouidium de Remed. Act.4.ſcé.4. In Heauton.act.1.ſcen.2. Lib. 2.

Gnoſſida feciſſes inopem,ſapienter amaſſet.Id eſt,ſi feciſſet inopem,Horatius:-Decies centena dediſſes Lib. 1. Serm.

Huic parco,paucis contento,quinque diebus

Nil

Epiſt. 11. lib.1. Nil erat in loculis. Id eſt, ſi dediſſes. Plin. Iunior: Dediſſes huic animo par corpus, feciſſes quod optabat. Id eſt, ſi dediſſes. Illud magis poeticum. Vt Verg. – Tu Aeneid.6. quoque magnam Partem opere tanto, ſineret dolor, Icare haberes. Id eſt, ſi ſineret. Iuuenal. Græculus Eſuriens Satyr.1. in cœlum, iuſſeris, ibit. Id eſt, ſi iuſſeris. Adhuc diuerſum huic eſt, quale eſt apud Cicer. Conchyliatis Cn. Pom Philip. 1. peii periſtromatis ſeruorum in cellis ſtratos lectos uideres, id eſt, uidiſſes. Quint. ſemper uidiſſes: ut ibi, Vidiſſes non quemadmodum tenues umbræ corpus accipere cogitationibus ſolent. Apud hunc ſæpe eſt hic modus loquendi: Si perſeueraſſem, duos excæcaueram pro excæcaſſem. Quale eſt illud Horatianum II. Carminum, quod metri cauſa Priſcianus dici putat:

Me truncus, illapſus cerebro Suſtulerat, niſi Faunus ictum Dextera leuaſſet. Apud illum quiddam penè contrarium: ut ibi, Dictatoris nomen quod ſæpe iuſtum fuiſſet. pro, fuerat. Nam de imperfecto ſubiunctiui, quod ſolet poni pro imperfecto indicatiui, in proximo lib. iam dixi, cuius hoc exemplum fuerat, Non quia amicus non eſſes. Cic. de Repub. lib. VI. Et quòd de uia feſſus eſſem, & ad multam noctem uigilaſſem, pro feſſus eram, & uigilaueram.

Vbi nitidius utimur Actiuo, ubi Paſsiuo. CAP. XLIX.

OPortet legere libros, Expedit euoluere auctores, Vtile eſt cognoſcere plurima, Operæ pretium eſt habere quos imitemur, Neceſſe eſt adhibere uſum, Conducibile eſt deſcendere in certamen, & agitare cum aliis controuerſias. Vel per paſsiuum, Oportet

tet legi libros, euolui auctores, cognoſci plurima, haberi quos imitemur, adhiberi uſum, agitari cum aliis cõtrouerſias. Hũc poſteriorem modum magis ars grammatica probat, illum magis auctoritas. Secus in præterito: nanque non ita ſæpe legimus, Feciſſe hoc oportuit, ut Factum hoc oportuit. Cice. in Verr. Tamen id factum non oportuit. Et in eundem: Apollinis ſignũ ablatũ certè non oportuit. & alibi: Totam rem illi integram ſeruatam oportuit. Non diſsimile ſanè eſt illud per alterum uerbum (de uolo loquor) ut idem: Liberis conſultum uoluimus, etiam ſi poſthumi futuri ſint. Idem: Percurram tamen breui, ut non minus hominem ipſum, quam ius commune defenſum uelitis. Quintil. An incidiſſe in ſordidum nomen, non eo contemptum hominis, quem deſtructum uolebat, auxiſſe. Pro A Cœcin.

Propoſitiones, rationesq́; interdum miſceri. CAP. L.

NAm ubi uinci neceſſe eſt, expedit cedere: ſiue plura ſunt de quibus quæritur, facilior erit in cæteris fides: ſiue unum, mitior pœna ſolet irrogari uerecundiæ. Miſcuit hoc loco Quintil. propoſitiones, rationesq́;, cùm ſit uſitatiſsimum ſic dicere: ſiue plura ſunt, de quibus quæritur, ſiue unum. Si enim, plura, facilior erit in cæteris fides: ſin unum mitior pœna ſolet irrogari uerecundiæ. Atque iterum: Firmis autem iudiciis iamq́; extra periculum poſitis, ſuaſerim et antiquos legere (ex quibus ſi aſſumatur ſolida, & uirilis ingenii uis, deterſo rudis ſeculi ſqualore, tum hic noſter cultus clarius eniteſcet) & nouos, quibus & ipſis multa uirtus adeſt. Alius dixiſſet, Suaſerim & antiquos, & nouos: antiquos quidem, & c. nouos uerò, & c. Cice. in Anton. Lib. 2. ca. 6.

Ò te

Ò te miſerum,ſiue illa tibi nota non ſunt(nihil enim bo
Philip. 2. ni noſti)ſiue ſunt, qui apud tales uiros tam imprudenter loquare.

De uſu uenuſto uerbi,Videor CAP. LI.

NOn uidetur tibi quòd bene faciam: &,Mihi nō uidetur quòd bene loquaris. Sicut uobis uidetur quòd malè facimus, ita nobis uidetur quòd male facitis: Videtur tibi quòd ille bene ſcribat, & Videtur mihi quòd iſti bene cantent. Ruſticanus hic ſermo eſt, & agreſtis. Eruditi enim ſic loquuntur: Non uideor tibi bene facere: & Tu non uideris mihi bene loqui. Sicut uobis uidemur male facere, ita nobis uos uidemini: Ille uidetur tibi bene ſcribere: & Iſti mihi uidentur bene arare.

De uulgari quodam uſu mihi, & Tibi. CAP. LII.

IS mihi gloriabitur ſe omnes honores ſine repulſa obtinuiſſe: & alibi idem Ci. narrans Bruto rem in qua
Ci. in Piſ. ille non adfuerat, inquit: Ecce tibi Pompeius noſter. Illud mihi & tibi, non magis ad me, uel ad te, quàm ad cæteros pertinet: ſed eſt oratio ſumpta de medio, qua uulgo utimur. Tu mihi ſemper dormis. Ille mihi aſſiduè ſedet. Quum ſuper cœna eſſemus, eccè tibi oſtium crepuit. Hic ſermo neque ad me, neque ad te, neque ad quenquam refertur. Ideoq; differens eſt ab illo figurato, quale eſt apud Vergilium:

Ne mihi tum molles ſubdio carpere ſomnos,
Georg. 3. Neu dorſo nemoris libeat iacuiſſe p herbas. Et iterū.
Ne ue tibi ad ſolem uergant uineta cadentem.

2. Georg. Hic præcipitur ad uniuerſos ſub prima, & ſecunda perſona:

ſona:ibi non præcipitur,nec ad aliquem ſermo eſt.

Quando maiori tempore expreſſo,partem eius accipimus, & quando deeſt Poſt. CAP. LIII.

SVperioribus diebus ueni in Cumanum. & iterum: Qui his paucis diebus pōtifex factus eſt. Et in futuro: *Paucis diebus eram domeſticos tabellarios miſſurus. & iterum: Triduo aut ad ſummum quatriduo periturum.* Hæc Cice. Et Sall. *Legati triduo nauim conſcendere.* Non *eſt accipiendum per ſuperiores dies, & per paucos dies,per triduum, & quatriduum: ſed* Intra *ſuperiores dies, intra paucos dies,intra triduum,& quatriduum.* Nam *illud, quod aliqui dicunt, tempus continuatum,& ſolidum ſignificari per accuſatiuum, ſecus uerò per ablatiuum, planè falſum eſt.* Cic. *enim, atque* Vergilius *ſæpius accuſatiuo, & quidem indifferenter utuntur,poſteriores uerò pleriq; ablatiuo.* Aliquando *in huiuſmodi genere ſermonis omittimus* Poſt:*ſic,*Intra *decem dies, quàm uenit, confecit omne negocium.* In *paucis diebus, quam* Rhodum *appulit,uxorem duxit.* Id *eſt, poſtquàm uenit, poſtquàm appulit: quæ exempla apud hiſtoricos ſunt plurima.* In Iugur.

Vbi deceant,Niſi, Quam, & Prætérquàm. CAP. LIIII.

QVid eſt animal,niſi corpus cum anima concretum? rectè & Latinè. *Quid eſt animal, quam corpus cum anima concretum? non rectè, nec* Latinè. Adde Aliud, *uel* Aliter, *uel* Secus:*& utroque modo licebit dicere. Quid eſt aliud animal, quam corpus: uel,niſi corpus cum anima concretum?*Cicero. *Quid eſt aliud gigantum more bellare cum dijs, niſi naturæ* De Senectu.

S repu-

repgugnare? Idem faciet comparatiuum: ut, Quid eſt melius quàm gaudere? uel, niſi gaudere? ut Quintil. Nihil eſt facilius, niſi totam cauſam omnino nõ agere. Præterquàm, eandem aut propè parem uim obtinet, quam Niſi Cuius exempla, ut facilia prætermittimus: unum illud admonentes, ubi eſt Præter, ibi locum habere Præter quàm adhunc modum: ut Nullius rei ſum auarus præter laudem: uel præterquàm laudis: Nulli places, præterquàm mihi, uel præter me.

De uſu huius uerbi Transfero. CAP. LV.

Quem morem Spartiatæ tranſtulerunt in fœminas. & alibi idem Cic. Quod niſi in amicitiam tranferatur. Quæ in alios transferuntur non ſolent remanere penes eos, à quibus transferuntur. Mos autem (ut Cic. uult) ita transfertur, ut penes priorem quoque remaneat. Et lib. I. Offi. Quod ab Ennio poſitum in una re, transferri in multas poteſt. Et in eodẽ: Eademq; mediocritas ad omnẽ uſum, cultumq; uitæ tranſferenda eſt. Lucanus in X.

Nondum translatos Romana in ſecula luxus.

De Committo. CAP. LVI.

Offic. 1. *Non committas, ut quum omnia tibi à nobis ſuppeditata fuerint, tu tibi defuiſſe uideare. Et iterum, Non committas, ut dicendum ſit, Non putaram. Hæc Cice. Quintilianus quoque: Non committam, ut illa dubia faciam defenſionis ſolicitudine. Et alibi: Nihil tibi minus committendum, quam ut ulciſcaris hoc flagitium, in eo præſertim, qui apud malignos poterit uideri te permittente feciſſe. Cic. tamen quodam in loco non per Vt, ſed per Quamobrem locutus eſt, dicens:*

*cens:Conſiderare debes nihil tibi eſſe committendum, quamobrem eorum quos laudas, te non ſimilimum præbeas.*Idem pollet Quamobrem quod Vt: *& licebit illud tollere, & hoc ſubijcere.* Ex *quibus exemplis datur intelligi hoc uerbũ ſequente* Vt,*uel ſimili dictione ſemper accipi in malam partem: nec rectè dicas:*Fac cõmittas,*ut omnes te laudent: aut ſic,* Non *commiſiſti unquam, ut laudareris.* Præ*tereà ſemper habet ſecum negationem.*

De Oriundus,& Ortus, CAP. LVII.

ORiundus *quòd non habeat uim participij, credo alij dixerunt.*Cuius utendi hic modus *eſt:* Ego *ſum ortus* Romæ, *oriundus à* Placentia. T.Liuius: Nati Carthagine *ſed oriundi à Syracuſis, id eſt, à Syracuſis originem trahentes, unde fuerunt parentes.* Vel *ſine præpoſitione. ut idem:* Alba *oriundum ſacerdotium.* In *perſonis ferè eum præpoſitione.*Idem: Is *longè princeps* Latini *nominis erat (ſi famæ credimus) ab* Vlyſſe, *deaq; Circe oriundus.*Idem:Quid *hoc ſi polluit nobilitatem iſtam ueſtram,quam pleriq; oriundi ex Albanis,& Sabinis non genere, nec ſanguine, ſed per cooptationem in patres habetis?* Nonnunquam *per indeclinabilia:ut,* Inde *ego ſum oriundus, unde tu.* Liuius *tamen(ſi rectè ſcribitur)ait libro octauo:* Palæpolis *fuit haud procul inde,ubi nunc* Neapolis *ſita eſt,duabus urbibus idem populus habitabat, cuius erant oriundi.*

Lib. 3. ab urb.condita.

Voluit Valla oriũdus genitiuo poſſe iũgi, auctoritate Liuii dicẽtis, Cuius erat oriũdi uerum ibi non cuius,ſed Cumis legendum eſt: ideoq; dixit ſi recte ſcibitur.

De Memini. CAP. LVIII.

MEmini,*pro recordor tum genitiuum, tum accuſatiuum poſtulat.*Vt Ter. in Eun. Faciam *ut huius loci, dieiq; meiq; ſemper memineris.*Cicer.*Omnia, quæ curant ſenes meminerunt, uadimonia*

Act.5.ſce. 7.

In Cato. Maio. *conſtituta, qui ſibi, cui ipſi, debeant:* Quid iuriſconſulti *quid pontifices, quid augures, quid philoſophi ſenes, quàm multa meminerunt?* Idem uerbum pro eo, quod *eſt, mentionem facio, recuſat accuſatiuum, poſtulatq́; genitiuum, uel ablatiuū cum præpoſitione* De: ut Quint.

Lib. 11. cap. 2. Neque *omnino huius rei meminit poeta ipſe. & iterum:* De *quibus multi meminerunt.* Hinc *uidetur deriuari* Mentio*, quaſi à meno præſenti, & geminato præterito memini: unde ſupinum* Mentum,*ex quo* Mentio, & Mens*, quæ omnium recordatur: &* Mentum*, quia in mentione facienda, hoc eſt, in loquendo, præcipuè mento*

Plin. li. 8. cap. 25. *utimur.* Nullū *enim animal mouet partem oris ſuperiorem, niſi* Crocodilus*, ſed omnia inferiorem, ſicut & nos mentum.* Hinc *etiam* Mentior*, quia contra mentem loquor.* Fortè *& hinc uenit* Menta. *Sed nolo eius etymologiam aliquam afferre, ne cui forte uidear argutulus.*

De differentia inter Alter, & Alius. CAP. LIX.

Lib. 7. ca. 4. ALter *de duobus dici, alius de multis, notum eſt omnibus, licet non omnes rectè utātur.* Macrob. *de Saturn.* Quum *igitur aſſeruerimus quatuor in corpore fieri digeſtiones, quarum altera pendet ex altera. dicendum erat,* Quarum *alia pendet ex alia.* Idem *in alio opere de* Naturalibus: *Illæ uerò inſolubiles cauſæ ſunt: quæ mutuis inuicem nexibus uinciuntur, & alterum altera facit, ac uiciſſim de ſe naſcuntur, nunquàm naturalis ſocietatis amplexibus ſeparantur.* Nam Ouid. *de nouem picarum transformatione loquens, quanquàm eum excuſare metri neceſſitas poteſt: tamen quod ſingulæ ſingulas, ac certæ certas intuerentur, intellexit, quum inquit:*

Alteráq;

Alteraq; alterius rigido concreſcere roſtro Lib. 5. Meta.

Ora uidet. Sueto. de uita Caij: Nec ceſſauit ex eo alterum alteri criminari, atque inter ſe omnes committere: Neſcio an ſic accipiendum ſit, Vnum uni, & rurſus hunc illi. Plin. lib. XI. inquit de formicis: Et quoniam ex diuerſo conuehunt altera alterius ignara. Quare dicamus aliquando ſic loqui eſſe permiſſum. E diuerſo nonnunquam de duobus dicimus alius & alius, nec dicere aliter poſſumus: ut, Dubitatur uter excellat, Salluſtius an Liuius, & alius alium præponit: non autem, Alter alterum. Ratio poſtulabat, ut diceremus, Alius alterum. Nam, Alius ad plurimos refertur, qui de duobus iudicāt Alter ad Vnum de duobus, de quibus iudicatur. Sed quia uidebatur inuenuſtum ſic loqui, maluerunt mutare alterum in alium. Afferamus exemplum. Sall. in Catilin. de Cæſare, & Catone loquens inquit: Genus, ætas, eloquentia propè paria fuere, magnitudo quoq; animi, & gloria, ſed alia alij. Vel eſt ea ratio, quā dixi: uel hæc, q. idē eſt Alia alij, quod diuerſa diuerſo: ut, Alia eſt facies mea, alia eſt facies tua. i. diuerſa. Propriè igitur Alter refertur ad unum de duobus: ut Annibal in tranſitu Apēnini amiſit alterum oculum: ſiue ad unam duarum partium, quod ſuperius etiam ſignificaui, ubi hoc Ciceronis exemplo uſus ſum: Duplices ſimilitudines eſſe debent, unæ rerum, alteræ uerborum. Et quale eſt Verg. exemplum: Cap. 56. Cap. 30. Ad Her. lib. 3.

Aurea mala decem miſi, cras altera mittam. Aliquoties etiam accipitur Alter, pro ſecundo ex duobus, pluribuſue ut, Vnus, alter, tertius, quartus: Vnæ, alteræ, tertiæ, quartæ literæ. Et, Hic eſt alter annus bel. Pu. &, Ego altero menſe repudiaui uxorem. i. ſecundus annus Eclog. 3.

ab origine belli Punici:& ſecundo menſe à ductione uxoris. Aliquando *pro ipſis duobus: ut,* Vnus *aut* alter.i. *unus aut duo.* Quod *etiam in aduerbijs reſpondet* Semel *aut iterum: id eſt, ſemel aut bis.* Item Semel, & iterum: Cicero *in Bruto ſemel,& iterum in* Philippic. Dubitari *tamen poteſt,cum dicitur,* Iterum *conſul, an ſecunda uice,an bis conſul intelligatur quæ dubitatio in cæteris non erit.* Tertium *enim conſul, &* Quartum *conſul, ſic differt ab illo* Ter *conſul,&* Quater *conſul: quòd in altero ſignificatur tertia,& quarta uice,in altero tribus, & quatuor uicibus.* Aliqui *tamen dubitarent,an in hanc ſignificationem uice & uices reperiatur.*

De Quiſque,& Vterque,cum uerbo aut participio. CAP. LX.

HIrundines *uere ineunte redeunt, in ſuum priſtinum unaquæque nidum immigrantes.* Muta *illud* Vnaquæque, *ſic:* In *ſuum priſtinum nidum unaquæque immigrantes: aut ſic,* Vnaquæque *in priſtinum nidum immigrantes: iam non erit Latinum.* Item, Offendi *parentes ſuo utrunque morbo affectos.* Transfer *illud utrunque,ut modo oſtendi, iam non erit elegans.* Nam *ſi ita mutemus,ille pluralis numerus,* Immigrantes, & Affectos *referetur ad illum ſingularem* Vnaquæque,& Vtrunque: *quod fieri non poteſt.* At *illo modo ſuperiore ſecus: refertur enim numerus pluralis ad pluralem, ſic,*Hirundines *uere in eunte redeunt immigrantes in nidos priſtinos,unaquæque in ſuum, ſupple,immigrans.* Offendi *parentes morbis affectos,utrunque ſupple, ſuo affectum morbo.*Verg. *in* XII.

Dant *ſonitum ſpumoſi amnes,& in æquora currunt,*

quiſ-

Quiſque ſuum populatus iter. Et paulò pòſt: *Pro ſe quiſque uiri ſumma nituntur opum ui*. In priore exemplo, ſi uerſus pateretur, non decuiſſet dicere; Quiſque ſuum populatus iter. ſed Populati: nec in poſteriore, pro ſe quiſque uiri ſumma nituntur opum ui. Secus autem ſolet fieri, ubi abeſt Suus, aut Se. Vt Quint. Commendo tibi ſenem, quem facimus uterque mendicum. Nec rectè dicas, Commendo tibi ſenem quem nos filij aleuare debemus, eum uterq; mendicum facientes: uel ſic, Quem nos uterque captiui mendicum fecimus, niſi more poetico, ut apud Ouid. Decla. 5.

Vtraq; formoſæ Paridi potuere uideri. Et apud Hora. Lib. 2. de Remed. amor.

-Magnis miſſi de rebus uterque Legati. Quod apud oratores non reperitur: ſicut nec illud quidem (licet Aul. Gell. utatur) quale apud Terent. Quod plerique omnes faciunt adoleſcentuli. Quod quidam exponunt pro eo, quòd eſt, Plerique omnium: quidam pro eo, quod eſt, omnes. Satyr. 5. lib. 1. Gel. li. 8. cap. 2. In An. act. 1. ſcen. 1.

De Tamen, & Sed, cum relatiuo. CAP. LXI.

Homo illiteratus eſt, cui tamen paucos in rerum gerendarum ſcientia anteponas. Latinum eſt. *Homo illiteratus eſt, ſed cui paucos in rerum agendarum ſcientia antepon as*. etiam elegans eſt. Item in negatione, Homo quidem illiteratus eſt, quem tamen non poſtponas multis. Latinum eſt, ut dixi Elegans etiam ſic: Homo quidem illiteratus, ſed quem multis non poſtponas. Ideo dixi elegans, quia ſubintelligitur Talis, quod in alio non fit: ut ſic: Homo illiteratus, ſed talis quẽ, &c. uel, ſed is, pro talis: ideoq; & hoc eleganter dicetur, Homo illiteratus, non tamen quem multis poſtponas, id eſt,

non tamen is,quem multis poſtponas.Aliquando non ſub intelligitur Talis, *neque* Is:*ut,* Hic ager eſt *meus, ſed cuius uſu careo.*

De Id quod,cum alio antecedente. CAP. LXII.

V*Ideo te amatorem ſtudiorum, quod me maximè iuuat: uel,quæ res me maximè iuuat:uel,*Id quod *me maximè iuuat,amatores ſtudiorum.*Item, Vi*deo te(quod me maximè iuuat: uel, quæ res me maximè iuuant:uel,id quod me maximè iuuat) amatorem ſtudiorum.Quæ exempla ſibi quiſque conquirat.*

De, Aliquis, Quiſquam, Quiſpiam & Vllus. CAP. LXIII

A*Liquis,Quiſquam,Quiſpiam,Vllus,idem ſignificant,differũtq; à Quidam,ut in alio opere(quod de* Dialectica *propediem edemus) oſtendetur.* V*llus tamen quodam modo claudicat,nec fere citra negationem.quaſi citra baculum ingredi poteſt,niſi interrogatiue:ut,uocat me ullus,aut ſubiũctiue:ut, ſi ullus me uocat.* N*unquàm plane affirmatiue,ſicut,illa ſuperiora.*

Guliel.Budæus in comment.Græ.Ling.

Significare uidetur Laurentius, aliquem pro quodam non uſurpari, quod non ita uerum eſt, ut flagitioſum ſit contra feciſſe, cum Cicero de prouincijs Conſularibus ita ſcripſerit:Ego uero ſi mihi non licet per aliquos gloriari, me dolorem atque inimicitias meas reipublicæ conceſſiſſe, utar hoc, & reliqua. Quos hic Cicero aliquos dixit, eoſdem poſt quatuor uerſus, quoſdam appellat,utroque autẽ uerbo τοὺς πρῶτον κάτωνα ſignificare uidetur. Et rurſus paulo poſt: Aut mihi hoc concedant homines oportet, aut in rebus bonis non exquirere iura ea quæ ipſi in perditis non exquirunt, præſertim cum ab illis aliqua conditio.C. Cæſari lata ſit, ut eaſdem leges alio modo ferret, qua condi-

tione

tione auſpicia requirebant, leges comprobabant. Et pro Plancio: Ductum eſſe in Prouinciam aliquem libidinis cauſa. In his exemplis, aut certe in ſuperioribus, aliquem non unumquemuis intelligas, ſed quendam hoc modo: Σπαχθέντα δὲ λέγεις ἔστιν ὄν εἰς ἐπαρχίαν ἐφ' ἡδονῇ, uel, τὸν δεῖνα δὲ φὴς ἐπαχθέντα.

De eadem perſona tanquam alia. CAP. LXIIII.

ME occupato in adminiſtratione magiſtratus, nullum tempus ſeponere ad ſtudendum poteram. Vel, Me occupato in adminiſtratione magiſtratus, nullum tempus mihi reliquum erat. Rariſſimè Latini ſic locuti ſunt, Græci frequenter, ſed hoc modo potius, Occupatus in adminiſtratione magiſtratus, nullum tempus ſeponere ad ſtudia poteram: uel, Occupato in adminiſtratione magiſtratus, nullum mihi tempus ad ſtudia reliquum erat. Dixi rariſſime, non tamen nunquam: nam quidam ſic locuti ſunt, ut Hora. de Arte poet.

-Laudator temporis acti

Se puero, cenſor, caſtigatorq; minorum. Quintus Cicero ad Tiron. Non potes effugere huius culpæ pœnam te patrono, Marcus eſt adhibendus. ſubintellige, pro ipſo patronus. Simile quiddam ſapit Per, quale eſt apud Mar. Tullium: Cùm & per me ipſum egiſſem, & per Druſum ſæpe tentaſſem. Illud enim Per, ſignificare ſolet medium quendam, aliumq; interceſſorem. Nunc uerò quis queat melius eſſe inter ſe & alium? & tamen ſic uulgò loquimur, Per meipſum rogaui, Per teipſum obtinuiſti

Epiſt. penul. li. 16. epi. fa.

De Orat. lib. 1.

Auxilium do feroq;: Opem fero tantum. CAP. LXV.

AVxilium do, feroq; dicimus: Opem do, non dicimus, ſed fero: unde Opitulor, quod Tullianum uerbum eſſe Seneca auctor eſt: quo tamen & Salluſtius utitur, & Plautus, & alij nonnulli.

De A, Ex, & De, cum aliis CAP. LXVI.

AVdiui à patre meo: &, Audiui ex patre meo: &, Audiui de patre meo, idem ſignificare inueniet, qui bonos lib. euoluet. Cic. tamen ſic præcipuè locutus eſt. Similiter apud eundum: Quæſiui te ab oſtio, ex oſtio, de oſtio. Vocaui te à uia, è uia, de uia: ſed hoc ultimum apud eundem in alium quoque ſenſum accipitur, ut in Phil. Cumq; de uia languerem & mihimet diſplicerem. Et de Rep. Et quòd de uia feſſus eſſem, & quòd ad multam noctē uigilaſſem & de Academicis: In Cumano nuper quum mecū Atticus noſter eſſet, nunciatum eſt nobis a M. Varrone, ueniſſe eum Roma pridie ueſperi, & niſi de uia feſſus, & continuò ad nos uenturum fuiſſe. Quaſi de labore uiæ. Hic enim uia ſignificat iter, hoc eſt, actionem ambulandi: illic locum, quà ambulamus.

Philipp. 1
In Som. Sci. Li. 1. a principio.

De Solus, & Vnus. CAP. LXVII.

INter omnia adiectiua, quæ non ſunt ſuperlatiua, duo ferè hæc: Solus, & Vnus, more ſuperlatiuorum regunt genitiuum: ut, Solus omnium non remittit ſibi, ut incredibilior ſit in parricidio cæcus, quàm fuit quum uideret. Hæc Quin. Et Plin. Accipenſer unus omnium ſquamis ad os uerſis contra aquam nando meat. Similiter ablatiuum cum præpoſitione: nam ut dicimus, Maximus ex omnibus, & inter omnes maximus: ita, Vnus, & ſolus ex omnibus, uel inter omnes. Verùm Vnus pro ſolus accipio, ideoq; ferè cum illo adiectiuo Omnis tantum modo

Quintiliā decla. 2.
Lib. 9. ca. 17.

modo coniungitur. Nam Vnus ex fortibus Vnus ex populo, alterius ſignificationis eſt. Cum ſubſtantiuo quoque iungitur: ut idem Plin. Caluitium uni tantùm animalium homini ſed quaſi ſubintelligitur omnium. Lib. 11. cap. 37.

De In diem, In dies, In horam, In horas, Propediem, ac Propemodum. CAP. LXVIII.

IN *diem aliud multò eſt, quàm In dies. Illud plerunque cum hoc uerbo Viuit, iungitur. Vt Quint. Non ut ferè uolucres præſentis modò cibi memores in diem uiuunt, duraturus hyeme reponitur uictus. Aliquando, ſed rarò, cum alio iungitur uerbo, ut Salluſt. Panem in diem mercari. quaſi dicat præſentis diei habere rationem, nihilq́; cogitare de craſtino. In dies, idem eſt quod quotidie, ſed propriè cum quodam incremento: ideoq́; plerunque cum comparatiuo: ut, Quum in dies malum arctius premeret, Et Quum in urbe infinitum malum ſerperet, idq́; manaret in dies latius. Etiam ſine comparatiuo ſed tamen per uerbum ſignificans incrementum: ut Liuius, Creſcente in dies multitudine. Quod non liceret dicere, Concurrente in dies multidine: ſed quotidie, aut in dies magis: quum tamen liceat ſuperiora exempla dicere per Quotidie: Quum quotidie malum arctius premeret: &, Quum in urbe infinitum malum ſerperet, idq́; manaret quotidie latius. Et per In ſingulos dies: ut Cic. ad Att. Quotidie, uel potius in dies ſingulos, breuiores ad te literas mitto id. eſt, non modò quotidie breuiores, ſed etiam in dies. Nam hæ quotidianæ literæ ſunt breuiores his, quas anteà mittere ſolebam: quæ poterant eſſe omnes pari breuitate. Atqui hæ quas in dies ſingulos, ſiue in dies mitto breuiores, tales ſunt, ut hodiernæ*

In Iugur. Cic. Philip. 1.

ſint

ſint breuiores heſternis,& craſtinæ hodiernis, & perendinæ craſtinis: & ita aſſiduè. Et peſtilentia in dies fit maior, & quotidie fit maior:ſic poſſunt uideri hæc duo differre,quòd in hoc poſſunt hodie ſupra numerum heſternum deceſſiſſe quatuor,quum heri deceſſerint decem ſupra numerum eorum.qui deceſſerant nudiuſtertius.Non ita in illo,ubi ultimus quiſque dies maximè increſcit: ut ſi nudiuſtertius deceſſerint duodecim, heri quatuordecim, hodie neceſſe eſt decedant ſaltem decem & ſeptem, cras ſaltem unus & uiginti,perendie ſaltem ſex & uiginti. Eandem differentiam habent In horam, & In horas, quam In diem, & in dies. Cic. in Phil. Philip. 5. Hæc ij, qui in horam uiuunt non modò de fortunis, & bonis ciuium,ſed ne de utilitate quidem ſua cogitauerunt. Vergilius.

Eclog. 10. Gallo cuius amor tantùm mihi creſcit in horas.
Quantùm uere nouo uiridis ſe ſubijcit alnus.

Si quis autem in dies, & in horas,ſiue in dies ſingulos, & in horas ſingulas,ſine illa exacta ratione incrementi accipere uelit, non denegandum ipſi hoc puto.Propediem,eſt quaſi propè eſt dies,quando hoc fiet. Cic.Et In perorat. 3. Offic. præſens propediem(ut ſpero)& dum aberis abſens loquar, Eodem modo quo dicimus Propemodum, quaſi prope menſuram:quod accipitur pro pene, ſiue propè, quum eſt aduerbium.

De Animaduerto. CAP. LXIX.

Animaduerto te,& animaduerto in te,differunt, cùm Intueor te,& Intueor in te non differant. Animaduerto in te,eſt punio te:ſed cum hac differentia,quòd Punire eſt quoruncunq;,ſiue iure ſiue iniuria.

iuria: Animaduertere, eſt eius qui in alterũ habet poteſtatem ordine, ac ritè, id eſt, cum animaduerſionem puniendi. Sed hoc propriè refertur ad perſonas. Animaduerto, *pro intueor perſonam, & rem dicimus.*

Aliter ſentit auctor Cornucopiæ: Animaduerto inquiens, aliquando ſignificat punio, verbero, iram exerceo: nec eius duntaxat qui in alterum ordinariam habet poteſtatem, (vt Valla ſenſit) ſed cuiuſcunque. Plautus: Is cum in herum animaduertiſſet, grauius, hoc eſt, iram conuertiſſet. Ideoq; accuſatiuum exigit cum præpoſitione in.

Filius, Natus, Genitor, Vir, Pater, Mater, Genitrix, parens. CAP. LXX.

ORatores *ſæpius dicunt* Filius, *quàm natus*: Pa*ter, quam genitor*: Mater, *quàm genitrix*: Pa*rens pro utroque: etiam ſæpe* Homo *potius, quàm uir, quoties ita accipitur ille, de quo agimus, aut loquimur, quale eſt hoc*: Illi *deduxerunt hominem in palæſtram.* Poetæ Potius *è contrario.* Hiſtorici *mediam quãdam uiam tenent: ut* Salluſtius, Eos *mores, atque eam modeſtiam uiri cognoui.* In Catil.

De In primis. CAP: LXXI.

IN *primis potens, ſi de maſculo loquaris, intelligitur inter primos: ſi de fœmina, inter primas, ſi de neutro, inter prima.* Nam *idem pollet* In *primis, quod inter primos, uel inter primas, uel inter prima.* At *ſi defuerit adiectiuum, utique accipietur in neutro, quale eſt illud* Vergilij, In *primis uenerare deos.* Niſi *ſit tale quale apud eundem.*

-In primis regina quietum Georg. 2.

Accipit in Teucros *animum, mentemq; benignam.* Aeneid. 1.

In primis, non inter primas, aut inter prima accipiendum

dum eſt ſed inter primos, Vna enim inter mares fœmina nominatur ſine fœminis alijs: aut, inter primos, & inter primas.

Hic non eſt cum illo comparandus. CAP. LXXII.

HIc non eſt cum illo comparandus, melius de minore ad maiorem dicitur: ut, Vergilius cum Ho*mero,* Horat. *cum* Pindaro *non eſt comparandus: quàm ediuerſo, ſic:* Homerus *cum* Vergilio, Pindarus *cum* Horatio *non eſt comparandus.* Ediuerſo *tamen non nunquam reperitur.*

Intercedo. CAP LXXIII.

INtercedit mihi tecum amicitia, Intercedit *tibi cum illo affinitas,* Intercedit *tibi mecum neceſſitudo: hoc eſt, amicitia, affinitas, neceſſitudo inter nos eſt media quædam, quæ nos conciliat.* Tribuni *interceſſerunt: Scipio interceſſit: Cato interceſſit: hoc eſt, in medium ſe uerbis, aut ui oppoſuit.*

Amare inuicem, mutuo, pariter, & inter ſe. CAP. LXXIIII.

AMamus nos inuicem, amatis uos mutuò, amant ſe pariter. Quum *uerò adhibemus præpoſitionem* Inter, *tollitur accuſatiuus, qui regitur à uerbo, ne turpe foret, ſi replicaretur, ſic:* Amamus *inter nos: non autem,* Amamus *nos inter nos:* Amatis *inter uos, amant inter ſe: non autem,* Amatis *uos inter uos, amant ſe inter ſe.* Cic. *ad fratr.* Pueri *ualde inter ſe amãt. & de* Amicitia: Neque *ſolum inter ſe diligent, & colent, ſed etiam uerebuntur.* Terent. *in* Adelp. Video *eos ſapere, intelligere, in loco uereri: inter ſe amare.* Idem, *& in eadem: Quaſi non norimus inter nos.* Bene *habeo,*

Act. 5. ſcen. 3. Act. 2. ſcen. cœ-

beo,bene habes:id eſt,bene ualeo,bene uales. In *tertia autem perſona etiam ſine ſuppoſito,* Bene *habet:id eſt,bene ſe res habet,quod exemplum,ubique frequens eſt.*

terũ ſic in omnibus exemplaribus nũc legitur, Quaſi nunc non norimus nos inter nos Cteſipho.

Guliel. Budæus in Commenta.Græ.Ling.

Reprehendit Laurentius illam locutionem : Amamus nos inter nos , cum Cice de Diuina. ſcripſerit Noſq; inter nos eſſe complexos. Et in. ii. de Oratore : Sed quid hoc loco uos inter uos Catule ? Iſocrates in Aegineta: Εως μὲν γὰρ παῖδες ἦμεν πολὺ πλείονος ἐποιοῦμεθα ἡμᾶς αὐτοὺς ἢ τοὺς ἀδέλφους,&c.

De facio,ago,frango & accipio. CAP. LXXV.

Aeneid.3.

F*Acio te certiorem: nõ certum.* Nam Vergil. *Anchiſen facio certum,ideo dixit,quòd ſyllaba breuis inter longas non poteſt collocari in uerſu* Heroico. *Proſa oratione ſcribentes,ſemper certiorem dixerunt,* Et *ſemper* Facio,*nunquam* Ago *certiorem*, Facio *tibi gratum, nunquam* Ago *tibi gratum.* Facio *ludos, facio rem diuinam,facio ſacrificium,facio ſolennitatem, nunquam* Ago:*&* *multa huiuſmodi.* Item, Feci *iacturam,feci damnum, feci naufragium:uix unquam,* Paſſus *ſum iacturam, damnum, naufragium.* Cice. *Magna in* Rep. *facta iactura eſt.* Idem:*Damnum enim illius immaturo interitu res* Romanæ, Latinæq; *literæ fecerunt.* Quintil. *In portu naufragium fecimus. &* *in cæteris quibuſdam.* Feci *tamen fugam,quòd ego fugi alterum, non quòd alter me.* Feci *timorem, non quòd ego timui alterum,ſed quòd alter me.* Item,Feci *iter:non,* Egi *iter.Aliquando etiam* Feci *uiam,* Feci *copiam tibi rerum mearum:nunquam* Egi*, aut* Dedi*,aut* Præſtiti *copiam.* Feci *poteſtatem tibi uendendi meas res domeſticas: non autem,* Dedi. Feci *lucrum,non autem,*Acquiſiui *lucrum.* Honore

Declar. orat.

dicto

dicto, Vrinam fecit: Stercus fecit, non autem Emiſit. Simile huic eſt quod dicimus: Fregit nauim, Fregit brachium: quaſi ipſe fregerit ;i. ipſe egerit, non potius paſſus ſit. Terentius: Nauim is fregit apud Andrum Cic. Græcaleſq́; cum cùm in campum non ueniſſet, requirerent: excuſauit Veſpa Terentius, quòd eum brachium fregiſſe diceret. Alius dixiſſet, Quòd ei brachium fractum eſſet. Ita etiam accepi moleſtiam, accepi cladem, accepi contumeliam, acceecepi uulnus, accepi iniuriam, accepi dedecus, accepi ignominiam: uix autem paſſus. De quo uerbo commodius alioloco dicam: Accepi etiam uoluptatem, gaudium: lætitiam.

In And. Ac. 1. ſce. 3.
Lib. 2. de Ora.

De Conuenit. CAP. LXXVI.

Conuenit hoc mihi, aut Conuenit hoc nobis id. eſt, decens eſt, & Conueniens. Conuenit hoc inter nos: id eſt, conſtat, & controuerſia caret. Conuenit mihi hoc tecum: id eſt, ſine controuerſia eſt inter nos quod ego dixi. Conuenit tibi mecum: id eſt, ſine concontrouerſia eſt inter nos quod tu dixiſti. Nonnunquã ſine ſuppoſito: ut Conuenit inter nos. Nonnunquam ſine appoſito, ſed tamen ſubintellecto: ut, Hoc conuenit. Non nunquam ſine utroque: ut, Conuenit.

De Obuio tibi, Obuius tibi fio, Obuius ſum tibi: & ſimilibus. CAP. LXXVII.

Obuio tibi, obuius tibi fio, obuius ſum tibi, obuium me tibi fero, obuium me tibi fortuna obtulit. Cic. Obuius fit ei Clodius expeditus in equo. Vergil Cui mater media ſeſe tulit obuia ſylua. Domitius Afer apud Quint. Fortè uos in ea ſolitudine obuios caſus miſeræ mulieri obtulit. Obuiam quoque per eadem,

Pro. Milone.
Aeneid. 1

&

& alia plura uerba uariatur:ut, Obuiam proceſſi, obuiam iui,& alia multa.

De uerbis ad Finitionē pertinētibus. CAP. LXXVIII.

EPicurus omnia terminat uoluptate. Zeno cuncta finit honeſtate. Hiero uniuerſa definit, determinatq́; indolentia corporis. Carneades ſingula metitur naturæ bonis. Ariſtippus nihil non ad commodum ſuum refert. Pyrrhon nihil reliquit, quod non reuocet ad ſcientiam. Ille ſummum bonum in gula conſtituit, ego bonum ipſum pono in dilectione Dei. Tuus finis ad quem tendis, tibiipſi ignotus eſt: Tot igitur uerbis unam, eandemq́; rem declaramus: quæ exempla paſſim inquirentibus ſeſe offerent.

De uerbis ad Coniecturam pertinentibus. CAP. LXXIX.

COniecto, Coniecturo, Coniecturam facio, Coniecturam capio, Coniectura conſequor, Coniectura colligo, Coniectura ducor, pro eodem accipiuntur, aut parum differunt: quia efficacius quiddam eſt in cõiectura conſequor, & Coniectura colligo, quàm in cæteris: quorum exempla adducere longum eſſet.

De uerbis ad Notitiam pertinentibus. CAP. LXXX.

NOn me fallit, Non me præterit, Non me fugit, Non me capit, idem ſignificare quod Non ignoro, Quintilianus auctor eſt.

De uerbis ad Spem pertinentibus. CAP. LXXXI.

CApio ſpem de te, Concipio de illo ſpem, Ducor in ſpem huius negocij, Vocor in ſpem, Ingredior in ſpem: non tantùm ſpei firmitatem ſignificant,

quantum, Colloco in te ſpem, & Repono in te ſpem.
De Ora li. 1. *Cicero: In quibus tum ſpem maiores natu dignitatis ſuæ collocarant. Quintilianus: In quo ſpem unicam ſenectutis reponebam.*

De uerbis Recordationem pertinentibus. CAP. LXXXII.

IN *mentem uenit mihi, Occurrit mihi, Succurrit mihi, Subit mihi, pro eodem accipi ſolent: Sed hoc ultimum frequenter quoque ad miſerationem. Quintilianus: Nobis uerò natura aduerſus exanimes ingenuit non ſolum miſerationem (quæ cogitationi noſtræ ſubit) ſed etiam religionem. Vbi non ita decuiſſet, Succurrit, Occurrit, In mentem uenit. Verg.*
Aeneid. 2. *-Subijt chari genitoris imago.- Subiit deſerta Creuſa. Vbi nequaquam decuiſſet, In mentem uenit mihi de charo genitore, & de Creuſa deſerta. Iungitur etiam*
Lib. 3. *hoc uerbum cum accuſatiuo: ut Curtius, Sera pœnitentia ſubijt regem.*

De uerbis ad Viſionē pertinentibus. CAP. LXXXIII.

V*Ideas, uidere licet, licet cernere: apud quoſdam etiam, cernere eſt, pro eodem accipiuntur, vt, itaque uideas iuſtos iniuſtis rebus maximè dolere imbecillibus fortes, moderatos immodeſtis. Licet uidere nonnullos tanta ſtultitia, ut uix differant à natura brutorum. Licet ora cernere iratorum, uti mutentur.*
Offic. 1. *Ciceronis hæc exempla ſunt.*

De parentheſi per Quis, & Is. CAP. LXXXIIII.

S*I potuiſſet redimere oculos matris (qua pietate fuit) uicarios ſuos dediſſet, i. tanta pietate in matrē fuit. Idem Quintilianus: Hoc ſi ſciſſes pater affirmo*

mo, promitto(cuius pietatis es) nemo te anteceßiſſet. Et alibi: Quæ pietas tua eſt. Tribus enim modis utimur per relatiuum, totidem per pronomen Is: Primo modo ſic, Ea pietas tua eſt. Secundo ſic, Eius pietatis es, ſed hoc rarius. Tertio ſic, Ea pietate es. Ea pro Tanta accipitur, Ideoq́;, & ipſo Tanta uti licet eodem modo, quo & pronomine. Habet autem aliquid plus talis oratio, quàm ſi dicas, Pro tua pietate.

De uerbis ad finem operis pertinentibus. CAP. LXXXV.

Habes quæ ſentiam Brute de ratione dicendi. Hæc habui de amicitia, quæ dicerem. Hæc ſunt quæ putaui dicenda hoc tempore. Sunt uerba Ciceronis ad extremum materiæ à ſe tractatæ, quibus & cæteri auctores uti ſolent. Vt Quintil. Habes Marcelle Victori quibus præcepta dicendi adiuuari per nos poſſe uidebantur. Et iterum: Nihil habui amplius, quod in uniuerſum præciperem. Et iterum: Hæ ferè ſunt emendatæ loquendi, ſcribendiq́; partes.

De Amic.

Lib. 12. in fin.

De nominibus quibuſdam in, io. CAP. LXXXVI.

Veni in opinionem, actiuè accipitur, quòd talem opinionem habeo: aliquando etiam paßiuè, quum Opinio ſignificat famam, opinio inquam, quæ de me habetur ab alijs, non quam ipſe habeo de aliquo. Sicut Exiſtimatio eſt opinio, atque ſententia, quum accipitur actiuè: ut, Exiſtimatio mea, id eſt, ita exiſtimo. Aliquando paßiuè: ut Homo magnæ exiſtimationis, id eſt, famæ, & nominis, quòd eum homines magni exiſtimant: ita Homo magnæ opinionis: ut Quintil. Quod accidiſſe etiam Porcio Latroni, qui primus clari nomi-

Lib. 10. cap. 5.

nis profeſſor fuit, traditur: ut cum ei ſummam in ſcholis opinionem obtinenti cauſa in foro eſſet oranda, impenſè petierit, uti ſubſellia in Baſilicam transferrentur.

In Vatini. *Cicero. Sermonibus familiarium peruenimus etiam nos in opinionem.* Venio in *ſuſpicionem, ſemper paßiuè: ut idem,* Etiam *ſi falsò* P. *Sextio ueniſſes in ſuſpicionem.* id *eſt, in ſuſpicionem tui, non tuam.* Veni *in obliuionem, ſemper etiam paßiuè: ut idem,* Vt *ſi fuerint excellentes uiri, certè iam uenerint in obliuionem.* id *eſt, quod cæteri de illis obliti ſint, non quòd illi de alijs, aut de ſe ſimiliter,* Venio *in uituperationem.* Idem. I I I. Verr. Vt *propter eum in ſermonem hominum, atq; in tantam uituperationem ueniret.* Offenſio *etiam propè ſemper paßiuè accipitur.* Ideóq; *idem non* Clodij *offenſiones dixit, ſed offenſas ſuas uerò offenſiones.* Et *alibi.* In *ægro corpore odioſa eſt omnis offenſio.* id *eſt, moleſta omnis paßio.* Vectatio *quoque huic ſimile eſt: cuius rei cauſa eſt, quòd uector quum deberet ſignificare id quod uehit, ut nauis, æquus, uehiculum, ſignificat potius id quod uehitur, qui eſt homo.* Cic. Tamen *& ſummi gubernatores in magnis tempeſtatibus à uectoribus admoneri ſolent.* Quintil. Sic *in nauim filij mei male permutatus uector imponor.* Non *tamen uectorem accipias pro nauta.* Hinc *eſt quòd inuenimus nonnunquam dictum,* Nautas *& uectores.* Sunt *enim* Vectores, *qui precio in alienа naui uehuntur.* Idem *Quintil.* Cur *infrænatis equis uector inſidet?* Nonnunquam *pro eo qui uehit, ut* Seneca *in* Hercule *inſano:* Tyriæ *per undas uector* Europa *nitet.* Idem *in* Hippolyto: Pro *ſua uector timidus rapina.* Quum *de eodem tauro, eademq́;* Europa *loqueretur*

In Cat. Maio.

Philip. 7. in fine.

tur. Nam cætera ferè quæ à ſupinis ueniunt, tam actiuè, quàm paßiuè accipi ſolent: ut Accuſatio Marci Tullij, *actiuè:* Accuſatio Verris, *paßiuè:* Donatio mariti, *actiuè:* Donatio *uerò bonorum, paßiuè: & cætera.*

De Bene & Male, cum uerbis. CAP LXXXVII.

Male iudico, male cenſeo, male pronuncio, male opinor, male ſentio, male exiſtimo, hoc male ad me ipſum refertur, erroremq; meum declarat. Male cogito, ad alterum refertur, ſignificatq; perniciem, non errorem: ut Cicero: Carthagini male iam diu cogitanti bellum inferatur, multo ante denuntio, de qua non antè uereri deſinam, quàm exciſam cognouero. Male cogitantem, uidelicet mala in alterum, perniciemq; cogitantem, non autem ſe ipſum fallentem. Item Male dico tibi, male opto, male precor tibi, male imprecor. His nonnihil ſimilia ſunt, Male de te ſentio, male tu de me exiſtimas, male de illo iudicamus. Non error hic ſentientis, exiſtimantis, iudicantisq; innuitur, ſed uitium de quo iudicamus, exiſtimamus, ſentimus. Male quoque audio, id eſt, infamor crimina mea audiens, cuius contrarium eſt, Male dico. Salluſtius in Ciceronem: Reſpondebo tibi ut ſi quam male dicendo uoluptatem cœpiſti, eam male audiendo amittas. Bene quoq; maxima ex parte huic ſimile eſt: ut, De te bene ſentio, bene tibi precor, bene de te mereor.

In Cato. Maio.

De Loco patris, & In locum patris, & ſimilibus CAP. LXXXVIII.

Loco patris, loco fratris, loco filij te habeo, non ita accipitur, quòd ubi illa anteà erant, ibi tu nunc apud me ſis, ſed quòd in ea charitate qua illi

In And. act. 1. ſce. 5. *aut fuerunt, aut ſunt, aut eſſent, aut eſſe debent: ut Chryſis Pamphilo apud Terentium loquitur: Si te in germani fratris dilexi loco. Cice. in Verrem: In parentum loco quæſtoribus ſuis prætores eſſe oportere. Illa autem ſententia in locum potius, quàm in loco, requirit tale aliquod uerbum, quale eſt apud Quinti. Nam quomodo pugnam ineuntibus tot ſimul metus laborum, dolorum, poſtremò mortis ipſius exciderunt, niſi in eorum locum pietas, & fortitudo, & honeſti præſens imago*

Decla. 8. *ſucceſſerint? Et alibi: Non perdidit filium quiſquis occidit: explicat à dolore patrem, quòd ſibi uidetur feciſſe rem maximam, & iuuenis in locum amiſſi, ſubſtituit de uanitate ſolatium. Ergo ita dicitur, ubi aliud erat, aliud ſucceſſit. que diuerſa à ſuperiori ſententia eſt. Loco uoluptatis mihi eſt, loco turpitudinis, loco honoris: id eſt, uoluptuoſum, turpe, honorificum. Illud autem hac in parte competit, ut dicamus, non recordari me an uſquam repererim genus illud ſermonis, quo Eccleſiaſtici paſſim utuntur: Ego habeo te in patrem: tu es mihi in filium: accipio te in fratrem. Dicunt enim ueteres, Habeo te loco patris, Tu es mihi loco filij, Accipio te loco fratris: uel, Habeo te pro patres, Tu es mihi pro filio, Accipio te pro fratre: & nonnullis alijs modis. Atque hic uidetur aliquid non utique tale eſſe, ſed perinde eſſe, ac ſi tale foret, Ideoq; expoſitiones noſtræ locum habent, ubi tale aliquid non eſt, ut dixi, ſed pro*

Ioan. 19. *tali habetur: ut in illo, Ex illa hora accepit eam diſcipulus in ſuam. quod liceret dicere, Accepit eam loco matris, uel pro matre, ſiue pro ſua: non autem ita in illo, quod pro uero accipi debet: Ego ero illi in patrem, &*

ipſe

ipſe erit mihi in filiũ. Licuiſſet ergo dicere, id eſt, dixiſſent ueteres, Ego ero illi pater, ipſe erit mihi filius: ſed more Græcorum, unde hæc ſumpta ſunt, noſtris eccleſiaſticis ita loqui placuit. Idem ueteres qui illo modo locuti non ſunt, ſic tamen loquebantur: Reuertor in patrem, Tibi redij in amicum: ſed hic uerbum eſt ſignificans motum. Quintilianus: Et poſt exitum amici reuertor in patrem. Quintus curtius lib. V. Igitur rex arci Babyloniæ Agaticen in præſidem eſſe iuſsit.

De uerbis ad auctoritatem pertinentibus. CAP. LXXXIX.

MOre maiorum comparatum eſt, Legibus ita cõparatum eſt, Legibus ita conſtitutum eſt, Ita natura comparatum eſt, Ita natura conſtitutũ eſt, Ita natura præſcriptum. Hoc nobis ipſa natura præſcribit, Nobis natura datũ eſt, ut periclitãtes alleuemus. Hoc ratio ipſa præſcribit, Ita uidetur ratio dictare.

De Nihil ad te, & Quid ad te. CAP. XC.

ADdidit etiam illud: Equites non optimos miſiſſe credo Cæſar, nihil ad tuum equitatum. id eſt, nihil ad comparationem tui equitatus. Idem Cic. Perſium non curo legere: hic enim fuit, ut noramus, omnium ferè noſtrorum hominum doctiſsimus: Lælium Decimum uolo, quem cognouimus uirum bonum, & non illiteratum, ſed nihil ad Perſium id eſt, nihil ad Perſii cõparationem. Quale eſt quum ſubintelligitur Pertinet: ut hoc quid ad te? hoc nihil ad te ſupple pertinet: uel potius parũ eſt: ut ſit in comparatione Perſii parum doctus, & in cõparatione tui equitatus ſint parum boni equites. Terent. Eſt'ne, ut fertur, forma? P. ſanè. C. at nihil ad noſtrã

Libro. 2. de Orat.

In Eunuc. act. 2. ſce. 3. *hanc.* Non planè nihil, ſed parum potius accipiendū eſt.

De communione gerundii, & nominis. CAP. XCI.

INter agendum, inter actionem, in agendo: Inter cœnandum, inter cœnam, in cœna, ſuper cœnam: Inter conſulendum, ſiue conſultandum, inter conſilia, ſiue conſultationes, in conſulendo, ſiue conſultando.

Et appellant te homines ſapientem. CAP. XCII.

ET appellant te homines, ſapientē, & exiſtimant te malum eſſe, & dicunt, & ſentiunt: Illum *& putant probum, & loquuntur:* Hi *& habentur mali, & appellantur.* Diligentia *honores & gignit, & continet.* Studio *literæ & parantur, & conſeruantur.*

De Memoria, & Memoriter, cum aliis uerbis. CAP. XCIII.

MEmoria teneo, non memoriter: Pronuncio *memoriter non memoria.* Cicero *Memoria teneo bello Marſico cū Quinto Octauio.* Idē: *Quintus Mutius Augur Scæuola multa narrare de C. Lælio ſocero ſuo memoriter & iucundæ ſolebat.* Repeto *memoria, & memoriter.* Quintil. *Si longior cōplectenda memoria fuerit oratio, proderit per partes ediſcere.* Cicero: *Complectebatur memoriter, diuidebat acutè.* Quintil. *Memoria repeto conuictos à me qui reprehēdere erant auſi, quòd hoc uerbo pepigi uſus eſſem.* Terent. *Cognoſcit'ne? C. ac memoriter.* Aliud tamen eſt ille ablatiuus, *quàm illud aduerbium.* Memoria *enim quid ſignificet, apparet.* Memoriter *uerò eſt, quod literatores noſtri imperiti dicunt, corde tenus, mente tenus.* Apud Plinium *tamen ad* Romanum *lego:* Tu *facilimè iudicabis, qui tam memoriter tenes, ut cum hac conferre poßis, ſi rectè ſic ſcri-*

De Amic. a Princ.

Li. 11. ca. 2.

Lib. 1. cap. 10.

In Eunu. act. 5. ſce. 3.

Epiſt. 33. lib. 6.

ſcriptum eſt, rectè ſic dici iudicabo.

De Facio tibi iniuriam: &, Afficio te iniuria CAP. XCIIII.

F*Acio tibi iniuriã: & facio tibi cõtumeliam.* Afficio *te iniuria: & afficio te contumelia.* Facio *tibi moleſtiam, non ita libenter dixerim, ut, afficio te moleſtia.*

De uerbo Impono CAP. XCV.

I*Mpono tibi hoc oneris, notum eſt quid ſignificet.* Im*pono tibi, idem quod decipio te.* Quint. *Quid quod hoc ipſum tam placidè, tam quietè facit, quaſi captet imponere?* Et *alibi* Feſellit *te ingenitus honeſtis animis gloriæ amor, ſpes tibi perpetuæ laudis impoſuit.* Vnde Impoſtores *dicuntur, qui alios uerbis magna pollicentibus, incantationibusq́; ſeducunt, ac decipiunt.* Pualus: Item *aleatores, & uinarios nõ contineri edicto, quoſdam reſpondiſſe* Pomponius *ait: quemadmodum nec guloſos, nec impoſtores, aut mendaces, aut litigioſos.* Vlpianus: Non *tamen ſi incantauit, ſi imprecatus eſt, ſi (ut uulgari uerbo impoſtoris utar, exorcizauit, nõ ſunt iſta medicinæ genera, tametſi ſint qui hos ſibi profuiſſe cum prædicatione affirment.*

De uerbo Spectat. CAP. XCVI.

A*D me ſpectat, id eſt, ad me pertinet.* Ad *mortem ſpectat, id eſt, ad mortem quaſi reſpiciendo tendit.* Cicero Offic. lib. III. Ad *extremum ſi ad perniciem patriæ res ſpectabit, patriæ ſalutem anteponet ſaluti patris.* Quintilianus *in* Paupere *amatore:* Et *quod ad peſſimum ſpectat euentum, miſerabilis ſis oportet, ut amator eſſe uidearis.* Decla. 15.

TERTII LIBRI FINIS.

LAVRENTII VALLAE IN QVARTVM LIBRVM ELEGANTIARVM PRAEFATIO.

SCIO ego nonnullos,eorum præſertim qui ſibi ſanctiores, & religioſiores uidentur, auſuros, meum inſtitutum hoc laboremq́; reprehendere, ut indignum Chriſtiano homine, ubi adhortor cæteros ad librorũ ſecularium lectionẽ:quorum, ꝙ ſtudioſior eſſet Hieronymus,cæſum ſe flagellis ad tribunal Dei fuiſſe confitetur,accuſatumq́; ꝙ Ciceronianus foret,non Chriſtianus:quaſi non poſſet fidelis eſſe,& idẽ Tullianus.Eoq́; ſpopondiſſe,& id diris execrationibus, libros ſeculares poſtea ſe non eſſe lecturũ. Hoc crimen nõ magis ad præſens opus pertinet, q̃ ad me ipſum,ac cæteros literatos,quorum ſtudium, ac doctrina literarum ſeculariũ reprehenditur. Reſpondeamus igitur iſtorum accuſationi,eoſq́; uiciſsim & quidẽ in præteritum quoq; accuſemus, quorum culpa non ex minima parte Latinæ literæ iacturam,naufragiumq́; fecerunt.Quid? ais tu nõ eſſe legendos (auctore Hieronymo) ſeculares libros? Qui ſunt iſti quæſo libri?omnes'ne Oratores, omnes Hiſtorici,omnes Poetæ, omnes Philoſophi,omnes Iuriſconſulti,cæteriq; ſcriptores?an unus Cicero?Si illos dicis,ut debes dicere,cur non cæterarum quoque literarum ſtudioſi abs te reprehenduntur, cum quibus me aut dannare debes,aut abſoluere?Sin ita non ſentis,& ſolum Cice

ronem reum facis, uide ne ſtultum Hieronymum *uideri uelis, qui neminē ſecularium promiſit ſe lecturum, quum de* Cicerone *tantùm promittere deberet.* At *non quid ille promiſerit, inquis, eſt intuendum, ſed quid accuſatus ſit. Fuit autē accuſatus, q; eſſet Ciceronianus.* Ita*'ne? miſſum ergo faciamus* Ciceronem, *relinquamus, abijciamus.* Quid *de alijs auctoribus ſenties?* Quid *de tot diſciplinis? certè omnes ſeculares ſunt, atque adeò gentiles: id eſt, non à* Chriſtianis, *nec de* Chriſtiana *religione conſcriptæ.* Si *legendas ais, tibi ipſi repugnabis, qui mihi harum obijcis lectionem.* Si *negas, etiam atque etiam conſidera, ne ſecularium diſciplinarum familiæ in te impetum faciant, te'que omnes (nemine auxilium ferente) diſcerpant.* Minimè, *inquis, ita eſt.* Sed *quum* Hieronymus *quòd* Ciceronianus *eſt, reprehenditur, id reprehenditur, quòd ſtudioſus eloquentiæ eſſet.* Ideoq; *damnati, & repulſi intelliguntur, qui comparandæ eloquentiæ gratia lectitantur.* Iam *uideo, times inuidiam, ſed ſerò times, & in eodem hæſitas luto, ſi tantùm eloquentes excludis.* Cur *modo in uniuerſum mihi uetabas (ut ſæpe facere ſoles) legendos ſecularium libros? at poſteà accuſationem temperaſti & de eloquentibus duntaxat intelligis.* Ita *ſit:* Erraueris *ſanè, do ueniam imperitiæ, parco cupiditati feriendi, licet laceſsitus.* Cur *tamen ab* Hieronymo *diſsides, qui ſeculares, non autem eloquentes, ſe nolle tāgere promiſit?* Cur *tu neque cum iudice illo unum* Ciceronem *intelligis, neque cum* Hieronymno *uniuerſos ſeculares?* Quid *ſibi uult iſta anceps, uacillanſq; ſententia? quanquàm (dij boni) nihil'ne in illis libris, niſi eloquentia eſt? non memoria temporum, gentiumq; hiſtoriæ, ſine quibus nemo*

non

non puer eſt? non multa ad mores pertinentia? non omnium diſplinarum tractatio? Nunquid hæc omnia negligam, ne forte dum talia diſcere uolo, eloquentiam diſcam & uenenum bibam hoc uino dilutum, malimq; aquam & quidem cœnoſam potare, quàm cum hoc timore Falerna dulciſſima? Porrò qui'nam ſunt iſti libri, in quibus uenena eloquentiæ occultantur? Certe nullos ego ſcio non eloquentes niſi tuos, tuorumq; ſimilium, quibus nec robur ullum adeſt, nec ſplendor: contràq; cæterorum opera pro ſua unum quodque portione miram quãdam pro ſe ferunt bene dicendi elegantiam. Ita aut eloquentes, aut nulli libri legendi erunt. An ex his duobus, de quibus Hieronymus meminit, aut ille Græcus infacundus fuit, aut noſter Latinus ulli duntaxat Latinorum in philoſophia ſecundus? quorum uterque neſcias præſtantior ſit philoſophus, an orator. Quod ſi omnes libri ueterum ita ſunt eloquentes, ut uel plurimum ſapientiæ, ita tradentes ſapientiam, ut uel plurimum eloquentiæ habeant: qui'nam iſti erunt, quos ob eloquentiam damnandos putemus? Atque quum eos duos lectitaſſe ſe Hieronymus fateatur, uide ne non tam de Oratorijs Ciceronis operibus, quàm de Philoſophicis dictum exiſtimare debeas. Ego certe de Philoſophicis dictum accipio, ubi ſoli philoſophi nominantur: quodq; Platonicus eſſet, non ideo non obiectum, quaſi ſancte faceret Platonem legens, ſed tantùm Ciceronianus, quòd homo Latinus magis Ciceronis ſtylum cupiebat exprimere, ſtylum inquam, quali ille utebatur in quæſtionibus philoſophiæ, non quali in forenſibus cauſis, concionibus'ue, aut in ſenatu. Non enim orator cauſarum ciuilium Hieronymus

ronymus, ſed ſcriptor ſanctarum diſputationum ſtudebat euadere. Cur non ergo credamus, non minus Platonem nocuiſſe ei, quàm Ciceronem? cur non magis philoſophos, quàm oratores? At ornatus ipſe dicendi reprehẽſus eſt, non ſcientia. Si ita eſt, omnes ad unum reprehenduntur. quis enim caret ornatu? in quo tu intolerabili calumnia uteris, quum non ſit facta mentio de ornatu in illa accuſatione, ſed quòd tantùm Ciceronianus eſſet. Nunquid tantùm in Cicerone ornatus? non'ne & philoſophia; nõ cæteræ artes? non (ut dixi) in Platon facundia? non in cæteris? cur non omnes pariter exterminamus? cur non potiùs Ciceronis philoſophia nocuiſſe putanda Hieronymo eſt, q̃ ars dicendi? Nolo hoc in loco comparationem facere inter philoſophiam, & eloquentiam, utra magis obeſſe poßit, de quo multi dixerunt, oſtendentes philoſophiam cum religione Chriſtiana uix cohærere, omneſq; hæreſes ex philoſophiæ fontibus proſluxiſſe: rhetoricam uerò nihil habere niſi laudabile, ut inuenias, ut diſponas, quaſi oßa & neruos orationi des: ut ornes, hoc eſt, ut carnem, coloremq; inducas: poſtremò ut memoriæ mandes, decenterq; pronunties: hoc eſt, ut illi ſpiritum, actionemq; tribuas. Hæc ego cuiquam nocere poſſe credam, niſi ei qui cætera negligat, & præſertim ueram ſapientiam, atque uirtutes, quod Hieronymus non faciebat? Hanc ego artem obfuturam putem? profectò non magis quàm pingendi, fingendi, cælandi, & (ut de liberalibus dicam) quàm muſices artem, Et ſi ex his qui bene canunt, bene pingunt, bene fingunt, cæteriſq; artibus multum uſus atque ornamenti diuinis accedit rebus, ut prope ad hanc rem natæ eſſe uideantur: pro

fectò multò plus accedet ex eloquentibus. Quare non fuit illa accuſatio quòd Ciceronianus eſſet Hieronymus: ſed quòd non Chriſtianus, qualem ſe falſo eſſe prædicauerat, quum literas ſacras deſpiceret. Non ſtudium huius artis, ſed nimum ſtudium, ſiue huius artis, ſiue alterius, ita ut locus melioribus non relinquatur, reprehenſum. Non cæteri, ſed ſolus Hieronym. accuſatus eſt: alioqui cæteri ſimili caſtigatione correpti fuiſſent. Neque enim una omnibus medicina conuenit, et alios aliud decet. Neque ſemper, & ubique idem aut permittitur, aut uetatur: neque ille hoc alijs uetare auſus eſt, ne facerent: contráq; plurimos laudauit tum ſuperiorum, tum ſuorum tẽporum eloquentes. Verùm quid multis agimus? Quid Hieronymo ipſo eloquentius? quid magis oratorium? quid (licet ille ſæpe diſsimulare uelit) bene dicendi ſolicitius, ſtudioſius, obſeruantius? Quid? quod ne diſsimulabat quidem (nam obijciente ſibi hoc ſomnium Rufino, hominem deridet) planéq; fatetur ſe lectitare opera gentilium, & lectitare debere. idq; cùm in alijs multis locis (quamquàm etiam ſine confeſsione palàm eſt) tum uerò epiſtola illa ad magnum Oratorem. I nunc, & uerere, ne aliena accuſatio tibi obſit, quum illi non obfuerit ſua: & non audeas facere, quod ille reſciſſa pactione facere non timuit. Tametſi non deſunt, qui credant eum puerili ætate illa percepiſſe, ſemperq; poſteà memoria tenuiſſe. O ridiculos homines, & omnis doctrinæ imperitos, qui opinentur eum tantam rerum copiam, ac ſcientiam, qua nulli Chriſtianorum cedit, aut tam citò potuiſſe diſcere, aut tandiu non potuiſſe dediſcere, quum & rariſsimi reperiantur, qui centeſimam partem ſcientiæ illius aſſequi poſ-

poßint, & non minore labore (ut antiquitus dictum eſt) hæc facultas retineatur, quam paretur. Et tamen *quantulum intereſt inter furari, & furtum non reddere? Quid prodeſt alijs furtum prohibere, ne furentur, ſi tu furto tuo palàm potiris?* Si *non debemus diſcere eloquentiam, nec uti certe, ſi didicimus.* Quid *quòd libros gentilium ſæpe in teſtimonium aßumit? quos ſi non licet legere, minus profectò legendos exhibere: & ſi nos dehortaretur à lectione gentilium (quod non facit) magis intuendum putarem, quid ipſe ageret, quàm quid agendum alijs diceret: ueruntamen ſemper ipſe idem dixit, & fecit.* Nam *pòſtquàm teneram illam ætatem ſaluberrimo ſacrarum ſcripturarum alimento pauit, ac in ea quam deſpectam habuerat, ſcientiæ ſibi uires fecit, iamq́; extra periculum poſitus, ad lectionem gentilium redijt, ſiue ut illinc eloquentiam mutuaretur, ſiue ut illorum bene dicta probans, male dicta reprehenderet: quod cæteri omnes* Latini, *Græciq́; fecerunt,* Hilarius, Ambroſius, Auguſtinus, Lactantius, Baſilius, Gregorius, Chryſoſtomus, *alijq́; plurimi, qui in omni ætate pretioſas illas diuini eloquij gemmas, auro argentoq́; eloqentiæ ueſtierunt, neque alteram propter alteram ſcientiam reliquerunt.* Ac *mea quidem ſententia, ſi quis ad ſcribendum in theologia accedat, parui refert an aliquam aliam facultatem afferat, an non: nihil enim ferè cætera conferunt.* At *qui ignarus eloquentiæ eſt, hunc indignum prorſus qui de theologia loquatur, exiſtimo.* Et *certè ſoli eloquentes, quales ij quos enumeraui, columnæ eccleſiæ ſunt, etiam ut ab* Apoſtolis *uſque repetas, inter quos mihi* Paulus *nulla alia re eminere, quam eloquentia*

uide-

uidetur. Vides *igitur ut in contrarium res ipſa recidit.* Non *modò non reprehendendum eſt ſtudere eloquentiæ, uerùm etiam reprehendendum, non ſtudere.* Et ego *ſic ago, tanquam eloquentiæ contra calumniantes patrocinium præſtem, quod eſt maius propoſito meo.* Non *enim de hac, ſed de elegãtia linguæ* Latinæ *ſcribimus, ex qua tamen gradus fit ad ipſam eloquentiam,* Verùm *ſi quis eloquens non ſit, ita demum non erit caſtigandus, ſi talis non potuit euadere, non ſi hunc laborem effugit.* Qui *uerò eleganter loqui neſcit, & cogitationes ſuis literis mandat, in thelogia præſertim, impudentiſsimus eſt, & ſi id conſultò facere ſe ait, inſaniſsimus: quanquàm nemo eſt qui nolit eleganter, & facundè dicere: quod quum ipſis non contingit, uideri uolunt (ut ſunt peruerſi) nolle, aut certè non debere ſic dicere.* Ideoq; *aiunt gentiles hoc modo locutos eſſe, nõ decere eodem loqui Chriſtianos: quaſi illi, quos nominaui, more iſtorum locuti ſint, & non more* Ciceronis, *cæterorumq; gentilium: qui qualiter loquantur nec cognitum iſti, nec expertum habent: non lingua gentilium, non grammatica, non rhetorica, non dialectica, cæteraq; artes dannandæ ſunt (ſi quidem* Apoſtoli *lingua* Græca *ſcripſerunt) ſed dogmata, ſed religiones, ſed falſæ opiniones de actione uirtutũ, per quas in cœlum ſcandimus.* Cæteræ *autem ſcientiæ, atque artes in medio ſunt poſitæ, quibus & bene uti poſſis, & male.* Qua *propter conemur obſecro eò peruenire, aut ſaltem proximè, quò luminaria illa noſtræ religionis peruenerunt.* Vides *quàm mirabili ornamento ueſtes* Aaron *diſtinguantur, quàm arca fœderis, quàm templum* Salomonis: *per hoc mihi ſignificari eloquentia*

uidetur,

uidetur, quæ (ut ait nobilis tragicus) regina rerum eſt & perfecta ſapientia. Itaque alij ornant domos priuatas, hi ſunt qui ſtudent iuri ciuili, canonico, medicinæ, philoſophiæ, nihil ad rem diuinam conferentes: nos ornemus domum Dei, ut in eam ingredientes non ex ſtatu ad contemptum, ſed ex maieſtate loci ad religionem concitentur. Non poſſum me continere, quò minus, quod ſentio, dicam. Veteres illi theologi uidentur mihi, uelut apes quædam in longinqua etiam paſcua uolitantes, dulciſsima mella, ceraſq; miro artificio condidiſſe: recentes uerò formicis ſimilimi, quæ ex proximo ſublata furto grana, in latibulis ſuis abſcondunt. At ego (quod ad me attinet) non modò malim apes, quàm formica eſſe, ſed etiam ſub rege apium militare, quàm formicarum exercitum ducere. Quæ probatum iri bonæ mentis iuuenibus (nam ſenes deſperandi ſunt) confidimus. Nunc ad inceptum redeo: quanquàm ea quæ ſequuntur, à ſuperioribus nonnihil differant. Tractabimus enim de uerborum ſignificatione, neque de omnibus uocabulis, ſed quaſi guſtum quendam, & eorum maximè, quæ ab alijs tractata non ſunt. nam de omnibus dicere propè infinitum eſt,

Euripides in Hecub.

De Libertinus, & Libertus. CAP. I.

LIBERTINVS, & libertus ſola elegantiæ gratia habent differentiam, quam nec grammatici, nec iuriſperiti (quod maximè pudendum eſt) ſciunt, quam ne eorum quidem aliquem, qui

his temporibus merita bene ſcribendi laude celebrantur inueni ſcientem:quod nolim uideri contumelioſe dictum ſed neceſſariò potius,atq; honeſtè. Vercor *enim ne per facilitatem,qua ſemper candide quæcunque ſtudio inueſtigaſſem,cum amicis communicaui, amici ipſi (ſi modò tales, amici dicendi ſunt)laudem mihi præripiant:quod crimen longe à me ſemper abſuit.* Et *ex omnibus quæ in hoc opere præcipimus, profiteor nihil omnino ex aliquo huius ætatis uel audiuiſſe,uel legiſſe.* Itaque *ſic mihi meam ab alijs gloriam præripi moleſtè fero, ut illorũ à me præripi nefas puto.* Nemo *autem literatorum erit, quorum pauciſſimi mihi familiares non ſunt qui ſe hoc anteà ignoraſſe,& à me uel uerbo,uel ſcriptis didiciſſe neget.* Igitur Libertinus *relatiuum eſt ingenui,* Libertus *relatiuum eſt patroni: licet unus,idemq; ſit & libertinus,& libertus.* Per Libertinum *ſignificamus conditionem hominis,ſicut per ingenum: per* Libertum *ſignificamus priuatum quendam reſpectum, ſicut per patronum.* Ideoq; Libertinus *adiectiuum eſt, ſicut* Ingenuus: *eoq; non fit à* Libertina *libertinabus,ut à* Liberta *libertabus.* Libertus *ſubſtantiuum,ſicut patronus.* Illudq; *ſolemus definire,hoc non ſolemus: ut in iure ciuili,* Libertini *ſunt, qui iuſta ſeruitute manumiſſi ſunt.* Quemadmodum *è contrario,* Ingenui *ſunt, qui libera matre nati, nec poſteà ſerui facti ſunt.* Significatur *enim(ut dixi)conditio hominis per ingenuum, & libertinum: ut* Libertinus *homo, libertina mulier,libertinæ conditionis: non autem* Libertus *homo, liberta mulier, libertæ conditionis.* Hæc *enim priuatum quendam ſignificant reſpectum, ad patronum, patronam'ue rela-*

Lib. 1. Inſtit. de. liber. in princ. Eo. lib. titu. de inge. in prin.

relata:i.ad eum, eam'ue, qui anteà dominus, aut quæ domina huius fuit, quum ſeruus, ancilla'ue eſſet: ut, libertus Cæſaris, libertus Meſſalinæ, liberta Claudij, liberta Agrippinæ: non autem, libertinus Cæſaris, aut libertina. Ideoq; interrogamus, Hic ingenuus eſt, an libertinus? non autem, an libertus: & quum reſponſum eſt libertinus interrogamus, Cuius libertus? non autem cuius libertinns: Reſpondeturq́;, Eſt libertus meus, aut tuus, aut illius, aut Catonis, aut nullius. Atque libertus ſine patrono, patrona'ue non eſt, libertinus eſſe poteſt, quamuis neceſſe eſt eum aliquando habuiſſe: quo factum eſt, ut dicamus Colliberti, Collibertæq́;, quẽadmodum Conſerui, Conſeruæ, quòd ij plures ſub umbra unius patroni ſint, ſicut illi ſub imperio unius domini: non autem Collibertini, aut Coingenui: ad nullam enim alteram priuatam perſonam plures horum referri poſſunt, nec alij ab alijs diſtinguuntur. Colliberti à collibertis diuiſi ſunt, ut mei à tuis, & conſerui à conſeruis, quemadmodum conciues mei à conciuibus tuis, qui alterius ciuitatis es: condiſcipuli mei à tuis: commilitones mei à tuis, qui ſub alio uel præceptore, uel duce es, Libertinis uerò, atque ingenuis hoc non contingit, quum non magis nexus mihi ſit cum ingenuis meæ urbis, & tibi cũ libertinis tuæ urbis, quàm cum alijs quibuſuis. Ideoq; nõ dicuntur coingenui, & collibertini. Et libertus, colliber tusq́; eſſe aliquando quis deſinit, libertinus eſſe non deſinit. Denique licet poteramus altero horum nominum eſſe contenti, tamen diſtinguere ueteribus placuit priuatum reſpectum à publico. Et ideo Libertinitas dicimus, non Libertitas. Ex ſeruo tamen, non quòd ad priua

tum dominum refertur ſit Seruitus,ſed quòd ad publicũ: dicimus enim non modò Seruus tuus,ſeruus meus:ſed etiã ſine reſpectu patroni,ut hic ſeruus,& homo ſeruus,quod in liberto non ſit. Cæterum cogitanti mihi unde factum ſit,ut in tanta exemplorum copia elegantiam hanc accu ratiſsimè cuſtodientium, tamen tot hominum millia nunquam annotauerint: hoc exiſtimo cauſæ fuiſſe,quòd frequenter inuenirent ſine mentione patroni, libertum nominari, quo falli ſopitæ negligentiæ fuit. Si enim nonnunquàm reperiebant liberto non apponi patronum,tamen reperiebant libertino nunquam apponi, quanquam ſemper adhæret liberto patronus uel nominatiuum, uel ſubintelligendo, ut in multis ſit:quale eſt, uendidi patrimonium,ſuppletur meum:collocaſti filiam, ſuppletur tuam: publicauit opus,ſuppletur ſuum.Ita hoc loco, quale apud Quint.Licet nihilominus amicum grauem uirum aut fidelem libertum lateri filij ſui adiungere, uidelicet ſuum:Cic.pro Sext.quum ait, Quintum fratrem auxilio ſeruorum libertorumq; ereptum à ferro Clodianorum: non genus ſeruile,libertinumq; nec cuiuſcunque ſeruos, libertosq; ſignificat, ſed ſuos ipſius. Quid attinet plura ex iure ciuili exempla repetere, quum etiam ſint diſtincti tituli de libertis,& libertus? Quam differentiam qui ignorat, (omnes autem legulei ignorant)plurima,et capitalia in ipſo iure ciuili peccata committit. Seru. grammaticus (ſi codex eſt fidelis) pro libertino poſuit libertum in octauo Aene. Feronia,Nympha Campaniæ, quam etiam ſupra diximus. Hæc etiam libertorum dea eſt,in cuius templo raſo capite pilcum accipiebant. Adijciam quod ait Suet. in uita Claudij,in ipſum Claudium:

Lib. 1.ca. 3.

Seru.in illud Verg. 8. Aen. Naſcenti cui treis animas Fe

Ignarus temporibus Appij, & deinceps aliquandiu, libertinos dictos non ipſos qui manumitterentur, ſed ingenuos ex his procreatos. ronia mater,&c. Cap.24.

Inter Acceſſus,& Acceſsio: Actus,& Actio: Geſtus,& Geſtio,quid interſit. CAP. II.

ACceſſus, & Acceßio differunt. Siquidem Acceſſus eſt aditio, ſiue appropinquatio: Acceßio autem adiectio, atque incrementum. Quæ differentia rara eſt in conſimilibus nominibus. Satus enim, & Satio idem ſunt: Cultus, & cultio, Motus, & motio: Actus, & actio (niſi quòd dicimus Actionem cauſarum, nō actum: & Actum comœdiarum, non actionem) Curſus, & curſio: Abuſus, & abuſio. Geſtus quoque, & geſtio non parum differunt. Nam Geſtus eſt actio quædam, & quaſi pronunciatio corporis: Geſtio uerò eſt adminiſtratio, & actio: quamuis parum in uſu eſt. Hæc autem duo de quibus dicere inſtitueram, ideo differunt, quòd uerbum unde deſcendunt, dupliciter & regit, & ſignificat: ut, Accede ad ignem hunc: id eſt, adi, atque appropinqua. Et, Hoc calamitatibus meis pondus acceßit: uel, ad calamitates meas: id eſt, adiunctum eſt, & increuit. Teré. in Eun. act. 1. ſcen.2. A' prima ſignificatione naſcitur Acceſſus, cuius contrarium eſt Receſſus. A' ſecunda, Acceßio: ut Cicero, Acceßionem adiunxit ædibus. Offic. 1. id eſt, adiectionem, & incrementum. Præter uſum tamen ſuperiorū Macrobius in cōmentarijs naturalibus dixit: Lib. 1. in Som. Sup. ca.6. Aut enim acceßio, aut in læuam dexteram'ue reflexio, aut ſurſum quis, aut deorſum mouetur, aut in orbem rotatur. Et iterum Has ſolis portas phyſici uocauerunt, quia in utraque obuiante ſolſtitio ulterius Solis inhibenter acceßio. Eod.lib. cap.2. Acceſſus ipſe di-

ſe dixiſſem potius Ciceronem inuitatus, qui tertio de Oratore lib. ita ait: Vt Luna acceſſu, & receſſu ſuo Solis lumen accipiat. Nam quòd Febris acceßio ſæpe legitur, ego pro incremento accipio, non pro acceſſu: alioqui aliquando legeremus Acceßus febris, ſi idem eßet, quod nunquam fit. Plin. lib. XXIII. Sed id dandum
Cap. 1. *quidam non niſi in acceßione cenſent, alij in remißione: illi ut ſudorem coerceant, hi quia tutius putant, &c. Acceßionem remißionemq; pro contrarijs poſuit: & ſi remißio imminutionem ſignificat, profectò acceßio ſignificat incrementum. Quia dixi nomina in us, & in io, à ſupinis profecta ferè eiuſdem ſignificationis eſſe, hoc exceptionis addo, quod ea, quæ poſitionem habent in io, latius ſignificare ſolent, nec actionem modò, ſed rem etiã ac corpus: ut, Aratio, Poſſeßio, Seßio. Cic. in Philip. Hæ*
Philip. 1. *quondam arationes Campani, & Leontini agri in populi Romani patrimonio glandiferæ, & fructuoſæ ferebantur. id eſt, agri ad arandum idonei. Idem in eiſdem: Quid poſſeßiones datas, quid ereptas proferam? Idem*
Lib. 2. *de Oratore: Tot locis ceßiones gymnaſiorum. id eſt, tot ſedilia. Ea tamen, quæ ſunt in us, pro perſonis accipi ſolent. Conuentus non eſt conuentio, ſed homines, qui unũ in locum conuenerunt. Conſeſſus non eſt conſeßio, ſed homines uno in loco conſidentes.*

Obſeruatio, & Obſeruantia. CAP. III.

OBſeruatio, & Obſeruantia ſimili quodammodo, ut Acceßus, & Acceßio differunt. Obſeruo nanque duo ſignificat, unum eſt, quòd cuſtodio aliquid oculis: animoq; in modum ſpeculatoris, ne nos ſilentio, tacitoq; prætereat: ut Obſerua tranſeuntes. Obſer-
Teré. in

ua filium, quid agat, quid cum illo conſilij captet: quaſi cuſtodi, & adnota. Et hinc fit *Obſeruatio, quaſi annotatio, & animaduerſio. Item Obſeruo non ſpeculantis modo, ſed admirantis, uenerantisq́;, & id tantùm in homines, non in res, quoties quem uel uirtute, uel dignitate ſuſpicimus, & colimus: unde fit Obſeruantia, quæ eſt ueneratio quædam, & honoris exhibitio. Quare melius Obſeruationem, quam Obſeruantiam hi, qui nominantur fratres, ſuum inſtitutum nominarent.* And. act. 1 ſcena. 1.

Potus, & Potio. CAP. IIII.

Potus, & Potio non differunt, niſi ob huiuſmodi cauſam. Potus enim uini, aquæ, ſimiliumq́; dicitur: Potio uerò à medicis datur ægrotanti, quod Græcè dicitur φάρμακον. *Nonnunquam tamen potio, pro potus accipitur. Seneca de Tranquillitate: Aliquando uectatio, iterq́;, & mutata regio uigorem dabunt, conuictusq́;, & liberalior potio. Cice. in Tuſcul. Quid quòd ne mente quidem rectè uti poſſumus, multo cibo, & potione repleti? Et alibi: Tantum cibi, & potionis adhibendum, ut reficiantur uires, non opprimantur.* In Cat. Maio.

Senes, Veteres, & Antiqui. CAP. V.

Senes uocantur, quantum ad priuatam ipſorum uitã quòd uſque ad ſenilem ætatem uixerunt. Veteres, quantùm ad publicum tempus, quòd alia ætate uixerunt, etiamſi ad ſenium non peruenerunt. Vnde quidam iuniores fuerunt ſeniores ueteribus. Antiqui utrique dicuntur, ſed magis ueteres, quàm ſenes.

Defectus, Culpa, & Defectio. CAP. VI.

DEfectu medicorum multi perierunt: plures tamē culpa eorum. Is nanque defectu medici perit, cui medicus præſtò non eſt. Culpa uerò medici, qui moriturus non erat, niſi præſtò ipſi medicus fuiſſet, quā maiorem partem eſſe arbitror. Hoc ideo dixi, *quòd nonnulli pro culpa medicorum, aiunt defectu.* Et *uitia hominum, rerumq; uocant* Defectus, *quum dicere deberent* Vitia, *uel* Culpas, *uel* Mendas, *ut menda libri*. Defectio *plurimùm à* Defectu *diſſentit, quum ſit receſsio aut militum, aut ciuitatis à domino, uel à ſuperiore*. *Eſt enim deficere, deſciſcere, & à ductu alterius recedere, & quaſi rebellare.* Et Defectio, *quaſi rebellio: quæ exempla paſſim reperiuntur*.

Rumor, & Fama. CAP. VII.

Phili. 14. RVmor, *& Fama idem ſunt, quorum alterum Latinum, alterum è Græco eſt.* Cic. in Philipp. *Improbiſsimis rumoribus diſsipatis*. Et *non longè poſt:* Hoc *triduo, uel qua triduo triſtis à Mutina fama manarat.* Et *ſtatim poſt:* Famam *iſtam faſcium diſsipauerunt.* Significatur *autem his duobus nominibus, ſermo quidam in populo, ſine certo auctore, de re aliqua recenti ſiue bona, ſiue mala.* Exemplum Rumoris *de re bona ponamus.* Liuius *lib.* II. *Manat tota urbe rumor,* Fabios *ad cœlum laudibus ferunt.* Frequenter *tamen fama etiā pro ſermone non rei recentis, ſed iam inueteratæ, & pro opinione quadam: ut,* Fama *eſt* Athenas *iam plus annorum uiginti millibus fuiſſe conditas.* Et *pro laude, & pro celebritate hominis: ut, fama* Camilli, *fama* Scipionum, Metellorum, Fabiorum: *& eorum quoque qui uiuunt: ut,* Fama *mea, fama tua, fama illius: pro quo*

non

non rectè dixeris Rumor.

Murus, Paries, Mœnia, Porta, & Ianua. CAP. VIII.

M*Vrus, & Paries quid differant, ſuperuacuum erat admonere, niſi his temporibus (ut ſunt omnia deprauata) murus, pro pariete à pluribus uſurparetur: quamquam apud Græcos eodem ſono pronuncietur utrunque, diſtinctum tamen & literis, & genere. Murus, eſt urbis lapideus ambitus, qui Græcè dicitur* τὸ τεῖχος. *Paries uerò domorũ Græce* ὁ τοῖχος. *Murus eſt etiam non urbis, ſed urbis tamen ſimilium, ut munitionum, caſtrorumq́;. Mœnia, pro muris accipi ſolent, & pro ædificijs ipſius urbis. Porta, murorum eſt, munitionumq́;, atque caſtrorum. Ianua, parietis, ac domorum.*

Geſta, & Acta. CAP. IX.

G*Eſta, & Acta hoc differunt, quia illa ſunt in adminiſtratione magiſtratus, & in rebus maioribus, & ad Remp. uel ad plurimos ſpectantibus: ut, Geſta Alexandri, geſta Pompeij, geſta Cæſaris. Acta uerò etiam rerum priuatarum, & minorum, ac familiarium. Vt Cicero: An in commentariolis, & chirographis, ac libellis ſe uno auctore prolatis, ac ne prolatis quidem, ſed tantummodo dictis, acta Cæſaris firma erũt: quæ ille in æs incidit, in quo populi iuſſa, perpetuasq́; leges eſſe uoluit, pro nihilo habebuntur? Equidem ſic exiſtimo, nihil tam eſſe in actis Cæſaris, quàm leges Cæſaris. Quidam illud eiuſdem ita legunt in Salluſt. Quòd ſi de mea uita, atque actibus huic cõuiciatori reſpondeo, inuidia gloriam conſequetur. Reor ſcribendũ eſſe Actis. Quòd ſi ſcribi poteſt Actibus (ut eſt apud Lucan.-Licet* Philip. 1. Lib. 5.

ingenteis abruperit actus)minus miror,cur,Actus Apoſtolorum magis, quam Acta dicamus. Idem tamen ſunt Actus, & Actiones.

Natalia, Natalis,Natalitius. CAP. X.

NAtalia ſignificant idem quod Natales,qui eſt dies natalitius, utrunque conuerſum in ſubſtantiuum ab adiectiuo, hic & hæc Natalis,& hoc

Decla. 9 natale:ut Natalis horæ tempus,apud Quintil.in Gladiatore.Natales uerò magis conditionem ſanguinis,& familiæ:ut Generoſi natales,obſcuri natales:ut idem Quint. in eadem declamatione:Cuius interiectio mari non fortunam quiſquam noſſe, non natales,non patrem poterat.

Epiſt. 20. lib.3. Plinius ad Meſtum:Nonnunquam candidatus aut natales competitoris, aut annos, aut etiam mores arguebat: Hic pro ignobilitate accipitur,illic pro nobilitate.

Præcepta, & Præceptiones pro eiſdem accipi Inſtituta,& Inſtitutiones differre. CAP. XI.

PRæcepta, & Præceptiones indifferenter utimur pro diſciplina.Inſtituta,& Inſtitutiones per differentiam. Inſtituta enim ſunt mores conſilio, & ratione ſumpti. Nam Mores bonos, & malos dicimus: & In morem:id eſt,ſimilitudinem:In morem leonis.- In

Aeneid.8. morem ſtagni,placidæq; paludis, inquit Verg. Inſtitutum autem bonus mos:ut,Faciam meo inſtituto. Licet Inſtitutum nonnunquam ſignificet, inceptum, propoſitum: ab inſtituto,quod eſt incipio. Inſtituta uerò(ut inſtitueram dicere)boni mores ſunt conſilio, & ratione ſumpti

Lib.1.ca. 2. Quint.Nam is quanquàm triennium,nutricibus dederit, tamen ab illis quoque iam formandam, quàm optimis inſtitutis mentem infantium iudicat.Cur autem ad literas

ras non pertineat ætas,quæ ad mores iam pertinet? Ean*dem rem appellans inſtituta, & mores.* Apud Valer. *Max.titulus eſt,de* Inſtitutis *antiquis,quaſi de moribus antiquis.* Inſtitutiones, *ſunt præceptiones, quibus inſtituuntur,& docentur homines:ut libri ab eodem* Quint. *ac* Lactantio, *multisq́; alijs auctoribus inſcripti de* Inſtitutione *oratoria,ſiue ab alio nomine,atque materia.* Inſtitutiones.

Aduocatus,& Patronus CAP. XII.

ADuocatus, *&* Patronus *ſic differunt,quòd illud generalius eſt nomen,quàm hoc,ut non tantum ſignificet eum,qui alterius cauſam agit.Siquidem quicunque adeſt alteri in cauſa officij gratia,* Aduocatus *appellatur,etiam ſi nihil dicat,neq;, agat ſed qui tamen paratus ſit defendere.* Vt Terent.in Eun.*Tu abi,atq; oſtium obſera intus,ego dum hinc tranſcurro ad forum.* Act.4. ſcen.6. Volo ego *adeſſe hic aduocatos nobis in turba hac.* Et Cic.*cùm in alijs multis locis, tum pro Cecinna: Qui ad poßidendum prædium contulit ſe cum aduocatis, quorũ præſidio ab aduerſarij iniuria tutus eſſet,qui & ipſe uenit cũ aduocatis ſuis,ſed armatis ad arcendum Cecinnam à prædio.* Patronus *autem propriè eſt,qui agit cauſam,ſed accuſati,non accuſantis.* Quint.*Quum accuſatori ſatis ſit plerunque uerum eſſe id,quod obiecerit,patronus neget,defendat,tranferat,&c.* Et *paulò pòſt:* Accu*ſator præmediata pleraque domo affert,patronus etiam inopinatis frequenter occurrit.Accuſator dat teſtem,patronus ex eo refellit.* Ex *quo colligitur,* Accuſatorem *nunquàm patronum eſſe.* Verùm *quoniam non omnis lis circa accuſationem,& defenſionem criminum uerſatur, ut in mutuis, depoſitis,locato, & conducto,ſimilibusq́;,* Lib.5. ca. 13. Eod. lib. & cap.

in ea re tam actor, quam defenſor ſolet appellari patronus. Quippè quum uterque non alterius oppugnandæ, ſed ſuæ defendendæ partis gratia dicat: ut idem: Nec im*meritò quidem: quanquam in dicendo mediocres, hac tamen altercandi præſtantia meruerunt nomen patronorum.* Patronus *etiam dicitur reſpectu liberti.* Et *neſcio an hic ab illo, an ille ab hoc nominatus ſit, utrunque tamen à patre uenit,* V*terque enim ſimile quiddam patris habet: & ut dominus manumißione ſerui liberat eum miſera conditione, ita aduocatus hominem obnoxium poteſtati iudicium, & periculo litis, opera ſua liberat,* Propter quod Client*ẽ uocamus ipſum litigatorem, cuius cauſam agimus: & eum qui ſectator eſt ſub tutela alterius, & penè famulus, quales ſunt liberti in patronos.* Et Patrocinari, *tam uerbo, quam facto imbecilliorem protegere: à quo fit* Patrocinium.

Facies, & Vltus. CAP. XIII.

F*Acies magis ad corpus:* Vultus *magis ad animum refertur, atque uoluntatem, unde deſcendit.* Nam Volo *ſupinum habebat* Vultum: *inde dicimus irato, & mœſto uultu potius quàm facie: & contrà, lata, aut longa facie, non uultu: à quo compoſitum eſt ſuperficies, non ſanè diſcrepans à ſuo ſimplici: ut,* Facies *maris: facies terræ, quaſi ſuperficies: &, facies hominis, quaſi primum illud, quod intuemur in homine.* Eſt *tamen aliquando ubi utroque uti liceat: ut,* Fœdata *facie, & fœdato uultu: ſciſſa facie, & ſciſſo uultu: conuerſa facie, & conuerſo uultu: quæ exempla ſunt plurima.*

Series, & Ordo. CAP. XIIII.

SEries ab Ordine in ſignificatione differt. Nam Ordo eſt digeſtio, & ſuo loco cuiuſque rei collocatio, ueluti in acie fit, ubi pedites, ubi alæ equitum, ubi leuiter armati, ubi ſagittarij, ubi fundibularij, ubi cæteri ex utilitate rei diſtribuuntur: & in argumentatione, ubi ponenda ſunt firmiſsima argumenta, ubi infirmiora, ubi mediocria. Vnde in ciuitatibus, & Romæ præſertim, ordines ſunt: Ordo conſularis, prætorius, ſenatorius, equeſtris, adeò ut Ordo quoq; pro ipſis hominibus accipiatur illius conditionis. Cic. In hoc ordine, pro in ſenatu, aut pro equitibus Romanis frequentiſsimè dixit. Idem quodã loco ait: Qui apud omnes ordines eſſet gratioſus: id eſt, apud omniũ ordinũ homines. Series, eſt rerum quædam continuata progreſsio: ut, In ſerie orationis: id eſt, in continuato contextu. Quin. Quod non niſi in contextu orationis, ſerieq; contingit. Verg. Offic. 3. Lib. 1. Aeneid.

-Ductæq; ab origine gentis
Fortia facta patrum, ſeries lõgiſsima rerum. Statius: Lib. 1. Theba.
Longa retrò ſeries.

Decus, Decor, & Dedecus. CAP. XV.

DEcus eſt illa (ut ſic dixerim) honorificẽtia ex bene geſtis rebus: unde decora militiæ, laudes, honores, honeſtamenta militi in bello comparata: cuius contrarium eſt dedecus propriè ignominia quædam, aut ignominiæ genus, & infamis turpitudo: unde Dedecoro. Cic. inquit de quodam: Magiſtratum ipſum dedecorabat. id eſt, turpificabat, & contumelia, atque ignominia afficiebat. Transfertur etiam ad animum: quippe Decus pro honeſto, Dedecus pro inhoneſto accipitur: ut idem, ſequetur decus, atque honeſtum. Quint. Satis de

decoris,atque flagitij caſtra ceperunt. Decor eſt quaſi pulchritudo quædam ex decentia rerum, perſonarumq́;, in locis,temporibus,ſiue in agẽdo:ſiue in loquẽdo. Tranſfertur quoque ad uirtutes: apptllaturq́; Decorum, non tam ipſum honeſtum, quàm quòd hominibus,& communi opinioni honeſtum uidetur,& pulchrum,& probabile. Vnde uerbum Decoro media longa. Nam decoro media breui à decus uenit.

Iocus,& Ludus CAP. XVI.

Iocus,& Ludus quid ſignificent, tum ex Cicerone de Oratore, tum ex Quint. de Ridiculis colligi poteſt:ut ſit Iocus in uerbo, Ludus in facto. Sed utrunque tamen patitur exceptionem. Vt Iuuenalis.- Quoties uoluit fortuna iocari. Videlicet non de uerbo intellexit, ſed de facto. Ouidius.

Satyr.1. De Arte lib.3.

Hos ignaua iocos tribuit natura puellis:
Materia ludunt uberiore uiri.
Mille fac eſſe iocos,turpe eſt neſcire puellam
Ludere ludendo ſæpe paratur amor.

Iocos pro ludo & ipſe poſuit. Ioca quoque pro iocos nonnunquam legimus. Cice. ad Atticum lib. XIIII. Itaque ioca tua plena facetiarum. È diuerſo ludus pro iocus. Horatius:

Epiſt. 14. Primo Serm. Satyr.1.

Prætereà,ne ſic,ut qui iocularia ridens
Percurram,quanquam ridentem dicere uerum.
Quid uetat?ut pueris olim dant cruſtula blandi
Doctores,elementa uelint ut diſcere prima:
Sed tamen amoto quæramus ſeria ludo.

Hinc ludere pro iocari frequenter inuenitur. Cicero de natu. Deo. Quum uerò deos nihil agere,nihil curare con

Lib.3. circa princi.

firmat, membriſq́; humanis eſſe præditos, aut eorum membrorum nullum uſum habere. ludere uidetur. Plinius ad Valerianum *Quum alii diuinum me, alij rapinis meis, meæ auaritiæ occurſum per ludum acceptum dictitant.* Plin. idem ad Fabium Iuſtum: *Ludere me putas? ſerio peto.* Ludere dixit pro iocari, & ſe non ioco agere, ſed ſerio. Quæ duo contraria eſſe Quint. auctor eſt, inquiens: *Iocum uerò accipimus quod eſt contrarium ſerio.* Idem in eodem loco inquit: *Ludere nunquàm uelimus.* Quod non tam pro eo, quod eſt iocari, puto dixiſſe, quam pro eo, quod eſt ſcurriliter, & leuiter loqui, uel deludere alterum, ſiue eludere. Nam compoſita à ludo ad uerbum quoque, & orationem pertinent, non modò ad actionem: ut Cicero: *Sed uos ab illo irridemini, & ipſi uiciſſim illum eludetis.* Ludere etiam dicitur uerſibus ſcribere, ſed non niſi in opuſculis ferè, qualia ſunt epigrammata: & hæc opuſcula dicuntur Luſus: & hoc ita ſentire ſummos auctores annotaui. Alludere eſt, quum aliud dicimus, & ad aliud ſententiam latenter referimus: ut Verg. *Actiaq́; Iliacis celebramus littora ludis.* Dum enim narrat ludos Aeneæ, alludit ad Auguſti uictoriam, qua contra Antonium in his locis potitus eſt. Ludus item differt à luſu, ſiue luſione. Ludus enim tum tum periculum, tum ſpem ſibi propoſitam habet: Luſus nihil præter meram uoluptatem. Itaque qui pila, qui trocho, qui teſſeris, qui etiam quocunque genere talorum delectationis gratia ludũt, luſum potius, quàm ludum exercent. Cic. *Ex multis luſionibus nobis ſenibus talos relinquant, & teſſeras.* De uoluptate uidelicet ſenili locutus eſt, non de ſpe lucri: cuius ſpei cauſa plerique ludũt. Ideoq́;

Epi. 4. lib. 3.
Epiſt. 11. lib. 1.
Lib. 6. ca. 4.
Ac. quæſt. lib. 4.
Aen. 3.
In Cato. ma. 4.

Ludum talarium dicimus, non luſum: & Ludum aleæ, qui etiam lege prohibetur. Quidam & hunc luſum uocant: ut Sueton. lib. IIII. Ac ne ex luſu quidem aleæ compendium ſpernens. Dicimus etiam Ludum, ſcholam ipſam ubi & periculum, & ſpes eſt, & certè labor, at uapulatio, ut, Dionyſius tyrannus regno eiectus, factus eſt ludi magiſter. Et, Camillus ludi magiſtrum diſcipulos hoſtibus prodentem, eiſdem pueris cædendum in urbem uſque præbuit. Eſt igitur Ludus literarius tum aliarum quarundam artium, tum ſchola grammaticæ, quam Triuialem ſcientiam dicimus, quòd in triuijs, & compitis docetur. Hoc ideo admonui, quòd quidam imperiti Triuialem ſcientiam appellant Grammaticam, Rhetoricam, & Dialecticam: Quadriuiales alias quatuor liberalium artium. Ludus igitur (ſicut dicebamus) eſt aliarum quoq; artium, ſicut Muſicæ, ut apud Teren. de fidicina, quæ quotidie diſcebat in ludo. De grammaticæ ſchola (ut mea fert opinio) magis, quàm rhetoricæ intelligit Cice. de Oratore, quum inquit: Hoc in ludo non præcipitur, faciles enim cauſæ ad pueros deferuntur. Et ſtatim pòſt: Hæc eſt in ludo cauſarum ferè formula. Nam ut inquit Quintilian. Rhetores ſuas partes omiſerunt, & Grammatici alienas occupauerunt. Siquidem Grammatici Latini, rhetoricam etiam docent, quod indicant ipſius quoque Cicer. uerba, quum pueros, non iuuenes nominat. eſt & Ludus armorum, qui idem (ut ſentio) Gladiatorius dicitur, ubi diſcunt gladiatores: ut apud Quintil. Quòd me diu piratæ in carcere retentum, quia diuitem illius promiſeram patrem, in ludum uendiderunt, tanquam decepti. Et iterum: Et inter debita noxæ mancipia contemptiſſi-

In Caio. cap. 41.

Liu. 5. ab urb. condita.

In Phor. act. 1. ſce. 2.

Lib. 2.

Lib. 2. ca. 1.

ptiſſimus tyro gladiator, ut nouiſſimè perderem calamitatis meæ innocentiam, diſcebam quotidie ſcelus. Ludos *tamen gladiatorios frequentius, quam ludum dicimus, quoties unum, plura'ue paria gladiatorum ad ſpectaculum pugnatura producuntur.* Quæ *res, munus gladiatorum appellatur, quia populo tanquam munus donatur: & qui donat,* Munerarius*: & qui familiam gladiatoriã habet, gladiatoresq; domi in diſciplina, & (ut dixi) in ludo exercet, ac poſteà uendit,* Laniſta. *Vocantur autẽ* Ludi *gladiatorij, ſicut* Ludi Apollinares, Ludi Circenſes, Ludi *ſeculares.* Nam *ſpectacula publica utique in honorem* Deorum, Ludos *antiqui uocabant: ut non abſurdum ſit ſolennitatem in natali die ſanctorum, præſertim cum apparatu illo, & pompa, ludos uocari.* Nam *quo alio nomine uocemus illam ſpectaculi exhibitionem, qualis fit in multis Italiæ ciuitatibus, & (ut audio) in multis alijs prouinciis? Hæc de ludo, & de ludis hactenus.* De *Luſu quoque aliquod afferatur exemplum:* Quintil. Nec *me offenderit luſus in pueris eſt & hoc ſignum alacritatis.* Et *iterum paulò pòſt. Sunt etiam nonnulli acuendis puerorum ingenijs non inutiles luſus.* Quintil. li. 8. ca. 1. Eod. lib. & ca.

Libertas, & Licentia. CAP. XVII.

L*ibertas in loquẽdo accipitur in bonum, quum quis non timidè (quod ſeruile eſt) ſed ingenuè, & liberè, hoc eſt ut liberum hominem decet, loquitur:* Licentia *uerò in malum, quando hac libertate abutitur uſque ad temeritatem, & procacitatem: unde* Quintil. Quæ *in alijs libertas eſt, inquit, in alijs licentia uocatur.* In *agendo quoque ſimili modo: ut,* Liberè *fecit, liberè egit: id eſt, digna libero homine.* Cic. *ſæpe de libe-*

rè dictis, ac factis loquitur: & de licentia Clodioru͂ quæritur. Quintil. Porrò qui confeſſum defendit non abſolutionem ſceleris petit, ſed licentiam. Terentius:

Decla. 13.

In Heauton. act. 3. ſcen. 1.

-Deteriores omnes ſumus licentia.

Eſt autem huius nominis ſignificatio, impunita quædam facultas agendi quicquid uelis, de facto loquor, nam de uerbo iam dixi, quod dubitationem non habet. Ideo hoc dico, quòd uidetur uocari poſſe in dubium de facto. Siquidem Salluſtius in Iugurthino ita ait. Romam legatos ire iubet, agendarum rerum, & quocunque modo componendi licentiam illis permittit. Quod neſcio an in malum accipi debeat, quaſi & male, & cum damno, atque dedecore regis poſſint componere. Quale eſt Quintil. An exiſtimas hanc legatis peccandi dari licentiam, ut quæcunque ſcelera in eo officio commiſerint, cum his omnibus hac uná lege decidant? An etiam in bonum, ut ſolent dicere iuriſconſulti: Data eſt mihi licentia eundi, redeundiq́; qualiter etiam plerique eccleſiaſt. ſcriptoru͂ locuti ſunt.

Decla. 12.

Indulgentia, & Venia. CAP. XVIII.

INdulgentiam uulgò nunc accipiunt pro uenia: ut, Indulgentiā Deus tibi tribuat: uel, Deus tibi indulgeat: quod quis neget dici non Latinè? Indulgere enim eſt concedere, & (ut ſic dicam) obſequenter, delicateq́; tribuere. Cuius rei admoneri certè debuerant trito illo uerſu, neſcio cuius ſed certè inter auctores minutos Latiniſſimi, & quo mille annis nemo carmen ſcripſit elegantius: Indulgere gulæ noli, quæ uentris amica eſt. Nunquid in gulam nequaquam miſericordes iubemur eſſe antè, quam peccauit? an'ne committemus, ut illa peccet?

In Cat. diſtichis.

cet? Quintil. *Mollis illæ educatio, quam indulgentiam uocamus, neruos omnes & mentis, & corporis frangit.* Lib. 1. ca. 3. Non ergo indulgentia, pro uenia accipienda eſt. Eſt enim Venia remiſſio culpæ: ut idem, *Peccaui, ueniam peto: & errare hominis eſt, & ignoſcere patris.* Melius qui è contrario ueniam, pro indulgentia accipiunt. Vt Verg. 1. Aeneid.

Orantes ueniam, & templum clamore petebant.

Et Cic. pro Archia: *Dabitis mihi hanc ueniam* id eſt, indulgebitis, concedetisq́; mihi hoc, ſi fortè peccauero. Nam apud hunc uix unquam indulgentia reperitur. Teren. *Da ueniam. P. ſine hoc te exorem*, Hæc duo, pro utroque poſuit, id eſt, da ueniam, & ſine, ut hoc, etiam ſi improbum ſit, abs te impetrem. In: And. act. 5. ſce. 3. Et, cum uenia tua dixero: hoc eſt, ſi quid erro, tamen cum pace tua, & (ut iſti loquuntur) cum licentia tua dixero. Frequenter legimus Facio tibi poteſtatem eundi, & redeundi: quem in modum mallem ego dicere, quàm Do tibi licentiam. Porrò Dare poteſtatem eſt plus, quàm Facere poteſtatem. Eſt enim Dare poteſtatem, rem alterius arbitrio committere. Ex hoc Veniam dare, admoneor, ut dicam de Pœnitere, quod nonnunquam pro pudere, ſiue tædere accipitur: ut Liuius lib. 1. *Nec me eorum ſententiæ eſſe pœnitet.* Cic. de Sene. *Num igitur ſi ad centeſimum uixiſſet annum ſenectutis eum ſuæ pœniteret?* Vergil.

Nec te pœniteat calamo triuiſſe labellum. Eclog. 2. Quod qui exponunt pro, parum uideatur, mihi non probantur.

Ambitio, & Ambitus. CAP. XIX.

AMbitio in animo eſt, Ambitus in actu. Nam qui præter modum cupit aut honores, aut laudem,

ambitione peccat. Qui uerò dilargitur pecuniam ſuam, aut populo muneribus, ludisq́; blanditur, aut cæteris artibus, quæ legitimæ non ſunt, ad publicos honores tendit, ambitum committit. Cui ſimilis eſt, quam hodie Simoniam uocant, à Simone Mago, niſi quòd hanc tantùm in rebus ſacris uolunt eſſe. Ambitus ab ambio uenit, ſiue q, is, qui non ſuæ uirtuti confidit, non rectè graditur, ſed per circuitum: ſiue quòd Romani, qui honores peterent, ſingulos circuibant, prehenſantes, rogantesq́;, ut ſe in ſuffragijs addiuuarent: ſiue quòd qui pro adipiſcendis honoribus ſoliciti ſunt, quum rogant, exordio quodam longiore, & uerborum circuitu utuntur. Hæc omnia, quæ ambitus facit, ambitio facere compellit, à qua ambitioſi dicuntur non ab ambitu. Nonnunquam Ambitus pro affectu ambitionis accipitur apud Quint. ſiue pro ſpe quadam fauoris, & quaſi captatione miſericordiæ: ut, Si iuuenis innocentiſſimus, iudices, uti uellet ambitu triſtiſſimæ calamitatis, poterat allegare uobis amiſſam oculis cogitationum omnium temeritatem. Ab hoc etiam ambitioſus dicitur: ut apud eundem lib. VI. Non ſum ambitioſus in malis, nec lacrymarum augere cauſas uolo, utinamq́; eſſet ratio minuendi. Ouid. lib. II. de Ponto:

In proœ.

Sed tamen hoc factis adiunge prioribus unum,
Pro noſtris ut ſis ambitioſa malis.

Vicus, & Suburbana. CAP. XX.

VIcus pars urbis. Diuiſa eſt enim urbs in uicos, quaſi in membra minora, ſicut Suburra, Carinæ, Exquiliæ, uici Romæ (ut opinor) erant. Nam regiones circa XX. fuerant, hodieq́; tantùm tredecim ſeruant nomina. Vici autem & olim, & nunc ultra mille:

le. Extra urbem uerò frequentes uillæ ac frequentes domus inſtar uici, Vrbani uici uocantur, ſi modò ſuburbana non ſint. Tunc nanque Suburbana dicuntur, plurali quidem numero: nam ſingulari ſignificatur prædium in ſuburbanis: ut, Suburbanum meum, & ſuburbana mea, ſi plura ſunt. Quale eſt in ſimilibus: ut, Fui in Cumano, in Tuſculano: id eſt, in fundo meo Cumano, & prædio meo Tuſculano: Eramus in Formiano tuo, & in Pompeiano Varronis: i. in uilla, tua & Varronis. Cæterum (ut ad rem redeamus) hic uicus paganus ferè muris caret: nam ſi haberet muros, Caſtelli nomen acciperet, quod à Caſtrum deſcendit, quo ſignificatur locus muris munitus, & (ut Seruius ait) urbs. In plurali uerò notum eſt appellari locum, in quo milites tentoria fixerunt. Quanquam uarius mos eſt caſtrametandi. Veteres ſolebant illa, foſſa, ualloq; circundare, & alijs pro natura loci munitionibus. Oppidum, omnis urbs eſt præter Romam: quæ peculiari nomine Vrbs uocari cœpta, fecit ut cæteræ urbes oppida uocarentur, quia ipſa oppidum amplius non eſt. Vnde dicatur urbs, & oppidum, tum alij dixere, tum parum attinet de etymologia diſputare, quæ plerunque fallax eſt, & in primis (niſi fideli fundamento nitatur) friuola. Vicinia autem non tam homines, qui eundem incolunt uicum, ſignificat, quàm qui prope domum tuam habitant. Vicinitas autem non homines, ſed propinquitatem: propriè quidem uicinorum, abuſiuè uerò etiam cæterarū rerum. Nonnunquam continens pro contento: ut, Laudanda, uel potius amanda uicinitas.

Commentarium. CAP. XXI.

COmmentarij nomen quid ſignificet, tertio Declamationum libro Seneca declarat, quum dicit: Sine commentario nunquàm dixit, ſed commentario contentus erat, in quo nudæ res ponuntur. Et Cicero in Bruto: Non eſt oratio, ſed capita rerum, & orationis commentarium paulò plenius. Et Quintil. Plerunque autem multa agentibus accidit, ut maximè neceſſaria, & utique initia ſcribant: cætera quæ domo afferunt, cogitatione complectantur: ſubitis ex tempore occurrant: quod feciſſe M. Tullium ſuis commentarijs apparet. Sed feruntur & aliorum quoq;, & inuenti forte, ut eos dicturus quiſque compoſuerat, & in libros digeſti, & cauſarum, quæ ſunt actæ à Seruio Sulpicio, cuius tres orationes extant. Sed hi, de quibus loquor, commentarij, ita ſunt exacti, ut ab ipſo mihi in memoriam poſteritatis uideantur eſſe compoſiti. Per hæc Quintil. uerba colligitur, non modò id quod dicebam, ſimulq; in plurali hoc nomen eße generis maſculini, quum in ſingulari ſit neutri, de quo mox etiam dicam: uerum etiam commentarios idem eſſe quod libros: quod Cicer. confirmat, tum tertio libro de Finibus, dicens: Tu ipſe quum tantum librorum habeas, quos hic tandem requiris commentarios? quoſdam inquam Ariſtotelicos. tum ſecundo de Oratore: Tres patris Bruti de iure ciuili libellos tribus legendos dedit, ex libro 1. fortè euenit, &c. Ac ſtatim pòſt: Vbi ſunt hi fundi Brute, quos tibi pater publicis commentarijs conſignatos reliquit? quòd niſi puberem, te iam haberet, quartum librum compoſuiſſet, & ſe in balneis locutum cum filio ſcriptum reliquiſſet. Ecce eandem rem tribus uocabulis Cice. declarauit, Libellis,

Lib. 10, cap. 7.

bellis, Libris, Commentarijs. Quare ita ſentio, omnes cō mentarios libros eſſe, ſed non continuò libros commentarios. Nanque ubi res ſunt latè diffuſeq́; explicatæ, & non breuius, quam poterant, tractatæ, libri tantùm ſunt, non commentarij. Vnde Cæſaris commentarij, in quibus ad exequendam hiſtoriam alijs uidetur ſubieciſſe materiam: qui ſi fuerint ſinguli, Commentarium, uel Commentarius, uel Liber dicitur. Liu. lib. XLVIII. Quæri iuſsit ab eo, quem de his rebus commentarium à patre accepiſſet. Quum reſpondiſſet accepiſſe ſe, nihil prius, nec potius uiſum eſſe, quàm regis ipſius de ſingulis reſponſa accipere, librum popoſcerunt. Si plures, primus, & ſecundus commentarius non primum, & ſecundum commentarium: ut Hirtius, ſiue Oppius, qui acceſsionem adiecit Cæſaris commentarijs, ait: Proximus, alter'ue commentarius. nunquàm commentarium. Ita mihi in magnis auctoribus uideor annotaſſe. Quidam tamen aliter faciunt, utique in alia ſignificatione, quæ eſt (ut ſentio) expoſitio, & interpretatio auctorum, utroque genere promiſcuè utentes: ut Aul. Gellius, Eſt adeò Probi grammatici commentarius ſatis curioſè factus. Et iterum: Nonnulli grammatici, qui commentaria in Vergil. compoſuerunt. Iterum quoque: Noſter Scaurus in primo commentariorum, quos in Gorgiam Platonis compoſuit, ſcriptum reliquit. Boethius: Quod in his commentarijs diligentius expediuimus, qui à nobis in eiuſdem Ciceron. Topica ſcripti ſunt. Et iterum: Quo autem modo de his dialecticis locis diſputetur, in his commentarijs, quos in Ariſtotelis Topica à nobis translata conſcripſimus, expeditum eſt. Quidam etiam talia huiuſmodi

In illud. Deſerit Heſperiã, & cœli cō

conuexa per auras. In illud, prima Ceres ferro mortales uertere terram.

modi opera Commentum uocauerunt, ut Nigidius, Do*natus, Priſcian. aliiq́; nonnulli. Seruius* Commentarium, Commentarioſq́; *pro homine accipere uidetur, quum inquit in* V I I. Aeneid. Dicit *quidam commentarius, conuecta legendum.* Et in Georg. I. *Superfluò mouent quæſtionem commentarij.*

Cœnaculum, & Cœnatio. CAP. XXII.

Satyr. 7.

C*Oenaculum locus ad cœnandum in loco ſuperiori: Cœnatio locus ad cœnandum, ſed in imo potius.* Iuuen.– Et *algentem rapiat cœnatio ſolem.* Veruntamen *Cœnaculum non tam pro loco cœnandi, quàm pro parte domus ſuperiore accipitur, quæ frequenter hoſpitibus ad habitandum locari ſolet, qui totam domum conducere non poſſunt: & parte inferiore, ſiue illa taberna, ſiue officina ſit, non habent opus. Cuius rei proferrem exempla, niſi abundè* Varro *ſufficeret, dicẽs* V*bi cœnabant, cœnaculum uocitabant.* Poſtquàm *in ſuperiore parte cœnitare cœperunt, ſuperioris domus uniuerſa cœnacula dicta, poſtquàm ubi cœnabant, plura facere cœperunt.*

Lib. de lingua Lati. 5.

Epulæ, Epulum & Dapes. CAP. XXIII.

E*Pulæ ſunt cibi miniſterio hominũ, & in noſtrum uſum comparati.* Epulum, *ſolenniores quædam epulæ, & propriè publicum conuiuium in propatulo uniuerſis ciuibus exhibitum, ſiue in dedicationem templi alicuius, ſiue in honorem* Deorum, *uel in magnificentiæ oſtentationem, ſiue in funere magni alicuius uiri. Cui ſimile eſt, quod hoc tempore fit, quum publicè paſcimus pauperes, ut in mortibus propinquorum.* Quod *idem eſt penè, quod parentare, ſi* Hyeronimo *credimus,*

qui

qui ita tertio libro in Hieremiam *inquit:* Mos *autem lu gentibus, ferè cibos,& præparare conuiuium,quæ* Græ*ci* περίδειπνα *uocant,& à noſtris uulgò appellantur parentalia, eò quòd à parentibus iſta celebrantur.* Da*pes uolunt eſſe uel* Deorum, *uel noſtras in ſacrificijs* Deorum.

Sementis,& Meſsis. CAP. XXIIII.

SEmentis *eſt ſatio,ſiue(ut ſic dicam)ſeminatio.* Li*uius:Campani ſementem facere poſſent.* Miror *quare cum in alijs locis apud* Hieronymum *plurimis, tum in* Geneſeos *principiò ſementis pro ſemine poſitum eſt.* Meſsis *tum ipſa meſsio eſt,tum ſeges iam matura.* Ci*cero de* Oratore: *Vt ſementem feceris, ita metes.* Lib.2.

Seges,& Fruges. CAP. XXV.

SEges *eſt eorum ſeminum,ex quibus conficitur panis,nondum demeſſa.* Nonnunquam *contentum pro continente uſurpantes, ipſam humum ad accipienda ſemina ſubactam,ſegentem uocamus,ut* Vergilius:

> *Illa ſeges demum uotis reſpondet auari* Georg. 1.
> *Agricolæ,bis quæ ſolem,bis frigora ſenſit.*

Fruges *uerò quicquid ex fructu terræ in alimoniam uertimus.* Liuius: *Eam gentem tradit fama dulcedine frugum,maxime uini,noua tamen uoluptate captam.* Idem: Non *arbore frugifera,non ſatis in ſpem relictis.* Plinius *titulum dedit de naturis arborum frugiferarum.* Lib.15.

Malleolus,& Sarmentum. CAP. XXVI.

MAlleolus *à* Sarmento *ſic diſtat,ut pars à toto* Eſt *enim* Malleolus *(ut placet* Columellæ*)in modum mallei roſtra habens, aptus plantationi.* Quando *autem arefacta ſarmenta ſunt cum malleo-* Li.3.ca.6. Liui. decadis 3. li.2.

Cice. pro Mil. Salluſt. It in Catil.

lis igni reſeruata, indifferenter uocantur. Nam *&* Anni*balem legimus ſarmenta cornibus boum alligaſſe, eaq; incendiſſe, ut hoſtes falleret.* Et *nonnullis ciuibus* Roma*nis, quòd domos haberent plenas malleorum, ad* Capito*lij, uel urbis incendia, fraudi fuit.*

Arbor & Frutex. CAP. XXVII.

A*Rbor à* Frutice *ita differt, ut frutex ab herba. Eſt enim* Frutex, *qui ad iuſtam magitudinem arboris non aſſurgit, & ſtatura ſimilis eſt multis, herbis, ſed non demoritur, neque areſcit ut herba, ſed perennis eſt.* Inter *frutices eſt ſoboles quoque illa arborum, & plantula.* Ab *hac* Fruticari *uerbum, quaſi fruticem renaſci ex arbore:* Marc. Tull. *ad* Atticum: Exciſa *eſt enim arbor, non euulſa: itaque quàm fruticetur uides.* Nam *illud, quod ſæpe legimus fruticari pilum, tranſlatum eſt.*

Epiſt. 3. li. 15.

Acinus: Bacca, Ponum, & Nux. CAP. XXVIII.

A*Cinos inter &* Baccas *hoc intereſſe puto, quòd* Acini *inter fructus minutiores arborum, fruticum'ue denſius naſcũtur:* Baccæ *uerò diſperſius, & rarius.* Inter Acinos *enim numerantur grana uuæ, grana hederæ, grana ſambuci, grana ebuli, grana mali punici, addo etiam morum, & quicquid his eſt ſimile.* Inter Baccas *uerò, fructus lauri, fructus oliuæ, corni, loti. quam fabam Syriacam uocant, myrti, lentiſci, ſimiliumq;.* Supra *hæc autem poma dicuntur, duntaxat quibus uescimur.* Ceraſum *uerò, uel (ut Seruio placet) ceraſium, & prunum, & meſpilum, poma, non acini, neque baccæ nominantur.* Glans *in numerum iſtorum non uenit, ſyluestris enim, & paſtio porcorum eſt.* Caſtanea *in nuces refer-*

Ser. In illud Verg. 2. Georg. Pullulat ab radice

refertur: unde Verg. Caſtaneaſq; nuces, ſicut pinus, corylus, ſiue à loco auellana, amygdalus, iuglans, & ſiqua ſunt his ſimilia, non poma dicuntur, ſed nuces. Nonnunquã *acini, & baccæ indifferẽter ponũtur: ut* Vergilius, aliis denſiſſima ſylua. Vt ceraſis. Eclog.2.

Sanguineis ebuli baccis, minioq; rubentem. Eclog.10.

*Iuglans & ſiqua ſunt alia. (Ouidius tamen in nuce, vt annotauit in commentario quem edidit in hoc opuſculum, nuces etiam poma dixit.

Poma cadunt menſis non interdicta ſecundis
Et condit lecta parca colona nuces.

Crepitus. Strepitus. Fremitus, & Stridor.
CAP. XXIX.

C*Rrepitus, ſonitus eſt uiolentus ex impulſu reſultans.* Vnde *Increpare, eſt cum eruptione uocis, & immani ſonitu reprehendere. Cymbala, tympanaq; crepitant.* Vnde *fit Crepitaculum.* Tubę *quoque, & cornua, ſimiliaq; crepant, ſiue crepitant.* Crepitus *quoque ſpeciali uocabulo quid ſignificet, malo me tacente minus notum eſſe, quàm me dicente nimis.* Strepitus *fit ex corporum tactu, ſiue colliſione rerum, & multarum uocum in unum confuſione, ſi modò non ſit immodicus: tunc enim dicitur* Fremitus, *ut ex alto mari ſonus fluctuum: & in populo murmur, uocatur etiam fremitus: quin & indignantis, & excandeſcentis, & quaſi humanam uocem præ iracundia immutantis uox, orationq;* Fremitus *dicitur.* Stridor *eſt acrior, & quaſi ſibilans colliſio.* Strepitus *tamen propriè pedum ambulantium, manuumq; aliquid petrancttantium ſonus eſt.* Appellatur *etiam faſtus, & pompa diuitiarum, quaſi à ſtrepitu comitantium: ut apud* M. Fabium, Hic *quum me euocaſſet ſubitò* Stoici, ut ait Cicer. epiſto.21. lib.9.fam. epi. aiunt crepitus æquè liberos, ac ructus eſſe oportere. Eſt autem ſonitus ille, qui à pedente fit. Decla.13.

ſubitò trepidum, totoq; fortunæ ſuæ ſtrepitu circunſtetiſſet.

Officium,& Officia. CAP. XXX

Officium eſt uirtutis actio,quod Græci καθῆκον uocant:uel,ut latius explicem,pro loco, pro tempore,pro rerum dignitate, ſimilibusq;. Inde illud eſt,quod dicitur à multis, In familia bene inſtituta omnes in officio ſunt:id eſt,omnes agunt, quod debent. Et, Miſſi ſunt legatis obuiam ciues officij gratia,& Circunſtabant Senatores Cæſarem ſedentem in aurea ſella òfficii gratia, i. honoris gratia,quem legatis,Cæſari'ue exhibere debemus. Nihil enim tam nos decet quàm merenti uel honorem exhibere, uel opem ferre. Quo factum eſt etiam,ut Officia ſignificent beneficia,ſiue obſequia. Vnde illud Cicer. Odioſum ſanè genus hominum eſt officia exprobantium,quæ meminiſſe debetis,in quem collata ſunt,non commemorare qui contulit. Et illud Quintiliani:Duxit me ſimilis ætas,euicerunt officia,cœpit fides,amantem odiſſe non potui. Magiſtratus quoque officium dicitur,ſiue quia honoris cauſa factus eſt, ſiue opis populo ferendæ,ſiue quia ius ſuum cuiq;, & quod cuique debetur,reddat. Cæteræ autem artes, quæ modò honeſtæ ſint, ſuam rationem officium uocant: ut officium grammatici eſt, officium medici, offiicium architecti.

De Amic.

Hiſtrio,& Mimus. CAP. XXXI

Hiſtrio qui perſonatus in ſcena tragœdias agit,comœdiasq; uoce, & corporis geſtu. Mimus qui uel intra,uel extra ſcenam geſticulationes quaſdam

dam exercet, imitaturq́; mores hominum, ac naturas, præſertim obſcœnè. Nam inimorum ſcriptores, res obſcœnas, ut amores, tractant. Primùm è Thuſco quodam homine tractum nomen eſſe, T. Liuius. ac Vale. Maximus auctores ſunt. Alterum è Græco uenit, ἀπὸ τοῦ μιμέομαι. Mimi tam homines, quàm poemata uocantur.

Hiſter, Thuſco uerbo ludio dicitur. Id eſt, imitor.

Actor, & Autor. CAP. XXXII.

Actor, & Autor ita differunt, quòd Actor dicitur orator, qui agit cauſam, quiq́; geſtum uultus, & corporis agit. Vnde tum ipſa pronunciatio, tum oratio quæ habetur, tum oratio ſcripta, Actio eſt appellata. Idem Comœdus, & Tragœdus, id eſt, hiſtrio qui agit geſtus in ſcena, & quod huic generi ſimilimum eſt, qui agit Atellanas, & Mimus omnis, Actor uocari poteſt: & partes comœdiæ, Actus dicuntur. Nam Comicus Tragicusq́; poeta ipſe eſt comœdiarum, tragœdiarumq́; conditor. Autor autem eſt (ut ſic dicam) factor. Nam Factor in uſu non eſt, niſi in quibuſdam è Græco translatis, Et illud quotidianum, Credo in unum deum patrem omnipotentem, factorem cœli, & terræ: Græcè eſt ποιητὴν, hoc eſt, poetam. At nos poetas, cæterosq́; operum conditores, Autores uocamus: & illum qui fecit aliquod opus, qui egit bellum, egit pacem, autorem operis, autorem belli, autorem pacis dicimus, nunquam actorem. Quidam originem eius è Græco repetunt αὐξάνω ſed à Latino quoque facilius formari poteſt, niſi quòd nullum Latinum in or, à ſupino deſcendens, eſt communis generis, ut autor. Nam quum eſt ab augeo (ſi modò unquam reperitur) Autor, & Auctrix facit, ut Seruio placet in Vergilium ſcribenti. Idem ſuper Do

Ser. in illud Verg.

nati

12. Aene. Auctor ego audendi, ue exhor. reliq. *nati artem ita ait: Quæritur, autor utrum per ſe, an de uerbo oriatur. Sed ſciendum eſt quòd à ſe naſcitur.* Nam *illud quod eſt augeo, non nos ſeducat, quòd inde ueniat. Aliud enim eſt* Augere, *aliud* Autorem *eſſe.* Ego *uerò à* Seruio *non omnino diſſentio, quum huius uocis non uideatur mihi origo eſſe, nec augeo, nec* αὐξαίνω *& inauditum eſt, ſignificationis illius hic & hæc autor eſſe.* Nam *nunquam aliud (quantum ego ſentio) ſignificat, quam duo:* Vnum *quod dixi: & alterum, quod eſt huic ſimile, hominem, in quo eſt uis, poteſtas, & dignitas.* Vnde Autoritas *dicta eſt, ut apud* Liuium *dicitur:* Decre*uerunt enim, ut quum populus regem iuſsiſſet, id ſic ratum eſſet, ſi patres autores fierent. hoc eſt, autoritatem (ut aiunt) ſuam, & decretum interponerent, ratum haberent, atque ratificarent, ſiue comprobarent.* Et *alibi:* Maiores *noſtri nullam ne priuatam quidem rem agere fœminas ſine autore uoluerunt: in manu eſſe parentum, fratrum, uirorumq́;.* Et Autores *pupilli uocantur, in quorum adminiſtratione infirma ætas, resq́; eius ſunt.* Ideoq́; *regum pupillos ſub autoribus fuiſſe legimus.* Vnde Paulus *Iuriſconſultus:* Etiam *ſi non interrogatus tutor, autor fiat, ualet autoritas eius, quum ſe probare dicit, id quòd agitur.* Hoc *eſt enim autorem fieri.* Et Pompon. *Etſi pluribus datis tutoribus, unius autoritas ſufficiat, tametſi tutor autoretur.* Quare Au*tores ſententiæ alicuius conſilij uocantur hi, quorum ſententiam, conſiliumq́; ſecuti ſumus.* Et *duces militum,* Autores *uocabantur.* Vnde Autorare. *Liu. lib.* XLVI. Signo *dato ſuo impreſſas tabellas miſit, & uero pignore uelut autoratum ſibi proditorem ratus eſt. id eſt, ob lega-*

Liu. lib. 1. ab urb.

ligatum,& ſubiectum. Et *Valer.Max.lib.*IIII. *Autorato ſocijs officio.Sueton.lib.*III.*De legendo,uel auctorando milite, ac legionum, & auxiliorum diſcretione.* E quo fit, *Autoramentum*, *uel quaſi obligatio, nexuſq;, uel quaſi ſtipendium quoddam, & quaſi pretium cuiuſdam militiæ,ac pugnæ,actioniſq;:ut* Quintil.*Nec difficilem ſanè,ſub illo præſertim autoramento, habuiſſet miſſionem,ſed noluit gladiator uiuere.* Sueton. *Munus gladiatorium dedit, rudiarijſq; quibuſdam reuocatis autoramento centenum millium.*Cicero:*Eſt enim in illis ipſa merces autcramentum ſeruitutis.Seneca lib.*V I I. *epiſt.* N*ullum ſine autoramento malum eſt. Auaritia pecuniã promittit, luxuria uarias uoluptates,ambicio purpuram, & plauſum, & ex hoc pctentiam,& quicquid potentia pòteſt:mercede te uitia ſolicitant.* Denique *Autor nihil habere cõmune cum augeo, neq; cum* αὐξαίω *Auctio probat, quæ uenditio quædam eſt in publico, ac celebri loco.*Et *hinc* A*ctionari,publicè, & ferè ſub haſta uendere,non ea quæ ad eſum ſpectant,ſed ea quæ ad ſupellectilem, atque ad alios uſus,nec ferè niſi quæ penes alium in uſu fuerunt.*Differt *igitur* Auctus *ab hauſtu,quia diuerſam originem ſortita ſunt.* Auctus *enim eſt incrementum, ab augeo deſcendens, ut* Hauſtus *ab haurio,*

In Tibe. cap.

In Tiber. cap.7. Offi. I.

Pupillus,& Orphanus. CAP. XXXIII

P*Vpillus eſt,qui caret quidem patre,ſed tantiſper dum eſt in ætate,cui adhibetur tutor.* Orphanus, *qui caret patre,præſidioq; paterno,& qui ſummopere deſiderat illius opem, quũ ſine eo male habeat.Græcum tamen nomen eſt,non ſanè à ueteribus uſitatum.*

Tri-

Triclinium,& Conclaue. CAP. XXXIIII.

TRriclinium à tribus toris, menſis'ue appellatum eſt. Ibi enim comedebant, præcipuè in conuiuium accepti, quum res ipſa poſtularet tres toros, menſas'ue extrui. Qui autem huic miniſterio præerat, Archi triclinium uocant. Quintilianus quidem Triclinium uocat, quod Cicero Conclaue. Nam de eodem conuiuij loco, ubi Simonides artem memoriæ traditur inueniſſe, ille ſic ait: Vix eo limen egreſſo, triclinium illud ſupra conuiuas corruit. Hic ſic: Hoc interim ſpatio, conclaue illud, ubi epularetur Scopas, concidiſſe. Eſt igitur Triclinium, coclaue diſcubitorium. Nã Conclaue generalius eſt: quod eſt etiam pars quædam in penatibus remotior, in qua uel uiri colloqui, uel mulieres confabulari ſolent: Aulam autem, quod Græcum eſt, noſtri ſemper transferunt atrium. Nam Aulam pro olla, Plauto, uetuſtiſſimisq; dicendum relinquamus.

Quint. li. 11. ca. 2.

Cic. 2. de. Orat.

Penus,& Commeatus. CAP. XXXV.

PEnu ea omnia contineri dicuntur, quæ ad uictum pertinent, ſed priuatum: ſi modò domi repoſita ac recondita ſunt. Nam locum ubi iſta reponuntur, Varrone teſte, Penarium appellamus. Quæ uerò ad uictum publicum ſpectant (ſicut alio loco diximus) Commeatus uocantur: ſed ex paucioribus conſtat, ut ſumus diligentiores pro re priuata, quàm pro publica. Ferè nihil aliud continet Commeatus, quàm annonam, & quicquid annonæ uicem habere poteſt. Quanquam (ut iterum dixi) priuatorum etiam commeatus eſt: nec annona tantùm frumentaria, Cicerone dicente lib. II. de Diuinatiotione: Aut ſi Epicurei de uoluptate liber roſus eſſet, puta

rem

rem annonam in macello cariorem fore. Neſcio *tamen an* Macellum *non tantùm pro loco, ubi caro uenditur, accipiatur,ſed ubi & annona.*

Ceruix,Iugulus,& Collum. CAP. XXXVI.

*C*Eruix *eſt poſterior colli pars,unde origo eſt omnibus neruis.* Iugulus *anterior, unde uox, halitusq; procedit.* Collum *omnes partes inſolidum complectitur. Et quoniam nerui, qui corpus erectum, rigidumq; faciunt, in ceruice ſunt collocati, dicimus* Hominem *duræ ceruicis, quaſi indomabilem,more ferocium boum:uel quòd qui ceruice erecta, & rigida eſt, contumaciam quandam, & rigorem mentis præ ſe fert, tanquam nemini caput inclinare uelit, tali nomine uocatur, quaſi duri capitis,duræq; mentis.Ceruices etiam dicimus pro ceruice: imò ſingulari numero neminem ante* Hortenſium *dixiſſe,*Quintilian*us eſt autor. Similiter quoniam in iugulo mortifera ſtatim plaga eſt præ cæteris membris, eademq; pars corporis uulneri obnoxia,ad quam mucro inter ipſa arma facilè ſubit,à ueteribus dicebatur,*Petere iugulum,Ferire iugulum*: pro eo quod eſt,petere in mortem,inferre mortem.* Quint *Inituruſq; forenſium certaminum pugnam,iam in ſchola uictoriam ſpectet, & iugulum petere, & ferire uitalia, aut tueri ſciat.Cicero in* Verrinis:*Sua confeßione inducatur,ac iuguletur neceſſe eſt.* Lib. 8. ca. 8. de Ornatu. Verr 7.

Sinus,& Gremium CAP. XXXVII

*S*Inus *eſt intra pectoris,brachiorumq; complexum: unde ſinus ueſtium,quales erant tunicæ* Romanorũ *& modò quorundam religioſorum ſupra cinctura n laxitas illa ueſtis, quæ cingulum operit.* Litora quoque

curua, & quaſi brachijs mare amplectentia, Sinus uocamus. Gremium eſt inter complexum ſemorum, feminum'ue: quo in complexu mulieres concipere ſolent. Et per translationem Gremium terræ appellamus, quum ſemen ſuſcipit, conceptumq; retinet, quaſi uiuentem fœtum poſteà paritura. Quare quum lactantur infantes, ad ſinum admouentur: pueri uerò iam facti, à ſedentibus matribus, utique quum illis blandiuntur, ad gremium accipi ſolent. Vt Vergil. de Cupidine ſub imagine pueri Aſcanij.

Hæret, & interdum gremio fouet inſcia Dido.

Aeneid. 1. *Quinetiam matres, nutrices'ue quum ſuper genua collocant infantem, aut extremis ueſtibus repoſitum, & ad uterum uſque ſublatum geſtant, in gremio magis, quàm in ſinu, tenere aut geſtare dicuntur. Vt idem de eodem.*

Aeneid 1. *Et fotum gremio dea tollit in altos Idaliæ lucos.*

Socius, Comes, & Sodalis. CAP. XXXVIII.

Socius ſocio dicitur, Comes comiti raro dicitur. Nã que ſocius eſt par, Comes uerò minor, quippe qui ſequitur, & ducem habet: ut Cicero, Nec ſe comitem

De Amic. *illius furoris, inquit, ſed ducem præbuit. Et alibi: Neque enim princeps tunc ad ſalutem eſſe potuiſſem, ſi eſſe alij comites noluiſſent. Ideoq; duces in bello quoties milites alloquuntur, conciliandæ beneuolentiæ gratia, non ferè appellant comites, ſed ſocios, communicantes quodammodo ipſorum dignitatem cum illis ut e diuerſo quum eoſdẽ commilitones uocant, communicantes, eorum conditionem, ac ſortem cum ipſis. Neque enim dux commilito*

Aeneid. 1. *eſt militum, ſed milites inter ſe commilitones: ut apud*

Vergi-

Vergilium, Aeneas comites ſuos conſolans ait: Aeneid.3.

O ſocij. Et auctor ipſe ſua perſona loquens de Achæmenide: inquit: Comes infelicis Vlyſsi. Et iterum:

-Vno graditur comitatus Achate. Aeneid.1.

Neq; rectè dixeris de Vlyſſe, & Aenea, hunc eſſe comitē Achatæ, illum Achæmenidis. Idem tamen ait:

Arma, deosq; parat comites. Et iterum: Aeneid.2.

Sacra, deosq; tibi commendat Troia penates: Aeneid.2.

Hos cape fatorum comites. Nunquid dij erant comites Troianorum, atque Aeneæ, an duces? certè dij penates comites erant, confeſsione tum Aeneæ, tum ipſorum quoque deorum. Nam lib.I. Aeneas ait:- Raptos qui ex hoſte penates.

Claſſe ueho mecum. Et in tertio dij aiunt:

Nos te, Dardania incenſa, tuaq; arma ſecuti:

Nos tumidum ſub te permenſi claſsibus æquor.

Sub te, id eſt, te duce: & te ſecuti ſumus: id eſt, tui comites fuimus. Idem quoque de Græcis dicendum eſt, & de eorum deis. Idem etiam de Sibylla, & de Aenea, quanquàm modò hic, modò illa dux erat, aut comes: tamen quia ſequebatur Aeneæ uoluntatem Sibylla, & quaſi miniſtram ſe prebebat, comes erat. Quia uerò ducebat præmonſtrans iter, & declarans ea quæ ignorabat, dux eadem dicitur: tametſi aliquando Comitem pro ſocio dicimus: ut Cicer. in Rhetor. de illo uiatore, qui quū ante lucem ſurrexiſſet, comitem, inquit, ſuum inclamauit ſemel, & ſæpius: quum de eodem anteà dixiſſet, In itinere quidem proficiſcentem ad mercatum quendam, & ſecum aliquantum nummorum ferentem eſt comitatus. id eſt, inſecutus. Quare peccauit tum Priſcianus De Inuēt. lib.2.

Priſc. in præf. magni operis

ad Iulianum ſcribens: Tibi ergo hoc opus deuoueo omnis eloquentiæ præſul, ut quantumcunque mihi deus annuerit, ſuſcepti laboris gloria, te comite, quaſi ſole quodam, dilucidius creſcat. Quid magis abſurdum, quàm quẽ dicas tuum ſolem, eundem appellare comitem tuum, hoc ipſo quòd ſol eſt? Tum ille (parco nomini ſacroſancti uiri) qui dixit, Ebrietas eſt comes libidinis, & intemperãtiæ: Superbia comes eſt odij: Diuitiæ ſunt comites ſuperbiæ. Nam potius dicendum erat, Libido & intemperantia comes eſt ebrietatis. Sequitur enim libido, & intemperantia: ebrietas antecedit. Odium comes ſuperbiæ eſt: ſuperbia, comes diuitiarum. Cicero: Eſt gloria comes uirtutis. Gloria enim ſequitur honeſtatem, ſicut umbra corpus. In eodem opere nuper à quodam perdocto uiro illud, Iracundiam laudant, cotem fortitudinis eſſe dicunt: emendatum ſic erat: comitem fortitudinis, ut ſciremus uerum eſſe, quod ait Quint. Dum librariorum inſcitiam inſectari uolunt, ſuam confitentur. Idem Cicero alio loco: Eloquentia pacis eſt comes, ocijq́; ſocia. Siquidem pacem ſequitur dicendi cupiditas. Quid ergo ſi hæc comes eſt? Illa dux erit: dicemusq́;, Pax eſt dux eloquentiæ, & Ebrietas eſt dux libidinis, & intemperantiæ. Non eſt hic ſermo quidem uſitatus, ſed potius per alia uerba, quorum tria nunc in mentem ueniunt: magiſter, magiſtra'ue: pater, mater'ue: materies, materia'ue: ut, ebrietas magiſtra eſt libidinis, & intemperantiæ: ſuperbia eſt mater odij: diuitiæ ſunt materia ſuperbiæ quibus tribus ferè indifferenter uti poſſumus. In perſonis uerò magis conuenit dux, aut in his rebus, quæ perſonis ſunt ſimiles: qualis eſt fortuna, quæ dea fingitur. Cicero non ſemel

Tuſcul. quæſt. lib. 1. & 3.

De clar. Orat.

mel dixit, Fortunam non ducem,ſed comitem fuiſſe qui- *bus*ſ*dam imperatoribus.* Et præterea (ut eò redeam, unde egreſſus ſum) alia differentia inter comitem, & ſocium: quòd Comes eſt, qui ut cunque ſequitur alterius ductum: Socius plerunque in negocijs, ſerijsq́; rebus, & fortunæ arbitrio ſubiectis: ut Cæſar in commentarijs, itaque Androſthenes prætor Theſſaliæ, quum ſe uictoriæ Pompeij comitem eſſe mallet, quàm ſocium Cæſaris, in rebus aduerſis omnem ex agris multitudinem ſeruorum ac liberorum in oppidum coegit. Verùm huiuſmodi differentia aptior eſt inter ſocium, & ſodalem. Eſt enim propriè Sodalis in rebus leuioribus, ac ſæpe uoluptuoſis. Quintil. Quo tandem patereris animo, ſi delicatus adoleſcens, præſertim ſplendidis opibus, uel ex ætate mores, uel ex fortuna traxiſſem, & tempeſtiua conuiuia, & peruigiles iocos aduocata ſodalium turba ſolutus, atque affluens agerem. M. Tull. Sodalitates autem me quæſtore conſtitutæ ſunt, ſacris Idæis magnæ matris acceptis. Epulabar igitur cum ſodalibus omnino modicè. Idem alibi: Ego Plancium Laterenſem & ipſum gratioſum eſſe dico, & habuiſſe in petitione multos cupidos ſui, gratioſos: quos tu ſi ſodales uocas, officioſam amicitiam nomine inquinas crimino ſo. Caius autem, Sodales, inquit, ſunt, qui eiuſdem ſunt collegij, quos Græci συσσίτȣς & ἑταίρȣς uocant. A' quo non ſanè diſcordat apud M. Tull. Antonius, qui Norbanum quæſtorem, ſuum appellat ſodalem. Comis eſt benignus homo, & facilis, qui alijs non grauatè inſeruit.

Epiſt. 3. lib. 10. Epi. fam.

In Cato. Ma.

Pro Plancio.

Pompa, & Spectaculum, CAP. XXXIX.

Pompa omnis ſpectaculum eſt, ſed non contrà. Pompa quidem in proſperis eſt, & in aduerſis, qualis eſt in triumpho, & in funere, quaſi quidam ſolennis apparatus, & oſtentatio. Cicero: Sed iam è Pompa
Georg. 1. in ueram aciem deſcendamus. Vergil. -Iam nunc ſolenneis ducere pompas Ad delubra iuuat. Quintilianus: Quid enim ſi reſpondere iubeas orbitatem, cur in exequijs totos egerat cenſus, quid ſibi uelit ille funebrium longus ordo pomparum? Spectaculum uerò, nunc illud eſt, quod ſpectatur: ut,

Verg. in Opuſcu-lis. Nocte pluit tota, redeunt ſpectacula manè.

Nunc ipſa ſpectatio: ut, O ſpectaculum miſerum, atque
Cicer. 7. Verr. acerbum. Nunc locus unde ſpectatur: ut, Sedebat in ſpectaculis: &, de ſpectaculis excitatus eſt.

Senecta, & Senectus: Iuuenta, & Iuuentus. CAP. XL.

Senecta eſt ſenilis ætas. Iuuenta autem iuuenilis, & (ut quibuſdam placet) dea ipſa melioris ætatis, & iuuentutis. At ſenectus idem eſt quod ſenecta. Iuuentus uerò etiam frequentia iuuenum, non ſolum ætas. Senium quoque pro ſenectute accipitur.

Continentia, & Abſtinentia. CAP. XLI.

Continentia ab Abſtinentia ita differt, quòd Abſtinentia iuſtitia eſt. Continentia uerò illa, quæ inter uirtutes quarta numeratur, quæ eadem dicitur Temperantia, & Modeſtia. Eſt enim hæc, quum à uoluptatibus nos continemus. Abſtinentia, quum abſtinemus ab alienis, nulli uim inferentes, nihil cuipiam eripientes. Cic. Si in una uoluptate continuerit, in alia ſe effuderit. Rurſus: Quod beneficium eſt, quòd te abſtinueris

nueris à nefario ſcelere. Nonnunquam *tamen indifferen ter,ut apud* Valerium Maximum *titulus eſt* De Abſtinentia, *&* Continentia : *ubi exempla iſtarum uirtutum promiſcua ſunt* . Vt *tamen ſentio continentiæ dare pote ris nomen* Abſtinentiæ,*potius quàm ediuerſo.* Illud *enim ſpecialius uidetur,hoc generalius: quemadmodum temperantia putatur ſub iuſtitia eſſe,uel ab ea non poſſe ſeparari : illa uerò ſine hac frequenter eſt . Quare rectè continentia uocatur abſtinentia.*

Pecus,pecudis, & Pecus pecoris. CAP. XLII.

P*Ecus pecudis,& Pecus pecoris, propè nihil differunt.* Significatur *enim hoc nomine animal , quod ſub imperio hominum ex pabulo terræ paſcitur : ut* Bos(*qui taurum , uaccamq; comprehendit , præter ſuum proprium ſignificatum)* Equus , *Caballus'ue , qui aſinariam potius operam exercet .* A*ſinus , non autem* Onager , Nec *Laliſio .* Mulus, *qui propriè generatus eſt ex* A*ſino,&* Equa.Nam Hinnulus *dicitur,qui patre* Equo,*matre* A*ſina genitus eſt,quem quidam* Burdonem *nominant . Camelus quoque: nam non tantùm paſcitur ſub magiſtro , uerùm in quibuſdam locis inter armenta.* Et *eius ſignificatio nõ modò ad marem,fœminamq; pertinet, ut paſſer,& aquila,ſed cum genere fœminino non nunquam iungi inuenitur : ut* Camelos *fœtas : quale eſt bos. ut apud* Vergil. Ille *meas errare boues,ut cernis. -Quod ideo minus mirum eſt , quòd* Lupus *etiam apud* Eclog.1. Varronem,& Ennium,& Fabium *pictorem in genere fœminino reperitur,ſic ut hic* Lupus Lupam *quoque ſignificet.*Huic *ſimile eſt* Bubalus . *Cæterùm & ipſi* Cameli , *& cætera quæ enumeraui ,* Armenta *faciunt,licet*

quidam uelint tantùm eſſe Boum, quaſi ab arando aramenta dicta, deinde ſublata tertia litera armenta. Præterea Ouis quæ marem, fœminamq́; ſignificat. Capra, cũ qua Caper, ſiue Hircus: Porcus, cum quo Porca intelligitur. Vnde fiunt greges: ut, grex ouium, grex caprarum, grex porcorum. Ouid. Meta. IIII.

Mille greges illi, totidemq́; armenta per herbas
Paſcebant. Vergilius tertio Georgicorum:
Hæc ſatis armentis: ſuperat pars altera curæ,
Lanigeros agitare greges, hirtasq́; capellas.

Eclog. 6. *Idem tamen de ceruis primo Aeneidos dixit:*
-Hos tota armenta ſequuntur A' tergo. Vt minus mirandũ ſit, ſi de bobus Gregem dixerit, ibi: Aut aliquã in magno ſequitur grege. Tamen ad diſtinctionem adiecit magno, ſicut Horatius adiecit mugientium in Epod.

Aut in reducta ualle mugientium
Proſpectat erranteis greges.

Quaſi Grex ſit generalius nomen, Armentum uerò ſpecialius, & illud ſine appoſito de pecoribus minutis intelligatur, cum appoſito poßit etiam ad maiora transferri. ut Cic. in Philip. Fudit apothecas, cecidit greges armentorum: Hæc omnia Pecudes, & Pecora dixeris: quorum exempla tot ſunt, quoties hoc uocabulum reperimus. Veruntamen Pecus pecoris, nonnunquam reperitur pro multitudine pecorum, ſiue pecudum, ſed gregalium potius, quàm armentalium: ut. Vergil.

Eclog. 3. *Dic mihi Dameta, cuium pecus?- Et paulò pòſt:*
Infelix ò ſemper ouis pecus.- Et alibi:
Aeneid 3. *Caprigenumq́; pecus nullo cuſtode per herbam.*
Ouidius Metamorphoſeos libro XIII.

Hoc pecus omne meũ eſt: multæ quoq; uallibus errãt:
Multas ſylua tegit, multæ ſtabulantur in antris.
Nec (ſi fortè roges) poßim tibi dicere quot ſunt.
Pauperis eſt numerare pecus: de laudibus harum
Nil mihi crediderís: præſens potes ipſe uidere,
Vt uix ſuſtineant diſtentum cruribus uber.
Sunt fœtura minor tepidis in ouilibus agni.
Sunt quoq; par alijs ætas in ouilibus hœdi. Cur dixit multæ, & harum, cùm nullum genus anteà nominaſſet? niſi quòd intellexit oues, & capras, quas poſteà nominat. Cicero in Verr. Nominat iſte ſeruum, quem magiſtrum pecoris eſſe diceret. Vergilius tamen Georg. III.

Paſcitur, idq; pecus longa in deſerta ſine ullis
Hoſpitijs, tantùm campo iacet, omnia ſecum
Armentarius Afer agit. Armentarium pecoris dixit. Nonnunquam Pecus pecoris ſignificat ouem, nec ſolùm uulgò, ubi hæc animalia pecora dicuntur, uerùm etiam apud graues auctores, quorum eſt Plin. qui lib. VIII. in quit: Eſt & in Hiſpania, & maximè Corſica, non abſimi le pecori, genus muſimonium, caprino uillo, quàm peco ris uelleri propius. Quorum è genere & ouibus natos priſci Vmbros uocauerunt. Infirmißimum pecori caput. Et non longè pòſt: Suis fœtus ſacrificio die quinto purus eſt, pecoris die octauo, boum triceſimo. Quint. Cur in uſum ueſtium ſæpe pecori lanæ detrahuntur? Præter pecudes autem cætere quadrupedes Feræ ſunt, licet propriè uideantur Feræ dici, quæ feritatem habent, ut Leones, Vrſi, Pardi, Lupi, Vulpes. Harum quæcunque man ſuefactæ ſunt, Cicures uocantur. qualis Canis, qui nec pe cus, nec fera eſt, licet ſit natura ipſa non tantùm fera,

Cap. 94.

Cap. 51.

ſed etiam ferus:qualis Elephas,ſiue(quod uſitatius eſt) Elephantus ad bella domitus, alioqui fera natura. De quo nomine idem quòd de Camelo fortaſſe dici poteſt, quod & communis gen.ſit,& armentum faciat. Quidam Suem domeſticum tantùm, cicurem uocant. Ego potius, Aprum dixerim, qui ex fero cicur eſt factus. Nec aprũ modò,ſed etiam Onagrum,Ceruum, Capreolum,Damam Capream,Leonem quoque:denique quicquid cicurari po De ling. Lat.lib.6. *teſt. Cicurare enim(ut Varr.ait)eſt manſuefacere. Quod enim à fero diſcretum eſt,id dicitur cicur:& ideo dictum,Cicur ingenium obtineo. i. manſuetum. Innatum à cico cicur uidetur. Cicum dicebant membranam tenuem, quæ eſt in malo punico diſcrimen. Hæc Varronis uerba confirmat Cic. ubi ait, Nam aliæ ſunt feræ, aliæ Cicures,aliæ natantes,aliæ uolucres.*

Collis,Iugum,Cliuus,& Promontorium, CAP. XLIII.

Collis eſt (ut ita dicam)monticulus,ſi per ſe,& à monte ſeparatus, ſiue pars montis. Iugum (ut etiam ita dicam) ipſa arduitas montis,& procliuis,ac prona ſupinitas,cui ſimilis eſt in colle Cliuus,tamen mollis magis,& clemens, ut cliuus Capitolinus,cliuus qui ducit ad Ianiculum,cliuus montis Auentini,quos omnes ſcimus eſſe in urbe Roma colles. Vnde quidam uocant eam urbem Septicollem. Et antiquitus fiebant feſta quædam Septimontalia. Liu. Lib.2. deca.3. *Itaque quum per Caſſilinum euadere non poſſet, petendiq́; montes, & iugum Calliculæ ſuperandum eſſet. Et alibi: Quantum in altitudinem egrediebantur magis,magisq́; ſylueſtria & pleraque inuia loca excipiebant. Vt uerò iugis appropinquabant*

bant (quod rarum in alijs locis eſſet) adeò omnia conte- cta nebula, ut haud ſecus, quàm nocturno itinere impedi rentur. Promontorium, locus eſt in mari prominens, ut Plin. lib. X X V I. Promontoria aperiuntur mari, & re rum natura agitur in planum. Liu. lib. X X X I I I, Aut ape rientibus claſſem promontorijs. Idem X L V. Adiunctaq; inſula Euboea, & excurrente in altum, uelut promonto- rium, Attica terra ſita. Cap. 1.

Officina, & Taberna, CAP. XLIIII.

OFficina, eſt ubi opera fiunt: Taberna ubi opera ipſa, cæteraq; merces uenditantur. Officina eſt ſtatuarij, fuſoris, flatoris, cælatoris, excuſoris, ui- trearij, ſutoris, fabri: qui multiplex eſt, lignarius, & hic non unius generis: ferrarius nec hic ſimplex: lapidarius, qui & ipſe in multas diuiditur ſpecies. Taberna uocan- tur uinaria, lanaria, olearia, & mille huiuſmodi: unde Opifices, & Tabernarij uocantur. Cic pro Lucio Flac. Opifices, & Tabernarios, atque omnem illam fæcem ci- uitatum, quod eſt negocij concitare? Nec negauerim ali- quando unum, eundemq; locum officinam, & tabernam eſſe, ut Sutrina, in qua calcei & fiunt, & uenduntur Quædam igitur Artificia (quanquàm ſola artificia ſunt opificum) cætera Quæſtus, & Operæ dicuntur: ſed quæ- dam huiuſmodi ſemper habent ſuum nomen, ut hæc ipſa Sutrina ſutoris, & lignarij propriè Fabrica, aurificis Aurificina, cauponis Caupona: tamē & eam, quæ uinum uenditat, cauponam uocamus. Quidam malunt dicere cau ponam, pro loco. Argentarij Argentaria, quod nomen quidam, pro artificio, & Argentarium, pro artifice (qui idem eſt aurifex) accipiunt: atque ita eſt in Hieremia.

Titus autem Liuius, Cicero, Quintilianus, cæteraq́; omnis antiquitas pro his accipit, qui Campſores uulgò dicuntur, non illos dico minutos, qui Nummularij, & Menſarij à nobis, κολλυβισταὶ à Græcis dicuntur, qui ijdem Trapezitæ uocari poſſent. Nam Colybiſtæ trapezas habent. Sed Plaut. in Curculione trapezitam, & argentarium pro eodem accipit.

Auis, & Volucris. CAP. XLV.

AVis eſt, quæ oua parit, penniſq́; eſt prædita, præter unum ueſpertilionem, qui utroque caret: quatuor enim pedes habet, & feminus eſt. Volucris eſt quæcunque uolat, nec auis ſolùm, ſed illę beſtiolæ quoque minutiores, ut, Apes, Veſpa, Culex, Tabanus, Decla. 13. Locuſta, Muſca, Cicada. Siquidem Quint. apes uolucres uocat. Et Plin. non ſemel hoc ſignat, unde & Cupido uolucer dicitur.

Indoles. CAP. XLVI.

INdoles eſt non ſolùm in pueris, & adoleſcentibus ſignificatio futuræ uirtutis: ut apud Quint. In primis In Cato. Ma. annis laudaretur indoles. Cic. Vt enim adoleſcentibus bona indole præditis ſapientes ſenes delectantur. Et Valerius titulum de indole fecit, non tantùm puerorum, adoleſcentiumq́; exempla repetens, ſed etiam in uiris, & Lib. 3. quidem præſentis uirtutis, ut idem Cic. de Offi. In quibus eſt uirtutis indoles, commouentur. Idem pro Cælio: Si quis iudices hoc robore animi, atque hac indole uirtutis, & continentiæ fuit. Liuius de Lauinia, iam matre. Lib. 1. deca. 1. & poſt mortem Aeneæ res adminiſtrante inquit: Tanta Lib. 5. in ea uirtutis indoles fuit. Lucanus

Indole ſi dignum Latia, ſi ſanguine priſco

Robur

Robur ineſt animis. Indole *quaſi generoſitate quadam uirtutis,atque animi.*Liuius *ad malam quoque partem & ad muta,atque inanimata transfert, loquens de* Annibale:*ſic,Cum hac indole uirtutum,& uitiorū trien*nio *ſub* Haſdrubale *imperatore meruit.*Et *alibi: Sicut in frugibus, pecudibusq́; non tantùm ſemina ad ſeruandam indolem ualent, quantum terræ proprietas, cœliq́; ſub quo aluntur: generoſius in ſua quicquid ſede gignitur, inſitum alienæ terræ in id quod alitur,natura uertente ſe degenerat.* Lib.1.decа.3.

Concio CAP XLVII.

C*Oncio eſt populi multitudo congregata uel ex magiſtratus iuſſu, uel ex publici ſacerdotis, uel interdum ſua autoritate, & ſponte propria ad audiendum oratorem concionantem in bonum publicum cuius etiam oratio uocatur* Concio.In *priore ſignificato eſt* Græcè ἐκκλησία, *quam nos pro* Latina *uoce habemus.*Multiq́; *eccleſiam neſcio quo iure ædes ſacras appellant, quum cœtum hominum, ut dixi, ſignificet, non loca.*

Aliud Leges eſſe,aliud Iura, CAP. XLVIII

L*Eges, iuraq́; ſcripta,ſæpe inuenimus:ex quo datur intelligi aliud eſſe* Leges, *aliud* Iura,*Sunt igitur* Leges *aut principis,aut liberi populi. Quæ à rege conduntur,alterius conſenſum non requirunt:quæ ad populum feruntur,quæq́; ſine eius iuſſu ferè ratæ non ſunt,quia rogari.i.interrogari de his populus ſolet,* Rogationes *etiam dicuntur.* Iura *autem magis generalia ſunt.Siquidem &* Ius *gentium eſt,et* Ius *ciuile.*Nam Ius *naturales dicere, quod natura omnia animalia docuit, ridi-*

ridiculum eſt.Appetitum cocundi,atque adeo, nocendi imbecilliori animali,ſpoliandi,occidendi,quis ius eſſe dixerit? Ideoq; M.Tul.in lib.Offi.de iure naturali ſilentium egit inter ſolos homines ius eſſe ſignificans, idq; De Inuē. lib.2. *Gentium eſſe, uel Ciuile.In rhetoricis tamen Ius naturale ſtatuit,ſed quod in homines tantummodo cadat:cuius ſpecies ſex eſſe uoluit, Religionem, Pietatem,Gratiam,Vindicationem,Obſeruantiam,Veritatem.Sed hæc hactenus.Ius ciuile dicimus tam leges, quàm plebiſcita ſenatuſconſulta,decreta principum, reſponſa prudētum: quod ultimum uelut interpretatio eſt ſuperiorum:quod qui profitentur, iuriſconſulti nominantur.Qui uerò legem fert ad populum,ferè Orator eſt,aut præſidio oratoris indigens, ut appareat quantò præſtantior Orator eſt,quàm Iuriſconſultus,quum hic ſit quaſi illius ſcriba: aut ille præceptor,hic pædagogus:ille dux,hic ducis legatus,atque aſſecla.Quid dicam de Iuriſperitis,hoc præſertim tempore,qui cùm maximo ab illis conſultis interuallo diſtent, ſe literatorum arcem tenere arbitrantur? quorum quanta ſit eruditio,uel hinc colligi coniectura poteſt,quòd quoties Pauli,Vlpiani,aliorumúe teſtimonium aſſumunt,Legem nominant,quum longè aliud ſit, legem eſſe, & habere uim legis: quodq; deformius eſt, unam legem in plures partiuntur:uerbi cauſa: Ad legem Aquiliam quoties Scæuola, quoties Papinianus, aliusúe quis loquitur, etiā ſi bina uerba,& quidem à ſuperioribus dependentia, toties nouam legem appellant: non ab aliquo legiſlatore unam legem,ſed ab infinitis interpretibus legum, infinitas leges eſſe iudicantes.Etiam titulum de Verborum ſignificatione non legem,imò leges*

ges appellant: quo quid abſurdius?

Aceruus, Strues, Strages, & Sarcina. CAP. XLIX.

A*Ceruus, minutarum propriè rerum congeries eſt, ut frumenti, & leguminis, ut ſalis.* Interdum *aliquantò etiam maiorum, ut* Aceruus *ſcutorum apud* Verg. *& ferè generale ad omnia eſt.* Strues *autem propriè lignorum.* Strages *uerò cadauerum interfectorum uno in locò, ac propriè iacentium multitudo, ſiue humanorum, ſiue mutorum.* Sarcina, *utenſilium, & eorum quæ ad cultum, ad ornatum, & ad cæterum uſum pertinent (ut ſic dicam) faſcis, quem quis in itinere faciendo comportare poßit. Siquidem milites, & cùm caſtra mouere uolunt, ſarcinulas colligere dicuntur: & qui in aliam domum immigrant, ſarcinas ſuas componere.* Res *enim noſtras domi ciſtis, capſisq́; compoſitas, Sarcinas uocamus. ut apud Quintil. Iacent relictæ ſine hærede ſarcinæ.*

Verg. Aeneid. 8. Qualis eram, cū primam aciem. Præneſte ſub ipſa ſtraui ſcutorumq́; incendi uictor aceruos.

Inter Miniſterium, & Miſterium. CAP. L.

M*Iniſterium, miniſtri opera eſt propriè: ſed pro omni operatione quoque accipitur: ut de rege* Latino. Ver.

-*Auerſusq́; refugit* Fœda *miniſteria.* -

Aeneid. 7.

Myſterium uerò Græcum eſt, μυστήριον, *arcana quædam res, & propriè diuinis uiris, ſacerdotibusq́; tantum modo cognita. Illud prius in numero plurali ſolet accipi pro miniſtris, ſicut Seruitia pro ſeruis.* Nam *Seruitium, aut ſeruitus ipſa, aut ſeruitutis actio eſt: ut* Dauus *apud* Terentium,

In Andr. act. 4. ſcena. 1.

Ego *Pamphile hoc tibi pro ſeruitio debeo,*
Conari manibus, pedibus, noctesq́; & dies

Capitis periculum adire, dum proſim tibi,

In Catilinario. *Afferamus etiam in alijs exempla. Salluſt. Interea ſeruitia repudiabat, quorum in initio ad eũ magnæ copiæ concurrerant, quia opibus coniurationis fretus, ſimul alienum ſuis rationibus exiſtimans uideri, cauſam ciuiũ cum ſeruis fugitiuis communicaſſe. Quintil. ſæpe Miniſteria pro miniſtris dixit: ut ibi, Non torſit miniſteria cæci. Et Officia, pro officialibus, obſequiaq́; exhibẽtibus. Paulus iuriſconſ. teſte Labeone ait, urbica miniſteria dicimus etiam, quæ extra urbem nobis miniſtrare conſueuerunt. Vlpianus denique concubinam, filios naturales, alumnos, conſtituit generali appellatione contineri, & ſi qua alia ſunt eiuſmodi miniſteria. Liuius lib. IIII. Frumento nanque ex Hetruria priuata pecunia per hoſpitem, clientumq́; miniſteria coempto.*

Scurra, & Paraſitus CAP. LI.

SCurra eſt, qui riſum ab audientibus captat, non ſalua dignitate perſonæ. Paraſitus, qui omnia ad uoluntatem eius loquitur, in cuius contubernio eſt: omnia aſſentatur, omnia illius facta, ſimul ac dicta laudat, nihil repugnat, nihil facere recuſat uentris gratia, in quo ſummum bonum conſtituit: quorum magna copia in principum domibus eſt.

Bucca, Gena, Mala, & Cilium. CAP. LII.

BVccam, & Buccas pro eodem accipimus. Oratores frequentius in ſingulari: unde illud uſitatum: Dicam quicquid in buccam uenerit. i. in os: ſed non in labra, ut uulgus exiſtimat, Quintil. probante: qui ait: Ore enim magis, quàm labijs loquendum eſt. Sed uulgus errat, atque fallitur, cum legit Buccam, & Duas buccas:

in illa accipiens unum os, in his duo labra. Verùm ego oſtendi, Os, ipſam concauitatem eſſe, unde uox prodit, non oram labrorum. Etenim Iuuen. *cùm ait, Bucca foculum excitat. non de extremitate oris, ſed de interiori parte dixit, quæ inflari ſolet, uentumq́; concipere. Et iterum de tubicinibus loquens:-* Notæq́; *per oppida buccæ de illa deformi utrinque inflatione intellexit tubam inflantium, non de labris, quæ latent, cum tuba canit.* Nam *& Horatius quoque quum inquit:* Satyr 3. Satyr. 3.

-Quin illis Iuppiter *ambas* Iratus *buccas inflet.* Lib. 1 Sermo ſaty. 1.

Non *de labris locutus eſt, quæ inflari non poſſunt,* Quod Plaut. *apertius docet in Pœn. Neſcias utrum ei maiores buccæ, an mammæ ſient. Quid autem Buccæ ſignificent, ex* Pli. *audiamus, ſimulq́; quid Malæ, quid Genæ, quid Cilium.* Hæc *enim eodem loco tractatis, præterquam quòd alibi dicit,* Buccarum *ſinus: & iterum,* Buccarum *inanitas: ita lib.* XI. *ait, (ſequar autem ipſius ordinem, ſeriemq́; libri) Quibus fragilia operimenta, ijs oculi duri. Omnia talia, & piſces, & inſecta non habent genas, nec integunt oculos. Omnibus membrana uitri modo translucida obtenditur. Pauloq́; pòſt: ſed quadrupedi in ſuperiore tantum gena, uolucribus in inferiore,* Ac *paulò pòſt: Grauiores alitum inferiore gena conniuent. At quadrupedes, quæ oua pariunt, ut teſtudines, crocodili inferiore tantum ſine ulla nictatione, propter præduros oculos.* Extremum *ambitum genæ ſuperioris, antiqui cilium uocauere, unde & ſuper cilia.* Hoc *uulnere aliquo diductum non coaleſcit in paucis corporis humani membris. Infra oculos malæ homini tantùm, quas priſci genas uocabant,* XII. *tabul. interdi-* Cap. 37.

Quintil.de cæco loquens, Illa perpetua nocte clauſæ genæ non cuſtodierunt.

Paſtio, Paſtus, Papulum, Eſca, Paſco, Paſcor, & Veſcor. CAP. LIII.

Paſtio uidetur ſignificare cibum, ſed tamen potius ad alimenta pecudum pertinet, quæ paſci dicimus quanquàm ſuapte natura ſignificat ipſam actionem paſcendi, nunc frequentius cibum. Paſtus homini competit. Varronis liber de Re ruſt. titulum habet de Villaticis paſtionibus: uidelicet, quæ ad bruta pertinent. Lib.3. ca. 2. *Cicer.Tuſc.lib. V. Cum oblectatione ſolertiæ, qui eſt unus ſuauiſſimus paſtus animorum. Pabulum eſt pecudum quidem, & tamen aliorum quoque brutorum, quantumq́; ego ſentio, magis cibus herbaceus, fœniceusq́;, ac paleaceus, & ſtramentitius, ſimiliumq́;, quàm ex ſeminibus. A' paſco enim & hoc deſcendit, ſicut Paſtio. Eſcā antiqui accipiebant etiam, quod dabatur auibus, piſcibus'ue ad decipiendum, non ſolùm pro cibarijs humanis, aliorumq́; animalium. Quomodo autem Paſco neutrum, & Paſcor deponens, idem ſignificent, Priſcianus uiderit, qui hoc ſibi perſuaſit.* Priſc.li.1. *eſt enim Paſcor comedo, & uoro, ſemperq́; regit accuſ. illud uerò ſine accuſatiuo: ut, -Paſcentes ſeruabit Tityrus hœdos.* Eclog.5. *Propriè Paſcere beſtiarum eſt, ſicut Veſci hominum niſi quòd hoc regit ablatiuum, & aliquando potum quoque complectitur: ut Anacharſis apud Cic. Carne, caſeo, lacte ueſcor. Pro quo ſignificato non rectè dicam carnem, caſeum, lac paſcor. Aliud ergo eſt paſcor, aliud ueſcor.* Tuſcul. quæſt.li.5.

Incola, Inquilinus, & Accola. CAP. LIIII.

INcola, qui in alterius regione habitat, & in aliena ciuitate, atque Republ. *Inquilinus, qui in alieno priuato, propriè tamen in conducto, ſiue in urbe, ſiue ruri.* Cic. *de* Offi. *Peregrini, & incolæ eſt, nihil præter ſuum negocium agere, nec eſſe in aliena* Repub. *curioſum.* Idem *in* Philip. *Quæ in illa uilla antè dicebantur? quæ literis mandabantur? iura popu.* Rom. *monumenta maiorum, omnis ſapientiæ ratio, omniſq; doctrina.* At *uerò te inquilino, non domino, perſonabant omnia uocibus ebriorum. hoc eſt in quo incola differt ab inquilino.* R*urſus* Incola *ita differt ab* Accola, *quòd* Incola, *qui in loco:* Accola, *qui ad locum habitat: ideoq; quicunque iuxta aquas ſunt,* Accolæ *dicuntur, nec refert in ſuo, an in alieno: ut, accola* Vulturni, *accola* Padi, *accola* Rhodani. At *qui in montibus domos, urbesq; poſitas habent,* Incolæ *dicuntur: qui iuxta montes,* Accolæ. Nec *immeritò legendum eſt illud in pſalmo* CIIII. Et Iacob *incola fuit in terra* Cham: *non autem accola, quia uox* Græca *etiam conſentit* παρῴκησεν: *licet multis alijs in locis apud* Hieronymum *quoque hoc uocabulum reperitur ſic poſitum.*

Lib. 1.

Philip. 2.

Campus, Area, & Ager. CAP. LV.

CAmpus eſt planities terræ ampla, & grandis, ideoq; ſpatioſæ plateæ, areæ'ue, campi nomen acceperunt. Vnde Romæ *Campus Martius: nam locus huiuſmodi anguſtior uocatur Area. Ager uerò, cum circumiectum ipſi urbi territorium: ut, Ager Campanus, ager* Leontinus, *ager* Faliſcus: *tum locus in rure, quem colimus ſiue arando, ſiue conſerendo.* Nam *is, qui ſeritur frumentis,* Aruum *nominatur.* Verùm *in hoc*

ſecundo

ſecundo ſignificato habet pluralem numerum:ut, Omnes agros ciuium depopulatus eſt. in priore non habet, duntaxat dum loquimur de ſingularium urbium territorijs: non enim dices rectè ſic, Antonius dedit militibus ſuis agros Campanos, & Leontinos: nam hoc pacto non complector nemora, ſaltus, paſcua, deſertos montes. ſed ſic potius: Dedit militibus ſuis agros, Campanum, & Leontinum: id eſt, agrum Campanum, & Leontinum: quo quidem modo complector omnia, quæ in territorio illo ſunt. Ager etiam flumina, lacus, cæteraq; omnia includit.

Sylua, Lucus, Saltus, & Nemus. CAP. LVI.

SYlua, & Lucus, Saltusq; ſic differunt, quòd Sylua generalius nomen eſt: prætereà ſolet eſſe cædua. Lucus nequaquam cæduus eſt, quin potius manu cōſitus, religioſus, atque uel alicui deo, uel alicuius hominis cineribus conſecratus. Ideoq; aut circa delubra numinum, aut circa ſepulchra uirorum poſitus eſt. Saltus uerò, ſylua inuia, nec tranſeuntibus peruia, in quo paſci, atque æſtiuare pecudes ſolent: aut ſi locus, aerq; patiatur, hyemare. Nemora autem uoluptatis cauſa comparata ſunt, & plena amœnitatis.

Femora, Femina, & Coxa. CAP. LVII.

FEmora partem illam exteriorem ſignificant: Femina partem interiorem, mollioremq;, quæ ſe contingunt: uel, Femora partem anteriorem, Femina poſteriorem. Liuius lib. XXII. Quoſdam & iacentes uiuos ſucciſis feminibus, poplitibusq; inuenerunt. A' quo conficitur nomen Femoralia, ſiue Feminalia (utroque enim modo ſcriptum reperio) pro braccis. Tamen nomi

cladem illã Cannenſem cenſuerunt Patres conſcripti, ne fœminæ ultra triginta dies in luctu eſſent: non uidelicet, ne in dolore (non enim imperare dolori poſſumus) ſed ne in illo lugubri habitu. Et matronæ Iunium Brutum anno luxere, tanto tempore item Publium Valer. Liu. 2. ab urb.

Ocium. CAP. LXI.

OCium uacatio à labore, quod notum eſt, cuius contrarium eſt Negocium. Sed quia hi qui ſtudijs operam dant, neceſſe eſt, ut non negocioſi ſint, factum eſt, ut Ocium pro literario ſtudio accipiatur: ut Quintil. Inquirendo ſcribendoq; talia, conſolemur ocium noſtrum. Non deſiderat ocium ſolatium, ſed labor: ergo pro labore ſtudij ocium accepit Cice. Quid eſt enim dulcius ocio literario? id eſt, ſtudio, & (ut ita loquar) negocioſo ocio. Tale quid habet apud Græcos, σχολή. Tuſcul. queſt. li. 5.

Amor, & Charitas: Caritas, & Penuria. CAP. LXII.

AMor genus eſt, Charitas ſpecies. Illud ad omnia pertinens, hoc autem ad homines demum, & quidem pro dignitate, ac qualitate perſonarũ. Maxima quidem charitas debetur parentibus, proxima filijs, & deinceps reliquis. Caritatem etiam pro Penuria accipimus: ſed frumenti quidem, & annonæ caritatem dicimus Penuriã uerò uini, aquæ, pabuli pecorum, pecuniæ. uirorum, cæterarumq; huiuſmodi rerum. Vel Penuria eſt (ut ſi dicam) carentia omnium rerum: Caritas uerò, quæ contraria eſt, utilitati. Ideoq; Plin. Iunior ait, acceßiſſe agris ſuburbanis caritatem. Et Quint. quum ait: Itaque caritas annonæ, rarum frumentum, cædes, ac direptio Epiſt. 9. li. 6.

reptio pecorum, idem eſt, ac ſi dixiſſet caritas annonæ, penuria frumenti.

Seditio, & Factio, CAP. LXIII.

SEditio, uel à ſeorſum ſedendo, uel (ut Ciceroni placet) à ſeorſum eundo dicta, tunc eſt, quum populo ſecum diſcordante, res ad manum uocatur. Qualem ciuitatis ſtatum Vergilius *deſcribit, ſic dicens,*

Aeneid. 1. *Ac ueluti magno in populo quum ſæpe coorta eſt*
Seditio, ſæuitq; animis ignobile uulgus:
Iamq; faces, & ſaxa uolant, furor arma miniſtrat.

Similiter dicitur Seditio in exercitu, in claſſe, in ſchola, & ſiquid eſt tale. Factio *eſt diuiſio ciuium in diuerſa ſtudia, quum aliqui ſe principes, & primarios in ciuitate efficere conantur, inter quos æmulatio eſt, qui &* Factioſi *dicuntur, pro ſe quiſque quàm maximam poteſt ciuium multitudinem (qui* Clientes *uocantur) ad ſe trahens, ſibiq; quouis pacto perfas, nefasq; concilians: quæ peſtis inteſtina cunctas ciuitates dũtaxat Italiæ infecit.*

Bellum, Prælium, pugna, & Certamen. CAP. LXIIII.

BEllum, eſt tum ipſa pugna, tum totum tempus, quo in militia ſumus, quam illiterati Guerram uocant. Prælium ipſum tantummodo armorum certamen. Nam & Pugna Certamenq; *etiam citra arma fit. interdum etiam fit nudis uerbis.*

Copia, & Copiæ. CAP LXV.

COpia, facultas, poteſtasq; eſt: ut, Faciam *tibi copiam inſpiciendi libros meos. i. dabo tibi facultatem, uel faciam tibi poteſtatem. ut enim alio loco dixi, ſemper iunctum eſt cum uerbo* Facio, *duntaxat*

xat apud oratores. Nam poetæ cum alijs uerbis, & præcipue cum Do. ut Vergil.

Affari extremum miſeræ data copia matri. Et iterũ:

Poſtquam introgreſſi, & coram data copia fandi. Aeneid. 9. Aeneid. 1.

Sine his autem duobus uerbis, Copia plerunque pro abundantia accipitur. Vnde dicta eſt copia orationis. & Copia pecuniarum, & Copia frumenti. In plurali quoque pro eodem ſignificato: ut, Noui copias tuas: Omnium rerum copias habeo. Peculiariter tamen appellamus militum multitudinem: ut Copiæ Pompeij, Copiæ Cæſaris, Copiæ aduerſariorum pro quo imperiti dicunt, Gentes aduerſariorum, Gentes noſtræ. Et in hoc etiam ſignificato nonnunquam in ſingulari: ut Pompeius ad Domitium: Neque ſolus cum iſta copia tantam multitudinem ſuſtinere poteris. Et paulò pòſt: Etiam atque etiam hortor, ut cùm omni copia quàm primũ ad me uenias. Sallu. Poſtremò ex omni copia Catilinæ neque in prælio, neque in fuga quiſquam ciuis ingenuus captus eſt. Verg. II. Aeneid. -Et quæ ſit me circum copia, luſtro. Epiſt. 19. li. 8. epiſt. ad Att. In Catil.

Elogium. CAP. LXVI.

ELogium, eſt teſtificatio de aliquo ſiue honoris, ſiue uituperationis cauſa. Vituperationis: ut Quintil. Non eſt iudices, quòd putetis ideo nullum adiectum ad exheredationem iuuenis elogium, quia de ſcelere conſtaret. Et alibi: Si exhæredatum à ſe filium pater teſtatus fuerit elogio, propterea quòd is meretricem amaret. Multa ſunt huiuſmodi exempla apud Iuriſconſul. ſed unum ſuffecerit Modeſtini, ubi huius nominis (niſi ab altero adiecta ſit) interpretatio reperitur. Cuius hæc uerba ſunt: Deſertorem auditum ad ſuum ducem

*aut inter hos medius.*Ego *ſum poſitus in hac conditione: i.fortuna,ac ſorte.*Cic.O *miſeram conditionem adminiſtrandi conſulatus.*Huic *ſignificato illud pené par eſt, quum inter plura eligendæ ſortis eſt oblata electio:ut apud* Mar.Fabium,*Oblata eſt à iuuenibus tyranno conditio, ut dimitteret alterum ad uiſendam matrem, ad diem præſtitutum reuerſurum,ita ut niſi accurriſſet ad diem,de eo,qui reſtiterat,pœna ſumeretur.*Dicimus *igitur*, Offero *conditionem: uel,*Fero,*uel pono conditionem.* Nunquàm *ferè per aliud uerbum.* Quæ *conditio dum placuit, etiam ferè ſemper dicimus,* Accipio *conditionem.* Vt *apud* Terentium, *amatores Chryſidis tulerunt mulieri conditionem, ſi uellet eis morem gerere,ſe daturos illi pretium, liberalemq; mercedem.* Ipſa *uerò accepit conditionem, hoc eſt, pactioni, promißioniq; aſſenſit.*Ab *illo ſignificato non longé abſunt,* Offero *electionem,*Do optionem.Hæc *tamen ſolent eſſe inter plura,illud uerò in uno frequentius:ut,* Offero *electionem utrum uelis eligendi:&,*Do *optionem,quod uelis potißimum optandi:deinde tu aut eligere te dicis, aut optare.* Offero *conditionem Chryſidi,unam ſcilicet.* In And. act. 1. ſce. 1.

Frondes,& Folia. CAP. LXVIII.

FRondes *arborum ſunt tantùm.*Folia *autem & arborum,& herbarum,& florum quoque,*

Excubiæ,& Vigiliæ. CAP. LXIX.

EX *cubiæ diurnæ, & nocturnæ.* Vigiliæ *tantummodo nocturnæ.*

Suffragia. CAP. LXX.

SVffragia *ſunt (ut ſic dicam) uoces,quæ dicebantur ad comitia, in tabella'ue ſcribebantur, quibus ſuam quiſque*

quiſque declararet uoluntatem de aliquo eligendo in magiſtratum: qualis eſt hoc tempore electio ſummi Pontificis, & eius quem Cæſarem Auguſtum Chriſtiani non erubeſcunt appellare, à damnatis nominibus tyrannorum, qui non modò oppreſſere Rempublicam, ut nemo iam poſſit uocari rex Romanorum, ſed ſub eorum gladio, REX uerus cœli, & terræ occiſus eſt. Et poſteà iſti inſani, & noſtræ religionis immemores, uocant diuum Auguſtum, diuum Claudium, diuum Traianum, quaſi uulgus, atque homines poſſint principes referre in deos. Sed hæc omittamus, hoc tantùm dicentes, Romanos non agnoſcere regem aliquem. Et quum cæteræ gentes in libertatem ſe aſſeruerint, hoc multò magis nobis licere. Suffragia igitur (ut dicebam) ſunt uoces in electionibus: quod ſuffragium, quia cui præſtamus, nimirùm eidem gratum facimus, hinc factum eſt, ut Suffragium pro auxilio ſæpe ponamus: & Suffragor, pro auxilium fero. Refragor, repugno, propriè quidem in dictis: ſed nonnunquam & in factis.

Catulus, Pullus, Hinnulus, & Fœtus. CAP. LXXI.

CAtuli ſunt ferarum ſiue immitium, ſiue mitium. Nam & Catulos murium legimus. Pulli uerò pecudum. Fœtus auium, & piſcium: quanquam & hoc generalius nomen eſt. Vnde Fœtificare, pro parere: & Fœtura pro partu, ad omnia animalia muta pertinet. Ceruorum hinnulos dicimus capreolorum quoque caprearum, damarum, leporum ſimiliumq́;. Catulos quoque ſerpentum, ut Vergilius de colubro: -Catulos tectis, atque oua relinquens. Immaniumq́; piſcium, qui non Georg. I.

edunt

 Eclog. 1.

edunt oua. Propriè tamen catuli ſunt filioli canum. Vergil. Sic canibus catulos ſimiles. Cicero de Diuin. Erat autem mortuus catellus eo nomine. Lib. 1. Deeſt annota.

Lues & Peſtis. CAP. LXXII.

LVes, & Peſtis hoc defferunt, quo genus, & ſpecies. Nam quũ in urbe, aut in agro febris, aliud'ue genus morbi ſæuit, ſiue ſolos homines, ſiue ſola pecora, ſiue utroſque corripiens, Lues dicitur: interdum etiam ſi arbores, ac ſata. Peſtis uerò aut citò occidit, aut citò abit ab eo, quem inuaſit, quæ eadem dicitur Peſtilentia. Nonnunquam tamen pro lue ponitur, atque ad animi uitium ſæpe transfertur.

Corpus & Caro. CAP. LXXIII.

COrpus potius, quàm carmen, noſtrum uiuentium dicimus: & hominem corpulentum potius: quàm (ut aliqui loquuntur) carnoſum. Quintilianus in ſexto, Corpulẽto litigatori, cuius aduerſarius item puer circa iudices erat, ab aduocato latus, quid faciam? te ego baiulare non poſſum. Item in primo: Oſſa detegunt: quæ ut eſſe & adſtringi neruis ſuis debent, ſic corpore operienda ſunt. Idem in quinto, Neruiſq; illis, quibus cauſa continetur, adijciunt, inducti ſuper corporis ſpeciem. Et alibi: Hæret adſtricta nudatis oſsibus cutis, & in fame ſua homine conſumpto iam membra ſine corpore: Cicero ad Gallum: Ego hic cogito commorari, quoad me reficiam. Nam & uires, & corpus amiſi. Sed ſi morborum depulero, facilè (ut ſpero) illa reuocabo. Quod etiam ſignificauit Martialis, quum ait: Epiſt. 27. li. 7. epiſt. fam. Epigr. 7. ad Cæſ.

Viuebant laceri membris ſtillantibus artus,

& ſtatuæ. Nam & Literni monumentum, monumentoq; ſtatua ſuperimpoſita, quam tempeſtate diſiectam nuper uidimus ipſi: & Romæ extra portam Capenam in Scipionum monumento tres ſtatuæ ſunt, quarum duæ P. & L. Scipionum dicuntur eſſe, tertia poetæ Quinti Ennii.

Opera, & Opus. CAP. LXXVI.

OPera eſt actio, ut Dabo operam & in iure ciuili, de Operis libertorum. Cicer. de Officiis, Non malè præcipiunt, qui ſeruis uti iubent, ut mercenarijs ad operam exigendam, & iuſta præbenda. id eſt, ad laborem, & opertionem corporis. ſiue (ut ait Vlpianus) Operæ ſunt diurnum officium: Opus eſt finis, fructusq; operæ. Vnde Opera auctorum dicuntur, & Opera publica, ipſa publica ædificia. Nonnunquam uidetur Opus pro opera accipi: ut Vergilius: Mollibus è ſtratis opera ad fabrilia ſurgit. quaſi ad operas. Sed (ut uidere uideor) quoties non ad laborem corporis, ſed ad laborem animi, & artem, induſtriamq; reſpicimus, magis Opus, quàm Opera, dicendum eſt: ut, In opere ruſtico, in opere faciendo, in opere fabrili, in opere textorio. Hanc differentiam ita ponit Seruius. Hoc Opus, & hæc Opera tunc dicimus, quando negocium ipſum ſignificamus, quod geritur. Si autem fœminino genere dixerimus Operas, ipſas perſonas, quæ aliquid faciunt: ſicut Cuſtodia dicitur, quæ cuſtodit: ut, -Cernis cuſtodia qualis. Nam ut hi, qui cuſtodiuntur, Cuſtodiæ dicantur, uſurpatum eſt: unde malè eſt in uſu, cuſtodiæ audiuntur. Hæc Seruius. Sed non abſolutè definit opus, & operam: utrunque autem horum nominum in eodem poſuit loco

Libr. I.

Aeneid. 8.

Serui. in illud Verg. 11. Aen. Extulerat lucem referens opera, atque labores.

Aeneid. 6.

In Heauton. act. 1. ſcen. 1. Terentius: Quod in opere faciendo operæ conſumis tuæ, ſi ſumas in illis exercendis, plus agas. Operæ autem pretium ab opera eſt, ut uerſus indicat Iuuenalis:

Satyr. 6. Eſt operæ pretium penitus cognoſcere, toto Quid faciant, agitentq́; die. Id eſt, fructuoſum eſt, ad rem pertinens, ideo uel quia decens, uel quia utile, uel glorioſum, uel quia iucundum. Ab hoc nomine Liuius exorſus eſt, Lib. 1. ab urb. dicens, Facturus'ne operæpretium ſim, ſi res geſtas populi Romani ab initio perſcripſero, necdum ſcio, nec ſi ſciam, dicere auſim.

Solatium, Conſolatio, & Solamen. CAP. LXXVII.

Solatium, & Conſolatio idem ſunt, niſi quòd illud re, hoc uerbis fit. Quintil. Cæcitatis miſeræ ſolatium eſt habere rem uidentium. Idem: Itis obuiam conſolationibus: & (quod omnem modum feritatis excedit) captatis in magna calamitate laudari. Nec mirũ, quũ conſolari ſit oratione, ſolari uerò ſemper ferè aliter. Nolo afferre plura male utentium exempla, quæ facilè quilibet ſibi inueniet. Cicero tamen de Amicitia ait: Ipſe me conſolor, & maximè illo ſolatio, quòd eo errore careo, quo in amicorum diſceſſu plerique angi ſolent. Vtrunque rectè dictum eſt. Quid enim non rectè Cicero dicat? Nam quum ſe tanquam alterum, quaſi colloquio à mœrore reuocet, debuit dicere conſolatur. Quia uerò oratione non utitur, ſolatium dicere potuit. Solamen idem quod ſolatium eſt, ſed magis poeticum. Vergil.

Aeneid. 3. Solamenq́; mali de collo fiſtula pendet. Quo tamen Boethius, & quidam alij utuntur.

Affectus, & Affectio, & Affectatio. CAP. LXXVIII.

Affe-

AFfectum nuſquam uideor reperiſſe apud Marciū
Tullium, frequentiſsimè Affectionem. Contrà,
apud Quintilianum frequentiſsimè Affectum, ra
rò Affectionem: ut illo loco(ſi modò non eſt mendoſus)
ubi ait:Cupiditas cauſa ſceleris fuit,quæuis eius ira quan
tum efficiat in animis hominum,talis affectio.Neſcio an
ſit affectus.Et in alio loco: Illa uerò frigida, & pueri-
lis in ſcholis affectio.Affectionem Cice.modò ſic definit: De Inuēt.
Affectio eſt animi,aut corporis ex tempore aliquo de libro. 1.
cauſa commutatio: ut lætitia, cupiditas,metus, moleſtia, De Inuēt.
morbus,debilitas,& alia quæ in eodem genere reperiun libro 2.
tur. Modò ſic:Affectio eſt quædam ex tempore, aut ex
negociorum euentu,aut adminiſtratione, aut hominum
ſtudio commutatio rerum, ut non tales quales antè habi
tæ ſunt,aut plerunque haberi ſolent, habendæ uidean-
tur eſſe. In Tuſculanis idem auctor,& alibi uoluntatem
hominis affecti ad uirtutem,atque ipſam uirtutem animi,
appellari Affectionem ait,qualis non eſt Affectus, qui
Græcè dicitur πάθος, quod ipſe Cicero interpretatur,
Perturbationem malens dicere,quàm morbum,quo nomi
ne ſæpiſsimè utitur. At Quintil.non perturbationem,ſed
Affectum nominat: neque ipſe aut ſolus,aut primus ſed
plerique ante eum,ut Seneca,Plinius, Rutilius,Columel
la, Valerius, Liuius,aliiq́; multi. Ita enim ille ait: Alte- Quintil
ram Græci πάθος uocant, nos, uertentes rectè, ac li 6. ca. 2.
propriè, affectum dicimus. Illa igitur(ut ego quidem ſen
tio)affectio Græcè πάθος dicitur,quam noſtrates phi
loſophi in Latinum uertentes appellant Diſpoſitionem.
Aliquibus tamen uideri poſſet definitio illa Ciceronis
hunc quoque ſignificatum, qui eſt πάθος complecti.

*ſte ipſa.*Ideoq; Ante lucem *melius dicimus, quàm* Ante *diem,ſi diluculum ſignificamus.* Nam Ante *diem,pro ante tempus,dici ſolet: præterquàm ſi de certo die loquamur:ut,*Ante *diem decimum: uel*, Ante *ſextum* Calen*darum* Nouembrium*: id eſt, ſexto die ante Calend.*Nouemb.*In quo loco præceptum* Pauli *inſerere non inutile fuerit, qui ait:*Ante *diem decimum* Calendarum,*& poſt diem decimum* Calendarum,*æque utroque ſermone undecima dies ſignificatur.*Verùm *non quemadmodum* Ante *lucem melius, quàm ante diem,pro diluculo dicimus: ſic* Ante *tenebras,quàm ante noctem,pro crepuſculo,ſed ediuerſo potius.*Reperitur *autem* Luci *pro luce, ut* Veſperi *pro ueſpere, &* Ruri *pro* rure. Cicer. *in* Philip. Phili. 12 circa finé.
Q*uis enim audeat luci? quis in militari uia?* Diem *pro diurno tempore,itemq; pro certo tempore uolunt eſſe maſculini generis, notaueruntq;* Vergilium *indifferenter accepiſſe.*Ego *tamen & apud hunc,& apud cæteros pro tempore ipſo ſemper annotaui eſſe fœmininum: ut,* Ipſa *dies facit hominem prudentem: &,*Multa *dies magnam dat hominibus rerum experientiam.*Vnde Pædia*nus uult fieri* Dieculam,*pro paruo tempore*. Et *apud* Iuriſconſultos,Bima,*trima,quadrima die*, *pro tempore* Biennij,*triennij,quadriennij: quod* Iuriſperiti *non intelligunt*. In *certo tempore* Pædianus *idem conſentit debere eſſe generis maſculini*. Dicimus *ergo* Heſterno *die, & craſtino:non heſterna die, & craſtina*. Ad *diem non uenit, ad diem non affuit: id eſt, die præſtituto*.

Orator, Rhetor, & Declamator. CAP. LXXXI.

Hoſpites igitur ſunt, tam qui in priuato alicuius hoſpi-tio ſunt, quam qui in publico, quod diuerſorium, uel tabernam meritoriam appellamus: tamq; qui recipit, quàm qui recipitur. Vnde Ouid. -Non hoſpes ab hoſpite tutus. *Cic. Per dextram iſtam, quam hoſpes hoſpiti porrexiſti.* Metamo. 1. *Sed ille receptor propriè uocatur Hoſpes, qui priuatim, & amicitiæ cauſa recipit: unde Hoſpitium: ut idem, Fuit mihi cum illo uetus hoſpitium, i. amicitia familiariter, uel mihi hoſpitandi apud illum, uel illi apud me. Vnde Hoſpitales homines, qui amore non precio hoſpitium ſuum communicant. Hoſpitium & priuatum, & publicum dicitur. Liuius, Tarento Annibali per dolum prodito, ait hoſpitia tantummodo Romanorum à militibus fuiſſe direpta. Certè priuata, non publica. Cicer. Ex hac uita ſic decedo tanquam ex hoſpitio, non tanquam ex domo: commorandi enim natura diuerſorium, non habitandi dedit. Pro eodem poſuit diuerſorium, & hoſpitium.*

Pro Deiotaro.

In Cato. Maio.

Conciuis, Conterraneus. CAP. LXXXIII.

Conciuis, qui eiuſdem ciuitatis eſt: Conterraneus, qui eiuſdem terræ, hoc eſt, territorij. Maior eſt enim terra, quàm urbs, oppidum'ue: cuius habitatores uocantur Ciues. Cic. Eorum qui in hac terra fuerunt, magnamq; Græciam (quæ nunc quidem deleta eſt, tum florebat) inſtitutis, & præceptis ſuis erudierunt. Plin. tamen Catullum conterraneum ſuum uocat: uel quòd ex diœceſi illa, uel quòd ex urbe ſit Veronenſi. Vterq; enim dictus eſt Veronenſis. Nam illius nepos, & per adoptionem filius fuit Nouocomenſis, & ideo Plin. Secundus & ipſe dictus eſt. Quidam librum nuper ſic

De Amic.

Pli. in præfa. nat. hi.

inchoauit: Fauonius ciuis meus, optimè princeps, & conſul tuus. Quum dicere debuiſſet, Conciuis meus Dominus enim ciuitatis, ciuem ſuum uocat, quia non poteſt appellare conciuem. Quemadmodum miles ſocium in militia, non militem ſuum uocare poteſt, ſed commilitonem. Et diſcipulus eum, qui unà eidèm præceptori dat operam, non diſcipulum ſuum, ſed condiſcipulum. È diuerſo præceptor non uocat auditores ſuos, condiſcipulos ſuos, ſed diſcipulos. Et dux in bello, non commilitones, ſed milites ſuos appellabit. Licet Cæſar, & quidam alij appellauerint milites ſuos commilitones, comparandæ beneuolentiæ gratia: ut apud Vergil. Aeneas qui ſub eo erant, ſocios uocat. Hic ergo homo priuatus non debuit quenquam ſuum ciuem appellare, ſed conciuem: nec rurſum aliquem principem conſulem dicere. Nonnunquam tamē inuenitur ciuis pro conciuis, & Lælius apud Luc.

Ver. Aen. 1. O ſocii, neq; enim iguari ſumus ante malorū.

Nec ciuis meus eſt, in quem tua claßica Cæſar
Audiero.-Dicam tamen municeps meus, pro eo quod eſt, conciuis meus, quia communiceps non inuenitur. At quoties non apponimus pronomen, rectius ſine appoſitione loquimur: Audite ciues, ſuccurrite milites, legite diſcipuli. etiam ſi mei fuerint conciues, commilitones, condiſcipuli. Quòd ſi quando per hæc poſteriora ſine pronomine loquor, tamen pronomen ſubintelligendum eſt: ut, Omnes me conciues amant. Cur tu non das commilitonibus partem? Ille ſemper exagitat condiſcipulos quæſtionibus. ſubintelligitur, mei, tuis, ſuos. Dicimus tamen, Vos eſtis ciues noſtri: quaſi Reipublicæ noſtræ, nō quaſi ſingularium aliquorum ciuium.

ANNO.

Notauit hoc loco Laurentium Ioannes Deſpauterius inter grammaticos noſtræ ætatis diligentiſſimus iuxta ac doctiſſimus, quòd conciuem dictionem latinam eſſe docuerit, cũ apud probatiſſimos quoſque auctores non conciuis, ſed ſimpliciter ciuis in hoc ſignificatu reperiatur Cicero libro iii. Tuſcula. Legimus librum Clitomachi, quem ille euerſa Carthagine miſit, conſolandi cauſa, ad captiuos ciues ſuos. Lucanus libro. viii. Illam quam toto tempore belli. Vt ciuem uidere ſuam diſcedere cernens. Ingemuit populus. Pluraq; ſe teſtimonia proferre poſſe fatetur, uerum hæc putat ſufficere.

De prætor, prætoriusq;, & alijs, magiſtratuum nominibus. CAP. LXXXIIII.

PRætor, qui præturam: Conſul, qui conſulatum: Quæſtor, qui quæſturam: Aedilis, qui ædilitatem: Cenſor, qui cenſuram: Tribunus, qui tribunatum: Primipilus, qui primipilatum gerit. Senator, qui ſenator eſt, aut fuit. Prætorius, qui præturam: Conſularis, qui conſulatum: Quæſtorius, qui quæſturam: Aedilitius, qui ædilitatem: Cenſorius, qui cenſuram: Tribunitius, qui tribunatum: Primipilaris, qui primipilatum geßit. Senatorius non dicitur ſenator, ſed (ut dixi) uel ſenatorij ordinis, aut de domo ſenatoria. Triumphator, qui triumphat propriè, ſed etiam qui aliquando triumphauit. Vt uictor exercitus, qui uicit. Triumphalis, qui triumphauit. Cæterum illa priora nomina ſunt ſubſtantiua: quia iunguntur cum adiectiuis: ut, diligens conſul, bonus tribunus, iuſtus prætor, ſeuerus cenſor. Hæc poſteriora ſunt adiectiua, eò quia iunguntur cum ſubſtantiuis: ut, Homo conſularis, tribunitia mulier, prætoria familia, cenſorium edictum. Quòd ſi abſint ſubſtantiua, ſubintelliguntur:

chiam nunc uocant, non autem, ut quidam uolunt, Teucriam: quemadmodum in Africa, quæ & ipſa tertia pars orbis dicitur, eſt etiam regio eiuſdem nominis. unde Afros dicimus homines, non autem Afram regionem. Thebani à Thebis in Græcia: Thebæi è Thebe in Aegypto, ſed Thebæi ſecundum Græcam formam ſit: nam & Thebani, Græcè Thebæi dicuntur. Non tamen occurrerit, ubi in libris gentilium legerim Thebæos.

Priſcus, & Priſtinus. CAP. LXXXVI.

PRiſca, quæ ſuperioribus ſeculis, aut ſuperiore ætatæ: ut, priſci Latini, priſcus Tarquinius, priſca tempora. Priſtina, quæ ſuperioribus annis, menſibus, diebus, & quæ noſtra memoria fuerunt: ut priſtina noſtra amicitia, priſtina beneficia noſtra. Neque rectè hic dicas priſca, neque illic priſtina. At uerò ſi de rebus, quæ non ſeneſcunt, loquaris, Priſtinum, non priſcum decebit: ut, Pharos & Tyrus nunquàm in priſtinum ſtatum redibunt. Maria in freto Meſſanenſi laborant, ne montes, ſi Lucano credimus, repetant priſtina confinia. Atqui tantum temporis eſt, ex quo illuc mare irrupit, ut memoriæ non inueniatur proditum. Padus poſt quingentos, & eo amplius annos ſolet reuerti in priſtinum curſum.

Lucan. li. 3. Vis illic ingens pelagi, ſemperq; laborant Aequora, nerupti repetant cõfinia montes.

Proſper, & Felix. CAP. LXXXVII.

PRoſper qui dat: Felix qui recipit proſperitatem. Sidus Veneris (ſi credimus mathematicis) Proſperum eſt: natus ſub illo ſidere Felix eſt. Dicimus ergo propriè homines quidem Felices: Deos autem, tempora, loca, actiones, fines, ſucceſſus Proſperos, & ſi qua ſunt ſimilia. Vtrunque tamen aliquando recipit exceptio-

nem, Nam & non ſemel legimus proſperam alicuius
Cap. 45. *ualetudinem: ut Sueton. de Cæſare, Fuiſſe eum proſpera*
Cap. 68. *ualetudine. id eſt, bona, & quaſi felici. Et de Tiberio, ua*
In Catil. *letudine proſperrima uſum eum eſſe ait. Salluſt. Sed pòſt*
quàm res ciuibus, muris, agris ſatis aucta, ſatiſq; proſpe
Aeneid. 1. *ra uiſa eſt. Rurſus Verg. Sis felix, noſtrumq; leues quæ*
cunq; laborē. Pro eo quod eſt, ſis proſpera, & benigna.

Saluber, & Sanus, CAP. LXXXVIII.

SAluber, ſiue (quod uſitatius eſt) Salubris, dicitur aer, cibus, potus, locus, multaq; huiuſmodi: idem ferè quod Salutifer, ſiue Salutaris. Sanus homo dicitur cæteraq; animalia. Res ſalubris præbet ſanitatem, homo uerò recipit: qui poteſt & præbere, tuncq; ſaluber, quaſi ſalutifer dici. Sed in utroque etiam aliqua reperitur exceptio: Siquidem Sanum aerem, ſanum cibum, ſanum locum uocamus, quaſi ſalubrem, & præbentem ſani-
In Iugurt. *tatem. Contrà Salubris pro ſano. Salluſtius: Genus homi num ſalubri corpore, uelox, patiens laborum, pleroſque ſenectus diſſoluit Liuius: Grauiore tempore anni iam circumacto, defuncta morbis corpora ſalubriora eſſe cœ*
Lib. 10. *pere. Martialis dum deſcribit uitam beatam, inquit:*
epigr. 47. *Lis nunquàm, toga rara, mens quieta,*
Vires ingenuæ, ſalubre corpus.
Prudens ſimplicitas, pares amici. Hi tres quos produxi loci: idem nomen habent coniunctum cum corpore. Quare non auſim dicere, ut dixit Boethius in traslationibus ſuis, Aeger an ſaluber. Nam de æquali ſuo Caſſiodoro, qui apud nonnullos in pretio eſt, nunquàm ideo facio mentionem, quia cùm regibus ſuis Theodorico, &

Alarico, quorum ſcriba fuit, Gotthicum ſonat, & barbarum.

Iucundus,& Gratus. CAP. LXXXIX.

IVcundus, & Gratus ſic differunt, quòd Iucundus propriè in proſperis. Gratus in aduerſis. Iucundum uoco non qui lætus eſt, ſed qui lætitiæ eſt alteri:ut proſper, ac ſaluber. Vſque adeò poteſt quis triſtis, mœſtusq; eſſe, & tamen iucundus:ueluti quum hoſtis meus in dolore eſt, tunc mihi iucundus eſt: & ego gaudens, ſum illi mimimè iucundus. Quare non rectè locutus eſt, qui ait, Iucundos nos faciat ſuæ intereſſe commemoratio ni. Sed ad differentiam Cicero ad Sulpitium Conſolantem de morte filiæ inquit: Seruius tamen tuus omnibus officijs, quæ illi tempori tribui potuerunt, declarauit, & quanti ipſe me faceret, & quàm ſuum talem erga me animum tibi gratum putaret fore:cuius officia iucundiora ſcilicet ſæpe mihi fuerunt, nunquàm tamen gratiora. Idem ad Luceium: Omnis amor tuus ex omnibus partibus ſe oſtendit in his literis, quas à te proximè accepi:non ille quidem mihi ignotus, ſed tamen gratus & optatus: dicerem iucundus, niſi id uerbum in omne tempus perdidiſſem. Idem ad Attic. Fuit enim mihi ſæpe & laudis noſtræ gratulatio tua iucunda, & timoris con ſolatio grata, Idē tamen lib. IIII. inuectiuarum: Eſt mihi iucunda in malis, & grata in dolore ueſtra erga me uo luntas. Iucunda dixit, quaſi lætitiæ plena, & uoluptuoſa, qualis eſt in proſperis. Grata, quaſi plena affectus, ac fructus. In iucundo enim quædam gratia eſt delectationis, in grato uerò etiam commodi. Quippe aſpectus roſarum, liliorum, uiolarum, florumq;, ac ſimilium iucundus eſt

Epiſt. 6. li. 4. famil.

Epiſt. 15. li. 5. famil.

CLarus & Præclarus figuratè accipiuntur pro eo, qui tanquam fulgore quodam famæ, & gloriæ reſplendet. Vnde Clariſſima, & præclariſſima geſta dicimus. Sed Præclarus nonnunquàm pro bono reperitur apud Cicer. ſicut apud eundem. Luculentus pro magnus, ut in Philip. Luculentam tamen ipſe plagam accepit, ut declarat cicatrix. In eodem opere ait: Philip. 7.
O' præclarum cuſtodem ouium (ut aiunt) lupum. Non Philip. 3.
Claritas in cuſtode deſideratur, ſed probitas: ergo Præclarum pro bono poſuit. Idem in Lælio: Cum illo uerò quis neget actum eſſe præclarè? Et paulò poſt: Cum illo quidem (ut ſupra dixi) actum eſt optimè, mecum incommodius. Nam non ſuprà dixerat actum cum illo optimè, ſed præclarè, Verum ideo ſic dixit, quia Præclarè, & Optimè idem roboris, & uirium in ſignificatione obtinēt. Eoq; κράτιστον (quod eſt optimum) & apud Græcos accipi ſolet, & à nobis transferri preclarum

Feſtus, & Feſtiuus. CAP. XCII.

FEſtus dies, potius quàm Feſtiuus: Res feſtiua, potius quàm feſta. Nam Feſtus, feſta, feſtum, ad diem feſtum pertinens. Feſtiuus, feſtiua, feſtiuum, res iucunda, & lepida: ut Oratio feſtiua, dictum feſtiuum: frondem feſtiuam legimus, non quæ ad feſtum comparata ſit, ſed quæ iucunda, & læta. Nam & feſtam frondem uocamus, quæ feſtis adhibetur. Feſtiuum multi pro feſto accipiunt.

Venale, & Vendibile. CAP. XCIII

VEnale, et uendibile hoc habent differentiæ, quòd illud ſignificat rem uenditioni expoſitam, hoc rem quæ facilè poteſt uendi. Hæc domus eſt uenalis

nalis.i.proſcripta, uel expoſita uenditioni. Et *hoc de* Cu*rione ſignificat* Lucanus,*quum dicit,* Audax *uenali co-*
Lib.I. *mitatur* Curio *lingua.i.pretium,non ueritatem honeſta temq́; ſequens ex ſuæ linguæ facundia.*Cic.*in* Brut. Ho*rum ætati propè coniunctus* L.Gel. *non tam uendibilis orator, quam ut neſcires, quid ei deeſſet.* Et *in eodem:* N*am populo non erat ſatis uendibilis præceps quædam, & cum id circo obſcura,& peracuta,tum rapida, & ce*
De finib. lib.I. *leritate citata oratio.*Et *alibi:*N*am ut ſint illa uendibiliora,hæc uberiora certè ſunt.*V*endibile dixit pro gratum, & quod animos hominum ſolicitet , ritu rerum, quæ ad ſe alliciunt emptorem.*Hoc *à uendo uenit,illud à ueneo.*

De Sciens feci,Prudens feci & ſimilibus. CAP. XCIIII

S*Ciens feci,&* Prudens *feci:item* In*ſciens, & imprudens,atque ignorans feci:hoc eſt,quòd cum facerem aliquid,ſciui me facere illud,aut ignoraui.*At *Scienter feci,idem eſt quod cum ſcientia,ac doctrina feci:ſemperq́; in laude eſt ſcienter quid feciſſe.* Scientem *uerò quid feciſſe,tum laudare,tum uituperare ſolemus pro rei qualitate.* Si *ergo* Scienter *facere ſemper laudabile eſt: ediuerſo* In*ſcienter facere ſemper eſt uituperabile.* Pru*denter quoque facere,opus prudentiæ nimirum eſt:*Im*prudenter uerò,ſtultitiæ.* Tamen *quid imprudenter facere ignoranter'ue,raro in uſu eſt in cuius locum uelut ſuccedit* Per *ignorantiam,&* Per *imprudentiam factum per ſe neque laudi, neque uitio dandum.*Idem *enim eſt* Per *imprudentiam, ſiue* Per *ignorantiam feciſſe aliquid boni,uel mali,quod imprudentem,ignorantemq́; feciſſe: quorum neutrum aut præmium meretur,aut pœnam.*

Mari-

Marinus,& Maritimus,& Tranſmarinus. CAP. XCV.

MArinum piſcem dicimus,& Auem marinam,et Deum marinum, uel Deam,uel nympham marinam, Nominatim quoque Vitulum marinum, Lupum marinum, Turdum marinum, Turturem marinum. Prætereà Colorem marinum, Caſum marinum, Periculum marinum, ſonum,fluctum. Aquam marinam,non maritimam: Nauem marinam,quidam etiam nauem maritimam. Rurſus Oram maritimam,gentem maritimam, res maritimas, bellum maritimum, non marinum. Item Hominem,gentem, urbem, triumphum tranſmarinum, non tranſmaritimum. Horum omnium hæc differentia eſt,quòd Marinum uocatur, quod incolit mare, aut ex mari eſt, Maritimum,quod mare accolit,& ad mare eſt, uel ad mare fit. Tranſmarinum, quod trans mare eſt: Tranſmaritimum enim foret,quod trans loca maritima eſſet,idem propriè quod mediterraneum.

Frequens,& Celebris, CAP, XCVI.

FRequentem locum dicimus, quem frequententare multi ſolent: ut urbs frequens,oppidum frequens, platea frequens, ubi multi homines, aut habitant, aut diuerſantur. Quando autem de perſona,aut de re animata loquimur,duobus modis dicitur:uel de ſola ſic: Sit miles frequens ſpectator præliorum. i. creber, & aſſiduus. Vel de turba: ſic Frequens populus, frequens ſenatus.id eſt,copioſus,& multus. Et quidem cum nomine collectiuo in ſingulari,cum cæteris uero in plurali:ut, Frequentes ciues,frequentes ſenatores.hoc eſt multi,& numeroſi. Veruntamen quum dico, Sis frequens, innuo actionem:quum dico,Frequens locus, paſſionem. Ille frequen-

ad decertandum cum altero, & ad uim alteri faciendam atque ad nocendum.

Corporeus, & Corporalis. CAP. XCVIII.

C*Orporeum eſt exiſtens ex materia, atque ſubſtantia corporea, & ediuerſo* Incorporeum: *ut lapis eſt res corporea, uirtus incorporea*. Corporale *uerò exiſtens in materia ſubſtantiaq́; corporea: & ediuerſo incorporale: ut* Domus, *fundus, mancipium, corporalia ſunt, non corporea:* Legatum, *hæreditas, iura, incorporalia ſunt, non incorporea.* Nanque *hic de qualitate agimus, quæ ineſt ſubſtantiæ, ibi de ipſa ſubſtantia: quas res diligentius exequemur in dialecticis noſtris.* Et *ſanitas, uires, pulchritudo bona corporalia appellantur, non corporea.* Præterea *(ut alia ratione hanc differentiam diſtinguamus) corporeus, & incorporeus non niſi cum hoc nomine* Res, *aut ſubſtantia iunguntur, aut ubi res ſubintelligitur: ut* Lapis *eſt res, ſiue ſubſtantia corporea, non autem eſt corporeus.* Virtus *eſt res in corporea, non autem uirtus incorporea,* Omnia *autem corporea aut tanguntur, aut uidentur. i. omnes corporeæ res, non autem ſic, res incorporeæ.*

De Laſſus, Laxus, Lapſus, Feſſus, Defeſſus, Fatigatus, Defatigatus. CAP. XCIX.

L*Aſſum, quod labore fatigatum eſt, tam animo, quã corpore: ideoq́; ad ea demum ſpectat, quæ laboris moleſtiam ſentiunt.* Laxum *uerò magis ad inanimata, quæ ſunt lenta, mollia, flexibilia, non dura, non rigida: ut,* Laxi *rudentes, laxi funes, laxæ cordæ.* Lapſus *à labendo, quod uel corpore, uel per translationem animo, & opinione labitur.* Feſſus *idem eſt, quod fatiga-*

tus ſiue animo, ſiue corpore. Defeſſus, *defatigatusq́;, qui ita feſſus, atque fatigatus eſt, ut non queat amplius, & ſæpe à labore, atque incepto quod inſtituerat, deſiſtat: ut* Lib. 3. *in* Bruto Cic. Et *ne defatigaretur, orauiſſent,* Et de Oratore: *Profectò nunquam conquieſcam, neque defatigabor antè, quàm illorum ancipites uias, rationesq́;, & pro omnibus, & contra omnia diſputandi percepero.*

Bonum, & Bonitas. CAP. C.

B*Onum generale nomen eſt, honeſta pariter, atque utilia complectens:* Bonum *animi, bonum corporis, bonum fortunæ.* Bonitas *uerò non (ut multi opinantur) idem, utique quod bonum, honeſtum, ſed idem quod benignitas.* A' *primo fit* Bonus *uir, bonus ſeruus, bonus iudex: id eſt, iuſtus, & exequens officij ſui debitum: ab hoc, bonus pater, bonus dominus, bonus* Deus, *bonus* Aeneas: *hoc eſt, benignus, & clemens, quam alteram iuſtitiæ partem eſſe conſtituunt, uocantes eandem* Beneficentiam. Nam *iuſtitiam partiuntur in duas partes* Iuſtitiam, *quæ eſt ſeueritas: &* Beneficentiam, *quam ego uoco* Bonitatē. Ergo *qui planè bonus eſſe uult, planeq́; iuſtus, bis bonus ſit neceſſe eſt.* Et *hoc quidem ad uirtutem pertinet.* Eſt *autem & alia bonitas, non ex indu-* De Offic. 3. *ſtria, ſed ex natura, tam homini, quam quibuſdam alijs rebus attributa.* Cic. Quæ *& bonitate naturæ multi aſſequuntur, & progreſſione diſcendi. id eſt, excellentia,* Cap. 1. *& dote naturæ.* Quintil. At *in ſolo fœcundo plus cultor quàm ipſa per ſe bonitas ſoli efficiet.* Non *dixit, plus bonitas cultoris, quam bonitas ſoli, quia excellens cultor induſtria ſit, non natura.* Nonnunquam *tamen* Bonitas *pro iuſtitia ſiue pro honeſto accipitur.* Cicer. de *Offi-*

cijs

cijs tertio : Quum enim bonitatem alicuius,fidemq; laudant, dignum eſſe dicunt, qui cum in tenebris mices. Quinti.in XII. *Quòd ſi in mediocribus etiam patronus conuenit hæc,quæ uulgò dicitur bonitas,cur non orator ille,qui nondum fuit,ſed poteſt eſſe,tam ſit moribus, quàm dicendi uirtute perfectus?* Nonnunquam *etiam* Bonum *accedit ad naturam uirtutis, & bonitatis.* Nam *quum dicimus de* Aequo,*& bono,non de rigore iuſtitiæ & de ſummo iure loquimur,ſed quaſi de bona æquitate.*

Lubricus. CAP. CI.

L*Vbricus locus eſt, in quo nequeas inſiſtere, nec ingredi, quales ſunt herbæ perfuſæ ſanguine (ut apud* Vergil.*de* Niſo, *&* Homerum *de* Aiace Oilei*)aut aliter humectatæ.* Marmora *læuigata, lapideſq; uel humore conſperſi,terra glaciata,aqua gelata, pauimenta,cæteraq; huiuſmodi, lubrica dicuntur.* Inde *per translationem adoleſcentiam uocamus lubricam, in qua qui ſunt,uelut in glacie facilè labuntur.* Anguilla *quoque, congrus,murena, & ſimilia lubrica ſunt.* Alio *tamen modo uidetur* Cic.*dixiſſe* Lubricos *oculos,& imitatus eum* Lactantius *in lib.de* Dei *opificio.*Ita *enim ait ille de natura deorum.*Sed *lubricos oculos fecit,& mobiles,ut declinarent,ſi quid noceret : & aſpectum quò uellent,facilè conuerterent.*Dicti *ſunt* Oculi *lubrici eo modo, quo à quibuſdam pes lubricus,pro eo quod eſt in lubrico.* Ita *oculi quaſi in lubrico poſiti ſunt, ut uix queant conſiſtere : quale eſt quum dicimus:* Spargo *humum floribus : pro eo quòd eſt ſpargo humi flores : &* Sterno *lectum pallio : pro eo quod eſt, ſterno pallium lecto.* Lib.2.

Aequalis,& Aequabilis, CAP. CII.

AEqualis, quid ſit, notum eſt, ut in illo: Sintq́; pares in amore, & æquales. Sæpe accipitur pro coætaneo, ſiue coæuo. Vt Vergil. Aequalemq́; ab humo miſerans attollit amicum. Cic. Ego Q. Maximum eum qui Tarentum recepit, ſenem adoleſcens ita dilexi, ut æqualem. Et iterum: Nec cum æqualibus ſolum qui pauci admodum reſtant, ſed cum ueſtra etiam ætate, atque uobiſcum. Aequabilis idem quod æqualis in priore ſignificato: ut idem, Non ius æquabile, quid utilitatis haberet, acceperat. Iterũ: Et uox reducitur in ſonum quendam æquabilem, atque conſtantem.

Li.5.Aen. In Cato. Maio. Eodẽ lib. De Inuen. lib.1. AdHer.li. 3.

Perfidus,& Infidus. CAP. CIII.

PErfidus, qui fidem uiolat: infidus cui non eſt fidendum. Hoc à fido deſcendit, quod habet primam longam, ſiue fido à fidus: illud à fides, quod habet primam breuem. Ideoq́; hæc duo adiectiua uario accentu efferuntur.

Moratus,& Morigeratus. CAP. CIIII.

MOratus, qui moribus bonis eſt præditus: Morigeratus, participium ex morigeror, quod eſt morem gero, id eſt, obſequor, & obedio. Vnde Morigerus, obſequens, obediens, & facilè morem gerens. Quod Accurſius non intelligens (quid autem intelligat, ſi ignorat, quid ſit morem gerere?) pro gloſſa ſcriptum reliquit, Soluat Apollo: quaſi aut ænigma eſſet, aut Apollo ſoluere ænigmata ſoleret magis, quàm proponere ſoluenda. Et alibi: Primipilus, inquit, nomen Græcum eſt.

Proteruus,& Procax,& Petulans. CAP CV.

PRoteruus, Procax, & Petulans, multum ſimilitudinis habent, & quaſi aliud alio magis increſcit, tã in factis, quàm in dictis. Tria hæc, tum quandam laſciuiam, libidinemq́; declarant, tum iniuriam: nam, & proteruam, petulantemq́; eodem loco de inhoneſta fœmina apud Cicer. legimus pro Cælio: Si uidua liberè, proterua petulanter, diues effuſè, libidinoſa meretricio more uiueret. Proteruam minore gradu, quàm petulantem ſignificauit. Petulans, pro libidinoſo, laſciuoq́; accipi notum eſt: ut, Petulansq́; iuuenta. Et Ouid.

Quinetiam ut poſſem uerbis petulantius uti,
Non ſemel ebrietas eſt ſimulata mihi.

Id eſt, laſciuius, & licentius. Procaces quoque meretrices legimus, qualis Bacchis Terentiana, cæteræq́; impudicæ mulieres, quæ pudori ſuo (quæ una dos fœminarum eſt) ne uerbis quidem mordacibus, ſimul & turpibus parcunt, à ſeipſis, ſuæq́; conditionis fœminis capientes principium. Proteruia, læuior quædam contumelia, Procacitas maior, Petulantia maxima. Cic. in Salluſt. Ne in idem incidam uitium procacitatis, quod huic obijcio. Et iterum: Non enim procacitate linguæ, uitæ ſordes eluuntur. Atque iterum: Nam quòd iſta inuſitata rabie petulanter in uxorem, filiamq́; meam inuaſiſti. Et iterum in eadem: Deſine bonos petulantiſſima inſectari lingua: deſine morbo procacitatis iſto uti. Sallu. in Cic. Grauiter, & iniquo animo maledicta tua paterer, Marce Tulli, ſi te ſcirem iudicio animi magis, quàm morbo petulantia iſta uti. Et iterum: Bibulum petulantiſſimis uerbis lædis. Hæc eadem nomina in factis quoque nonnunquam reperiuntur: ut ſi quis ambulans per impotentiam

In eadem.
In eadẽ.
In ead ẽ.

 mentis,

Verg. 1. Aen. In uada cæca tulit, penituſq; procacibus auſtris. Georg. 4.

mentis, obuium cubito feriat, aut contumelia ſibi cedere cogat, hunc proteruum dicimus. Et Verg. *Auſtros procaces uocat.* Et *ab eodem: -Hœdiq; petulci* Floribus *inſultent, dictum eſt, quòd hœdi ſoleant iniuriam facere, per animoſitatem quandam tranſcendendo ſepes, & in alia loca penetrando : quæ iniuria petulantia eſt.*

Orbus, & Cœlebs. CAP. CVI.

ORbus, *eſt quicunque aliqua re cara priuatus eſt.* Propriè *autem parens amiſsis liberis, quaſi amiſſa luce oculorum.* Vnde *illud frequens,* Parens *liberorum, an orbus ſit, plurimum diſtat.* Et *hinc orbitas, quæ eſt illa qualitas patrum poſt amiſſos liberos ut uxoris uiduitus poſt amiſſum maritum.* Quintil. *de patribus, in ipſos loquens pro uxoribus, ait,* Non *habet orbitas ueſtra lacrymas ſuper ardentes rogos, tenetis in concuſſam, rigidamq; faciem.* Contrarium *huic eſt, quum dicitur* Orbus, *quaſi orphanus, ut apud* Terent. Orbæ, *qui ſint genere proximi,* His *nubant.* Et *hinc* Orbitas *apud* M. Tull. *lib.* I I. *de* Orat. *quaſi orphanitas.* Deplo*rauit enim cauſam, atque orbitatem Senatus, cuius ordinis à* Conſule, *qui quaſi parens bonus, aut tutor fidelis eſſe deberet, tanquam ab aliquo nefario prædone diriperetur patrimonium dignitatis.* Cœlebs, *tam qui caruit ſemper uxore, quàm qui nunc caret : & inde cœlibatus.*

Quinti. lib. 5. cap. 10.
In Phor. act. 1. ſce. 2.

Diuturnus, Diutinus, Præcox, Serotinus, Præmaturus, Maturus. CAP. CVII.

DIuturnus, & Diutinus *nihil differunt.* Vtrunque *enim & in bonum, & in malum reperitur : & utrunque à* Diu, *ſiue* Diutius *uenit.* Sed *unum eo*

modo

modo formatur, quo à die Diurnus,*à nocte* Nocturnus: *alterũ quomodo à ſerò* Serotinus *à manè ſiue à* Matuta, *quæ dea eſt,* Matutinus:*utq; aliqui utuntur,à ueſpere ue ſpertinus.*De Diuturnus *plurima exempla ſunt.*De Diutinus *apud* Cic.*perpauca.* Ad Brutum *ſic ſcripſit:* Libertatis *deſiderio, odioq; diutinæ ſeruitutis.* Quint. *Non ſic confundunt obuior grauibus catenis colla ſtridentia,nec diutino ſquallore concreta facies.* Quia *dici* Serotinus *à ſerò, uideor ſignificaſſe* Serò *pro ueſpere, non pro eo, quod eſt tardè,ſiue poſt tempus.* Hæc *enim tria* Serò *ſignificat,quæ tamen penè idem ſunt.* Vna,*& uera ſignificatio eſt pro ueſpere, quod eſt poſt occaſum.* Altera *quæ hinc naſcitur,quæ eſt poſt tempus.*Quod *enim poſt ſolis lucem eſt,id uerè poteſt poſt tempus dici.* Cic.*quum accuſator* Milonis *identidem interrogans, inſtaret,quo tempore* Clodius *eſſet occiſus,urbanè reſpondit,ſerò.nõ tam horam intelligens,quàm tardius occiſum, & poſt tempus, quo debuiſſet occidi.*Tertia *ſignificatio eſt,pro tardè:ut apud* Senecam *in* Hercule *furente:* Epiſt.8. li.11.fam. epiſt. Quintil. li.6. ca.4.

Serò nos illò referat ſenectus.
N*emo ad id ſerò uenit,unde nunquàm.*
Cum ſemel uenit,potuit reuerti.

Serotinus *igitur quum à primo ſignificato (ut quibuſdam placet) uenit, qui dicunt* Horam *ſerotinam, tempus ſerotinum, pluuiam ſerotinam,tum à poſterioribus.* Appellamus *enim ut* Præcoces *uuas, præcoces ficus, præcocia poma, quæ ante legitimum, conſuetumq; tempus, ſiue citò matureſcunt, ita* Serotinas *uuas,ſerotinas ficus, ſerotina poma, quæ poſt legitimum tempus,conſuetumq; cæteris pomis, uel tardè matureſcunt.*

tureſcunt. Præcox *quoque ingenium per translationem dicimus,quod nimis citò maturitatem conſecutum, nimiſq; citò uidetur adoleuiſſe.* Ideoq; *ait* Quint.Illud *in-*
Li. 1.ca.4 *geniorum uelut præcox genus non temere unquàm peruenit ad frugem. id eſt, non ferè unquàm ad perfectionem,tanquam ad frugem, fructumq; peruenit.* Præcox *quaſi ante tempus excoctum.*Huic *ſimile ad diſsimile eſt,* Præmaturus, *quod eſt antè, quàm ſit maturus, & ante maturitatem:ut, Segetes præmaturæ, frumenta præmatura, poma præmatura. id eſt, nondum matura.* Et per *trãslationem,*Præmaturus *ſum militiæ,præmatura ætas, præmatura legatio,præmatura allocutio,præmatura poſtulatio,id eſt,immatura.*Quanquam Maturum *ipſum in frugibus propriè dicitur,& id uno modo:in perſonis uerò figuratè,& hoc duobus modis:*Vno *ſic:* Ego *ſum maturus audiendæ philoſophiæ,* Tu *es maturus rei militari.i.perfectionem temporis habeo ad hanc rem.* Vnde *ſenilis ætas uocatur matura , quaſi omnino perfecta, & tempus debitum aſſecuta.*Altero *ſic:* Ego *ſum homo maturus.i. perfectis moribus.& in hac ſignificatione non componitur.*Inde Matureſco,*maturus fio.*Et Maturo *maturas,maturum facio, uel perficio,atq; feſtino.*Vt Verg.
Aeneid.1. *Maturate fugam.-* Cic.*ad* Heren.In *ætate maturrima dixit: pro in ætate feſtinatiſsima.* Et Maturè *aduerbium,pro citò.*

Annus. CAP. CVIII.

ANnnus *eodem modo dicimus,quo* Diurnus: *Spatium diurnũ,ſpatium annuum, unius diei , uniuſ'ue anni.*Annuus *quoque quomodo* Quotidianus.
Georg. 1. Febris *quotidiana eſt quæ ſingulis diebus uenit.*Ita apud Vergi.

Verg.- Atque annua magnæ Sacra refer. Cereri. Id eſt, ſingulis annis. Et duo illi Epicurei philoſophi annua febri quo die nati fuerant, corripiebantur: qua febri & mortui ſunt, atque eodem quidem die. Dictum eſt ergo Annuũ. quaſi annuerſarium. Nã ut feſta, ita febres qui buſdam, quorũ etiam Auguſtus fuit, anniuerſariæ ſunt.

Capitalis. CAP. CIX.

CApitale odium, quod caput, & uitam alterius petit. Cicero: Cum is tribunus plebis capitali odio à Qu. Pompeio, qui tum erat conſul, diſsideret. De Amic.
Item Capitale ſupplicium, Capitalis morbus, qui caput alterius petit. Capitalis autem homo, capitale uitium, capitale peccatum, non quod petat alterius caput, ſed cuius caput, aut propter quod caput commitentis peti debeat ad pœnam: ut idem: Capitalis Etheocles, uel potius Euripides. Et alibi, Fieri ait in ciuitate uitia capitalia. De Offi. li. 3.

Meritorius. CAP. CX.

MEritoriam tabernam, diuerſorium, atque hoſpitium mercenarium uocamus, quò cuique introire licet dãti mercedem. Nam Merere, mercede operari, laborare, atque alteri inſeruire eſt. Ideoq; Merere, in militia eſt exerceri, propriè tamen ſpe ſtipendij, ac præmij, quod dicitur, Stipendia facere. Hinc Meretrices dictæ, ſuam & ipſæ militiam exercentes, ac ſtipendia ſua facientes. Et inde adiectiuum Meritorius, meritoria, meritorium: unde ſcorta maſcula, Pueri meritorij uocantur: nam puellæ non uocantur meritoriæ, quippe proprium ſuum habentes nomen, quod eſt Meretrix. Quidam aiunt hos pueros, dici Catamitos, quod mihi non uidetur, ſed potius Concubinos: Meritorij nanque,

ut meretrices, pretio merent. Cic. in Antonium: *Ingenui pueri cum meritorijs, ſcorta cum matribus familias uerſabantur.* Ingenuos *liberos dixit, meritorios: ergo non liberos: quos mango, qui ideo homines mercatur, ut uendat, commodare etiam abutendos pretio ſolet.* Siue *illi dominorum permiſſu, aut ipſi ſuo iure proſtant, appellamus* Corpus *meritorium tam puerum meritorium, quàm meretricem:* Orationem *quoque meritoriam, quaſi ulem, & male coemptam.*

ANNOTATIO.

*Rationem quoque meritoriam.) Variant hic omnia fere exemplaria, malim ego cum manuſcripto exemplari hoc modo legere: Orationem quoque meritoriam quaſi vilem & male cœptam. Lectionem hanc videtur etiam auctor Cornucopiæ probaſſe, qui magnam partem vocabulorum Laurentio acceptum ferre optimo iure poteſt.

Infenſus, & Infeſtus. CAP. CXI.

I*Nſenſus uehementer iratus, & odium gerens:* Infeſtus *uehementer moleſtus, atque in aduerſum uadens.* Inde Inſtare, *incurſibus crebris moleſtia afficere, &* Signa *infeſta, quæ in aduerſum tendunt: hoc eſt, uexilla in hoſtem euntia, ut moleſtiam inferant.* Moleſtare *autem rarius reperitur, quàm* Infeſtare. Modeſtinus *Iuriſconſultus ait:* Ab Aurelio Sempronio *fratre meo, neminem moleſtari uolo.*

Præſens. CAP. CXII.

P*Ræſens, non modò quod eſt huius temporis, ſed etiã alterius: ut* Cic. Ego *incolumitati ciuium primùm, & poſteà dignitati: ille præſenti potius dignitati,*
Lib. 12. *quàm futuræ conſulebat.* De *mortuo loquitur: ergo non*
cap. 10. *nunc præſenti, ſed tunc.* Quintil. *de ipſo* Cicerone *iam de*

functo

functo loquens ait: Poſteà uerò quàm triumuirali proſcriptione conſumptus eſt, paſſim qui oderant, qui inuidebant, qui æmulabantur, adulatores etiam præſentis potentiæ, non reſponſurum inuaſerunt. Præſentis potentiæ, quæ tunc erat præſens. Neque in præteritum modò, uerùm etiam in futurum: ut Horatius, De Art. poe.

Pleraque differat, & Præſens in tempus omittat:
Hoc amet, hoc ſpernat promiſſi carminis autor.

In præſens: id eſt, in ſuum tempus, ut dixi, & quando tempus dicendæ rei aderit: niſi accipiatur pro Impræſentiarum. Vt idem ſecundo Carminum:

Lætus in præſens animus, quod ultrà eſt, Ode. 16.
Oderit curare, & amara lento
Temperet riſu: nihil eſt ab omni Parte beatum.

Præſens quoque dicitur ſubitus, & non dilatus in alterum tempus. Vt Vergilius.

Præſentemq́; uiris intentant omnia mortem. Iuuenal. Aeneid. 1.
Pœna tamen præſens. Et, Præſens ultio. Vnde præſentiſſimum periculum, & Præſentiſſima medicina, remedium præſentiſſimum, uenenum præſentiſſimum, quod etiam præſentaneum uocatur. Præſentiſſimum, quia ſtatim aut ſanat, aut occidit. Et quoniam ea quæ præſentem uim, affectumq́; exhibent, præſtantiora, ac potentiora cæteris uidentur, ideo in hunc quoque ſenſum accipi ſolet: ut, Præſens animus, dicitur præſtans, atque excellens. Et præſens remedium, Præſensq́; uirtus, id eſt, potens. & in primis efficax. In rem præſentem, non tempus, ſed locum ſignificat. ut Cic. Offic. lib. I. Vt ſi conſtitueris cuipiam te in rem præſentem eſſe uenturum: id eſt, ad locum, de quo controuerſia eſt. Liu. lib. XXXVIII. Reſponderi Satyr. 1.

deri legatis utriuſque partis placuit, miſſuros ſe in Africam, qui inter populum Carthaginienſem, & regem in re præſenti diſceptarent. Idem libro XLVIII. *Eodem anno inter populum Carthaginienſem, & regem Maſtiniſſam in re præſenti diſceptatores* Romani *de agro fuerunt.* Valer. Max. *lib.* VII. Q. *Fabius* Labeo *arbiter à ſenatu finium conſtituendorum inter* Nolanos, & Neapolitanos *datus, quum in rem præſentem ueniſſet, utroſque ſeparatim monuit.* Ad tēpus, *duobus modis ſumitur.* Vno *ad conditionem temporis, neceßitatem, opportunitatem.* Cic. *pro* Mil. *Quàm ad tempus aptæ ſimulationes.* Quintil. *Fingere nimirùm ad tempus uidebor, & rem nimiùm manifeſtam imprudenter complorare.* Altero *ad ſpatium temporis: ut,* Silebo *ad annum, latebo ad tempus. id eſt, uſque ad annum, uſque ad tempus quodLib. 10. cap.4. dam, uel* In *tempus: ut* Quintil. *Optimum emendandi genus, ſi ſcripta in aliquod tempus reponantur, ut ad ea poſt interuallum uelut noua, atque aliena, redeamus. id eſt uſque ad aliquod tempus.* Nam *ſæpe ſubintelligitur* Vſque: *ut idem,* Neque *id ueteribus* Romanis *dedecori fuit: argumentum eſt ſacerdotum nomine, & religione durans ad hoc tempus ſaltatio. id eſt, uſq; ad hoc tempus.*

Stultus. Fatuus, & Stolidus. CAP. CXIII.

STultus, *qui imprudens eſt, & improuidus: multiq; non inſipientes homines aliquando ſtultè agunt,* Fatuus *planè inſipiens eſt, tractum à ſapore ciborum.* Nam *cum illi non ſapiunt, fatui dicuntur:* Ita *homo qui non ſapit, fatuus uocatur.* Martialis.

Lib. 13. epig. 13.

Vt ſapiant fatuæ fabrorum prandia betæ,
O' quàm ſæpe petet uina, piperq; coquus.

Melior

Melior huius uocabuli uidetur hæc cauſa, quàm ea quæ quibuſdam placet, fatuos dictos, qui furore quodam (quali uxor regis Fauni Fatua *nomine, corripi ſolebat) futura prædicunt: ut illa faciebat.* Stolidus *eſt, qui proximè accedit ad naturam ſenſumq́; pecudum.*

Beatus. CAP. CXIIII.

Beatus, qui rebus omnibus ad uitæ uſum, ornatumq́; ſpectantibus abundat. Ideoq́; locupletes ſanè omnes Beatos *uocamus, ut apud* Iuuenalem: *- Vetulæ ueſica beatæ.* Et Cice. *Sint florentes, ſint beati.* Et alibi: *Crotoniatæ quondam quum florerent omnibus copijs, & in* Italia *quum in primis beati numerarentur.* Vnde apud inferos in Elyſiis campis beati uocantur, *& à nobis qui apud ſuperos uiuunt: ut penè idem ſint* Felices *&* Beati, Felicitas *&* Beatitudo, Felices, *inquam, omnium bonorum compotes. Sunt & aliæ res pro ſua quæque natura beatæ, feliceſq́;, ueluti de uoce apud* Quintilianum *Ornata erit pronũtiatio cui ſuffragatur uox facilis, magna, beata, flexibilis, firma, dulcis, durabilis, clara, pura, ſecans aera, auribus ſedens.* Beata *dixit pro eo quod eſt plena, & perfecta.* Et alibi: Nam uocis, *quantum in nullo cognoui felicitas.*

Satyr. I. De Inué. li. 2. Lib. II. cap. 3.

Mollis homo, Molle opus. CAP. CXV.

Mollis homo dicitur, & molle opus: hoc in laudem, illud in uituperationem. Verg.

India mittit ebur, molles ſua thura Sabæi.
Excudent alii ſpirantia mollius æra: (Idem.
Credo equidem uiuos ducent de marmore uultus.

Georg. I. Aene 6.

Quod non ſine ratione factum eſt. Nam qui non fuerit

*ſeuerus,fortis,& conſtans,& in morem rei duræ patiens,reſiſtensq́; fortunæ uel aduerſæ, uel blandæ, hic mollis eſt,ſimilis ceræ,& tenellis plantis:quum præſertim qui mollicula membra habent,ferè molli ſint mente, ut pueri,fœminæq́;.*Contrà *autem milites,nautæ, agricolæ,ut corpore, ita animo indurati putantur.*Hoc *igitur modo* Mollis *accipitur in uitium.*In *laudem uerò, quod ut uitio datur durum,ut* Durus *cibus,durum cubile, durum ſolum,ita durum ingenium, ueluti durus equus ad domandum,durum ingenium ad docendum, & ad(ut ſic dicam)ſculpendum: eadem ratione* Molle *dicetur,quod non eſt durum, eritq́; laudabile,*Quint.*de ſignis loquẽs, inquit:* Illius *opera duriora,huius molliora.* Dicuntur *autem* Signa, *opera ſculptilia, ſiue fuſilia, ſiue cætera eiuſmodi ad effigiem animalium fabricata quemadmodum tabulæ, opera pictorum.Siquidem in tabulis antiqui pingebant, non in parietibus.*Hæc *talia magis dicentur mollia,quæ fiunt,quàm ingenium,quod facit.*

Crudus. CAP, CXVI.

CRudus *uocatur,non qui cibum indigeſtum habet in ſtomacho, ſed qui ægrè, difficileq́; digeſtibilem,& à quo offenditur,tanquam nimio,uel tanquam noxio,ut* Cic.*de* Roſc.*Qui in cœnam non ueniret, quòd eſſet crudior.*Et Quint. Crudo *oratori declamandum non putat.* At *cibo indigeſto ferè & oramus,& negotia agimus,uel magis quàm digeſto. Siquidem digeſto,& modificato cibo, iterum refici malumus,quàm cætera facere.* Appellamus *autem* Hominem *crudum. præſertim qui eſt truci aſpectu,quòd eius aſpectu oculi noſtri offenduntur, ut ſtomachus cruditate cibi: uel*

quod

quòd facies crudum habentis animum inſuauis, & fœda eſt, ut facies crudum ſtomachum habentis, ſiue crudum cibum in ſtomacho. Eſt etiam Crudum idem quod recens: unde Crudus dolor, crudum uulnus. Et Recrudeſcere dolor, & uulnus dicitur, quaſi renouari. Et cruda poma dicimus, quæ non ſunt matura: Cice. Quæ cruda ſunt, ui auelluntur: quæ autem cocta, & matura, decidunt.

QVARTI LIBRI FINIS.

LAVRENTII VALLAE

IN QVINTVM LIBRVM ELEGANTIARVM

PRAEFATO.

TERTIVS iã mihi, & propè quartus annus agitur peregrinanti ſemper & per omnia maria, terraſq; uolitanti proxima etiam æſtate, & quidem tota, militiam experto: quod utrum honeſtiore, an magis neceſſaria cauſa fecerim, haud equidem ſcio. Illud tamen uel me non affirmante, indubitatum cunctis eſſe non ambigo, quæ maxima, atque adeò ſola ſtudiorum præſidia ſunt, ea mihi omnia defuiſſe, literatorum conſuetudinem, librorum copiam, loci opportunitatem, temporis ocium, ipſam poſtremò animi uacuitatem. Quorum ſingula quum plurimum incommoditatis afferant, quum deſunt, quid tandem putandum eſt, uniuerſa feciſſe? Tametſi repugnauimus aſsiduè, & quoad

licuit

licuit neceſsitatibus reluctati ſumus. Inter nauigandum, peregrinandum, militandum, frequenter ad ſtudia reſpeximus: ita ut ſi nihil lucri in literis (quod optabamus) certè (quod proximum eſt) nihil damni faceremus: quod ſi non contigit, iacturam hanc multarum rerum notitia, quas uel uidimus, uel ſumus experti, fortaſſe penſabimus. Hac enim præcipuè uia Homerus informandum eſſe uirum ſapientem præcipit, Vlyſsis exemplo. Ita nanque Odyſſeam inchoat:*

Dic mihi Muſa uirum captæ poſt tempora Troiæ,
Qui mores hominum multorum uidit, & urbes.

Quanquam quid tergiuerſamur, quid blanda, aut inani excuſatione nos fallimus? qualeſcunque redierimus, nihil tamen quo dotem filiæ iam me abſente adultæ ampliare queamus, attulimus, & collocādi iam tempus eſt, ſatiusq́; multò quàm primùm nuptui dare, quàm diutius cuſtodiendo, prudicitiæ periculum adire. Mira enim eſt puellæ, uel procorum, uel amatorum multitudo, Ipſa quoque teneri amplius non uult. Et (quod me ualde ſolicitum facit) alios magis incipit amare, quam patrem. Quare non uacat comparare plura, quò ſplendidius, ac magnificentius collocemus. Sex nanque talenta, quæ ante profectionem noſtram parta: ac repoſita erant, in dotem dabimus: quod quum ſatis eſſe debeat, tamen plus eſt, multo quod poſt hac temporis acceſsione adijcere poſſemus. Et certè ſimilia impedimenta (ut de morte taceam) extimeſcenda ſunt. Ne fortè (quod Dij omem auertant) uel abſente patre, uel mortuo, filia (ut quæ ea ætate, atque adeò ea mente ſit) proſtet. Sfifficiant igitur huic operi quatuor ſuperiora uolumina, quintumq́; hoc de uerbis, accedente

ſexto

ſexto de notis auctorum. Quòd ſi *etiam plura ſcribendi facultas, tempusq́; ſuppeteret, neſcio an faciendum putarem: cum ſciam, ea quæ uel optima, atque pulcherrima ſunt, niſi compendij gratia iuuentur, ut pontificales olim cœnæ, longitudinis faſtidio laborare: ſimulq́; huius de qua loquor, materiæ, neminem (de prudentibus loquor) uniuerſum corpus aggredi eſſe auſum, ſuam ſibi unuſquiſque particulam ad ſcribendum delegit, ſiue ne longiore opere legentibus faſtidiū moueret (quod enim uocabulum non ſuam habet in ſignificando elegantiam?) ſiue immenſitatem, infinitatemq́; uoluminum ueritus.* Quibus *rebus me quoque motum fuiſſe fateor, cùm mea ſponte, tum illorum exemplo maximè, ne ſemper imperfectum, ne ſemper incluſum habere, ne ſemper efflagitantibus opus negare uideamur: ne'ue quibus obſequi, & à quibus laudum ſuffragia nanciſci cupimus, eiuſdem iuſtæ querelæ, iuſtæq́; uituperationis materiam prebeamus.* Tum *eò quòd inſidiatores, & fures re expertus (ut ſecundo libro dixi) cauere debeo, quos nunc multò plures eſſe, ac fore amici oſtendunt: quæ cauſa* Priſciano *(ut ipſe teſtatur) fuit, ut feſtinantius opus illud de arte* Grammatica *ederet.* Hac *eadem nos cauſa, & cæteris, quas enumerauimus, ſumus adacti non modò ut feſtinantius libros noſtros, uerum etiam ut pauciores ederemus.* Et *illi tantùm æmulorum inſidiæ nocebant, mihi etiam præter cætera fautorum, atque amantium ſtudia nocent.* Tradatur *ergo aliquando uiro puella, contenta hac (quantulacunque) dote.* Non *enim formoſam eſſe credibile eſt, quæ maritum: niſi magnitudine dotis conciliante, non inuenerit, uirgo præſertim.* Maritum *autem*

Priſc. in præfa. magni operis,

puellæ cœtum literatorum intelligimus, à quo ſanctitatem uxoris, pudoremq́; & cuſtoditum eſſe cupimus, & cuſtodiri debere teſtamur. Sed ad promiſſam uerborum diſputationem (cuius hoc libro locus eſt) deſcendamus.

Diſco, Ediſco, Dediſco, Dedoceo, & Inſtruo. CAP. I.

DISCO, & *Ediſco manifeſtè differũt. Nã* Diſcere *eſt, ut intelligas:* Ediſcere *uerò, ut memoriter cõplectaris.* Ideoq́; *caput apud* Quintil. *quod inſcribitur*
Lib. 2. ca. 8. de Ediſcendo, *ita incipit:* Illud *ex conſuetudine mutandum prorſus exiſtimo in his, de quibus nunc diſſerimus, ætatibus, ne omnia, quę ſcripſerint ediſcant, & certa, ut moris eſt, die dicant.* Dediſco, *quod didici obliuiſcor.* Dedoceo, *te oſtendo falſum eſſe quod doctus es, docens quod uerum eſt: ut apud eundem in*
Cap. 3. *ſecundo:* Et *quidem dedocẽdi grauius, ac prius, quàm docendi.* Illud, *quo quidem utuntur,* Inſtruo *(quale eſt,* Inſtruam *te in uia hac, qua gradieris) nobis apud idoneos*
Pſal. 31. *auctores incompertum eſt.* Dicimus enim Inſtruo *claſſem, inſtruo aciem, inſtruo cauſam, inſtruo militem: non autem diſcipulum, aut mentem alicuius, niſi eo modo, quo inſtruimus ea, quæ dixi.*

Excogito, Reperio, Inuenio, Offendo, Nactus ſum. CAP. II.

EXcogitare, *eſt per cogitationem inuenire, idq́; ad res tantùm incorporeas pertinet: ut,* Excogitauit *argumenta, rationes, figuras, cauſas.* Eſt *ergo*

Excogi-

Excogitare, & Inuenire, conſilij: Reperire uerò fortunæ. Vnde Ouid. -Tu non inuenta reperta es. Sed iam uſus obtinuit, ut idem ſit reperio, quod inuenio. Eſt autem Inuenire uel conſilio, uel caſu, ſiue corporea, ſiue incorporea reperire. Offendo ferè quod reperio, neque ſolùm reuertendo, & ad ſtatum rerum publicarum, uel priuatarum pertinet: ut Offendes Rempublicam perturbatam conſilijs nepotis mei: Verum etiam ſine his, ut idem Ci. Sed tamen neminem tam maleficum offendi, qui illum negaret Antonij dignum ſenatu. Nactus ſum etiam pro inueni, ſeu reperi, frequenter accipitur. Vt idem in Paradoxis: Eum tu hominem terreto, ſi quem eris nactus, iſtis mortis, aut exilij minis. Et de Senectute: Vitis quidem, quæ natura caduca eſt, & niſi fulta eſt, fertur ad terram, eadem ut ſe erigat clauiculis quaſi manibus, quicquid eſt nacta, complectitur.

Lib. 2. Meta.

Ci. in ſom. Scip.

Deſipio, Deſipiſco, & Reſipiſco. CAP. III.

DEſipio, ſiue deſipiſco ſignificat, uel quòd aliquid à communi ſenſu, ſapientiaq; minus habeo, uel quòd à meo ſenſu deſtituor. Quod ferè uitium aut ex ætate uenit, aut ex morbo, aut timore, aut amore, aut ſimili aliquo affectu. Cuius contarium eſt Reſipiſcere: & ſenes quidem iam dementes nunquàm reſipiſcunt, cæteri autem reſipiſcere, id eſt, ad priorem mentis ſtatum, uel ad meliorem mentem redire ſolent. Terentius: -Multo omnium nunc me fortunatiſſimum.
Factum puto eſſe gnate, quum te intellego Reſipiſſe.

In Heauton. act. 4. ſce. 8.

Prohibeo, & Inhibeo. CAP. IIII.

PRohibeo uel generale nomen eſt, uel ante rem inceptam. Inhibeo autem re iam incepta. Illud ue-

tat, ne quid facias, uel ne quid incipias: hoc ne pergas ire, deſiſtaſq; ab incepto. Vergilius:

Aeneid. 1. Quod genus hoc hominum? quæ'ue hunc tā barbara morem

Aene. 12. Permittit patria? hoſpitio prohibemur arenæ. Idem:
Parcite iam Rutuli, & uos tela inhibete Latini.

Vtor, Fungor, & Fruor. CAP. V.

VTor, & Fruor apertè differunt, ſed non ea ratione, qua quidam uolunt, omnia ſua imperitia confundentes, qui aiunt nos Vti humanis, Frui uerò diuinis: imò & diuinis utimur, & humanis fruimur. Quis enim mihi uſum diuinorum interdicat? quis rurſus uetet me frui rebus meis, labore, & induſtria paratis? Aut quis dicat me frui ſacris, cum in illorum uerſor uſu, atque adminiſtratione? Vel quis neget, quum uoluptati operam do, me frui his rebus, unde capio uoluptatem? Quòd ſi dicerent, debere nos frui rebus diuinis, uti uerò humanis (quanquàm ne in hoc quidem illis accedo) fortaſſe audirem. De rebus enim, non de uerbis diſputarent. Nunc uerbum exponunt, non res. Sed hos cum ſua imperitia, & (quod fœdius eſt) cum ſua pertinacia relinquamus. Vti igitur eſt alterius rei gratia: Frui nullius, ſed (ut ſic dicam) propter ſe. In illo iter eſt, in hoc meta. Hoc alterius finis, ad quem illud tendit. Qui hoc habet quieſcit, & contentus eſt: qui utitur, nunquàm contentus eſt, ſemperq; ulterius tendit. Ideoq; reprehenſus eſt Annibal, q cùm poſſet uti Cannenſi uictoria, frui maluit. Liu. 3. de cad. lib. 2.
Vtor armis, utor domo, utor libris, utor ſtudio, diligentia, operaq;, ut ex hoc poſteà emolumenti aliquid boniq; conſequar. Fruor bonis meis, fruor tuo aſpectu, tuo

collo-

colloquio,tuo cantu, hoc eſt,delectationem, uoluptatéq́; percipio ex hac re, atque ex huius rei uſu. Nonnunquam *eadem re duo pariter, hic utitur,ille fruitur: ut ſi alter ad focum ſedeat ſanitatis cauſa, alioqui id non facturus, alter uoluptatis: hic non tendit ultrà, ſed apud finem ipſum quieſcit: ille non contentus præſenti conditione, ad ulteriora tendit:qualis* Annibal *ſi fuiſſet, nec tam præſenti uictoria requieſcere, quàm progredi maluiſſet,non cum* Maharbal *ſcire uincere,ſed uictoria neſcire uti dixiſſet:i. qui frui illa,q̃ uti maluerat.*Dicimus *tamen nonnunquam* Vtimur *pro* Fruimur*, uerecundiæ cuiuſdam cauſa: ut,*Vtor *pane triticeo, utor palmulis, utor ficis, quaſi uiuendi potius cauſa edamus,quàm edendi cauſa uiuamus.*Denique Frui *eſt delectationem capere ex utendo.*Itaque *in idem recidunt,idemq́; efficiũt* Frui, Delectari,Voluptatem *capere.* Quò *fit, ut non fuerit cauſa,cur recentiores hoc uocabulum* Frui*, unde uenit* Fruitio*, ſolis rebus diuinis dare uoluerint.* Habet *enim hoc uerbum duo ſupina,* Fruitum*, &* Frctum*: quorum primum uix in uſu eſt, niſi apud eos, qui uerborum nouitatibus & gaudet,& gloriantur. Secundum ſignificat confiſum: ut,*Fretus *fortaſſe familiaritate, quæ eſt ei tecum,auſus eſt confiteri.* Adiungimus *etiam alterum uerbum ad perſonam(de* Vtor *dico)ſignificatq́; conuerſor & opera utor.*Idem Cicer.*ad* Cælium:Fabio *uiro optimo, & homine doctiſſimo, familiariſſimè utor.* Et *inde fit* Vſus*: ut,* Vſus *mihi fuit tecum:id eſt,conuerſatio,familiaritas,& conſuetudo.* Quintil. Mulierem *cum qua longa conſuetudo, ſeu longus illi fuerat uſus.*Atque *quia ſolemus aliqua re ideo uti, ut ex ea fructum percipia-* Epiſt. 13. li.2. epiſt. fam.

muſ, factum eſt, ut dicamus Vſum *pro utilitate, & fructu, tam in ſingulari, quàm in plurali: quorum exemplorum plena ſunt omnia.* Fungor *aūt idē eſt, quod officium, munusq; ago: ut,* Fungor *magiſtratu, fungor prætura, fungor legatione, fungor officio delegato, fungor munere iudicis.* Fungor *autem uita, quod fungor officio uitæ, & munere adminiſtrandi, gubernandiq; corpus: munere, inquam, aſsignato nobis ab imperatore* Deo. Inde Defunctus *eſt uita: id eſt, finiuit officium uitæ.* Vergilius:

Aeneid.6. O' *tandem magnis pelagi defuncte periclis.* Titus Liu. *Defuncta morbis corpora ſalubriora eſſe cœpere.* Defunctus *periculis, quòd finita ſunt pericula: & defuncta morbis corpora, quòd finiti ſunt morbi corporum.* Legimus *etiam* Defunctus *morte, i. mortem finiuit.* De Potior *dixi alio loco.*

Sto, Sedeo, Sido, Siſto, & Stator. CAP. VI.

STare, *eſt non ire, in his duntaxat, quæ eunt ſine pedibus, aut quæ erecta non ſunt: ut.* Nauis *ſtat, flumē ſtat, currus ſtat, ſol ſtat, unde eſt* Solſtitium, & Iuſtitium, *quia ius ſtat, forumq; clauſum eſt.* Anguis *etiā & piſcis, & lacertus, & auis in aere ſtant.* Quædam *ediuerſo dicuntur* Stare, *quàm erecta ſunt, quandiu non cadunt, ſed hæc ferè ſunt inanimata: ut,* Arbor *ſtat, ſimulacrum ſtat, domus ſtat, columma ſtat.* Quædam *uerò non dicuntur* Stare, *niſi nec eant, & erecta ſint: ut* Homo, *equus, uolucrisq; ſtat.* Nanque *homo quum ſedet, & equus quum recumbit, & auis quum cubat, non ſtant, nec tamen eunt.* Illud *tamen notandum aliter dici* Sedere *de hominibus, aliter de auibus.* Nam *cætera non ſedent, niſi*

ſimia,

ſimia,& ſi quid eſt ſimile.Ipſum uerò Sedere auium, eſt in loco altiori eſſe:ut Paſſer ſedet in tecto,hirundo ſedet in pertica, cornix ſedet in arbore:nec rectè dixeris, Stat in arbore:ſed tali potius quodam modo cornix ſtat, non cubat. Verg.

Alitis in paruæ ſubitò conuerſa figuram, Aene. 12.
Quæ quondam in buſtis,aut culminibus deſertis
Noctè ſedens,ſerum canit importuna per umbras.

Quintil.*Vt ſi quæratur, an ſit credibile ſuper caput Valerij pugnantis ſediſſe coruũ,qui os,oculosq; hoſtis Galli,roſtro,atque alis euerberaret.*Denique eodem modo *dicitur Sedere auis ſupra rem quampiam,ut homo ſuper equum aut iumentum : qui tum ſuper equum eſt, non dicitur Stare,aut manere, ſed Sedere, quocunque modo, aut quocunque corporis habitu, geſtuq; compoſitus ſit. Sidere autem à Sedere multum diſtat. Eſt enim Sidere deorſum deſcendere,peſſumq; ire.* Verg. Lib. 2. ca. 4.

Sedibus optatis gemina ſuper arbore ſidunt.

Id eſt,ab alto demittũtur.Vnde Subſido,Deſido:ut Oui. -Subſidere ualles. Et Lucam.*Subſedit dubius.* Nam *(ut ego ſentio)à Sedeo præteritum mutuatur.* Inde *Inſido quoque inſedi,&* Reſido *reſedi,Aßido aſſedi. Siquidem Aßidere eſt apud aliquem, ut ægrotum,ut regem, ſedere.Cum enim Salluſtius inquit, Poſtquàm Cato aſſedit: magis ab Aßido, quàm ad Aßideo præteritum hoc eſſe, ſignificato poteſt eſſe documento.Vt autem à Sedeo diſtat Sido,ita à Sto Siſto:ut,Siſte lacrymas,ſiſte fugam,ſiſte gradum:id eſt,fac ſtare gradum, ſtare fugam, ſtare lacrymas.* Atque *ut illa ſuperiora idem præteritum habent,uel alterum ab altero mutuum ſumit: ita hæc duo* Metam.1. Lib.1. In Catil.

idem ſupinum,uel ſiſto, à ſto,uel ſto à ſiſto accipit,quod eſt Statum.Vnde fit Stator,quod magis à Siſto, quàm à
Liui. li. 1. ab urb. *Sto deſcendit:ob idq; Iupiter Stator uocatus eſt, qui Romulum orantem,ut fugam ſuorum ſiſteret audiuit. Quare neſcio,cur Hieronym.contra Iouinianum dixerit, Offendet Iouem Statorem,qui libenter ſederit. quaſi Iupiter Stator à ſtando dicatur,& non à ſiſtendo. Nimirũ oblitus hiſtoriæ eſt,ut ſuper Ionam,fabulæ : ubi ait, Ex Ioppe Iudææ portu Andromedam à Perſeo liberatam. In quo eorum manifeſtus eſt error : qui quum legunt, quòd Ionas ſurrexit,ut fugeret in Tharſis,& uenit Ioppen,opinantur hanc eſſe Andromedæ urbem,quum ſit in India ciuitas Tharſis,unde illa fuit,ut ipſe quoque Hieronymus meminit.Ouidius libro I.de Arte amandi.*

Perſeus Andromeden nigris portauit ab Indis.

Et Sappho ad Phaonem:

Candida ſi non ſum, placuit Cepheia Perſeo
Andromede patriæ fuſca colore ſuæ.

Eadem obliuio eiuſdem fuit,quòd Gallos matris Deũ in Oſee ait eſſe ex gente Gallorum, qui à Romanis ob ignominiam illius nationis uindice animo effœminantur quum à Græcis hoc anteà,ut tunc,fuerit factitatum.Siſtere dicimus etiam pro repræſentare, & præſentiam corporis exhibere,dictum ab eo quòd non tantùm comparere quis debet,niſi & manſerit: unde de iudicio ſiſti, hoc
Epiſt. 16. lib. 3. *eſt de ſiſtendo aliquẽ in iudicio.Cic.ad Att.Des operam id quod mihi affirmaſti,ut te ante Calendas Ianuarias, ubicunq; erimus,ſiſtas.Et hinc ſtator, nuncius, tabellarius'ue conſulis.Idem de Offi.lib.III. Vas factus eſt al-*
Aeneid. 2. *ter eius ſiſtendi,ut ſi ille non reuertiſſet,moriendum eſ-*

ſet ſibi. Vergil. -*Et patrio te limine ſiſtam.*

*Notatur à Laurentio Hieronymus, quod in libris aduerſus Iouinianum ſic Iouis ſtatoris fecerit mentionem, velut à ſtando dictus ſit, & non potius à ſiſtendo. Quaſi vero illic hoc agat Hieronymus, vnde dictus ſit Iuppiter ſtator, ac non magis ridendi Iouiniani quæſiuerit anſam. Niſi forte cum ſcribit Martialis.

Dicemus ficus quas ſcimus in arbore naſci.
Dicemus ficos Cæciliane tuos.

Vere ſenſit hanc eſſe vocum differentiam. Et tamen ſiue à ſiſtendo deducitur ſtator, ſiue à ſtando, nihil eſt in quo reprehendas Hieronymum. Quid enim eſt aliud ſiſtere, quam facere vt ſtet aliquid? quod enim Græcis vnica vox declarat. ἱστάναι, id Latini duabus explicant, ſed inter ſe cognatis. Proinde cum Iuppiter ſit ſtator, hunc offendere videtur qui ſedere gaudeat. Atque hæc qualiſcunque vocum ac rerum affinitas ſatis erat captandi riſum.

Appeto, & Expeto. CAP. VII.

APpeto cum affectu: Expeto *cum ratione.* Appeto *qualiacunque:* Expeto *honeſta, planeq; bona.* Vn*de de rebus expetendis ſcripſere philoſophi, quæ ſcilicet peti debent: non autem de* Appetendis: *ex quo deriuatur* Appetitus, *qui immenſa, & immoderata cupiditas dicitur.* Quare *qui dixit,* Omnia *bonum quoddam appetere uidentur, mallem dixiſſet* Expetere.

Vendico, & Vindico. CAP. VIII.

VEndico idem eſt quod (ut ſic dicam) approprio, ac meum eſſe dico. Quintilian. *Circo uſitatum nomen* Pœni *ſibi uendicant.* Et *iterum:* Ruſticus *petit partem bonorum, orator ſibi totum uendicat.* Et *ferè hoc uerbum poſtulat datiuum, & hunc frequentiſſimè ex pronominibus primitiuis: ut,* Hunc *agrū ego uendico mihi, tu uendicas tibi, frater uendicat ſibi.* Vindico *ulci*

ſcor, unde Vindi*cta, quoties iniuriam, contumeliam'ue illatam punio.* Interdum Vindico*, idem quod ab iniuria, contumeliam'ue, ſiue iactura facienda, defendo.* Cice. pro M. Marcello: N*obiliſſimamq́; familiam iam ad paucos redactam penè ab interitu uindicaſti.* Idem de Senectu*te:* Et *eſt ſenectus natura loquacior, ne ab omnibus eam uitijs uidear uindicare.* Vit*ijs, id eſt, uituperationibus, quemadmodum criminibus, pro criminationibus.* Dicimus Vindicare *in libertatem, aut in ſeruitutem, quaſi aſſerere in libertatē, aut in ſeruitutem: non (ut quidam uolunt)* Vendicare*: ut* Liuius *lib.* XXIII. *Intermori uehementioribus, quàm quæ pati poßit, remedijs ciuitatem ſinere in ipſa uindicta libertatis perituram.* Et *in ſecundo:* P*ræmium indici pecunia ex ærario, libertas, & ciuitas data.* I*lle primùm dicitur uindicta liberatus.* Q*uidam* Vindi*ctæ quoque nomen tractum ab illo putant:* Vindicio *ipſi nomen fuiſſe.* Ego *neſcio an uendico reperiatur, ſed tantùm uindico.*

Explodo, Complodo, Supplodo. CAP. IX.

EXplodo *non tantùm ſignificat eijcio, ſed eijcio manibus, & quidem cum ſono pulſantibus, qualiter quempiam è domo, è theatro, ex aliquo concilio iniectione manuum, atque pulſatione eijcimus.* Q*uod apparet ex alijs à plodo compoſitis.* Complodo*, &* Supplodo*.* E*ſt enim Complodere aduerſas manus inuicem collidere, quod fieri pluribus de cauſis ſolet: uel ad teſtificandum, more fœminarum dolorem: uel præ gaudio: uel per ſubitam admirationem: uel ſi quæ ſunt aliæ cauſæ.* Sup*plodere eſt pedem terræ incutere, quod interim ſolet in oratore laudari.* I*taque quum dicit* Cic. Q*uoniam* Pyr*rhonis*

De Offic. libro. i.

rhonis, Ariſtonis, Herilli iampridem exploſa ſententia eſt: appoſitiſsimo uocabulo (ut ſemper) eſt uſus. Non enim dixit eiectam ſententiam eo modo, quo cætera eijciuntur, ſed quaſi pulſatione manuum, tanquam ipſi illi huius ſententiæ auctores è cœtu, ab ipſo cœtu, iniectis in eos manibus, eiecti ſint, ut apertius alio loco indicat: Hiſtrio ſi paulum ſe moueat extra numerum, aut ſi uerſus pronuntiatus eſt una ſyllaba breuior, aut longior, exibilatur, & exploditur. In Para.

De Dico, & quibuſdam deriuatis ab eo. CAP. X.

Dicere propriè eſt oratorum, & eleganter, facundeq́; loquentium. Quintil. lib. X. Nam mihi nec dicere quidem uidetur, niſi qui diſpoſitè, ornatè, copioſeq́; dicit. Cice. de Offi. Vt non modò Græcarum literarum rudes, ſed etiam docti aliquantulùm ſe arbitrentur adeptos & ad dicendum, & ad iudicandum. id eſt, in oratoria arte, & in philoſophia. Omnes ferè codices habent Diſcendum pro Dicendum. Quod exemplum ideo ſubieci potiſsimum, ut uulgus emendarem. Vnde Dictio uocatur, oratoria & facunda oratio. Nam ab illo generali huius uerbi ſignificato fit Dictio, quæ eſt uocabulum, ſiue uerbum. Ex hoc ipſo uerbo Dico, duo frequentatiua oriuntur, Dicto, & Dictito: ſed poſterius potius frequentatiuum eſt, & idem eſt quod frequentibus temporibus, frequentibusq́; locis dico, & narro. Alterum autem eſt, quod dico, ſi id alter ſcribens excipiat, & manu, ſtyloq́; notet: ut Cicero ad Atticum quadam epiſtola teſtatur ſe illam non ſcripſiſſe, ſed reparandi lateris gratia obambulantem dictaſſe. Et Quintilianus delicias dictandi appellat, ſentiens delicati, non laborioſi eſſe dictare, In præf. li. 1. Epiſt. 23. lib. 9. Lib. 10. cap. 3.

nec

nec accuratè dictando ſcribi. Ita dicta ſunt Dictito, & Dicto, à Dico, ut Ventito, & Aduento à Venio, & eadem penè ratione ſignificant. Nam Ventitare eſt frequenter uenire: Aduentare uerò proximum iam eſſe ueniẽdo. Victitare autem eodem modo dicitur, ſignificatq́; non frequenter uiuere, ſed ueſci, & quaſi uictu uti, ſiue tali genere uictus frequentiſſimè, & ferè ſemper uti: ut: Sarmatæ uictitant lacte. Dictum, & Dicta, de omni ſermone intelliguntur, ſed ſpecialem quoque ſignificationem habent pro dicaci ſermone: unde dicta eſt Dicacitas,
Lib.6. .cap.4. *quam Quintilianus ita definit: Dicacitas ſine dubio à dicendo, quæ ex omni genere communi dicta eſt. Propriè tamen ſignificat ſermonem cum riſu aliquos inceſſentem, Ideo Demoſthenem urbanum fuiſſe dicunt, dicacem negant. Dicacitas igitur (ut dicebam) ſermo cum riſu*
Philip.12 *aliquos inceſſens, Dictũ uocatur, quod Græcè σκῶμμα dicitur: quale eſt Ciceronis: Niſi fortè iure Germanum Cimber occidit. Germani, quos Francos nunc dici Hieronymus ait, & Cimbri, nationes ſunt olim inter ſe diſſidentes. Cicero autem de quodam, cui nomen erat Cimber, à quo frater occiſus eſt, loquitur, captans riſum ex hac ipſa ambiguitate ſermonis. Et illud Terentiani Thraſonis in adoleſcentulum, quod Gnatho uetus di-*
In Eunu. act.3. ſcę 2. *ctum credidiſſe ſe ſimulat, id eſt, ueterem facetiam, ac uetus ridiculum.*

Lepus tute es, & pulpamentum quæris.

Valerius Martialis ad Domitianum:

Li.1.epig.5. *Conſueuere iocos ueſtri quoque ferre triumphi,*
Materiam dictis nec pudet eſſe ducem. Qualia autem ſunt dicta, quæ ipſum triumphantem milites iaculari ſole-

ri ſolebant, illud quod Cæſari dictatori fuit decantatum, erit exemplo: Sueto. in Cæſa. cap. 49.

Ecce Cæſar nunc triumphat, qui ſubegit Gallias:
Nicomedes non triumphat, qui ſubegit Cæſarem.

Illud Subegit, & Cæſarem, in quem dicitur, mordet: & alijs, apud quos dicitur, riſum mouet.

Adorare, & Supplicare. CAP. XI.

ADorare, ab Oro, quod eſt ore precor, componitur. Supplicare, à Plico, quòd genu, poplitemq́;, aut ceruicem plicamus, quum à potentiore aliquo magnum quid precamur. Et tamen Adorare ſine ore, hoc eſt, ſine uoce fit, non ſine plicatione genuum, ac geſtu corporis. Supplicare ſine plicatione genuum, ac geſtu corporis: non ſine ore, & uoce. Hinc eſt, quare Supplicare tantùm homini datur, Adorare etiam mutis: unde elephas, & phœnix, & alia quædam irrationalia ſolem adorare dicuntur. Nosq́; rebus mutis, & ſenſu carentibus non ſupplicamus, ſed adorationis honorem exhibemus, ut regum ſtatuis, ſignis, ueſtibus, literis, alijsq́; ſimilibus. Et præcipuè picturis, imaginibusq́;, tum Dei, tum ſanctorum, tum ipſius etiam crucis, quam ſapientes adorant, ſtulti etiam orant. Quod de cruce, idem etiam de ſudario dico, cæterisq; ſimilibus: idem de reliquijs ſanctorum, quorum corpora præſentia adoramus, animas uerò abſentes oramus, Siquid autem ad hæc muta, quæ uidemus, dicimus, ſalutatione utimur, non precatione, quale eſt: Salue ſancta crux.

Aſſurgo. CAP. XII.

Aſſurgunt ſani, ut ſtent, aut ut obuiam eant: aſſurgunt ægroti, ut ſedeant, aut ut cubito innitantur. Vtroque *modo in alterius honorem, aut officii, aut beneuolentiæ cauſa hoc agentes.* Ideoq; *ferè adiungitur datiuus: ut,* Aduenienti *magiſtratui omnes aſſurgimus, etiam morbo affecti, uidelicet ob honorem.* Et, Pater *quum iaceret in lecto, redeunti à peregrina militia filio aſſurrexit, optatiſſimum illud caput amplexurus, nempe ob charitatem.*

Tollo CAP. XIII.

Suſtuli filium ex uxore, id eſt, habui filium. Item, *ſuſtuli filium, id eſt, educaui: & ab utroque fit* Sublatum. Primum *eſt à* Tollo, *pro capio: ſecundum à* Tollo, *pro educo.* Paulus: Tamen *intelligendum eſt de his legem ſentire, qui liberos tollere poſſunt.* Itaque *ſi caſtratum libertum iureiurando quis adegerit, dicendum eſt, non puniri patronum hac lege.* Quintil. *Cupidus ego liberorum uxorem duxi, filium ſuſtuli, natum educaui, in adoleſcentiam perduxi.* Aliud *eſt igitur hic* Suſtuliſſe, & Educaſſe. Et *alibi:* Qui *ex duobus legitimis, alterum in adoptionem dederat, alterum abdicauerat, ſuſtulit nothum, id eſt, habuit: quanquàm parum propriè ſignifico, quod uolo.* Nam *ut fœmina quum mater fit, dicit,* Peperi *filium: ita uir quum fit pater: dicit,* Suſtuli *filium.* Terent. Quicquid *peperiſſe, decreuerunt tollere: i. educare.* Idem: Meminiſt' *in me eſſe grauidam, et mibi te magnopere interminatum, ſi puellam parerem, nolle tolli?* CHREMES, *Scio quid feceris, ſuſtuliſti.* Eodem *modo dicimus,* Tulit *filium, ut ſuſtulit.* Sueton. *in* Domitiani *uita:* Deinde *uxorem* Domitiani, *ex qua in ſecundo*

In Andr. act. 1. ſce. 5.
In Heaut. act. 4. ſce. 1.

do conſulatu ſuo filium tulerat, repudiauit. Alia duo ſignificata notiora ſunt, quorum alterum eſt ſummouiſſe, ut Vergilius:- Iubet & ſublata reponi Pocula. Alterum, in altum tuliſſe: ut idem:- Et ſublatum altè conſurgit in enſem. Quæ duo declarantur ex illo in Neronem epigrammate: Aeneid. 8. Aeneid. 9. Sueto in Nero. ca. 39.

Quis neget Aeneæ magna de ſtirpe Neronem?

Suſtulit hic matrem, ſuſtulit ille patrem. Hic ſuſtulit matrem, qui, occidit, & de medio abſtulit. Ille ſuſtulit patrem. id eſt, ſupra humeros ſumpſit, & ab incendio eripuit.

Prouoco, & Laceſſo. CAP. XIIII.

PRouoco, *in malam partem dicitur, & in bonam. De mala notum eſt. De bona uerò, Cic. ad Brut. Tuis literis amantiſsimis ſum prouocatus. Laceſſo plerunque in malum: ut idem. Sed iuſtitiæ primum munus eſt, ne cui quis noceat, niſi laceſsitus iniuria. Sed non nunquam in bonum, ut idem V. Tuſc. Tuis me amantiſsimis libris laceſsiſti. Et ad Att. lib. XIII. Cùm ipſe homo nũquàm me laceſsiſſet, i. nunquàm me libris ſuis prouocaſſet ad reſpondendum. Eſt autem Prouocare, & Laceſſere, tentare ad pugnam, & ad concertationem.* Offic. 1.

Hio, Hiſco, & Dehiſco. CAP. XV.

HIare, *eſt aliquid ſua ſponte, & externa aliqua ui diffindere, ut, Tellus æſtu, & lingua ariditate aut nimio calore hiant. Hiſcere eſt tantùm oris, & quidem humani, & accipitur pro eo quod eſt loqui, aut os aperire ad loquendum, ſed ferè per negationem: ut: Coram illo non auderes hiſcere, aut per interrogationem: Quid nunc habes, quod hiſcere audeas? Ouidius tamen*

men poeticè dixit,

In epiſt. Hypſiph. ad Iaſo. *Hiſcere nempe tibi terra roganda foret.* *Cùm oratores ſoleant potius dicere* Dehiſcere,*id eſt, deorſum,peßumq́; ſe aperire.*

Do,& habeo fidem. CAP. XVI.

D*O fidem,non eſt(ut nunc multi loquuntur)* Des *fidem uerbis illius: &*, Non *dedit fidem illi ſecum tántis uerbis loquenti.*Hi *uidentur ſignificare,quò non credatur illius uerbis,quod* Latinè *dicitur,* Fidem *habere,loquendumq́; ſic potius:*Habeas *fidem uerbis illius.*Nam Dare *fidem eſt aliquid ſanctè promittere* In Andr. periocha. Vt Terent.Grauidaq́; *facta,dat fidem uxorem ſibi* Fo- Aened. 8. *re hanc.*- Vergilius: *Accipe, daq́; fidem. id eſt accipe ſponſionem factam à me,& tu mihi uicißim da tuam.* Quintilianus: Fidem *habeas hominibus, quos mentiri alius affirmat.*Accius *apud* Ciceronem:Neq; *dedi,neque* De Offi. lib.3. *do infideli cuiquam fidem. id eſt, non promiſi uerè ex animo:quia ipſe meretur,ut uicißim fallatur.*

Præſe ferre. CAP, XVII.

R*æ ſe ferre,eſt dicto,facto'ue, & ipſa ſtatim fronte qualem opinionem de aliqua re aut homine habeas,confiteri.*Quintil.Fiduciam *igitur præ ſe ferat orator, ſemperq́; ita dicat tanquam de cauſa optimè ſentiat.id eſt,ex ipſo aſpectu oratoris, ex ipſa uoce, ex ipſa tota oratione eluceat fiducia: quemadmodum qui pugnaturi ſunt,in uultu, & geſtu indicant tacitam uel formidinem,uel fiduciam, hoc eſt,præ ſe ferunt fiduciam,uel formidinem.*Cic.Nam *ille qui accipit iniuriam, meminit, & præ ſe fert. id eſt,ait ſe accepiſſe iniuriam, mentem ue ſe habere perſequendæ iniuriæ oſtendit.*Ite-

rum

rum: At beneficio ſum uſus tuo, quod quanquàm illud ipſum, quod commemoras, præ me ſemper tuli, malui tamen me tibi debere confiteri, quàm cuiquam minus prudenti non ſatis gratus uideri. Præ ſe ferre, & Confiteri, pro eodem poſuit. In eundem ſenſum accipi ſolet Præ fero, item Præ me duco, Præ me gero, Ante me duxi. Idem: Et tamen quum ita uiuit, neminem præ ſe ducit hominem. Vbi accipitur Præ ſe, pro ante ſe uel in comparatione ſui. Et alibi: Præ ſe utilitatem gerit. Et alibi: Tamen iniuriam à te in me factam, ſemper ante me duxi.

Rationem habeo, & Ratio conſtat. CAP. XVIII.

Rationem habeo, idem eſt quod Reſpectum habeo, ſed tantummodo in bonum: ut, Habenda eſt ratio ſalutis, ratio honoris, ratio rei familiaris: non autem infirmitatis, turpitudinis incommodorum, ut quoſdam annotaui ſcribentes, & Tu facis contra rationem ualetudinis. id eſt, non habes reſpectum ualetudinis, ſanitatis inquam, non ægritudinis: quæ duo, hoc ſignificat nomen. Quæ exempla, quia paſſim inueniuntur, omitto. Cic. ad Marium inquit inuſitatius: Pudori tamen malui, famæq; cedere, quàm ſalutis meæ rationem ducere. Et in II. Offic. Siue ratio conſtantiæ, uirtutiſq; ducitur, aut hæc ars eſt, aut nulla omnino, per quam eam aſſequamur. Et hoc fit cum genitiuo. Cum ablatiuo autem prępoſita præpoſitione Cum habet aliam ſignificationem: ut Cicero in Catone maiore: Rationem habet cum terra, quæ nunquàm recuſat imperium. id eſt, negocium, & commercium habet cum terra. Quod probatur ex illo in Tuſculan. Quis eſt omnium qui modò cum Muſis, id eſt, cum humanitate, & doctrina habeat aliquod commercium,

Epiſt. 4. lib. 6. fam. epiſt.

Lib. 5.

Epiſt. 5. lib.2. *qui ſe non hunc mathematicum malit, quàm illum tyrannum? Idem ad Att. Nunc uerò, quoniam ea quæ putaui præclara, expertus ſum quàm eſſent inania: cum omnibus Muſis rationem habere cogito.* Rationem conſtare (*ut breuiter dicam*) *eſt æquam legitimamq́; rationem aut oſtendi, aut apparere oſtendi poſſe.* Plinius Iunior: Epiſt. 5. lib. 1. *Mihi & tentandi aliquid, & quieſcendi illo auctore ratio conſtabit.* Et iterum: Epiſt.9.li. 1. *Mirum eſt quàm ſingulis diebus in urbe ratio conſtet, aut conſtare uideatur pluribus, cunctiſq; non conſtat.* Vlpianus: *Planè ne ſi defendendi gratia aliquid fecerit, rationem ei conſtare oportet. id eſt, rationem cum iuſtam aut oſtendere, aut facilè poſſe oſtendere.*

De E, & Ex diuerſiſq; nominibus, & uerbis eiſdem appoſitis. CAP. XIX.

E' *Republica eſt, id eſt, pro Republica eſt.* Quint. *At hoc nemo dubitabit quin ſi nocentes mutari in bonam mentem aliquo modo poßint, ſicut poſſe conceditur, ſaluos eſſe eos, magis è Repub. ſit, quàm puniri.* E' Republica *dicendum eſt, ut in Orat. Cic. teſtatur, non ex repu.* Tollitur enim x, *ſicut in omnibus fit ferè quæ ab r, incipiunt,* E' *regione. i. ex oppoſito, uel ex aduerſo, atque è contrario: non ex regione.* E' *re mea, è re tua, è re noſtra.* Liu. lib. XXXIII. *Perinde ac ſi non poſtulauerint, quæ è re ſua eſſent, ſed ſuaſerint, quæ nobis cenſerent utilia eſſe. Similiter è dignitate, ex utilitate, ex uſu: pro eo quod eſſet, pro dignitate, uel ad dignitatem, utilitatem, uel uſum.* Cice. *Facis ex tua dignitate, et* Ad Brutū. epiſt. 2. *è repub.* Et alibi: *Legem (ut æquū eſt) ex utilitate Reip. conſiderate.* Terent. *Quod ex uſu ſiet.* Cæſar *in Commentarijs*

tarijs: Vtrum prælium committere ex uſu ſit. Ex tempore dicere, eſt ex improuiſo, & impræmeditatum dicere, nec domi compoſitam orationem afferre. Hinc uocatur Extemporalis oratio. Perſius autem ait: Atque ex tempore uiuis? Ex tempore quoque agere. Cic. Offic. I I. Quos credimus expedire rem & conſilium ex tempore capere poſſe. Aliter idem tertio eiuſdem operis libro dixit: Vnius generis quæſtiones ſunt hæ omnes, in quibus ex tempore officium quæritur, ex tempore, quaſi ex temporis conditione: E renibus laborabat, idem inquit hoc eſt, morbum in renibus patiebatur. Ex uinculis cauſam dicere, eſt alligatum reſpondere criminibus: ut Ex equo pugnare, eſt in equo ſedentem pugnare. De Inuē. lib. 2. In Heauton. act. 1. ſcen 2. Satyr. 3.

Aeſtimo, & Exiſtimo, Cogito, & Excogito. CAP. XX.

AEſtimo, & Exiſtimo à pleriſque confunduntur, quùm diuerſa ſint, ſicut Cogito, & Excogito. Antè enim eſt Cogitare, deinde Excogitare, licet non quicunque cogitat, ſtatim & excogitet. Ita prius rem æſtimamus, deinde qualis ſit, exiſtimamus. Aeſtimare enim eſt conſiderare. Exiſtimare uerò iudicare. Quint. Conſumptis affectibus, non reperiens quo dignè modò uultum patris poſſet exprimere, uelauit eius caput & ſuo cuiuſque animo dedit æſtimandum. Cice. de legib. Siſenna eius amicus omnes adhuc ſcriptores, niſi qui fortè nondum ediderunt, de quibus æſtimare non poſſumus, facilè ſuperauit. Et in Verrin. Expendite deinde hæc, atque æſtimate pecunia. Vnde dictum eſt Aeſtimare, pro taxare, ab æs æris, & τιμῶ Græcè, quod eſt precium Latinè. Ouid. I I I. de Triſt. lib. Lib. 2. ca. 14. Lib. 1. Act. 7.

Quod quicunque leget (ſi quis leget) æſtimet antè,
Compoſitum quo ſit tempore, quoq; loco.

Coniuro, & Conſpiro. CAP. XXI.

Coniurare, & Conſpirare, ferè in malum accipiuntur, quoties in patriam, aut bonum principē coniuratio fit, átque conſpiratio. Sed ſi honeſta cauſa id fiat, in bonum etiam accipi debent. Nam & Mu-
Liui li. 2. ab urb. *tius Scæuola ad* Porſennam *regem inquit:* Trecenti con*iurauimus principes iuuentutis* Romanæ, *ut in te hac uia graſſaremur.* Et Cic. ad *Cæſarem pro* Ligario, Fra*trum conſpirationem dixit, quaſi unanimitate. Verùm Conſpiratio, ut in hoc ipſo loco, nonnunquam nemini pernicioſa eſt, in neminemq; graſſatur: Coniuratio ſemper in alterius perniciem graſſari ſolet.*

Cordi eſt, & In animo eſt. CAP. XXII.

Cordi eſt, & in animo eſt, differunt. Nanque *hoc ſecundum notum eſt ſignificare in animo habeo, uel animus eſt mihi, uel uolo, atque conſtituo: ut*
Epiſt. 11. libro 14. fam. ad Terentiam Cic. *Nobis erat in animo Ciceronem ad Cæſarem mittere.* Illud *uerò eſt delectat, & placet.* Vt
De Amic. *idem:* Itaque *non tam me iſta ſapientiæ, quam modò* Fan*nius cōmemorauit, fama delectat, falſa præſertim, quàm quòd ſpero amicitiæ noſtræ memoriam ſempiternam fore: idq; mihi eò magis eſt cordi, quòd ex omnibus ſeculis uix tria, aut quatuor numerantur paria amicorum; Quo in genere ſperare uideor Scipionis amicitiam & Lælij, notam poſteritati fore. i. eò magis me delectat, &*
In Andr. act. 2. ſce. 2. *placet.* Terentius: *aut tibi nuptiæ hæ ſunt cordi.* Et alibi: *Quia uterque utrique eſt cordi id eſt,* Nuptiæ *iucundæ*

ſunt

ſunt tibi, & uterque alterum amat. In Phor. act. 5, ſce. 3.

Inuerto, & Interuerto. CAP. XXIII.

INuertere eſt quaſi in contrarium uertere, ut interiora ueſtis, aut pellis, aut aliarum rerum exteriora facere, præpoſtereq; uerba pronunciare: ut pro Lauo, Vola. Interuertere eſt rem aut commodatam, aut depoſitam, aut creditam, callidè, doloq;, ne domino reſtituatur, efficere. ut Cic. in Verr. Candelabrum, quod rex Syriæ Ioui Capitolino dono tulerat, à Verre, qui illud à rege commodato acceperat, interuerſum eſſe conqueritur. Marcellus iuriſconſultus. Si duo, inquit, hæredes rē apud defunctum depoſitam dolo interuerterint. Act. 6.

Compertum eſt, & Exploratum eſt. CAP. XXIIII.

COmpertum eſt mihi & Exploratum eſt mihi, idem eſt quod ſcio per inueſtigationem: ſimiliter comperi, & exploraui. Conſtitutum eſt mihi, Deliberatum eſt mihi, Decretum eſt mihi, idem quod Apud me cogitando firmatum eſt: ſimiliter conſtitui, & decreui, at non ita deliberaui. Poſſum nanque deliberaſſe, & nihil tamen conſtituiſſe. Quinti. in ægro redempto: Oderitis licet confeſſionem meam, deliberaui: hoc eſt, dubitaui, & hæſitaui. Itaque differt an dicamus Senatus deliberauit: an, Senatui deliberatum eſt. i. decreuit. Plinius Iunior: Tum ego, ſi fixum iſtud tibi ac deliberatum eſt, ſequar te. Cice. in Verr. Deliberatum autem eſt, ſi res opinionem meam, quam de uobis habeo, fefellerit, non modò eos perſequi, ad quos maxima culpa corrumpendi iudicij, ſed etiam illos ad quos conſcientiæ contagio pertinebit. Exploraui Decla. 5. Epi. ult. li. 7. Act. 7.

tamẽ pro inueni ferè accipitur, quum Exploro *idem ſit quod inquiro ſagaciter: unde dicuntur* Exploratores. *Idem fit in nonnullis alijs, ut* Exigo, *quod eſt uehementer, & iure quodam poſtulo: inde* Exegi, & Exactum, *pro poſtulando obtinui, & poſtulando obtentum.* Tale *eſt quæſitum, pro partum, à quæro.*

Fœnero, Fœneror, Mutuo, & Mutuor. CAP. XXV.

F*Oenero tibi dicitur: ſicut* Mutuo *tibi:* Fœneror *abs te, ſicut* Mutuor *abs te. Qui mutuat pecuniã, dat mutuò. Qui fœnerat pecuniam, dat ad uſuram. Qui mutuatur pecuniam, mutuò accipit. Qui fœneratur pecuniam, ad uſuram accipit.*

Gradum facio, & Gradum iacio. CAP. XXVI.

G*Radum facere, non eſt tranſitum facere, ſed ad aliquam rem gradum, & quaſi ſcalam ad alia facere.* Ideoq; *à quibuſdam dicitur,* Gradum iacere: *ut ſi riuum tranſire, ſi in arborem, feneſtram'ue aut tectum ſcandere uelim, & ſaxo, & ſcamno, aliquá ue alia re gradum facio: ut apud Quintil.* Nanque *& illud frequens eſt, ut ea, quibus minus confidimus, quum tractata ſunt omittamus: interim ſponte noſtra uelut donantes, interim ad ea, quæ ſunt potentiora, gradum ex his feciſſe contenti.* Hoc eodem modo Ambroſius *in libris* Offi. *utitur. Cice. contra* Rull. *Nunc quaſi gradum quendam, atq; aditum ad cætera iactum intelligetis.* Idẽ *pro Cluentio: Antequàm ad hoc nefarium facinus accederet, aditum ſibi alijs ſceleribus antè muniuit.*

De Certum eſt. CAP. XXVII.

Cer-

CErtum eſt, non modò accipitur pro Manifeſtum eſt. ut Quint. Nempe legem eſſe certum eſt: ſed etiam pro Deliberatum, & conſtitutum eſt. In quo ſecundo plerunque adiungitur datiuus cum infinitiuo: ut, Certum eſt mihi ire in Hiſpaniam. Nonnunquam datiuus ſubintelligitur, ut apud Verg.

Certum eſt in ſyluis, inter ſpelæa ferarum Malle pati. Eclog. 10.

Liceor, Licito, & Addico. CAP. XXVIII.

LIceor uidetur carere præterito, tamen quaſi præteritum habeat, format à ſe frequentatiuum (ſed eiuſdem tamen ſignificationis) Licitor: unde ſunt participia Licitans, & Licitaturus. Vtriuſque igitur uerbi ſignificatio eſt, precium deferre in auctione facienda: hoc eſt, in uenditione, quæ publicè fit. Hinc unum compoſitum fit Polliceor, non multum à primitiua ſignificatione diſſidens. Eſt enim Polliceri, ultro aliquid promittere. Ita qui licentur, aut licitantur, ultro pro re emenda precium, alius alio maius pollicentur, ut ſibi potius, quàm alteri uenalia addicantur. Nam tali modo uendere, Addicere eſt. Et inde apud Iuriſconſultos, De in diem addictione titulus eſt, quem noſtri iuriſperiti emendant De in diem adiectione, non uerbum modò, ſed ſententiam quoque, atq; ius ipſum corrumpentes. Afferamus ergo exempla utriuſque uerbi. Vlpia. Si res eius uenierit: & exiſtat qui plus liceatur, an in integrum propter lucrum reſtituendus ſit? Et quotidie prætores reſtituunt, ut rurſum admittatur licitatio. Caius: Licitatio uectigalium, quæ calore licitantium ultra modum ſolitæ conditionis inflatur, ita demum admittenda

eſt, ſi fideiuſſores idoneos, & cautionem is, qui licitatione uicerit, offerre paratus ſit. ad conducendum uectigal inuitus nemo compellitur. Et *ideo completo tempore conductionis, licitatores alloquendi ſunt.* Licitatores *uectigalium ad iterandam conductionem antè, quàm ſuperiori conductioni ſatisfaciant, admittendi non ſunt.* Paulus: *Si uenditor ſimulauerit meliorem allatam conditionem, cum minoris, uel etiam tantidem alij uenderet, utrique emptori in ſolidum erit obligatus. Sed ſi emptor alium non idoneum ſubiecit, eiq; fundus addictus eſt, non uideo, inquit, quemadmodum priori ſit emptus, cùm alia conditio, & uera ſubſecuta ſit. Sed ſi neuter ſubiecit emptorem, maiore autem precio addictum eſt prædium ei, qui ſoluendo non eſt, abitum eſt à priori emptione, quia ea melior intelligitur, quam uenditor comprobauit, cui licuit non addicere.* Quibus *ex uerbis intelligitur, quid ſibi uelit illud* Cic. *in* Offi. *lib.* III. Non *licitatorem uenditor, nec qui contra ſe liceatur, emptor opponet.* Idem *pro* Cecinn. Quum *eſſet (ut dicere inſtitueram) conſtituta auctio* Romæ, &c. Itaque *mulier facere conſtituit, mandat ut fundum ſibi emat &c.* Ebutio *negocium datur, adeſt ad tabulam, licetur* Ebutius, *deterrentur emptores multi, partim gratia* Cæſenniæ, *partim precio: fundus addicitur* Ebutio, *pecuniam argentario promittit* Ebutius. Quo *teſtimonio nunc uir optimus utitur, ſibi emptum eſſe, quaſi uerò aut nos ei negemus addictum, aut tum quiſquam fuerit, qui dubitarit, quin emeretur* Cæſenniæ, *cum id plerique ſcirent, omnes ferè audiſſent, hi coniectura aſſequi poßent, cum pecunia* Cæſenniæ *ex illa hæreditate deberetur, eam porrò*

rò in prædijs collocari maximè expediret, eſſent autem prædia, quæ mulieri maximè conuenirent, ea uenirent, liceretur is, quem Cæſenniæ dare operam nemo miraretur, ſibi emere nemo poſſet ſuſpicari. Quint. de Paſto cadauere: Si nobis nihil ex commeatu noſtro partiris, nos ucinæ ciuitati uendimus, liceat ſeruire ubi frumentum eſt. Non exigua res eſt pro uita, pro ſepultura, pro innocentia licemur. Idem in Aegro redempto: Omnes facultates in precia collegi, rus, ſeruulos, penates & omnia utiliora properati feſtinatione parentis addixi. Inde addicti apud ueteres dicebantur, qui prætoris pronuntiacione, ac iuſſu, quum ſoluendo non eſſent, creditoribus uendebantur. De quibus magna apud Liu. fit mentio. Et Addictus morti, deſtinatus dicitur. Cic. de Offi. lib. III. Et is, qui morti addictus eſſet, paucos ſibi dies commendandorum ſuorum cauſa poſtulaſſet, uas factus eſt alter. Aliquando ſine auctione fit licitatio: ut apud Curtium de Dario, qui pollicebatur precium pro capite Alexandri, ſi quis eum dolo occidiſſet, ita inquit: Et quum habeatis arma, licitamini hoſtium capita. Siquid tamen inter Liceri, & Licitari differt. i. quòd Liceri uidetur, aut ſine reſpectu eſſe aliorum emere uolentium, aut tantùm ſemel deferre precium. Licitari uerò cum multis, & ſæpius augere precium, ut emere uolentes deterreas ab emendo.

Decla. 12. Decla. 5. Lib 4.

Audio, & Exaudio, Oro, & Exoro. CAP. XXIX.

AVdio, & Exaudio, indifferenter ponuntur pro duplici ſignificatione. Vna pro eo quod eſt, auribus accipio: altera pro eo quod eſt, audita petenti concedo: ut, Audire uocē uiſa ſum modò militis. &,

Teren. In Eunucho, act. 3 ſce. 1.

Verg Georg 1. Vox quoque per lucos uulgò exaudita ſilentis. Idē:
Aeneid. 9. Audijt, et cœli genitor de parte ſerena intonuit læuū.
Aeneid. 8. & -Nulli exaudita deorum Vota precesq; meæ.
Audio tamen frequenter accipitur pro eo quod eſt, credo, accedo, pareo præcipienti, ſed ferè cum negatione, & frequentius per particip. quod tranſit in nomē, quod
Lib. 3. ca. 3. eſt Audiendus: ut apud Quint. Nec audiendi quidam, quorum eſt Albutius, qui tres modò primas eſſe partes uolunt: quia memoria, atque actio, natura, non arte contingant. Audiendus non eſt, idem eſt, quod audiri non debet. Ideoq; licebit dicere. Neque uerò quoſdam, quorum eſt Albutius, audire debemus. Sine particip. Cic. Tuſc. lib. I. Nec Homerum audio, qui Ganymedem à dijs raptum ait propter formam. Sine negatione, idem in eodem: Endymion uerò (ſi fabulas audire uelimus) neſcio quando in Lycio obdormuit. Sed coniunctio hæc, tacitam quandam in ſe habet negationem. Aut certè idem hoc loco dicemus, quod diximus lib. III. de ullus. Sed nonunquam ſine negatione aptè dicitur, ut apud Liu. Ciuem tuum non audiſti arma capere, ac ſequi ſe iubentem Annibalem. Paulò pòſt: Audiſti caſtra prodi, & arma tradi iubentem. Audio inſuper, pro fateor, quæ ſimilis ſignificatio ſuperiori eſt. Ideoq; ſæpe ſic ſcriptum legimus: Audio, & fateor: quaſi poſterius declaret primum. Exoraui hoc munus, idem eſt, quod orando impetraui. Exoraui patrem, exorando induxi: quod licet etiam pueris notum ſit (quippe Terentium legentibus, ubi hoc uerbum millies eſt, nec unquam reperitur aliter acceptum) tamen quidam ſic loquuntur, & Exoramus te Deus.

De Lego,& Perlego,multiſque aliis a Per, compoſitis. CAP. XXX.

Lego,& Perlego differunt,& multa huiuſmodi. Legere quid ſit notum eſt.Perlegere uerò ad finem uſque legere:ut Quintil.in XII.Ideoq; opus Cap.8. *eſt intueri omne litis inſtrumentum,quod uidere non eſt ſatis, perlegendum erit. Ouid.Perlegis?an coniux prohibet noua?* Epi. Oen, ad Parid. *Lactan.in procemio lib.V.Non iniuſtè petere uidemur,ut ſi quis erit,qui inciderit in hæc, ſi leget, perlegat.Ita differt Scribere,& Perſcribere,quæ exempla ſunt plurima.Tit.Liu.lib.I.ſtatim in proœm. Facturus'ne operæ pretium ſim,ſi à primordio urbis res geſtas Po.Rom.ab initio perſcripſero.*

Perferre,uſque ad conſtitutum finem ferre. Vergil. Aeneid.2

Nec ſpatium euaſit, nec totum pertulit ictum.

Et multi ferunt literas,ſed eas uel negligentia, uel dolo, uel caſu non perferunt.Cicer.Sed nuntius ille,qui literas accepit,non pertulit. Seneca in Tragœdijs.

Leue eſt miſerias ferre, perferre autem graue. Id eſt, ad ſpatium temporis in miſerijs eſſe,leue eſt:ad finem uerò uſque uitæ, graue eſt:ut in illo ſimili exemplo Martialis:

Nam uigilare leue eſt, Peruigilare graue. Hoc eſt Li.9.epig. 27. *partem noctis uigilare,leue eſt:uſque ad finem uero,& totam noctem inſomnem ducere,graue:quod dicitur etiã Pernoctare, unde & Pernox, quod à peruigilando ita differt,quòd hoc interdiu quoque fieri poteſt, illud uerò tantummodo noctu, quanquam pernoctare peruigilantes poſſumus.i.totam noctem inſomnem ducere. Peruigil draco dictus eſt,non quòd pernox eſſet,ſed quòd nun*

quam

quam dormiret, ſemper uigilans. Peragere reum, *eſt non tantum agere reum, niſi peruenias ad illius condemnationem.* Dicitur *enim accuſator reum condemnaſſe, cùm illum condemnandum curauit.* Vlpianus: Peregiſſe *autem quis reum non aliter uidetur, niſi & comdemnauerit.* Perorare, *finem orationis orare.* Vnde Peroratio, *finis orationis dicitur.* Sed *quia in hac parte utimur plerunque affectibus, ideo uſurpamus interdum* Perorare
Decla.6. *pro ipſa commotione affectum: ut* Quintil. At *iſta legem recitat, et in cadauer filij perorat. i. indignationem com*
Philip. 2. *mouet.* Perſuadere, *eſt ſuadendo inducere: ut* Cic. *in* Philip. Duo *tamen tempora inciderunt, quibus aliquid contra* Cæſarem Pompeio *ſuaſerim, ea uelim reprehendas, ſi potes.* Vnum *ne quinquennij* Cæſari *imperium prorogaretur: alterum, ne pateretur fieri, ut abſentis eius ratio haberetur.* Quorum *ſi utrumuis perſuaſiſſem, in has miſerias nunquam incidiſſemus.* Suaſit *ergo, & non perſuaſit* Cicero Pompeio. Ideoq; *dicere ſolemus, ſic mihi perſuadeo: non autem, ſic mihi ſuadeo.* Perſuaſum *habeo, perſuaſum eſt mihi: non autem ſuaſum habeo, ſuaſum eſt mi-*
Epiſt. 3. *hi.* Idem *ad* Brut. Perſuaſum *eſt enim adoleſcenti, & maximè per me eius opera nos eſſe ſaluos.* Ille *tamen qui alijs, ſiue alios (utrunque enim dicimus) perſuaſit, non* Perſuaſor *eius ſentētiæ appellari ſolet, ſed* Auctor. Ci. li. Offic. III. Atq; *huius deditionis, ipſe poſthumus qui dedebatur, ſuaſor & auctor fuit. quaſi dixiſſet, ſuaſor, & perſuaſor.* Apud Quint. *autem, cæteroſq; ſui temporis dicitur* Perſuaſio, *pro certa opinione, atque ſentētia, quam nobis perſuaſimus: ut lib.* I. Si *qua publicè eſt recepta perſuaſio.* Quæ *(quantum ego quidem ſentio) id ſignifica-*
re

re uidetur,quod Chriſtiani dicunt,Fidem.Et ſi originem Græcam inquiramus neſcio an commodius dicamus Perſuaſio,quàm fides,præſertim re ipſa pro nobis faciente. Fides enim propriè Latinè dicitur probatio: ut, Facio fidem per inſtrumenta,per argumenta,per teſtes.Religio autem Chriſtiana non probatione nititur,ſed perſuaſione, quæ præſtantior eſt q̃ probatio.Nam ſæpe probationibus non adducimur:ut malus ſeruus,malus filius,mala filia, mala uxor, optimo conſilio, quod confutare non poteſt,non tamen acquieſcit. Qui perſuaſus eſt,planè acquieſcit, nec ulteriorem probationem deſiderat. Non enim ſolùm ſibi probatum putat,ſed ſeſe commotum ad ea exequenda intelligit. ſed quia Fides etiam pro (ut ſic dicam)credulitate accipitur,quale eſt, Habeo tibi fidem,rectè etiam noſtra religio nominata eſt fides, ſicut à Græcis πίστις. Verum eò,unde egreßi ſumus, reuertamur.Perſuadere eſt in effectu: Suadere autem in actu,itemq́; Diſſuadere.Itaque nonnulli peccant,cùm dicunt, Diſſuaſi hoc illi.pro eo quod eſt,reuocaui ab opinione,in qua erat.Siquidem pro hoc ſenſu dicimus, Perſuaſi ne faceret,ſicut è diuerſo, Perſuaſi,ut faceret, Quare & Suaſor,& Diſſuaſor niſi perſuadeant, nihil effecerunt. Lib.3. ca. 10. Quint. Ergo pars deliberatiua, quæ eadem ſuaſoria dicitur,de tempore futuro conſultant(quærit etiam de præte.Officijs conſtat duobus,ſuadendi, & diſſuadendi.Non dixit perſuadendi,quoniam non eſt officium oratoris poſitum in euentu, qualis eſt perſuaſio: neque eſt eius ars perſuadendi,ſed ſuadendi,& diſſuadendi in deliberatiuo genere. In uniuerſum autem bene dicendi, quod eſt in actu, non in euentu.Præterea deliberatio uo-

catur ſuaſoria, quoniam utrinque ſuadetur: qui enim diſſuadet, nil aliud quàm in contrarium ſuadet. Cic. in Catone ma. Diſſuaſimus nos. Deinde, ut ſcias finem euentumq́; diſſuaſionis, ſubiunxit: Itaque lex popularis ſuffragijs populi repudiata eſt. id eſt, diſſuaſimus, & diſſuadendo ne fieret, perſuaſimus. Quantùm errant philoſophi noſtri, quorum Albertus unus eſt, qui quum de comparatione dialecticæ, & rhetoricæ diſputant, huius uerbi ſignificationem neſcientes, quiſquis illos leget, intelliget. Permanere, eſt uſque ad finem manere, Plin. Iunior: Tunc demum lentè, cunctanterq́; ueniunt, nec tamen permanent, ſed ante finem recedunt, alii diſſimulanter, & furtim: alij ſimpliciter, & liberè.

Epiſt. 12. lib. 1.

De quibuſdam aliis a Per, Præ, uel Re. compoſitis. CAP. XXXI.

Locuti ſumus nonnihil de præpoſitione Per, quando componitur: addamus adhuc aliquid amplius. Nonnunquam hæc per compoſitionem in malum accipitur, Periurus, Perfidusq́;, qui iuſiurãdum, fidemq́; uiolat. Pertinax, qui nimis eſt tenax. Perfuga, qui ad hoſtes tranſit. Perditus, qui in omne ſcelus eſt traditus. Percitus, qui iracundia, furoreq́; eſt incitatus. Peruerſus, qui uerſatur in malo, & à bono uerſus eſt. Perpeſſus, laborioſe paſſus. Sæpe accipitur quaſi per medium, ut Perlucidum. i. per cuius medium fulgor emanat. Perſpicuum, per cuius medium, licet opertum ſit, oculos dimittimus, & per eius medium uidemus: ut aqua, glacies, laterna, ueſica, uitrum, cryſtallus, gemma. Sed perſpicuum plerunque ad mentem refertur: ut, Id quod ais perſpicuum eſt. i. tale, quale uitrum, aut cryſtallus, Pellucidum magis ad

corporea. Plaut. in Aul. Ita is pellucet, quaſi laterna Punica. Seneca de tranquillitate: Quid pellucenteis ad imum aquas, & circunfluentes ipſa conuiuia? Quint. Sed ut inter ſe iuncti, atque ita cohærentes, ne commiſſura pelluceat. Aliquando, ſed figuratè, ad mentem refertur, ut apud M. Tul. in Bruto: Ita reconditas, exquiſitasq́; ſententias, mollis & pellucens ueſtiebat oratio. Idem eſt Pellucens, & Translucens, adeò ut Plin. maior ferè nunquam utatur perlucens, ſiue perlucidus ſed translucens, ſiue translucidus, quod etiam figuratè ad mentem refertur: ut apud Quint. lib. VIII. Similiter illa translucida, & uerſicolor quorundam elocutio res ipſas effœminat, quæ illo uerborum habitu ueſtiantur. Perfluere, per medium alicuius fluere, ut ſi lagœna male materiata maleq́; compacta ſit, perfluit, id eſt, per eius medium humor, qui intus eſt, fluit. Teren. Hàc, atque illac perfluo, id eſt in modum non fidelis lagœnæ, quæ mihi committuntur, effundo, Plin. idem ſæpius utitur Transfluo pro perfluo, quæ idem ſunt, ut perfuga, & Transfuga. Perpluere, per medium alicuius pluere: ut, Hæc domus perpluit, hoc tectum perpluuit. Quint. in VI. Quum cœnaculum eius perplueret. Frequentiſſimè accipitur pro ualde, ut alio libro oſtendi: Permagnum, Pergraue, Periucundum. Quo in loco notandum eſt, quòd cum Præ in eadem ſignificatione reperiatur, tamen quædam uocabula cum Præ coniunguntur, non cum Per: ut, Præpotens, præcelſus, prælatus, præfulgens, prædiues, prædulcis, prælongus, prædurus, præclarus, præcultus. Quòd ſi quid inter has præpoſitiones intereſſe uelis, id erit, quòd uehementius auget Præ. Nam Prælongus homo, Prælonga oratio

In proœmio.

In Eunu. act. I. ſce. I.

Cap. 4.

tio, ea dicitur, quæ enormi longitudine eſt: & Præpotens, Præcelſus, & ſimilia, maiorem in modum potens, celſusq́;, & quaſi præter modum, morem'ue aliorum potens, ac celſus. Vnde etiam Præcox fructus, præter morem cæterorum coctus, ſiue ante cæteros. Vnde uuæ, ficusq́; præcoces dictæ: & Præmaturus, antè quàm ſit tempus maturum, collectus. Quidam tamen Præcoquus dicunt, ut Martialis:

Lib. 1. epig. 46. *Vilia maternis fueramus præcoqua ramis,*

Nunc in adoptiuis perſica cara ſumus. Eadem præpoſitio iuncta cum uerbo: nonnunquam habet penè nihil diuerſum à ſui ſimplicis ſignificatione, ut Præludo, præcido, præmorior, præcingo. Idem ſunt enim quod ludo, cædo, ſiue incido, morior, cingo. Cuius naturæ eſt etiam, Re, ut Reſeco, recido, recingo, repurgo, refodio, repromitto, reuinco: quæ ſæpe uix quippiam à ſimplicibus diſſentiunt in ſignificatione. Per in obteſtationibus, atque adiurationibus ferè ſolet ſeparari à ſuo accuſatiuo, interiecto nominatiuo, qui frequentiſsimè eſt Ego, ut Ver. Per ego has lacrymas, dextramq́; tuam, te, &c. Quint. in

Li. 4. Aen Decla. 4. Mathem. Per ego has te optime pater (ſi uis) tantùm fortes manus.

Inter Proſequor, & Perſequor. CAP. XXXII.

Proſequor. & Perſequor multi neſciunt diſtinguere, qui ne falli poſsint, ita accipiant, Proſequi non ferè carere ablatiui comitatu, ut Proſequor te oculis, caritate, odio, honore, uerſibus, cantu, conuicijs: ſignificaturq́; actio, declarans alterius affectum in alterum. Perſequor autem uel in malam partem, id eſt, inſequor, & inſector, uel in bonam, cùm perſeuero exequi,

Partio,& Impertio,& Partior. CAP. XXXIII.

PArtio,& Partior quidam pro eodem legunt. Sed mihi uidetur rarò reperiri Partio ſine In, & Partior cum In, quando eſt deponens, ſed quando eſt paßiuum. Eſt nanque Impertio idem, quod impendo, uel partem do. M.T. Aliquid temporis impertias huic quoq; cogitationi. quaſi impendas. Idem: Oneris mei partem nemini impertio. quaſi partem do. Reperitur aliquando mutata conſtructione, ut apud Teren. Plurima ſalute Parmenonem ſummum ſuum impertit Gnatho. quaſi plurimam ſalutem Parmenoni ſuo impertit Gnatho: eo modo quo dicitur, Dono tibi hunc equum, & Dono te hoc equo. Huius paßiuum eſt Impertior, ut Cic. Atque etiam uiro forti collegæ meo laus impertitur. Partior idem eſt, quod partes facio, parteſq; diſtribuo: ſicut Sortior, ſortem facio, ſortem'ue recipio. Vergil. -Et ſocios partitur in omnes. Quint. Partire uel gratis, dum quo reſpiremus afferas. Partiri itaque de partibus dicimus. Impertio magis de re incorporea, & quaſi communico. Impartiri tamen aliqui dicunt, pro impertire, ab ipſo deponente Partior.

Epiſt. 14. li.9. ad Att.
Pro Sylla.
In Eunu. act. 2. ſce. 2.
Aeneid. 1.

In manu eſt,& In manibus. CAP. XXXIIII.

IN manu eſt, In manibus eſt, utrunque accipitur pro eo, quod eſt, in poteſtate: ſed dupliciter, de præſenti, & de futuro. De præſenti, Cic. Verùm hæc non ſunt in noſtra manu. Et filius in patris, & ſeruus in domini manu dicitur eſſe. Vnde Mancipium, & Manumißio. Lucanus.

Epiſt. 2. lib. 14. fa. epiſt.

In manibus ueſtris quantus ſit Caſar, habetis. Verg. Lib. 7.

 Terra

Aeneid.9. *Terra autem in noſtris manibus.* De futuro, Sallu.
In Catil. *Verumenimuero pro Deorum atque hominum teſtor fidem, uictoria in manu uobis eſt, uiget ætas, animus ualet. Contrà, illis annis, atque diuitijs omnia conſenuere. Tantùm incepto opus eſt, cætera res expediet.* In plurali tamen frequentius, quum dicimus, *Victoria in manibus eſt:* quaſi iamiam tenetur. Etiam dicimus In manibus eſt, in alia ſignificatione, pro eo quòd eſt inter manus eſt, aut quia admirationi eſt, aut quia nondum operi ſumma manus impoſita. Quando eſt admirationi: Cic. in Cat. Ma. *Eſt in manibus laudatio: quam quum legimus, quem philoſophorum non contemnimus?* Quando res non eſt conſummata: idem in eodem libro: *Septimus mihi liber Originum eſt in manibus, omnia antiquitatis monumenta colligo.*

Præditus ſum, & Affectus ſum. CAP. XXXV.

PRæditus ſum bono dicitur, & Præditus ſum malo: ſicut Affectus ſum malo, & Affectus ſum bono: id eſt (ut breuiter magis, quam optimè dicam) habeo bonum, & habeo malum: ut, Præditus ſum humanitate, uirtute, diuitijs, dignitate, uiribus: qui ſermo eſt uſitatiſſimus, nunquàm tamen cum ablatiuo, & præpoſitione à, uel ab, ut fit in Affectus ueluti, Ego ſum à rege magnis honoribus affectus: non autem Sum præditus à Deo magnis uiribus. De malo rarius. Cic. pro Sylla: *Ni uerò unum me uis ferum præter cæteros, me aſperum, me inhumanum exiſtimari, me ſingulari immanitate, & crudelitate præditum.* Idem pro Rabir. *Senectute affectus, morbo præditus.* Contingit idem in ſingulari, ut in proximo exemplo: *Exiſtimari me ſingulari immanitate.*

ſæpeq; legimus, ſue eſt ſingulari improbitate, ſiue eſt ſingulari ſtultitia. Similiter fit in alijs tribus, quatuor'ue Notabilis Nobilis, Inſignis, & Eximius. Quint. Hunc tu animum modò inter libidines, ac ſcorta perdebas, maciè notabilis, pallore deformis, ſolaq; impatientiæ tuæ fabula notus. Nobile ſcortum, quaſi in ordine meretricio excellens, uel maximè inter alia notum. Et apud Liui. Nobilis ille clade Rom. locus. Et apud Cic. Teſtis eſt Phalaris, cuius præter cæteros eſt nobilitata crudelitas. Et latrones uocamus inſignes, qui maiore manu, maioreq; audacia graſſantur. Et inſignis improbitas, inſigniſq; ſtultitia dicitur, quemadmodum ſingularis eximiaq; ſtultitia, quod rarius eſt. Cic. Ver. 4. Sin hanc uos in rege tam eximiam iniuriam, tam acerbam neglexiſſe audient. Decla. 15. De Offi.

Deſcendo. CAP. XXXVI.

Deſcendo in prælium, deſcendo in forum, deſcendo in campum dicimus: non quia de loco ſuperiore in inferiorem deſcendimus, ſed quia de loco tuto in locum diſcriminis: opinor, quòd qui in loco celſiore ſe tenet, pugnam detrectare exiſtimatur, quem cùm reliquit, & in locum æquum uenit, atq; deſcendit, mentem ſe pugnandi habere declarat. Ideoq; non ferè dicitur In forum deſcendere, niſi qui pugnandi, & defendendæ litis cauſa uenit in forum, non rerum uenalium coemptor, ac negociator. Et in campum deſcendere, non niſi qui litis dignitatis'ue cauſa (ſicut in Campo Martio fiebat) certaturus uadit. Nec, in prælium, pugnam'ue deſcendere, quòd in loca inferiora deſcendat. Non enim locus eſt pugna, & prælium, cùm nihil interſit qualis locus ſit,

planus, an montoſus, in quem ſe confert, qui pugnam deſcendere dicitur: ut apud Verg. (ſatis autem erit in re perſpicua unum exemplum protuliſſe) inſtructos acie

Aene. 11.

Tyberino à flumine Teucros,

Tyrrhenamq; manum totis deſcendere campis.

Amo, & Diligo. CAP XXXVII.

AMare, eſt generalis ſignificati idem quod diligere, niſi quod putetur plus quiddam eſſe, in amando, quàm in diligendo ut Cice. ad Brut. L. Clodius trib.pleb. deſignatus ualde me diligit, aut (ut ἐμφατικώτερον dicunt) ualde me amat. Et iterum: Sic igitur facies, & me aut amabis, aut, quo contentus ſum, diliges. Idem ad Dolab. Quis erat, qui putaret ad eum amorem, quem erga te habebam, poſſe aliquid accedere? tantum nunc acceßit, ut mihi denique amare uidear, anteà dilexiſſe. Adamare eſt amatorie amare, ut Quintil. multis in locis, ſed unus ſuffecerit: Me quidem marite, ſi quis interroget, omnes matres liberos ſuos tãquam adamauerint, amant. Videbis oculos nunquàm à facie, uultuq; deflectere, comere caput, habitumq; componere, ſuſpirare quum receſſerint, exultare cum uenerint, conſerere manus, pendere ceruicibus, non oſculis, non colloquiis, non præſentiæ uoluptate ſatiari. Amicus cùm honeſta res eſt. Amica, quando ad uirum refertur, inhoneſta: ut, Hæc amica mea eſt. i. concubina. Ego uerò ipſius non amicus, ſed amator ſum. Ideoq; apud Terent. dicitur: -Heræ putabam hunc Pamphilum: Amicum, amatorem, uirum. Ne putares amicum in malam partem accipi, adiecit amatorem. Sed apud proſam hoc obſeruatum ſemper inuenies, apud poetas fortaſſe non ſemper.

Epiſt. 1.

Epiſt. 14. li. 9. famil.

Decla. 12.

In Andr. act. 4. ſce. 3.

Declaro.

Declarò, *frequentius ad facta pertinet, quàm ad dicta.* Cicero, *Declarauit id modò temeritas C. Cæſaris, qui omnia iura diuina & humana peruertit.* Aliquando *etiam in dictis.* Idem ad Ligarium: *Poſteà uerò quàm magnam ſpem habere cœpi, fore ut breui tempore te incolumem haberemus, facere non potui, quin tibi & ſententiam, & uoluntatem declararem meam.* Et *in eadem epiſtola:* Quando *quid ſentirem expoſui, quid uellem tua cauſa, re potius declarabo, quàm oratione.* Interdum *accipitur pro ſignifico: ut idem lib.* II. *de finibus,* Nullum *uerbum inueniri poteſt, quod magis idem declaret Latinè quod Græcè ἡδονὴ q̃ declaret uoluptas, declaret, i. ſignificet uel oſtendat, uel indicet.* De Offi. lib. 1. Epiſt. 13. lib. 6. fam. epiſt.

Ingredior. CAP. XXXIX.

Ingredior *componitur quidem ex in, ſed diuerſa ratione: nunc ad locum, ut ingredior forum, uel in forum.* Qui *modus loquendi nemini ignotus eſt.* Nunc *in loco, quod eſt ambulo, & incedo.* Vergilius:

Continuò *pecoris generoſi pullus in aruis* Georg. 3.
Altius *ingreditur, & mollia crura reponit.*

Cicero *lib.* V. *ad* Att. *Si dormis, expergiſcere: ſi ſtas, ingredere: ſi ingrederis, curre: ſi curris, aduola.* Idem *eſt ergo* Ingrederis *hoc loco, quod graderis, quod eſt ambulas.* Epiſt. 13. lib. 2.

Conſulo te, & tibi. Conſulto, Conſultor, Conſultus, & Inconſultus. CAP. XL.

Conſulo *te, conſilium peto à te, uel interrogo, & inquiro.* Quint. Quid *per fidem facere uultis?* Iu*uenem quem de parricidio conſuluit pater ille*

Lib. 10. cap. 2. *ſeruatus, miror hercule (non dixiſſe uolui) ſum uenefi-cus, ſum parricida.* Idem: *Ergo primum eſt, ut quod imi taturus eſt, quiſque intelligat, & quare bonum ſit, ſciat: tum in ſuſcipiendo onere conſulat ſuas uires.* Et iterum: *Ego aures confidens meas. Conſulo tibi, conſilium do tibi, uel prouideo tibi: ſed hoc frequentius, & magis pro-priè in rebus: ut, Conſule uitæ tuæ, conſule ualetudini, conſule dignitati, conſule ſaluti, conſule rebus tuis: adeò frequentiſſimè, ut quum dicitur Conſulere uolo mihi, & liberis meis, intelligatur potius de corpore, & de rebus externis, quàm de animo. In plurali autem numero in-terdum reperitur, ſine appoſito tamen, ut Conſulunt ſe-natores: quod frequentius dicimus, conſultant, id eſt, deli-berant. Niſi enim adſit qui conſilium petat, & qui con-ſilium det, non erit deliberatio, ſiue conſultatio.* Atque *ut Conſulunt dicimus, pro conſultant, hoc eſt, quòd alte-ra pars petit, altera dat conſilium: ita econtrario nonnũ quam Conſultare eſt unius, non plurium partium, ſed ita ſi apud ſe duas partes ſuſtinet, ſecumq; deliberat.* Hinc *duo nomina naſcuntur, Conſultor & Conſultus. Conſul-tor ferè pro eo, qui alium conſulit, accipi ſolet: nonnun-quam tamen pro eo, qui alij conſulit. Salluſt. in* Iugurth. *Simul ab eo petiuit, uti fautor, conſultorq; ſibi adſit.* Et *iterum:* Ita *cupidine, atque ira, peſſimis conſultoribus, graſſari, neque facto, neque dicto abſtinere. Conſultus, eſt homo prudens, ac ſciens, dignusq; à quo conſilium pe tas Cæterùm non occurrit mihi ubi repererim, niſi aut participium: ut ibi, Conſulti medici dixerunt eundem eſ-ſe languorem.* Aut *nomen pro Iuriſconſulto, ut* Horat.

In arg. de *lib.* I. *Serm. Saty.* I. Eris *tu, qui modò miles.*

Mer-

Mercator:tu conſultus,modo ruſticus. Quint.in VII. Scripti,& uoluntatis frequētiſsima inter conſultos quæſtio eſt.Liu.tamen lib. I. *at de Numa Pompilio:Conſultiſsimus uir, ut illa quiſquam ætate poterat,omnis diuini,atque humani iuris.Et in decimo : Callidos,ſolerteſq; iuris, atque eloquentiæ conſultos. Horatius primo Carminum.* Quintil. Vergil. 3. Georg. Nec reſponſa poteſt conſultus redde re uates.

Parcus Deorum cultor,& infrequens, Ode.34.

Inſanientis dum ſapientiæ Conſultus erro.In compoſitione frequens eſt,ſed adiectiuum: ut apud Quint. O' inconſultam muliebrem ſemper amentiam.id eſt, imprudentem,inconſideratam,& null us conſilij.Alterum quoque compoſitum,ſi compoſitum eſt, Iuriſconſultus, quod etiam dici ſolet Iureconſultus. Nonnunquam in ſimplici,ut Ouid. I. *de Arte amandi.* Decla. 19.

Sit tibi credibilis ſermo,conſultaq; uerba.

Ago gratias, Habeo, Refero, ac Reddo gratias. CAP. XLI.

A*Gere gratias,eſt uerbo: quod quidam barbarè dicunt,Regratior.Habere gratias,in animo:quum memorem accepti beneficij mentem, animumq́; habeo,& inuicem gratificandi uoluntatem. Referre,ſiue reddere gratias, eſt facto:ut, ſi tu à me ſubleuatus aut pecunia,aut patrocinio,aut manu,alio'ue ſubſidio, uiciſſim me aliquo modo ſubleuaueris, gratias retuliſti, reddidiſtiq;.Licet Seneca nolit malas referri poſſe,ſed reddi.Cic.tamen in Salluſtium ait:Nam quòd iſta inuſitata rabie in uxorem,& filiam meam inuaſiſti (quæ ſe facilius mulieres abſtinuerunt à uiris,quam tu uir à uiris) ſatis doctè,ac peritè feciſti.Non enim ſperaſti me mu*

tuam tibi gratiam relaturum, ut uiciſsim tuos compellarem. Quanquam Cicero nunquàm ferè ait Reddere gratiam, ſed Referre. Porrò hoc exemplum in alium quoque uſum attuli, quod uidetur ſignificare gratiam etiam uerbo referri, non ſolùm facto. Sed multum tamen differt ab illo, Agere gratias, quo tantùm innuitur confeſsio accipientis beneficium. Qui uerò refert gratiam, reddit beneficium, & interdum maleficium, ſiue facto, ſiue dicto, quoniam dicendo nonnunquam proſumus æquè, atque faciendo. Plancus ad Ciceronem: Immortales ago tibi gratias, agamq́; dum uiuam: nam relaturũ, me affirmare non poſſum. Tantis enim tuis officijs non uideor mihi reſpondere poſſe. Ecce reſpondere officijs, & ſatisfacere beneficijs, eſt gratias referre. Cæterum frequentius eſt Refero gratias, quàm Habeo gratiam. Item frequentius Habeo gratiam, quàm Ago gratiam. Vix enim audiuimus Ago gratiam, ſed gratias. Et raro refero gratias, ſed gratiam. Cuius rei teſtimonium eſt illud in lib. XLVI. Titi Liuij: Satiatusq́; tandem complexu filij, Renunciate, inquit, gratias regi me agere, referre gratiam aliam nunc non poſſe, quàm ut ſuadeam, non antè in aciem deſcendat, quàm ut in caſtra me rediјſſe audierit. Dicimus item Ago grates, ſed ſæpius apud poetas, qui neceſsitate uerſus, Ago gratias dicere non poſſunt. Nonnunquam etiam apud oratores, ut Cicer. Aliquantoq́; pòſt ſuſpexit ad cœlum, & Grates tibi, inquit, ago ſumme Sol, uobisq́; reliqui cœlites. Niſi legendum eſt Gratias, & non Grates, pro eodem ſignificato, ſiue pro eo quo eſt, Reddo grates, Seneca in tragœdia, quæ inſcribitur Agamemnon, dixit: Reddunt grates tibi grandæui, Laſsiq́; ſenes com-

Epiſt. 16. lib. 10. fa.

In Somnio Scipionis.

compote uoto. Reddunt grates, id eſt(ut ego interpretor) agunt Gratias. Quis enim referre poßit gratiam Deo? quod etiam fando nunquam cognitum eſt, præterquam apud quoſdam recentes, nihil niſi barbarè loqui ſcientes: ſed Gratias agimus. rarò etiam Gratiam Dijs habere dicimur, quoties agnoſcimus, apudq; nos ipſos fatemur ab illis beneficium accepiſſe, citra ſpem gratiam referendi: ut in And. Terent.- Dijs pol habeo gratias, Cùm in pariundo aliquot affuerunt liberæ. Act.4.ſce. 4.

Gratulor, & Grator. CAP. XLII.

GRatulari, eſt uerbo teſtari te gaudere fortuna, ac felicitate alterius apud eum ipſum qui affectus eſt felicitate. Nonnunquam apud te ipſum ob tuã felicitatẽ. Ideoq; ferè poſtulat datiuum: ut Gratulor tibi ob tuam præturam adeptam: Gratulor manibus meis, quibus ut te contingerent, datum eſt. Quintil. Non efficiet Decla. 15. tamen infandum præſentis reatus, indignumq; diſcrimen, ut miſera puella non gratuletur ſibi, quòd ipſam pauper accuſare iam poteſt. Poetæ nonnunquam prætereunt datiuum, utique quum fuerit pronomen: quæ fuit cauſa, ut quidam exiſtimarent, quorum eſt Apuleius, hoc uerbum idem ſignificare, quod gaudeo. Ouid. in Heroidibus: Epi.Deiã. ad Hercul

Gratulor Oechaliam titulis accedere noſtris.

Gratulor, inquam, tibi, uel mihi, uel nobis. Idem III. de Arte aman. Priſca iuuent alios, ego me nunc denique natum Gratulor. Gratulor, ſubintellige, mihi. Et interdum etiam oratores. Quintil. in Paſto cadauere: Gratulemur iam, quòd nulla ciuitas fame laboret. ſubintellige, nobis. Verba autem Apuleij hæc ſunt in apologia, de Ma- Decla. 12.

 gia:

gia: Eo in tempore, quo me non negabunt in Getuliæ me diterraneis montibus fuiſſe, ubi piſces per Deucalionis *diluuia reperiantur.* Quod *ego gratulor neſcire iſtos, legiſſe me, & c.* Prætermiſit *datiuum: aut gratulor, pro gaudeo accepit.* Quod *tantum abeſt ut approbem, ut poſſit gratulari quis, quum minimè gaudeat, atque adeò doleat: quod frequenter uſu uenit, utique inter falſos amicos, quum alter inuidus, atque æmulus tacitè quidem dolens, quòd alter honoribus auctus ſit, tamen illi gratulatur,* Fortè *&* Apuleius *ſubintellexit mihi.* In *eadem ſignificatione accipitur grator, ſed poeticũ, hiſtoricumq́; eſt.* Vergil.

Aeneid. 4. *Inueni germana uiam, gratare ſorori.*

Titus Liuius lib. VII. *Tuum ſequentes currum,* Iouis *optimi maximi templum gratantes, ouanteſq́; adire.* Di*cimus aliquando* Gratulari *pro eo quod eſt, gratias agere: ſed non ferè niſi dijs immortalibus.* Ideoq́; *propriè idem eſt, quod ſupplicare. Siquidem triumphantes in* Ca*pitolium aſcendebant,* Ioui *optimo maximo cæteriſq́; dijs gratulatum. Eiuſdem quoque ſignificationis fortaſſis eſt* Grator, *quod ſignificat* Liu. *lib.* X. *dicens: Itaque prætor extemplo edixit, uti æditui ædes ſacras tota urbe aperirent, quo circumeundi, ſalutandiq́;* Deos, *agendiq́; grates per totam diem populo poteſtas eſſet.* Nec *mirum, ſi dicimus* Gratulari, *gratari'ue dijs, quaſi oſtendere nos illis aggaudere, quum dicamur etiam eoſdem* Salutare, *quaſi ſalutem illis optare, quod hominibus conuenit, non* Dijs.

Fingo, & Effingo. CAP. XLIII.

Fin-

Fingere propriè eſt figuli, qui formas ducit ex luto. Inde generale fit uocabulum ad cætera, quæ ingenio, manuq́; hominis artificioſè formantur, præſertim inuſitatè, & nouè, Effingere eſt ad alterius formam fingere, & quodam modo fingendo repræſentare. Cicer. I I. de Oratore: Tum accedat exercitatio, qua illum, quem antè delegerit, imitando effingat, atque ita exprimat, &c. Quintil. Nam id quoque eſt docilis naturæ, ſic tamen, ut ea, quæ diſcit, effingat. Et iterum: Nam mihi uidetur M. Tul. quum ſe totum ad imitationem Græcorum contuliſſet, effinxiſſe uim Demoſthenis, copiam Platonis, iucunditatem Iſocratis. Vnde ductum eſt nomen Effigies, figura ad uiuam alterius ſimilitudinem, uel ad ueritatis imaginem facta, tam in picturis, quàm in ſculpturis.

Obeo, Oppeto, & Defungor. CAP. XLIIII.

Obeo legationem, exequor munus, & officium legationis. Obeo prouinciam. exequor officium prouinciale. Ita Obeo mortem, exequor, uel perago mortem, uel adeo mortem, quemadmodum dicitur quis Obijſſe diem, pro adiuiſſe. Item, Obijt diem ſuum, idem eſt, quod mortuus eſt, & iuit ad diem fati: ut apud Quintilianum, Nunciatum eſt Marcellum diem ſuum obijſſe. Prætermittimus autem nonnunquam illum accuſatiuum dicentes, Marcellus obijt. Quod idem fit in illis ſignificatione ſimilibus uerbis, Oppetijt, & Defunctus eſt, atque etiam in Detulit, & ſi qua ſunt alia. Nam in priore ſubintelligitur accuſatiuus, Mortẽ: in poſteriore ablatiuus, Vita. Quid ſigni? quòd ſæpe reperimus hæc nomina eſſe his uerbis, adiuncta. Eſt autem Oppetere frequen-

quentius quidem mori, non fatali ſed illata morte: interdum tamen & fatali. Lib. I. *Vt Cice. de Officijs tradit, Aiax millies mortem maluiſſet oppetere, quam mulieribus (ſi Circe, & Calypſo mulieres appellandæ ſunt) ut Vlyſſes fecit, inſeruire.* Lib. I. *Idem de Diuin. Aequius eſſe cenſuit ſe maturam oppetere mortem, quàm P. Africani filiam adoleſcentem. Fœminã emiſit: ipſe paucis diebus pòſt eſt mortuus. Sine accuſatiuo apud Vergilium: – O terq;, quaterq; beati,* Aeneid. I.

Quis ante ora patrum, Troiæ ſub mœnibus altis

Contigit oppetere. Defunctus quoque dicitur, quaſi perfunctus munere uiuendi. Ideoq; ut dicimus, Perfunctus eſt, ſiue Defunctus officio prætorio, munere ædilitio, cura tribunitia: ita Defunctus uita, id eſt, ab hac adminiſtratione, ab hoc munere, ab hac procuratione ceſſauit: ut apud eundem: – Defunctaq; corpora uita. Aeneid. 6. *Detulit autem (quod tertio loco poſui) in idem ſignificatum accipio, quod eſt accuſauit, ubi ſubintelligitur Reus: ut Quintilianus, Diuitem detuli reum pauper inimicus, occiſi pater.* Decla. 7.

Veſtigo, Perueſtigo, & Inueſtigo. CAP. XLV.

PErueſtigo, & inueſtigo, non ſolùm quæro, ſed etiam (& quidem frequentius) quærendo inuenio: ut ſit Veſtigo, quæro: Inueſtigo, & Perueſtigo, quaſi acquiro. Ductum autem eſt hoc uerbum a ueſtigijs, tanquam ſignis, indicijsq;, quibus ad rei notitiam peruenimus. Cic. III. de Ora. Ipſa tractatio, & quæſtio quotidie ex ſe gignit aliquid, quod cum deſidioſa delectatione ueſtiges. Idem in eodem, lib. II. Noſſe regiones intra quas uenias, & perueſtiges, quod quæras. Idem pro

Ligario

Ligario: Sed quoniam diligentia inimici inueſtigatum eſt, & quod latebat, confitendum eſt. ut opinor. Terent. Nihil tam difficile eſt, quin quærendo inueſtigari poßit. In Heau. act.4. ſce. 2.

Nutrio, & Alo. CAP. XLVI.

NVtriri, eſt & paruulorum ut creſcant (unde Nutrices dicuntur, Nutritijq́;, qui curam infantium habent, habuerunt'ue) & adultorum, ut uiuant. Ali quoque in eodem ſignificato: unde lex illa XII. tabularum: Liberi parentes alant: aut uinciantur. At in rebus incorporeis frequentius, ut creſcant. Quintilianus: Sed alere facundiā, uires augere eloquentiæ poßit. Perinde ac ſi dixiſſet, Augere facundiam, augere uires eloquētiæ poßit. Cicero: Sed nec illa extincta ſunt, aluntur q́; potius, & augentur cogitatione, & memoria. De Amic. circa fin. Coniunxit & ipſe hæc duo, ſicut ſolemus in multis, quæ ſimilia ſunt: ut, poßum & licet, ut Munus & officium, ut Mens animusq́;. Vergil. Hos ſucceſſus alit, id eſt, quaſi horum animos ſucceſſus augeſcere facit. Aeneid.5.

Spero, & Confido. CAP. XLVII.

SPero pro Credo uſitatum eſt, ſiue de præſenti loquamur, ſiue de præterito. De præſenti, Quintilianus: Facilis (ut animaduertere uos ſpero) defenſionis meæ curſus eſt. De præterito, idem: Et innocentiam quidem puellæ ſatis (ut ſpero) defendimus. Et Cicero: Spero iam probatam eſſe amicitiam noſtram. Similiter Confido pro credo, tum in præterito, tum in præſenti, tum in futuro. In præterito: Quoniam probatam rationem officij mei uobis eſſe confido. Lib. 3. de Off. in procemio. In præſenti: Quanquam à Cratippo noſtro principe huius memoriæ philoſophorum, hæc te aßiduè audire, atque accipere confido. In futuro:

Ita fore coſidimus. Hæc exempla ex Cicer. ſunt.

Dico,& Fero ſententiam:Dico,& Fero legem. CAP. XLVIII.

DIco ſententiam conſiliarius, Fero ſententiam iudex Quorum exempla frequentiora ſunt, quàm ut à me repeti debeant. Nonnunquam tamen Dico pro fero: ut apud Quintilianum, Apud iudices quidem ſecundum legem dicturos ſententiam de confeßis præcipere, ridiculum eſt. Iuris quoque conſultos hoc uerbo in hunc ſenſum frequentißimè uſos uidemus. Dico leges: aliud quàm fero leges. Eſt enim Ferre ad ſuos: dicere ferè ad uictos, ut Liuius lib. XLVI. Nihil ea mouerunt regem, tutam fore bellis Aſiam ratum, quando perinde ac uicto, iam ſibi leges dicerentur.

Circunſto,& Circunſiſto. CAP. XLIX.

CIrcunſto, & Circunſiſto, utrunque facit Circunſteti: ſed primum pro circundo, alterum pro inuado, & irruo, & quaſi terrificatione aggredior. Vergilius:

Aeneid.6. *Circunſtant animæ, dextra læuaq; frequentes. Idem:*

Aeneid.8. *At feßi tandem ciues infanda furentes*

Armati circunſiſtunt. Et alibi:

Aeneid.2. *At me tum primum ſæuus circunſtetit horror.*

Decla. 13. *Quintil. in Apes pauper, Quum me euocaſſent ſubito trepidum, totoq; fortunæ ſuæ ſtrepitu circunſtetiſſent. Non nunquam non terrificandi, ſed terroris auferrendi gratia ponitur, ut Cæſar in Commentarijs: Si quis grauiore uulnere accepto deciderat, circunſiſtebant, hoc eſt, ſocij iacentem exhortabantur, tela hoſtium arcentes. Nonnunquam etiam ut circunſto accipitur: ut apud eundem,*

Lib.4. de bello.Gal.

Et mercatores in oppidis uulgus circunſiſtit, quibuſq; ex regionibus ueniant, quaſq; ibi res cognouerint, pronunciare cogit. Quo etiam modo apud Quintilianum accipi poteſt.

Vſurpare. CAP. L.

VSurpare, eſt uti, ſiue uſitari, tum dicto, tum facto. Cic. in Oratore: Poſt inuenta concluſio eſt, quã credo uſuros illos ueteres fuiſſe, ſi iam nota, atque uſurpata res eſſet, quã inuenta, omnes uſos magnos oratores uidemus. Hoc etiam ſic dicere licebat in eãdem ſententiam, Poſt inuenta concluſio eſt, quam credo uſurpaturos illos fuiſſe, ſi iam nota, atque uſurpata res eſſet, quam inuentam omnes uſurpaſſe magnos oratores uidemus. Idem Quod ſemper uſurpamus in omnibus dictis, ac factis minimis, ac maximis, cùm hoc decere dicimus, illud non decere. Idem: Præclarè enim hoc eſt uſurpatum à doctiſsimis, quorũ ego auctoritate nõ uterer, ſi mihi apud aliquos agreſtes habenda eſſet oratio. Sed quum apud prudentiſsimos loquar, quibus hæc inaudita non ſunt, cur ego ſimulem, me, ſi quid in his ſtudijs operæ poſuerim, perdidiſſe? Dictum eſt igitur ab eruditiſsimis uiris, niſi ſapientem, liberum eſſe neminem. Vſurpatum, & dictum pro eodem accepit, ſicut doctiſsimis, & eruditiſsimis. Quid multa? cùm frequenter iuriſconſulti utantur Vſurpo pro dictito? nam pro factito, minus dubium eſt. In Paradoxis.

Præſtò ſum, & Adſum. CAP. LI.

PRæſtò ſum, idem eſt quod adſum, nec alteri ferè uerbo cohæret, niſi uerbo ſubſtantiuo, & huic ſimplici: nam Præſtò adſum, magis poeticum eſt. Quid igitur ſignificat Adſum? Tria: unum naturaliter, duo

per

per quendam flexum, & deriuationem. Primum eſt, Præſens ſum, quòd modò cum ablatiuo iungitur, In præpoſitione ſeruiente: ut apud Cic. de Oratore: Paulus in pugna non adfuerat. Modò cum datiuo: ut apud eundem in Philippicis: Omnibus his pugnis Dolabella adfuit. Et apud Quintil. Nam in libris Obſeruationum à Septimio editis, adfuiſſe Ciceronem tali cauſæ inuenio. Secundum eſt hinc ductum, quòd ſæpe corrogamus, qui nobis adſint periclitantibus, quales ſunt aduocati, quorum officium eſt adeſſe in iudicio. Sed ipſum illud Adeſſe, fauere eſt, præſidioq́; eſſe: ideoq́; dicimus Adeſſe, pro eo quòd
Aeneid.2. *eſt, eſſe præſidio. Vergilius: – Modo Iuppiter adſit.*
Aeneid.8. *Et iterum.*

Adſis ò tandem, & proprius tua numina firmes.

Et in proſa, Quintil. Nunc omnes in auxilium Deos, ipſumq́; in primis, quo nec præſentius aliud, nec ſtudijs magis proprium numen eſt. inuocem: ut quantum nobis expectationis adiecit, tantum ingenij aſpiret, dexterq́;, ac uolens adſit. Idem: Si tamen pater, qui diuiſit patrimonium, & reos parricidij defendit, ſic agat, quod contra legem ſufficit. Parricidium obijcitur iuuenibus: quorum pater uiuit, atque etiam liberis ſuis adeſt. Tertium eſt Aduenio, ſeu magis Adueniam. Nam propè idem ſunt, iam ueniet, & iam præſens erit. Itaque aderit, accipitur pro utroque, ſiue pro utrouis. Vergil.

Aeneid.2. *Iāq́; aderit multo Priami de ſanguine Pyrrhus. Iterū*
Eclog.2. *Huc ades ò formoſe puer. Et,*
Eclog.9. *Huc ades ò Galatea, quis eſt nam ludus in undis?*
Eclog.7. *Et iterum:*

Huc ades ò Melibœe, caper tibi ſaluus, & hœdi.

Vbi ſi eadem foret ſignificatio, quæ eſt in illo Præſens ſis, *hic ades, non huc diceretur*. Ergo Huc ades, *pro adſis, idem eſt, quod huc ueni*. Has eaſdem ſignificationes *habet* Præſtò ſum, *& eadem ratione*. In prima, Ciceronis *exemplum eſt in* Bruto: Quibus *quidem cauſis tu etiam* Brute *præſtò fuiſti*. In *ſecunda eiuſdem pro* Murena: Ius *ciuile didicit, multùm laborauit, uigilauit, præſtò multis fuit*. Et *pro eodem:* Tu *intereà* Romæ *ſcilicet amicis præſtò fuiſti*. In *tertia eiuſdem ad* Herennium: Hirundines *æſtiuo tempore præſtò ſunt, hyeme pulſæ recedunt*. Et *in epiſtolis frequenter:* Stator *tuus mihi cum literis præſtò fuit*. Et *propriè accipi ſolet hoc ultimum, pro eo quod nunc dicimus, compareo: ut ſiquis aliqua dignitate, imperio'ue affectus, alteri ſic iubeat:* Cras *mihi ad hunc locum, & hanc horam præſtò ſis. id eſt, compareas, & te repræſentes, atque exhibeas mihi.* Lib. 4.

Fleo, Gemo, Ploro, Piango, Eiulo, Lamentor, Vociferor. CAP. LII.

FLere, *eſt lacrymis, ideoq́; tantum hominum, ſicut* Ridere. Gemere, *eſt in pectore, quum præ anguſtia in ſonum prorũpit*. Ideo *& iumenta ſub nimio pondere gemunt, & inanimata quoque, quum nimis onuſta ſunt, gemere dicuntur*. Vt *apud* Verg. -Gemuit *ſub pondere cymba*. Plorare, *eſt uoce flebili & effuſæ dolorem ſuum aperire*. Vnde Implorare, *eſt plorando opem orare*. Plangere *eſt percuſſione, ac uerberatione pectoris, capitis, uultus, aliorum'ue membrorum ſe in dolore affligere: regitq́; poſt ſe accuſatiuum*. Ideoq́; *per tranſlationem dicuntur fluctus plangere littora: quaſi ad declarandum dolorem, in modum lamentationis*. Eiu- Aeneid. 6.

lare, eſt uoce ſublata flere, quod magis mulierum eſt proprium. Vociferari, *eſt uoce effrenata non modò dolorem, ſed etiam indignationem (quanquàm indignatio doloris genus eſt) oſtendere.* Interdum *ſine affectu, ſed tamen uehementius exclamare,* Lamentari *eſt uoce querula, & triſti oratione cladem teſtari ſuam. Quæ exempla lecturis hoc opus inueſtiganda relinquimus.*

Exiſtit, & Extat. CAP. LIII.

EXiſtit, *atque* Extat, *quorum uerborum unum, atque idem præteritum eſt, ſimile quiddam ſignificant, quod eſt eminet, & ſupereſt. Sed primum cũ motu, alterum ſine motu: ut illud ſit, prodit, uel exurgit: hoc uerò, ſuperſtat.* Cic. de Diuin. *Atque delapſus in*

Lib. 1. *flumen nunquam comparuiſſes, me contremuiſſe timore perterritum, tum te repentè lætum extitiſſe.* Et *iterum in eodem lib. Summerſus equus uoraginib. non extitit.* Adhuc *iterum in eodem:* Vocem *ab æde* Iunonis *ex arce extitiſſe.* Atque *iterum:* Neque *diu ulla uox extitiſſet.* Et *in ſecundo:* Anguem *ab ara extitiſſe.* Et *iterum:* In Lyſandri *ſtatuæ capite* Delphis *extitit corona.* De *rebus quoque mutis exiſtere dicimus: ut idem in Lælio,* Exiſtit *hoc loco quæſtio ſubdifficilis.* De *extare exemplum unum* Vergilij *ſuffecerit* Georgicorum III. *-Stant circunfuſa pruinis.*

Corporea magna boum, confertoq́; agmine cerui
Torpent mole noua, & ſummis uix cornibus extant.

Quo fit ut de libris, qui demortui non ſunt, dicamus Extare: *ut,* Extant *pauciſsimi* Varronis *libri, plurimi non extant.* Nam *ut de homine, qui adhuc uiuit, loquimur,* Supereſt, *quaſi non ſubter eſt: ſub terra humatus: ita de re-*

de rebus, Extant, quaſi extrà ſtant, non intrà, & in tenebris latent. Cicero in Oratore: Quæ (ut ſcis) extat oratio. Et de Senectute: Et tamen ipſius Appij extat oratio.

Conciliare amorem, & beneuolentiam nos dici, Inire autem gratiam. CAP. LIIII.

Conciliamus amorem nobis alicuius, Conciliamus beneuolentiam: non autem Conciliamus nobis gratiam. Rurſus Inimus gratiam, non autem Inimus amorem, aut beneuolentiam. Quarum omnium orationũ eadem ferè ſententia eſt, ac ſi hoc uerbo uterer Contraho, uel Comparo: niſi quòd Inire gratiam, eſt magis fauorem comparare, quàm amorem: ut apud Quinti. Quin etiam hoc timeo, ne ex eo minorem gratiam hic liber ineat, quòd pleraque non inuenta per me, ſed ab alijs tradita continebit. Reconciliari tamen, & In gratiam redire, idem ſunt: quoties amici interpoſita aliqua offenſa, quum aliquandiu fuerunt inimici, in priſtinam redeũt beneuolentiã, ac familiaritatem. Sed Redire in gratiam etiam cum inanimatis ſolemus: ut Cic. de Senectute, In gratiam cum uoluptate redeamus. Præterea Conciliamus nobis laudem, famam, honores, ſimiliaq; non autem Inimus. Quintil. lib. 11. Nam & plus aúctoritatis afferunt ea, quæ non præſentis gratia litis ſunt comparata, & laudem ſæpe maiorem, quàm ſi noſtra ſint, conciliant. Rurſus, Ineo rationem, ineo fœdus, ineo pacem, ineo ſocietatem, ineo bellum, ineo pugnam, ineo uiam, quaſi capeſſo atque ingredior: quod non ferè niſi in re momentoſa, aut graui, grandi'ue dici ſolet. Nam non ita rectè loquar, Ineo prandium, cœnam'ue, ut Ineo conuiuium. Vn-

Lib.4. ab initio. *de principium rei maioris Initium uocatur, ut Initium rationis, Quintiliano quoque teſtante, qui ait: Quod principium Latinè, uel exordium dicitur, maiore quadam ratione Græci uidentur procœmium nominaſſe, quod à noſtris initium modò ſignatur. Et huius uerbi participium abſolutè poſitum, ſine regimine, maioribus rebus adhibetur: ut, Ineunte pueritia, ineunte adoleſcentia, ineunte ætate, ineunte uere, ineunte æſtate, hyeme ineunte, ineunte anno nouo. Non autem dormitione ineunte, conuiuio ineunte, die ineunte, nocte ineunte, hora ineunte, ſed incipiente: niſi dicamus illud ipſum ineunte, certis nominibus debere adiungi, quæ ſunt ea, quæ modò expoſui.*

Obruo, Ingurgito, & Crapulor. CAP. LV.

OBruere eſt operire, ſiue aqua, ut Obrutus undis: ſiue terra, ut Obrue uerſata Cerealia, ſemina terra. Siue per translationem ad animum: ut Quint. Ouid. li. 1. de Reme. amo. *Toto uoluptates obruere poſſunt unum dolorem. Sed de multo uino potando etiam Obruere dicimus, ſicut Ingurgitare de abſumendis multis cibis. Cicer. pro Deiotaro ait: Vino ſe obruiſſe, nudumq́; ſaltaſſe. Et in Antonium: Vt fratrem imitetur, ſe obruit uino. Et in eundem idem: Quum ſe cibis ingurgitaſſet. Ingurgitare aliquando utrunque complectitur, ſicut Crapulari non modò in uino, uerum etiam in cibo, unde fit Crapula. Vt idem in* Philip. 2. *eundem: Edormi inquam crapulam, & exhala.*

Deuenio, Peruenio, Deuoluo, Deſpicio, & Diſpicio. CAP. LVI.

DEuenimus in montem, Deuenimus ad diuitias, minus uſitatum, ac minoris rationis eſt, quàm Peruenimus in montem, Peruenimus ad diuitias. Similiter

militer caluerſo, Deuenimus in planum, Deuenimus in uallē, quoties ab editiore loco profecti ſumus, uſitatius, probabiliusq́;, quàm Peruenimus in planum, Peruenimus in uallem. Ita Deueni in paupertatem, quaſi deſcendi, et delapſus ſum in humiliora. Deuoluo, deorſum uoluo ut, Deuoluere rogos, deuoluere trabes, deuoluere ſaxa, deorſum præcipitare. Deſpicio, deorſum aſpicio: ſicut Suſpicio, ſurſum aſpicio. Inde per translationem quum quis alium contemnit, ac parui facit, deſpicere uidetur, quaſi infra ſe, & ad pedes ſuos proiectum aſpicere: quemadmodum & Suſpicere eſt uenerari, quaſi ſupra nos aſpiciamus illum eſſe collocatum. Nam Diſpicere eſt pro uidere, & circunſpicere mente, tanquam in omnem partem lumina mentis intendere, omniaq́; diſcernere. A quo Diſpicientia dicta eſt, circunſpectio, & prouidentia, & conſideratio diligens, atque diſcretio.

Occupo. CAP. LVII.

OCcupare, eſt locum tenere, aut capere, & ui capere: ut apud Liuium lib. XXXIII. Nam & ipſis uocantibus urbem hanc accepi, non occupaui, ideſt, non ui accepi, aut mea ſponte accepi, ſed aliorum rogatu. Sæpe uerò antè capere eſt, & (ut aliqui loquuntur) præoccupare. Vnde ſchema illud, Occupatio appellatur, quoties quæ dici ab alio poterant, ea ipſi præueniendo dicimus in noſtram partem, ne nobis poſteà officerent retorquentes. Cic. Offi. lib. I. Sunt autem nulla priuata natura, ſed aut ueteri occupatione, ut ij qui quondam in uacua uenerunt. Certè primi illi, qui uenerunt in uacua, non potuerunt in aliena, ut iſti aiunt, qui uolunt occupare, utique in aliena re ſe poſſeſſorem facere. Pro-

prie eſt enim Occupare,*quod in medio,ſiue in medium, atque in commune poſitum eſt, ante cæteros capere.* Quod teſtatur Quint.inquiens: Multa nihilominus,*quæ libera fuerant,tranſeunt in ius occupantium: ſicut uenatio,& aucupatio.* Inde Occupatus dicitur,*qui antè negocio aliquo detentus,non poteſt negocio alterius operam dare.* Cicero: Nemo *adhuc me conuenire uoluit, cui fuerim occupatus,hoc eſt,cui cauſarer me quibuſdam aliis negocijs antè præuentum.* Atque hinc uocatur Occupatio,*quum alicui neceſſariæ rei, & cui ante omnia operam dare debemus,cum diligentia uacamus.*

Peto,Poſco,Poſtulo,Flagito. CAP. LVIII.

PEtere *eſt in bonum,& in malum:quod declaratur per ipſam rem,aut bonum, aut malum ſignificantem.* Vt Medicus *ſanitatem ægri petit,pater laudem filij,tu diuitias,ego uoluptatem peto.* Item, Multi *filij petunt mortem patris,ſerui mortem dominorum,medici longitudinem morbi.* Petere *autem uitam alterius, itemq́;* Petere *caput alterius,petere famam, petere pudorem accipitur in malum, quòd illa in hominis perniciem petas,ſiue quòd ea oppugnes.* At *quum non in rem, ſed in perſonam refertur* Peto, *utique cum ablatiuo in malam partem accipitur:ut,*Peto *te gladio, peto te ueneno,peto te inſidijs.* Nam *illud apud* Vergilium:

Eclog.3. Malo *me Galatea petit laſciua puella: idem eſt,quod malo me inceßit,& pomorum iactu percutere me ſolet.*

Ead.Eclo. 3. *Et ideo quaſi audaciæ,culpæq́; ſibi conſcia, dicitur :* Et *fugit ad ſalices.* Ab *hac ſignificatione abſunt alia uerba,* Poſco,*quod eſt propriè rem debitam,& honeſtam peto.* Inde Repoſco,*quod eſt rem meam, & quod mihi reddi debet,*

debet, peto. Poſtulo, eſt quodam modo requiro (ut res, tempus, locus, perſona, cauſa poſtulat) & tanquam rem iuſtam peto. Curtius: Poſtulabat autem magis, quàm petebat, niſi accipiamus, ut Varro apud Seruium uult, humiliter petebat. Sic enim aut Poſcere eſt, quum aliquid pro merito noſtro depoſcimus. Petere uerò eſt, quum aliquid humiliter, & precibus poſtulamus. Expoſtulo, quod eſt cum querela apud amicos requiro, & quaſi officium amicitiæ in alio deſidero: ut Terent. in Adel. Qui ita putant ſibi fieri iniuriam, ultro ſi quam fecere ipſi expoſtulant. Sed frequentiſsimè poſt ſe habet ablatiuum, ſeruiente præpoſitione Cum: ut, Quid habes, quod mecũ expoſtules? Flagito uehementer, & plus quàm poſtulo: ut Cic. pro Quintio, Quanquam hæc cauſa poſtulat: & ſi poſtulat, non tamen flagitat. Quint. ad Triphonem: Efflagitaſti quotidiano conuicio, ut libros quos ad Marcellũ meum de inſtitutione Oratoria ſcripſeram, iam emittere inciperem. Quæ uerba etiam Ciceronis ſunt in epiſtola ad Quintum fratrem.

Lib. 4. Seru. in illud. Verg. Aeneid. 9. Si tibi quæ poſco promittũt &c. Act. 4. ſce. 3.

Epiſt. 9. lib. 2. ad Q. frat ait Ci. Epiſtolã hanc conuicio efflagitarunt codicilli tui.

Labo, & Labor. CAP. LIX.

LAbo, & Labor ita differunt, quod Labare eſt ruere, & repentè cadere: ut apud Verg. Labat ariete crebro ianua. Labi uerò leniter, ſenſimq́; deorſum ire: ut Labuntur flumina, labitur cœlum, labitur anguis, labuntur ab æthere pennæ, labuntur dij à cœlo, non labat. Quint. Vt numen, & deus delabi ſideribus, & uenire de liquido, puroq́; aere uidebatur. Cic. Sicut aliquem non ex hac urbe miſſum, ſed de cœlo delapſum intuentur. Ideoq́; dæmones magis è cœlo labarunt, quam lapſi ſunt. Angeli uerò aſsiduè ad nos labuntur. Labi

Aeneid. 2.

Pro lege Manil.

quoque dicuntur, qui in lubrico imprimentes ueſtigia, ad terram feruntur, non cum ruina, ſed lentius, & cum aliqua mora: Tametſi *nonnunquam* Lapſus, *pro ruina ac cipiatur: & per translationem de corporeis ad incorpo rea, de eo, qui aut per infirmitatem animi, aut per imprudentiam deliquit, dicimus,* Lapſus *eſt, quaſi pes animi unus, ambo'ue, qui ſunt fortitudo, & prudentia, in lu brico lapſi ſint.* Et Elabi *quoque periculum fugere dicitur eo modo, quo anguis lubricus, muræna'ue, aut anguil la manu præhenſa lapſu fugit: quòd eſt, è manu elabitur.* Ita *q̃ è medio periculo euaſit,* Elapſus *dicitur.* Verg. *Ecce autem elapſus Pyrrhi de cæde Polites. Sed hic non eſt translatio, utpote in re corporea: erit translatio in incorporea.* Quin. *Serui quidem Galbam miſeratione ſola, qua non ſuos modò liberos paruulos in concionem deduxerat, ſed Galli etiam Sulpitij filium ſuis ipſe manibus circuntulerat, elapſum eſſe, tum aliorum monumentis, tũ Catonis oratione teſtatum eſt.* Cic. *Hic tito fratre ſuo Cenſore, qui proximus ante me fuerat, elapſus eſt. i. accu ſatorum, quaſi prehenſantium manus effugit.* Translatũ *quoque illud* Terentianum *eſt à labo, non à labor: Laba ſcit, uictus uno uerbo, quàm citò.* Labo *primam breuem habet,* Labor *primam longam.* Hinc Labor *laboris, &* Laboro *laboras prima breui, quod an ab altero illorum deriuetur, & ab utroque potius, liberum opinaturis relinquo.* Hoc tamen non omittens, Inelaboratum *dici, quod non artificio ſatis excultum eſt:* Illaboratum *uerò, quod ſine labore uidetur factum.* Illud *uitio dari ſolet, hoc laudi.* Quint. *de Cice. ita ait:* Quum *interim hæc omnia quæ uix ſingula quiſquam intentiſſima cura conſequi*

Aeneid. 2.

In Euu. act. 1. ſce. 2.

Lib. 10.

poſſet

poſſet, fluunt illaborata: & illa, quæ nihil pulchrius auditu eſt, oratio præ ſe fert tamen feliciſſimam facilitatem.

Deligo, & Eligo. CAP. LX.

D*Eligere, & Eligere ſic differunt. Deligere eſt, quòd magis idoneum ad rem agendam eſt, cernere. Eligere uerò uel ad noſtrum emolumentum, uel ad illius, qui eligitur dignitatem. Delegit ſibi ſæpe pop. Rom. imperatorem ad bella, ut Pompeium ad bellum Mithridaticum. Imperator quoque deligit milites non eligit, ad rem uidelicet bellicam idoneos, & inter eos agit delectum, qui cui rei ſit magis commodus. Et agricola delectum agit inter tauros, quos ſcindendo ſolo, quosq; procreandæ ſoboli deſtinet. At ſi ex multis daretur optio, quem ſibi uellet, eligeret, non deligeret. Ideoq; ſemper ferè dicitur in eodem ſenſu, Datur tibi, ſiue offertur optio: & Datur tibi, ſiue offertur electio. At Cic. Deligere, inquit, oportet, quam uelis diligere: de uxore loquens. Deligere dixit, quaſi ad res domeſticas adminiſtrandas. Nec inficias eo poſſe fieri, ut in aliquem cadat delectionis, & electionis nomen, ut in ipſum principem, quem ad honorem pariter, & ad remp. bene gerendam aſſumimus. Cæterùm Deligo ſine præpoſitione accuſatiuum habere ſolet: ut, Populus Romanus delegit Cn. Pompeium imperatorem. Eligo alterum accuſatiuum ſine præpoſitione, alterum cum præpoſitione: ut, Idem populus elegit in principem ſibi Octauiũ. Cicer. inquit: Quos Cæſar in ſenatum elegerat. Porrò utrunque horum uerborum tam in ſuperiores, quàm in inferiores cadit: ut illud quod modò dicebam, Quos Cæſar in ſenatum elegerat. Et ſacerdotes eligunt ſibi pontificem, & cle-*

rus epiſcopum. Rurſus conſul milites deligit, & milites imperatorem, nautæ gubernatorem, diſcipuli præceptorem ſibi deligunt. Nam inter collegas, pareſq́;, aut ferè pares dicitur Cooptare. Liu. Dictatorem dici placet. Dicitur M. Furius Camillus, qui magiſtratum equitum L. Aemylium cooptat. Vt Cic. in Bruto: A quo in collegium augurum fueram cooptatus. Illud non eſt ſilentio tranſeundum: duobus tantum dici modis Deligere, præterquam per hoc uerbum ipſum. Vno Agere delectum: altero, Habere delectum: nunquàm Facio delectum. Qui duo modi differunt ab ipſa ſignificatione deligendi, quòd Deligimus aliquando unum tantum. Agere uerò, uel habere delectum, ad multa ſemper refertur. Apud

Lib. 2. ca. Quintil. legi Facere, pro agere, quod haud ſcio, an uicio librariorum factum ſit, an etiam ſic dicere liceat. Ita enim legitur: Proprietates ingeniorum diſpicere prorſus neceſſarium eſt. In his quoque certum ſtudiorum facere delectum, nemo diſſuaſerit. Nanq; erit alius hiſtoriæ magis idoneus, alius compoſitus ad carmen, alius utilis ſtudio iuris, & nonnulli rus fortaſſe mittendi.

Percontor, Interrogo, & Sciſcitor. CAP. LXI.

Lib. 2. ca. 9. PErcontari, ſignificat interrogare, quamuis ſuapte natura ſpectet ad finem coarguendi: ut Quintilianus teſtatur dicens: Quid enim tam commune, quàm interrogare, uel percontari? Quorum utroque indifferrenter utimur, quum alterum noſcendi, alterum arguendi gratia uideatur adhiberi. Interrogo igitur (ut ego interpretor) noſcendi gratia adhibetur. Percontor uerò arguendi. Sciſcitari (ut ipſa uox indicat) ſciendi cauſa interrogare eſt.

AN-

ANNOTATIO.

Videre eſt Quintiliano tantum a noſtro Laurentio tributum, vt ſingula fere ſua præcepta ad eius dicta tanquam amuſſim quandam dirigeret, adeoq́; ex eius ſolius dictis non paucas latine loquendi normas elicere ſibi permitteret, vt hic ſola Quintiliani auctoritate fretus, diſcrimen inter percontari ac interrogari edocet. Sed ſi Ciceronis auctoritati ſtandum eſt, plane inuertenda erit hæc præceptio: & interrogare erit interdum arguendi refellendi ue, percontari vero noſcendi tantum gratia quærere Cicero libro tertio de natura deorum: Sin me interrogare non tam intelligendi cauſa, quam refellendi. vtrum voles faciam. De percontari. Idem in ſomnio Scipionis: Deinde ego illum de ſuo regno, ille me noſtra repub. percontatus eſt, multisq́; verbis vltro citroq́; habitis ille nobis conſumptus eſt dies, Quin & idem Cicero nomine percontatio, non aliter eſt vſus, vt de vniuerſitate, At primum quidem tempus ſalutationibus, reliquum percontatione conſumpſimus.

Debello. & expugno. CAP. LXII.

Debellare, eſt bello uincere, aut bello capere. Expugnare pugnando capere, uel potius pugnando, & oppugnando uincere: quod ſignificauit Liu. *lib.* XLV. *Haud paulò facilius, quàm antè, duæ unam, tunc una duas naues expugnauit, cepitq́;. Sed* Debella*mus potius homines: unde* Debellatum *eſſe dicimus, pro eo quod eſt bello certatum, belloq́; res parta eſt, aut perdita.* Expugnamus *autem opera, molesq́;, ut caſtra, ut urbes, ut caſtella, ut naues. Quocirca miror illud in pſal. Sæpe expugnauerunt me à iuuentute mea, dicat nunc Iſrael, Sæpe expugnauerunt me à iuuentute mea: etenim non potuerunt mihi. pro eo quod eſt oppugnauerunt, ſiue impugnauerunt me. Si enim non potuerunt mihi, profectò non expugnauerunt, ſed oppugnauerunt tantùm. Græcè autem* ἐπολέμησαν, *magis eſt oppugnauerunt,* Pſal. 103.

ſiue

ſiue impugnauerunt, quàm expugnauerunt. Pro eodem *tamen ſignificato interpres accepit,niſi librariorum ui tium eſt.*

De compoſitis a Re. CAP. LXIII.

FIgo,*inde* Refigo,*quod fixum erat,educo.* Tego,*in de* Retego, *quod tectum erat denudo.* Texo, *inde* Retexo,*quod erat textum,reddo non textum, &* *quaſi infectum,quod erat factum.*Claudo *ſiue* cludo, Re cludo,*quod clauſum erat aperio.* Velo, Reuelo,*uelamen tum tollo.* Signo,Reſigno *quod erat ſignatum,obſigna= tum'ue relaxo, uel patefacio.* Et *multa alia huiuſmodi ſunt:multa non ſunt:ut,repeto, repoſco, renouo, repræ= ſento,reuello,remoueo,remaneo.*

Præparo,& apparo. CAP. LXIIII.

PRæparare,*&* Apparare *ita differunt, quòd præ= parare eſt anteà parare ſibi quæ utilia ſunt , aut fore credit.*Apparare,*ad dignitatem quandam,ac uerius pompā.* Ideoq; *oratores præparant,quibus obti= nere cauſam poßint.*At *procemium apparatum repreben ditur,quòd plus* Pompæ,*atque oſtentationis,quàm utli= tatis habere uideatur.* Cic.Offi.I.*Facilè totius curſum ui tæ uidet,ad eamq; dgendam præparat res neceſſarias,ut paſtum,ut latibula, ac alia generis eiuſdem.* Idem de Orat. III. *Illa quæ in apparatu fori appellantur inſi= gnia.* Quanquam Apparatus *uidetur interdum ſignifi= care utrunque,* Apparatus *belli, quaſi præparatio. Sed ut dicimus naues non modò inſtructas,ſed etiam orna= tas,quòd quò res inſtructiores ad bellum,eò pulchrio= res ſunt,ita* Apparatum *belli uocamus,ubi inſtrumenta bellica etiam adornata ſunt.*

Præ=

Præſum,& Præſideo. CAP. LXV.

PRæſum & Præſideo differunt. Ab hoc fit Præſes, ſicut à deſideo Deſes, à reſideo Reſes. Ab illo uerò Præſens, quod à ſuo uerbo in ſignificato recedit: de quo ante diximus. Præeſſe, eſt præpoſitum eſſe rei cuipiam gerendæ, atque adminiſtrandæ. Præſidere, eſt ad opem præſtanda præeſſe, quam propriè præſtant homines iniuriam quidem patientibus, aut in diſcrimen adductis: dij uerò beneficentiam fauoremq́; in uocantibus. Aliquando tamen indifferenter. Sueton. de Tiberio: Præſedit & Actiacis ludis. quaſi dixiſſet, præfuit. Cic. pro Sylla: Noli animos eorum ordinum, qui præſunt iudicijs, offendere. Idem pro eodem: Quam ob rem uos, dij, & patrij penates, qui huic urbi, atque imperio præſidetis. Idem pro Milone: Vos inuicti, & in ciuis inuicti periculo centuriones, atque milites, uobis non modò in ſpectantibus, ſed etiam armatis, & huic iudicio præſidentibus, hæc tanta uirtus ex urbe expelletur, exterminabitur, eijcietur? Quintil. in X. Nam beneuolum auditorem inuocatione dearum, quas præſidere uatibus creditum eſt, & intentum, propoſita rerum magnitudine, & docilem ſumma rerum celeritate comprehenſa facit. Et non longè pòſt: Quem præſidentes ſtudijs deæ propius audirēt. Vnde tam dij, quem homines Præſides dicti ſunt, illi quidem in ſuo quiſque numine, ſuaq́; ui: hi uerò in ſua quiſque prouincia aut ab rege, aut à populo ſibi commiſſa. Idem Quintil. Quòd omnia ſic egerit, ut genitum præſide bellorum deo incredibile non eſſet. quaſi cuius in manu eſſet imperium bellorum, aut auxilium: ut apud Liuium libro ſexto, Dij, deæq́; omnes, qui Capitolium inco-

Cap. 6.

litis

litis,ſtecine ueſtrum militem,ac præſidem ſinitis uexari ab inimicis? Præſidem *dixit pro auxiliatorem, ac defenſorem:ut alibi etiam ſæpe.* Præſes *(ut definit* Vlpianus*) is eſt, qui maius in prouincia imperium habet omnibus poſt principem.* Hinc Præſidium *dictum eſt auxilium principale.* Nam *ſubſidium id,quod in auxilium ſuccedit,dicitur.* Et *milites qui ad tutelam oppidi, caſtelli,ſimiliumq́; collocati ſunt,* Præſidium *uocantur:ut* Impoſitum *eſt præſidium* Caietæ. Nam Præſul *antiquitus is dicebatur, qui primus erat inter* Salios,*id eſt,* Martis *ſacerdotes,*Romæ *duntaxat,à ſaliendo dicti in portandis ancilibus.*

Aſſentor,Adulor,Blandior. CAP. LXVI.

Aſſentari,adulari, Blandiri *ita differunt, quòd* Aſſentari *eſt inſidioſe,& conciliandæ alicuius utilitatis gratia,effuſius,& plerunque falsò quempiam laudare:adulari uerò inſeruire,& captare,ut fauorem emereamur quoquo modo uel uoce, uel geſtu:eſtq́; tractum ἀπὸ τοῦ δούλου, quòd eſt ſeruus.* Et *ſanè adulari ſeruile eſt,non liberale,& ingenuum.* Blandiri *propriè ad tactum pertinet, & per abuſionem ad alios ſenſus transfertur, nonnunquam etiam ad animum.* Quin. Tu *non cogitas,quemadmodum ſuſpēſa manu ſonantem blandè cardinem flectas.* Idem: *Blandiar pauliſper iudices, calamitatibus meis, & ſic agam, tanquam inuenerim utrunque ſanum.* Ideoq́; *idem quodam loco penè pro eodem poſuit hæc duo poſteriora uerba.* Tranſeo *oblatam nolenti munerum uacationem,& blandius,quam militiæ diſciplina poſtulat,adulatum militi tribunum.* Adulatum *blandius dixit,ne aut blandius blanditum,aut adulantius adula-*

Decla.1.

Decla.3.

adulatum diceret, ſi tamen adulantius reperitur. Et alibi: Et animalium quoque ſermone carentium ira, lætitia, adulatio, & oculis, & alijs ſignis corporis deprehenditur. Sunt enim muta animalia hominum ſerua, quæ ſigna maximè apparent in canibus, de quibus inquit Verg. Hinc canibus blandis rabies uenit, Nam aſſentari non cadit in muta animalia, niſi credimus hoc modo coruum à uulpe fuiſſe deceptum, quum optimum cibum ore geſtaret.

Georg. 3.

Excuſo, & Cauſor. CAP. LXVII.

EXcuſare apertam ſignificationem habet: itemq; Cauſari. Excuſamus crimen obiectum: quod quum uidetur ſatis purgatum, recentes dicunt. Habeo te excuſatum: ueteres dicebant, Accipio excuſationem: ſicut in illo, dum quis mihi tulit conditionem (uerbi gratia) an uelim negociatori in ſua pecunia in commune lucrum, dicam, Accipio conditionem. Eſt & altera huius uerbi ſignificatio, quæ à priore defluxit, quoties id quod in cauſa fuit, ut peccaremus, afferimus in excuſationem. Nec dicemus (ut aliqui loquuntur) Accuſo, ſed Excuſo: quamuis potius uideatur ratio exigere, ut per accuſo, quàm per excuſo loquamur: ueluti ſi latrones aut flumina impedimento fuerint, ne ad diem adeſſe poſſem, dicam eo modo, quo Quintil. Tu tamen ſi interpellatus tempeſtatibus ſerius ueniſſes, excuſares mare, & ambiguos flatus, & tibi bonam cauſam habere uidereris, quum diceres, antè non potui. Excuſares dixit, non accuſares. Liu. lib. VI. Exactæ iam ætatis Camillus erat, comitijs iurare iam parato in uerba excuſandæ ualetudinis ſolitæ, conſenſus populi reſtiterat. Et li. XLVII. Vbi dies uenit cita-

Decla. 12.

*citariq́; abſens eſt cœptus,*L. *Scipio morbum cauſæ eſſe cur abeſſet excuſabat.*Luc.*in* VIII. *- Lituſq́; malignum*

In Caio, capit. 23. *Excuſat.*Cauſari,*eſt cauſam rei geſtæ afferre.* Suet. *Sylelanum item ſocerum ad necem, ſecandasq́; nouacula fauces compulit, cauſatus in utroque, quòd hic ſe ingreſſum turbatius mare non eſſet ſecutus.* Aliquando penè *quod illa ſignificatio ſuperioris uerbi(de* Excuſo *dico) in ſecundo ſignificato.* Quint. *Nec cauſanti pupillo ſic tutor iraſcatur unquàm ut non remaneant amoris ueſtigia, & ſacra quædam patris eius memoria cauſanti pupillo,quaſi excuſanti acerbitatem tutoris, cui ſimile eſt illud* Papiniani: *Iuſſus rationem reddere, & liber eſſe, ſi hæres cauſabitur accipere rationes,nihilominus liberum fore.i.ſi impedimenta prætendet.*Verg.

Eclog.6. *Cauſando noſtros in longum ducis amores.*Id eſt,*impedimenti cauſas afferendo.*Vlpian.*Proſcribere palam, ſic accipimus, claris literis, ut planè rectè legi poßint, ante tabernam ſcilicet, uel ante eum locum,in quo negotiatio exercetur,non in loco remoto,ſed euidenti:literis Græcis,an Latinis?puto ſecundum conditionem, ne quis cauſari poßit ignorantiam literarum.*Et alibi, *Cauſari tempeſtatem,ac uim fluminum.*Vbi *liceat dicere,excuſare ignorantiam literarum, & excuſare tempeſtatem, ac uim fluminum.*

Mando,Præcipio, Iubeo,Impero, Edico, & Indico. CAP. LXVIII.

MAndare,*eſt cui uis perſonæ gerendum aliquid exequendumq́; committere:ut* Quint.*Mandata tamen tua fili perago.id eſt(ut nunc loquimur)commißionem,non autem iuſſa.*Nam *deforme alio*

qui

qui eſſet,ſi filius iuberet,imperaretq; patri. Præcipere,
eſt tum magiſtrorum,quod eſt præcepta tradere , tum
magiſtratuum, & ſuperiorum perſonarum. Sallu.in Ca-
til. Iudices *rerum capitalium quibus præceptum erat.*
Idem *in* Iugur. Micipſa *pater meus moriens mihi præce*
pit. Iubere *frequenter idem eſt quod imperare:ut* Quint. Decla.9.
Pater *me iußit.* Et Alibi: N*am quamuis infeſtum latro*
nibus mare iußus intraui. N*eque diſsimulauerim magnas*
fuiſſe cauſas patri,cur hoc mihi imperaret,quòd ipſe fa-
cere non potuerat. Pro *eodem accepit iubere,& impera*
re. Hic *tamen annotandum eſt , quòd ſicut eleganter di-*
cimus , Impero *mihi: ut apud eundem,* Imperauit *ſibi,ne*
quas admitteret amplius preces . ut etiam Permiſi *mihi*
permiſiſti tibi,permiſit ſibi:ita non eleganter dicas, Iußi
mihi. Præterea *quum ita dicamus imperata,ut iußa:huic*
apponimus uerbum Exequor, Perago , *& ſi quid eſt ſi-*
mile: illi autem ferè unum uerbũ quod eſt Facio*:ut apud*
eundem, N*eque ipſe hoc periculum ignoro,expertus non*
leui documento , quanti ſteterit mihi, quòd ſemel impe-
rata non feci. In *hoc etiam hæc uerba differunt,quòd* Im
pero tibi hanc rem,dicimus: Iubeo *uerò præter hanc con*
ſtructionem , poteſt habere & illam , cuius exemplum
modò protuli , Pater *me iußit .* Eſt *etiam* Iubere , *non*
planè imperare , ſed quaſi hortari : ut idem , Spera-
tu,iube ſperare matrem. Cic.*etiam frequenter hoc modo*
loquitur:ut pro Deiotaro, Literis,*quas ad me* Tarraco- Decla.8.
ne miſiſti,bene ſperare iußiſti. Cui *ſimile eſt* Terent.
Saluere Hegionem *plurimum* Iubeo. Verg *in* V. In Adel. act.3 ſce. 5.
-*Reddiq; uiro promiſſa iubebat.* Quàm *quæſo decorũ*
fuiſſet,ut regi milites,ac comites ſui imperarent? Edice-

Gg *re eſt*

re eſt magiſtratuum, regum'ue. Vnde Edictum conſulum, ſunt literæ conſulum, quibus aliquid iubent, atque imperant. Nam indicere, propriè denunciare eſt: ut, Indictum eſt bellum, indixi bellum fortunæ, indixi bellum uoluptatibus, indixi Romulus ſpectaculum. Liui. Indici deinde finitimis ſpectaculum iubet. Iterum: indixit in poſterum diem ut adeſſent. Idem: Indicto iuſtitio. Iterum: Delectuſq́;, & iuſtitium indictum eſt.

Introcludo, & intercludo. CAP. LXIX.

INtrocludo te, id eſt, in interioribus claudo. Intercludo te, iter tuum impedio, & quaſi iter cludo. Verg. Intercluſit hyems, & terruit Auſter euntes.

Aeneid. 2. *Cic. Qui Carthaginienſium aduentum corporibus ſuis in-*
In Paradox. *tercludendum putauerunt. Qua ratione etiam dicimus Interſepio. Quintil. His textis ne uniuerſi mellis pondus*
Decla. 13. *effluat, interſepta onera clauduntur. Quaſi circunſcepta, uel, quà effluere mella poterant, ſepta.*

Ex ſententia, & Aduotum habere. CAP. LXX.

EX ſententia aliquid habere, & Ad uotum, licet illud uideatur rationis eſſe, hoc affectus, eodem tamen ferè ſignificationis ueniunt, ut Quint. Habes 'ne uxorem ex animi tui ſententia? Et alibi: Et ad omne uotum fluentem fortuna laſciuit ocium.

Facere iter uel uiam, & Iter habere. CAP. LXXI.

ITer facere, Viam facere, Viam munire: Item, Iter facere, & Iter habere differunt. Iter facere, eſt (ut imperiti loquuntur) itinerare, & (ut periti) ingredi iter, aut uiam: ut Ci. de Senec. Maſiniſſam, quum pedibus iter ingreſſus eſt, in equum non aſcendere: quum in equo, ex equo non deſcendere. Idem li. 1. Offi. Tempus à

natura

natura eligendum, quam quiſque uiam uiuendi ſit ingreſſurus, datum eſt. Viam facere *propriè eſt, ubi non erat uia, uiam, & tranſitum aperire.* Quintil. *Feratur igitur non ſemitis, ſed campis, non uti fontes anguſtis fiſtulis colligantur, ſed ut latiſſimi amnes totis uallibus fluant, ac ſi uiam (ſiquando nō acceperit) faciat.* Quod non probè dixeris, *muniat.* Eſt enim Munire uiam, *repurgare, reficere, ac ſubſtruere interdum lapidibus, quales ſunt uiæ* Romanæ *à pleriſq; portis, in multorum dierum iter ſilicibus ſtratæ.* Cic. *pro* Milone: Ideóne Appius *ille cæcus uiam muniuit, non qua populus uteretur, ſed qua ſui poſteri latrocinarentur?* Et *per translationem de corporalibus, ad incorporalia.* Quintil. *lib.* III. Propterea *quòd plurimi auctores quamuis eodem tenderent, uias tamen diuerſas munierunt, & in ſuam quiſque induxit ſequentes.* Dicimus *etiam ut uiam, ita ripam munire, alueū munire, aditum munire, quum illa reficimus, uel reparamus.* Cic. etiam Aditum munire, pro uiam munire dixit *pro* Cluentio: Aditum *ſibi alijs ſceleribus antè muniuit.* Iter habere, *eſt iter aliquem eſſe facturum.* Cic. Habebant *iter ad* Laium *regem.* Et *ad* Q. *fratrem:* Et quòd *ille in* Sardiniam *iter habebat.* Epiſt. 11. lib. 2. fam. Epiſt. 4. lib. 2.

Propono, & Oſtendo, cū aliis uerbis. CAP. LXXII.

PRopono *præmium, propono metum,* Oſtendo *ſpē, oſtendo metum, ferè in eadem ſignificatione: hoc eſt, hinc hortor, illinc deterreo: niſi quòd* Proponere *eſt potius poteſtatem, imperiumq; habentis:* Oſtendere *uerò conſilium dantis.* Cicero: Quis *eſt, qui propoſito tanto præmio non excitetur? idem:* Propoſitis *mortis, & exilij minis.* Item: Tum *ſpem, tum metum oſtendere*

6.Ver. *dere. Atque iterum: Magnum huic urbi periculum oſtenditur.*

Pacificatus, Pacatus. & Placatus ſum. CAP. LXXIII.

P*Acificatus ſum, pacem feci: Pacatus ſum, in pace ſum, uel ab armis receßi: Placatus ſum, ab indignatione animi ad lenitatem redij: uel, animo leni ſum:*

Parem eſſe, & Paria facere. CAP. LXXIIII.

P*Arem eſſe, idem eſt quod ſufficere alicui operi, ſiue reſiſtendo illi, ſiue exequendo.* Cicc. ad Attic. lib. XI. *Tum interpellat fletus, repugno quoad poſſum*
Decla. 8. *ſed adhuc pares non ſumus.* Quintil. in Gemi*nis languentibus: Nunc infelix non par eſt dolori, nunc non inuenit ulla ſolatia, ex quo uidetur ſibi filium perdidiſſe uicturū:* Idem: *Non fallit nos nefande quid captes hoc, quòd ſupra ſilentium trahis alta ſuſpiria, quòd in prorumpenti uideris exclamatione deficere: mendacio paratur auctoritas, & in fidem erupturæ uocis affertur, ut fateri uidearis inuitus: dic tamen, par eſt huic rei matris integritas, ut mentiaris?* Lucanus:

Lib. 2. *Hunc habuiſſe pares Phœbæis ignibus undas:*

Et hoc in reſiſtendo. In exequendo autem, idem Quinti.
Decla. 15. *Aſpicio par laboribus corpus.* Nonnunquam *Par idem eſt, quod decens: ut idem, Si propter matrimonia uiolata urbes euerſæ ſunt, quid fieri adultero par eſt: Paria*
Decla. 6. *ria facere, eſt quod alibi amiſſum eſt, uel quod aliunde acceptum, alibi, uel aliunde compenſare.* Idem Quintil. *Paria tecum facio* Reſpub. *quæ propter me unum ciuem perdideras.* Et alibi: *Sic paria faciemus. Tu illic eris ui-*
Lib. 2. cap. 86. *carius meus.* Plinius Auunculus: *Naſcuntur & alio mo-*

do

do terræ, ac repente aliquo mari emergunt, uelut paria ſecum faciente natura, quæq́; hauſerit hiatus, aliquo loco reddente. Plinius *Iunior ad Priſcum lib.* VIII. *Habue runt officia mea in ſecundis, habuerunt in aduerſis.* Ego *ſolatium relegatarum, ego ultor reuerſarum non feci ta men paria: atque eò magis hanc cupio ſeruari, ut mihi ſoluendi tempora ſuperſint.* Seneca: Vt *ſtatim tibi ſol uam, quod debeo, & quantum ad hanc epiſtolam paria faciamus.* Epiſt. 10.

Solicito. CAP. LXXV.

S*olicito te, uel quòd ſpem, metum'ue tibi oſtendo, ut ſolicitare plebem: uel inquieto et tibi curam iniicio.*

Gratum facio, & Gratificor. CAP. LXXVI.

G*Ratum facio, & Gratificor (ſi quid differunt) ita differunt, quanquàm utrunque eſt ex gratum & facio, non tamen utrunque compoſitum.* Dif*ferunt autem ita, quòd Gratum facere eſt quiddam mi nus, & propè idem quod obſequi, & inſeruire: ut* Cice*ro,* Si *hunc iuueris, gratiſſimum mihi feceris. Gratifica ri quiddam maius.* Vnde *Deum gratificari hominibus di cimus, non autem gratum facere, quaſi idem ſit, quod be neficia conferre.*

Deduco, Reduco, Comitari, & Affecta-ri. CAP. LXXVII.

D*Educo, & reduco generalem habent ſignificatio nem, ſed in hoc ſpecialem, quoties alicui officij gratia præſtamus comitatum: ut* Deduxi Cato*nem in* Senatum, *eumq́; ut domum reducam, hic expecto.* Sed *propriè hoc eſt inter homines non multum dignita te, & auctoritate diſtantes: Comitari uerò minorum po*

tius erga maiores. Cæterum Deducere, & Reducere, *eſt quaſi ad certum locum. Aſſectari uerò, quaſi comitatum præſtare, non tantum in itinere, aut nauigatione, aut militia, ſed ferè per urbem: ut Ci. de Orat. li. II. Quùm ædilitatem Craſſus peteret, eumq; maior natu, & conſularis Sergius Galba aſſectaretur, quòd Craſſi filiam Cn. filio ſuo deſpondiſſet.*

Satio, & Saturo. CAP. LXXVIII.

SAtiare *ad omnes ſenſus attinet: Saturare ad unum guſtum. Nam figuratè locutus eſt Cic. Iracundiam meam ſatura tuo ſanguine quaſi ſitim meam ſatura. Satiare frequenter ad animum transfertur.*

Incedo, & Ambulo CAP. LXXIX.

INcedere, *eſt ambulare: inde Inceſſus, ſiue tardus, ſiue feſtinus, ſiue commotus, & incompoſitus, immoderatusq;. Propriè tamen ſublimior quidam, & faſtum præ ſe ferens. Verg.*

Aeneid. 1. *Regina ad templum magna ſtipante caterua*

Aeneid. 1. *Inceßit.-Et iterum: Et uera inceſſu patuit dea.*

Quod Seneca quodam loco declarat: Tenero, ac molli paſſu ſuſpendimus gradum, nec ambulamus, ſed incedimus.

Aduerſor, & Auerſor. CAP. LXXX.

ADuerſor *tibi, & Auerſor te. De primo nihil dubij eſt: ſecundum ſumit ſignificationem à geſtu, quoties ab aliqua re, quam deteſtamur, uultum*

Cap. 3. *auertimus. Quintil. in XI. Aſpectus enim eodem ſemper uertitur, quò geſtus, exceptis quæ aut damnare, aut non concedere, aut à nobis remouere oportebit, ut idem illud*

Aeneid. 3. *uideamur uultu auerſari, manu repellere. Maro: -Dij*

talem

talem terris auertite peſtem: In Deuteron. & *alijs pluribus locis eſt:* Gentes *quas dominus auerſatur. id eſt, deteſtatur, atque abominantur, & à quibus præ odio uultum auertit.* Multi *tamen indocti ſcribunt, leguntq́;,* Ad*uerſatur* Dominus.

De Leuo, & compoſitis ſuis. CAP. LXXXI.

LEuo, *eſt alleuo, & moleſtiam, laboremq́; extenuo.* Nam *pro illo ſignificato, quod eſt ſuſtollo, notum eſt:* ut Liuius *lib.* XXI. Mox *aqua leuatur uento, quum ſuper gelida montium cacumina concreta eſſet.* Subleuo, *auxilium, defenſionemq́; præſto.* Cicer. Zopyrus, *qui ſe naturam cuiuſque ex forma proſpicere profitebatur, deriſus à cæteris eſt, qui illa in Socrate uitia non agnoſcerent, ab ipſo autem Socrate ſubleuatus, cum illa ſibi ſigna ratione à ſe deuicta diceret.* Alleuo *in altum tollo, uel de imo, & ubi quid iacet, atque proiectum eſt ſurſum tollo.* Quintil. Vidi *multos, quorum ſupercilia ad ſingulos uocis conatus alleuarentur.* Idem Homini *in aquam lapſo, atque ut alleuaretur oranti.* Inde *per tranſlationem ad qualitatem fortunæ: ut idem:* Quare *non petit ut miſerum putetis, niſi & innocens fuerit.* Decla. 1[illegible] Non *petit ut afflictum alleuetis, niſi & probauerit ſeſe infeliciorem, quòd patrem amiſit, quam quòd oculos.* Etiam *nonnunquam* Subleuo *pro alleuo: ut apud* Suet. *de* V*eſpaſiani uita,* Dum*q́; ſurgit ac nititur, inter manus ſubleuantium extinctus eſt.* Eleuo *imminuo, & extenuo: ut idem* Quint. Nam *quis ignorat, quin id longè ſit honeſtiſsimum, ac liberalibus diſciplinis, & illo quem exigimus animo digniſsimum, non uendere operam, nec eleuare tanti beneficij auctoritatem, cùm pleraque hoc*

Tuſc. quæſtio. lib. 4. — Cap. 24. — Lib. 11. cap. 7.

ipſo poßint uideri uilia, quòd precium habent? Nuſquã memini in alium ſenſum reperiße me. Nam Hieronymus *teſtatur quodam loco* Eſaiæ, *Eleuatum eſt ſuper limina templi: debuiſſe transferri Sublatũ eſt: ſed ad tollendam ambiguitatem (ne quis putaret ſenſum eſſe talem, qualis eſt, ſublatum eſt mihi pallium) ad aliud uerbum recurſum fuiſſe.* Propriũ *tamen erat Sublatum: ut idem* Quin.
Decla. 4. Tunc *te fas eſt ſublatis ad cœlum manibus proclamare,* Mathematice, *mentitus es.*

Perpendo, Expendo, Appendo, Impendo, & Impendeo. CAP. LXXXII:

PErpendere, *eſt exactè ponderare, atque examinare non autem (ut aliqui uolunt) intelligere, atque animaduertere.* Cic. *Quid in amicitia fieri oportet, quæ tota uirtute perpenditur?* Expendere, *eiuſdem ferè ſignificationis eſt.* Idem *in* Ver. V. *Expendite hæc deinde, atq; æſtimate.* Idem Offi. I. *Quæ contemplantes expendere oportebit, quid quiſq; habeat ſui, eademq́; moderari nec uelle experiri, quàm ſe aliena deceant.* Appendere *eſt tum ſuſpendere, ut notum eſt: ut,* Appendi *uuas: tum ad lancem, ſtateram'ue ponderare.* Idem *in* Ant. *Vt iam appendatur pecunia, non numeretur.* Et *in procemio orationum* Aeſchinis, *ac* Demoſthenis *à ſe tranſla arum figuratè ad incorporea tranſtulit:* Ea *putaui non annumerari lectori debere, ſed tanquam appendere.* Impendo *habet participium præſentis tale, quale eſt ab impendeo, ut admoniti ſumus cauendum eſſe, ne iſta nos fallat ambiguitas. Quale eſt apud eundem de* Senect. Mortem *igitur impendentem omnibus horis timens, quis poßit animo conſiſtere?* Hoc *participium eſt ab impendeo,*

pendeo, non ab impendo. Eſt *autem* Impendere,*ſupra caput iamiam caſurum pendere: ut nubes impendent.* Et *gladius ille equina ſeta appenſus ſupra* Dionyſij *conuiuæ caput imminens impendebat.impendere,ab* Impendere,*apice diſtinguendum eſt.*

Rapio,Eripio,& Præripio. CAP. LXXXIII.

RApere *manifeſtam ſignificationem habet, quum de alijs rebus loquimur: quum uerò de perſonis, duobus modis accipitur.* Vno, *qui ad res quoque pertinet:ut apud* Verg.

Quid faceret? quò ſe rapta bis coniuge ferret? Rapta *dixit pro ablata.* Et *alibi:-* Raptas *ſine more* Sapinas. Georg. 4. Aeneid. 8. Altero *pro eo quod eſt uim afferre, ſiue uitiare,uel ſi non aſportet,nec fœminam loco deducat: quòd propriè de uirginibus,quæ uitiatæ ſunt,dicitur:ut apud* Senecam *qui eandem legem non eiſdem uerbis repetit, quodam loco ſic retulit.*Rapta *raptoris aut mortem,aut indotatas nuptias optet.* Alio *loco ſic:* Vitiata *uitiatoris aut mortem,aut indotatas nuptias optet.* Ab *hoc uerbo duo compoſita ſunt,* Eripio, *&* Præripio:*quorum primum quoties habet cum accuſatiuo datiuũ,ferè in malam partem accipitur:ut,*Eripuiſti *mihi omnes bene uiuendi facultates.*Quoties *uerò ablatiuum cum præpoſitione à,uel ab, ſiue abs, plerunq; in bonam:ut,*Eripuiſti *me à periculo. interdum in malam:ut,* Eripuiſti *à me filiam.*Quod *uerbum ita differt à* Præripio*(præterquàm quòd nunquàm hoc poſtulat talem ablatiuum) quòd qui alteri aliquid eripit, poteſt id non in ſuos uſus eripere:ut,*Eripuit *illi uitam:qui uerò* Præripit *in ſuos proprios uſus rapit:neque præpoſitio illa anteceſſionem temporis declarat.*

*Cic.pro Gallo:Demoſthenes tibi præripuit,ne eſſes primus orator:tu illi,ne ſolus.*Non hoc intelligit Cic.quòd Demoſthenes *huic aut aliquid eripuit(ut qui auferre nihil poſſet nondum nato) aut priorem ſe fecerit.* Non *enim* Demoſthenes *primus oratorum antiquitate temporis dicitur,ſed facultate:neque hunc ſolus* Demoſthenes *ætate anteceſſit eò quidem magis,quòd hic ipſe, æqualis Ciceronis non potuiſſet inuicem antiquiſſimo illi aliquid antè auferre,* Ergo *ille præripuit tibi,id eſt,rapuit ſibi iſtam dignitatem, ut ſumus orator eſſe uideatur,futurus etiam ſolus,niſi tu partem in te illius laudis tranſtuliſſes,eſſesq; tu dignus nomine oratoris,quamuis non æquã dus* Demoſtheni,*quo nomine adhuc poſt illum præter te dignum uidimus neminem.*Nonnunquam *hoc uerbum ſignificat antè capere,ſed magis in paſſiuo: ut immatura morte præreptus non potuit præſtare, qualem promiſerat regem.Sunt autem hæc uerba* Plinij Iunioris *de uiris illuſtribus,quaſi dixiſſet, immatura morte præuẽtus.*

De Anco Martio Rom. rege quarto.

Titubo.Nuto, ac Vacillo. CAP. LXXXIIII.

T*itubare,eſt pedibus non ualentis inſiſtere, quales ſunt ebrij aut infirmi,aut uulnerati,aut decrepiti ſenes:ut apud* Quintil.*At non tua culpa fames cœpit ſed uulneratum iugulaſti,titubantem ſtrauiſti,fumantem incendiſti.* Transfertur *etiam ad animum: ut apud eundem,*Neque *ulla unquam tanta fuerit dicendi facultas,quæ non titubet,aut hæreat,quoties ab animo uerba diſſentiunt.*Titubare *quoque, lingua, & dentes dicuntur: hinc linguæ,& oris titubantia.*Nutare *eſt propriè alicuius male ſolidatæ molis ruinam minantis.* De *animo quoque dubitante,et neſciente,quò ſe potiſſimum conferat*

Decla. 12.

Li. 12. ca. 1.

ferat, Nutare *dicitur*. Vacillare, *eſt alterno motu inconſtantē eſſe: ut idem*, Eſt *& illa indecora in dextrum, & ſiniſtrum latus uacillatio alternis pedibus inſiſtentium*. Cic. *Cùm ex eo in utranque partem toto corpore uacillante quæſiuit*. Vnde *& naues utique uacuæ uacillant*. Et *idem* Cicer. *de quodam præ infirma ualetudine non rectè ſcribente inquit:* Vacillantibus literulis. *Ad animum quoque transferimus, ut apud* Iuriſconſultos, *de fide teſtis uacillante, qui inconſtantia, & diuerſa teſtimonia dixerit*. De cla. Orat. Epiſt. 13. lib. 16. epiſt. fam.

Vaco, Vacat, & Careo CAP. LXXXV.

V*Acas ſapientiæ, das operam ſapientiæ* Vacas *ſapientia, cares ſapientia*. Quanquàm Carere *propriè, eſt uacare quibus indiges: quod ſignificauit* Cic. *quùm inquit, Satiatis uerò, & expletis iucundius eſt carere, quàm frui: quanquàm non caret is, qui non deſiderat*. Impropriè *tamen dicimus, Cares culpa, cares periculo, cares damno. Cum nomine tamen ſignificante actionem quandam, ſiue qualitatem, adiungimus, à, præpoſitionem: ut, Vacas à labore, uacas à componendo, uacas ab agricultura, uacas ab omni moleſtia*. Similiter *per nomen:* Vacuus *ſum ab omni occupatione, atque ab omni ſolicitudine*. Hoc *autem uerbum quum eſt imperſonale, quæri poteſt, quid ſignificet*. Quintil. *inquit*, Non, *imò oderit reum uerba aucupantem, & anxium de fama ingenij, & cui diſerto eſſe uacet*. Hic *uidetur* Vacet, *accipi pro eo, quod eſt, curæ ſit*. Idem *alibi:* Tunc *inchoare hæc ſtudia uel non uacabit, uel non libebit*. Hic *uidetur eſſe pro eo, quod eſt tempus uacuum erit*. Nam Libebit, *idem eſt, quod curæ erit*. Et *ne quis auderet immutare*. Lice- In Cato. Maio. Lib. 11. cap. 1. Li. 1. ca. 20.

bit,

Epiſt. 10. lib. 1. bit, pro Libebit: Plin. Iun. (quãquàm infinita ſunt huiuſmodi exempla) quærens, quòd non poſſet operam dare admirando cuidam philoſopho, ita ad amicum ſcribit: Quò magis te, cui uacat, hortor, quum in urbem proximè uenies (uenies autem ob hoc maturius) illi te expoliendum, limandumq́; permittas. Quid igitur duas has ſignificationes huic tribuimus uerbo, cùm præter, id, quòd ambiguum erit, utrum potius ſignificetur, ſuperuacuum uideatur dicere, uel non uacabit, uel non licebit: ſatis ſit dicere, non uacabit: quo uidebuntur fortaßis illa duo ſignificari: Quare exponamus, ut cæteros locos. Ita & illum, Cui eſſe diſerto uacet: Vacet, uacuum eſt, hoc eſt, uacuum tempus eſt. uel ſi uis, cui eſt uacuus animus, quod ſignificauit Vergil. quum inquit:

Sed ſi tantus amor caſus cognoſcere noſtros.

Aeneid. 2. Hoc quantum ad uoluntatem, quod eſt, ſi libet. Deinde quantum ad facultatem temporis, uel uacuitatem animi:

Et uacet annales noſtrorum audire laborum. Dixerat enim:

-Et iam nox humida cœlo

Precipitat, ſuadentq́; cadentia ſidera ſomnos. Quaſi non uideretur tempus illud tantam narrationem pati, aut, ipſa Dido eo tempore æquo animo poſſe audire quòd audire cupiebat.

De Conſciſco, Aſciſco, Deſciſco. CAP. LXXXVI.

Conſciſcere, ferè ad mortem pertinet. Plerunque enim ſic legimus: Mortem ſibi ipſe conſciuit: Mortem tibi ipſe conſciſcis: Mortem mihi ipſe conſciſcam: cogam te ad mortem tibi per teipſum conſciſcendam.

Lib. 1. Aſciſcere eſt remotum aliquid, quaſi ſcitè uocatum

capere

capere. Cicero de Oratore: Expertes eſſe prudentiæ, quam ſibi aſciſcerent. Idem in Oratore: Quòd minimè politæ, minimeq; elegantes ſunt, aſciuerunt aptum ſuis auribus optimum quoddam, & quaſi adipale dictionis genus. Deſciſcere, eſt ab imperio ſe, ductuq; alterius ſubtrahere: ut milites à duce, populi à domino, diſcipuli ab opinione magiſtri, quàm prius ſequebantur, præſertim ad alterius uel imperium, uel ſententiam ſe transferentes.

Aſſeuero. CAP. LXXXVII.

Aſſeuerare eſt inter ipſa argumenta, probationesq; admiſcere uim animi, motumq;: quod declarat Quintil. *quum inquit,* Altera ex *aſſeueratione probatio eſt: ego hoc feci, tu hoc mihi dixiſti, & ò facinus indignum.* Et alibi: *Quum præſertim quorundam probatio ſola ſit in aſſeueratione, et perſeuerantia.* Lib. 5. ca. 12.

Exhibeo, Facio uel Faceſſo negotium. CAP. LXXXVIII.

Exhibere illi negocium, Facere, *uel* Faceſſere *negocium, eſt alterum moleſtia, ac labore afficere, frequenter quidem per accuſationem: ut* Cic. Offi. III. *Criminabatur etiam quòd* Titum *filium, qui poſteà* Torquatus *eſt appellatus, ab hominibus relegaſſet, & ruri habitare iuſſiſſet.* Quod *quum audiſſet adoleſcens, negocium uidelicet exhiberi patri, hoc eſt, patrem accuſari, uel moleſtia, laboreq; affici.* Nam Negocium *ſæpe pro labore apud hunc præſertim legimus: ut,* Quid *negocij eſt, iſta poetarum, & pictorum portenta conuincere? quomodo? quid operis?* Quæ *exempla paßim repeٌriuntur.* Idem *de natura deorum:* Quod *beatum, & immortale eſt, id nec habet, nec exhibet cuiquam negocium.* Tuſc. quæſtio lib. 1. Lib. 1

Quint.

Cap.12. *Quint.lib.V. Vt uulneratus,aut filio orbatus,non fuerit alium accuſaturus quam nocentem, quando ſi negocium. innocenti,facit,liberet eum noxa,qui admiſerit id eſt,ſi* Epiſt. 10. lib. 3. epi. fam. *innocentem reum facit.* Cicer. *ad Appium: Quum eſt. ad nos allatum de temeritate eorum,qui tibi negocium faceſſerent. id eſt, accuſarent, inſectarentur, ad pœnam uocarent.*

Deturbo,Exturbo,& Diſturbo. CAP. LXXXIX.

D*Eturbare,eſt deorſum cum uiolentia deijcere.* Aeneid.5. *Vergil. - Puppi deturbat ab alta. Exturbare,e loco eundem in modum deijcere.Diſturbare,diſſipando,diruendoq́; diſijcere.Quintil.Non enim diſcuſſos alicuius operis angulos,aut diſturbatos parietes obij* Philipp.1 *cimus.Cicer. Vt dicere in hoc ordine auderet,ſe publicis operis diſturbaturum publicè ex Senatus ſententia ædificatam domum.*

De Admoueo,& Amoueo:Aduerto,& Auerto: Aduerſus,& Auerſus. CAP. XC.

A*Dmoueo manum, appono manum. Amoueo manum, remoueo manum. Aduerto oculos, mentem ue: aliquò oculos,mentem'ue conuerto. Auerto oculos,aut mentem: alicunde conuerto oculos,aut mentem. Aduerſus, oppoſitus,oppoſito pectore,atque obiecto.* Lib. 2. de Orat. *Auerſus,terga oſtendens. Vnde illud Tullianum aliquantò obſcœnius,ſed ad rem declarandam pertinens: Et aduerſus,& auerſus impudicus es.*

Conſternere,& Conſternari. CAP. XCI.

C*Onſternere eſt corporis:Conſternari autem animi, quum mens turbata eſt,& de ſtatu mota,& quaſi humiſtrata, Ideoq́; ſæpe coniungi animum uidemus*

uidemus, ut conſternatus animo. Salluſtius *tamen primo Hiſtoriarum inquit:* Equi *ſine rectoribus exterriti aut ſaucij conſternantur quum ſit uſitatius conſternuntur.*

Non placeo Diſpliceo,& Placeo mihi. CAP. XCII.

NOn *placeo mihi,& Diſpliceo mihi,ab illo,* Pla*ceo mihi diuerſæ ſignificationis ſunt præter negationem.* Nam *ea prima aperti intellectus ſunt, ut de* Oratore *Cicer.* Nunquam *mihi minus, quàm heſterno die placui.* Et *in* Philipp. *Cumq; de uia languerem,& mihimet diſplicerem.* Tertium *eſt idem quod ſuperbio dote aliqua,bono'ue,quod mihi adſit,& glorior, & mihi eo nomine confido,plerunq; cũ inferiorum contemptu.* Quintil. *Placeas licet tibi, opum tuarum fiducia diues, ſi mihi idem inuidere non expedit,pares ſumus.* Penè *in hunc ſenſum accipitur,* Mirari *ſe.* Nam *id efficere in alterum,laudabile eſt.* Vnde *apud eundem de* Socrate *dicitur:* Nam *ideo dictus eſt* εἴρων,*id eſt agens imperitum,& admirator aliorum tanquam ſapientum.* De *ſeipſo crebrius in uitium eſt.* Idem: *Quòd ſe ſilentio parricida miraretur.* Martialis: lib.2 Philipp.1 Lib.13. epig.2.

Ipſe ego quàm dixi,quid dentem dente iuuabit
Rodere?carne opus eſt, ſi ſatur eſſe uelis.
Ne perdas operam,qui ſe mirantur,in illos
Virus habe,nos hæc nouimus eſſe nihil, Se *mirantur dixit,quaſi ſibi placent,uel de ſe magnificè ſentiunt.*

Moror te,& Maneo te. CAP. XCIII.

MOror *te,&* Maneo *te,à quibuſdam exponuntur, pro expecto.* Sed *mea tamen ſententia,magis poeticè, quàm oratoriè.* Verg. *Et tua progenies* Aenei.10.

genies mortalia demoror arma. Terentius: *Quem hic manes?* Oratores *potius accipiunt,* Moror *te, pro retineo te, & in mora teneo.* Ideoq; *hæc duo uerba ſæpe iunguntur, ut apud* Quintil. *Quid me adhuc pater detines? quid moraris abeuntem?* Maneo *pro eo, quod eſt, futurum eſt, ut ipſe accipio apud ipſos interdum etiam poe-*
Aeneid. 6. *tas.* Verg. *Te quoque magna manent regnis penetralia*
Philipp. 2. *noſtris.* Id *eſt, tibi futura ſunt.* Cicero: *Cuius quidem te fatum, ſicut* C. Curionem *manet. hoc eſt, cuius fatum tibi futurum eſt, ſicut fuit* Curioni.

Conflaui, Contraxi, & Diſſolui æs alienum. CAP. XCIIII.

C*Onflaui æs alienum, & Contraxi ex alienum, id eſt, quod factus ſum debitor alienæ pecuniæ.* Diſ*ſoluo æs alienum. id eſt, quod contraxeram æris alieni, reſtituo, ac pluribus ſoluo: uel quaſi catena qua ligabar, me, ſoluenda pecunia, diſſoluo.* Quintil. Non *ego æs alienum luxuria contraxi.* Cic. *patri perſuaſi, ut æs alienum filij diſſolueret.* Quibus *exemplis plena ſunt omnia.*

Migro, Decedo, Diſcedo. & Recedo. CAP. XCV.

M*Igro, Decedoq; ſic à* Diſcedo, Recedoq; *differunt, quòd* Migrare *eſt domicilium mutare, & aliò ſe ad habitandum conferre, relicta priore habitatione.* Eſt *eſt apud* Iuriſconſultos *titulus,* De Migrando, *Similia huic ſunt,* Emigrare, Demigrare, *Commigrare:* Remigrare *autem, reuerti in priſtinum domicilium.* Tranſmigrare, *eſt in lõginquioris loci domicilium, habitationemue migrare.* Immigrare, *in domum aliquam habitandi gratia ire.* Ea *propter homines*

mines, qui moriuntur, migrare dicuntur. Sed rectius cũ appoſito, quàm ſine appoſito, ut multi faciunt: neſcientes Ciceronem *cum appoſito ſolere loqui, ut de* Repu*blica lib.* V I. Ante*quam ex hac uita migro, conſpicio in meo regno, & his tectis* P. Cornelium Scipionem. Et Quintil.*in Corpore proiecto: Seu quum ad infernas ſedes anima migrauit.* Etenim *qui moriuntur, tanquam domicilium corporis relinquentes, aliò ad habitandum (duntaxat anima) ſe transferunt.* Contraq; *nequaquam milites, quum caſtra mouent, aut de ſtatione, munitionibus'ue decedunt,* Migrare *dicuntur, utpote ubi domicilium non habuerunt, nec in domicilium ſe conferunt.* Decla.6.

Decedere *quanquàm accipiatur nonnunquam pro eo quod eſt diſcedere, aut recedere, tamen propriè eſt à mandato cuſtodiæ ſuæ loco recedere.* Vnde *conſules, proconſules, præſides, prætores dicuntur ex prouincia decedere.* Item *præſidia de urbibus, atque caſtellis.* Sine *appoſitione intelligitur pro mori, quaſi à cuſtodia, & gubernatione corporis proficiſci.* Cic.*de* Sene*ctu.*Vetatq; Pythagoras *ſine iuſſu imperatoris, i.* Dei, *de præſidio, & ſtatione uitæ decedere.* Idem *de* Repub. Ideoq; *& tibi* Publi, *& cæteris omnibus retinendus eſt animus in cuſtodia corporis, nec iuſſu eius, à quo ille eſt nobis datus, ex hominum uita migrandum eſt, ne munus humanum aßignatum uobis à* Deo *defugiſſe uideamini.* Eo *igitur modo dicitur* Deceßit, *quo dicitur* Defunctus: *ut ſubintelligatur* Vita. *At in* Excedo *additur* Vita, *non ſubintelligitur.* Idem *in* Anto. *In ipſa cura, & meditatione obeundi ſui muneris, exceßit è uita.*

Præcor, & Imprecor. CAP. XCVI.

PRecari quid ſignificet certum eſt, quum merum ac cuſatiuum habet: adiuncto autem datiuo, idem eſt, quod imprecari, hoc eſt, optare alicui, Deos precando, bonam fortunam, aut malam. Qui datiuus ſæpe ſubintelligitur: ut apud M. Tull. in Piſonem: Vt omnes ſui ciues ſalutem, incolumitatem, reditum precẽtur, quod mihi accidit, an quod tibi proficiſcenti euenit, ut omnes

Decla. 12. execrarentur, male precarentur? Et Quintil. Inde fugientia uela longo uiſu proſecuti, facilem emptionem, ſecundos uentos, placidum mare, non ſecus ac ſi ipſi nauigaremus, precati ſumus. Cum datiuo, idem: Sed ſi tantopere efflagitantur, quàm tu affirmas, permittamus uela uentis, & oram ſoluentibus bene precemur. De imprecamur uerò, hoc eiuſdem ſit exemplum: Non imprecamur debilitates, naufragia, morbos: pauper ſit, & amet quancunque meretricem, & amare non deſinat. Quod crebrius accipitur in malum.

In Præfa. lib. 1.

Decla. 15.

Habeo orationem, Facio ſermoné. CAP. XCVII.

HAbui orationem, non Feci orationem. Feci ſermonem potius, quàm Habui: nonnunquam etiam Habui. Cic. de Senect. Cyrus quidem in eo ſermone, quem moriens habuit, quum admodum ſenex eſſet, negat ſe unquam ſenſiſſe ſenectutem ſuam imbecilliorem factam, quàm in adoleſcentia fuiſſet.

Polliceri, Conuenire, & Audire habeo. CAP. XCVIII.

Epiſt. 5. lib. 1. fam. epiſt. TAntùm habeo polliceri, inquit Cice. ad Lentulum. Idem in Cato. Maiore: Neque eos ſolùm conuenire habeo, quos uidi, ſed etiam quos audiui, & legi. Idem de Oratore: Audire habeo: quid hic ſentiat. Quod

Quod (ut ipſe interpretor) idem eſt, quod pollicendum, conueniendum, audiendum eſt mihi. Quod probatur ex illo, licet diuerſo loquendi modo, qualis apud Quintil. Adeò ludibrijs miſeræ ſum diuerſitatis implicitus, ut impetrandum à uobis habeam odij mei fauorem, i. Vt impetrandus mihi ſit à uobis odij mei fauor. Quod licet commutare in ſuperiorem modum: ſic, Vt impetrare habeã odij mei fauorem: ſicut contra illum in hunc: ſic, Tantum habeo pollicendum, neque eos ſolùm cõueniendos habeo, audiendam habeo huius ſententiam. Vel Habeo pro uolo: ut non mirum ſit, quare aliqui legant, aueo. Sed non rectè legere eos, ex illis Cæſaris Auguſti uerbis oſtenditur, quum dixit, Quid aliud habeo, quàm deos immortales precari?

Mereor bene uel male de te, Demereor, & Emereor. CAP. XCIX.

Mereor de te, eſt aliquid in te confero: ſi beneficij quidem, bene mereri de te dicor: ſin autem offenſionis, male de te mereri. Nonnunquam utrunque reticemus, ſed in ambiguum ſenſum: ut, Quid de te ſum meritus? Nonnunquam per negationem: ſic, homines nihil de me meriti, i. qui nihil in me beneficij, aut officij contulerunt. Quibus exemplis omnes M. Tullij libri ſcatent. Demereor quoq; pro bene de aliquo mereor, accipitur, ſed cum accuſatiuo: ut Ouid. Heroid. In epi. Phyl. ad Demoph.

Dic mihi, quid feci, niſi non ſapienter amaui?
Crimine te potui demeruiſſe meo.

Et Quintilianus: Simul ut pleniore obſequio demererer amantiſſimos mei. In proce. lib. 1. Inſtit. Emereor, idem penè eſt quod mereor, præteritum eius Emeritus. Vnde Emeriti ſtipendia,

dia, qui militia perfuncti ſunt nominantur. Et *in ſignificatione paſsiua, Stipēdia emerita, ut idem,* Emeritis *huic bello ſtipendijs.* Et *per translationem à* Vergilio Emeriti *boues dicuntur, & quædam alia:* Emeriti *autem ſenes ſolent habere eos, qui pro ſe laborent, qui dicuntur pro alio opus agere.* Quintil. *de apibus inquit:* Habebam *qui pro me opus agerent.*

Decla. 13.

Refero, & Fero. C A P. C

R*Etulit* Pompeius *ad Senatum, id eſt, conſuluit.* In *eadem tamen ſententia* Pompeius *ad populum tulit.* Ex *illo fit Senatuſconſultum, ex hoc* Rogatio, *quæ inſtar eſt legis.* Dicimus *prætereà* Refero *tibi acceptum, pro eo quod eſt, fateor me hoc abs te accepiſſe: neque id modò in bonam partem, uerum etiam in malam: ut pro Deiotaro* Cicero, *Vitam acceptam refert clementiæ tuæ.* Idem *in* Antonium: Omnia *denique quæ poſteà uidimus (quid autem mali non uidimus?) ſi rectè ratiocinabimur, uni accepta referemus* Antonio. Idem *eſt,* Fero *tibi acceptum, ſiue pro eo quod eſt,* Habeo *pro recepto abs te, quod mihi debebas, etiam ſi ſolutio nulla interceſſerit.* Vnde *fit* Acceptilatio, *quàm* Iuſtinianus *per interrogationem, & reſponſionem fieri uult.* Retuli *expenſum, id eſt, rationem de impenſis confeci, uel exhibui.*

Philip.

Exhorreo, & Abhorreo. C A P. CI.

E*Xhorreo hanc rem, idem eſt quod expaueſco.* Abhorreo *ab hac re, idem eſt quod per quàm alienus ſum ab hac re.* Hoc *ſemper poſtulat huiuſmodi ablatiuum: illud uerò nunquàm, ſed accuſatiuum.*

Bene mecum agitur, idem eſt, quod in bona conditione ſum. Item, Præclarè tecum agitur, Optimè cum illis agitur: melius cum hominibus ageretur, ſi paruo contenti eſſent. Ita, Male mecum agitur, & peius, incommodius'ue, & peſſimè. Cicer. Cum illo uerò quis neget actum eſſe præclare, mecum incommodius? Nonnunquam actiuè. Valer. Max. lib. V. Bene egiſſent Athenienſes cum Miltiade, ſi eum poſt trecenta millia Perſarum in Marathone deuicta, in exilium protinus miſiſſent, ac non in carcere, & uinculis mori coegiſſent. Actum eſt, ſemper in malam partem accipitur: ut, Actum eſt de Republica, i. Reſpub. i. extincta, deſperata, & perdita eſt. De Amic.

Salio, & Salto. CAP. CIII.

Salio, unde ſaltus, pro eo, quod eſt ſaltum facio. Salto, tripudio: unde Saltatio. Interdum Salio pro ſalto. Verg. II. Georg. Mollibus in paratis unctos ſaliere per utres.

Quid autem diſtent Saltus, & Saltatio, notum eſt. Saltus enim eſt qualis ceruorum, leporumq;: Saltatio uerò, illa hominum iactatio, quam uulgò tripudium uocant. Et licet Salio pro Salto accipiatur, non tamen Saltus pro Saltatio, Saltatus'ue, quæ eiuſdem ſignificationis ſunt. Liu. Ferre, ac per urbem ire cum tripudijs, ſolenniq; ſaltatu iuſsit. Lib. 1. ab urb.

Abdico, & Exhæredo. CAP. CIIII.

ABdicare, eſt expellere à bonis filium, dum uiuit pater. Exhæredare uerò, poſt mortem. Sed Abdicare eſt grauius, quod etiam in ſe exhæredationem continet.

QVINTI LIBRI FINIS.

LAVRENTII VALLAE

IN ELEGANTIARVM

Linguæ Latinæ Librum ſextum, qui de Notis auctorum inſcribitur, procemium.

SVLPICIVS ille Seruius, cuius quanta in iure ciuili fuerit auctoritas, plurimorum monumenta teſtantur, ſiue aliorum exemplo, ſiue priuato conſilio fretus, non exiſtimauit turpe ſibi ad famam fore, ut librum de Notis Scæuolæ conſcriberet, non modò antiſtitis in ea facultate, atque omnium principis, uerùm etiam præceptoris ſui. Cogitabat enim neque id poſſe ſibi uitio dari, quod publicæ utilitatis cauſa ſuſciperet, neque iniuriam illi fieri, qui reprehenderetur, ſi modò ritè reprehendatur, quod in ſe fuiſset ipſe facturus, ſi errata ſua animaduertiſſet. Probè itaque Sulpi. & ingenue, ac uerè Romanè. Quin ipſe quoque populus prudenter, & grato inuicem animo, qui factum huius non reprehenſione, ſed laude dignum & gloria putauit: nec minore uolumen hoc, quàm cætera, bonore proſecutus

ſecutus eſt. Nam præcepta aliqua doctrinæ tradere, cuilibet mediocribus ſaltem literis imbuto, promptum eſt. Errores maximorum uirorum deprehendere, id uerò cùm doctiſſimi hominis eſt, tum opus utiliſſimum, et quo nullum dici poſſit utilius. Quis enim dubitet, non minus agere, qui aurum, argentum cæteraq; metalla expurgat, qui illa effodit? qui triticum mundat, quam qui metit? qui pinus, amygdala, cæterasq; nuces ſeligit, quàm qui eaſdem legit? Ita eum, qui emendat (niſi pauciſſima ſunt, quæ emendat) non inferiorē exiſtimare debemus, quàm ipſum illum inuentorem, nec minorem ab illo, quam ab hoc percipi fructum. Inſuperq; non modò huic ex illius caſtigatione nullum damnum afferri, atque iacturam, uerùm etiam precium, ac dignitatem, perinde atque auro, ac cæteris, quæ modò commemoraui, quantum corpori purgatio ipſa detrahit, tantùm reſiduo præcij (ut dixi) & dignitatis accreſcit. Adeò plus utilitatis in parte eſt, quæ ſuperat, quam quæ fuerat in ſolido. Quare ſi quis apud inferos Scæuolæ de Sulpicij facto ſenſus fuit (quæ erat illi æquitas, & iuſtitiæ amor) auſim affirmare fuiſſe gauiſum, ſecumq; præclarè actum eſſe dixiſſe, quòd ſuorum librorum aurum ab omni ſcoria eſſet, ac fæce compurgatum: nihilq; foret, per quod conciues ſui per eius ſcripta falli poſſent. Neque immeritò Plinius Iunior ad amicum ita ſcribit: Ita enim magis credam cætera tibi placere, ſi quædam diſplicuiſſe cognouero. Quomodo igitur non ſit beneficium id offerre, quod ſolet beneficij loco poſtulari? Quòd ſi hoc non præſtatur aut iam defunctis, aut tale beneficium reſpuentibus profectò his præſtatur, ad quod ex ipſa magnorum auctorum emen-

Epiſt. 13. lib. 3.

datione multa in primis utilitas peruenit. Ideoq; ab optimis quibuſq; cuiuslibet artis profeſſoribus præceptum eſt, ut eorum ipſorum, quos diſcentibus ad imitationem proponunt, etiam uitia (ſi qua fuerint) oſtendant. Huiuſmodi *igitur ego & exemplis, & rationibus adductus faciendum mihi putaui, ut unum librum hunc de* Notis *ſcriptorum componerem, non quò illos carperem (nam præterquàm quòd hæc inhumana uoluptas foret, certè & alibi maior mihi hæc facultas daretur, & de hac ipſa re penè infiniti libri conſcriberentur) ſed quò prodeſſem aliquid linguam Latinam diſcere uolentibus non modò ex noſtris præceptis, ſed ex aliorum quoque erratis ubi & de noſtro nonnihil ad rei teſtificationem admiſcebimus.* Dedimus *autem noſtrorum librorum ſuam cuique materiam, ut ſi per ſe opus non multum ſibi fauoris pareret, ipſa certè uarietas commendatione blandiretur: ex hoc præſertim uolumine, in quo & uniuerſa, quæ in ſuperioribus ſingula continentur, & de pluribus, præſtantiſsimisq; auctoribus pronunciatur, iudiciumq; contra eos fit.* Sumus *autem ijdem ſimul & accuſatores, & iudices, ſed qui aliorum pariter accuſationem, iudiciumq; ſubeamus, niſi legitimè & auctoris, & iudicis fuerimus officio functi.* Sed *iam in forum deſcendamus.*

In Nonium Marcellum de Alumnus. CAP. I.

ALVMNVS *cum ſignificat,* No*nius* Marcellus *inquit, & qui ab aliquo alitus eſt, & qui aliquem aluit.* Cui *in prima ſignificatione ſuffragor, in ſecunda refragor.* Nec *illius exẽpla ſecũ facere*

facere oſtendã, ſed mecũ: quæ ſunt, tũ Cic. in Verrem: Italia autẽ alumnum ſuum ſeruitutis extremo, ſummóq; ſupplicio fixum uideret. tum Varronis: Et ecce de improuiſo ad nos accedit cana ueritas Atticæ philoſophiæ alumna. Quorum exemplorum (ſaluã Nonij pace) utrunque ſignificat educatum, non educatorem. Nam Cicero quidem Italiam quaſi altricem, & illum ab ea alitum dixit. Varro uerò non modo alio locutus eſt, quam Quintil. ubi ait: Verba omnia, & uox eius alumna urbis eſſe ſolet, ut oratio Romana planè uideatur, non ciuitate donata. Vult enim uerba noſtra, & uocem uideri debere natam, & alitam intra Romam, Varro inter Athenas, atque in ſinu altricis philoſophiæ, Adijcit etiam Nonius Alumnum ſignificare dominum: ut apud Vergil. Var. Eudæmonibus.

Corpus ubi exanimi poſitum Pallantis Acetes Aenei. 12.
Seruabat ſenior, qui Parrhaſio. Euandro
Armiger antè fuit, ſed non felicibus æquè
Tum comes auſpicijs, charo datus ibat alumno.

Durè nimis (ne dicam inerudite) uir ſanè eruditus expoſuit, quaſi neſciamus non domini mortem à ſeruo, uel comite Vergilium feciſſe deplorari, ſed quod eſt plus, quam ſi uel Euander ipſe fuiſſet occiſus, ac multò triſtius ab altore, ſiue nutritio mortem eius quem aluerat, & quem loco filij habebat: qualis Phœnix ille Homeric. in Achillem fuit, quem quoniam educaſſet, filium ſemper appellat, pro alumno. Et certè armigeri magnorum principum ſemper & ipſi magni uiri fuerunt. Siquidem (ut taceam de Phœnice, qui bonæ parti Myrmidonum imperabat) Patroclus auriga Achillis princeps erat: & Sthelenus Capanei regis filius auriga Diomedis, & Merio-

nes inter primos duces Cretenſium *auriga* Ilionei : *&* Hectori *aliquis fratrum ferè aurigabatur currum.*Ta*lis fuerat* Acetes Euandro.Ergo *non erat ſeruus:aut ſeruo ſimilis apud* Euandrum,*multò minus apud filium,ſed patri ſimilis & pro patre,præſertim illo abſente.* Duo *autem hæc nomina,quæ ab eadem litera incipiunt,* Ar*miger,& auſpicium, quæ apud* Vergilium *modò legimus,non nota omnibus,etiam explicemus,* Armiger *eſt, quàm in prælio gerit tela domini ſui, ut ſcutum,ut arcum,lanceam,& cætera huiuſmodi.* Imperiti, Armige*rum uocant armatum equitem.* Auſpicium *eſt uel à paſtu auium,uel ab inſpectione auium.*Sed *quia conſul antè,quàm iret in expeditionem, capiebat auſpicium:hinc factum eſt,ut dicamus* Auſpicia *ducum, atque principum,quæ à ſolo duce capiuntur.*Et *hinc* Auſpicari *non modò auſpicium capere,ſed etiam incipere:nec in bonam tantùm partem(quod frequentiſſimum eſt)uerùm in malam quoque:ut apud* Plinium,At *homo infeliciter natus, manibus pedibusq; deuinctis,animal cæteris imperaturum,à ſupplicijs uitam auſpicatur.* Nam *quando non eſt uerbum, ferè in bonum accipitur:ut apud* Terentium: *-*H*aud auſpicatò me huc appuli,id eſt, non feliciter,quaſi auſpicijs repugnantibus.* Quod *declarat* Quintil.*de* Achille *(ut opinor)loquens,qui ad mortem,quam dij futuram denunciauerant, cupiditate ulciſcendi* Patrocli *ruebat.Sic nanque ait:*E*ant nunc potetæ antiquarum fabularum conditores,& ſe ad exhortandam amicitiæ fidem, magna quædam compoſuiſſe carminibus putent,ſi dixerint aliquos per maria,terrasq; aſperiorem fortunam amicorum tantùm ſecutos,aut principem* Græciæ *uirum*

In procœmio lib.7.

In And. act 4. ſce. 5.

uirum in ultionem interfecti amici inauſpicata bella geſsiſſe. Et alibi: Itaque ut apud illos Homerus, ſic apud nos Vergilius auſpicatiſsimum dederit exordium. Auſpex qui præerat nuptijs celebrandis, quia Auſpicium pro nuptijs capere ſolebat: adhibebaturq; hic pro parte mariti, ut Pronuba, quæ præeſt & ipſa nuptijs celebrandis, pro uxore: aliquando etiam magis propriè pro eo, qui dux militiæ eſt: ut primo carminum apud Horat. Nil deſperandum Teucro duce, & auſpice Teucro. Lib. 10. cap. 1. Ode. 7.

In eundem, de Citare. CAP. II.

Citare, idem inquit, pro laudare accipitur, ut Cice. Citeturq; Salamis clariſsimæ teſtis uictoriæ. Neſcio cur id dixerit: non enim tantus uir, tam parua neſciuit, niſi putet ſe acutiorem uiſum iri, ſi clara faciat obſcura. Citantur teſtes, non laudantur. Nam Salamis (qui fuit locus uictoriæ Themiſtoclis) nihil laudis meretur, quippe qui nihil egit, ſed teſtis fuit, quia interfuit; uel quia in ea poſita ſunt trophæa uictoriæ, quæ rem geſtam teſtificantur tranſeuntibus. Ergo ſi teſtificari locus poteſt, poteſt meritò ut teſtis citari, non tamen tanquam uenturus, ſed ad quem eant, qui teſtimonium deſiderant. Vel citentur Salaminij, continens pro contento: uel citentur autores, & libri qui de hac Salaminæ uictoria meminerunt, teſtimoniumq; dicunt. De Off. lib. 1.

In eundem, de Capio. CAP. III.

Capio ſecundum eundem in paſsiuo ſignificat pro piciationem, ut apud Lucretium:

Nec bene pro meritis capitur, nec tãgitur ira Lib. 2.

Capere, facere: Terent. in And. Non, ſi capiundos mihi ſciam eſſe inimicos omnes homines. Capere, perpeti: Terent. Act. 4. ſce. 2.

Act.2.ſce. 4. rent. in Heaut. Dum abs te abſum, omnes fuere mihi labores, quos cepi, leues. Capere, tollere, tenere. Verg. Georg. IIII.

Hic tibi nate prius uinclis capiundus. Varro in Meleagris: Quem idcirco terra non cepit, & cœlum non recepit. Idem in Eumenidibus: Stolam, calceosq; muliebres propter poſitos capio. Capere, eligere. Terent. in Hecyra: Quum illum in generum cepimus. Vergil. in Georg. Ante locum capies oculis. M. Tul. de Offic. Quòd inſit aliquid probi, quod capiat ignaros. Capere, delectare, ſuſtinere, habere, decipere, circumuenire, occupare, detinere, ſatiare, accipere, complecti, inuenire: ſingulorumq; exempla ſubijcit, quæ ipſe (ne longior eſſem) prætermiſi. In quibus non eſt illius probabilis expoſitio. Nam quis credat autores uni dictioni tot ſignificata, & quidem pro ſe quenque noua dare uoluiſſe, tanquam linguam ipſam cõfundere cuperent? Cur igitur ita locuti ſunt? Nempe quòd nihil intereſt inter has ſignificationes, Capio hoſtem, capio generum, capio ſaxum. Præterea duæ proprietates in hoc uerbo notandæ ſunt. Vna, quòd habet reciprocum quendam uſum, ut idem ſit, Cepi uoluptatem, & cepit me uoluptas. Cicero: Magnam cepi ex literis tuis uoluptatem. Quint. Nec me tanta capiebat uoluptas, quòd fluentia ceris mella conderem. Plin. ad Caluiſium lib. VIII. Capio aliquam uoluptatem, quòd ulla uoluptate non capiar. Cepi ſomnum, captus ſum ſomno, uix dicitur: ſed dici poſſet, ut oppreſſus, uidelicet qui opprimitur ſomno, capitur ſomno. Cepi delectationem, uix unquàm Delectatio cepit me: ſed in paſſiuo potius, Captus ſum delectatione. Et item in cæteris, quæ ad delectationem pertinent

Act.4.ſce. 1.

Lib. 2.

Lib. 3.

Decla. 3.

tinent. Captus ſum amœnitate loci, dulcedine uocis, ſpecie mulieris, amore pecuniarum, ſpe bonorum, magnitudine ſublimitateq; materiæ. Iſta enim omnia delectant, ideoq; ſubintelligi ſolet delectatio: quale ipſum illud M. T. Quòd inſit in his aliquid probi, quod capiat ignaros. i. delectet. Ergo probitati ineſt delectatio, ut ſit ita exponendum: cuius probi delectatio capiat ignaros, ſiue ignari capiantur delectatione. Certè captus eſt, inquit Terent. Habet ſubintellige amore, ſiue pulchritudine fœminæ. i. delectatione: non autem (ut teſtatus ſum) actiuè, cepi amorem. Nec longè ab hac ratione abeſt illud, Captus ſum oculis, pro orbatus ſum oculis. Nec hoc unquam reperies, niſi in paßiuò, & nunquàm ferè niſi de oculis dici. Miſericordia cepit Deos, non dij miſericordiam, dicimus. id eſt, non delectatio, ſed dolor illæ ex alieno malo. Et, Merita mea ceperunt Deos, ut ait Lucretius: qui ſermo rarus eſt. i. admiratio, uel delectatio, uel affectus eos cepit. Capio dolorem tamen potius, quàm, Cepit me dolor, dicimus. Non quia non poſſumus etiam ſic dicere, ſed quia habemus alium in uſu modum magis proprium, Tenet me dolor, ſicut Tenet me deſiderium. Delectatio enim uidetur tantum capere, nec diu permanere: dolor autem, & deſiderium tenere, quaſi permanendo. Item, Cepi indignationem: cepi, ſiue contraxi moleſtiam, potius, quàm, Cepit me indignatio, cepit me moleſtia. Contrà cepit me tædium, cepit me obliuo, cepit me odium, potius, quàm retrorſum. Verg.

Tanta meæ ſi te ceperunt tædia laudis.

Terent. Neque agri, neque urbis odium me unquam *cepit. Cicero tamen, Quibus rebus tantum odij, atque inui

De Offi. lib. 1.

In Andr. act. 1. ſce. 1.

Georg. 4.

In Eun. act. 5. ſce. 6.

* Alii præcipit legunt. diæ cepit eloquentia,ut homines ingenioſiſſimi quaſi ex aliqua turbida tempeſtate in portũ,ſic ex ſeditioſa,& tumultuoſa uita ſe in ſtudium aliquod traderent quietum.

De Inuē. li.1. Idem:Vt eos iuſtitiæ capiat obliuio.Plin.tamen lib.VII. Natur.hiſt.ait:E præ alto tecto lapſus matris, & affinium, propinquorumq; cepit obliuionem. Altera proprietas, quòd capere ſignificat uel ſponte,uel non ſponte accipere:Sumere tamen ſponte:atque hinc eſt,illud,Cepi labores,cepi moleſtiam,cepi dolorem, cepi uel ſuſcepi inimicitias, ſuſcepi curas,ſuſcepi ſumptus : accepi calamitatem, accepi cladem, accepi damnum, accepi iniuriam accepi contumeliam, accepi repulſam, accepi uulnus,quod nunquàm ferè aliter dicimus:non Suſtinui,non Perpeſſus ſum uulnus,ſed ferè ſemper accepi, niſi more poetico:ut apud Ouid. lib.II.Metam.- Nullam patiere

Offic.1. Cap.37.

Offic.3. repulſam.Cicero,In domum multiplicatam honoris non ſolùm repulſam retulit,ſed etiam ignominiam, & calamitatem: cùm dixit,nequaquam contra hoc,quod præcipio facit.Nam ſumo ſupplicium,ſumo pœnam:non in me, ſed à me, in alium infligi intelligitur.Ideoq; adiungitur

In argumen. ablatiuus cum præpoſitione de.Cic.de illo paulò pòſt ſup

Decla. 16. plicium ſumitur.Quint.Vt niſi occurriſſet ad diem,de eo qui reſtiterat,pœna ſumeretur.Poteſt tamen quis de ſe etiam ſumere ſupplicium,eruntq; tanquam duæ perſonæ, quæ agit,& quæ patitur.Porrò quia ſumere eſt ultro, quaſi non permiſſu aliorum capere,eò fit ut intelligatur pro nimiùm: & interdum pro arroganter ſibi tribuere:ut Cic. de Offi. Orationem autem Latinam efficies

In proœ. lib. profectò legendis noſtris pleniorem. Nec uerò arrogan ter hoc dictum exiſtimari uelim.Nam philoſophandi ſciẽ

tiam

tiam concedens multis (quod eſt oratoris proprium) aptè,diſtinctè,ornateq; dicere:quoniam in eo ſtudio ætatem conſumpſimus, ſi id mihi aſſumo,uideor id meo iure quodammodo uendicare. Aſſumpſiſſe *ſibi ait eam laudem quæ niſi uera eſſet ac palam uera,propter rei magnitudinem, arrogans uideretur.* Ergo Aſſumere,*eſt multum, & penè nimium ſibi tribuere.* Idem pro Plancio:*Quanquam non mihitantum ſumo iudices,neque arrogo.* Inde *ineruditorum uocabulum* Præſumptuoſus. Denique *quodam loco.* Vale.Max. *ita planè horum uerborum proprietatem diſtinxit, ut hanc differentiam penè præcipere uideatur,quum de* Catone Cenſorio *loquitur,qui enſem de medijs hoſtibus recepit:quanquam hoc aliqui filio* Catonis *tribuunt,inquientes,ut non coactus acciperet,ſed ſua ſponte ſumere uideretur.* Quare *ſi* Latinè *& nos loqui uolumus,dicamus dominum* IESVM *carnem quidem humanam ſumpſiſſe,mortem uerò accepiſſe.* Meo iure,*quod modò apud* Cice.*legimus,ſiquis fortè deſiderat, exponamus.* Significat *autem idem quodammodo, quod mea auctoritate,meaq; licentia , & conceſſa mihi ab hominibus libertate:ut idem pro* Archia: *Quare ſuo iure noſter ille* Ennius *ſanctos appellat poetas. Suo iure,inquit , quòd poeta erat, & probatiſſimus poeta.* Idē eſt Pro meo iure:*ut idem alibi,* Pro *meo iure hoc dico, uos co me priuaſtis: quaſi confidenter dico.* Eſt *enim efficiens,cauſa,non finalis:qualia cætera ſunt hoc modo dicta,* Pro *mea in uos beneuolentia,pro ueſtra in me humanitate,pro tua manſuetudine,pro ſua pietate ubi efficiēs (ut dixi)cauſa intelligitur,non finalis* Ad Herēnium

In eundem,de Contendere. CAP. IIII.

Conten-

Aeneid.1. Contendere, idem ait, eſt feſtinare: ut Verg. Quæ proxima littora curſu Contendunt petere. Contentio eſt perſeuerantia, uel elatio. M.T. de Offi. lib.1. Ex contentione uocis, & ſubmißione, & cæteris ſimilibus facile iudicabimus; Sall. Hiſtoriarum quarto: Rurſus iumenta nacti, ad oppidum ire contendunt. Contendere, continuare. Cic. de Orat. ſecundo: Id quod eius ſcripta declarant, & contentiones uocis, & remißiones continuarētur. Et in tertio: Nihil pernicioſius eſt, quàm ſine intermißione contentio. Prætereà ait, Contendere eſſe aſtrungere, intorquere, comparare, certare, extorquere, proripere, uel dirigere ſignum. Iterum pro feſtinare, intendere. Sed neque præcepta, neque exempla ſatis diſtincta ſunt. Quid enim differt, Contentio eſt perſeuerantia, & contendere eſt continuare? Quum præſertim eadem exempla utrobique ſubijcias. Quid iterū Vergilianum illud, Contendunt petere? Et illud Salluſtianum. Ire contendunt? Quæ duo idem declarant, quod tendunt, uel pergunt ire, ſiue petere. Iam uerò apud Cic. Contentio non eſt perſeuerantia, neque contendere continuare, ſed intentio, atque intendere: indifferenter enim dicimus hoc loco contentio, & intentio, contendere, & intendere. Nam plurimi falluntur, accipientes Intentionem pro uoluntate atque propoſito. Afferam ad hoc probandum ex M. Fabio exemplū, per quod & ipſa res, de qua agimus, probabitur: Neque grauiſſimus autem in muſica ſonus, nec acutißimus orationibus cōuenit Nam & hic parum clarus, nimiumq; plenus, nullum afferre animis motum poteſt, & ille prætenuis, & immodicæ claritatis, quum eſt ultra neruum, tum neque pronun-

(Marginal note beside "Intentionem": Lib. 11. cap.3.)

pronunciatione flecti, nec diutius ferre intentionem poteſt. Nam uox *ut nerui, quò remiſsior, hòc grauior, & plenior: quò intentior, hòc tenuis & acuta magis eſt. Sic ima uim non habet, ſumma rumpi periclitatur.* Medijs *ergo utendum ſonis.* Hi *quoque quum augenda intentio eſt, excitandi: quum ſummittenda, ſunt temporandi.* Manifeſtum *ergo eſt, quid ſit* Intentio, *cuius etiam ſimilitudo neruorum manifeſtius docet, unde ſimilitudo ſumpta eſt.* Nam *ut neruus in cithara, aut neruus in arcu, quò magis intenditur, eò uehementiorem ſonum, uel ictum efficit: quò magis relaxatur, eò remiſsiorem: ita & uox, quæ utique uſum neruorum corporis exigit quos uidere licet in acutiſsimè exclamantibus maximè intendi, tanquam in cithara aut in arcu, ſiue contendi: quæ (ut dixi) idem ſunt, atque idem eſſe ex uerbis utriuſque auctoris, quos nominauimus, liquet.* Neque *uerò quiſquam negauerit* Continenter *eſſe, quod continuè ſiue continuatè, quod* Marcellus *ait, ſed à contineo uenit:* Contentus *uerò à* Contendo, *licet* Contineo *faciat contentum.*

Cæſar. lib. 1. de bel. Gel. Proximique ſunt Germanis, qui trans Rhenum incolunt, quibuſcũ continenter bellum gerunt.

In eundem, de Curſus. CAP. V.

CVrſus, *inquit, idem quod uolatus: ut* Verg. *Curſumq́; per auras* Dirigite *in lucos. quaſi non figuratè dicamus de uolatu curſum, & de curſu uolatum: ut ille apud* Terent. *feſtinatò ſeruum ire iubens, inquit,* Vola: *pro eo quod eſt, curre.* De *nauigatione quoque feſtina, dicimus curſum: ut* M. T. Naueſq́; *in curſu frumento onuſtas petentes* Rhodum *uiderit.* Et Quint. *nauigationem dixit fugam, ſiue naues fugientes, quæ uelocem curſum conficerent, quum inquit:* Inde *fugientia*

Aeneid. 6.

In Hecy. act. 3. ſce. 4.

De Off. lib. 3.

gientia

Decla. 12. *gientia uela longo uiſu proſecuti. Is enim qui fugit, uelociſsime currit.* Eoq; Verg. inquit, -*Pedibus timor addidit alas.* Idem quoque Quint. inquit: *Multa ſunt & Græcè, & Latinè non denominata.* Nam & *qui iaculum emittit,* Iaculari *dicitur: qui pilam, aut ſudem, appellatione priuatim ſibi aßignata caret.* Et ut Lapidare, *quid ſit, manifeſtum eſt: ita glebarum, teſtarumq; iactus non habet nomen. Vnde abuſio, quæ κατάχρησις dicitur, neceſſaria eſt.* Quare ad hanc Quint. *formulam non aliter nauem uelociter euntem, & auem uelociter uolantem currere dicimus, quam iaculari ſudem.* Illud *autem apud oratores obſeruaui,* Volitare *potius, quàm* Volare *pro diſcurrere dici ſolere: ut apud eundem:* Me *per omnia maria uolitantem.* Et *apud* Cic. *qui per forum uolitant. Quale eſt* Reptare. Nam *cum* Repere *ſit animalium carentium pedibus, & uentre euntium, licet quædam reptilia pedes habeant, ut lacertæ: tamen* Reptare *hominem dicimus, qui ſegniter, lentè, & quaſi teſtudineo paſſu incedit: quales ſunt, qui in hortis, aut uinetis, ſimilibus locis ſpatiuntur.* Horatius:

Aeneid. 8. Lib. 8. cap. 2.

Epiſt. 4. li. 1. *An tacitum ſyluas inter reptare ſalubres.* Plin. ad Bebium: *Scholaſticis porrò dominis: ut hic eſt, ſufficit abunde tantum ſoli, ut releuare caput, reficere oculos, reptare per limitem: unam ſemitam terrere, omnesq; uiticulas ſuas noſſe, & numerare arbuſculas poßint.* Idem: *Frequentior currentibus, quàm reptantibus lapſus eſt.* Terent. in Adel. *Perreptaui uſque omne oppidum, ad portam, ad lacum, Quò non?*

Epi. ult. li. 1.

Act. 4. ſce 6.

In eundem, de Carpere. CAP. VI.

Carpere, inquit, pro attenuare, & aperire. Verg. Georg. 1.
Nec nocturna quidem carpentes penſa puellæ.
Hoc ne puellæ quidem ipſæ dicerent. Nam ut carpimus linum uirens ex humo, quum uellimus, ita puellæ ſiniſtra manu de colo penſum trahentes, ſenſimq́; uellentes carpunt. Et ut decerpimus roſam primis digitis, ſic puellæ primis & ipſæ digitis decerpunt particulatim linum, lanam'ue. Iterum carpere, celeriter præterire: ut Verg. -Et acri Carpere prata fuga. Et in eodem: Carpere mox gyrum incipiat. Quaſi in primo non celeritas illa magis intelligatur per hoc, quod dixit Fuga, qui eſt celer curſus, quàm per illud, Carpere. & in ſecundo ſignificetur uelociter præterire. Aliud nanq́; eſt Ire in gyrum, aliud Præterire, quod de equo & ſeſſore utrunque poeticè dictum eſt. Georg. 3.

In eundem, de Accipere. CAP. VII.

Accipere pro paſcere, idem inquit Terent. Accipit homo nemo melius prorſus, atque prolixius. Et hunc imitatus Seruius in Vergilium: In Eun. act. 5. ſce. 9.

Illos porticibus rex accipiebat in amplis. Aeneid 3.
Vrbanius profectò, & lautius loqui poterant. Pecora gregatim, altiliaq́; dicuntur paſci, non homines. Nos enim quoties accipimur, ſiue excipimur in conuiuium, non ad ſaginam ſed ad iucunditatem illam, atque apparatum inuitamur, ut minima pars cibis aſſignetur. Vnde Conuiuere dicimur eo tempore, non Comeſſari, aut Cõpotare, aut (quod deformius eſt) Compaſcere, ſiue Compaſci. Siquidem Terent. de Thraſone, nõ tanquam de ſaginatore locutus eſt ſed tanquam de ſplendido apparatore conuiuiorum. Et Verg. Helenum rem uult regiam quandam magnificen-

tiam in exhibendo conuiuio declaraſſe, non ſolùm(ut ita loquar)paſtionem,& (ut dixi) ſaginam. Fateor *tamen* Accipere, *nonnunquam ſignificare in domum ſuam,honoris,& amicitiæ gratia aliquem conuiuam capere : ita tamen ut ſubintelligatur in conuiuium:ut,* Acceptus *ſum à te lautè id eſt,acceptus ſum in conuiuium:uel tractatus.*Nam *frequenter in contrarium dici reperimus:*Indi*gnis cùm egomet ſim acceptus modis:hoc apud* Terent. Et *apud* Cicer.Ex *quo illud laudatur* Archytæ, *qui cum uillico factus eſſet iratior,Quo te modo, inquit,accepiſſem,ni iratus eſſem?*

In Adel. act. 2. ſce. 1. Cicer. lib. 4. Tuſ. quæ.

In eundem,de Graue. CAP. VIII.

Aeneid. 1. G*Raue, inquit,ſignificat grauidum.* -Ver.Donec *regina ſacerdos* Marte *grauis . Circumlocutio fecit,ut intelligatur grauida.* Nam *ſi dicam regina,aut* Ilia *eſt grauis,nemo prorſus intelligat , ſed addam ex rege, aut ex marito , fortaſſe intelligatur eſſe grauida.* Ita *apud* Vergil. *Marte grauis , pro ſemine Martis impleta.*Graue,*plenum.* Verg.Non *inſueta graueis tentabunt pabula fœtas.*Si *accipit fœtas pro grauidas,ſuperuacaneum eſt exponere* Graueis *pro plenas.* Per *illud enim quòd prægnantes ſunt, plenæ eſſe intelliguntur .* Graues *uerò eſſe,per epitheton appoſitum eſt: quippe grauidæ omnes graues,ut ipſa quoque uox indicat:nam à* Grauis *fit* Grauidus *. Sin accepit* Fœtas *pro his, quæ pepererunt , ut puerperas mulieres , quæ proximis diebus matres ſunt factæ. graues lacte dicemus, quaſi onuſtas non quaſi plenas : durum ſit nanque appellare oues capras'ue plenas lacte,ſed uberaplena lacte, ut eſt apud eundem per translationem , grauida : -Et*

Eclo. 1.

Georg. 3.

grauido ſuperant. uix ubere limen. Quòd ſi quando reperiatur grauis pro plenus, hoc tamen in loco non ita accipitur. Hunc eundem quem ego protuli uerſum, & ille affert, quaſi de grauido, & non de graui ſit quæſtio. Nec poetæ modò, uerùm etiam orato. ſic loquuntur: ut Quintil. Luctantur intra uiſcera animæ, & uterum funeribus grauidum in os agũt. Sed ad graue reuertamur. Decla. 12. Grauis, inquit, plenus. Verg. Tum pietate grauem, ac meritis ſi fortè uirum quem Conſpexere, ſilent. Virum pium, & bene meritum, appellare plenum pietate, & plenum meritis quis audeat? Non ergo ita exponendum eſt, ut nec eſt utendum. In quo paulò pòſt meam ſententiam oſtendam. Graue, inquit, Grandæuum. Vergilius:

Aeneid. 1.

Aeneid. 5.

Hic grauis Entellum dictis caſtigat Aceſtes. At ego potius accipio grauis prudentia, & moribus, quomodo proximè grauis pietate, & meritis dicebatur. Multa præterea ſignificata dat huic eidem nomini, quæ profectò forent infinita, ſi ad illum modum, poetarum omniũ exponamus exempla. Quod longè abeſt tum ab utilitate diſcentium, tum ab ipſa rei natura. Etenim Graue ſuapte natura ponderoſum ſignificat: ut, graue ſaxum, grauis ſarcina, grauia arma, graue ſcutum, quod ſcilicet grauat nos in ferendo, & quod ægrè & cum moleſtia fertur. Inde per abuſionem transferimus ad ſenectutem, ad morbum, ad laborem, ad dolorem: quia hi, qui moleſtiam ex ſenectute, morbo, cæteriſq; ſentiũt, quaſi onere intolerabili præmuntur, quod cupidè, uelut graue pondus, à ſe uellent deponere. Neque ſolùm ad moleſtias corporis translatio hæc fit, uerum etiam ad moleſtias animi:

ut Grauis contumelia, grauis iniuria, grauis mœror, grauis iactura, quæ animum genere quodam ponderis premunt. Itaq; *unus modus eſt, quæ corpori, aut animo moleſta ſunt, ea grauia appellare,* Eoq; Moleſtia *à mole .i. à re magna, magniq; ponderis uocitata eſt.* Alter mo*dus eſt, quòd quemadmodum grauia ſaxa, & grandes trunci non facilè loco mouentur, ſed ad omnem temporis mutabilitatem hærent: ita homines conſtantes, ac prædit iſapientia meritò per figuram Graues nominantur, quòd nec precibus, nec minis, nec uanitate, nec promiſsis ab æquo, & iuſto ſummouentur: ut hi faciunt, quos* Le*ues uocamus, qui in ſimilitudinem pulueris, & palearum ad omnem auram uentilantur. Sciamus tamen Grauis tunc regere dati. quum eſt in priore ſignificato: ut,* Tu *es grauis mihi.* Quare *non probè quidam legunt apud* Cic. *de* Offi. Q*uòd ætati tuæ eſſet aptiſsimum, & auctoritati meæ grauiſsimum.* Nam *hoc Grauiſsimum ſuperuacuum eſt. Cæterùm, quid mirer, ſi in his quæ ſunt altioris intelligentiæ fallitur, quum leuioribus, atque apertis hallucinetur* Marcellus?

Lib. 1. proœ.

In eundem, de Inficiator. CAP. IX.

I*Nficiatores, inquit, ſunt falſi criminis obiectores: ut* Ci. *de* Orat. *lib.* I. Vt *ſi ille inficiator probaſſet iudici antè petitam eſſe pecuniam, quàm eſſet cœpta deberi.* Hoc *de reo dictum eſt à Cicerone, nec reo criminis, ſed pecuniarum: ille uerò accepit non tantùm pro reo, ſed pro actore etiam, & accuſatore falſi criminis.* Vbi *enim pecunia, & petitor nominantur, ibi nulla eſt criminatio.* I*nficiator igitur is ſignificatur, qui negat ſe uel debere quod actor petit, uel commiſiſſe quod accuſator obijcit.*

Vnde

Vnde Status coniecturalis dicitur Inficialis, in quo ſemper reus inficiatur, uel inficias it. Inficiari enim, & id quod dixi, inficias ire, eſt uerbo negare. Nam Negare *eſt aliquando etiam facto: ut Vergilius:*

Egregij forma, ſed queis fortuna negarat Aenei. 10.

In patriam reditus. Veto *notum eſt aliud eſſe, quàm* Nego, *& (ut breuiter ſignem) contrarium eſt illis* Impero, *&* Iubeo. *Non eſt autem huic nomini niſi accuſatiuus caſus, & unum uerbum, Eo, is, it, de* Inficias *loquor: cui ſimile eſt Suppetias, pro eo quod eſt auxilium: ut in* Caſ. 5. de bel. ciuil. *XII. Commen. Caſ. Et nunciabãtur auxilia magna equitatus oppidanis ſuppetias uenire. Et in eodem: Suisq; rebus timens, elephantisq; XXX. relictis ſuis finibus, oppidisq; ſuppetias profectus eſt. Et iterum in eodem: Atq; ſuis fugientibus, ſuppetias ire cõtendit. Sueton. de Veſpaſian. Legatum inſuper Syriæ conſularem ſuppetias ferentem, rapta aquila fugauerunt. Plaut. in Epidic. Sed memento, ſi quid ſæuiunt ſenes, ſuppetias mihi cum ſorore ferre. Idem in eadem, nominatiuo eſt uſus: Auxilia mihi, & ſuppetiæ ſunt domi.* Cap. 4.

In eundem, de Inciſim. CAP. X.

I*Nciſim, inquit, quaſi ſimul. Cic. in Orat. Hæc quidem duo binis pedibus inciſim: deinde membratim dicere ſolebas. Quid magis contrarium, quàm inciſim .i. minutatim, & ſimul, quod eſt coniunctim? quaſi neſciamus, quid ſint cola, commata, et periodi, de quibus Cicer. pluribus in locis diſputat, appellans ea inciſionem, membrũ, circuitum, ſiue ambitum, ſiue comprehenſionem, ſiue continuationem, ſiue circunſcriptionem. Cuius ultimi (quod multis nominibus Cice. uocat) duo genera Quint. facit:*

Lib. 9. ca. 4. *priora autem ſic definit:Inciſum, eſt ſenſus non expleto numero concluſus. pleriſque pars membri:ut, Domus tibi deerat? at habebas. pecunia ſuperabat? at egebas. Fiunt autem ex ſingulis uerbis inciſa. Membrum, eſt ſenſus numeris concluſus, ſed à toto corpore abruptus, & per ſe nihil efficiens.*

In eundem, de Candeo. CAP. XI.

QVid ergo? nihil'ne bene dixit Marcellus? imò uerò aliquid, atque adeò multa, ſed nunc bene dictis non eſt locus, tametſi in his, quæ laudari queunt, nonnihil interdum deſidero: ut, Candet, ignitum eſt. Lib. 2. *M. T. de Offi. Candente carbone ſibi aduerebat capillum. Candet, candidum eſt. Verg. Aen. III. Candentis uaccæ media inter cornua fundit. Sed hic (ut dixi) Nonnihil deſidero. Nam Excandeſcere hominem dicimus, quum uehementer iraſcitur. Prætereà oſtendenda eſt paſſim cauſa, quamobrem unum uerbum plura ſignificet, ut in hoc: Quum enim ignis obſtantia exuperat, ac fumum uincit, candorem flammæ concipit: uel quòd ſol quantò candidior, tantò ardentior: ita animus dum ira concitatus eſt, inflammatus, incenſus, & excandeſcens dicitur: uel quòd mare uentis confractum, & in morem aquæ ebullientis in lebete, uel ipſa aqua lebetis ebulliens, ſpumas albentes ciet: ita animus ſimili perturbatione percitus, excandeſcere dicitur, ut tanta commotio mentis ſignificetur, quanta eſt uel maris, uel aquæ ad ignem iam albeſcentis: quod ex unius à Quintiliano expoſiti uocabuli pateſcet exemplo:* Lib. 8. ca. 2. *Vertex (inquit) eſt contorta in ſe aqua, uel quicquid aliud ſimiliter uertitur. Inde pro-*

pter flexum capillorum, pars ſumma capitis: ex hoc inquam in montibus eminentiſſimum. rectè dixeris hæc omnia uertices, propriè tamen unde initium duxit. Quare nemini debet mirum uideri, cur interdum una uox plura ſignificet.

In Seruium, de Lætus. CAP. XII.

LAetum Seruio placet multa ſignificare, fœcũdum, pingue, grauidum pulchrum, uiride, & multa alia. idq́; apud Verg. modò: quòd ſi alios quoque poetas expoſuiſſet, adhuc alia multa ſignificata adiecisſet. Sed ipſe rationem reddam, cur in uarios ſenſus abutamur, cum unum natura ſignificet. Lætum id appellamus, quod aſpectu gaudium promit. Nam Gaudere, propriè eſt intrinſecus, Lætari extrinſecus. Rectè igitur animata dicuntur læta, quoties lætantur. Et quia natura ſic comparatum eſt, ut quæ bona corporis habitudine ſunt, alacriora: quæ uerò, debili, triſtiora ſint: eò fit, ut pinguia uocemus læta, ut lætas oues, lætos greges, læta armenta. Trasferimus hoc ad ſimlia, ad ſegetes, ad uites ad olìueta, ac cæteras arb. Vnde ſicut ex illis ſuperioribus Domini percipiunt fructus, & quemadmodum illa, hæc quoque qualia ſint, declarat aſpectus: appellanturq́; lætæ ſegetes, lætæ uites, læta olìueta, læta arbuſta, eò quidem magis quod multi uolunt hæc animata eſſe. Vel Læta dicimus ab effectu, quòd nos lætos faciunt, ut Locum tutum, quia nos tutos efficit. Ideoq́; non appellantur homines læti ob fœcunditatem, pinguedinem, pulchritudinem, grauitatem, & ſimilia: ſed tantùm ea, quæ in noſtros uſus cedunt, aut (ſi ita contingat) in noſtram delectationem, lætitiam nobis uoluptatemq́; parientia.

Seru. in illud. 1. Geor. Vnde prius lætum ſili qua quaſſante legumen: ac in illud 1. Aeneid. Velabant læti, &c. aliis quoque in locis multis.

Hanc igitur regulam tenentibus, hoc nomen & apud au ctores inuentum facile intelligetur, & multifariam ſine ambiguitate in utendo ſuppeditabit.

In eundem, de Accuſo, & Incuſo. CAP. XIII.

Ser. in illud. 1. Aen. Talibus incuſat, greſſumq; ad mœnia tendit.

Lib. 12. ca. 7.

Accuſare (ut idem cum multis alijs uoluit) eſt maioris de minore: incuſare eſt minoris de maiore, uel paris de pari: quorum ſingularis inſcitia uehementer eſt caſtiganda. Apud quem enim auctorum obſeruatio iſta reperietur? Non'ne apud ueteres adoleſcentuli ſolebant probitatis, ſimul & eloquentiæ laudem capeſſere ex magnorum uirorum accuſatione? Atque (ut ait M. Fabius) *crediti ſunt etiam clari iuuenes obſidem Reip. dare malorum ciuium accuſationem: quod ſignificauit* Cic. *quum dixit: Quàm eſt illa miſera, quàm dura ſeruitus, adoleſcentibus paulò loquacioribus ſeruiendum eſt.* Nunquid Demoſthenes *quum tutores ſuos adoleſcentulus in iudicium uocauit, aut Cic. quum* Verrem *reum fecit, prætorium uirum ipſe quæſtorius non accuſauit? maleq; locutus eſt, dicens accuſationem ſuam ſemper, nunquàm incuſationem?* Et *hoc quidem de* Accuſando. *Quid autem de* Incuſando? *Certè ſi illud non eſt de maiore in minorem, neque hoc erit de minore in maiorem: & alioqui nullo unquam in iudicio auditum eſt nomen* Incuſa *tionis: quid porrò extra iudicium?* Vergilius *inquit:*

Aeneid. 2.

Quem non incuſaui amens hominum'ue, Deum ue?

Dij quidem maiores Aenea *ſunt: homines uerò* Troiani *duntaxat minores.* At *eſt apud* Terent. *pater ad filium loquens: Quid me incuſas* Clitipo: Hoc *enim iſti exemplum ponunt, cæterorum exempla omittunt, quæ contra eos faciunt, quæ ſunt infinita: ut* Cæſar Commentario

In Heau. act. 5. sce. 2.

In eun-

primo, Hæc quum animaduertiſſet Cæſar, conuocato conſilio, omniumq́; ordinum ad id conſilium adhibitis centurionibus, uehementer eos incuſauit. Sed (ne multis morer) Accuſare, eſt uel apud iudices, uel apud alium quemuis, etiam apud illum ipſum, quem accuſes, ſignificare, atque oſtendere aliquem peccaſſe: Incuſare uerò reprehendere mores alterius, & plerunque cum querela, quòd ab illo iniuria ſis affectus. Et ita apud Verg. Terentium, Cæſarem, cæterosq́; auctores accipiendum eſt.

In eundem, de Barba, & Barbæ. CAP. XIIII.

Barba, idem inquit, hominis eſt: Barbæ uerò quadrupedum. Sed non eſt barba tantùm hominum, neque barbæ tantùm quadrupedum: quin & barba quadrupedum, & barbæ hominum, utique multorum, dicuntur. Horatius. Ser. in illud 2. Aeneid. Squallentem barbam & cõcretos ſanguine crines: & in illud 3. Georg. Nec minus intereà barbas, incanaq́; menta. Sat. 8. li. 1. Sermo.

Vtq́; lupi barbam uariæ cum dente colubræ
Abdiderint furtim terris. Plin. lib. XXVIII. Rabiem hircorum, ſi mulceatur barba, mitigari: eadem præciſa, non abire eos in alienum gregem. Nam illud Vergilianum. Cap. 13.

Stiriaq́; impexis induruit horrida barbis: Georg. 3.

magis de hominibus dictum eſt, quàm de hircis, Et illud:

Nec minus intereà barbas, incanaq́; menta Georg. 3.
Cyniphij tondent hirci.

Ad multos hircos refertur, perinde ac ſi diceremus caudas quum tamen ſingulæ ſingulis hircis ſint, ita & barbis. Sunt etiam & Barbæ aliorum, quàm quadrupedum: ut Plinius in XXX. Quum Geminos tranſit ſol, criſtis, & auribus, & unguibus gallinaceorum. Si luna, raſis barbis eorum. Cap. 11.

Hanc

In eundem,de Nuncius,& Nuncium. CAP. XV.

Seru.in illud.Verg. 6. Aen. Infelix Dido uerus mihi nuncius ergo, &c. & in illud.11. Interea. Turnum in ſyluis ſæuiſſimus implet Nuncius.

NVncius,inquit idem,eſt qui nunciat, quod autem nunciatur,licet neutro dicatur,tamen inuenitur & maſculino. Miror cur ita dixerit. Ego qui*dem nuſquam hoc* Nuncium *legi:at ne ipſe quidem,ut opinor,quum* Feſtus Pompeius,*uetuſtior eo auctor,ita ſcribat:*Nuncius,*& res ipſa & perſona dicitur.*

In eundem,de Arceo,Abigo,Abigeus,Abactor, Abigeatus. CAP. XVI.

A*Rcere idem ait prohibere.Sed mihi uidetur potius eſſe uetare,ne accedant hi, qui ueniũt.* Iuno *ſeptem tantùm annos arcuit* Troianos *ab* Italia, *quam ubi contigerunt.non arcebat ab ea amplius,ſed in ea eſſe prohibebat.*Transfertur*(ut pleraque)de corporeis ad incorporea.Cic.in* Paradox.*Quæ uis enim eſt, quæ magis arceat homines ab improbitate,quàm ſi ſenſerint nullum in delictis eſſe diſcrimen?*Contrarium *huic uerbo eſt* Abigere,*quod ſignificat à loco fugare,atq; expellere:ut,*Abige *muſcas à facie mea ſcribentis. abige canes à popina tua:abige ſturnos ſonitu à uinea.Quint.* Decla.6. *Ibo in litus miſer,planctibus aues abigam.*De *pecoribus uerò idem, quod de cæteris animalibus accipiendum eſt. quæ ſi nobis odioſa ſunt,abigimus.i.expellimus: ut oues, capras, aſellos, ab hortis, à uinetis,à pratis. quòd ſi ita non ſit,ſed furto tollimus,utique gregatim abigere aliud ſignificat. i. furto tollere, aut etiam latrocinio:ut apud eundem, adhuc ſpolia tranſeuntium, & abacti pecorum greges ſub hoc titulo defendebantur.*Vnde *abactores uocantur pecuariorum animalium fures,latrunculiúe.*Hos *quidã abigeos uocant.*Vlpian.*autem inquit: Abigei pro*

prie

priè hi habentur, qui pecora, ex paſcuis, uel ex armentis ſubtrahunt, & quodammodò deprædantur, & abigendi ſtudium quaſi artem exercent, equos de armentis, uel oues de gregibus abducentes. Cæterùm ſi quis ouem oberrantem, uel equos in ſolitudine relictos abduxerit, non eſt abigeus, ſed fur potius. Hic *abigeum à non abigeo diſtinguat loco, non numero:* Claudius *numero, non loco inquiẽs.* Q*uantitas diſcernit furem ab abigeo.* Nam *qui unam ſuem ſurripuerit, ut fur coercebitur: qui gregem, ut abigeus.* Hic *furem ab* Abigeo *ſeparat, ut ſuperior fecit.* Macer *non ſeparat, cum ait:* Abigeatus *crimen publici iudicij non eſt, quia furtum magis eſt: ſed quia plerunque abigei & ferro utuntur, ſi deprehendantur, ideo grauiter puniri eorum admiſſum ſolet.* Quomodo *autem hi iuriſconſulti inter ſe conueniant, aut non conueniant, nihil ad hoc tempus.* Hoc *tantùm dixerim, nòn modò fures, ſiue furtim aliqui ſolent abigere armenta, uel greges, ſed etiam latrunculi, qui facta prædonum manu in alienum agrum incurſionem exercentes, pecora etiam interdum abigunt, & abigei nominari poſſunt.*

Præſtare*(quo uerbo ſæpe & iuriſconſulti & oratores utuntur) eſt prohibere ne alicui fiat aliquid incommodi, & ſi non prohibuerint, ſatis facere: ut,* Venditor *debet præſtare uitium rei quam uendit. id eſt, prohibere, atque efficere ne emptor damni quid faciat, alioqui ſatisfacere.* Lib.3. N*eque illud in alterum modò, uerùm etiam in noſipſos.* Cicero *in* Tuſc. Q*uum id quod ab homine non potuerit præſtari ut non eueniret, euenerit. id eſt, caueri, & prohiberi.*

In eundem, de Innocuus, & Innoxius. CAP. XVII.

INnocuus, inquit Seruius, eſt cui non nocetur. Innoxius qui non nouit nocere. Vellem exempla recitaſſet, quibus oſtenderet eam expoſitionem Innocui ueram eſſe. Namque illud Vergilianum quod eum impulit in hanc opinionem:

Aene. 10. Donec roſtra tenent ſiccum, & ſedere carinæ

Omnes innocuæ. Non eſt accipiendum, quòd ſubſederunt tales, ut eis nihil noceretur: ſed uel more poetico, quod nihil peccauerunt, quaſi innocentes homines (Nocentes enim ſunt quicunque ab honeſto recedunt, etiam ſi nemini noceant) uel quòd non nocuerunt neque ſibijpſis, neque uectoribus, aut nautis.

In eundem, de Inſtar. CAP. XVIII.

Aeneid. 1. INſtar montis equum diuina Palladis arte. Inſtar, id eſt, ad ſimilitudinem, Seruius ait. Quid ſimilitudinis equo ad montem? quòd ſi etiam ſimilis eſſet, non tamen eum magnum potius, quàm paruum eſſe, quod Ver. ſenſerit, intelligeremus. Archimed. ille geometricus globum ad ſimilitudinem cœli fabricatus eſt, in quo effigies cœli aderat, magnitudo non aderat. Idem fit de tabula illa depicta ad ſimilitudinem orbis terrarum, quam non auſim dicere depictam inſtar orbis terrarum. Neque alia multa huiuſmodi: ut, Inſtar Antonij ambulas, inſtar patris ſcribis, inſtar languidi ſedes: ſed ad ſimilitudinem, uel in ſimilitudinem, uel in modum, uel in morem, uel ſicuti, & ſimil. Inſtar potius ſignificat ad æquiparationem, uel ad menſuram: ut apud Verg. Argolici clypei,

Aeneid. 2. aut Phœbææ lampadis inſtar. Cice. Hexametrorum in-

De Offi. lib. 2. ſtar uerſum. Nam illud apud eoſdem: Inſtar mortis pu-

Ver. Aen. 12. tant: &, Turbinis inſtar: ſignificat æquiparationem do-

loris

loris in morte, & impetus ex turbine. Quòd ſiquando reperiatur proximè accedere ad ſignificationem ſimilitudinis, admoniti ſimus, ut nimiam utendi licentiam deuitemus. Nam ego ſic auderem uix uti, ut Seruij familiariſſimus Macrobius cùm ſæpe aliàs, tum ſtatim in prooe. Saetur. ita inquiens: Vt quæ indiſtinctè, atque promiſcuè ad ſubſidium memoriæ annotaueramus, in ordinem inſtar membrorum cohærentia conuenirent. Volat atri turbinis inſtar.

In eundem, de Paſſim, Vbique, & Vſquam. CAP. XIX.

PAſſim, inquit, ſignificat ubique. Mihi autem aliud uidetur Vbique, quàm Paſſim. Nanque in prato ubique eſt herba, non paſſim. Contrà, grex paſſim paſcit, potius quàm ubique: quippe aliquid interualli eſt inter pecudem, & pecudem: non ita inter herbam & herbam. Eſt autem paſſim, quaſi paſſu diſtante, uel ſparſim, quemadmodum dicimus Paſſis manibus, & paſſis crinibus. Quod accipi ſolet etiam pro crebrò, dum de rebus mentis loquimur. Lactant. tamen pro Vbique accepit, cùm inquit: Creditur ei paſſim tanquam cognitæ ueritati. Neque ſolùm pro Vbique, ſed etiam (quod uſitatius eſt) pro Vndique idem Lactan. accepit: Cumq; is numerus condendæ urbi parum idoneus eſſe uideretur, conſtituit aſylum: eò paſſim confugerunt ex finitimis locis peſſimi quique, ſine ullo conditionis diſcrimine. Vſquam, duo hæc potius ſignificat, in loco, ſimul & ad locum: ut Terent. in Eun. Occidi, neque uirgo eſt uſquam. Cic. in Philip. Nec uerò uſquam diſcedebant.

Seru. in illud Verg. georg. 1. Et paſſim riuis currentia uina repreſſit.

Lib. 2. ca. 7.

Lib. 2. ca. 7.

Act. 2. ſce. 3.

De aduerbiis in im exeuntibus. CAP. XX.

ADdamus de quibuſdam aduerbijs in Im, *uocem exeuntibus.* Priuatim *nihil differt à* Priuatè *ſi priuatè dicere liceret:nihil* Separatim *à ſeparatè,ſi hoc reperiatur:nihil* Properatim,*à properãter:nihil* Diſsimulatim, *à diſsimulãter.* Vbertim *idẽ eſt, quod copioſè:* Affatim,*quod abunde:*Raptim,*quod feſtinãter:* Curſim, *quod currendo.* Tamen *aliud eſt* Generatim, *quàm* generaliter.*Hoc enim ſignificat,omnia ſimul,quæ ſub genere ſunt,amplectendo:illud uerò per ſingula genera, ſeu magis per ſingulas ſpecies.* Siquidem *ſpecies genera uocamus: ut,*Quot *ſunt genera arborum,uitium; potius,quàm quot ſunt ſpecies.* Verg. *- Generatim diſcite cultus.* Varr.Non *in uolucribus generatim ſeruatur analogia.* Non *ex aquilis aquilæ,neq; ex turdis procreantur turdi.Sic ex reliquis ſui quiſque generis.* An *aliter hoc fit,quàm in aere,quàm in aqua? non hic cõchæ inter ſe generatim innumerabili numero ſimile.*Eo*dem modo,ut* Generatim *per ſingula genera dicimus, ita* Summatim *per ſingulas ſummas: aliquando dicimus ſummatim,& generatim non per ſingulas ſummas,generaq́;,ſed per unam,unum'ue: ut,*Dicam *de hac re ſummatim.*Cic.*de* Ora.*lib.*II.*Infinitum mihi uidetur id dicere, in quo aliquid generatim quæritur,hoc modo, expetenda ne eſſet eloquentia?expetendi ne honores? Cæterùm quomodo differat ab illis* Ad *ſummam,*In *ſumma,poſteà reddam.* Viritim, *per ſingula capita uirorum:ut,*Gracchus *diuidebat uiritim ſex modios frumenti.tamen de uno aliquando dicimus:ut apud* Curt.*Siquis uiritim dimicare uellet,prouocauit.*Nominatim *pro nomina ſingulorum:ut, aſsignati ſunt coniurati nominatim cuſtodi*

Geor.2. (margin, beside "potius,quàm quot ſunt ſpecies")
Lib.7. (margin, beside "uno aliquando dicimus")
Philip. 2. (margin, beside "lorum:ut")

carceris, & de uno etiam ut Altè extollens M. Brutus cruentum pugionem, nominatim, Ciceronem clamauit. Membratim, per membra. Cæſim, per inciſiones gladij. Punctim, per punctiones, infixionesq́ue, gladij: ſiue incidendo, & pungendo. Strictim, ſtringendo ſingula, uel certum aliquid. Carptim, hinc & hinc decerpendo, non ipſam ſeriem ſequendo. Tractim, trahendo, non interrumpendo ſeriem, Cateruatim, Gregatim, Turmatim, Manipulatim, per diuerſas cateruas, diuerſos greges, diuerſas turmas, diuerſos manipulos. Domeſticatim, Vicatim, Regionatim, Oppidatim, Municipatim, Prouinciatim, per uarias domos, uarios uicos, uarias urbis Romæ regiones, uariaq́ue oppida, uaria municipia, uarias prouincias. Venio nunc ad id quod promiſeram. In ſumma, & Ad ſummam, magis modo utendi differunt à Summatim, quàm ſignificato. Quin. in Corpore proiecto: In ſumma non recedo: Fas eſt mihi etiam inuitis parentibus piè facere. Cic. de Offi. Ad ſummam (ne agam de ſingulis) communem totius generis humani hominum conciliationem, & conſociationem colere, tueri, conſeruare debemus. Differt autem Ad ſummam, & Ad ſummum, quòd ſecundum ad numerum refertur: ut idem Cic. pro Mil. Vnus, aut ad ſummum duo inuenti ſunt, qui Milonis cauſam non probarent. id eſt, non plures quàm unus, aut duo ex omnibus. Idem ad L. Meſsiuium: Nolim enim exiſtimare te mihi non ſolitudinem iucundiorem eſſe, qua tamen ipſa uti non licet, quàm ſermones eorum, qui frequentant domum meam, excepto uno, aut ad ſummum altero. hoc eſt, excepto uno, aut (ut multum) duobus. Quint. in ſenſu priore ſolet uti tali genere dicendi per

Decla. 6.

Lib. 1.

Epiſt. ult. lib. 4. fam. epiſt.

aduerbium, Semel: *Denique ut ſemel finiam, ſic ferè cō- ponendum, quo modo pronunciandū erit.* Et alibi: *Et ut*

Lib. 10. cap. 3. *ſemel omnia complectar.* Et iterum: *Et ut ſemel, quod eſt potiſſimum dicam, Secretum in dictando perit. id eſt, ut in ſumma dicam.* Cuius rei cauſa eſt ipſum illud Semel, *quod ſignificat una uice pro omnibus, ita ut poſteà non oporteat quid addi.* Ideoq; *ſolet accipi pro immutabiliter, & reuocabiliter.* Quod *enim ſemel tantùm fit, id non habet regreſſum ut iterum fiat.* Idem in Mathema-

Decla. 4. *tico:* Quid *hæc fulgentium ſiderum ueneranda facies, quòd quædam uelut infixa, ac coherentia perpetua, ſemelq; capta ſede collucent, alia toto ſparſa cœlo uagos curſus certis emetiuntur erroribus?* Verg. – *Qui, ne*

Aene. 11. *quid tale uideret,*

Procubuit moriens, & humum ſemel ore momordit.

Epiſt. Oeno. ad Parid. Ouidius: – *Nulla reparabilis arte*

Læſa pudicitia eſt, deperit illa ſemel. Lucanus.

Lib. 9. –*Dixitq; ſemel naſcētibus auctor* Quidquid *ſcire licet.* Semel, *inquit, ut nullum poſteà uerbum addat.* In eundem

Decla. 8. *ſenſum idem* Quint. *accepit* Breuiter: *ut in Geminis languentibus,* Breuiter *tamen longæ crudelitatis explicanda ſæuitia eſt, ex omnibus quæ pertulit, leuiſſimum fuit,*

Lib. 3. ca. 4. *quòd occiſus eſt.* Plinius *maior:* A' *reliqua uerò Gallia, latere Septentrionali, montibus Gebenna, &* Iura *agrorum cultu, uirorum, morumq; dignatione, amplitudine opum, nulli prouinciarum poſtferenda: breuiterq;* Italia

Lib. 10. cap. 19. *uerius, quàm prouincia.* Et *iterum de luſcinia, que uulgo dicitur philomela.* Nunc *continuo ſpiritu trahitur in longum, nunc uariatur inflexo, nunc diſtinguitur conciſo, copulatur intorto, promittitur, reuocatur, infuſca-*

tur

tur ex inopinato:interdum & ſecum ipſa murmurat: plenus,grauis, acutus, creber, extentus, ubi uiſum eſt,uibrans,ſummus,medius,imus Breuiterq́; *omnia tam paruulis in faucibus quæ tot exquiſitis tibiarum tormentis ars hominum excogitauit.*

In eundem,de Tandem, Demũ, & Deni- que CAP. XXI.

TAndem idem ait, poni non neceßitatis, ſed ornatus cauſa,ut in illo Vergilij Aene.I. Ser in illud I. Aene. Et quo ſub cœlo tandem, &c.

Sed uos qui tãdem:quibus aut ueniſtis ab oris?

Nec *cuius ornatus, aut quare ſit ornatus, explicat.* Idem *ſentit* Priſcianus, *dicens:* Tandem *non ſolùm pro aduerbio temporali,ſed etiam pro coniunctione expletiua inuenitur:ut* Cic.Inuectiuarum *lib.*I. *Quouſque tandem abutere Catilina patientia noſtra?* Mihi *quidem nullum ornamentum uidetur eſſe in ſuperuacuis, & nihil agentibus uerbis. Quanquam apud Græcos dictiones nonnullæ ſunt, quæ aut numerum, aut ſonum implent: quod in hac dictione non eſt, quæ habet potius urgens quiddam,& accelerans,eoq́; ferè per interrogationem: quæ exempla uulgò ſunt plurima, ut Cic. in Catilinam cuius oratio ſic incipit:Quouſque tandem abutere Catilina patientia noſtra?Quo exemplo uſus eſt* Priſcianus. *Quidam tamen inter primos huius ætatis docti,ſolent citra interrogationem hoc aduerbio uti, nõ tam auctoritatem ſequentes eiuſdem* Vergilij,*& in eodem loco:*

Lib. 15. Cic. Inuect. 1. in Catil.

Aeneid. I.

Et quo ſub cœlo tandem,quibus orbis in oris
Iactemur,doceas iter. Et Horatij,qui ait
Quamuis Scæua ſatis per te tibi conſulis, & ſcis
Quo tandem pacto deceat maioribus,uti,

Lib. I. epi. 12.

Diſce docendus adhuc. quàm Ciceronis in Catone maiore dicentis: Qua tandem ſpe ſibi tam audacter obſiſteret, reſpondit, ſenectute. Et pro Roſcio: Quum ab eo quæreretur, quid tandem accuſaturus eſſet in eo. Nonnullisq́; alijs in locis. Sed tamen utrunque interrogationem habet, & eam directam latenter ad ſecundam perſonam. Nam hic qui loquitur, uerba alterius refert. Siquidem Piſiſtratus à Solone ſic quæſiuit: Qua tandem ſpe mihi tam audacter obſiſtis? Et Fimbria ab illo (quiſquis fuit) ſic petiuit: Quid tandem in eo accuſaturus es? Neque uerò legem illius dictionis ſcribo, ſed uſum frequentiſſimum trado. Sine interrogatione autem quid ſignificet, nemo ignorat: ut Vergilius,

Aeneid.6. *Iam tandem Italiæ fugientis prendimus oras. Eiuſdem ſignificationis ſunt Demum, & Denique, ut notum eſt: ut idem Vergil. Tunc demum admiſſi ſtagna exoptata reuiſunt. Cic. Quum exceſſiſſet è uita, tum denique uiueret. Sed plerunque quum ſint multa enumerata, tum ſubiungimus Denique ſignificantes hoc ultimum eſſe omnium: ut idem Verg.*

Eclog.

O crudelis Alexi, nihil mea carmina curas,
Nil noſtri miſerere, mori me denique cogis.

Et Cic. Quum ſibi non multitudinem militum, non idoneos Imperatores, non pecuniam ſibi præſtò eſſe uiderent, non denique ullam rem quæ pertineat ad bellum adminiſtrandum. Demũ ſolet accipi pro ſolùm, ſiue pro omnino, præcipueq́; iunctum cum Is, & cum Ita. Cic. in Sall. Ea demum magna uoluptas eſt Criſpe Salluſti, æqualem ac parem uerbis uitam agere. M. Fabius: Illud ingeniorum uelut præcox genus, non temerè unquam perue-

Lib. 1. ca. 4.

nit

nit ad frugem. Hi *ſunt qui parua facilè faciunt, & auda cia prouecti, quicquid illic poſſunt, ſtatim oſtendunt.* Poſſunt *autem id demum, quod in proximo eſt: uerba con tinuant, hæc uultu interrito nulla tardati uerecundia proferunt.* Et *iterum:* Tum *illa quoque ex cauſa, quòd mẽ tem tantæ rei intentam uacare omnibus alijs, etiam cul- pa carentibus curis oportet.* Ita *enim libera, ac tota nul- la diſtringente, atque aliò ducente cauſa, ſpectabit id ſo- lum, ad quod accingitur.* Et *alibi:* Iacebat *hæc inſomnis, inquieta, quum diceret, iam ſtatim apparebit, iam ſtatim ueniet, nunquam tamen tardius uenit.* Miſeram *me fili, proxima nocte iam ueneras.* Ecce *iam medios ſidera tenent curſus, indignor, iraſcor.* Ita *mihi demum ſatisfa- cies, ſi apud patrem fuiſti.* Ideo *autem dixit* Solùm, *ſiue* Omnino, *quod* Plin. *uidetur accipere pro omnino, de hi- rundine dicens:* Ea *demum ſola auium, non niſi uolatu depaſcitur.* Quidam *uolunt ab is, & demum compo- ni idem.* Ouidius *pro demum, poſuit denique, lib.* III. *ſine titulo:* Decla. 10. Li. 10. ca. 24.

Si qua metu dempto caſta eſt, ea denique caſta eſt. Ouid. Ele. ſiue Amor lib. 3. elegia. 4.

In Macrobium de ſtella & ſidus. CAP. XXII.

STella *& Sidus differunt, ſi* Macrobio *credimus, ita ſcribenti:* Nunc *uideamus, quæ ſint duo hæc nomina quorum pariter meminit, quum dicit,* Quæ *ſidera, & ſtellas uocatis.* Neque *enim hic res una, gemina ap- pellatione monſtratur, ut* Enſis Gladius: *ſed ſunt* Stellæ *quidem ſingulares, ut erraticæ quinque, & cæteræ, quæ non admiſtæ alijs ſolæ feruntur:* Sidera *uerò, quæ in ali- quod ſignum ſtellarum plurium compoſitæ feruntur: ut,* Aries, Taurus, Andromeda, Perſeus, *uel* Corona, *& quæ* Lib. 1. ca. 14. in So. Scip.

cunque uariarum genera formarum in cœlum recepta creduntur. Sic & apud Græcos ἀςὴρ & ἄςρον diuerſa ſignificant. Et *Aſter ſtella una, Aſtron ſignum ſtellis coactum, quod nos Sidus uocamus.* Hæc *differentia(* Ma*crobij pace) nuſquam reperitur, ut apud eundem* Cic.

Eod. lib. *de* Vniuerſ. *Itaque neſciunt hos ſiderum errores.* Et *ite rum:* Toto *igitur orbe conſtituto, ſideribus, parem nume rum diſtribuit animorum, & ſingulos adiunxit ad ſingula,* Et *lib.* II. *de* Nat. *deor.* Nam *quum duo ſint genera ſiderum, quorum alterum ſpatijs immutabilibus ab* Ortu *ad* Occaſum *commeans, nullum curſus ſui ueſtigium inflectat: alterum autem continua conuerſione ſui eiſdem ſpatijs, curſibuſq́; conficiat.* Quint. *in* Mathematico:

Decla. 4. Quid *hæc fulgentium ſiderum ueneranda facies? quod quædam uelut infixa, ac cohærentia, perpetua, ſemelq́; capta ſede collucent, alia toto ſparſa cœlo uagos curſus certis emetiuntur erroribus.* Quod *non ſenſiſſe* Cicero*nem(ut* Macrobius *uult) documento eſt, quod non præpoſuit ſtellas.* Debet *enim ſpecies generi, pars toti præponi: ut* , Dicam *de prudentia , & de uirtute huius:* Dicam *de facie* Helenæ, *& eiuſdem pulchrritudine, non autem ediuerſo.* Fateor *tamen nunquam* Stellam Arie*tem dici,* Taurum, Andromedam: Perſeum: *ſed ſidus.* Et

Decla. 12. *hinc eſt quòd dicimus* Hybernum *ſidus.* Et *illud* Quinti*liani:* Nos *graue huius anni ſidus afflauit.*

In Aulum Gellium, de Reſciſco. CAP. XXIII.

Lib. 2. ca. 19. R*Eſciſcere,* Aulus Gel. *uult eſſe rem occultam, inopinatam, inſperatamq́; cognoſcere.* Miror *de hoc ſolertiſsimo uerborum inueſtigatore, atque cenſore, qui uocabulum hoc de facili difficile, de claro obſcu-*

obſcurum, de trito nouum, de expoſito abſtruſum fecerit, ne dicam falsò expoſuerit. Nunquid *ſi uideam hominem cœlo uolantem, ut feciſſe* Dedalus, Perſeusq; *fertur: aut aliquem è terra prodire, qualis* Tages *fuiße ab* Hetruſcis *creditur: aut* Satyrum *aliquem ſemiuirum, ſemicaprumq;, quem ſe uidiſſe nonulli ſcripſere: aut arcana quædam naturæ perueſtigauero, dicam* Reſciuiſſe*? non opinor.* Eſt *igitur propriè* Reſciſcere, *rem pòſt, quàm geſta eſt, ſcire, quam neſciebas quum gereretur, præſertim ad te, tuoſ'ue pertinentem, ut* Terent. *in* Adelphis: Hem *tibi,* Reſciuit *omnem rem, id nunc clamat ſcilicet.* Act. 5. ſce. 3.

In eundem, de Deprecor. CAP. XXIIII.

DEprecor *ſupplicium, idem* Aulus Gellius *ait dictum eſſe, quaſi deteſtor, uel execror, uel depello, uel abominor: ego autem ita dici puto* Deprecor, *ut & imprecor.* Precor *tibi bonum, precor tibi malum: ſic,* Deprecor *liberationem, & deprecor pœnam: illam, ut potiar: hanc, ut uitem.* Ouidius *lib.* I. *de* Ponto: Gel.li. 6. ca. 16. Epiſt. 1.

Sæpe precor mortem, mortem quoque deprecor idem

Ne mea Sarmaticum contegat oſſa ſolum. Deprecor *dixit, quaſi precor mortem non dari mihi in hac terra.* Nec *mirum id fieri in* Deprecor, *quum fiat in magis uſitatis, ut in defendo,* Siquidem *dicimus defende me quòd ferè dicitur, & nonnunquam defendo ictus: ut* Cicer. *de* Senect. Veſtitaq; *pampinis, nec modico tempore caret, & nimicos ſolis defendit ardores.* Cùm *præſertim mos* Romanis *ſit etiam mala precandi ne ueniant.* Vnde *templa* Timori, Pallori, Febri *alijsq; ſimul fuere dedicata, & ijs (ut ita dicam) numinibus fiebant ſacra: quod etiam* Vergilius *probat:*

Lib.3. Aen. *Nigram hyemi pecudem,Zephyris felicibus albam.*
Neque ſolùm Deprecari eſt uoce, ſed etiam per ea, quæ inſtar uocis obtinere ſolent,uultum,geſtumq́;. Etenim Bucephalum, qui præter unum Alexandrum omnem alium recuſabat ſeſſorem,non ineptè dixeris Deprecari alios ſeſſores præter regem. Denique Deprecor magis ſignificat uel dicto,uel facto recuſo,quàm illa quæ Aulus Gell.attigit.

In Priſcianum,de Situs. CAP. XXV.

Priſc. circa fi.li.10 *Situs(Priſcianus inquit) dicitur pro negligentia,ut Verg.Aeneid.VII.Sed te uicta ſitu, uerìq; effœta ſenectus.Sed non ita eſt,potiusq́; ſordes illa, & illuuies, qualis naſcitur inter opaca domus: quæ diu*
Lib.1 ca. 3. *non repurgatur.unde inquit M.Fab. Excitanda mens, & attollenda ſemper eſt, quæ in huiuſmodi ſecretis aut langueſcit,& quendam uelut in opaco ſitum ducit: aut contrà, tumeſcit, inani perſuaſione. Huiuſmodi igitur quidam ſitus ſedet in uultu, capite,totoq́; corpore uetularum, & habitu, præſertim inopum, qualem illum*
Lib.6. *Verg.intelligit,& Lucan.de malefica anu ait:Fœda ſi-*
Lib.2. Lib.3. *tu macies.Quod etiam pædorem poſſumus appellare: ut*
In eod.lib. *idem Luca. -Longusq́; in carcere pædor. Et Cic.in*
Seru. in illud Verg. Aen. 6. Per loca ſenta ſitu cogunt. noctemq́; profundã. *Tuſc.Pædores muliebres. Et iterum: Barba pædore horrida. Miror Priſcianum hoc in loco à definitione Seruij deſciuiſſe, qui hoc uocabulum propriè definiuit, inquiens:Situs propriè eſt lanugo quædam ex humore procreata. Fit autem in locis carentibus ſole. Situs uerò pro loci qualitate manifeſtum eſt, ut de ſitu Meſſanæ, & de ſitu Syracuſarum & ſimil.*

In eundem,de Docilis,& Docibilis. CAP. XXVI.

Docilis

Docilis, idem inquit, eſt, qui facilè docetur. Docibilis eſt, qui facilè diſcitur: quomodo Penetralis eſt, qui in intimis eſt partibus: Penetrabilis, qui facilè penetratur. Non occurrit, ubinam legerim Docibilis. Eſt enim conſuetum magis Perceptibilis, niſi magis apud Eccleſiaſt. atque in alium ſenſum: Et erunt docibiles dei, dictum eſt quaſi dociles. Nam Cypria. ſuper illud Pauli, Epiſcopum nō litigioſum, non contentioſum, ſed mitem, & docibilem eſſe debere ait: Docibilis autem ille eſt qui eſt ad diſcendam patientiam lenis, & mitis. Hoc (ut ego ſentio) idem eſt, quod docilis, Ratio tamen poſtulat, ut id ſignificet, quod ait Priſcian. eò quidem magis, quòd habemus in eodem ſenſu Docilis, ut ſuperuacuum fuerit duas uoces adeò confines uni ſignificationi dare, niſi dicimus ſimile hoc eſſe illis, Aequale, & Aequabile, de quibus dixi alio uolumine. Inſuper Senſibile, & Senſile. Lucre.

Priſc. lib. 18.

1. ad Timo. 3.

Ex inſenſibili ne credas ſenſile naſci, hæc duo pro eodem accepit. Exitiale, & Exitiabile. Verg. in VI.

Sed me fata mea, & ſcelus exitiale Lacænæ,

His merſere malis. Ouid. VI. Metamorph.

Dumq; manu tentat trahere exitiabile ferrum.

Rationale, & rationabile. Quint. in II. Sed quia carent ſermone, quo id faciant, muta, atque irrationabilia uocantur. Porrò Penetralis (quantùm mea fert opinio) non reperitur: ſed Penetrale: ſubſtantiuūq; eſt, non adiect. Penetrabilis adiect. qui facilè penetrat, ut apud Verg. Penetrabile telum: & Penetrabile frigus. Tum qui facilè penetratur, ut apud Liu. lib. XLVI. Et in aſperis locis ſilex ſæpe impenetrabilis ferro occurrebat. Seruius

Lib. 1. Verg. Aē. 10, Aſpice num noſtrum mage ſit penetrabile telum. Et geor. 1. Et Boreæ penetrabile frigus adurat Ser. in Illud 10. Aenei. Aſpice num mage ſit noſtrum, &c.

quod penetrat, inquit, penetrale dicitur: quod autem penetratur, penetrabile. In quorum priore diſſentio, cùm non ſit neque adiectiuum (ut ipſe uult, exponens penetrabile frigus, pro penetrale frigus) neque ſignificationis actiuæ. Denique (ut ad docilis reuertar) docilimus mea ſententia faciet potius, quàm docilißimus: qualia ſunt facilis, gracilis, agilis, ſimilis, humilis.

In eundem, de Numen, & Nutus. CAP. XXVII.

Priſc. lib. 4. Varro li. 6. de ling. Lat.

NVmen, idem inquit, eſt dei nutus. Ante hunc Varro dixerat, Numen dicunt eſſe imperium, dictum à nutu. Vter horum commodius definiuit? Certè numen eſt imperium, poteſtaſq; dei: non autem nutus, neque imperium cuiuslibet. Sed Varronem de imperio dei ſuſpicor intellexiſſe.

In eundem, de Necatus, & Nectus. CAP. XXVIII.

Priſc. lib. 9.

NEcatus, idem inquit, propriè ferro: Nectus uerò, alia ui peremptus dicitur. Sed ego ſentio generalem ſignificationem Necatus, ſpecialem uerò Nectus eſſe. Cic. in Rhetoricis, & libris ad Heren. & alibi ſæpe ait: Veneno necatus. Quint. in IIII. Hinc adulter loris cæſus eſt, fame necatus. Nec unquam Nectus dicitur, ſine certo genere mortis: ut Enectus ſiti Tantalus. Nec tam mortuus, quàm propemodum mortuus: ſicut Exanimatus pro eo qui ſimilis eſt mortuo: ut, Fame, ſiti enecti. quæ plurima ſunt exempla.

Ad Herē. lib. 3.

Cic. Tuſcul quæſt. lib. 2.

De Næ, & Ne. CAP. XXIX.

Priſc. lib. 15. Act 4. ſce. 4.

NAe pro ualde idem dixit, nec tamen ſolus, Teren. in Andr. Næ illa illum haud nouit. Mihi uidetur idem apud nos ſignificare, quod apud Græcos, ſcribiq; cum diphthongo debere ναὶ, quod eſt certè: ut apud

apud eundem, Faciunt næ intelligendo, ut nihil intelligant. Quaſi dicat, faciunt profectò. Hæc apud Cic. dictio frequens eſt, ut de Orat. li. III. Næ ille haud ſanè quemadmodum uerba ſtruat, & illuminet, à magiſtris iſtis requiret. Apud Quint. cæteroſq; illius æui rariſſima. Nec componitur cum Queo, cum Scio, cum Volo. Frequentius tamen ſine compoſitione, appoſita negatione reperimus illud primum, quàm duo ſequentia. Adeò ut barbarum putet Cic. dicere. Non ſcio, & Non uolo, licet nonnunquam apud ipſum quoq; reperiatur. Ideo frequentiſſimè legimus, Haud ſcio, Haud uelim. Idem Priſcianus ait à Potius fieri Potiſſimè, quod ego nunquam legi, ſed Potiſſimum.

In prologo Andr.

De Orat. ad Brut. Lib. 15.

In donatum, de Valeo. CAP. XXX.

Valeant Qui inter nos diſſidium uolunt. Donatus, Seruius, et quidam alij ſic exponunt: Pereant qui hoc nobis uolunt. Quæ uox, & oratio aliena fuerat ab ingenio Pamphili pio, & probo. Cicer. Si deus talis eſt, ut nulla gratia, nulla hominum charitate teneatur, ualeat. Quid enim dicã propitius ſit? Eſſe enim propitius poteſt nemini. Nunquid eò irreligionis, atque eò impudentiæ Cic. uenerat, ut deo exitium precaretur? Abſit. Lactantij quoque teſtimonio, qui de his ipſis Ciceronis uerbis ait: Quid enim contemptius potuit dici in deum? Valeat, inquit, id eſt, abeat, & recedat, quando prodeſſe nulli poteſt. Vides ut Lactan. quum uult Ciceronem contumelioſum fuiſſe in deum, non tamen expoſuerit ualeat, pro pereat, ſed abeat, & recedat, Quanquam (ut mihi uidetur) non ſignificatur per ualeat, quòd abeat ille à nobis, ſed quòd nos ab illo, uale dicentes.

Teré. in And. act. 4. ſce. 2.

De Nat. deo. lib. 1.

Li. de ira dei. cap. 8.

Enim-

Enimuero Vale, ſalutatio eſt recedentis, ut Salue, & Aue uenientis. Quomodo ergo uerbum ſalutantis, poteſt accipi pro mala precatione, atque ſalutatione? Eſt autem Salutare & aduenientis, & abeuntis. Vergilius in IX.

Hanc ego nunc ignaram huius quodcunq; pericli eſt,
Inq; ſalutatam linquo. Ideoq; nonnunquam reperimus ſalue etiã in diſceſſu: ut in calce epiſtolarum Ciceronis ad Tironem, Vale mi Tiro, uale, uale, & ſalue. Et

Epiſt. 6. lib. 16. iterum: Etiam atque etiam noſter Tiro uale: Medico,

Epiſt. 9. lib. 16. Curio, Liſoni de te ſcripſi diligentiſsimè. Salue, uale. Verg. in XI.

- Salue æternum mihi maxime Palla, Aeternumq; uale. Nec mirum ſi in fine loquendi reperiamus Salue, quum etiam ille qui aditur, & ſalutatur, dicat Salue, quemadmodum qui abit, & qui alterum à ſe dimittit, dicit Vale. Quod etiam Græci faciunt, ut Homerus primo Iliados:

Χαίρετε κήρυκες διὸς ἄγγελοι, ἠδὲ καὶ ἀνδρῶν.
Neque eſt apud Latinos aliud uerbum, quo adeunti nos reſpondeamus, quàm Salue: niſi more iam uulgari magis, quàm probato, dicamus, Bene ueneritis. Idem uerbum apud eundem, pro Vale. XXIII. Iliados:

Χαῖρέ μοι ὦ Πάτροκλε, καὶ εἰν αἴδαο δόμοισιν.
Cic. ad Att. indicatiuo huius uerbi uſus eſt, dicens: Et

Epiſt. 3. lib. 6. ſaluebis à meo Cicerone. Plau. in Trucul. in prima poſitione utitur: Salue ſatis eſt mihi tuæ ſalutis, nihil moror, non ſalueo. Martialis etiam dixit, Valebis:

Lib. 13. epig. 53. Quum pinguis mihi turtur erit lactuca ualebis,
Et cochleas tibi habe, perdere nolo famem.

Cæterùm (ut ad inſtitutum redeam) qui, Valeant, pro execratione acceperunt, forſitan hoc argumento inducti ſunt, quòd nonnunquam hoc uerbum languorem ſignificat: ut idem de Oratore, Sicut medico diligenti prius, quàm conetur ægro adhibere medicinam, non ſolùm morbi eius, cui mederi uolet, ſed etiam conſuetudo ualentis, & natura corporis cognoſcenda eſt. Vnde Valetudo pro languore frequentiſsimè accipitur & Teſtes ualetudinarij nominantur. Idem ad Terentiam. Valetudinem tuam cura diligenter: hoc eſt, languorem & infirmitatem. Alibi pro ſanitate: Sed nunc ualetudini tribuamus aliquid. Frequenter tamen apponimus adiectiuum, uel Fauſtum, uel Infauſtum, ad diſtinguendum ſtatum corporis: ſiquidem indifferenter ſignificat more ſui primitiui. Dicimus enim, Vt uales? Quomodo ualuiſti? Qualiter ualet filius? Sic, Qua ualetudine es: Qua ualetudine eſt filius? Reſpondebis, Infirma, aduerſa, mala ualetudine: uel contrà, Bona, incolumi, optima. Lib. 2. Epi. 10. li. 14.

In Varronem, de Vas, & Obſes. CAP. XXXI. Lib. 5. de ling. Latin.

VAs, inquit Varro, appellatus eſt, qui pro altero uadimonium promittebat. Conſuetudo erat, quũ reus parum eſſet idoneus inceptis rebus, ut pro ſe alterum daret. Videtur Varro ſignificare, Vadem eum eſſe, quem Fideiuſſorem uocamus: & Vadimonium, Fideiuſsionem. Nos hoc negare ita eſſe qui poſſumus, cum Varro omnium conſenſu ſit Romanorum eruditiſsimus, & linguæ Latinæ peritiſsimus? qui Latinas literas fecit & Latiniores, & literatores? Quanquam multi ſunt qui eum quibuſdam in locis reprehendant: quæ facultas præcipuè diſcipulis Quint. adeſſet, longè Varrone do-

ctoris

ctioris, atque eloquentioris. verùm ego non auſim reprehendere, ſed tantùm affirmare, me non legiſſe (duntaxat quantùm aut recordor, aut intelligo) Vadem eum eſſe, qui uadimonium pro altero dat (ſi Vadimonium ſignificat fideiuſsionem) ſed eum, qui ſponſor eſt alterius in capitis periculo, ſiue idem ſupplicium ſubiturus, ſiue pecuniam ſoluturus: ut apud Quint. in Declamatione, quæ inſcribitur. Amici uades. Et apud Cic. lib. V. Tuſc. Quæſtionum de Pythagoreis amicis: quorum alteri quum tyrannus diem mortis dixiſſet, alter pro amico ad uiſendā matrem ituro uas factus eſt. Et apud T. Liuium de Cæſone capitis reo, ita dicentem: In uincula conijci uetant, Siſti reum, pecuniamq́; (niſi ſiſtatur) populo promitti placere pronunciant, ſummam pecuniæ quantam æquum eſſet promitti, ueniebat in dubium. Id ad ſenatum reijcitur. Reus (dum conſulerentur patres) retentus in publico eſt: uades dare placuit: unum uadem trium millium eris obligarunt: quod darentur, permiſſum eſt tribunis: decem finierunt. Tot uadibus accuſator uadatus eſt reū. Hic primus uades publicos dedit. Quod Feſtus quoque ſentit, dicens: Vas ſponſorem ſignificat in re capitali. Vadimonium (quantum ego ſentio) eſt ſponſio ad certum diem ſiſtendi ſe in iudicio. i. comparendi per ſe, uel per aduocatos, ut in Oratione Cicer. pro Quintio datur intelligi, ubi longa eſt altercatio de Vadimonijs: altera parte dicente fuiſſe ſibi uadimonia deſerta, altera uerò nequaquam à ſe illa fuiſſe facta. Et Quintil. de Legato frumentario, qui ad præſtitutum diem uenerat, inquit: Niſi tamen ad uadimonium legate ueniſſes, non multorum dierum commeatum habebamus. Et hoc ipſum fortaſſe

Lib. 3. ab urbe condita.

Lib. 19.

Decla. 12.

taſſe Varro *ſenſit*. Obſes *autem eſt, qui traditur imperio alterius, ea conditione, ut ſi dator obſidis à fide recedat, recipienti ſit ius in corpus, & uitam obſidis*. Quod *præcipuè inter potentes commercium eſt, qui non habent ſuperiores, ad quos pro iuſtitia prouocent.*

In eundem, de Decurio. CAP. XXXII.

D*Ecuriones, inquit idem, primi ſingularum decuriarum dicti, quod probat* Tempanius *ille apud* Tit. Liuium, *quod & ipſe approbat* Feſtus. Idemq; *ait*: Decuriones *appellantur, qui denis equitibus præſunt*. Eſt *ergo dictus* Decurio *à decem, ut* Centurio *à centum*. Nam *(ut ait* Pedianus*)* Decuriæ *ſunt nobiliorum*, Centuriæ *inferiorum*. Quidam *uolunt (quorum eſt* Fronto*) decurionem præeſſe turmæ, quæ conſtat ex duobus & triginta equitibus*. Neque *belli ſolùm, ſed domi quoque* Decurio *dicitur, nomen quoddam præpoſituræ ſignificans: ut* Sueton. *in* Domit. *uita*, Saturius *decurio cubiculariorum*. Et *hoc quidem apud* Romanos*: in municipijs autem (ut mihi quidem uidetur) idem eſt* Decurio, *qui* Romæ Senator. Nam *qui in Senatu, & conſilijs* Rei pub. *municipalis intereſſe poterant*, Decuriones *erant*. Cic. *pro* Sext. Qua *de cauſa, & tum conuentus ille* Capuæ *huic* P. Sextio *apud me maximas gratias egit, & hoc tempore beneficium, fidemq; hominis, teſtimonio declarant, periculum deprecantur ſuo decreto*. Recita *quæſo* P. Sexti, *quid decreuerunt* Capuæ *decuriones*. Quòd *autem differant* Decurio Romæ *&* Decurio *municipalis, ex epiſtola quadam* Plinij Iun. *è* 1. *lib. declaratur, dicentis*: Eſſe *autem tibi centum millium cenſum ſatis indicat, quòd apud nos decurio es*. Igitur *ut te non decurione*

Var. li. 4. de ling. Lat.

Cap. 17.

Epiſt. 19.

rione ſolùm, uerùm etiam equite Romano *perfruamur, offero tibi ad implendas equitis* Romani *facultates, trecenta millia nummum* Non *dicitur itaque* Decurio, *aut quòd decem præſit militibus (ut quidam uolunt) quem* Græci δεκάρχον *uocant, quum* Decurio *ſit maior equite, eques centurione, centurio decarcho, ut ex ſtipendiorum magnitudine datur in multis libris intelligi: aut in municipijs qui decem equitibus præeſt, quum ſit equite duntaxat* Rom. *minor.* An *quia decem præſit equitibus municipalibus? aut hoc erit dicendum, aut* Pōponij Iuriſconſ. *opinio ſequenda, dicentis:* Decuriones *quidam dictos aiunt, eò, quòd initio quum coloniæ deducerentur, decima pars eorum, qui deducerentur, conſilij publici gratia conſcribi ſolita ſit.* Quare *eum quem nunc* Militem *appellamus, aut falſa dignatione afficimus (nam etſi omnes, qui militant,* Milites *ſunt,* Miles *tamen propriè, qui pedibus militat dicitur,* Eques *qui equo) aut ſi uerè,* Decurionem *potius appellamus.* Quidam *horum temporum docti* Equitem *uocant, ſed rectius* Decurionem *uocarent.* Nam *eques eſt aut qui* Romæ *ex ordine* Equeſtri *eſt (quod non facit ad gloriam militarem) ut qui equo militat: cuius nulla dignatio eſt, quanquam* Iuriſper. *multa ineptiſſimè fabulantur de dignatione militum, quæ quidem uel nulla, uel communis eſt omnium ſiue pedeſtrium, ſiue equeſtrium, qui militiam exercent.* Nam *de auro geſtando, uel huiuſmodi nugis, nullum uerbum eſt in iure ciuili.* Sed *hæc omittamus, quæ non ſunt huiuſmodi ſcriptionis, dum illud a monuerimus,* Romanum *decurionem, qui præſt. decem* Romanis Equitibus, *longè præſtare cæteris decurionibus, quibus*

bus etiam ipſe Eques Romanus *præſtat.*

In Feſtum Pompeium, de Exemplum, & Exemplar. CAP. XXXIII. Feſtus li. 5.

E*Xemplum(inquit* Feſtus*)eſt,quod ſequamur, aut uitemus:* Exemplar, *ex quo ſimile faciamus.*Illud *animo æſtimatur, iſtud oculis conſpicitur.* Mihi *autem(licet* Feſtus *ſcientiſſimè de exponendis uocabulis loquatur) aperienda tamen eſt magis horum nominum differentia.*Nam *&* Exemplum *eſt, ex quo ſimile faciemus:ut opera* Homeri *exemplum ſunt poemata ſcribere uolentibus.*Quint.*lib.*X.*Sic literarum ductus, ut ſcribendi fiat uſus,pueri ſequuntur:ſic muſici uocem docentium, pictores opera priorum,ruſtici probatam experimento culturam in exemplum intuentur.* Et Exemplar *animo quoque æſtimatur.*Cic.*lib.*II.*de* Orat.*Illa oratio fuit mihi exemplar benedicendi.* Quint.*in* X. *Cornelius autem* Cap. 2. Cap.1.
Seuerus etiam ſi uerſificator quàm poeta melior, ſi tamen(ut eſt dictum)ad exemplar primi libri bellum Siculum perſcripſiſſet,uindicaret ſibi ſecundum locum. Horat.*in* Epiſt.*inquit:* Epiſt.1. lib.2.

Plaut.*ad exemplar Siculi properare* Epicharmi.

Idem Cic. *pro* Mur.*Domeſticum te habere dixiſti exemplum ad imitandum.*Eſt *illud quidem exemplum tibi propoſitum domi,ſed tamen naturæ ſimilitudine illud à te magis,qui ab illo ortus es, quàm ad unumquemque noſtrum pertinere potuit.* Ad *imitandum uerò tam mihi propoſitum exemplar illud eſt, quàm tibi.*Itaque *unum pro eodem penè* Exemplum, *&* Exemplar *poſuit,& quidem eodem loco. Cæterùm* Exemplum *eſt ipſa res, quam imitamur,aut(ſi ita ſors tulerit) deuitamus in ali-*

quo:ut in Catone,*Cato autem ipſe exemplar* . Illud *con-tentum, hoc continens* .Quòd *ſi dicamus*,Ad *exemplar* Catonis,*aut ad exemplar* Epicharmi *ſic intelligimus*,*ad exẽplar* Catonis:*quod eſt* Cato:*ad exẽplar* Epicharmi,*q̧ eſt* Epicharmus: *ſiue opus epicharmi:ut*,Opus *hominis, pro ipſo homine*.Animā *corpuſq; filijdeſtruis,quaſi aliud illa ſint à filio*.Exemplum *pro exemplari*. Eſt *enim con-tentum:pro continente, ut apud eundem* : Fuit *ille uir exemplum continentiæ. quomodo dicimus*. Ille *uir fuit norma uiuendi:quum tamen non ſit norma uiuendi uir, ſed in uiro:ita nec ille exemplum continentiæ,ſed in illo*. Ideoq; *exemplaria multa ſunt,unius tamen exempli: ut*, Redditæ *ſunt mihi binæ literæ tuæ eodem exemplo,id eſt, eiuſdem formæ.&*,Duo *uel tria exemplaria* Aenei*dos,hoc eſt,multi codices eodem exemplo:&* Exemplar *ab exemplari ſumitur,non ab exemplo*.Nam Exemplum *incorporale eſt*. Exemplar *plerunque corporale*.Hinc

In Catil. Sallu. *Litera, quas ſibi nomine* Catilinæ *redditas dice-bat,eorum exemplum infrà ſcriptum eſt hoc earum for-ma infrà ſcripta eſt, melius, quàm earum exemplar*. Quòd *forma ſit exemplum*, Paulus Iuriſconſultus *teſta-tur*:Si *legatum certum petatur, non iubet prætor uer-ba teſtamenti edere:ideo fortaſſe,quia hæredes ſolent*

Epiſt. 3. lib.3,fam. epiſt. *habere exemplum teſtamenti, id eſt, formam*.Cic.*ad* Ap*pium*:Ex *his literis, quarum ad me exemplum miſiſti*:

Epi.11. lib.10. fa. epiſt. Et *ad* Cic.*tum* Plancus,*exemplar eius chirographi* Ti*tio dedi:tum* Aſinius Pollio, Ex *literis cognoſces, nam earum tibi exemplar miſi* .Hi *de pagina ſcripta quod*

Epi.30. lib.10. fa.epiſt. *corporale eſt,intelligunt:ille de ſententia, quæ in pagi-na continetur, uel potius ex pagina percipitur*.Quòd *ſi*

in

indiſtinctè his duobus libet uti, non ſanè repugnabo: quum præſertim Ouid.*dicat,* Exempla *plura unius rei, pro exemplaribus.* Nam *unius rei unum, atque idem exemplum eſt propriè(ut dixi)in diuerſis licet exemplaribus.*Loquens *enim de opere ſuo* Metamorphoſeos, *lib.*1.*de triſtibus ait:*

Pluribus *exemplis ſcripta fuiſſe reor.*

R*eperitur etiam exemplarium,pro exemplari:*Plin.*lib.* VI. *Iuba hæc omiſit in hoc tractatu,niſi exemplarium uitioſum eſt.*Non *de eo autē exēplo dixi,quod adhibetur rei aut probandæ,aut ornādæ cauſa,que ſignificatio nota eſt omnibus.*Vnde *pars probationis uocatur ab exemplis,& in elocutione exēplū inter ornamēta numeratur*

Eleg.*6.* Apud Pli. lib. *6*.cap. 29.in emēdatis codicibus ſic legitur: Iuba,qui uidetur diligētiſſime proſecutus hæc omiſit in hoc tracta tu, niſi exēplariū uitiū eſt, Berenicē alterā,&c.

In Boethium,de Perſona. CAP. XXXIIII.

P*Erſona eſt(inquit* Boethius*)incommutabilis naturæ indiuidua ſubſtātia:exiſtimans ſe argumentatione collegiſſe,quare non ſit qualitas,nec aliud prædicamentum ullum,ſed ſubſtātia.*Sed *huic homini* Romano *oſtendam* Romanè *loqui neſcire.* Perſona *nanque eſt in* Deo *magis, quam in bruto ſicut humanitas,ſicut alia plura.*Sed *demus, ut in* Deo *etiam ſit perſona: quæro, quamobrem ea non ſit qualitas,ſiue de homine loquimur ſiue de deo?* Nam *in homine quidem perſona ſignificat qualitatem, qua alius ab alio differimus, tum in animo, tum in corpore,tū in extrà poſitis, quæ à rhetoricis enumerantur in attributis perſonæ:* Animi: *ut quo ſtudio ſe exerceat, medicinæ an iuris ciuilis,an militiæ.* Et *qua mente:iracundus,an moderatus:auarus, an liberalis.*Cor*poris: iuuenis, an ſenex:pulcher,an deformis:fortis, an imbecillis: mas, an fœmina.* Extrà *poſitorum:diues an*

pauper:clarus an obſcurus:maritus an cœlebs:parens liberorum,an orbus:& his ſimilia. Ideoq́; *figuræ, & ſigilla quædam, quæ roſtris,aut alia corporis parte aquam fontanam emittunt, quia repreſentant uarios hominum uultus,& geſtus,perſonæ dicũtur.* Et *hiſtriones in ſcena perſonas accipiunt aut quum ſeruũ agunt,aut ancillã,aut matronam,aut meretricem,aut ſenem,aut adoleſcentem, aut patrem,aut matrem,aut filium,aut regem, aut militem ,aut lenonem,aut paraſitum,& mille huiuſmodi,quæ non ſunt ſingula in ſingulis,ſed plurima:ueluti in me eſt pſona humani,liberalis,timidi,iracũdi, hebetis,ſomnicu loſi,literati,ſenilis,mariti,ſoceri,generi, patris,filij,fratris,pulchri,fortis,diuitis,nobilis,& interdum contraria.* Nam *ad fortißimum, pulcherrimum,ditißimum,nõ ſum fortis , nec pulcher,nec diues, ſed imbecillis, deformis,pauper.* Alia *itaque ad hunc perſona ſum, quàm ad eum cui in his omnibus antecello.* Et *ad* Priamum *ſum perſona filij,ad* Aſtyanacta *perſona patris ad* Andromacham *perſona uiri,ad* Paridem *perſona fratris,ad* Sarpedonem *perſona amici, ad* Achillem *perſona inimici. Quo fit, ut adſit mihi multiplex perſona ac diuerſa,ſed una tantùm ſubſtantia.* In *deo autem perſonam ponimus,uel quòd nullum aliud uocabulum quadrat:non natura, quo ueteres utebantur:non ſubſtantia,quo* Græci *utuntur:uel:quòd uerè in deo triplex eſt qualitas.* Atqui *hic mihi os comprimet* Boethius, *neque uocem prodire permittet,dicens qualitatem eam eſſe,quæ poßit etiam abeſſe præter ſubiecti corruptionem.* Hanc *ego definitionem(ut* Græculam,& *ineptam) derideo:* Dico *lucem,uibrationem,calorem in ſole eſſe qualitates, & hoc dico*

Latinè,omnibus,qui unquam Latinè locuti ſunt, conſentientibus,quanquàm de hac re ſuo loco in noſtro opere de dialectice diſſeruimus. Tales *qualitates ſtatuo in* Deo,*& has dico eſſe perſonas,quæ ab eo abeſſe non poſſunt,& qualitatem ſignificare,non ſubſtantiam, ut* Boethius *uoluit,qui nos barbarè loqui docuit.*Hinc *enim forſitan adductum uulgus, ut ſic loquatur,tres perſonæ me expectant,uideo duas perſonas,hic eſt bona perſona:qui ſermo anteà fuit inauditus,& hodie nemo niſi imperitus omnino ſic loquitur.*Quanquam Boethius *ipſe uiderit,quomodo perſona eſt ſubſtantia. Sunt autem in* Deo *tres perſonæ: non tres ſubſtantias illi adeſſe intelligamus:præſertim quòd neque ulla uox meram ſubſtantiam ſignificat,neque ulla res eſt mera ſubſtantia,ut in eodem noſtros opere oſtendimus.*

In Iuſtinianum,de Noxæ dedere. CAP. XXXV.

N*Oxæ dedere,* Iuſtiniani *pace,ſiue* Trebelliani,*& ſociorum(nam* Iuſtinianus *nec iura,nec forſitan Latinas literas nouit) eſt pœnæ dare, ſiue tradere ob noxam, qua ſignificatur culpa.* Ille *autem ait:* Noxa*, eſt corpus quod nocuit.* Et *in eodem loco:* Cor*pus deditur noxæ.* Si *noxa corpus eſt, quomodo corpus deditur noxæ?* Nunquid *corpus deditur corpori, aut corpus ſibi?* Quanquam *quid hæc oratio ad ſignificandũ pœnam faceret?* Eſt *autem hæc pœna ſeruorum, quos domini malunt ad pœnam tradere, quàm præſtare maleficium quod illi admiſerunt.* Paulus *ita definit:* Noxa*les appellantur actiones, quæ non ex contractu, ſed ex noxa, atq; maleficio ſeruorum aduerſus nos inſtituuntur: quarum actionum ius, & poteſtas hæc eſt, ut ſi dam*

Inſtitut. Imper. II. 4. titu. de noxa. act. §i.& ii.

nati fuerimus, liceat nobis deditione corporis, quod deliquerit, euitare litis æſtimationem. Vlpian. *quoq; addit, ut corpus tradatur uiuum igni.* Quīntil. *in* Gladiato.
Decla. 13. *Alebat deuotum corpus grauior omni fame ſagina, & inter dedita noxæ mancipia contemptiſſimus tyro gladiator, ut nouiſſime perderem calamitatis meæ innocentiam, diſcebam quotidie ſcelus.* Nam *noxa etiam damnū ſignificat, ut apud* Ouid. *lib.*XV. Metamor.
Cap. 81. Nocte nocent potæ, ſine noxa luce bibuntur.

Et *Suetonium de Cæſaris uita: Spurinamq; irridens, & ut falſum arguens, quòd ſine ulla ſua noxa* Idus Martiæ *adeſſent. De brutis autem impropriè dicitur, ea dedi noxæ: ut de capra apud eundem* Ouidium *libro primo* Faſtorum, *Verba fides ſequitur, noxæ tibi deditus hoſtis*

Spargitur effuſo cornua Bacche *mero. Seru. ſuper*
Aeneid. 1. *illud ver.* Vnius *ob noxam, & furias* Aiacis Oilei: *ait,* Noxam *pro noxia, id eſt, culpa: quaſi per ſe* Noxa *non*
Lib. 4. ca. 5. *ſignificet culpam: quam familiaris eius (ut* opinor) Macrob. *leuem culpam accipi uult. Atq;, ut ſibi crederemus, noxam non culpam eſſe, ſed pœnam, ait culpam* Noxiā *dici: quaſi noxiam ſæpius, quàm noxam in hac ſignificatione reperiamus, quam dictionem nuſquam reperimus.* Quòd *dixi* Iuſtinianum *forſitan nec iura, nec literas* Latinas *ſciſſe; nemo miretur: tum quia ſemper in* Græcia *uixit, tum quia ſe dominū* Iuſtinianum *(ut ex numiſmate eius apparet) dici uoluit, ut quidam alij* Cæſares *fecerunt, quod à uiro* Romano *eſt alieniſſimum: & character ipſe literarum, figurarumq; illorum temporum numiſmatis* Gotthicum *magis redolet, quàm* Latinum.

ANDREAS ALCIATVS LIBRO.
iiii. de verborum ſignificatione.

Laurentius tamen Valla, vt maximæ vir doctrinæ, ita & ſupra vires ſuas audax, nec a Iureconſultis quidem temperauerit quo minus illis diem diceret, & de verborum quorundam ſignificatione, ceu Latinæ maieſtatis læſæ reos faceret, cuius accuſationis nouem & uiginti capita breuiter ego confutanda duxi, tum vt tantam eius arrogantiam neſcio, certe φιλαυτίαν aliquatenus retunderem: tum vt hi literatores non eſſe temere a noſtris recedendum cognoſcerent, & veriora à Iureconſultis, etiam in alienis profeſſionibus tradi, quam ipſemet Valla, alioquin Grammaticorum præſtantiſsimus, in propria arte commentari potuerit. Primo Iuſtiniani ſententiam non approbat, noxam appellantis ipſum quoque ſerui corpus quod nocet, noxiam vero maleficium, qua in re & Beroaldum ſectatorem habuit. Ego apud veteres noxam a nocendo dictam in uenio, vnde præter pœnam etiam nocumentum ſignificare. Ouidius: Sine noxa luce bibuntur. Merito ergo ſeruus qui nocuit, noxa dici poteſt: ſicut & ἄτη illa Homerica, noxa appellatur. Noxia vero ipſa eſt culpa, ſeu maleficium. Plautus Bacch. Sat ſic ſuſpectus ſum cum careo noxia. M. Manilius:

Quin etiam infelix virtus & noxia felix.

Vnde merito Seruius Vergilium noxam pro noxia dixiſſe ſcripſit: Vnius ob noxam: quo exemplo & alii veteres ſæpius vtuntur, quod & alibi attingam.

In eundem. de Teſtamentum. CAP. XXXV.

Teſtamentum, idem, inquit, ex eo appellatur, quòd teſtatio mentis eſt. Quæ definitio quorundam Iuriſconſultorum fuit, quos ſi iuſtè A. Gellius coarguit, quantò ego iuſtius hunc arguere poſſum, qui exploſam, atque deriſam etymologiam inculcat? Nam cur à mente potius dicatur, quàm à mento, uel à menta? quia nihil ad hāc ſignificationem mētum, menta'ue facit, inquies. Quid ergo Mens ad armentum, ad ſalſamentum, ad or

Iuſtinia. inſtit. li 2. tit. de teſtamen. in prin.

namentum,ad condimentum,ad armamentum,ad paui-mentum, & cæmentum, ad calceamentum,ad ueſtimen-tum,& huiuſmodi infinita? Nec minus inepta uidetur mihi hæc etymologia,quàm illa apud Donat. *apud* Seru. *apud* Iſidorum:Oratio *dicta,eſt, quaſi oris ratio,* Quid Aratio *eſt?quid* Deuoratio?*quid* Trituratio? *quid* Ope-ratio?*quid mille huiuſmodi?nunquid in his ratio eſt?an talia ſunt,qualia cætera à ſupinis profecta,*Satio, Pota-tio,Meßio,Lectio?*Quid?non etiam à ſupino* Ratio *ue-nit,*Reor,ratum,ratio,*ſicut ab* Oratum Oratio? *Eò ma gis quòd ſecundam ſyllabam bis accipi uult,quaſi dicatur* Oriratio: *& non* Oratio.*Non eſt ergo uera etymolo-gia hæc,neque à mente, neque à mento, neque à menta: ſed potius hæc nomina aſſumunt,*Tum,*ſyllabam, cum exi rent anteà in* Men,*ut,*Veſtimen, calceamē,munimē,eni-men,nutrimen,ſpiramen,medicamen,uelamē,*quibus adie cta* Tum, *fit* Munimentum, lenimentum, nutrimentum, ſpiramentum,medicamentum,ueſtimentum, uelamentum calceamentum: *ita* Teſtamen *addita ſyllaba* tum,*fit* teſta mentum. *Quòd ſi à mente deſcenderet* teſtamentum,Te-ſtamentia *diceremus,quemadmodum* Dementia,& Amē tia.*Nihil habet magis ridiculum hæc, de qua loquitur, ſcientia,quàm etymologiam,in qua ipſa quoque* Varro *luſit,& luſus eſt.*

ALCIAT. II

Iuſtinianum irridet,qui teſtamentum dixerit teſtationem mentis eſſe,auctoritateq́; Gellii nititur, alioquin & orna-mentum,veſtimentum pauimentum, idq; genus ſimilia,a mente deducerentur.Reſpondeo,non Etymologiam ibi Iu ſtinianus adducit,ſed alluſionem qualem Grammatici Pa-romaſiani, Rhetores Pariſou habent, ſolumq́; in ea nomi-

nis

ris conformitas ſpectatur: quod & Fab. Quintil. non latuit, cum non ad originem vocis, ſed ad ſoni ſimilitudinem referatur, vt hoc caſu eo melior fuit alluſio, quod veritatem etiam reſpicit, in teſtamentum enim mens potiſſimum dominatur.

In Donatum, de Syncerum. CAP. XXXVII.

SYncerum (Donatus inquit quaſi ſine cera, mel ſimplex & purum, & ſine fuco. Imò cum cera potius Syncerum à σὺν componitur, non à Sine, quæ nunquàm compoſitionē admittit, quod ipſa etiam ſcriptio declarat: quæ y, habet non i. Eſt enim ex duobus Græcis compoſitum, ex σὺν & cera, quæ ab illis dicitur κηρὸς, uel à σωύκηρος conuertimus. Quò magis uenuſta, atque apta huius auctoris etymologia eſt, indicatur etymologiam plerunque fallacem eſſe: quia ſignificatio hæc non ita abſoluta, & uera eſt. Quid uenuſtius atque aptius dici poteſt, quàm Fidem ideo uocatā, quia fiat quod dicitur? Quam etymologiam fallacem eſſe declarat, quòd hoc nomen chordam inſtrumenti muſici ſignificat. Et tamen licet dicere ſyncerum quaſi cum cera mel, quod integrum eſt, & ſolidum, & nulla ſui parte fraudatum: ut ſi diuidere fructum communium alueariorium cum ſocio uellim, partemq́; tantùm mellis aſsignem, nimirùm non ago ſyncerè, quòd ſine cera mella dedi.

Donat. in illud Terē. in Eun. act. 1. ſce. 2. Si iſtud crederem ſyncere dici.

In Iuriſconſultos, de Mulier. CAP. XXXVIII.

MVlieris appellatione (Caius inquit) etiam uirgo uiri potens continetur. Vlp. autem quodam loco ita ait: Quòd ſi ego me uirginem emere putarem, quum eſſet mulier, emptio non ualebit. Hic mulierem appellat, quæ uirgo non eſt: ille etiam quæ uirgo

 eſt.

Quint. li. 6. cap. 4.

ɛſt. Et *Vlpiani quidem locutio recta eſt, Ciceronis teſtimonio, qui obiurgantibus, quòd ſexagenarius* Popiliam *uirginem duxiſſet, Cras mulier erit, inquit. Sed Caij quoque definitio locum habet aliquando: ut ſi quis uidens decem fœminas, quarum aliqua uirgo ſit, ætate tamen qua mulier eſſe poßit, dicat, Vidi decem mulieres. Quomodo etiam in* Euangelio *dicitur: Quid mihi, & tibi eſt mulier? Sed ex Græco ſumptum eſt* γυνὴ, *uel* θῆλυς *quo ſignificatur uel fœmina, uel mulier.* Idem *quoque Vlp. inquit:* Mulierē *ita arctam, ut mulier fieri non poßit, ſanam non uideri conſtat.* Eandem *dixit & mulierem, & non mulierem: primum pro ea, quæ eſt fœmina: ſecundum pro corrupta.*

ALCIAT. III.

Negare videtur mulieris appellatione virginem contineri, quod Caſſius affirmauerat: at ego idem aio, cum ad ſexum hæc vox refertur, quandoquidem nec etymologia repugnat cum Lactantio auctore a mollitie mulier dicatur.

In eoſdem de Munus & Donum. CAP. XXXIX.

M*Vnus (* Paulus *inquit) tribus modis dicitur.* Vno Donum, *& inde* Munera *dici dari, mittiue. Altero* Onus *quod quum remittitur, uacationem militiæ, munerisq́; præſtat: inde* Immunitatem *appellari.* Tertio *dicitur* Officium, *unde* Munera *militaria, & quoſdam milites* Munificos *uocari.* Igitur Municeps *dici, quòd munera ciuilia capiant.* Idem *alibi:* Municipes *intelligendi ſunt & ij, qui in eodem municipio nati ſunt.* Vlp. Municipes *quidem propriè appellantur muneris participes, recepti in ciuitatem ut munera nobiſcum facerent. Sed nunc abuſiuè* Municipes *dicimus ſuæ cuiuſ-*

cuiuſque ciuitatis ciues, ut puta Campanos, Puteolanos. Pomponius ita ait: Munus publicum, *eſt officium priuati hominis, ex quo commodum ad ſingulos, uniuerſosq́; ciues, remq́; eorum imperio magiſtratus extra ordinem peruenit.* Marcus *autem ſic:* Munus *propriè eſt, quod neceſſariò ſubimus, lege, more, imperio'ue eius qui iubendi habet poteſtatem.* Dona *autem propriè ſunt, quæ nulla neceßitate, aut iuris officio, ſed ſponte præſtantur, quæ ſi non præſtentur, nulla reprehenſio eſt: & ſi præſtentur, plerunque laus eſt.* Sed *in hoc uentum eſt, ut non quodcunque munus, idemq́; donum accipiatur.* At *quod donum fuerit, id rectè munus accipiatur. Quomodo hi Iuriſconſulti inter ſe conueniant, & an aliquid deſit alicui horum,* Accurſius *cum* Bartholo, Baldoq́; *conſultet: dumq́; mihi (ut more ipſorum loquamur) ambo, tres'ue reſpondeant, affirmentq́;, quod* Marcus *ait, donum eſſe ſpeciem, munus uerò genus, idemq́; contrarium eſſe uerbis* Vlpiani *dicentis,* Inter *donum, & munus hoc intereſt, quod inter genus, & ſpeciem.* Nam *genus eſſe donum: ideo* Labeo *ait à donando dictum: munus eſſe ſpeciem, nam munus eſſe donum cum cauſa, utputa natalium, nuptiarum: hic meam non interpono ſententiam, ne illos triumuiros doceam contra me reſpondere.* Quòd *ſiqui me utique ſequi uoluerint, reſpondeant neutrum uerum dicere.* Nam *neque genus, neq; ſpecies in hæc duo nomina cadit & nullum mihi uidetur donum ſine cauſa eſſe.*

ALCIAT. IIII.

Aduerſari Martianum Vlpiano ait, quod ille munus rectè dici, quodcunque donum ſit hic donum, generis nomen, munus ſpeciei aſſeruerit: ſed dificillima non eſt reſolutio, cũ munus generaliter acceptum, etiam officia & onera com-

pre-

prehēdat.tum etiam quaũcunque largitionem ſignificet,ſiue cum cauſa,ſiue abſque cauſa,at ſi ſpecialiter pro largitione tantum ponatur, tunc largitionem cum cauſa. Nec mirum eſt eandem vocem,& ſpecialiter & generaliter accipi,vt in iuris dictione adoptioneq́; dicimus, quam rē ſicut & alias pleraſq; alibi,nimirũ locis ſuis, diffuſius tractabo.

In eoſdem,de Peculium. CAP. XL.

Peculium eſt, Pomponius inquit, non id, cuius ſeruus ſeorſum à domino rationem habuit, ſed quod dominus ipſe ſeparauit, ſuam à ſerui ratione diſcernens. Peculium *Celſo referente,* Labeo *ſic definit,* Et *quod ſeruus domini permiſſu ſeparatum à rationibus dominicis habet, deducto inde, ſi quid domino debetur.* Idem *alio loco:* Paterfamilias *peculium habere non poteſt, quemadmodum nec ſeruus bona.* Ex *his uerbis apparet, nec dominum habere peculium poſſe, & ſolum ſeruum habere.* Idem *Pomponius, & Celſus alibi aiunt.* Vnde *colligi poßit, etiam non ſeruum ac dominum habere peculium.* Pomponius, *enim ita ſcribit.* Caſtrenſe *peculium eſt, quod à parentibus, & cognatis in militia degenti donatum eſt. uel quod ipſe filius in militia acquiſiuit, quod niſi militaret, acquiſiturus non fuiſſet, nam quod erat ſine militia acquiſiturus, id peculium eius caſtrenſe non eſt,* Celſus *autem ſic:* Et *audiſſe ſe ruſticos ſenes ita dicentes,* Pecuniam *ſine peculio fragilem eſſe.* Peculium *appellantes, quod præſidij cauſa reponeretur.* A *quo non diſſentit* Vlp. *dicens:* Peculium *dictum eſt, quaſi puſilla pecunia, ſiue patrimonium puſillum.* Quid *ergo inter has definitiones ſequemur multiplices, & inter ſe propemodum contrarias? quum præſertim* Feſtus *ita ſcri-*
Lib. 14. *bat:* Peculium *ſeruorum eſt, à pecore dictum, ſicut pecu-*
nia

nia patrum familiæ, ſiue nobilium. Et Seruius Grammaticus: *Peculium patrimonium (ita enim maiores dicebant) à pecoribus, in quibus conſtabat uniuerſa eorum ſubſtantia. Vnde etiam Pecunia dicta eſt à peculio, quod propriè tantùm eſt ſeruorum: & Peculium dicimus(licet abuſiuè) pro patrimonio. Ipſe uerò tanquam arbiter honorarius, hanc rem diiudicabo, & quidem breuiter. Peculium, eſt quicquid labore noſtro partum eſt, in quacunque perſona, licet in ſeruis iura uelint dominorum accedere conſenſum,* Et *ita ſenſiſſe* Vergilium *ſentio in ea parte, quam exponit Seruius:* In illud Verg. Eclog. 1. Nec ſpes liber. &c.

Nec ſpes libertatis erat, nec cura peculi. Et Horat. Eclog. 1.
Rem poteris ſeruare tuam: redit unica. quid fit? Ser. 1. Satyr. 1.
Semis, ad hæc animos ærugo, & curà peculi.

Et Ciceronem in Paradoxis: *An eorum ſeruitus dubia eſt, qui cupiditate peculij nullam conditionem recuſant duriſſimæ ſeruitutis?* Et *illos quoque ruſticos ſenes, de quibus* Celſus *meminit, pecuniam ſine peculio fragilem eſſe, id eſt, ſine lucro induſtria parto.* Nam *cur habenti pecuniam maior ſpes præſidij collocetur in puſillo, quod repoſuit, quàm in ipſa pecunia, quum præſertim peculium pars ſit pecuniæ? aut quomodo præſtare poßit repoſita illa pecunia, ne cætera dilabatur?* Vel, *Peculium eſt quicquid propriè alicuius eſt.* A' *peculio fit adiectiuum* Peculiaris, *pro re ad peculium pertinente, ſiue peculij propria.* Sed *in uſu iam receptum eſt pro proprio, ſiue ſpeciali.* Quintil. *lib.* 8. *Quod commune eſt & alijs nomen, intellectu alicui rei peculiariter tribuitur: ut* Vrbem Romam *accipimuus: & uenales, nouitios: &* Corinthia *æra: quum ſint urbes aliæ quoque, & uenalia* Cap. 2.

multa

multa, & tam aurum, & argentum, quàm æs Corinthiũ.
Cap.3. *Idem in* XI. *Ambulantem loqui ita demum oportet, ſi in cauſis publicis, in quibus multi ſunt iudices, quod dicimus, quaſi ſingulis iter inculcare peculiariter uelimus.* Et in lib. VI. *Paulum impendamus huic quoque*
Cap.5. *peculiaris operæ.* Peculatus, *furtum rerum ad ipſam* Remp. *pertinentium, uel ad prouentus principis ſpectantium, ſicut* Sacrilegium *rerum ſacrarum.* Inde Depeculor, *quod quidam ad ſacrilegium etiam transferunt.*

ALCIAT. V

Vlpiani ſententiam confutat, peculium puſillam pecuniam appellantis, confingitq́; abſq; aliquo auctore peculiũ id eſſe, quod quis induſtria ſua lucratur: at aliter ex auctoribus dicendum eſt, qui peculium patrimonium teſtatoris appellant: quia olim cenſus Romanorum in pecore erat, unde & pecunia dicta. Cæterum quoniam diminutiua forma peculium profertur, pro parte cenſus accipi cœptum eſt, qualem ſeruis domini concedunt, qualemq́; filii familias à patre ſeparatim habent: addit & Celſus, ex conſuetudine ruſticorum ſenum ſic eam partem patrimonii dici quam quis in numerato, & ad caſus repentinos repoſitam habet: Græci theſaurum dicunt, quod repoſita ſit εἰς αὔριον, id eſt in craſtinum, ſeu futurum tempus fruenda: unde & θησαυρίζειν reponere eſt.

In eoſdem, de Fundus, Ager, Villa, Prædium. CAP. XLI.

FVndus, Vlpianus ita finit, Locus eſt non fundus, ſed portio fundi aliqua. Fundus autem aliquid integrum eſt. Plerunq; fundum ſine uilla accipimus. Idem alibi: Ager eſt locus, qui ſine uilla eſt Modeſtinus *uero ſic: Quæſtio eſt fundus à poſſeſſione, uel agro, uel prædio quid diſtet. Fundus eſt omne quicquid ſolo continetur,*

*tinetur.*Ager *eſt ſpecies fundi, quæ ad uſum hominis paratur.*Poſſeſſio *ab agro iuris proprietate diſtat.*Quic *quid enim apprehendimus,cuius proprietas ad nos non pertinet,aut nequit pertinere, hoc poſſeßionem appellamus.*Poſſeßio *ergo uſus,ager proprietas loci eſt.*Nã *& ager, & poſſeßio huius appellationis ſpecies ſunt.* Florentinus:*Fundi appellatione omne ædificium,& omnis ager continetur.Sed in uſu urbana ædificia,ædes ruſticæ,*Villa *dicuntur.*Locus *uero ſine ædificio in urbe,* Area:*in rure autem,*Ager *appellatur.*Idemq́;: Ager *cũ ædificio fundus dicitur.* Ecce *diuerſæ iuriſconſultorum ſententiæ cum in aliis, tum in hoc, quòd* Vlpianus *ait plerunq; fundum eſſe ſine uilla,id eſt, ſine ædificio:* Florentinus *autem,agrum cum ædificio eſſe fundum.* Modeſtinus *obſcurè exponit,agrumq́; definiens, cum neutro aliorum concordat, ſed ridiculè à poſſeſſione diſtinguit ne dicam imperitè,loquens de poſſeßione,quando ſignificat qualitatem,non quando ſignificat ſubſtantiam, perinde ac ſiquis dicat de uirtutibus, ac uitiis loquens,* Prauum,*&* Malum *ſic differunt:* Prauum *eſt id, quod non recta ratione,& uia fit.* Praua *enim appellantur, quæ non ſunt recta,ut lignum prauum.* Malum *uero genus pomi eſt.* Quid *hoc foret dictum ineptius, ubi de qualitatibus,& actionibus agitur,digredi ad ſubſtantiã quæ ad rem non pertineat? ita hic quum de fundo, de agro,de prædio,de poßeßione diſputat:non de ea ſignificatione poſſeßionis loquitur, qua proprietas intelligitur,ſed qua actio poßidendi,ſiue qualitas.* Quod *ſi ita eſt,quid affinius habet poſſeſſio,ad fundum,agrum prædium,quàm ad nauem, equum,ueſtem?* Harum *nanque*

rerum ita poſſeßio eſt, ut illarum: ſed non de huiuſmodi poſſeßione loquendum erat, quæ præſertim (ut ipſe ait) non eſt ſpecies prædij, uel fundi. Prædium enim, fundus ue proprietas eſt, quorum utrumlibet (ſi generale nomen eſt) ad poſſeßionem profectò non uſus, ſed proprietas dicenda Modeſtino *poſſeßio fuit. Sed quid facias? ipſe aliter poſſeſſionem definit. Quòd ſi quis dubitet an poſſeßio proprietas ſit, accipiat præter ipſorum Iuriſconſultorum, etiam* Ciceronis, *&* Quintil. *teſtimonia: quorum alter in* Paradoxis *ita ſcribit:* Etenim *ſi iſti callidi æſtimatores prata, & areas magni æſtimant, q, ei generi poſſeßionum minimè noceri poteſt.* Non *de uſu uidelicet locutus eſt* Cicero, *cui certè noceri poteſt, ſed de proprietate.* Alter *in ſexto de* Oratoria *inſtitutione:*
Cap. 3. *Patris eius dialogos dedit legendos, quorum quum in* Priuernati *unus, alter in* Albano, *tertius in* Tyburti *ſermonem habitum complecteretur, requirebat ubi eſſent hæ poßeßiones.* Omnes *autem illas* Brutus *uendiderat.* Nemo *interrogat ubi eſt uſus prædiorum, ſed ubi eſt proprietas.* Nemoq; *uſum uendit, ſed proprietatem, aut uſumfructum.* De Prædio *autem* Vulpianus *ita ſcribit:* Prædia *urbana, omnia ædificia accipimus, non ſolùm ea que ſunt in oppidis, ſed etiam ſi forte ſtabula, uel alia meritoria in uillis, & in uicis, uel ſi prætoria uoluptati tantùm deſeruientia: quia urbanum prædium non locus facit, ſed materia.* Proinde *hortos quoque (ſi qui ſunt in ædificiis conſtituti) dicendum eſt in urbanorum appellatione contineri.* Plane *ſi plurimi horti in reditu ſunt, uinearij forte, uel olitorij magis, hæc non ſunt urbana.* Etiam *de* Prædio, *ſicut de fundo* Iuriſconſultorum *controuerſia*

trouerſia eſt. Nec *mirum,quum nemo non habeat ſuam de rebus quibuſque, uerbisq; ſententiam.Sed de poſterioribus,qui ex operibus illorum excerpſerũt,miror quòd hæc indiſcuſſa reliquerunt.* Id (*ut ego quod ad me attinet faciam)ita ſentio :* Agrum *continere fundum , non contineri à fundo:nihilq; prohibet eum cum uilla eſſe.* E*rant in agris ſenatores,& uixerunt multi nobiliſsimi philoſophi in agris,nimirũ nõ ſine uilla,& habitatione.* Differtq; Ager *ab* Aruo,*q,* Aruum *ſementi datur.Sallu ſtius:Quia* Numidæ *pabulo pecoris magis,quã aruo ſtudẽt.* Quintil.*Pauper,& diues in agro uicini erãt iũctis hortulis.*Et *mox:Sed ſi ex omni parte diuitis circũiectus ager uix tenuẽ ad greſſus meos ſemitã dat.Quid agimus inquam? undiq; uallo diuitiarum clauſi ſumus.*Hinc *hortuli locupetis,hinc arua,inde uineta,hinc ſaltus.*Fundus *(ut dixi)minus quiddam eſt.Singula enim proprie prata,ſingulæ uineæ,ſinguli horti,ſingula oliueta , pomœria,ſalicta,arbuſta,paſcua,nemora,loca aucupatoria,uenatoria,piſcatoria,ſiue uillam,atque ædificium, ſiue piſcinam,atque aluearia,ſiue uiuaria habeant,ſiue non habeant,ſinguli* Fundi *ſunt,& hoc quidem in agro.*In *urbe autem,ſiue oppido,ſiue uico,ſiue caſtello,tantummodo* Prædium *eſt,quicquid tale eſt,qualia hæc , quæ enumeraui.*Namque *eadem in agro etiam prædia ſunt.*Fun*dus enim ſpecies prædii eſt.* Itaque *fundus eſt* Poſſeſsio *ruſtica,*Prædium *& ruſtica, & urbana duntaxat poſſeſsio,qualem deſcripſi.*Nam *uidetur* Poſſeſſio *etiam ſignificare tabernas,hoſpitia,horrea in urbe.*Cic.*in* Philipp.Poſſeſsiones *notabat & urbanas,& ruſticas .* Pu*to non tantum prædia , ſed & cætera , quæ* Immobilia

In Iugurt.
Decla. 13.
Philip. 5.

uulgò appellantur. Addamus *ad hæc aliquid de hoc* Fundum*, quod an à fundo fundas, an potius fundo à fundum, ſiue à fundus ueniat, ambigi poteſt.* Quidam Fundus *à funda dici uolunt*. Cicero *in quodam ioculari libello:*

Fundum Varro *uocat, quem poßis mittere funda,*
Ni lapis exciderit, qua caua funda patet.

Niſi hæc ſententia ſit, tam paruum illum fuiſſe fundum, ut funda prehendi, & in morem lapidis iaci poſſet. Fundum *igitur eſt ima pars rei, proprie aliquid liquoris intra ſe continens, aut ad continendum facta, ut dolium ut nauis, ut alueus, uel fluminis, uel lacus, uel ſtagni, uel maris.* Nam *fundum turris (ut quidam ſcripſerunt) ipſe non dicerem.* Fundamentum*(ut omnibus liquet) aliud eſt, quàm* Fundum*: & tamen* Fundare *magis ad fundamentum, quàm ad fundum pertinet:* Fundamus *enim domum: non nauem, aut dolium: ut* Verg.

Aene. 11. *Ille urbem* Argyripam *patriæ cognomine gentis,*
Victor Gargani *fundabat* Gapygis *aruis,*

Nam *fundamentare non reperitur: nec* Fundare *quidē*
Decla. 9 *eſt ſanè frequens, niſi per translationem.* Quint. *in* Gladiatore*:* Hoc *fundatam paternis, auitiſq; opibus domum exhaurit.* Eſt *enim frequentius* Iacere *fundamenta, etiā per translationem: ut idem lib. 1.* Nam *inde & contemptus operis innaſcitur, & fundamenta iaciuntur impu-*
Philip. 1: *dentiæ, & (quod eſt ubique perniciosißimum) præuenit*
Cap. 12. *uires fiducia.* Et Cic. In *quo templo (quãtum in me fuit) ieci fundamenta pacis.* Sine *translatione*, Sueto. *de uita* Caij*:* In *arce* Capitolina *nouæ domus fundamenta iecit.* Cæterùm *hoc differunt* Fundare*, &* Fundamenta *iacere,*

re,quòd Fundare eſt ualidis fundamentis fulcire: Fundamenta iacere,quaſi qualiacunque fundamenta facere, & quodammodo dare rei principium. Neque uero ſicut reperitur Fundus,& Fundum, ita reperitur Punctus, & Punctum.Errantq́; philoſophi,quum punctus, & linea dicunt. Nam de Punctum,quod eſt breuiſsimum tempus,nulla lis eſt:ut Terent.in Phor.-Tum temporis mihi punctum Ad hanc rem eſt.Pro eo autem ſenſu in quē utuntur philoſophi, Cicc.pro Plancio: Nam quod queſtus es,plures te teſtes habere de Velina,quàm quot in ea tribu puncta tuleris.Quidam Momentum pro eodem ſignificato accipiunt,cuius eſt punctum, tamē aliter eſt. Breue enim tempus ſignificatur per illud,per hoc uerò breuiſsimum Horatius: -Quid enim?concurritur horæ Momento.

Act. 1. ſce. 4.

Li. 1. Ser. Satyr. 1.

ALCIAT. VI.

In Modeſtinum inuehitur,qui poſſeſſionem dixerit ab agro iuris proprietate diſtare,ridiculumq́; & imperitum eum aſſerit.qui ſubſtantiam rei definire uolens,de qualitate diſſeruerit.at ego Valla reſpondeo,quod alii obiicis uitium, id tibi eſt, qui neſcis ueteres poſſeſſionem appellaſſe fundum per uſucapionem acquiſitum, quo caſu non iure dominii in eius uſu defendimur, ſed auctoritate legis: atq; ita in lege.xii.tabularum accipi. Feſtus quoque Pompeius auctor eſt Vnde apparet,non qualitatem,ſed ſubſtantiam à Modeſtino definiri.

In eoſdem de Noualis. CAP. XLII.

NOualis(inquit Paulus)eſt terra proſciſſa,quæ annoceſsat,quæ à Græcis ὁ καὶ ἡ νεὸς καὶ τὸ νέωμα uocatur. In quo auctoritatem Varronis ſecutus uidetur, dicentis: Ager reſtibilis, qui reſtituitur,ac reſeritur quotannis.Contrà qui intermittitur,à nouando

Varr. lib. 4 de ling. Lat.

Li. 18. ca. 19. do *Noualis ager*. Et *Plinij.qui ait, Nouale eſt, quod alternis annis ſeritur. Idem quoque ſentire uidetur Feſtus Pompeius,qui dicit: Noualis ager,nouæ relictus ſementi.* Lib. 12. *Sunt qui uolunt Noualem eſſe aruum tunc primùm ad ſementem proſciſſum,quorum eſt Seruius,qui inquit: Dicimus & has nouales,& hæc noualia. Propriè nouales tunc primùm arua proſciſſa. Quod ita ſenſiſſe Vergilium Palàm eſt,in illo uerſu:*

Seru. in illud Verg. Alternis idem tonſas,&c. Georg. I.

Eclog. I. *Impius hæc tam culta noualia miles habebit?*

Ineptum erat deplorare agrum à barbaris poßideri, quòd non eſſet reſtibilis,ſed quòd anno interquieuißet. Deplorabat igitur agrum,in quo inſtruendo magnopere laboraßet, & nouitate ipſa præter cæteros uberiorem,datum iri in manus alienas,& barbaras,& impias.

Decla. 3. *Quod etiam & ſentit, & declarat in milite Mariano Quintilianus Mox ingentibus lacertis humum fodere, ſegnem futuris noualibus eruere ſyluam. Hieronimus etiam definit in hunc ſenſum, dicens: Nouale, eſt ager nunc primùm proſcißus. Sed Verg. in ſenſum priorem accipit,quum inquit:*

Georg. I. *Alternis idem tonſas ceſſare nouales,*
Et ſegnem patiere ſitu dureſcere campum.

Seru. in illud Verg. impius hæc tam culta, &c. Eclog. I. *Ideoq; Seruius alibi ait: Noualia:id eſt, noua rura, quæ per ſingulos annos renouantur per ſemina.*

ALCIAT. VII.

In nouali viſus eſt a Paulo diſſentire,dum terram proſciſſam eſſe,quæ anno ceſſet,Paulus ait: Valla,etiam noualedici,aruum nuper, & cum magna cura, ad culturam redactum,ſed & id,opinor,non negaſſet Paulus.

In eoſdem de Liber & Volumen. CAP. XLIII.

SI cui, Vlp. inquit, centum libri ſunt legati, centum uolumina ei dabimus, non centum, quæ quis ingenio ſuo metitus ſit, quæ ad libri ſcripturam ſufficerent: ut puta quum haberet Homerum tótũ in uno uolumine, non quadraginta octo libros computabimus. ſed hoc unũ Homeri uolumen pro libro accipiendum eſt, Vlpianus Homeri opus nunc unum librum, nunc quadraginta octo libros nominat. Nec tamen ait librum duo ſignificare ipſum opus, & certam operis partem. Præterea opus ſiue opera Homeri librum appellat, & uolumen. quorum utrunque inauditum eſt. Vergilij Aeneis, non liber eſt, ſed duodedecim libri. Georgica, non ſunt item liber, ſed libri quatuor. Bucolica, unus liber eſt, idemq́; unum uolumen. Georgica, quatuor uolumina: Aeneis, duodecim. Ouidius: De Triſt. li.3. eleg. 13.

Sunt quoque mutatæ ter quinque uolumina formæ.

Sed quid exemplis agimus, quum nuſquam plura afferri poßint? At Vlp. putat etiam ſi omnia opera Didymi, quo nemo plura ſcripſit, in unum codicem conglutinarentur, unum tantùm debere uolumen appellari, quod nemo nec poßet euoluere, nec ferre uellet. Eſt enim uolumen uel à uolo, quòd in libris uolunt. is apparet, uel (quod magis ſequerer) à uolo, quòd uoluitur, quales libros hodie Hebræi quoſdam habent, qualesq́; in ueteri, & nouo teſtamento lectitamus fuiſſe. Et Romani, qui in libris arborum, id eſt, corticibus ſcribebant: quòd libellos illos, quò ferrent commodius, complicabant, uolumina fortè appellauerunt. Itaque uolumina libellis ſimiliora fuere, quã libris. Quod ex eo quoque loco apparet, ubi Plin. de libris auunculi loquens, ait, Studioſi (ſcilicet libri) tres in Epiſtp: 5. lib. 3.

Epiſt. 5. li. 3. *ſex uolumina propter amplitudinem diuiſi. quaſi dicat in ſex minores libros, ut ſint uolumina aliquãto minora quam libri. Quod etymologia quoq; non nihil probat, ut oſtẽdi. Vnde adhuc durat uerbũ Euoluere libros, pro eo quod eſt aperire lectitandi gratia, quaſi rem complicatã explicare: quemadmodum Reuelare, eſt rem uelatam detegere. Niſi dicamus euolui libros propter numerum paginarum. Accipitur autem nunc Euoluere libros, ſiue auctores, pro eo quod eſt lectitare.*

ALCIAT. VIII.

Librum interpretatur partem operis, vtpura XII. ſunt libri Aeneidos: Volumen uero minus eſſe libro, ex Plinii auctoritate, qui tres inquit, libri ſunt in ſex uolumina propter amplitudinem diuiſi: & ideo Vlpiani ſententiam conſutat, qui, Si centum, inquit, libri legati ſint, centum uolumina ei dabimus, non centum quæ quis ingenio ſuo metitus eſt, ut Homeri XLVIII. Sed ſciendum eſt, non de ſignificatione uerbi agere Vlpianum, ſed de mente defuncti, quam, nemo eſt tam a naturali ratione abhorrens, qui probaturus non ſit talem eſſe, qualem Vlpianus credidit, quod ſi in modo loquendi eum Valla reprobat, recte iureconſultum locutum aſſero, & quid ſibi uellet neſciuiſſe Vallam: ſiquidem ſolebant ueteres in pugillaribus ſcribere, quos inuolutos, & duobus incluſos umbelicis manu geſtabant, unde & enchiridia Græcis dicuntur, nobis a pugno pugillares, & ab inuolutione uolumina: fiebant autem non ſecundum librorum diſtinctionem, ſed ſecundum geſtantis commoditatem, quod ſatis Plinius ipſe oſtendit. Cum igitur Vlpianus non de diuiſione librorum ab auctore facta, legatum illud ex mente teſtatoris intelligeret, ſed ex diuiſione, quam teſtator in concinnando unicuiq; corpori conglutinando fecerat, dixit XLVIII. libros, id eſt, unum Homeri uolumen, pro libro accipiendos, nimirum uoluminis uoce metaphoricos uſus: ut ſicut unum corpus in pugillaribus, etiam

nō obſeruata auctoris in libros diuiſione, uolumen dicitur, ita in codicibus, cum aſſerculis tabellisue cōcinnatis unum corpus etiam uolumen dicitur cum nec Etymologia repugnet, unica enim inuolutione conſtat: quod ſi probatur Vergilii Valeriiq; Maximi locutio, qui uolumen in cauda ſerpentis dixerunt, quanto magis probandus eſt iureconſulti ſermo, propter maiorem rei affinitatem longe clarior, cum & Cicero librum pro corpore accepiſſe uideatur, epiſtolarum ad Quintum Fratrem libro ſecundo: Sed utros eius habueris libros (duo enim ſunt corpora) an utroſq; neſcio.

In eoſdem de Probrum & opprobrium, exprobrare & improbare. CAP. XLIIII.

PRobrum, *&* Opprobrium, *Vlp. inquit, idem eſt. Probra quædam natura turpia ſunt, quædam ciuiliter, & quaſi more ciuitatis improba: ut puta, furtum, adulterium natura turpe.* Enimuero *tutelæ damnari, hoc non natura probrum eſt, ſed more ciuitatis.* Nec *enim natura probrum eſt, quod poteſt etiam in hominem idoneum incurrere.* Vlp. Probrum *accipit pro infamia tātum, qualis eſt ex furto, uel male geſta tutela, non pro flagitio: quod principale ſignificatum eſt.* Nam Pro*brum idem eſt, quod dedecus: quod duo ſignificat.* Vnū, *quod eſt crimen: ut Quint. ſtatim in principio declamationis in milite Mariano inquit, Satis dedecoris, atque flagitij caſtra ceperunt.* Alterum, *quod eſt ignominia, atque infamia, quod notum eſt. Similiter accipitur* Pro*brum pro crimine: ut idem lib.* I. *Iam ſi minor in eligendis cuſtodum, & præceptorum moribus fuit cura, pudet dicere, in quæ probra nefandi homines iſto cædendi iure abutantur.* Pro *ignominia Liu. lib.* V. *His freti occurſant portis, ingerunt probra, ægrè abſtinent quin caſtra oppugnent.* Quæ *duo nomina tanquam ſimilia eodem lo*

Decla. 3.

Cap. 4.

co Cic.coniunxit in Catone Maiore: Mihi uerò, & Flac co neutiqua probari potuit tam flagitioſa, & tam perdi ta libido, quæ cum probro priuato coniungeret imperij dedecus, & Præterea ne ſimile quidem eſt ſanè probrum opprobrio. Non enim Latinè dixiſſet Cic. quæ cum opprobrio priuato coniungeret imperij dedecus: quemadmodum in Sallu. dixit: Itaque timens ne facinora eius clàm uobis eſſent: quum omnibus matribusfamilias ueſtris opprobrio eſſet, confeſſus eſt uobis audientibus adulterium. Eſt autem Opprobrium aliquando facto, ſed frequentius uerbo. Nam Salluſtius (ut uult Cic.) uel ex eo quòd quibus cum fœminis habuiſſet uſum, erat notum: uel quòd ipſe illis uulgò impudicitiam obijciebat, opprobrio erat. Horatius:

Saty. 4. li. 1. Sermo.

Sic teneros animos aliena opprobria ſæpe
Abſterrent uitij. Quintilianus:

Decla. 15.

Modò maledictis, opprobrijsq; uulgi, modò crebra riualium contentione pulſatus, abigi tamen, compeſciq;, non poſſet. Opprobijs dixit, quaſi exprobrationibus, atque conuicijs. Et alibi: Solebat indignatio ueſtra, conuicia noſtra ferre non poſſe: & matronalis indignatio dicere uidebatur, Non parcis erga me marite uerbis, nullam habet noſtri tuus ſermo reuerentiam, facilè prorumpis in opprobria, facilè quodlibet obijcis. Pro eodem ferè poſuit opprobria, & conuicia. Nec inficias eo, nonnunquam hoc modo accipi probrum, ut Liuij proximum exemplum, & Cic. ad Att. Epiſtolas mihi legerunt plenas omnium in me probrorum. Sed de hoc ſignificato Vlpianus non intellexit. À Probro unum uerbum componitur, quod eſt Exprobro, quod ſignificat tum qua-

Decla. 19.

Epiſt. 9. li. 11.

lem-

lemcunque culpam impropero,ut apud Ouid.lib. XIII. Metamor.

Scit bene Tytides,qui nomine ſæpe uocatum
Corripuit,trepidoq́; fugam exprobrauit amico. Act.1.ſce.1.

Tum ingratitudinis,ut Teren.in And.Nam iſthæc commemoratio Quaſi exprobratio eſt immemoris beneficii. Sed pro hoc ſignificato frequenter nos uitii alieni nomen apponimus:frequenter etiam nomen noſtri meriti. Cic.de Amic. Quorum plerique aut quæruntur ſemper aliquid,aut etiam exprobrant, eoq́; magis ſi habere ſe putant,quod officioſè, & amicè, & cum labore aliquo ſuo factum queant dicere. Odioſum ſane genus hominum officia exprobrantium. Exprobrare ergo beneficia ſua immemorem beneficij accepti inculpare. Imputare uerò frequenter ad ſignificationem exprobrantis accedit,ſed citra reprehenſionem:quod an apud Cicer.ſit,neſcio. In poſterioribus uerò creberrimum eſt:ut Quintil. Neque Decla.1. ego grauiſſimum patrem ſuprema ſua iuueni iactaſſe crediderim,quod hæredem filium ſcriberet,non eſt res quæ imputetur. Et alibi:Imputas nobis propitios uentos & ſecundum mare,ac ciuitatis opulentæ liberalitatem, Decla.12. quæ tantum frumenti uendidit,quantum duobus populis ſatis eſſet. Imputare nonnunquam pro computare reperitur:ut Caius,Qua ratione placuit legata, quum legatarij non capiunt,quum apud hæredem ſubſederint,hæreditario iure apud eos remanere intelligi,& omni quadranti imputanda. Marcus,In quarta hæreditatis,quam per legem Falcidiam hæres habere deberet,imputantur res,quas iure hæreditario capit, non quas iure legati aut fideicommiſſi, uel implendæ conditionis cauſa acce

pit. Nam hæc in quarta non computatur: ſed in fideicom miſſaria hæreditate reſtituenda, ſiue legatum datum ſit hæredi, ſiue percipere, ſiue deducere, uel retinere paſſus eſt, ei imputantur. Reputare quoque in idem ſignificatum. Vlpia. Præterea ſi matrem aluit pupilli tutor, putat Labeo imputare eum poſſe. ſed eſt uerius non niſi per quem egenti dedit, imputare eum oportere. Deinde: Sed & ſi ſeruis cibaria præſtiterit: uel libertis ſcilicet rei pupilli neceſſarijs: dicendum eſt reputaturũ. Idemq́; eſt ſi liberis hominibus, ſi tamen ratio præſtandi iuſta intercedat. Item ſumptus litis tutor reputabit, & uiatica, ſi ex officio neceſſe habuit aliquò exire, uel proficiſci.

ALCIAT. IX.

Probrum & opprobrium Vlpianus idem eſt inquit: Valla probrum ipſum dedecus eſſe Opprobrium dedecoris exprobrationem, non tamen negat & apud Ciceronem ad Atticum, & apud Liuium, probrum etiam pro ipſa dedecoris exprobratione poni, unde ſatis defenditur Vlpianus, qui nõ generalem definitionem horum uerborum poſuit, ſed in edicto prætoris declarauit idem ſignificare.

In eoſdem, de Stuprum, & Adulterum. CAP. XLV.

INter Stuprum, & Adulterium (Modeſtinus ait) hoc intereſſe quidam putant, quòd Adulteriũ in nuptam, Stuprum in uiduam committitur. Sed lex Iulia adulterijs indifferenter hoc uerbo utitur. Et hoc quidem continetur in libro de Rerum, & uerb. ſignifi. Alibi autem idem ait Stuprum committit, qui liberam mulierem cupidinis cauſa, non matrimonij continet, accepta uidelicet concubina. Adulterium in nupta, ſtuprum in uirgine, uel uidua, uel puero committitur. Quid mirum ſi plures

res iuriſconſulti in definiendo inuicem diſſentiant, quum unus, atque idem ſecum diſſentiat? Hic non uidetur ſentire cum lege Iulia. Sed culpa illorum eſt, qui definitiones huiuſmodi deſcripſerunt, quæ ſi aptè fuiſſent conglutinatæ, probari poſſent: ut illa Papiniani dicentis: Lex Iulia ſtuprum, & adulterium promiſcuè Græcè μοιχείαν *appellat. Sed propriè adulterium in nupta committitur propter partum ex altero conceptum, compoſito nomine. Stuprum uerò in uirgine, uiduáue committitur: quod Græci* διακόρευσιν *appellat. Cuius definitionem approbo, illud tamen addens, Legem Iuliam rectè hæc duo promiſcuè appellaſſe: non quòd omne ſtuprum ſit adulteriũ, ſed quòd omne adulterium ſit ſtuprum. Neque rectè Iuriſconſulti excipiunt ſtuprum à nupta, quum etiam in quotidiano ſic ſermone loquamur. Quale eſt apud Quintil. Vxor marito dixit appellatam ſe de ſtupro à priuigno, & ſibi conſtitutum tempus, & locum. Et alibi: Furtiua ſtupra, raptosq; concubitus obijcit uel ex falſo maritus. Fas eſt, fieri ſolet. Parcius tamen, ſi iam ſit & mater, ſi in fidem caſtitatis uxoria fœcunditate profecerit. Quare ego ita ſentio, Stuprum eſſe coitum lege uetitum: qui duplex eſt. Vnus, cum nupta, aut cum puero, aut cum ſanguine coniunctis, aut ſanctimonalibus. Quanquàm hæc duo poſteriora potius appellamus Inceſtum. Alter quum uim afferimus cuilibet perſonæ, etiã ancillæ. Vnde Stuprare dupliciter accipitur, cuius poſterioris ſenſus teſtimonio eſt lex, quæ ſtupratoribus maſculorum pœnam ſtatuit decem millium, quum pædiconibus nulla eſſet pœna conſtituta.*

Modeſtinum inſectatur, qui adulterium in nuptam cõmitti, ſtuprum in uiduam, uirginem, puerum ue ſcripſit: nã exiſtimat Valla, etiam adulterium ſtuprum dici poſſe auctoritate Quintiliani. Sed ut ego non negauerim generalius eſſe ſtupri nomen, ut quod a turpitudiue dicatur, unde & Plautus Amphi. Stupri dedecoris a uiro argutam meo: ita Modeſtini uerba nõ recte intellecta affirmauerim, cum enim concubitus cum nupta ſpeciale adulterii nomen habeat, non fuiſſe ſatis generali ſtupri uoce uti, id enim proprie dicitur, quod peculiari, & ſibi tantum conuenienti uoce appellatur, unde & proprium pro peculiari doctiores accipiunt. Vergilius:

Hunc mihi da proprium uirgo ſata nocte laborem.

Quintilianus quoque optime id proprium interpretatur, quo nihil inueniri poteſt ſignificantius.

Qua ratione & undecimum accuſationis caput non conſiſtit, dum Paulum damnat, qui parentes uſque ad tritauos proprio uocabulo dici aſſeruit, ulteriores uero maiorum appellatione contineri, Nam quamuis etiam maior dicatur pater, auus, proauus: tamen hoc non eſt proprio, id eſt, ipſis tantum conuenienti nomine, ſed generali: Iureconſultus autem de proprio uocabulo agit.

In eoſdem, de Inſtratum, & Stragula. CAP. XLVI.

INſtratum (Vlpianus inquit) omne ueſtimentum continere, quo amicimur, Labeo ait. Neque enim dubium quin Stragula ueſtis ſit omne pallium. Videtur Vl*pianus intelligere ſtragulam ueſtem eſſe ueſtimentum hominis, quo amicitur, quale eſt Græcorum pallium. Vt enim* Romani T*ogati à toga, ſic Græci Palliati à pallio uocantur, Ego uerò non memini reperiſſe me Stragulam ueſtem in hunc ſenſum, ſed in opertorium lectorum potius, ubi & dormiebant, & diſcumbebant.* Quod Varro *teſtatur de culcitra loquens:* Ac *quicquid inſternebant* Varr. li 4. de lingua Lat.

à ſter-

à ſternendo ſtragulum appellabant, Et equorum, ſimilium'que, quorum operimentum etiam Inſtratum uocatur. Hic illud admonebo, inuerti frequenter ſignificatum uerbi, ut in hoc ipſo uerbo Sterno: Sternimus quidē ueſtes humi, ramos arborum, flores, & multa huiuſmodi. Tamen frequentius dicimus, Sterno humum floribus, ramis, ueſtibus. Hinc eſt, quare dicimus toros, lectoſq́; ſternere, & equum ſternere, non quia ſint diuerſi ſenſus, ſed quia reſoluūtur: ut ſit Sternere (uerbi gratia) lectos, & equos tapetis, idē quod ſternere tapeta lectis: & equis. Culcitra autem eſt tam lanea, ſtupea, & ſi quid eſt eiuſmodi, quàm plumea.

ALCIAT. XI.

Vlpianum improbat, qui dixerit non dubium eſſe quin ſtragula ueſtis ſit omne pallium, ſed incidit Valla in deprauatos codices: Vlpianus enim non omne pallium, ſed omne περίστρωμα ſcripſit: certiſſimum autem eſt Græce ſic dici omne quod inſternitur, & circum iniiciatur.

In eoſdem de pulſatio & uerberatio.

CAP: XLVII.

INter pulſationem, & verberationem, Vlpianus ait hoc intereſſe, ut Offilius ſcribit: verberare eſt cum dolore cædere: Pulſare ſine dolore. Sed cum utriuſq; uenia, non eſt eiuſmodi inter hæc uerba differentia. An quum uerberamus frumenta, cum dolore uerberamus? Aut pulſamus potius, quam uerberamus? Et iumentum quum ſentit ex flagellis dolorem, uerberatur? quum non ſentit, pulſatur? An Entellus ille Vergilianus ſine dolore pulſabat Dareta? Sed (ne multis) quis non uidet Verberare eſſe, uerbere cædere? (Aeneid. 5.) quod eſt inſtrumentum lōgū & exile, qualis eſt uirga, baculus, fuſtis, lora, flagellum, feru-

ferula,arundo,& ſi quid eſt ſimile. Nec aliter *dictũ eſt* Verberare *à uerbere,q̃* Flagellare *a flagello,* Fuſtigare *à fuſte.*Nã Verbera *licet pro uerberatione accipiantur tamen rem corpoream propriè ſignificant, ut flagella,*
Decla.19. *quæ ſunt propriè ſummitates ſarmentorum.*Quin.Ignes *ex proximo raptos,uerberaq́; quæ caſus obtulerat.*Pulſare *uerò eſt graui,ac uehementi ictu cædere, nec tam inſtrumento longo,& exili,quàm breui,ac rotundo, ut pugnis,ut calcibus,ut malleis,ut ſaxis, quæ manu tenentur:quum alium percutimus in ſimilitudinem tympanorum,quæ manu pulſantur : nec eſt ſemel,ſed multis ictibus percutere.* Nanque *non propriè pulſatum aliquem dixeris,qui ſemel pugno percuſſus eſt.*Adeò *non minor iniuria fit ex pulſatione,quam ex uerberatione,præter eam cauſam,quam modò dixi,quod &* Pulſatio,*&* Ver-
Liu.lib.1. ab urb. *beratio eſt multa percußio, quodq́; plerunque pulſatio fit in facie,* Et *ob pulſatos eorum legatos* Laurentes Tatium *regem occiderunt,qui non puniſſet propinquos ſuos,qui* Laurentibus *hanc iniuriam fecerant.*Et *ipſa in cußio calcium contumelioſiſſima eſt,ſæpe etiam mortifera,utique ſi fiat in ægrum,in ſenem,in puerum, in prægnantem.*Taceo *ſi alia re quis alterum pulſauerit,quàm manu,aut pede:quum uicinus meus uxorem ſolitus ſit nõ modò piſtillo,uerùm etiam mortario æreo pulſare, ut non crebrius pulſet ipſum mortarium.* Dictum *eſt autem à* Pello,*quod eſt percutio,& ferio:ut apud* M.Tul. *lib.1.de* Diuin. Vt *pelluntur animi uehementius, ſæpe etiam cura,& timore.*Et *in ſecundo:*Num *igitur, quum aut muros* Babylonis,*aut* Homeri *faciem cogito, imago illorum me aliqua pellit?*

Alciat.

Offilii differentiam damnat,qui Verberare dixit, eſt cum dolore cædere,Pulſare ſine dolore, aitq́; uerberare potius eſſe cum uerbere ſeu flagello cædere,pulſare,cum graui & uehementi ictu. Sed profecto Iureconſultum non latuit, uerberare.a uerbere, flagello, ſeu ferula dici, ut qui alibi atteſtatus ſit,uerberaſſe abuſiue dici,& eum qui pugnis cæciderit, ſed in lege Cornelia, quam tunc interpretabatur, quæ actionem iniuriarum ei dabat, qui ſe pulſatum uerberatumue diceret,nō potuit alia capi interpretatio:ſi enim Vallam ſequeremur,qui ſine graui impetu ſaxo non diceretur uerberaſſe quia ſine impetu, non pulſaſſet, quæ ſententia oppido quam futilis eſt. Merito Iureconſultus maluit uerberare cum dolore in ea lege accipere,uerbo illo lata ſignificatione accepto, & pulſare ſine dolore, cum frequentatiuum ſit a uerbo pello,unde ſit pulto pulſo,impellitur autem quis etiam ſine dolore.

In eoſdem de Pellex & Pallace. Cap. XLVIII.

Pellicem apud antiquos Maſurius,Paulo teſtante, ſcribit in libro Memorabilium,eam habitam,quæ quum uxor non eſſet,cum aliquo tamen uiuebat. Eamq́; nunc uero nomine Amicam, paulò honeſtiore Concubinam appellari.C. Flaccus in lib. de iure Papiniano ſcribit,Pellicem nunc uulgo uocari, quæ cum eo, cui uxor ſit,corpus miſceat. Secundum quoſdam ea, quæ uxoris loco ſine nuptijs in domo ſit,quam Græci παλλακὴν uocant.Horum utrunq; uerè ſenſiſſe, & dixiſſe arbitror:ſed tamen pro ſuſcepti operis officio admonere debeo,Pellicem apud oratores & poetas eam demum haberi,quæ cum eo,cui uxor eſt, corpus miſcet. Ideoq́; Iuno ſemper proſequitur pellices,quæ ſibi uxori Iouem præriperent.Vnde Plin.libr. XXXV. uerbo Græco Cap.10. *maluit uti,quum de Alexandro loqueretur, quem con-*

ſtat

auctoribus accepiſſe, ſed regula plane Lesbia uſus auctores ipſos inuertiſſe,ut id quod ipſi ſentiebant,atteſtarētur.

In eoſdem de cauillatio. Cap. XLIX.

NAtura Cauillationis, quàm Græci σκῶμμα appellauerunt, hæc eſt,ut ab euidenter ueris per breuiſſimas mutationes diſputatio, ad ea quæ euidenter falſa ſunt, perducatur. Hæc duobus in locis Vlp. Caius autem inquit: Si calumnietur,& moretur, et fruſtretur. Inde Calumniatores appellati ſunt qui per fraudem,& fruſtrationem alios uexarent litibus. Inde & Cauillatio dicta eſt. Caius nullam fecit mentionem de euidenter ueris aut euidenter falſis, nec de breuitate. Nec puto faciendam fuiſſe, quum plerunque cauillatio ſit tecta,& inſidioſa,multiſq́;,ac longis frequenter am bagibus utens,& quæ uix ab acutis deprehendatur. Quare Cauillatio eſt ſubdola ratio, quam nos conſcij nobis mendacii, uincendi tamen cauſa proferimus. In hunc ſenſum ſemper Iuriſconſulti uſi ſunt,& Quintiliani ferè ſeculum. Cic. autem pro genere quodam facetiarum, & hunc imitatus Aul.Gell. Titus Liuius utroque modo. Ipſe quoque Cic. definit lib. II. Orato. dicens: Etenim quum duo ſint genera facetiarum,alterum æqualiter in omni ſermone ſalſum, alterum peracutum & breue: ſuperior Cauillatio,altera Dicacitas nominata eſt. Cæterùm Caius uidetur ſentire,idem eſſe Calumniari & Cauillari. Quod non ſentit Martianus, tantùm accuſatori tribuens calumniari: quum ait, Calumniari eſſe falſa crimina intendere: quod per legem illam declaratur XII. tabularum, Calumniator idem patiatur, quod reus, ſi conuictus eſſet.

tranſlatiuè munere accuſandi defungitur, eò quòd proprias quidem probationes diſsimularet, falſas uerò excuſationes admitteret. Quod nos quidem *uerum fatemur eſſe, legemq́; antiquitus de præuaricatorum pœna fuiſſe, ut* Cic. *Philipp. lib.* 11. Vereor Patres *conſcripti, ne (quod turpiſsimum eſt) præuaricatorem mihi oppoſuiſſe uidear. Cæterum (ut prætereã, quod* Cice. *idem in* Partitionibus *ait, præuaricationem definiri nunc ab accuſatore, nunc à reo corruptelam eſſe iudicii) reperio nonnunquam præuaricatorem ex parte rei quoque, neque perfidia tantùm, ac malitia, ſed imprudentia etiam, & negligentia peccantem.* Quint. *in.* VII. *Vt in præuaricationum criminibus, ut abſoluatur reus, aut innocentia ipſius ſit, aut interueniente aliqua poteſtate, aut ui, aut corrupto iudicio, aut difficultate probationis, aut præuaricatione, nocentem fuiſſe confiteris, nulla poteſtas obſiſtit, nulla uis: corruptum iudicium non quereris, nulla probandi difficultas fuit. Quid ſupereſt, niſi ut præuaricatio fuerit?* Hic *pro perfidia accuſatoris accipit, alibi uerò aliter. Sed de una cauſa loqui ſuperuacuum eſt.* Ego *in uniuerſum neque oratoris puto eſſe unquam præuaricari: neque litem intelligo, in qua pars utraque idem uelit.* Ideoq́; Præ*uaricatorem appellamus quicunque à præſcripto officii ſui deflexerit, atque aberrauerit.* Plin. *lib.* XVIII. *Arator niſi incuruus, præuaricatur.* Plin. Iunior *ad Cornelium* Tacitum: *Alioqui præuaricatio eſt tranſire dicenda.* Præ*uaricatio eſt etiã breuiter, & curſim attingere, quæ ſunt inculcanda, infigenda, repetenda.* Et Adam *præuaricatum fuiſſe dicimus.* Terg*iuerſari uero non eſt (quantum ego intelligo)* Cap. 19. Epiſt. 20. lib. 1.

ab accuſatione deſiſtere. Illi uidentur ex hoc trahere ſignificationem, quòd qui terga uertunt, à pugna deſiſtunt. Veruntamen non protinus, qui terga uertunt, à pugna deſiſtunt, ut Parthi. Itaque qui uertentes terga, adhuc tamen pugnant, nec rationibus uolunt ſe uictos agnoſcere, tergiuerſantur. Cic. de Offi. lib. III. Atque in his tamen tribus generibus, quoquo modo poſſunt, non incallidè tergiuerſantur. Prudentiam introducunt, ſcientiam ſuppeditantem uoluptates, depellentem dolores, fortitudinem quoque aliquo modo expediunt, quum tradunt rationem negligendæ mortis, perpetiendiq; doloris. Etiam temperantiam inducunt, non facilime illi quidem, ſed tamen quoquo modo poſſunt. Dicunt enim uoluptatis magnitudine doloris detractionem fieri. Nunquid qui hoc dicunt aut deſiſtunt ab accuſatione, aut accuſaſſe ſe iudicant? Idem pro Roſcio Comœdo: Attende quæſo Piſo Fannij uultum, & huc atque illuc tergiuerſantem, teſtimonium contra ſe dicere cogo. Erat autem Fannius accuſator, quem, ſi omnino ab accuſatione deſiſteret, non inſequeretur iure patrocinij Cic. ſed uictum nolle tamen dare manus, obiurgat. Liu. li. II. ab Vrbe condita: Mouebant hæc conſulem, ſed tergiuerſari res cogebat, id eſt, non agnoſcere ueritatem, & eam quibuſcunque rationibus poterat diſsimulare, & quaſi ſubterfugere. Tertium autem uerbum ab eodem Martiano definitum (de Calumnia loquor) meretur & ipſum aliquam emendationem: quod non modo apud Cic. pro cauillatione accipitur, non illa quidem mouente riſum, ſed ea qua Cic. ipſe non utitur: ut de Offic. lib. I. Exiſtunt etiam ſæpe iniuriæ calumnia quadam, & nimis cal

lida

lida, & malitioſa iuris interpretatione. Ex quo *illud,* *Summum ius, ſumma iniuria, ſed etiam apud* Quintilia*num nonnunquam: ut ibi:* Quamuis *exiguo diuiſus ſpatio opem non feret, nõ ſuccurret, ut hac ſaltem ſe calumnia defendat: non abij, non reliqui, non abſceßi, neque pede (ut aiunt) uno à parente diſceßi.* Aliosq; *complures, quorum &* Caius *eſt, uſu quoque probante, per quem utraq; pars iurat de calumnia uitanda.* Nimirum *de cauillatione eò magis, quòd calumniari pro cauillari dicimus, quæ uox quatuor primas literas habebat eaſdem cum calumniari.* Poſtremò *probatur hoc ex illo* Digeſtorum *loco, cuius titulus eſt:* Si *mulier uentris nomine calumniæ cauſa in poſſeßione fuiſſe dicatur.* Calumnia *ſcilicet, ibi intelligitur dolus malus.*

ALCIAT. XVI.

Præuaricari, tergiuerſari, calumniari generalius accipienda exiſtimat, quam iureconſulti docuerunt, nimirum oblitus non docere eos ſimpliciter eorum uerborum ſignificationem, ſed ſpecialiter in ſenatuſconſulto Turpiliano quomodo accipi debeant, ut eius pœnæ locus ſit.

In eoſdem, de Ferri, portari, agi. Cap. LI.

F*Erri proprie dicimus,* Caius *inquit, quæ quis corpore ſuo baiulat:* Portari *ea, quæ quis iumento ſecum ducit.* Agi *ea, quæ animalia ſunt.* In *hoc ipſe* Caio *aſſentior, niſi quod* Portare *eſt ſuo etiam corpore, interdum etiam magis quàm ferre. Quis enim neget iumenta portare? quæ quum homines imitantur, & ipſi portare dicuntur.* Terent. *in* Andr. Mi *homo, quid iſtuc obſecro eſt? Quò portas puerum?* Horat. Act. 4. ſce. 3.

-*Ne forte ſub ala* Epiſt. 13. bil. 1.

Faſciculum portes librorum, ut ruſticus agnum.

Et ab hoc compoſita: Deportauit Verres amicam de prouincia. Deportauit Pompeius beneficio Ciceronis tertium triumphum. Multi imperatores uictorem exercitum reportauerunt quaſi reduxerunt. Agere autem non uno modo dicitur, ſed de uno tamen nõ tacebo. Martia. lib. 1. Epigrammaton.

Epig. 47. *Semper agis cauſas, & res agis Attale ſemper.*
Eſt, non eſt, quod agas, Attale ſemper agis.
Si res, & cauſæ deſunt, agis Attale mulas.
Attale (ne quod agas deſit) agas animam.

Epiſt. 13. lib. 8. fam. epiſt. *Cælius ad Ciceronem: Hortenſius, quum has literas ſcripſi, animam agebat, ideſt, expirabat.*

ALCIAT. VII.

Portare ait id etiam ſignificare, quod quis corpore ſuo baiulat, cum tamen iureconſultus aliter docuerit, ſed ego arbitror ex origine uerbi iureconſultum adiuuari, ſiquidem πορθμεύειν Græce traiicere eſt. unde portus, in quem naui res deportantur, ſic & exercitum nauibus deportari Liuius plerunque dixit, quod ſi ipſe ferat, non proprie ſed μεταφορικῶς putauerim portare dici.

In eoſdem de conuitium & maledictum. Cap, LII.

Conuitium apud Vlpianum iniuriam eſſe Labeo ait, quaſi maledictum iniuria non ſit. Addit idem Labeo: Conuitium dicitur uel à concitatione, uel à conuentu, hoc eſt, à collatione uocum. Quum enim in unum complures uoces conferuntur, quaſi conuocium eſt. Sed quod additur à prætore aduerſus bonos mores, non omnem in unum collatam uociferationem prætorẽ notare, ſed eam quæ bonis moribus improbatur, queq; ad infamiam, & inuidiam alicuius ſpectat. Et iterum: Conuitium autem non tantum præſenti, uerum abſenti quoq; fieri

fieri poſſe Labeo ſcribit. Proinde ſi quis ad domum tuam uenerit te abſente, conuitium eſſe factum dicitur. Item ſi ad ſtationem, uel tabernam uentum ſit, probari oportere feciſſe conuitium non tantum is uidetur, qui uociferatus eſt, uerùm is quoque, qui concitauit ad uociferationem alios, uel ſubmiſit, qui uociferarẽtur. Et paulò pòſt Ex ijs apparet non omne maledictum conuitium eſſe, ſed id ſolum, quod cum uociferatione dictum eſt. Et ſiue unus, ſiue plures dixerint, Conuitium eſt, quod in cœtu dictum eſt. Quod autem in cætu nec uociferatione dicitur, conuitium proprie non dicitur, ſed infamandi gratia dicitur. Ex ipſa nominis etymologia argumentum ſignificationis Labeo ſumpſit. Sed quum falſa ſit etymologia, falſa erit & definitio. Quumq; falſa ſit definitio, falſa erit & etymologia. Quis enim Labeoni credat conuitium à concitatione, aut à conuentu dictum, aut collatione uocis, quaſi conuocium, quum ſit alia propria magis ſiue etymologia, ſiue expoſitio per compoſitionẽ à Con, & Vitium? uel à Conuitio, quaſi uitandum, & uituperationis cauſa factum? Habet autem conuitium, ui, non breuem, ut uitium ſed longam, ut uito, Licet Conuito aliud ſignificet, quàm conuitium, ſi modò ſignificat idem, quod inuito, non obſtat, quum à ſuo quoque ſimplici, quod eſt Vito, in ſignificatione magis diſtet, quàm Conuitium à ſuo, ſiue illud ſit Vito, ſiue Vitium. Ipſa quoque Con, præpoſitio in bonam, & malam rem accipi ſolet, ut Conficio, pro perficio, & pro eo, quod eſt conſauciando trucido. Inde Confectores ferarum. Conuitium igitur, à vitium, uel potius à Vito deſcendit, ut Vitupero: tametſi non omnino repugnem ſcribi per c, ut qui-

quibuſdam placet, non per t. Et hoc quidem de etymologia, quæ ſi pro Labeone, Vlpianoq́; , non pro me faceret, tamen definitioni repugnare auderem, nuſquam reperiens apud ſummos uiros hanc differentiam cuſtoditam inter conuitium, & maledictum. Inter quæ (ſi qua eſt) hæc erit, quòd Conuitium eſt maledictum contumelioſum. Quintil. lib. VII. Sic autem præparabit actione prima iudicum animos, ut noluiſſe potius obijcere, quàm non potuiſſe credatur. Eoq́; ſatius eſt, omni ſe antè actæ uitæ abſtinere conuitio, quàm leuibus, aut friuolis: aut manifeſtè falſis reum inceſſere, quia fides cæteris detrahitur, & qui nihil obijcit, omiſiſſe credi poteſt maledicta tanquam ſuperuacua: qui uana congerit, confitetur uanum in antè actis argumentum. Ex his uerbis planè datur intelligi, ne uociferatione utique fieri conuitium, nec aliud eſſe quàm maledictum. Cic. pro Cœlio: Maledictum autem nihil habet propoſiti, præter contumeliam: quæ ſi petulantius iactatur, conuitium: ſin facetius, urbanitas nominatur. Illud autem uerbum Inuidiam, quo Labeo, ſiue Vlpianus utitur, quid mirum ſi Accurſius non intelligit? qui in Inſtitutionibus, ubi dicitur, Appellatione autem Ligni omnis materia ſignificatur, ex qua ædificia fiunt: ſic interpretatur, ut cæmenta, & lapides, immemor à iuriſconſultis exponi materiam pro ligno ad ædificia utili: quanquam & Cato, & Varro, & Columella, & Plin. qui de agricultura ſcripſere, alijq́; unam etiam arborem, particulamq́; illius materiam appellant, & breuiter omne lignum.

ALCIAT. XVIII.

Conuicium negat a uecum concertatione quaſi conuocium

dici

dici,& aduerſus Labeonis ſententiam, etiam ſine uociferatione conuitium fieri putat,ſentitq́; a uitio potius,uel a ultādo deduci:qua in re(ut opinor)egregie fallitur:quid enim tunc coniunctiua illa particula operatur? Cur enim ſi a uitio deducitur, ſecundum ſyllabam producit conuitium? cū conſtet uitium corripi:nam & Cicero, quem ipſe adducit, petulantiorem iactationem in conuicio requirens pro Labeone eſt,ut mirer eum tam leuibus argumentis a recepta Labeonis ſententia deſciuiſſe,quæ & ortographiæ ratione defenditur,cum per c conuiciu m non per t ſcribatur.

In eoſdem quæ ſint Verſicoloria. Cap. LIII.

Verſicoloria apud Iuriſc.*uocantur, quæ natiuum colorem mutauerunt:ut ueſtes ſi albæ ſint,aut nigræ,ſubnigræ'ue,quales ex lana non tincta ſolent eſſe coloriæ,ſi in alium colorem tinctæ ſint, uerſicolores nominantur.*Cæterùm *uix in hunc ſenſum reperimus.*Nam Cic.*collum columbi pauonisq́;,& eius caudam uerſicolorem uocat,& nonnulli aquam maris: uel quòd uerſat,& mutat colorem ſubinde,uel potius quòd ſit diſcolor: ut apud* Plin. *lib.* XXXVI. *Subit mentem non fuiſſe tum auctoritatem maculoſo marmori,quam fecere è* T*haſo Cycladum inſularum una,æquè & è* L*eſbo: liuidius hoc paulò uerſicolores quidem maculas habēs.*Et *in eodem:*P*rimùm(ut arbitror)uerſicolores iſtas maculas* C*hiorum lapicidinæ oſtenderunt,quum extruerent muros.*Et *in eodem:*V*eluti quum calculi fiunt,quos quidam abaculos appellant, aliquos etiam pluribus modis uerſicolores.*Et *in* X V. I*ngens poſteà turba prunorum,uerſicolor, nigra,candicans.*H*ordearia appellata, à comitatu frugis eius.*Et *in* X X V. V*erſicoloribus uiperatum maculis.*Et *in* XXVIII. N*ullum animal pauidius exiſtimatur,& ideo uerſicoloris eſſe demutationis.*

De finib. lib 3.

Capi. 6.

Eod. lib. &c.

Cap. 26.

Cap. 13.

Cap. 2.

Cap. 8.

Per quòd apparet collum columbæ, pauonisq́;, & caudam, aquamq́; non ideo uerſicolorem dici, quòd uerſat colorem, ſed quòd diuerſum colorem habet. Alioqui ſatis habuiſſet Plin. dicere. Et ideo uerſicolor, eſt, ne adiungere demutationis. Neque uerò ueſtes ab hac ſignificatione communi excipiendæ ſunt, putandæq́; ſolæ ipſæ uerſicolores ita demum dici, ſi lana tincta confectæ fuerint: ut apud Quin. Dum in his, de quibus erit quæſtio, meminerimus non athletarum toros, ſed militum lacertos eſſe, nec uerſicolorem illam, qua Demetrius Phalereus dicebatur uti, bene ad forenſem puluerem facere. Apud Titum uerò Liuium eſt, ſecundo Punico bello, interdictum fuiſſe matronis, ne uerſicoloribus ueſtirētur. Quod qualiter accipiendum ſit, Val. Max. lib. IX. ſignificat, dicens: Quam fœminæ tollere cupiebant, quia in his nec ueſte uarij coloris uti, nec auri plus ſemuncia habere, nec iuncto uehiculo propius urbem mille paſſus, niſi ſacrificij gratia uehi permittebatur. Idem Liuius alibi ait: Corpus alteri magnitudine eximium, uerſicolori ueſte, pictisq́;, & auro cælatis refulgens armis. Profectò de uarij coloris ueſte locutus eſt Et iterum: Tunicæ auratis militibus uerſicolores, argentatis linteæ candidæ, Nam
Aenei. 10. *illud Vergilij, -Verſicoloribus armis, exponit Seruius depictis: per quod bellicoſus oſtenditur.*

ALCIAT. XIX.

Verſicolores Vlpianus appellat lanas, quæ natiuum colorem mutarunt, ſiue purpura, ſiue cocco, ſiue alio colore infectæ ſint. Valla ex uarijs auctoribus oſtendit uerſicolorem aliquam rem dici quæ uariorum colorum ſit. Sed Vlpiani locum a Valla non intellectum arbitror, alioquin quæ a ſe dicuntur ſatis agnouiſſet Valla nihil Vlpiani ſententiæ ad-

uer-

uerſari. Igitur ſciendum, ex origine vocabuli eam rem eſſe uerſicolorem, cuius color in alium uerſus ſit, ſicut & uerſipellis, non cui-uaria pellis, ſed qui in aliam pellem uerſus eſt, unde homines in lupum mutati, uerſipelles a Plinio appellantur, eadem ratione lanæ uerſicolores dicuntur, quæ per tincturam in alium colorem ſunt uerſæ. Dubitabat igitur iureconſultus, lanis uerſicoloribus legatis, quid contineatur, & primo reſpondet, legatis ſimpliciter lanis, uerſicoloria apud ueteres non comprehenſi, legato uero lanarum uerſicolorium, eas intelligi quæ tinctæ ſunt, & (quod dubitabilius erat) etiam netæ, dummodo neque detextæ: neque contextæ adhuc ſint, tunc enim non lanæ ſed ueſtimentorum appellatione continentur, Neta lana dicitur, quæ ſtamen & ſubſtamen eſt: Detexta dicitur cum perfecta eſt, & a textrinis inſtrumentis detrahi poteſt, unde & detexere auferre eſt. Plautus: Hunc ego hominem detexam pallio. Quapropter & Vergilius decimo Aeneidos: Dũ texit Imaona Aleſus, id eſt ſpoliat. Contexta eſt, quæ quidem in opere conſumato eſt, ſed cui tamen deeſt prætextura, quam Cimoſiam uulgo uocamus. Ex his apparet uerſicolores ueſtes uarii coloris idcirco dici, quia ex uerſicoloribus latinis natiuis con ficerentur, a qua ſimilitudine, & uerſicoloria arma Vergilius, & uerſicolorem plumam Propertius, & uerſicolorem caudam Cicero dixit.

In eoſdem de Penes & apud CAP. LIIII.

Penes te, ut Vlp. *ait, amplius eſt, quàm* Apud te. *Nam* Apud te *eſt, qualitercunque à te tenetur:* Penes te *eſt, quòd quodammmodo poſſidetur.* Et *ante hunc* Feſtus Pompeius: *Apud & Penes in hoc differunt, quòd alterum perſonam cum loco ſignificat: alterum perſonam, & dominium, ac poteſtatem: quod trahitur à penitus.* Perſonam *cum loco* Feſtus *accepit pro perſonam & locum: ut, apud* Platonem: *& apud forum: id eſt, in* Platone, *& in foro: quorum utriuſque definitionem probo, illudq; addo.* Penes *dum tantùm ad perſonam refertur*

tur,non modò dominium adeſſe ſignificare,uerùm etiam laudem,ac uituperationem. De *laude, ut* Cic. *in* Brut. *Cuius penes quos laus adhuc fuit, non fuit rationis,ac*
Decla.9. *ſcientiæ.* De *uituperatione,ut* Quin,*in* Glad. Vereor,*ne illius inexpiabilis, & ſæpe reprehenſi odij alij culpa uideatur penes patrem,qui tam facilè iraſcitur.* Illud *quoque quod crebrò uſurpamus,*Fides *penes auctores ſit: & in laudem, & in uituperationem ſimul accipitur, quaſi laus ueritatis,aut uituperatio falſitatis penes auctorem ſit,ad quem ſpectat fidem rei, cuius auctor eſt, facere.* Admc *certè iſta uel laus,uel uituperatio non ſpectat,qui hoc non affirmo,ſed ad alterum auctorem relego.* Quod *de laude, & uituperatione dico,idem accipio de commodo:& incommodo,ut* Liuius,Vt *penes eoſdem pericula belli,penes quos præmia eſſent.* Nonnunquam *etiam loco ſeruit,ſicut ap'ud* Cicer.*lib.*IIII. *ad* Heren. Ita *petulans es atque acer,ut ne ad ſolarium quidem(ut mihi uidetur)ſed penes ſcenam,& in eiuſmodi locis exercitatus ſis.*Penes *ſcenam,id,eſt apud ſcenam.*

ALCIAT, XX.

Penes idem quod apud ſignificare oſtendit,cum tamen Vlpianus ſcripſerit, penes te amplius eſſe quam apud te:ſed nec Vlpianus puto negaſſet differentiam illam ſuam ab auctoribus quandoque confundi,quæ tamen ex ui uerbi ueriſſima ſit:deducitur enim a dictione penitus,unde & peniſſimus & penitiſſimus ,ut Plautus cæteriq́; antiquiores dixerunt.

In eoſdem de Patres, Maiores,poſteri, & Minores. CAP. LV.

P*Atres,inquit* Paulus, *uſque ad tritauos proprio uocabulo nuncupantur apud* Romanos. Vlteriores,*qui non habent ſpeciale nomen,*Maiores *appellantur,*

lantur. Item Liberi uſque ad trinepotem: ultra hos, Poſteriores uocantur. Sed cum uenia Pauli neque uſus in hoc, neque ratio conſentit. Omnes enim qui ante nos fuerunt, utique quam liberos reliquerunt, atque id in noſtra ciuitate, Maiores dicuntur, qui uero poſt nos, Poſteriores. Cicero in Salluſtium: Ego meis maioribus uirtute mea præluxi, ut ſi prius noti non fuerint, à me accipiãt initium memoriæ ſuæ. Tu tuis uita, quam turpiter geßiſti, magnas offudiſti tenebras, ut etiam ſi fuerint egregij ciues, certè uenerint in obliuionem. Nunquid Cicero ait ſe præluxiſſe illis tantùm, qui ſupra tritauum fuerunt, Salluſtium uerò tenebras offudiſſe? An potius ut quiſque à Cicerone, atque Salluſtio recentißimus erat, ita illi maximè horum utrunque uel præluxiſſe, uel tenebras offudiſſe? An ſi quis claris maioribus ortus quereretur, non multò magis is dicatur, qui patrem, auum, proauum, abauum, atauum, tritauum, claros, cæteros autem obſcuros habuit, quàm qui iſta econtrario? Hoc ne ipſe quidem Paulus negaret. Inſuper Patres non opinor uſque ad tritauos, poſſe deduci. Quum enim dicimus Patrum memoria aliquid factum eſſe, de proxima ætate ſemper intelligimus, non de illa etiam ſexta. Dixi de Maioribus, & Patribus: uideamus de Poſterioribus, ſiue poſteris. Idem Cicero eundem locum ſic proſequitur: Quare noli mihi antiquos meos obiectare. Satius enim eſt, me meis rebus geſtis florere, quàm maiorum opinione niti: & ita uiuere, ut ego ſim poſteris meis nobilitatis initium, & uirtutis exemplum. Ita, opinor, non pertinebat ad filium, non ad nepotem, non ad pronepotem, non ad abnepotem, non ad trinepotem Tulliana nobilitas,

tas, & uirtutis imitatio, ſed à filio trinepotis inceptura, quia ab eo poſteritas Tulliana initium acceptura erat, quum potius tunc eſſet acceptura occaſum. Idem alibi: Nec uerò dubitat agricola (quamuis ſit ſenex) quærenti cui ſerat, reſpondere, dijs immortalibus, qui me non accipere modò hæc à maioribus uoluerunt, ſed etiam poſteris prodere. Taceo quòd Caius Caligula uolebat ſolos poſteros filios eſſe, nec iura conceſſa poſteris ad nepotes peruenire. Sed ne cauſari queat, non poſitum exemplum poſteriorum, ſed poſterorum eſſe, Quintil. in XII. *Maluit enim uir ſapientiſsimus, quod ſupereſſet ex uita ſibi perire, quàm quod præteriſſet: & quando ab hominibus ſui temporis parum intelligebatur, poſteriorum ſeſe iudicijs reſeruauit.* Neſcio tamen an potius legendum ſit Poſterorum, ut intelligamus, hoc quàm illud nomen eſſe uſitatius, & non modo ad eos, qui ex nobis geniti ſunt ſed ad uniuerſos, qui poſt nos erunt, pertinere. In eundem opinionis errorem incidit Seruius, qui in octauo Aeneidos ait: *Minores non dicimus, niſi quoties graduum deficit nomen, ut pater, filius, nepos, pronepos, abnepos, atnepos. Vbi iſti gradus defecerunt, meritò iam dicimus Minores: ſicut etiam dicimus: Maiores poſt patris, aui, proaui, atauiq; uocabulum.* De Maioribus ſatis modo diſputauimus. Alterius nominis ratio eadem uno exemplo ſatis probabitur, eoq; (quia cum Seruio expoſitore Vergilii agimus) Vergiliano ex primo Aen.

In Cato. Maio.

Sueto. in Calig. ca. 28.

In illud, Ex illo celebratus honos, lætiq; minores Seruauere dié &c.

> *Hunc lætum Tyriisq; diem, Troiaq; profectis*
> *Eſſe uelis, noſtroſq; huius meminiſſe minores.*

quis non uidet Didonem locutam de parentibus, qui tunc erant, eorumq; filiis, natisq; natorum, & qui naſcerentur

tur ab illis, non autem de filiis atnepotum, & deinceps, qui illius diei meminiſſe non poterant, niſi id à parentibus accepiſſent.

In eoſdem, de Victus, & Penus. CAP. LVI.

V*ictus uerbo (Vlpianus inquit) continentur quæ eſui, potui, cultuiq́; corporis, quæq́; ad uiuendum homini neceßaria ſunt. Veſtem quoque uictus habere uicem Labeo ait. Cætera quibus uiuendi, curandiq́; corporis noſtri gratia utimur, ea appellatione ſignificantur. Ne hoc quidem aut ratio aut uſus probauit, Victus à uiuendo uenit. At uiuere ſine ueſtitu, cultuq́; corporis licet, ut in Aethiopia: ſine eſu, potuq́; non licet. Ideoq́; ſemper diſtincta hæc duo reperimus, & ſemper addi alterum (de Veſtitu loquor) quia alterum, quod eſt Victus, & hoc etiam ſignificatum non complectitur: alioqui non diceretur Victus, & ueſtitus. Significat etiam uictus genus uitæ, quantum ad mores, ut quibus cum quis uiuat, & à quibus inſtituatur, & quibus moribus. At neque de Penu Iuriſconſultis & aſſentior, multa quæ ad uictum non pertinent, penui cedere uolentibus. Potior apud me breuis illa Ciceronis definitio ualebit in libris de Natura Deor. Eſt enim omne, quo ueſcuntur homines, penus.*

ALCIAT. XXI.

Vlpiani ſententiam confutat, qui uictus appellatione etiam ueſtem contineri ſcripſerit, cum plurimæ gentes in Aethiopia abſque ueſtibus æuum degant, quaſi Vlpianus Aethiopum leges interpretetur, & non Romanorum, qui abſque ueſtibus non uiuunt: & quaſi qui in Italia uictum amico legauerit de eiuſmodi uictu ſentiat quo Aethiopes ſe tolerant, & non ipſi Itali, quo nihil abſurdius dici poteſt.

In eoſdem, de pignus & Hypotheca. CAP. LVII.

INter Pignus, & Hypothecam tantùm nominis ſonus differt. Hæc Martianus. Vlpianus uerò: Propriè pignus dicimus, quod ad creditorem tranſit: hypothecam autem, cùm non tranſit poſſeßio ad creditorem. Ego magis cum Martiano ſentio: Iuſtinianus cum Vlpiano in Inſtitutionibus dicens, Nam pignoris appellatione eam propriè rem contineri dicimus, quæ ſimul etiam traditur creditori, maximè ſi mobilis ſit. At ea quæ ſine traditione, nuda conuentione tenetur, propriè hypothecæ appellatione contineri dicimus. Sed nõ eſſe hanc differentiã ex eo argumentum eſt, quòd alterum Latinum, alterum Græcum, ſuæ utrunque deſeruiens linguæ. Pignus autem non tantùm creditori datur, ſed inter paratos ſecum decertare mutuò offertur, & apud ſequeſtrum deponitur. Verg. in Buc.

-Ego hanc uitulam (ne forte recuſes,
Bis uenit ad mulctram, binos alit ubere fœtus)
Depono: tu dic: mecum quo pignore certes.

Qui tamen ſenſus rarißimus eſt. Nam illo figurato crebrius utimur, ut apud eundem:

Ipſe pater dextram Anchiſes aut multa moratus
Dat iuueni, atque animum præſenti pignore firmat.

Quaſi dicat, Securum fecit, ut qui dat pignus. A priore ſignificato dicimus Pignero, & Oppignero: hoc eſt, do aliquid arraboni, quam quidam Arram appellant. Et Repignero, quod eſt recipio pignus ſoluto debito. Propter hæc uerba, quidam, quorum eſt Priſcianus, exiſtimant Pignus in hunc ſenſum, & in alio proximum, habere genitiuum pigneris: in illum quo ſignificamus filium, & per

abu-

abuſionem coniunctiſsimus ſanguine perſonas, habere ge nitiuum Pignoris. Vnde enim Oppignero, & Repigne ro, inquiunt, haberemus, niſi Pignus pigneris faceret? Non inepta quidem ratio: ſed quid reſpondebunt, quòd quum habeamus, Fœnus fœnoris, facit tamen Fœnero, & fœneror? Idem Priſcianus ait, antiquos dixiſſe etiam Fœneris. Nec tamen ut ei credamus, exemplo probauit. Quid quòd ex Frigus frigoris, fit Refrigero? quid quòd ex Tempus temporis, fit Tempero? ex Litus litoris, fit Oblitero? ex Penus penoris (ut ſentio) fit penetro? addi tat, quaſi ad locum penoris intro. Tã enim Penus, quàm Penetro breui prima ſyllaba eſt. At mihi quidem pro pria, & uera pignoris ſignificatio eſſe ea uidetur, unde uerba deriuantur. Nihil enim illi alij ſignificato cum his uerbis: & filii (ut ſentio) non alia ratione appellati ſunt Pignora, niſi quòd pignus quoddam inter coniuges ſunt tum uinculi, ne aliter fortè diuortium fieret, tum chari tatis. Cuius rei argumentum eſt, quòd legimus ſæpe pi gnore filiorum, ut apud Suet. in Tiberij uita: Communis filij pignora. Et iterum: Tam marium, quàm fœmina rum pignora.

Lib.6.

Cap.7. In August. cap.21.

ALCIAT. XXII.

Pignus & hypothecam idem eſſe cum Martiano ſentit, ſed alteram græcam, alteram latinam uocem, cum tamen Vlpianus proprie eſſe pignus dixerit, quod creditori traditur: hypothecam cum interuenit traditio. & ideo in mobilibus pignus, in immobilibus hypothecam eſſe: ſed hæc non tam, Vallæ oppoſitio, quam ipſorum inter ſe Iureconſultorum quaſi antinomia eſt, ea ſic diſſoluitur: Ex proprietate quidem ſermonis ueram eſſe Vlpiani ſententiam, ſiquidem a pugno pignus dicitur, & ideo in rebus mobilibus oppoſi

tis ſic dici, in immobilibus uero ſolitos ueteres. Iureconſultos potius græca uoce uti, id eſt hypotheca, quæ latine ſuppoſitio dici poteſt, & ad utraque eorum ſermone trahitur Catullus Oppoſitionem dicit:

Furi uillula noſtra non ad auſtri
Flatus oppoſita eſt, nec ad Fauoni,
Verum ad millia quindecim & ducenta:

ſubaudiuntur autem ſeſtertia.

In eoſdem de Ferrumino. CAP. LVIII.

FErruminatio, Caius apud Paulum ait, per eandem materiam facit confuſionem: Plumbatura non efficit. Idem ſentire uidetur Pomponius, dicens: Si tuũ ſcyphum alieno plumbo plumbaueris, alieno'ue argento ferruminaueris non dubitatur ſcyphum tuum eſſe, & à te rectè uendicari. Scyphum enim argenteum intellexit. Cum ijs plerique non ſentiunt, quorum eſt Plin. qui lib.
Cap. 33. *X. ait: Nanque ſurculo ſuper bina oua impoſito, ac ferruminato alui glutino, ſubdita ceruice medio, æqua utrinque libra deportant aliò. Ferruminato dixit, quaſi*
Cap. 37. *agglutinato materia illa. Idem XI. Et medulla ex eodem uidetur in iuuenta rubens, in ſenectute albeſcens: non niſi cauis hæc oßibus, nec cruribus iumentorum, aut canum: quare fracta non ferruminatur. Quaſi non glutina*
Cap 7. *tur, nec coaleſcit, & colligatur. Idem XXXI. Carrhis Arabiæ oppido muros, domosq; maßis ſalis faciunt aqua*
Cap. 15. *ferruminantes, quaſi glutinantes. Idem XXXV. Calcis*
Cap. 23. *quoque uſum bitumen præbuit, ita ferruminatis Babylonis muris. Idem XXXVI. Ea maximè cauſa, quòd fulto*
Cap. 26. *calcis ſine ferrumine ſuo cæmenta componuntur. Quaſi dicat glutino: & in eodem: Vitrum ſulphuri concoctum ferruminatur in lapides, quaſi conglutinatur in formam*
Cap. 2. *lapidis. Idem XXXVII. Infeſtantur plurimis uitiis, ſca*

bro

bro ferrumine, maculoſa nube, occulta aliqua uomica, præduro, fragiliq́; centro, quaſi glutino, & commiſſura, ſiue iunctura, ſiue ligatura. Ergo *ferruminatio non ubique per eandem materiam facit confuſionem, ſed interdum quoque per aliam.* Plumbatura *per ſolum plumbum efficit confuſionem, ut ipſum indicat nomen, ſi hæc confuſio dicenda eſt.*

ALCIAT. XXIII.

Ferruminare dixit eſſe conſolidare, & conglutinare, non ſolum per eandem materiam, ut Iureconſulti tradiderunt, ſed etiam per aliam, idq́; plurimis Plinii exemplis probat, qui ferruminari ſurculum, ferruminari aqua muros, ferruminari in lapides dixerit. Sed cum ferruminatio proprie ſit ferri ipſius ui ignis liquefacti conglutinatio: apparet metaphorice hoc verbo vti Plinium, & ideo Iureconſulti ſententiæ nihil aduerſari.

In eoſdem, de ueterator & nouitius. CAP. LIX.

S*Eruus, ut eſt apud* Venuleum, *tam* Veterator, *quàm* Nouitius *dici poteſt: ſed* Veteratorem *non ſpatio ſeruiendi, ſed genere, & cauſa eſſe æſtimandum* Cælius *ait.* Nam *quicunque ex uenalitio nouitiorum emptus alicui miniſterio præpoſitus ſit, ſtatim eum ueteranorum numero eſſe.* Nouitium *autem non tyrocinio animi, ſed conditione ſeruitutis intelligi: nec ad rem pertinere,* Latinè *ſciat loqui, nec ne.* Nec *ob id ueteratorem eſſe quòd liberalibus ſtudijs eruditus ſit.* Apud Vlpianum *ſic ſcribitur:* Præcipiunt *ædiles, ne ueterator pro nouitio ueneat.* Et *hoc edictum fallaciis uenditorum occurrit.* Vbique *enim curant ædiles, ne emptores à uenditoribus circumueniantur: ut ecce plerique ſolent mancipia, quæ nouitia non ſunt, quaſi nouitia diſtrahere, ad hoc ſcilicet, ut pluris uendant.* Præſumptum *eſt enim ea manci-*

pia, quam rudia ſunt, & ſimpliciora eſſe, & ad miniſteria aptiora, & dociliora & ad omne miniſterium habiliora. Trita uerò mancipia, & ueterana difficile eſt reformare, & ad ſuos mores formare. Quia igitur uenalitiarii ſciunt facilè decurri ad nouitiorum emptionem, idcirco interponunt ueteratores, ut pro nouitiis uendant. Quid tam contrarium, quàm hæ duæ iuriſconſultorum ſententiæ? Quid magis abſurdum, quàm non dico inter eas non iudicaſſe, ſed eas, aut ambas ſcripſiſſe, aut contrarias eſſe non uidiſſe? Et quantò plura in rebus (ut coniectura ducimur) eſſe debent, quum in uerbis tot ſint, & tam manifeſtè contraria? Ego ut inſtituto officio fungar, & inter hos duos ſententiam feram quando alterius definitio à me tolli non poteſt, potior mihi uidetur Vlpiani opinio, & cum cæteris ſcriptoribus conuenire. Venalitiarii, mangones dicuntur uenalium hominum. Martialis.

Li.1. Epi. 28. *Millia pro puero centum me mango popoſcit.*

ALCIAT. XXIIII.

Venulei definitionem confutat, qui Veteratorem ex Celſi ſententia non ſpatio ſeruiendi, ſed ex genere & cauſa eſſe exiſtimandum ait, magisq́; approbat hac in re Vlpianum, qui ueteratores, trita & ueterata mancipia appellat, quæ difficile ſit reformare. Quibus uerbis apparet, ſpatio ſeruiendi definiri ueteratorem, erigitq́; hoc loco in Iureconſultos cornua, tanquam contraria inuicem ſcripſerint, quem & alii recentiores ſecuti, pro antinomia nominatim hunc locum citant. Sed profectò æquius fuiſſet, & etiam magis nomini ſuo conſuluiſſent hi Grammatici, ſi intra profeſſionis ſuæ cancellos conſtitiſſent: quandoquidem uulgo dicitur, quam quiſque nouit artem, in hac ſe exerceat: nō enim ſutores ſupra crepidam iudicaſſent, nec ceu teſtudines porrecto extra teſtam capite, periculis ſe obnoxios feciſſent.

Igi-

Igitur diſtinguendi tres ſunt caſus, aut loquimur in uenditore ſeu mangone, qui mancipium diſtrahit, & ex edicto ædilium non poteſt ueteratorem pro nouitio uendere, tūq; nouitius ſecundum Vlpiani ſententiam ex tyrocinio ſeruitutis accipitur, ueterator qui diu ſeruiuit, & iam in ea conditione callum fecit: aut loquimur in ipſo patrefamilias de ſeruis ſuis nouitiis, ueteratoribusq; diſponente: & quia hoc omne ab eius ſententia dependet, pro nouitio habuiſſe uidetur, quem nulli miniſterio præpoſuit: rurſus pro ueteratore duxiſſe, quem in ueteratorum numero habuit, ut quia muneri alicui propoſuit, in quod ueteratores deſcribi ſolēt. Merito igitur Celſum ſequemur, ut ex genere & cauſa conſtituamus, quem dominus pro ueteratore habuit: aut de cauſa uectigalis agitur, & cum Reſpublica hac in re uoluntatem emptoris, ſeu patrisfamilias non ſequatur, ſimpliciter ueterator accipietur, qui anno ſeruiuit. Nouitius qui minus anno: ut hic uectigal pendat, ille non pendat: & hoc caſu Martiani ſententia eſt probanda. Ex his igitur conſtat, non inuicem pugnantia ſcripſiſſe Iureconſultos, ſed diuerſa diuerſis caſibus tradidiſſe.

In eoſdem, de in annos, quotannis ac ſimilibus. CAP. LX.

Nihil intereſſe, Pomponius apud Vlpianum ſcribit, utrum In annos ſingulos, uel quotannis, an In ſingulos menſes, uel quot menſibus, an In ſingulos dies, uel quot diebus legatur. Ipſe quoq; huic ſententiæ accedo, proinde & ſi Quot anni legentur, Tot anni idem erit dicendum. Corrumpere eſt illud Vlpiane, atq; Pomponi, Latinam linguam, non iuuare: Quis unquam dixit, Quot diebus, & non potius quotidie? quis etiam Quot menſibus, & non ſingulis menſibus? Cur etiam non addimus quot horis, quot noctibus, quot luſtris: Quòd ſi quis hoc modo loquatur, intelligemus quidem ex ipſa uerborum ſerie, quid uelit: tamen ut barba

re locutum reprehendemus, & ne deinceps ita loquatur, admonebimus. Non *autem formulam aliis loquendi tra demus, ut uos facitis.* Iabolenus *melius:* Vini, *inquit,* Falerni, *quod domi naſcetur, quotannis, uel in ſingulos an nos binos culeos hæres meus* Titio *dato. Quidam aduer bium hinc dicunt, quod eſt* Annuatim: *ut* Plin. *li.* XII. *dicens:* Herodoto *teſte, qui tradit, ſingula millia talen tum annuatim thuris penſitaſſe* Arabes *regibus* Perſarum. *ſi codex uerus eſt.*

Cap. 17. In emendatis Plinii codicibus annua legitur, nõ annuatim.

ALCIAT. XXV.

Pomponium, inquit, atque Vlpianum corrumpere linguã Latinam, qui quot menſibus, uel quot diebus ſcripſerint, pro ſingulis menſibus, ſingulis diebus: cui ego dixero tale conuicium Plauto quoque, M. Catoni, & denique doctiſſimo omnium Varroni commune eſſe. Plautus in Stich. Meminiſtis quot Calendis petere demenſum cibum. Cato de re ruſt. Capita oleagina quot menſibus fodere oportet Varro: Sacra quot menſibus feruntur in arcem, quod ante nos & alii notarunt.

In eoſdem, de Turba & Rixa. CAP. LXI.

INter *turbam, &* Rixam, *teſtimonio* Vlpiani, *rectiſſimè* Labeo *ait multum intereſſe.* Nanq; *turbam multitudinis hominum eſſe perturbationem, & cœtum:* Rixam *etiam duorum.* Videntur Vlpianus, & Labeo *ſentire,* Turbam *ſuapte natura ſignificare multitudinem: ideoq; turbam in altero ſenſu eſſe perturbationẽ multitudinis:* Ego *uerò, primum & naturalem ſenſum pro perturbatione, quod docet uerbum ex ea ſignificatione ductum,* Turbo, *perturbo, diſturbo, deturbo, conturbo, quæ nequaquam ad ſolam multitudinem referuntur.* Et Turbo *turbinis, &* Homo *turbidus, qui eſt iracundus.* Contraq; *uinum, & multa alia turbida dicuntur.*

Ipſaq;

Ipſaq; Græcâ origo τύρβη approbat hunc eundem ſenſum. Cæterum quia multitudo non ferè uacat perturbatione, & ipſam appellamus Turbam: ut Colluuiem, homines uiles, & contemptos, dicimus, & fæcem & ſentinam: non quod homines ſint ſordes, fæx, ſentina, ſed quòd ſordidam, & abiectam uitã agant. Terent. in And. Sed ſi tu negaris ducere, ibi culpam in te tranferet: Tum illæ turbæ fient. Inter quos hæ turbæ fient? nempe inter Simonem, & Pamphilum, in quem omnis culpa transferetur. Ergo Turba erit inter duos. At idem in eodem ait: Dij uoſtram fidem, Quid turbæ eſt apud forum? quid illic hominum litigat? Ego non nego aliquando Turbam inter multos, quemadmodum Rixam non ſemper inter duos, cuius multa exempla ſunt, ſed etiam inter plures: ut apud Liuium, Eo anno Romæ, quum per ludos à Sabinorum iuuentute per laſciuiam ſcorta raperentur, concurſu hominum rixa, ac prope prælium fuit. Et non longè poſt: Quum conuerſus in patres impetus eſſet, Conſulum intercurſu rixa ſedata eſt. Sed Terentius fortaſſe ideo adiecit, Quid hominum illic litigat? quia per uerbum Turbæ non ſatis ſignificatum erat perturbationem eſſe multorum: quanquàm & illud Turbæ, non minus pro multitudine hominum accipi poteſt, quàm pro perturbatione: quum præſertim de perturbatione adijciat, Quid illic hominum litigat? Sed de uno loco non attinet diſputare, ubi infinita ſuppeditant. Dixi à turba fieri Turbo, cuius genitiuum grammatici quidam uolunt eſſe pro ludicro illo inſtrumento, Turbonis, quod uel ex hoc falſum eſſe, documentum eſt, quòd formam acumine faſtigiato uocamus Tur

Act. 2. ſce. 3.

Act. 4. ſce. 4.

Lib. 2. ab urb.

binatam, ad ſimilitudinem ligni illius. Falluntur igitur *grammatici in Turbo turbonis, quomodo in Cardo, cardonis, quod nec ipſum inuenitur.*

ALCIAT. XXVI.

Turbam non multitudinis hominum perturbationem, ut Labeo ſcripſit, ſed ſimplicem perturbationem, etiam duorum exiſtimat: & a tali perturbatione turbam pro multitudine dictam, quod multitudo non fere uacet perturbatione, unde uulgatum carmen: Septem conuiuium, ſunt nouē conuicium. Sed mihi hæc controuerſia non ad admodum ei abſimilis uidetur, quam Cenſorinus tradidit, potius ne ouum fuerat, in gallina. Labeo prius ſignificatum turbæ, id eſt, multitudinis, atque inde factam poſtea perturbationem: tu perturbationem priorem contendis, ſed nec quos adducis, auctores ſententiam tuam adiuuant, qui μεταφορικῶς potuerunt turbam etiā duorum dicere, nec etiam Græcus ſermo τύρβη in quo eadē poteſt eſſe hæſitatio, & tu demus opinionem tuam ueriorem, in edicto certe prætoris, quod Labeo interpretatus eſt, probabilior eſt Iureconſulti ſententia. Verba edicti ſunt. Cuius dolo malo in turba damnum quod factum eſſe dicatur, ea non poſſunt commode de perturbatione intelligi, quæ ſemper eum afficit, cui damnatum infertur, neceſſario igitur de multitudine accipiendum.

In eoſdem, de Exauctoro. CAP. LXII.

IGnominioſa autem miſsio (ſi Iuliano *credimus) toties eſt, quoties is qui mittit, adijcit nominatim ignominiæ ſe cauſa mittere, ſemper enim debet imperator addere, cur miles mittatur. Sed ſi eū exauctorauerit, inter infames efficit, licet non addidiſſet, ignominiæ cauſa eum exauctoraſſe.* Pace tamē *Iuliani* Exauctorare, *eſt ducem ab imperio ſuo dimittere, uel miſſum militem facere, illumq; donare miſsione militiæ plerunque: ut apud* Quintilianum *in* Milite Mariano, Pater *huic emeritis bello*

ſtipen-

ſtipendijs, tum, cùm tota ſubnixum Numidia fregimus Iugurtham, exauctoratas armis manus, agreſti labori ſubegit. Titus Liuius ab urbe condita lib. XXXV. *Volonum quoque exercitus, qui uiuo Graccho ſumma fide ſtipendia fecerat, uelut exauctoratus morte ducis à ſignis diſceſſit.* Et in XXIX. *Vbi hoc modo exauctoratum equitem cum gratia Imperatoris uiderunt, ſe quiſque excuſare, & uicarium accipere.* Et in LXII. *Vbi is ueniſſet, omnes milites exauctorati domum dimitterentur, præter quinque millia ſocium his, quos obtineri circa Ariminum prouinciam ſatis eſſet.* Idem lib. XXXV. *Poſtero die concione aduocata de rebus à ſe geſtis, & de iniuria Tribuni bello alieno ſe illigantis, ut ſuæ uictoriæ fructu ſe frauderet, quum deſeruiſſet milites, exauctoratos dimiſit.*

ALCIAT. XXVII.

Iulianum improbat, qui exauctorationem a principe ſimpliciter factam, ignominiæ notam inurere ſcripſit, contra Vallam, cum exauctorare ſit ſimpliciter militem miſſum facere, quod Titi Liuii teſtimonio uariis locis probatur: Reſpondeo in ueteri republica hæc ſententia poſſet procedere, quo tempore ex ſolo commeatu uel ducis licentia milites exauctorabantur, uerum ordinata ab Auguſto ſucceſſoribusq; militia, a qua non niſi poſt uiginti ſtipendia mittebantur, tributa quoque illis ſunt militaria inſignia, quorum detractio infamiam irrogat, quoniam non niſi turpi miſsione dimiſsis detrahuntur.

In eoſdem, de Depectus. CAP. LXIII.

Depectus (ſi Vlpiano credimus) dicitur turpiter pactus. Mihi autem pro ſimplici potius accipi uidetur. id, quod in multis fit, ut, demiror, deambulo, deſumo, demonſtro, deoſculor, depingo, depoſco, deuito,

to,deguſto,demoror,deprecor,demulceo. Quòd ſi *quan do reperiatur pro turpiter pactus(quod non memini le giſſe me)id fit non magis ui præpoſitionis,qua hoc uerbum componitur,quàm ui ipſius uerbi, quod citra compoſitionem nonnunquam turpem pactionem ſignificat.* Cic.in Paradoxis: *Si quotidie fraudas,decipis,poſcis,paciſceris,aufers,eripis,ſi ſocios ſpolias,ærarium expilas, ſi teſtamenta amicorum expectas, ac ne expectas quidem,atque ipſe ſupponis:hæc utrum abundantis,an egẽtis ſigna ſunt?* Exemplum *uero, quòd* Depectus *non ſignificat turpiter pactus,ſed tantum pactus,apud*Teren. in Phorm. *Ita me dij bene ament, ut mihi liceat tandiu, quod amo,frui,Iam depeſciſci morte cupio.*Tale *eſt hoc* Terentianum,*quale eſt illud* Vergilij,

Act.1.ſce. 3.

Aeneid,5. -Vitamq; *uolunt pro laude paciſci.*

Illud quoque apud M.Tullium,*ſecundo* Rhetoricorum: Quidam *cum circunſederetur,neque effugere ullo modo poſſet,depectus eſt cum hoſtibus,ut arma,& impedimenta relinqueret,milites educeret.* Itaque *fecit:armis, & impedimentis amiſsis, præter ſpem milites conſeruauit.* Non *eſt accipiendum pro turpiter pactus, ab auctore eſſe poſitum.* Quippe *qui cauſam narrat, de qua controuerſia eſt,an ille turpiter pactus ſit : non autem factum hominis damnat : & aliquoties factum hoc paulò pòſt pactionem uocat.* Et *in libris ad* Herennium *hanc eandem rem geſtam ita exponit:ut quod erat ſui officij neque accuſet, neque excuſet, ſed tantummodo pactum inter* Pompilium, & Gallos *ita fuiſſe ſignificet : hancq; controuerſiam ab accuſatore,atque ab reo declamandam proponat.*

Al-

Depectum ſimpliciter pactum ſignificare ait, ex auctoritate Terentii Phormio: Depaciſci mortem cupio,cum tamen Vlpianus in edicto de calumniatoribus depactus dicat,eſt turpiter pactus. Sed mihi uidetur & uerba Terent.ex Vlpia.declaratione poſſe intelligi,& etiam Ciceronis ad Heren. libro. ii.Depectus cum hoſtibus, ut arma relinqueret. Sed & idem auctor in Verrem actione. v. Scitote biduum cibo tectoq; prohibitum,biduum in foro cuſtodiis detentũ, neque ante demiſſum, quam ad conditiones eius depactus eſt. His accedit, quod huiuſmodi præpoſitio quandoque in malam partem accipitur,ut deſperatus,demens,dedecet,deformis,degener.

In eoſdem,de Gemma & Lapillus. Cap. LXIIII.

*Gemmas,lapilloſq; Vlpianus ſic diſtinguit,dicẽs: Gemmæ ſunt perlucidæ materiæ:quas (ut refert Sabinus ad Vitellium) Seruius à Lapillis ſic diſtinguebat,eo quòd Gemmæ eſſent perlucidæ materiæ, ueluti Smaragdi,Chryſoliti,Amethyſti:Lapilli contrariæ ſuperioribus naturæ,ut Abſiani,Neuentani. Margaritas autem nec gemmis, nec lapillis contineri ſatis conſtitiſſe idem Sabinus ait: quia concha apud rubrum mare & creſcit,& coaleſcit. Murrhina autem uaſa in gemmis non eſſe Caßius ſcribit.*Hoc *falſum eſſe,pace horum quatuor Iuriſconſultorum, cum omnes auctores probant,quorum titulum Plinius de gemmis non tranſlucentibus fecit,& Murrhina in gemmis numerat, &* Lib. 37. *omnes lapides precioſos,præter Margaritã(cui Vnio nomen,quod tantum lingua Latina habet) gemmas ap-* Pli. lib.9. cap. 35. *pellat:tum ipſa ratio.* N*am quis non uidet, Lapillus, quod generale nomen eſt omnium paruorum lapidum, ſed ſubintellectione precioſus, idem eſſe quod Gemmula?*

la? Nam Gemmas etiam accipimus multorum cubitorum inueniri: quas ut uere lapides, non lapillos appellare poſſumus, ita quum minutæ fuerint, Lapillos appellare debemus. Quod ſi lapides tam grandes translucidi non fuerint, ſiue perlucidi, quales ſunt imperfecti, nunquid uocabimus eos Lapillos? Quid hoc magis ridiculum? Quod ſi etiam omnis lapis perlucidus gemma eſt, etiam Parium marmor, quod in modum uitri translucidum eſt gemma erit. Poſtremò reperimus eiuſdem coloris lapides quoſdam permiſtim conſtare ex perlucidis, & non perlucidis, & ita permiſtos natura, ut non poßis partem appellare gemmam, partem lapillum. Curtius libro. VIII. quum dixiſſet, Gemmas, margaritasq; mare litoribus infundit: paulò pòſt de eiſdem Indis ait: Lapilli ex auribus pendentes, profectò perlucidi intelligendi ſunt. Et iterum lib. X. de rege Indo: Pendebant ex auctoribus inſignes candore, ac magnitudine lapilli. Margaritam uerò, ſiue Margaritum quis negare lapillum poßit qui ſemper eſt puſillus lapis? Ego quidem candidos illos lapillos ex Indiæ regis auribus pendentes, Margaritas interpretor. Horatius, quum inquit:

Saty. 2. li. 1. Ser.

Nec magis huic inter niueos, uirideſq; lapillos: de Margaritis, & Smaragdis intelligit. Margaritam autem, ſicut lapillis forſitan nego, ita gemmis fateor contineri: quod ferè omnes concedunt. Seruius tamen grammaticus, quaſi multi aliter ſentiant, inquit: Sanè multi ſeparant gemmam à margarita, ut Cicero: Nego ullam gemmam, aut margaritam fuiſſe, &c. Et gemmas uolunt dici diuerſi coloris, margaritas uerò albas, uel gemmas integras, margaritas pertuſas. Hæc Seruij opinio ab

Seru. in illud. 1. Aeneid. Colloq; monile Baccatum, & duplicé gemmis, au-

ab omnibus,& ab ipſa ueritate diſsentit.Eſt enim Margarita, quæ in concha naſcitur: unde Conchylium dicitur,quam uulgò Perlam appellant. Hæc etiam uocatur Vnio(ut idem Plinius ait)quia nunquàm niſi diſtincta reperiatur,eſtq́; generis maſculini.Nam fœminini illud, quo nunc quidam pro unanimitate utuntur,nec auctoritate nititur(neſcio enim apud quem reperiatur)nec arte,quum deberet eſſe maſculini potius generis, ut talio, ſtellio,curgulio.

roq́; coronam. In Verg.act. 6.

Plin. li.9. cap. 35. unionem dictum ait, quod nulli duo reperiantur indiſceti.

ALCIAT. XXIX.

Lapillum ſi magnus eſt,gemmam eſſe aſſerit, quo nomine & margaritam dici poſſe arbitratur, aduerſus Sabini Vlpianiq́; ſententiam gemmas pellucidæ materiæ eſſe exiſtimantium,ut ſmaragdos, chryſolytos, amethyſtos, non translucentes uero lapillos,ut Abſidianos,& Veientanos, ac margaritas,nec lapillos nec gemmas eſſe, ſed conchas, ſeu uniones:uerum ut in ſententiam Iureconſultorum ego trāſeam,illud me in primis moueat,quod etymus pro illis eſt, uidetur enim gemma dicta quaſi gemina propter translucentem naturam,deinde uidemus a ſimilitudine in uitibus gemmas dici,ut Fabius auctor eſt, & in Catone Maiore Marcus Cicero. Vnde oſtenditur non ideo dici gemmas, quia magnæ ſint:idem & Plinii auctoritate conſtat, in annulis gemmas deferri affirmantis: unde & dactylothecæ dictæ,quod profecto maioribus non conuenit:ad hæc: quæ rationes a Valla adducuntur, ſane quam frigidæ ſunt:Lapillus,inquit,generale nomen eſt:bene ſane,ſed cum translucet peculiari nomine gemma dicitur. Rurſus,gemmas,inquit,accipimus multorum cubitorum inueniri. Accepit forte a Luciano de ueris narrationibus, miraculi certe loco refertur,alueolus trium pedum in triumpho Pompeii ex duabus gemmis Subiicit:Quid ſi non perluceant, quia adhuc incomptæ & imperfectæ? atqui ſatis eſt ſi natura ſua pelluceant, poſſintq́; manu artificis in hunc uſum poliri. Addit, hac ratione etiam marmor parium gemma eſſet,

quia

quia translucidæ eſt naturæ: quaſi Iureconſultus omnia translucentia definiat gemmam eſſe,& hunc honorem etiã ſpeculis tribuat, qui de lapillis non de marmoribus loquitur.Poſtremo inquit,reperiuntur, qui partim perluceant, partim non perluceant. Reſpondeo de his nihil a Iureconſulto dictum,& forte ex regula iuris qualitas potentior in his obſeruaretur,Addit ſecum ſentire & Curtium, itemq; Horatium,quorum alter,Lapilli,inquit,ex auribus pendebant candore & magnitudine inſignes:alter,Niueos,inquit uiridesq; lapillos. Ipſe quid horum uerba ſententiæ noſtræ obſtent non uideo,puto nec ipſe Valla ſatis norat,cum abſque ſcrupulo ex Iureconſultorũ diſtinctione poſſint intelligi.illud non diffiteor, differentiam hanc inter gemmã & lapillum non ſemper ab auctoribus obſeruari, ut cum Catullus dixit: Aut pelluciduli delitiis lapidis: aut Plinius cum generaliter ſub capite de gemmis, omnes lapillos deſcripſit, ſed Iureconſultus de proprietate loquitur, non de abuſu & translatione.

Et hæc quidem in Laurentinm præter animi mei ſententiam,ut qui minime litigator,aut φιλαίτιος ſim, ſcribenda duxi: quoniam eius exemplo adeo excreuerat quorundam grammaticorum inſolentia,ut in ſuis commentariis ubiq; errorem aliquem Iureconſultis noſtris impingerent, nimirum quod ipſi non perceperant, errori ſtatim adſcribentes.Spero autem cum uiderint, quibus hoc in argumento ipſorum primipilus,Valla tenebris offuſus eſt, modeſtiores eos,& alieno exemplo cautiores fore:Et hæc hactenus.

FINIS ELEGANT. LIB.

LAVRENTII VALLAE

AD IOANNEM TORTELlium Aretinum, cubicularium Apoſtolicum, De reciprocatione Sui & Suus, libellus plurimum utilis.

SINGVLARIS *tua* Ioannes Tor*telli, tum erga me beneuolentia, tum de meis, quantulæcunque ſunt, literis opinio, iisq; præcipuè quæ ad eloquentiam ſpectant, facit ut quicquid de* Ele*gantia linguæ* Latinæ*, qui primus ad eloquentiam gradus eſt, adnoto, id omne ad te potiſſimum ſcribam. Cùm præſertim nihil eius generis tam exiguum proficiſcatur à me, quod non tuo, neſcio iudicio dicam, an amori, magnum eſſe uideatur.* Non *repudiabis igitur hoc tanquam exiguum, quod de pronomine Sui cum eius deriuatiuo adnotaui, uelut appendicem quæſtionis illius, ubi quæ ſunt huic cum genitiuis primæ & ſecundæ perſonæ communia (quemadmodum ſcis) differuimus.* Nam *illic, quæ trium omnium, hic uerò quæ unius tantùm propria ſunt explicantur, catenus prorſus, quatenus pertinet ad reciprocationem.* Hui *dicet aliquis, perexigua, pexexilisq; materia, nec ſatis ſcribi digna.* Iſti *ego (uitandus eſt enim in principio maximè contemptus operis) affirmo, non talem ſibi introgreſſo eam uiſum iri, ſed magnam, profundam, ſinuoſam, ſimilemq;* Labyrintho *cuidam, etiam ſi* Mino-

taurus non ineſſet: ut uerè liceat Vergiliano uerſu dicere,

Aeneid.6. *Hic labor ille domus, & inextricabilis error.*

Vbi utinam non plerique falleremur, non modò plebeij, ſed etiam principes in dicendo, ac Theſeo pares, qui filo illo Ariadnes aut non utimur, aut abutimur. Neque de noſtra tantùm memoria, uerùm de aliquot iam proximis ſeculis loquor, in quibus uix quiſpiam uitio hoc non laborauit, uel utendi iſto pronomine, quum non oportet, uel non utendi, quum oportet. At quàm uſitato, quàm neceſſario, quantæ etiam dignitatis uocabulo? Etenim (ut ſuperſedeam de genere hoc toto dicere) quantùm grammaticis, dialecticis, philoſophis, utique in ijs, quæ metaphyſica uocant, quantum theologis, iuriſperitis, oratoribus, quantum denique omnibus ſermone utentibus conducit rerum, uerborumq́; interpretatio, quod proprium eſt eloquentiæ? Certe hoc, cuius uim, iusq́; interpretamur, tanti faciendum eſt inter cætera uocabula, quanti Pluton inter reliqua numina trium maximorum deorum & unus, & frater tertius. Rides uiciſſim comparationis hyperbolen. Tu uerò uel per me licet rideas, Li. Serm. *tecum etiam riſurum, quum (ut inquit Horatius) ridentem* 1. ſaty. 1. *dicere uerum Nil uetat. Rideas, inquam, non derideas. Nam & propius ad ueritatem accedet mea ſuperlatio ridicula, quam tua cum detractione deriſio. Nec nihil bella, nec inconcinna, nec inepta ſanè comparatio erit. Siquidem quemadmodum tres filij Saturni (ſi uetuſtati credimus) omnia inter ſe diuiſere: ut Iupiter cœlum, Neptunus maria, Pluton inferos ſortiretur: ita tria pronomina & inter ſe germana, & inter cæteras uoces prima-*

*primaria, tum omnem perſonarum numerum comple- ctuntur (*Ego *ſimile* Ioui,*cuius prima eſt dignitas :* Tu *ſimile* Neptuno,*cuius ſecunda:*Sui Simile Plutoni,*cuius tertia) tum omnia deriuatiua per totidem caſus ſingula ſibi uendicant.*Nam *quid eſt,quod non meum,aut* Tuum *aut* Suum *dici queat? & licet* Sui *non contineat tertiam omnino perſonam,tamen illius ueluti fons eſt,perq́; ip- ſum ea tota nuncupatur, ditius nimirum ac locupletius utroque aliorum, quoniam plures uoces poßidet tertia perſona,quam reliquæ.*Et *hinc quoque* Plutoni *compa- randum,qui* Dis *à diuitiis,& eadē cauſa* Græcè Pluton *appellatur.*Et *eò quidem magis, quòd ſicut* Pluton *defe- ctum lucis ſentit,eiusq́; imperium omne ex alieno pen- det orbe,quòd hinc illuc animæ deſcendunt ſine quibus non exiſteret illius regnum:ita* Sui,*& defectum nomi- natiui habet,& niſi regimen eius aliunde pendeat, ne- quit ſubſiſtere,& (quod ad rem maximè facit) quemad modum* Plutone *præſide,bene maleq́; factorum iudicia exercentur: ſic in uſu dictionis huius, bene maleq́; lo- quentes præcipuè iudicantur:ut qui ex hoc iudicio ab- ſoluti diſceſſerint, ij optimo iure tanquam ad* Elyſium *eant,cumq́;* Vergiliano Anchiſa *dicant:*

Quiſq; ſuos patimur manes:exinde per amplum
Mittimur Elyſium *& pauci læta arua tenemus.* Aeneid.6.

Quare ſi pronomen iſtud tanto Deo *comparari poteſt, cur eius tractatio perexigua, perq́; exilis exiſtimetur?* Libuit *iocari* Ioannes, *dum noſtram materiam (munus uidelicet in te meum)non eſſe tantopere contemnendam oſtendere uoluimus,*Sed *id ipſa tractatio planum faciet, meq́; non modò potuiſſe illam* Labyrintho *comparare,*

ſed fortaßis etiam intus Minotaurum,*id eſt*, *deſperationem habenti.* De *cuius natura*.*&* *uſu cùm alij ueteres grammatici nonnulla*, *tum* Priſcianus *(cui inter cæteros ferè tribuitur palma) permulta præcipit*,*&* *haud ſcio an ulla de re diligentius*,*ut mirer ſic lapſam loquendi conſuetudinem defluxiſſe de uia*. Nos *huiuſmodi erroris cauſas(ut aberrantes reducamus in uiam) quoad facultas feret*,*diligentius tradere conabimur*.

In quo diſtent Sui,& ſuus inter nos,& Græcos. CAP. I.

PRINCIPIO (*quoniam* Priſcia*nus pleraque ad* Græcam *figuram reuocat*, *&* *hoc in primis pronomen de quo agimus)indicandum eſt multa eſſe cum alibi*, *tum uero hic inter nos* Græcosq; *diſsimilia*. Primum *apud illos* Sui, *id eſt*, οὗ, οἷ, ἕ. σφὲ, σφῖν. σφεῖς, σφῶν, σφίσι, σφᾶς, *non ſanè frequenti eſſe:&* Suus, *id eſt*, ἑὸς, καὶ σφέτερος, *in minus frequenti eſſe:apud uos uerò frequentiſsima*, *&* *quàm uſitatiſsima*. Itemq; *pro his duobus apud eoſdem aliud pronomen*,*ideſt*, αὐτοῦ, αὐτῷ, αὐτὸν, *uſurpari: quod propriè eſt* Ipſius,*ipſi*,*ipſum*,*ipſo: uel ex utroque compoſitum*,, ἑαυτοῦ, *&c*. Et *licet nonnihil differant*, *tamen crebrò illud pro hoc poni*,*ut uix ſcias quid inter ipſa interſit*. Neque *me fugit ad ſignandam differentiam illud aſpirare ſolere*,*quum pro hoc ponitur:ſed neſcio an omnes id ſcriptores obſeruarint*. Certè *nec omnes editiones ſeruatum habent*,*&* *quæ habent*,*uix ubique:&* *ſi ubique haberent*,*non tamen in totum linguæ* Latinæ *reſponderet*. Prætereà *hoc ipſum compoſitum*

pri-

primæ,ſecundæq́; perſonæ accommodari,non ſolum tertiæ,ut προσέχετε ἡμῖν ἑαυτοῖς,*apud nos(ſi uerbum ſit è uerbo)abſurdißimũ,* Attẽdite *nobis ſibi,ſiue nobis ſibi ipſis:cum tantundem ſignificet* Nobis *ipſis.*Poſtre*mò apud* Homerum,*&* *ſi qui ſunt alij,ſexcentis in locis reperiri* οὗ οἷ ἕ.*hoc eſt,Sui,ſibi,ſe:pro* Eius,*ei,eum , eo: ſiue pro* Illius,*illi,illum,illo:cuius auctoritatem imitatũ noſtrum inuenio neminẽ.*Ita *&* *ſuam naturam interdũ deſerit hoc pronomen,* *&* *in locum ſuum aliud ſuccedere patitur .* Quod *nobis adeò denegatum eſt , ut ſicuti* Mei *&* Meus,Tui *&* Tuus *: ita* Sui *&* Suus *nequeant alterum pro altero poni,quum non* Latina *ſit,ſed barbara oratio,*Ego *amo amicum mei ,uel tui,*Hic *amat filium ſui:pro,*Meum, Tuum, *Suum.&* Hic *me credit omnia facere amore meo,odio tuo,inuidia ſua : pro ,* Mei, Tui,*Sui,quæ apud* Græcos *non eſt differentia.*Siquidem *(ut alibi probauimus)*Sui,*ut* Mei,Tui,Noſtri, *&* Veſtri,*paßiuè ſemper accipitur:*Suus *uerò,ut* Meus,Tuus, Noſtrum,Veſtrum:Noſter,veſter,*poſſeßiuè , uel actiuè:quod* Priſcianum *ignoraſſe ob* Græcam *forſitan imitationem, quàm mirum,tam uerum eſt.* Quum *ergo tot ſint quibus à* Græca *noſtra diſſentit oratio,non quid illi dixerint eſt intuendum, ne in eundem in quem nonnulli (ſicut oſtendam) errorem incidamus : ſed quid noſtri, quorum auctoritatem imitamur.*

Non eſſe tria genera conſtructionis prædictorum pronominum , ſed reciprocationem ſufficere. Cap. II.

H*Aec præfatus,ad rem ipſam uenio,cuius* Priſcia*nus tria genera facit.*Vnum,*quod uocat* Recipro

 cum,

cum, quum pronomen in ſeipſum reflectitur: ut, Cato *amat ſe.* Alterum*,quod uocat* Tranſitionem*, quum per deriuatiuum eius loquimur:ut,* Cato *amat ſuum filium, ſiue* Catonem *amat ſuus filius.* Tertium*, quod uocat* Tranſitionem*,quum accedit alterum membrum: uel in primitiuo,ſic:*Cato *precatur me,ut ſui miſerear:* Vel *in deriuatiuo ſic:* Cato *precatur me,ut ſui filij miſerear.* Sed *optimum fuerit eius ad literam ſubijcere uerba, eaq́; aliquanto longius repetita(quoniam non in unius tantum quæſtionis uſum repetentur)quæ hæc ſunt:*

Poſſeßiua *uerò modis conſtruuntur tribus:cùm uerba uel à poſſeſſore in poſſeßionem, uel à poſſeſſione in poſſeſſorem,uel extrinſecus transferuntur.* A' *poſſeßore in poſſeßionem,ut,* Doceo *meum filium, doces tuum diſcipulum.docet ille ſuum auditorem.* A' *poſſeßione uerò in poſſeſſorem:ut,* Paret *mihi meus filius, paret tibi tuus cliens,paret illi ſuus ſeruus.* Extrinſecus*:ut, doces tu,uel ille meum filium:doceo ego, uel ille tuum filium: doceo ego,uel tu ſuum,uel illius filium.* Sed *melius hoc per tranſitionem:ut,*Rogat *ille me, ut doceam ſuum filium.*Cum *enim* Suum *ſit relatiuum,exigit, ut prius cognoſcatur perſona poſſeſſoris ſui,ad quam referatur.*Et *ſciendum,quòd omnia poſſeßiua,poſſeſſoris quidem perſonam ſecundum primitiuum ſignificant.* Poſſeßio *uerò ipſa tertiæ eſt perſonæ,ut* Meus*,*Tuus*,* Suus*, quomodo & nomina quibus iunguntur: ut* Meus *pater,* Tuus *filius,excepto uocatiuo,qui ſolus in primæ perſonæ poſſeßiuis inuenitur,quum ſecundæ copulatur perſonæ: ut,* Mi *pater,ò mea* Tullia*,ò noſter* Chremes. On nia *tamen poſſeßiua in genitiuos primitiuorum, non ſolùm*

nomi-

nominibus,ſed etiam uerbis tranſitiuis ſociata, poſſunt reſolui: ut, Amicum meum moneo,pro amicum mei:& Euandrium filium Turnus interfecit, pro Euandri filium:& Daunius filius ab Aenea uictus eſt, pro Dauni filius. Hoc autem intereſt inter poſſeßiuum pronomen,ut Meus, Tuus, Suus,& primitiuum Mei,Tui, Sui, quòd uoce poſſeßiui genus,& Caſus,& numerus ipſius poſſeß.oſtenditur,& ſubſtantiua quidem uerba poſſeßiuis coniuncta ad poſſeſſores referuntur: ut, Tuus ſum filius,& Meus pater es,& Suus eſt illius ſeruus. Et aliquantò poſterius: Nos uerò primitiuis quidem. i.Sui,ſibi,ſe,à ſe uel per reciprocationem: ut, Sui potitur, Sibi indulget:uel per retranſitionem utimur:ut, Horatur me ille,ut ſui potiar, Rogat te ille,ut ſibi indulgeas. Poſſeßiuis uerò quum in ea poßeßiuorum fiat tranſitio: ut, Sui ſerui miſeretur, & ſuo Seruo prodeſt,& Suum ſeruum diligit. Nec aliter tamen poteſt ſupradictum poſſeßiuum tertiæ perſonæ conſtrui cum aliis extrinſecus perſonis, niſi per tranſitionem (quomodo & primitiuum eius) id eſt, niſi prius à poſſeſſore eius proficiatur in aliam uerbi perſonam:& ſic ab illa rurſus ad poſſeßionem tertiæ,ſicut & ad ſe:ut, Rogat me ille,ut ſuus ſeruus miniſtret mihi uel tibi: Precatur me ut ſui patris miſerear. Petit te ut ſuo proſis filio: Obſecrat Cicero Varronem ut ſuum erudiat gnatum. Et notandum quòd quũ à tertia in tertiam fit tranſitio perſonam, in dubium uenit,poßeßio ad quam pertineat earum:ut, Rogat iſte illũ ne ſuo noceat filio,ambiguũ cuius filio,ſuo iſtius,an illius.i.an rogãtis,an eius qui rogatur : quomodo et apud Græcos παρακαλεῖ Πλάτωνα Ἀριστοτέλης τόν ἵνα

ἑαυτοῦ φίλον παιδεύσῃ dubium ſit utrũ Platonis, an Ariſtotelis ſuum. Hæc ille. Non uideo, quid opus fuerit hac diuiſione, quum & alia genera, & aliæ ſpecies eſſe poßint, ut poſterius apparebit, neque hæc ipſa ſatis inter ſe diſtincta ſint. Quæ enim ſpecies hæc erit? Cato cupit me amicum ſibi, uel ſuum: Optat te coli à ſe, & à ſuis. Ait domum tuam ſe auctore extructam, ſiue ſua pecunia: Relinquam Reip. teſtimonium meæ in ſe uoluntatis: Rex eſt domi ſuæ lætus ſua gloria: Sua quemque delectant: Terra per ſe ſtat: & alia plura: ut fortaſſe ſicut expeditiuis, ita ſatius fuerit hæc omnia appellare Reciprocationem: quòd propemodum Priſcianus ipſe confitetur, quum longè pòſt inquit: Non aliter tamen hoc fit niſi prius à tertia perſona uerbum aliquod (ut diximus) proficiſcatur ad aliam extrinſecus perſonam, & ſic ab illa per retranſitionem ad eam reciprocetur aliud uerbum: ut Rogat me ille, ut ad ſe ueniam: Petit te, ut ſibi des: Hortatur milites imperator, ut ſe largo potiantur. Quapropter hoc tanquam generali uocabulo (ſi modò auſim dicere) ſolo uti poſſumus.

Vnde dicta ſit Reciprocatio. CAP. III.

Quod ex eo dictum eſt quòd ſicut reciprocatur ſpiritus, quum recipitur, & unda uicißim alluens litus, & Euripus ad priſtinum ſubinde curſum rediens reciprocus eſt: ita hæc pronomina alterum primitiuum, alterum deriuatiuum ad id unde prodierant, reuocantur. Quod Græci ἰδιοπάθος & ἰδιοπάθειαν uocant. Priſcianusq; interpretatur, Sui paſſum, & Sui paßionem, tum durè, tum minus aptè: quia Sui (ut diximus) tantummodo paßiuè accipitur. Satis autem

tem erat Reciprocum,*&* Reciprocationem *dixiſſe.*

Quomodo ſolœciſcimus admittatur in Sui,& Suus. CAP. IIII.

ET *hac quidem quomodo ſit utendum,ex ſuperioribus liquet. Quonam autem modo aliqui abutantur,* Priſcianus *oſtendit, inquiens:* Tertiæ *uerò perſonæ poſſeßiuum ſine uoce altera ſignificante poſſeſſorem ſuum,non poteſt adiungi alij perſonæ per ſe.* Si *dicam* Seruus *ſuus miniſtrat mihi uel tibi, ſolœciſmum facio.*Propemodum *ipſe præceptor hoc pronomine abuſus eſt.*Ego *dixiſſem* Ipſius,*ut referatur ad poſſeſſiuum potius,quam* Suus,*quod referri uidetur ad uocem alteram,quod ille non ſentit.*De *quo latius poſteà.* Sed *cur de primitiui ſolœciſmo omiſit exempla? quæ res multùm faciebat ad hoc uitium deuitandum:ut,* Ego *dixi ſibi,*Non *eſt ſibi curæ* Reſpublica,Tu *fuiſti ſecum: pro eo quòd eſt,*Ego *dixi ei,*Non *eſt ei curæ* Reſpu.Tu *fuiſti cum eo.*An *quòd temporibus eius in hoc nunquàm, aut uix unquam peccabatur?* Quippe *cùm hac quoque tēpeſtate minus in* Sui *peccetur,quàm in* Suus.Sui *enim datiuo & ablatiuo poſtpoſita præpoſitione* Cum,*prout exemplis docui, & nonnunquam forſitan genitiuo,ut,* Feci *amore ſui,uulgus utitur:ita non utitur accuſatiuo, ablatiuoq́;.*Quis *enim è uulgo ſic loquitur?*Vidi *ſe:*Pergo *ad ſe:* Indigeo *ſe:* Redeo *ad ſe: profectò(quòd ſciam) nullus: ut ſi rectè ratiocinamur,minor ſit eius pars in qua peccatur,ut pote non planè per duos caſus:at uerò in* Suus *per omnes.per nominatiuum,quale fuit* Priſciani *exemplum.& in oppoſito:ut,*Hoc *eſt opus ſuum,per obliquos:ut,*Ego *ſum amicus patris ſui:*Tu *non places fi*

lio ſuo: Legiſti librum ſuum: Pone hoc ad pedes ſuos: *Libris ſuis fruor:* In hortis ſuis cœnauimus: *pro eius, ſiue ipſius, ſiue illius: quæ dici non Latinè, ſi qua ratio eſt, reddi iſta poteſt:* In *primitiuo quidem (quòd quum inter hunc modum loquendi quem reformidant, & illum quo utuntur, nihil interſit) palàm eſt eos (ſemper enim falſitas ſe ipſa conuincit) ſua confeßione peccare, ut nuper quendam literarum* Græcarum *ignarum, quem quòd negaret propter loquendi conſuetudinem dicendum eſſe* Ariſtoteles, *ita ſum percontatus, non'ne* Ariſtotelicus *omnes dicunt?* Quumq; *ille reſpondiſſet, etiam: ergo, inquam, etiam ueſtro teſtimonio dici debet* Ariſtoteles, *non* Ariſtotiles, *ut fieri poßit* Ariſtotelicus. In *deriuatiuo autem quod conſequens eſt, quum hoc ſit eiuſdem naturæ, quod illi tanquam genitori, uel domino, uel duci non licet, id huic uel filio, uel ſeruo, uel militi non licere.*

Prima cauſa, cur Sui, & Suus abutamur pro Eius, uel Ipſius, uel Illius. CAP. V.

VErùm hic quiſpiam, neque hac mea ratione contentus, neque Priſciano *ſatis fidei habens, aget nobiſcum auctoritatibus, opponetq́;* Vergilia*num illud:*

Aeneid.4 *Tum breuiter* Barſen *nutricem affata* Sichæi,
Nanque *ſuam patria antiqua cinis ater habebat,*

Quod *haud dubiè illi ſimile eſt,* Seruus ſuus *miniſtrat mihi: ſiue,* Seruum ſuum *uidi, & cætera quæ protuli paulò antè per omnes caſus exempla.* Vbi *& ſi abeſt ad quod referatur* Suus, *id tamen ſubauditur: nemo enim dicit* Suus, *niſi de eo, cuius habita ſit mentio: ut ſi roganti,* Vbi *eſt* Titus? Reſpondeas, Neſcio, *ſeruus ſuus eſt hic,*

uel

uel ſeruum ſuum uidi. In quo ſi ſolœciſmus eſt, & in uerſu Vergiliano *ſit neceſſe eſt. Sin in hoc non erit, falsò ait* Priſcian. *in illo eſſe. Quid igitur ad hoc dicemus? Si* Vergilium *damnamus, tantum uirum, & poetarum* Latinorum *longè principem, quis ferat? & non eius auctoritatem qualibet ratione potiorem exiſtimet? Sin* Priſcianum, *iam omnis huius rei ars ſubuerteretur, nullamq́; aut ſuperuacuam maximorum auctorum fuiſſe dicamus obſeruationem oportet.* Ego *& ſi uideo* Priſcianum *(ſi modò animaduertit) hoc diſsimulaſſe, tamen ipſe non diſſimulabo, aut iam non diſsimulaui potius: quippe qui ſuperioribus exemplis ſimile eſſe confeſſus ſum. Sed uel uel poeticam licentiam excuſandam reor, uel operis imperfectionem,* Etenim *credere libet* Vergilium, *cùm talem quendam uerſum faceret,*

Nanque *ſuam patria liquerat tellure ſepultam, impeditum prima ſyllaba uerbi longa, mutaſſe formam dicendi, atque ita in ſolœciſmum (ſi dictu fas eſt) incidiſſe.* An *non illud huic ex ſuperiore lib. & ſi non perſimile, tamen non diſsimile, prorſus eſt?*

Viuite *felices, quibus eſt fortuna peracta* Iam *ſua.* Pro Veſtra *poſitum eſt* Sua. *Quòd ſi quis dicat poſitum eſſe pro propria recteq́; hoc dici: ut id rectè diceretur,* Aeneid. 3.
Viuite *felices, quibus eſt fortuna peracta iam propria. hic nihil dicit, cùm ſuum etiam pro proprio acceptum naturam tertiæ perſonæ non mutet, nemoq́; ſic loquatur:* Eſt *mihi, aut eſt tibi ſuus ſcribendi mos: quum tamen dicamus,* Eſt *mihi, aut eſt tibi proprius ſcribendi mos:* Nam *in illo huius eiuſdem poetæ uerſu.* Quiſque *ſuos patimur manes: non refertur id ſuos, ad primam perſonam* Aeneid. 6.

quia ſic reſoluenda eſt oratio: Nos *patimur manes, ſed quiſque noſtrorum ſuos.* Eiuſmodi *paßim reperiuntur exempla:ut, Quum in bibliotheca nos ad ſuum quiſque ſtudium libros euolueremus.*Non *eſt autem huic* Vergi*liano,de quo diſputamus,*Ouidianum *illud ſimile:*Reſpi*ce* Laerten,*ut iam ſua lumina condas:* Vbi *nonnihil rationis eſt,quòd utrunque uerbum eidem ſuppoſito ſeruit.* Hæc *igitur* Vergilij *auctoritas(& ſi qua ſunt eiuſmodi apud alios loca,quorum nonnulla poſterius attingam) prima extitit cauſa(ut iam cauſas enumerare incipiam) uulgaris erroris.*

Epiſt. Penel ad Vlyſ.

Secunda eiuſdem cauſa. CAP. VI.

A*ltera,quòd nonnullis in locis ſiue hominum,ſiue temporum culpa,libri corrupti ſunt: ut apud* Cic. *in* Salluſtium, *Quòd ſi iſtius uita memoriam uicerit, aliam* Patres Conſcripti, *non ex oratione, ſed ex moribus ſuis ſpectare debetis.*Quem *locum(niſi emendetur)non confido me expoſiturum.* At *qui ſe exponere poſſe confidunt, ut in tota ſententia, ſic in uerbo Suis, quid ratio poſcat,non reſpiciunt* Nec *ſolùm communis eſt huiuſmodi menda librorum, ſed etiam priuata in ſuis cuiuſque codicibus.*Nec *aliunde factum eſt,ut que,encleticam quidam præponant (quorum ſunt* Ebrardus *&* Alexander*)niſi quòd* Vergilium *malè legunt:ut in illo uerſu,*Se *ſatis ambobus* Teucriſq; *uenire* Latinis. *pro* Latiniſq;.

Aeneid.7.

Tertia cauſa. CAP. VII.

A*Tque hæ quidem cauſæ citra noſtram forſitan culpam ſunt .*Totidem *autem quæ ſequuntur nobis utique aßginandæ ſunt, nonnihil ex duabus ſupe-*

ſuperioribus alimenti ſumentes. Prior, *quando non præuidemus quò referatur hoc pronomẽ, quadam ambiguitate decepti: ut apud* Vergilium,

En Priamus, *ſunt hic etiam ſua præmia laudi.* Aeneid. 5.

Et *apud Quinti.* Itaque *accedam in pleriſque* Ciceroni, *atque in ijs ero, quæ indubitata ſunt, breuior, in quibuſdam paulum fortaſſe diſſentiam.* Nam *cùm etiam iudicium meum oſtendero, ſuum tamen legentibus relinquã: quaſi id Suum de Cicerone dicatur, non de legentibus.* Et *alibi, dum idem auctor cur Ciceronis exemplum contraxerit, inquit:* Q*uæ quia erant longiora, non ſuis uerbis expoſui. Suis acciperent plerique pro Ciceronis, quum ſit accipiendum eo modo quo illud.* Exponam *altercationem noſtram ſuo ordine, ac ſuis uerbis.* Idem *quoque in primitiuo contigit, ut apud eundem:* Nam & *de filio nihil aliud perdiderat miſera, niſi dies: nec iam timebat, ne ille, quo fruebatur, mori poſſet: planctibus, lacrymiſq́; (penè improbè dixerim) parcius utebatur, nec ſibi permittebat dolor lugere uenientem.* Nam *id Sibi ad dolorem refertur, non ad matrem.* Permulta *ſunt huius generis exempla, in quibus errandi ambiguitas eſt cauſa, ex quadam rei ſimilitudine nobis labantibus: ut quia illud bene dicitur,* Adoleſcens *aßiduè à me increpatur, obiurgatur, caſtigatur, hoc ſuis non placet: uideatur & hoc bene dici,* Adoleſcentem *aßiduè increpo, obiurgo, caſtigo, quod ſuis non placet: quod ipſarum ſtatim iudicio aurium probabile eſt: hoc autem ſecus, & perinde eſt ac ſi dicas,* Me *increpare adoleſcentem aßiduè obiurgare, caſtigare ſuis non placet: niſi quis uelit uerba hæc actiua paßiuè reſolui poſſe, & huius generis locum*

cum illum eſſe Ciceronis: Qui autem annus ei primus ab bonorum perfunctione aditum omnium conſenſu ad ſummam auctoritatem dabat, is eius omnem ſpem, ac omnia uitæ conſilia morte peruertit. Fuit hoc luctuoſum ſuis, acerbum patriæ, graue bonis omnibus. Illud tranſeo, quòd in neminem niſi ſtultum cadat, ut hoc non intelligat, quale eſt apud Quintil. Tu prima docuiſti ſibi non parcere, potius quàm plus flere: ubi ſubauditur, illum, ut ſit, Tu prima docuiſti illum ſibi non parcere, ſeu ſuis.

Quarta cauſa. CAP. VIII.

P*Oſterior (quæ eadem quarta eſt) cauſa, quòd uidemus indifferens eſſe, an quis dicat, Omnes optant, quòd ſibi utile eſt, uel quod ipſis utile eſt. Ille repetit quòd ſuum, ſiue quod ipſius eſt. Quiſque uult, quòd ſibi, uel quod ei, ſiue ipſi expedit, prodeſt, conducit, placet. Idq́; apud ſummos quoſque ſcriptores. Cic. pro Marcel. Multi dubitabant, quid optimum eſſet, multi quid ſibi expediret. Idem pro Lig. Legatus in pace profectus in prouincia pacatiſſima ita ſe geſſit, ut ei pacem eſſe expediret. Idem in Philip. Dicit enim ſi quis eorum, qui prius ſe rogati eſſent, grauiorem ſententiam dixiſſet, in eam ſe iturum. Quint. in Milite Mar. Neque ignorauit,* Decla. 3. *quæ manerent eum pericula. Dixi de is, dicam de Ipſe, addamq́; de Ille. Cicer. pro Rab. Nec enim cuiquam eius conſilium, uehementius, quàm ipſi diſplicet. Et in Offi. III. Vas factus eſt alter, ut ſi ille non reuertiſſet, moriendum eſſet ipſi. Et in Offic. I. Homo qui errranti comiti monſtrat uiam, quaſi de ſuo lumine lumen accendat, facit, ut nihilominus ipſi luceat, cùm illi accenderit. Idem pro Marcello: Eſt uerò fortunatus ille, cuius ex ſalute*

non

non minor penè ad omnes quàm ad illum uentura ſit, læ titia peruenerit. Quint. in Pariete palmato: *Quapropter non petit; ut illum miſerum putetis, niſi & innocens fue rit.* Et in Milite Maria. *Affirmo tibi C. Mari. non ſic nuper repugnaſſet, ſi illum tribunus uoluiſſet occidere.* Adijciam unum de libris eccleſiſticis exemplum, de quibus poſteà locuturus ſum: *Iuſiurandum quod iurauit ad Abraham patrem noſtrum daturum ſe nobis: Vt ſine timore de manu inimicorum noſtrorum liberati, ſeruiamus illi in ſanctitate & iuſtitia coram ipſo.* Aliquando uidere licet, ubi deſideres eum, ibi eſſe Se: & rurſus ubi Se, ibi Eum. Cic pro Lig. *Atque hæc propterea de me di xi ut mihi Tubero, quum de ſe eadem dicerem, ignoſceret.* Et per amphibologiam lib. Offic. I. *Nam negligere quid de ſe quiſque ſentiat, non ſolum arrrogantis eſt, ſed etiam omnino diſſoluti.* Non'ne licebat hic dicere, quid de eo quiſque ſentiat, ut in illo eiuſdem pro L. Sylla? *Quid eſt huic quod eum in hac uita teneat?* E diuerſo alibi: *Hic igitur Titus Ligarius, qui tum nihil aliud egit (neque enim hoc diuinabat) niſi ut tu eum ſtudioſum, & bonum uirum iudicares, nunc à te ſupplex fratris ſalutem petit.* Vbi ego citius dixiſſem Se, quàm in illo eiuſdem ad Attic. *Subquerulas literas miſerat, quòd quædam conſtituta à ſe reſcinderem.* Cùm non minus belle diceretur, Quòd quædam ab eo, ſiue ab ipſo. Hanc eandem differentiam agnoſcas interuentu præpoſitionis, ſed magis in ipſe, quàm in Is. Quintil. V. Inſtit. *Nec libenter exemplum, quod in ſe fortaſſe recidat, facit.* Idem in VI. *Quan quam aliqui reperiuntur: qui ne id quidem, quod in ipſos recidere poſſit, euitent.* Sæpe duo hæc coniuncta repe-

Decla. 1.

Decla. 3.

rias

rias,uel nulla,uel aliqua interueniente præpoſit. & præcipuè inter:ut idem in X. *Quum ſit diuerſa non earum modò inter ſeipſam conditio, ſed in ſingulis etiam partibus cauſæ,ſintq́; alia leniter,alia aſperè, alia concitatè,alia remiſſe,alia docendi,alia mouendi gratia dicenda: quorum omnium diſsimilis, atque diuerſa inter ſe ratio eſt.* Huius *præpoſitionis & illa proprietas eſt, quòd nihil intereſt,an* Se,*an* Ipſo *utaris,quum antecedit uel genitiuus(ut in proximis exemplis,& in hoc* Tull. Nec,*mihi cæterorum,iudicio uidetur ſolùm, ſed etiam ipſorum inter ipſos conceſſu ita tributum fuiſſe)uel datiuus,aut ablatiuus,ut apud eundem* Quint. Circa *quem inexplicabilis & grammaticis inter ipſos, & philoſophis pugna eſt.* Et iterum: N*am in magnis quoque auctoribus incidunt aliqua uitioſa,& à doctis inter ipſos etiã mutuò reprehenſa. Secus quoties antecedit nominatiuus accuſatiuus'ue, ut apud* Cic.Vt *enim pulchritudo corporis apta compoſitione membrorum mouet oculos, & delectat, hoc ipſo quod inter ſe omnes partes quodam lepore conſentiunt.*Et *iterum:*Damonem,*&* Pythiam Pytagoreos *ferunt hoc animo inter ſe fuiſſe.* Vbi *ego non auſim dicere* Inter *ipſas, &* Inter *ipſos.* Nam *illud ab hoc genere diuerſum eſt,quale apud* Quintil.Nemo *igitur dubitauerit,longè eſſe optimum genus* Atticorum,*in quo,ut eſt aliquid inter ipſos commune,(id eſt,iudicium acre terſumq́;) ita ingeniorum plurimæ formæ.* Hactenus *exempla de* Sui,*nunc de* Suus *proferam.*Cicer.Offi. *(unde modò protulit exempla)lib.*I.In *primiſq́; uerſutum, & callidum factum* Solonis,*qui(quò & tutior eius uita eſſet,& plus aliquantò* Reipub. *prodeſſet)furere ſe*

ſimu-

ſimulauit, Et *in eodem:* Illa *tamen præſtare debebit,quæ erunt in ipſius poteſtate.*Rurſus *in* III. *Quid,* Agamemnon*?quũ deuouiſſet* Dianæ,*quòd in ſuo regno pulcherrimum natum eſſet.& in eodem:*Piſcatores *ad ſe conuocauit,& ab eis petiuit, ut ante ſuos hortulos poſtera die piſcarentur.* Inuſitatius *in eodem:*Quid *dominus nauis, eripiet'ne ſuũ?minimè:non plus quàm ſi nauigantem in alto eijcere de naui uelit,quia ſua ſit.* Nec *minus inuſitatè pro* L.Sylla,*ſi modò ſyncera ſcriptura eſt:*Sylla *ſi ſibi ſuus pudor,& dignitas non prodeſſet, nullum auxilium requiſiuit.*Vtrunque *probatur ex altero: illic quidem licuiſſet dicere,* Quo *tutior ſua uita,&* Quæ *erunt in ſua poteſtate:hic autem* Quod *in ipſius regno, &* Ante *ipſius hortulos,&* Quia *eius illa ſit,&* Si *ei ſuus pudor.* Cæterùm *in ijs teſtimonijs duplicia uerba fuere: quid ubi ſunt ſingula?*Nempe *idem fieri uidetur,nec differre utrum dicas,* Cepi *columbam cum pullis ſuis,an cum pullis eius.* Inueni *turturem in nido ſuo,an in nido eius.*Expuli *leonem ex antro eius,an ex antro ſuo.* Necaui *lupam, & catulos ſuos, an catulos eius,ſiue ipſius.*Tuetur *nos* Deus *propter ſuam clementiam, an propter eius,ipſius'ue clementiam.* Ante *domum ſuam me inclamauit, an ante domum eius, ipſius'ue, & ſimilia.* Ego *uerò ita ſentio,quum interuenit copula,non licere uti* Suus: *quia nulla tunc eſt reciprocatio.* Ideoq; *non catulos* Suos *dicendum,ſed* Eius. In *cæteris, ſi ſubſtantiuum pronominis* Sui *reſpicit ad ſuppoſitum,*Suus *utique dicendum:ſin ad appoſitum, ſæpius* Eius *dici,ſiue* Ipſius, *ſiue* Illius. Ad *ſuppoſitum:ut,* Tuetur *propter ſuam clementiam: non, propter eius: quemadmodum dicimus,* Tuetur *nos* Deus

ſua

ſua bonitate,non eius bonitate. *Inclamauit me ante domum ſuam,non ante ipſius quemadmodum dicimus*, *Eiecit me domo ſua, non domo ipſius, ſiue eius*. Ad appoſitum:*ut, Amamus Deum propter bonitatem eius: Allocutus ſum hominem ante domum eius, libentius dixerim,quàm Suum. Item, Cepi columbam cum pullis eius: Inueni turturem in nido eius: Expuli leonem ex antro eius: nec tamen ratio obſtat,quin & Suo dicatur, ac ne auctoritas quidem Ciceronis de Republica libro ſexto: Itaque ego illum de ſuo regno, ille me de noſtra Republica percontatus eſt. Terentius in Adelphis: Suo ſibi hunc gladio iugulo.Niſi ſi quod addatur appoſito adiectiuum, uerbum'ue ad quod fieri reciprocatio debeat: quod genus eſt: Inueni leonem iratum ac ſæuiorem ob amiſſam prædam ſuam: Video columbam triſtem in periculo pullorum ſuorum: Noſti illum minus ſuo quàm ſuorum caſu perterritum: Sentio hominem ambulantem per domum ſuam,non per domum eius.Item, Scio illum dolere fortunam ſuam. Et in primitiuo quoque :ut, Opinor hunc cognoſcere cotemptum ſui. Illud tranſeo, neminem poſſe errare,quum Suus eſt ſubſtantiuum,ut Eius,aut Ipſius,aut Illius utatur:ut,Comperi illum cum ſuis,ſiue inter ſuos:quin etiam uix erratur, quum accipitur pro proprio:ut, De hac re dixi ſuo loco,non Ipſius:& Referam hæc omnia ſuis locis,ac temporibus: non Eorum.*

Cauſa cur Eius,Ipſius,Illius,abutamur, pro Suus. CAP. IX.

ATque ex ijs quidem quæ commemoraui, non modo factũ,eſt ut multi pro Eius,ſiue Ipſius,ſiue Illius,

lius,uterentur Suus:uerùm etiam ut econtrario pro hoc illis abuterentur(de quo ſolœciſmo nullam facit Priſcianus mentionem)qualia ſunt mea proxima exempla: ut, Video columbam triſtem in periculo pullorum eius:uel, Columba luget pullos eius:& quale Donati grammatici(ut grammmaticos potiſsimum ſuæ artis admoneam,ſi modò Donati grammatici libellus eſt de uita Vergilij,in quo alterius quoque generis uitia reprehendas)ait enim loquens de Vergilio: Voluit etiam eius oſſa Neapolim transferri,ubi diu,& ſuauiſsimè uixerat. Ac paulò pòſt. Translata igitur iuſſu Auguſti eius oſſa(prout ſtatuerat)Neapolim,fuere ſepulta uia Puteolana intra lapidē ſecundū,ſuoq́; ſepulcro id diſtichon,quod fecerat,inſcriptū eſt. Et iterū: Item rogauit,quo pacto quis altam,felicemq́; eius fortunā ſeruare poſſet. Superius uerò: Quod quū magiſter ſtabuli Auguſto recitaſſet,duplicari ſibi in mercedem panes iuſsit. Et alibi aliquoties ſibi, uel ſuo pro eius,& eius pro ſuo, uel ſibi. Verùm è Græca quoq; figura nō minimū cauſæ acceſsit huic errori,id quod me pollicitus ſum oſtenſurum. Nam quū pro uno αὐτοῦ, liceat dicere tū Suus,tū Eius,tum Ipſius, tum Illius: non tamen quodlibet ſemp tardus, aut indiligens interpres quando hoc,& quando illud competat,nō diſpicit. Quo uitio in interpretatione quidē eccleſiaſticorū librorū omneis interpretes decepit lingua peregrina. Sed nos indigni reprehenſione,qui maioribus credimus: illi uerò digni,qui maioribus ſuis credere noluerunt. Quo magis ex ijs precipuè uitioſa à me ſunt exēpla proferenda, ut errorē noſtrum,ubi frontē eius agnouerimus,deuitemus,quū tamē ex hoc nec contumelia ulla fiat libris ec-

*cleſiaſticis, Hebræa tantũ, aut Græca lingua loquenti-
bus(neſcio an honor potius habeatur)nec magna eorũ
traductoribus:ſi modo dignitatis horum ratio habenda
eſt,qui uel incerti ſunt,uel ignoti,uel inter ſe diſsidẽtes.
Hoc mihi diſsimulãdũ nõ fuit,uel ob id,ne quis mihi iſto
rũ obijceret auctoritatem.In pſalmis igitur(quos Hiero
nymus certè non tranſtulit)ubi pleraq; huiuſmodi rectè
trãslata ſunt,illud non rectè: À gloria eorum expulſi
ſunt:pro à gloria ſua.Et iterũ:Qui exacuerũt ut gladiũ
linguas eorũ:pro linguas ſuas.Et iterum : Saturati ſunt
filijs, & dimiſerunt reliquias paruulis eorum:pro ſuis.
Et iterũ:Perierunt propter iniquitatẽ eorũ, pro ſuam.
Neq; uerò me latet,in quibuſdã codicibus rectè legi,Sua
Suas,Suis,Suam.ſed ego rẽ,non hominẽ noto. Nec non
ibi:Et abſtulit ſicut oues populum eius:quod melius alibi
legitur Suũ:ſicut ibi quoq;:Sicut locutus eſt per os ſan
ctorũ ſuorũ,qui à ſeculo ſunt prophetarũ eius:alibi me-
lius,Per os ſanctorũ prophetarum ſuorum,qui à ſeculo
ſunt.In his omnibus Græcè eſt genitiuus αὐτοῦ,αὐτῆς,
αὐτῶν ille pluralis,hic ſingularis.Aliquando & ſi Eius,
ſeu Ipſius,ſeu Illius tolerari poteſt, tamẽ Latinius eſt
Suus:ut in eiſdẽ pſalmis,Neq; deſcẽdet cũ eo gloria eius:
pro Sua:tametſi aliqui non legunt eius. Et iterũ: Deſi-
deriũ cordis eius tribuiſti ei,& uolũtate labiorum eius
non fraudaſti eũ:pro Sui,& Suorũ.Et iterũ: Brachium
eorum non ſaluauit eos:pro Suũ.Et iterũ:Benedicite do
mino omnes angeli eius, benedicite domino oẽs uirtutes
eius,benedicite domino omnia opera eius: pro Sui, Suæ,
Sua,quale eſt illud in Apoc.Opera enim illorũ ſequũtur
illos:quod ego citius dixiſsẽ,Opera enim ſua.Huius ta-*

men

men generis non eſt, ſi interuenit uerbũ, ad hũc modũ: Quòd pater non amarit te, ſiue patrẽ non amaſſe te, probat ipſius teſtamentũ: potius quã Suũ: ut eſt apud Quint: lib. I. Quomodo & ipſum & Vergilium quoq; ſcripſiſſe manus eorũ docent. Nam in illo apud Pſal. Omnia à te expectant, ut des illis cibũ in tempore, dante te illis colligent: Illis pro Sibi poſitũ eſt: de ſecundo, Illis, magis loquor, quod Sibi quoq; translatum inuenio. Suo autem pro Eius (quod ſuperioris generis uitiũ eſt) illic: Ad nihilũ deductus eſt in conſpectu ſuo malignus. Et iterũ: Si autẽ dereliquerint filij ſui legẽ meam. quanquam lego in quibuſdam editionibus utrobiq; Eius. Et iterum: Anima autem mea exultabit in domino, & delectabitur ſup ſalutari Suo, nam id Suo, ad dominum refertur, non ad animam: quemadmodũ Græcè αὐτοῦ At ibi neſcias an uarietate gauiſus interpres ſit, an conſilio mutauerit: Quoniam ſecundum altitudinem cœli à terra corroborauit miſericordiã ſuam ſuper timẽtes ſe. Quomodo miſeretur pater filiorũ, miſertus eſt dominus timẽtibus ſe. Et in eodẽ Pſalmo paulò pòſt: Miſericordia domini ab æterno, & uſq; in æternũ ſuper timentes ſe: & iuſtitia illius ſup filios filiorũ, his qui ſeruant teſtamentũ eius. Et, Memores ſunt mandatorum ipſius. Pro his quinq; noſtris, Suam, Se, Eius, Ipſius, Illius, unũ eſt pronomen Græcè αὐτοῦ, αὐτῶν, αὐτῆς. Idem, quod modò dixi, quod nunc aſpiretur necne, non attinet dicere, ut taceã raris in codicibus Pſalmorũ reperiri hanc diligentiam. Nã cæterorũ eccleſiaſticorũ librorũ in nullis adhuc reperi, nec eã (iudicio meo) ſatis exactã. Vter tamẽ ſermo melior, Super timentes ſe, an Super timentes eum, lucis duntaxat

gratia, ſuper timentes eum, uel ipſius interpretis teſtimonio, qui priorē quodāmodo poſteriore correxit: niſi uarietatis gratia id facit. Huius generis ille quoq; locus eſt: Stabunt iuſti in magna conſtantia aduerſus eos, qui ſe anguſtiauerunt, quòd ſi dixiſſet, Aduerſus eos qui ipſos anguſtiauerunt, obſcuritatem deuitaſſet, ut taceam quòd magis ad uerbum etiam tranſtuliſſet.

Quomodo uidetur amphibologia in Sui, & Suus Cap. X.

ENimuero euitatur obſcuritas hæc amphibologiæ per aliquod ferè triū pronominū, Is, Ipſe, Ille, quæ cū alijs duobus Sui, & Suus modò pugnant, modò cōueniūt, ritu Troianorū puerorū: ut eſt apud Vergiliū

Et nunc terga fuga nudant, nunc ſpicula uertunt
Infenſi, facta pariter nunc pace fruuntur.

Mutaui modò Se In Ipſos, mutabo alio exēplo in Eos, ut fecit interpres ſuperius in pſal. ſi tamen mutaſſe dicendus ſit. Cic. in Brut. Is ſoceri inſtituto, quē (quia cooptatus in augurum collegiū nō erat) non admodum diligebat: præſertim cùm ille Q. Scæuolā ſibi minorē natu generū prætuliſſet. Nā id Sibi (ut Quintiliani uerbis utar, qui eum notat) & ad ſocerum referri, & ad Fannium poteſt. At ſi dixiſſet Ei, de Fannio utiq; locutus intelligeretur: aut ſi Ipſi, aut ſi Illi, ſic, Præſertim quum is Q. Scæuolam illi. Et ego quidem deuitare cupio amphibologiā. At Priſc. (cuius hoc erat officij) quum eam notat, non modò id non facit, uerùm etiam in ipſam incidit paulò pòſt, dum ait: Vel quū tranſitū facit in aliquos ſibi coniunctos, ut ille miſeretur eorū, qui ſecū uiuunt, uel ſibi parētiū, uel ſecū degentiū, dat ſibi fauentibus, incuſat ſe cū certātes, & inuidet ſe indigentibus. Nam id Sibi, &

id Se(quũ tam plur. ſit numeri q̃ ſingul.)quò referatur ambiguũ eſt:ſed hæc amphibologia in primitiuo eſt,illa quam ipſe notat,in deriuatiuo,Rogat iſte illum ne ſuo noceat filio. Quaſi uerò nihil ad rem faceret illud de Cicerone & Varrone,aliud ambigui protulit exemplum.

Suus eſt illius ſeruus,& ſimilia male dici. CAP. XI.

IN quo etiam exponendo, quod in illo non feciſſet,errauit,ut ad aliã quæſtionẽ tranſeamus. Errauit enim, inquiens, Ambiguum cuius filio ſuo, iſtius,an illius: cuiuſmodi eſt,quod ſupius dixit: Doceo ego,uel tu ſuũ illius ſeruũ. Et iterũ: Suus eſt illius ſeruus. Et iterũ: Suus illius,iſtius, ipſius hominis. Inq; alia lõgè pòſt materia,niſi ſubſtantiuis uel uocatiuis uerbis adiungatur: ſicut & nomina meus es filius,meus uocatur ſeruus:tuus nominor parens,tuus eſt pater:ſuus illius ſum filius,ſuus illius es filius,ſuus illius eſt filius. Et aliquantò pòſt non ſemel,quæ uerba mox ſubiungam,quorum Priſciani exẽplorum unum eſt:Suus Vergilii uerſus: ſimile illi,utrum Platonis,an Ariſtotelis ſuũ? Quod ſermonis genus(quantum memini)nuſquam inueni:eoq; mallem aliena promipſiſſet exempla is,qui hoc tradit,quàm ſua finxiſſet. Ad hoc probandum ea quoque faciẽt,quæ de coniuncta huic materia diſputabimus.*

Suus neq; diſcretionis,neque abundantiæ cauſa poſſe addi ad Ciceronis uel iſtius filius: ſed potius redundare. CAP. XII.

IAm uerba,quæ modò promiſi me ſubiuncturum, utrique atq; adeo multiplici quæſtioni ſeruient,& idcirco prolixius recitentur, quæ hæc ſunt: Diſcretionis quoque cauſa,uel abundantiæ,ſolet cum genitiuo poſſeſſo*

ris addi nominatiuus poſſeßiui: ut, Suus eſt Homeri mos intelligitur enim nõ alterius: & Suus Ciceronis filius hæres eſt patris conſtitutus: Suus dicitur ad diſcretionẽ illius, qui ſecundũ leges nõ eſt ſuus: id eſt, ſub poteſtate patris legitimi nõ eſt. Quòd autẽ Suus pro uniuſcuiuſq; proprio accipitur, uſus cõfirmat. Verg. Georg. I. Molles ſua thura Sabæi. Terẽt. in Phorm. Quot homines, tot ſententiæ, ſuus cuiq; mos eſt. Sin autẽ in poſſeßionẽ fit à poſſeſſore tranſitio, obliquis poſſeßiui utimur: ut, Cic. miſeretur filij ſui, præbet ſuo filio, aſpicit ſuũ filiũ, potitur ſuo filio. Sin extrinſecus fit trãſitio in poſſeßionẽ tertiæ perſonæ, ſufficit genitiuo uti ipſius poſſeſſoris: ut, Miſereor filij Ciceronis: dono filio Ciceronis: accuſo filiũ Ciceronis. Licet tamen etiã addere poſſeßiui caſus conſequentes, uel diſcretionis cauſa, uel abundantiæ: ut Egeo ingenij ſui Ciceronis, Benedico ingenio ſuo Ciceronis, & ſimilia. Illud quoq; ſciẽdũ, quòd cũ in alijs omnibus poſſeßiuis liceat primitiui genitiuo, pro omni eorum uti caſu, quod oſtẽdimus, in hoc quoque poſſeßiuo pronomine tertiæ perſonæ quomodo in alijs tũc utimur, quum ipſe poſſeſſor aliquid agat in poßeßionẽ ſuã, & cùm in aliã perſonã tranſitũ oſtendatur facere pro ſua poſſeßione: ut, Amat ille ſuũ filiũ, & amat ſui filium. Benedicit ſuo filio & benedicit ſui filio: Petit à me ut proſim ſuo filio, & ut proſim ſui filio, ſi ipſa tamẽ poſſeßio in poſſeſſorẽ faciat tranſitionẽ, non eſt congruũ uti primitiui genitiuo pro poſſeßiuo: quia uim habet cõpoſiti Græci: ut, Ciceroni redit ſui filius: nec, Ciceronẽ laudat ſuus filius, pro ſui filius, & ſimilia, quia nec apud Græcos benedicitur, Κικέρωνα φιλεῖ ὁ ἑαυτοῦ υἱός, niſi more Attico pro ſimplici

plici compoſitũ accipiatur. Et *ſciendum quòd quia primitiuũ cuius tam ſingulare,q̃ plurale eſt,licet in poſſeßiuo & unum & plures poſſeſſores eius intelligere,pro ſignificatione genitiui ad poſſeſſorem pertinẽtis:ut,ſuus illius,& ſuus illorũ,nec mirũ ſi per tranſitionẽ* Romani *utũtur his pronominibus,sui,ſibi,ſe,à ſe,& eius poſſeßiuo, ut oſtendimus:necnon ſi ad coniunctionẽ* sui,*ad alias etiã pſonas aliquid agat,ut,* Ille *uocat me ad ſe,ducit te ſecum,trahit omnia in ſe:uel quum tranſitũ facit in aliquos ſibi cõiunctos:ut,* Ille *miſeritur eorum, qui ſecum uiuunt,uel ſibi parẽtiũ,uel ſecũ degẽtium: dat ſibi fauẽtibus:incuſat ſecum certanteis & inuidet ſe indigentibus.* Et *uidẽtur hæc omnia poſſeßiuorum uim habere, & ſimilia,nec incongruè huiuſmodi conſtructionẽ habuiſſe,cum* Attici *quoq; ſoleant huiuſmodi cõpoſitis uti in conſtructionibus.* Xenophon ἀπομνημονευμάτων *primo:* Ἀλλὰ Σωκράτης ἔφη, ὁ κατήγορος τοὺς πατέρας προπηλακίζειν ἐδίδασκε πείθων συνόντας αὐτῷ σοφωτέρους ποιεῖν τῶν πατέρων. Q*uòd autẽ etiã genitiuo,uel datiuo,qui loco ſit genitiui poſſeßoris, benè additur etiã poſſeßiuũ(ut ſuprà diximus)non ſolùm noſtrorum,ſed etiam antiquorum uſus comprobat.* Ver*gilius in* Bucolicis:

Et me Phœbus amat,Phœbo ſua ſemper apud me
Munera ſunt lauri,& ſuaue rubens hyacinthus. Eclog. 3.

Terent.in Adelph.Suo *ſibi hunc gládio iugulo.* Plato *in* Timæo: Μήτ' ἄρα ἀργύρειον μήτε χρυσίον μήτ' ἄλλο ποιησθὲν κτῆμα αὐτοῦ ἴδιον. Et*(quod mirũ eſt) hoc ipſius* τὸ ἴδιον *etiam primæ,& ſecundæ adiungitur perſonæ apud illos,ut* Iſæus ἐν τῷ πρὸς Εὐκλείδην, οὐκ

αἱ τὰ ἴδια τὰ ἐμαυτοῦ. *pro quo nos dicimus, meum proprium, & tuum proprium*. Dicitur tamen etiam *ſuum proprium illius, ut non putetur abundare ſuum, ſed indubitabilem diſcretionem ſignificare*. Illud *quoq; notandũ, q̃ tertiæ perſonæ poſſeßiuum ad innumerabiles (ut dicimus) refertur perſonas: quippe cũ ad omnia tertiæ perſonæ pronomina, & ad omnia nomina & participia poteſt referri, ut* Suus *illius,* Suus *iſtius, huius, eius,* Suus Vergilij *uerſus, ſua diſcentis diligentia.* Primæ *aũt perſonæ poſſeßiua, & ſecundæ, non egent per ſe prolata adiunctione alicuius genitiui, quũ uim genitiui finiti in ſe habeant: quomodo nec* Suus *eget genitiuo ſui primitiui, quẽ in ſe* Poßidet, *ſed extrinſecus alterius uocis propter multitudinẽ tertiarum perſonarũ*. Præter*rem fuerit hic notare tã multas, atq; adeo inumerabiles tertias perſonas, quum tantũ una ſit, ſed huius perſonæ innumerabiles uoces.* Primum *aliud eſt* Suus *illius filius, &c.* Aliud, Suus *eſt* Homeri, *uel* Homero *mos, &* Suus *cuiq; mos.* Et *apud* Catullũ: *suus cuiq; innatus eſt error:. quoniã hic accipitur* Suus *pro proprius, illic minime.* Deinde *nulla illic reciprocatio, quæ hic eſt: quippe intercedẽte uerbo inter* Suus *& genitiuum datiuũ ue: ſic,* Homeri, *uel* Homero *eſt mos ſuus, ſiue mos ſuus eſt* Homero: Cuiq; *eſt mos ſuus, ſiue mos ſuus eſt cuiq;:* Cuique *eſt innatus ſuus error, ſiue ſuus error eſt innatus cuiq;.* Phœbo *ſunt ſemper lauri ſua munera apud me, ſiue lauri ſua munera ſunt ſemper* Phœbo *apud me.* De *quo genere cõſtruendi, poſterius quid ſentiam apparebit.* Nam *illud exemplum,*

Georg. I. *India mittit ebur, molles ſua thura* Sabæi:

inuti-

inutile exemplum eſt, in quo non accipitur Sua pro propria: ſed quomodo quum dicimus: Mittunt ſuos legatos, ſuos milites, ſuas naues, ſua agmina: quo etiam modo accipitur in Terentiano exemplo: Suo ſibi huc gladio iugulo. quod Sibi, nulla niſi feſtiuitatis cuiuſdam gratia additum eſt, nec ita cohæret cum hoc ablatiuo datiuus ſui primitiui, ut fit in illis genitiuis, Suus illius, Suus Ariſtotelis, Platonis'ue, nullo pacto ſeparabilibus. Nam ſi ſepares, iam alterum genus loquendi erit, de quo non loquitur Priſcianus hoc loco, Suusq́; ſignificabit quod proprius. Separes autem interiecto uerbo, ad hunc modum: Suus eſt illius mos, Sua eſt iſtius natura, Suus eſt Ariſtot. modus, Suum Platonis genus, Suus eſt Vergilij uerſus, Sua eſt diſcentis diligentia, ſua docentis. Et ſine uerbo ſubſtantiuo: Suus tenet dolor patrem, ſuus matrem. nec procul ab hoc abeſt Vergilianum illud: – Feſſosq́; ſopor ſuus occcupat artus. Quapropter non eadem (ut Priſciano placet) ratio dicendi, Suus eſt Homeri uel Homero mos, uſitatiſſimum loquendi genus: & Suus Ciceronis filius hæres eſt patris inſtitutus: quod dici ratio uetat. Nam quòd ait, ad diſcretionem illius, qui ſecundum legem non eſt ſuus, id eſt, ſub poteſtate patris legitimi non eſt, nulla ratio eſt, niſi & doceat ſic locutos eſſe uel legum latores, uel principes, ſenatum'ue, aut populũ, uel prætores, uel Iuriſconſultos: qui etiam definitum reliquerunt, qui ſui dicantur uel hæredes, uel ſerui, nunquàm hoc pronomen cum genitiuis huiuſmodi copulantes. Et (ut rationem quoq; addam) Suus hæres, ad eũ, cuius quis hæres eſt, refertur: ſicut Suus ſeruus, ad eum, cuius quis eſt ſeruus: ut ſi dicam: Nemo poteſt ſuus inſtituere hære

dem ſeruum ſuum: & Sua tutela ad illum refertur cuius tutela eſt, nec aliter dicitur Suus ad diſcretionem alterius, q̃ Meus, Tuus, Alienus. Cùm ergo nihil agat Suus, ſi apponatur ad Ciceronis filius, palam eſt redundare, non aliter, quàm in altero exemplo. Egeo ingenij ſui Ciceronis, Benedico ingenio ſuo Ciceronis, ubi Suum redundare non aliter quàm in altero exemplo diffitetur Priſcian. ſed pro Redundantia dixit, Abundantia. Sanè abundantia interdum aliquid cauſæ habet, redundantia nihil. Nam quò dictionem non dico abſurdam, ſed ocioſam, ac ſimilem mẽbro quod integro corpori (ueluti ſextus in manu digitus) adnaſcitur? quam ipſe quoque qui ait, tacitè reformidat longè poſt, quum de uocatiuis pronominum agit, inquiens: Itaque quamuis ad ipſam rerum naturam rectè uideatur poſſe dici, O ſue filij Euandri: & O ſua uxor Euandri: ut ſi dicam Euandrie fili, & Euandria uxor, quum in hoc duæ tertiæ intelligantur perſonæ, poſſeſſoris & poſſeſſionis, uſus tamen deficit. Cur Priſciane uſus deficit? nempe quia deficit ratio, atque ipſa rerum natura: quoniam ſue & redundat, & reciprocationem (quod ipſius proprium eſt) perdit. At tu uis addi etiam proprium, nec tamen tunc redundare ſiue abundare Suum, ſed indubitabilem ſignificare diſcretionem. Harum rerum (quum ratio tecum non faceret) ſi nulla uſpiam reperiebas exempla, tradere præcepta non debuiſti. Si reperiebas, & illa debebas proferre, quod feciſſes (opinor) ſi reperiſſes.

Suus, non caret uocatiuo. CAP. XIII.

QVòd ſi uſus & uitandæ redundantiæ, & conſeruandæ reciprocationis cauſa reſpuit talem uoca-

uocatiuum, ò ſue fili Euandri, *quid faciet neutra obſtante iſtarum cauſarum? profectò uocatiuum oportet admittat, quum natura(Priſciano quoque teſtante)non refragetur.* At *quo pacto reperiemus nec redundantem, & reciprocum uocatiuum? id uerò iam ſuperius oſtendimus,* Si *enim illic,* Benedicite *domino* Angeli *ſui,id* Angeli *uocatiui eſt caſus, perinde ac ſi diceretur,ò* Angeli *ſui,& quale eſſet,*Defendite,*adiuuante,protegite* Cæſarem *uita periclitantem ò amici ſui,ò milites ſui, ò ciues ſui:quid ni uocatiuum ſuus habere dicendum eſt?* Quòd *ſi nulla huiuſcemodi reperiantur exempla, nec mirum, quia raro ſit opus hoc ſermone:& ratio tam ualida eſt, ut ipſa poßimus eſſe contenti.*

Non tantum per nominatiuum,quale eſt, Videt illum ſuus filius, licere loqui,ſed etiam per alios caſus. CAP. XIIII.

S*Icut in ea quæſtione quæ reliqua eſt ex* Priſciani *uerbis, ſic paulò antè dicentis :* Eſt *tamen aliqua differentia in poſſeßiuo tertiæ perſonæ,cuius nominatiuo tum utimur,quando ad ſuum poſſeſſorem poſſeßio tranſitionem facit,& non ad alium:ut,* Indiget *illius,uel* Ciceronis *ſuus filius:*Præſtat *illi,uel* Ciceroni *filius ſuus:*Videt *illum,uel* ciceronem *ſuus filius:*Bene *meretur de illo , & de* Cicerone *ſuus filius. Similiter paßiua quæ à poſſeſſore ſolo fiunt,nominatiuum poſſeßionis exigunt:ut,* Amatur *ab illo, uel à* Cicer. *ſuus filius.* Nec *non tam nominatiuo,quàm alijs caſibus poſſeßiuis licet uti, quum poſſeßorem oſtendimus extrinſecus facientem tranſitionem ad aliquam aliam perſonam pro ſua poßeßione:ut,* Rogat *me ille,ut ſuus legat apud me*

filius, & ut ſuus doceatur à me filius, & ut ſui miſerear filij, & ut ſuo donem filio, & ut ſuum ſequar filium, & ut ſuo potiar filio. Nam *cur ad nominatiuum coarctat hanc regulam?* An *non hoc per accuſatiuum eiuſdem generis eſt?* Piget *Ciceronis ſuum filium,* Rumor *eſt Cæſari inſidiari familiares ſuos,* Conſtat *ſuum eſſe* Homeri *morem,* Fugere Pompeium *ſua intereſt,* Fratris *iam pigere incipit uxorem ſuam.* Nam *per accuſatiuum* Latinius *dici, quàm per nominatiuum, ſic,* Fratris *iam incipit*
Decla 3, *uxor ſua pigere, alibi docuimus.* Cui *ſimile eſt illud* Quintiliani *in* Milite Mariano, Nec *ſi ſit uitæ cupidiſſimus, pœnitere eum facti ſui poteſt.*

Quædam reliquiæ præceptorum, quando indifferenter, quando differenter utamur his pronominibus. CAP. XV.

HArum porrò duarum Priſciani *regularum, quas nunc ad literam ſubieci, in poſteriore licet pro ſuus uti* Eius, *ſiue ipſius, id eſt, genitiuo: ut,* Rogat *me ille, ut eius legat apud me filius, & ut ipſius doceatur à me filius.* In *priore nõ item, quòd ſuperius quoque ſignificauimus.* Etenim *(ut diuerſa promam claritatis gratia exempla) non auſim dicere,* Pythagoram *uenerabantur diſcipuli eius, ſed ſui: nec,* Quenque *decet ipſius*
Li. 5 epig 10. *defenſio, ſed ſua, ſiue ſui, ut apud* Valerium Martialem:

Et ſua riſerunt ſecula Meonidem.

Nam *id quod in principio negaui ſub ſpeciem tranſitionis cadere, ſua quenque delectant, ſua cuiuſque ſunt ſua cuique reddantur, iam admonuimus non poſſe mutare pronomen, quia tunc ſubſtantiuum eſt, illud autem ancipitis uſus eſt (quod in poſterum conſultò reſeruaui) quo*

ties per ablatiuum loquimur abſolutum:ut, Beatus *ille eſt tot ſe uel eum iuuantibus.* Poteſt *tam ſecurè uiuere tanta ſibi,uel ei accedente hæreditate.* Quo *in genere nonnunquam uſu uenit,ut per* Se,*non per* Eum, *uel ipſum utique loquendum ſit.*

Quemadmodum in coſtruendo reſoluantur.
Sui,Suusq́;,in Is,Ipſe,Ille. CAP. XVI.

ET(*quod mireris*)*ab ipſo* Se *incipiendum,ut apud* Quintilianum Inſtitutionum *primo:* Tradito *ſibi puero,docendi peritus ingenium eius in primis, naturamq́; perſpiciat.* Non *enim dixerim,* Tradito *ei puero,* Sibi *in* Ei *mutato:aut* Eius *& puero permutatis: ſic,* Docendi *peritus in primis ingenium pueri, naturamq́; perſpiciat tradito ſibi eo.Sed magis hoc in* Suus *permittitur,quam in* Is. *ob id quòd ſequi uult illud in conſtructione.* Ideóq́; *reſolui in quodlibet trium(de quibus diſſerimus)pronominum,*Is,Ipſe,Ille, *tanquam affinitatis quodam,aut conſanguinitatis gradu propinquorum:ut apud Senecam:* Sæpe *in magiſtrum ſcelera redierunt ſua:quod ita conſtruendum erit,reſoluendumq́;:ſcelera magiſtri ſæpe redierunt in eum,ſiue in ipſum,ſiue in illum.*Nonnunquam *reſolui non poteſt:non modò quãdo eſt ſubſtantiuum:ut,*Suum *cuique ſoluatur,* Sua *cuiuſque ſunt,niſi longa et perinde dura circuitione utamur.* Quod *cuiuſque eſt,ei ſoluatur:quæ cuiuſque ſunt ipſius ſunt:ſed etiam quando accipitur pro proprius:ut,*Suus *eſt* Homeri *mos.Sunt & ſua dona parenti.*Sunt *hic etiã ſua præmia laudi:niſi hic circuitione utamur: ut,* Mos Homeri *eſt eius:* Dona *parentis ſunt ipſi,* Præmia *laudis ſunt illi:quod mihi non probatur.*Eſt *autem & alte-*

Cap.4.

Verg. Aen.1.

rum

rum per hæc ipſa tria pronomina reſolutionis genus,ut; ſi dicas:Sæpe in magiſtrum ſcelera redierunt ipſius,uel eius,uel illius:quale eſt illud ſuperius ex Quint. & Quomodo & ipſum & Verg. ſcripſiſſe manus eorum docent.Reſoluamus enim:Sæpe ſcelera magiſtri rediere in ipſum:uel in eum,uel in illum:item, Quomodo manus & ipſius & Vergilij docent eos ſcripſiſſe. Sed hoc tranſeo,& cætera,non tam natiua materiæ,quàm adoptiua. Nam gratius facere ſcriptorem exiſtimo qui nonnihil, quàm qui nihil omittit,ne ſaltem plus magnitudini,uoluminis,quàm utilitati legentium ſtuduiſſe uideatur.

PERORATIO OPERIS.

HAEC habui, Ioannes,de pronominum Sui, & Suus reciprocatione, quæ dicerem. Cuius quæſtionis tantùm abeſt ut timeam,nequis tenuitatem,facilitatem'que inſectetur, ut uerear, ne magnitudine potius,ac difficultate deterreatur,& quidem(ſicut initio dixi) Labyrintheæ.Etenim me quoque iuuat ad eius finem,uelut ad exitum Labyrinthi perueniſſe illius Cretenſis(nam cõplures fuiſſe memorantur) quem Vergilius idem alibi narrat,

Aeneid. 5

Parietibus textum cæcis iter,ancipitemq;
Mille uiis habuiſſe dolum,qua ſigna ſequendi
Frangeret,indeprenſus,& irremeabilis error.

Verùm non eſt cur ego iam uerear iſtam legentium(ſi qui modò hunc libellum legent)deſperationem. Nanque omnem, quæ anteà erat,difficultatem,ut illis demerem,

ipſe

ipſe ſuſcepi, uniuerſasq́; ferè ſcrutatus cæcæ domus ambages, de Labyrintho, ut amphiteatrum facerem, elaboraui, quale in media urbe uiſitur, à Veſpeſiano extructum, aut quale Puteolanum, Campanum'ue, aut Veronenſe (nam eiuſdem exempla ſunt plurima) mille uias illud quidem habens, ſed ſine cæcitate, ſine dolo, ſine errore, aut (quo magis è uicino ſimilitudinem ſumam) quale ſummi pontificis palatium, quod proximè Nicolaus Quintus ex confuſo, & Labyrintheos anfractus habente auguſtiſſimum reddidit, non tamen aboletis eorum titulis, qui illud ædificarant, exornarantq́;, ſed reparatis, atque magnificentius reſtitutis, ut non immeritò ueteres ſummi pontifices (ſi quis illis harum rerum ſenſus eſt) huic plus, quantùm ad ædificationem pertinet, quàm ſibijpſis debere fateantur, à quo ædificante plus ornamenti acceperunt. Factum haud dubiè omnium palatiorum magnificentia præclarius. Cui nonnihil noſtrum fortaſſe conferri poterit, qui priſcorum auctorum (quantum in nobis) reſtituimus, reparauimusq́; dignitatem. Sed quid demens ego qui meum cum illius opere coner ulla ratione comparare? caſam cum regia, tophum cum marmore, æs cum auro, literulas cum excellenti uirtute, ac ſingulari ſapientia, præſertim quum opuſculum hoc non auſim edere, niſi prius ab eo comprobatum, optimo literarum cenſore, non ſolùm literarum præſide ac principe? Eſt enim ille, ut ſemper antea doctrinarum omnium cultor, cenſorq́;, ita nunc non modò Romani potificatus, ac Romani imperij, uerùm etiam Romani eloquij moderator & princeps. Quæ tria cuinam poſt homines natos affuiſſe dicemus? id eſt, ad duo priora, hoc tertium ac

ceßi-

ceßiſſe. In primis curã gerendi, ut cùm omnis doctrina, tum uerò lingua Romana (quæ uſitatius Latina dicitur) cunctarum doctrinarum ſeminarium coleretur, & creſceret: res profectò (ſi uerè æſtimemus) maioris laudis, quàm cætera. Siquidem illa ad nos aliorum iudicio, & interdum inuitos, deferuntur, hoc non niſi iudicio noſtro, ſtudioq́; contingit. Illa nonnunquam parum rectè adminiſtrantur, hoc non uideo quemadmodum non rectè queat adminiſtrari. Illa huius operam, atque opem deſiderant: hoc etiam ut illa non adſint, per ſe poteſt eſſe contentum. Itaque ego Nicolaum Quintum, cum propter alia ſummum hominem iudicio, tum uerò propter id, quòd non tantùm cultor eſt ſapientiæ, ſed plurimos etiam cultores efficit, haud iniuria comparandum cenſeo choro Muſarum (ſi quæ unquam Muſæ extiterunt) quæ & ſapere ipſæ omnia, & nobis ad capeſſendam omnẽ ſapientiã auctores eſſe creduntur. Ab hoc igitur Ioannes, cuius tu intimus es (ut ad nos reuertar) oraculum poſces. nũq̃d hic liber tibi dedicatur editione ſit dignus.

FINIS.

INDEX EORVM,

QVAE HOC IN LIBRO SCITV *digna uidebantur: cuius primus numerus librum, alter libri caput indicat.*

A A lib. 3. cap. 66
Ab & abs quibus cum literis iungantur 2.29
Abaculi 6.53
Abactores 6.16
Abdico 5.104
Abſore 1.26
Abhorreo 5.101
Abiegnus 1.4
Abigo 6.16
Abigeatus, Abigeus ibidem
Ablatiuus 2.6
Ablatiui & Genitiui affinitas 3.17
Abſtinentia 4.41
Abus habentia nomina in datiuo & ablatiuo 1.1
Ac 2.58
Accedit, 3.45. *Accedo,* 4.2
Acceptus in conuiuium 5.7
Acceptilatio 5.100
Accerſo 1.23
Acceßio, Acceſſus 4.2
Acinus 4.28
Accipio ignominiã, &c. 3.75
Accipio 6.7
Accipio excuſationem 5.67
Accipio iniuriam 6.3
Accipio conditionem 4.67 & 5.67
Accipio fidem 5.16
Accola 4.54
Accuſator 4.12
Accuſo 6.13
Accuſationis uerba 3.32
Accuſatiuus cum infinitiuo 2.14
Accuſatiuus temporis 3.17
Accuſatiuus pro nominatiuo 3.23
Aceruus 4.49
Acus, Acicula 1.5
Acta, Actiones 4.9
Actio, actus, 4.2 & 32
Actio noxalis 6.35

Rr *Actiui*

Actiui in paſſiuum reſolutio 3.39
Actiui uerbi nitidior uſus 3.49
Actor 4.37. actũ eſt 5.102
Ad, cum uerbis 3.37
Adamo 5.37
Addico, addictus morti 5.28
Adduco in inuidiam 1.21
Adeo 2.44. Adeo hoc, 2.5
Adiectiua in bundus 1.12
Adiectiuũ ubi collocãdum 3.25
Adiicio 3,45.
Aditum munire, aditus 5.26
Ad me ſpectat 3.96
Admoueo manum 5.90
Adoleſcentia lubrica 4.101
Adoro 5.11
Ad ſummã, ad ſummum 6.20
Adſum 5.51. Aduento 5.10
Ad tempus 4.112
Aduerbia quædã in im exeuntia 6.20
Aduerbia quædam comparatiua & ſuperlatiua, ſeruiunt accuſatiuo 2.12
Aduerbiũ diſiunctiuum quid momẽti ex ſitu habeat 3.26
Aduerſor 5.80
Aduerſus, Aduerto 5.90
Adulatio, Adulor 5.66
Adulterium 6.45
Adultus 1.30
Aduocatus 4.12
Ad uotum 5.70
Aedes, cum deriuatis, 3.7. & 6.40
Aedificare 3.7
Aedificium 6.40
Aediles 4.84. & 3.7
Aedilitius 4.84
Aeditui 3.7
Aegreſco 1.22
Aequalitas, Aequabilis 4.102. & 6.26
Aerarium 1.6
Aes alienum conflare 5.94
Aeſtimo 5.20
Aetas præmatura 4.107
Affatim 6.20
Affectatio, Affectio 4.78
Affecto, Affectus ibidem
Affectus ſum 5.35
Afficio te iniuria 3.94
Affinitas genit. & abl. 3.17
Affore 1.26
Africa, Afri 4.85
Age, Agite, Agedum 2.16

Agere 6.51. Age uerò 2.24
Agere delectum 5.60
Ager 4.55. & 6.41
Ager meus & mei 2.1
Ager reſtibilis 6.42
Aggrego 3.45
Ago gratias 5.41
Ago tibi gratum 3.75
Albani, Albenſes 4.85
Aleator, Aleare, Alea ludere, 1.6
Aliquantiſper 2.48
Aliquantò 3.16
Aliquis 3.6. & 3.16
Alius 1.16. & 3.59
Aliter 1.16
Alleuo 5.81
Allocutio præmatura 4.107
Alludere 4.16
Alo, 5.46. Altilis, 1.18
Alter alterum accuſat 3.30
Alter 3.59
Aluearium 1.6
Alumnus 6.1
Amamus nos inuicem, mutuò, & pariter 3.74
Amator 5.37
Amatorium 1.6
Ambitio, Ambitus 4.19
Ambitioſus ibidem
Ambulo 5.79
Amicus, Amica 5.37
Amiculum 1.5
Amo, 5.37. Amor. 4.62
Amorem conciliare 5.53
Amoueo manum 5.90
An, An'ne 2.17
Anacreon poeta 2.11
Andromeda 5.6
Anguilla lubrica 4.101
Animaduerto 3.69
Animoſus 1.21
Anniuerſarius 4.108
Anniculus 1.5
Annona 4.35
Annuatim 6.60
Antè uim habet comparatiui 1.16
Antecedentis à relatiuo diſcordantia uenuſta 3.19
Ante diē uenire, adeſſe 4.80
Antehac, ante illud 2.56
Antiqui. 4.5. Aper, 4.42
Apertum, Apertile 1.8
Apes non apis dicendum 1.5
Apparatus belli 5.64
Apparo ibidem
Appellationis uerba 3.93

Appendo 5.82
Appetitus, Appeto 5.7
Apud te 6.54
Aquatilis 1.8
Aratio 4.2
Arbor, 4.27. Arceo 6.16
Arceſſo, & Accerſo 1.23
Architriclinus 4.34
Arcta mulier 6.39
Area 4.55. & 6.41
Argentarius 4.42. & 44
Argutus 1.30
Armētariū, Armarium 1.6
Armenta, Armentarius 4.42
Armiger 6.1
Arra, Arrabo 6.57
Artificia 4.44
Aruum 4.55. & 6.41
Aſciſco, 5.86. Aſcribo, 3.45
Aſcriptitius 1.11
Aſſectari 5.77
Aſſentor 6.66
Aſſeuero 5.87
Aßiduo, Aßido 5.6
Aſinus, 4.42. Aſylum, 6.19
Aſt, 2.15. Aſter, aſtrū 6.22
Aſſumo, 6.3. Aſſurgo. 5.12
At, Attamē, 2.27. atq; 2. 58
Atramentarium 1.6
At uerò 3.24
Auctio, Auctionari 4.32
Auctus ibidem
Audiens ſum tibi 3.42
Audio te, & tibi 5.29
Audiui à patre, de patre, & ex patre 3.66
Audire habeo 5.98
Auditorium 1.6
Auctor 4.32. & 5.30
Auctoramentum, Auctorare. 4.32
Auctoritas 3.88. & 4.32
Auerſor 5.80
Auerſus, Auerto 5.90
Aue, 6.30. Auis, 4.45
Aula 4.34
Auricula, Auris 1.15
Auſculto 3.42
Auſpicari, Auſpex, Auſpicium 6.1
Aut 2.17
Autem, Autem non 2.24
Auxilium do, & fero 3.65

B

Bacca 2.28
Barba, Barbæ 6.14
Beatitudo, Beatus 4.14
Bellum 4.64

Bene 2.52.& 3.87
Bene cenſeo, Bene precor, Bene mereor 3.87
Bene agi cum aliquo 5.102.
Benedico, Benedicus 1.10
Beneficentia 4.100
Bene habeo, Bene habet 3.74
Beneuolētiā conciliare, 5.53
Bergomēſis, Bergomum 5.85
Biduo, 2.33 Bimus, 1.5
Binoctium 2.33
Binus, Bini codicilli 3.5
Bis centum, Bis mille 3.4
Blandior 5.66
Bombarda 2.34
Bona corporalia, & incorporalia 4.98
Bonitas, Bonum 4.100
Bos, 4.42. Bractea, 4.74
Breuiter 6.20
Bubalus 4.42
Bucca, buccæ 4.52
Bundus finita nomina 1.9
Burdo 4.42

C

Caballus 4.42
Calamarium, Calceariū 1.6
Calculi 6.53
Calumniator, Calumnior 6.49.& 50
Calumnia 6.50
Camelus 4.42
Cāpania 4.85. Campus 4.55
Candeo 6.11
Caper, Capra 4.42
Capeſſo 1.23
Capio ſpem de te 3.81
Capio, Capior oculis 6.3
Capitalis 4.109
Captus 6.3
Cardo, 6.61. Careo, 5.85
Caritas, Charitas 4.42
Carnarium 1.6
Carnoſus, Caro 4.73
Carpo, 6.6. Carptim, 6.20
Cartilago 1.5
Caſtellum, Caſtrum 4.70
Caſtrenſe peculium 6.40
Caſus ſeptimus 2.6
Catellus, Catulus 4.71
Cateruatim 6.20
Catamiti 4.110
Cauillari, Cauillatio 6.49
Caupona 4.44
Cauſa mea, & mei 2.1
Cauſari, 5.67. Cautus, 1.30
Cædo, Cedo 3.45
Cæſim 6.20

Cœlebs, Cœlibatus 4.106
Celebris, Celebritas 4.96
Cœnaculum, Cœnatio 4.22
Cenſor, Cenſorius 1.6. & 4.84
Centum & uigintiquinque annos natus 3.14
Centeni 3.5
Centurio 6.32
Ceraſum 4.28
Cerebroſus 1.21
Cernere eſt 3.83
Certamen 4.64. Certe 2.27
Certum eſt 5.27
Ceruix, Ceruicis duræ 4.36
Ceu 2.36
Cicurare, Cicuris 4.42
Cicur, Cicium ibidem
Cilium 4.52. Cimbri 5.10
Circiter 2.7
Circunſcriptio 6.10
Circunſiſto, circunſto 5.49
Circunſpectus 1.30
Citare 6.2
Citra. 2.49. Citro, 2.57
Ciuis, ciuitas 4.83
Clarus 4.91
Cliens. 4.12. Cliuus, 4.43
Cœpit eum pœnitere 3.46
Cogito 5.20
Collybiſtæ 4.44
Colliberti, Colliberta 4.1
Collis 4.43
Colloco te in ſpem 3.81
Collum 4.36
Comenſes 4.85
Comes, comis 4.38
Comicus, comœdus 4.32
Comitari 5.77
Comitatus 4.38
Commeatus, 3.10. & 4.36
Commendo 3.45
Cōmentariū, cōmentum 4.21
Commigro 5.95
Commilitones 4.83
Committo 3.56
Committo ut 2.38
Commune, comparo 3.45
Cōparatio inæqualium 3.72
Comparatiua aduerbia ſeruiunt accuſatiuo 2.12
Comparatiui & ſuperlatiui differentia 1.13
Comparatiui natura 1.12
Cōparatiu: proprietas 1.19
Comparatiui reſolutio 1.12
Compareo 5.51
Compendium participii 1.32

Comperendinare 2.33
Comperi 5.24
Compertum eſt mihi ibidem
Complacitus 1.30
Complodo 5.9
Complura 4.90
Compos 3.34
Componere ſarcinas 4.49
Compoſita ab ac,q; & 2.5
Cõpoſita ab en,& ecce 2.15
Cõpoſita ab olim et diu 1.36
Compoſita à dudum, nuper & pridem 2.43
Compoſita à leuo 5.81
Cõpoſita à quis,uel qui 3.16
Compoſita à re 5.63
Compoſita quædam à præ, per,uel re 5.31
Compoſitorum ab eſſe & fore differentia 1.26
Con præpoſitio 6.52
Concilio 5.54
Concipio ſpem de illo 3.81
Concio 4.47
Conciuis 4.83
Conclaue 4.34
Concluſio 1.30
Condictio,conditio 4.64
Condiſcipuli 4.83
Conducibile eſt 3.49
Conducit 3.41
Conductitius 1.11
Confero 3.45
Confector,Conficio 6.52
Confido 5.47
Conflare æs alienum 5.94
Cõfluens,2.33 Cõfore,1.26
Congruus lubricus 4.101
Coniecturæ uerba 3.79
Coniuratio,Coniuro 5.21
Coniunctio quid momenti habeat ex collocatione 3.26
Coniunctiui modi præteritum à futuro eiuſdem quomodo differat 4.28
Conniueo 4.51.& 6.7
Conſciſco 5.86
Conſeſſus 4.2
Conſideratus 1.30
Conſolatio,Conſolor 4.77
Conſpicuus 1.30
Conſpiro,Conſpiratio 5.21
Conſtat ratio 5.18
Cõſternari,Cõſternere 5.91
Cõſtitui,Conſtitutũ eſt 5.24
Conſuetudo 5.5
Conſularis,Conſul 4.84
Conſulo te & tibi 5.40

Conſulto, Conſultor, Conſultus ibidem
Contendo, Contentio 6.4
Contentus 1.30. & 6.4
Conterraneus 4.83
Continens 1.33
Continentia 4.41
Cõtinuò cum non & ne 2.30
Contraxi æs alienum 5.94
Contraxi tædium 6.3
Conuenio 3.76
Conuenire habeo 5.98
Conuenit 3.76
Conuentus 4.2
Conuerſatio 5.5
Conuitium 6.52
Coopto 5.60
Copia mea & mea 2.1
Copia, Copiæ, arum 4.65
Cordi eſt 5.22
Corporalis, corporeus 4.98
Corpulentus, Corpus 4.73
Coxa 4.57
Crapulari, Crapula 5.55
Cras Craſtinus 2.33
Crebreſco 1.22
Crepitaculum, Crepitus 4.29
Crimen 4.58. & 5.8
Crudus 4.126
Cubiculum, non à cubili, Cubiliculum 1.5
Cuias, 2.3. Cuius, Cuia, 3.2
Cuiuſq; 2.1
Culcitra, 6.46. Culpa, 4.6
Cũ præpoſitio, 2.6.22. et 39
Cumani 4.85
Cum pace tua 4.18
Cum primum 1.17
Cupido uolucer 4.45
Curo 1.27
Curia, Curioſus 1.21
Curſim, 5.20. Curſus, 6.5
Cuſtodia 4.76

D

Damnandi uerba quibus caſibus conſtruãtur 3.32
Dapes 4.23
Dare facultatem 4.65
Dare operam 4.70
Dare poteſtatem 4.18
Dare ueniam ibidem
De, 3.66. Debello, 5.62
Decedo, 5.95. Decet, 3.41
Declamator 4.81
Declaro 5.38
Decretum eſt mihi 5.24
δήμαρχος 6.32

Decoro

Decoro, Decor 4.15
Decreui, Decretum eſt 2.54
Decuriæ 6.32
Decurio, Decurio municipalis Decurio Roma. ibi.
Decus, Decoro 4.15
Dedecus, Dedecoro ibidem
Dedere noxæ 6.35
Dedititius 1.11
Dediſco, Dedoceo 5.1
Deduco 5.77
Defatigatus, defatigor 4.99
Defectio, Deficere 4.6
Defectus 1.30. & 4.6
Defendo 6.24. defero. 5.44
Defeſſus, 4.99. deficio, 4.6
Defore 1.26
Defungor, Defunctus 5.5 & 4.4
Dehiſco 5.15. deinceps 2.56
Delabor 5.59
Deliberaui 5.24
Deliberatum eſt mihi ibidem
Deligo, delectum agere 5.60
Dementia 3.36
Demereor 5.99
Demigro 5.95
Demum cum compoſitis 6.21
Denique ibidem
Deorſum 2.57
Depectus 6.63
Depeculor 6.40
Depoſitarius depoſitor 1.6
Deprecor 6.24
De repetūdis pecunijs 1.24
Deſcendo 5.36
Deſciſco 5.86
Deſes, deſideo 5.65
Deſideratiua uerba 5.23
Deſinet me tædere 3.46
Deſipio, Deſipiſco 5.3
Deſpicio 5.56
Detulit, 5.44. deturbo 5.89
Deuenio, Deuoluo 5.56
Dicax, Dicacitas 5.10
Dicere oportet 3.20
Dicere, dicta, dictio 5.10
Dico ſententiam 5.48
Dictio 5.10. & 50
Dictio, Dictum 5.10
Die, Dies, Diecula 480
Diem obijt 5.44
Differentia comparatiui à ſuperlatiuo 1.13
Differentia infinitiuorum eſſe et fore, & cōpoſitorū 1.26
Differentia, & numerus officiorum apud Roman. 1.12

Diligo 5.37
Diluculum 4.80
Diminutiua in ulus,a,um 1.5
Dimitto 3.45
Diſcedo,5.95. Diſco,5.1
Diſcordia elegans relatiui cũ antecedente 3.19
Diſcretus, Diſertus 1.30
Diſpicio 5.56
Diſpliceo mihi 5.92
Diſplicentia 5.56
Diſsimulatim 6.20
Diſſoluo 5.94
Diſtributiua 3.5
Diſturbo 5.89
Diſſuadere, 5.30. Diu,2.35
Diuerſa & ſimilis uerborũ ſignificatio,& regimen 3.45
Diuerſorium 4.82
Diurnum ſpatium 4.108
Diutinus, Diuturnus 4.107
Do tibi literas,& ad te 3.36
Do auxilium 3.65
Do optionem 4.67
Do fidem 5.16
Docibilis. Docilis 6.26
Docilimus ibidem
Doleo 3.17
Dolor meus,& mei 2.1
Domeſticatim 6.20
Domi Domus 3.15
Donariũ,1.6. Donec,2.48
Dono tibi,& te 3.43
Donum 6.39
Dormitorium 1.6
Duceni,3.5. Ductilis,1.8
Ducor in ſpem huius negocij 3.81
Dudum,2.34. Dum,2.48
Duntaxat 2.41

E

Eadem perſona tanquã alia 3.64
Eatenus 2.42
E & Ex, E regione 5.19
E re mea, E republica ibid.
Ecce 2.15
Ἐκκλησία Eccleſia 9.47
Eccos, Eccas, Eccum 2.15
Edico, Edictum 5.68
Ediſco 5.1
Effigies, Effingo 5.43
Efflagito 5.58
Eheu,2.11. Eiulo, 5.52
Elabor 5.59
Elephantus, Elephas 4.41
Eleuo,5.81. Eligere, 5.60
Ellũ, Ellam, Ellos,&c. 2.15

Elo-

Elogium 4.66
Emereor, Emerita 5.99
Emeriti ſenes, & boues ibid.
Emigro, 5.45. En, 2.15
Enectus fame, & ſit 6.28
Enimuero 2.24
Eò magis 1.16
Eò, & quò cum comparatiuo. 1.15
Epiſtola 3.6
Epulum, 4.23. Epulæ. ibidem
Eques 6.32
E' renibus 5.19
Ergo, 2.43. Ergo'ne, 2.17
Eripio 5.83
Errabundus 1.9
Eſca 4.53
Eſſe cordi, et in animo 5.22
Eſſe cum caſibus 3.23
Eſſe & fore cum compoſitis. Eſſendi 1.27. (1.26
Eſſe parem 5.74
Eſt maturus rei milit. 4.107
Eſurio 1.24
Et, 2.58. Ε'ταῖρος 4.38
Et geminatum 3.92
Et certè, Et ſanè 2.27
Etiam, 2.50. Etſi, 2.21
Et hoc, & id 2.58
Et hoc non ſine, &c. ibidem
Euentus 1.7
Euidens paſſiuè ſumptũ 1.30
Euoluo librum 6.43
Ex, 1.13. & 3.66
Exanimatus 6.28
Exaudio 5.29
Exauctoro 6.62
Excandeſco 6.12
Excedo 5.95
Excogito 5.2. & 20
Excretus 1.30
Excubiæ 4.69
Excuſo 5.67
Exemplar, Exemplum 6.33
Exemplarium ibidem
Exequor iuſſa 5.68
Ex æquo 5.19
Exhæredo 5.104
Exhibeo negocium 5.88
Exhorreo 5.101
Exigo, 5.24. Eximius. 5.35
Exiſtimo 5.20
Exiſtimatio 3.86
Exiſtit, Exto. 5.53
Exitialis, Exitiabilis 6.28
Exoletus 1.30
Exſomnis 1.20
Ex, & inter cum interrogatione

gatione 1.12
Exoro, 5.29. Expedit 3.49
Expendo 5.82
Expeto, 5.7. Explicit, 3.41
Explodo 5.9
Exploratum eſt mihi, Explo-
raui, Exploratores, 5.24
Expoſtulo 5.58
Exprobro 6.44
Expugno 5.62
Ex ſententia habere 5.70
Ex tẽpore, ex tẽporalis 5.19
Exturbo 5.89
Ex uinculis 5.19
Ex uſu, utilitate ibidem

F

FAbrica 4.44
Faceſſo. 1.23. & 5.88
Facies 4.13. Facile. 1.18
Facio certiorem, iacturam. & c. 3.65
Facio delectum 5.60
Facio gradum 5.25
Facio gratum 5.76
Facio copiam 4.65
Facio poteſtatem ibidem
Facio inuidiam 1.21
Facio paria 5.74
Facio tibi iniuriam 3.94
Facio iter, & uiam 5.71
Facio negocium 5.88
Facio poteſtatem 4.18
Facio ſermonem 5.97
Facio ſtipendia 4.110
Facio ut 2.27
Factio, 4.64. Factor, 4.32
Falſus, 1.30. Fallit me. 3.80
Fama 4.7
Fama mea, & mei 2.1
Famoſus, Famoſa mulier 1.
Faſces, 4.84 (22
Faſtidioſus 1.21
Faſtidiũ meum, & mei 2.1
Fatigatus, 4.99
Fatuus 4.113
Febris annua, & quotidiana 4.108
Felix, felicitas 4.87. & 4.114
Femẽ, Fœmina, Femora 4.57
Femoralia, Fœminalia ibidem
Fex 5.61
Feræ, 4.42. Ferè, 2.49
Fero, fero tibi acceptũ 5.100
Fero conditionem 4.67
Fero auxilium, et opem 3.65
Ferox, Ferus 4.97
Ferre ſentẽtiã, & legẽ 5.48

Ferri

Ferri 6.51
Ferruminatio, Ferrumino, ferrumen 6.58
Feſſus 4.99
Feſta Septimonialia 4.43
Feſtiuus, feſtus 4.92
Fictitius, fictilis 1.8
Ficus, ficulnus 1.4
Fides pro tormentis 1.5
Fides 5.30
Fides non fidis, Fidicula 1.5
Fiens non dicitur 1.22
Filiaſter 1.5. Filius 3.70
Finis, et propoſiti uerba 3.85
Finitionis uerba 3.78
Fingo, 5.43. Fio, 1.22
Fio tibi obuius 3.77
Fiſsilis 1.8
Flagella, Flagellare 6.47
Flagitiū 4.58. Flagito 5.58
Fleo, 5.52. Fluuiatilis, 1.8
Fluxus 1.30
Fœneratitius 1.11
Fœnero, Fœneror 5.25
Fœnus 4.59
Fœtificare, Fœtura 4.71
Fœtuoſus 1.21
Fœtus, fœtura, fœtificare, 4.71
Folia 4.68
Fore, & eſſe cum compoſitis, 1.26
Formidoloſus 1.21
Frāgo nauim & ſimil. 3.75
Fremitus 4.29
Frequens, Frequentia, 4.96
Frondes 4.68
Fruges, 4.25. Fruor, 5.5
Frumenta præmatura 4.107
Frumenti copia 4.75
Frutex frutificari 4.27
Fuga 6.5
Fundus, fundum 6.41
Fundare, fundamentum ibidē.
Fungor 5.5
Fuſtigare 6.47
Futilis 1.8
Futurum coniunctiui, quo diſtet à præterito eiuſdem modi 3.28
Futurum participii 1.33

G

GAlli 5.6
Gaudeo Gaudiū 6.12
Gemma, 6.64. Gemo, 5.42
Gena 4.52
Generatim, Generaliter 6.20
Genitiuorum ſignificatio 2.1
Genitiui

Actiui in paſſiuum reſolutio 3.39
Actiui uerbi nitidior uſus 3.49
Actor 4.37. actũ eſt 5.102
Ad, cum uerbis 3.37
Adamo 5.37
Addico, addictus morti 5.28
Adduco in inuidiam 1.21
Adeo 2.44. Adeo hoc, 2.5
Adiectiua in bundus 1.12
Adiectiuũ ubi collocãdum 3. (25
Adiicio 3,45.
Aditum munire, aditus 5.26
Ad me ſpectat 3.96
Admoueo manum 5.90
Adoleſcentia lubrica 4.101
Adoro 5.11
Ad ſummã, ad ſummum 6.20
Adſum 5.51. Aduento 5.10
Ad tempus 4.112
Aduerbia quædã in im exeuntia 6.20
Aduerbia quædam comparatiua & ſuperlatiua, ſeruiunt accuſatiuo 2.12
Aduerbiũ diſiunctiuum quid momẽti ex ſitu habeat 3.26
Aduerſor 5.80
Aduerſus, Aduerto 5.90
Adulatio, Adulor 5.66
Adulterium 6.45
Adultus 1.30
Aduocatus 4.12
Ad uotum 5.70
Aedes, cum deriuatis, 3.7. & 6.40
Aedificare 3.7
Aedificium 6.40
Aediles 4.84. & 3.7
Aedilitius 4.84
Aeditui 3.7
Aegreſco 1.22
Aequalitas, Aequabilis 4.102. & 6.26
Aerarium 1.6
Aes alienum conflare 5.94
Aeſtimo 5.20
Aetas præmatura 4.107
Affatim 6.20
Affectatio, Affectio 4.78
Affecto, Affectus ibidem
Affectus ſum 5.35
Afficio te iniuria 3.94
Affinitas genit. & abl. 3.17
Affore 1.26
Africa, Afri 4.85
Age, Agite, Agedum 2.16

Agere 6.51. Age uerò 2.24
Agere delectum 5.60
Ager 4.55. & 6.41
Ager meus & mei 2.1
Ager reſtibilis 6.42
Aggrego 3.45
Ago gratias 5.41
Ago tibi gratum 3.75
Albani, Albenſes 4.85
Aleator, Aleare, Alea ludere, 1.6
Aliquantiſper 2.48
Aliquantò 3.16
Aliquis 3.6. & 3.16
Alius 1.16. & 3.59
Aliter 1.16
Alleuo 5.81
Allocutio præmatura 4.107
Alludere 4.16
Alo, 5.46. Altilis, 1.18
Alter alterum accuſat 3.30
Alter 3.59
Aluearium 1.6
Alumnus 6.1
Amamus nos inuicem, mutuò, & pariter 3.74
Amator 5.37
Amatorium 1.6
Ambitio, Ambitus 4.19
Ambitioſus ibidem
Ambulo 5.79
Amicus, Amica 5.37
Amiculum 1.5
Amo, 5.37. Amor. 4.62
Amorem conciliare 5.53
Amoueo manum 5.90
An, An'ne 2.17
Anacreon poeta 2.11
Andromeda 5.6
Anguilla lubrica 4.101
Animaduerto 3.69
Animoſus 1.21
Anniuerſarius 4.108
Anniculus 1.5
Annona 4.35
Annuatim 6.60
Antè uim habet comparatiui 1.16
Antecedentis à relatiuo diſcordantia uenuſta 3.19
Ante diē uenire, adeſſe 4.80
Antehac, ante illud 2.56
Antiqui. 4.5. Aper, 4.42
Apertum, Apertile 1.8
Apes non apis dicendum 1.5
Apparatus belli 5.64
Apparo ibidem
Appellationis uerba 3.93

Appendo 5.82
Appetitus, Appeto 5.7
Apud te 6.54
Aquatilis 1.8
Aratio 4.2
Arbor, 4.27. Arceo 6.16
Arceſſo, & Accerſo 1.23
Architriclinus 4.34
Arcta mulier 6.39
Area 4.55. & 6.41
Argentarius 4.42. & 44
Argutus 1.30
Armētariū, Armarium 1.6
Armenta, Armentarius 4.42
Armiger 6.1
Arra, Arrabo 6.57
Artificia 4.44
Aruum 4.55. & 6.41
Aſciſco, 5.86. Aſcribo, 3.45
Aſcriptitius 1.11
Aſſectari 5.77
Aſſentor 6.66
Aſſeuero 5.87
Aßiduo, Aßido 5.6
Aſinus, 4.42. Aſylum, 6.19
Aſt. 2.15. Aſter, aſtrū 6.22
Aſſumo, 6.3. Aſſurgo. 5.12
At, Attamē, 2.27. atq; 2.58
Atramentarium 1.6
At uerò 3.24
Auctio, Auctionari 4.32
Auctus ibidem
Audiens ſum tibi 3.42
Audio te, & tibi 5.29
Audiui à patre, de patre, & ex patre 3.66
Audire habeo 5.98
Auditorium 1.6
Auctor 4.32. & 5.30
Auctoramentum, Auctorare. 4.32
Auctoritas 3.88. & 4.32
Auerſor 5.80
Auerſus, Auerto 5.90
Aue, 6.30. Auis, 4.45
Aula 4.34
Auricula, Auris 1.15
Auſculto 3.42
Auſpicari, Auſpex, Auſpicium 6.1
Aut 2.17
Autem, Autem non 2.24
Auxilium do, & fero 3.65

B

Bacca 2.28
Barba, Barbæ 6.14
Beatitudo, Beatus 4.14
Bellum 4.64

Bene 2.52.& 3.87
Bene cenſeo, Bene precor, Bene mereor 3.87
Bene agi cum aliquo 5.102.
Benedico, Benedicus 1.10
Beneficentia 4.100
Bene habeo, Bene habet 3.74
Beneuolētiā conciliare, 5.53
Bergomēſis, Bergomum 5.85
Biduo, 2.33 Bimus, 1.5
Binoctium 2.33
Binus, Bini codicilli 3.5
Bis centum, Bis mille 3.4
Blandior 5.66
Bombarda 2.34
Bona corporalia, & incorporalia 4.98
Bonitas, Bonum 4.100
Bos, 4.42. Bractea, 4.74
Breuiter 6.20
Bubalus 4.42
Bucca, buccæ 4.52
Bundus finita nomina 1.9
Burdo 4.42

C

Caballus 4.42
Calamarium, Calcearium 1.6
Calculi 6.53
Calumniator, Calumnior 6.49.& 50
Calumnia 6.50
Camelus 4.42
Cāpania 4.85. Campus 4.55
Candeo 6.12
Caper, Capra 4.42
Capeſſo 1.23
Capio ſpem de te 3.82
Capio, Capior oculis 6.3
Capitalis 4.109
Captus 6.3
Cardo, 6.61. Careo, 5.85
Caritas, Charitas 4.42
Carnarium 1.6
Carnoſus, Caro 4.73
Carpo, 6.6. Carptim, 6.20
Cartilago 1.5
Caſtellum, Caſtrum 4.20
Caſtrenſe peculium 6.40
Caſus ſeptimus 2.6
Catellus, Catulus 4.71
Cateruatim 6.20
Catamiti 4.110
Cauillari, Cauillatio 6.49
Caupona 4.44
Cauſa mea, & mei 2.1
Cauſari, 5.67. Cautus, 1.30
Cædo, Cedo 3.45
Cæſim 6.20

Cœlebs, Cœlibatus 4.106
Celebris, Celebritas 4.96
Cœnaculum, Cœnatio 4.22
Cenſor, Cenſorius 1.6. & 4.84
Centum & uigintiquinque annos natus 3.14
Centeni 3.5
Centurio 6.32
Ceraſum 4.28
Cerebroſus 1.21
Cernere eſt 3.83
Certamen 4.64. Certe 2.27
Certum eſt 5.27
Ceruix, Ceruicis duræ 4.36
Ceu 2.36
Cicurare, Cicuris 4.42
Cicur, Cicum ibidem
Cilium 4.52. Cimbri 5.10
Circiter 2.7
Circunſcriptio 6.10
Circunſiſto, circunſto 5.49
Circunſpectus 1.30
Citare 6.2
Citra. 2.49. Citro, 2.57
Ciuis, ciuitas 4.83
Clarus 4.91
Cliens. 4.12. Cliuus, 4.43
Cœpit eum pœnitere 3.46
Cogito 5.20
Collybiſtæ 4.44
Colliberti, Collibertæ 4.1
Collis 4.43
Colloco te in ſpem 3.81
Collum 4.36
Comenſes 4.85
Comes, comis 4.38
Comicus, comœdus 4.32
Comitari 5.77
Comitatus 4.38
Commeatus, 3.10. & 4.36
Commendo 3.45
Cõmentariũ, cõmentum 4.21
Commigro 5.95
Commilitones 4.83
Committo 3.56
Committo ut 2.38
Commune, comparo 3.45
Cõparatio inæqualium 3.72
Comparatiua aduerbia ſeruiunt accuſatiuo 2.12
Comparatiui & ſuperlatiui differentia 1.13
Comparatiui natura 1.12
Cõparatiu proprietas 1.19
Comparatiui reſolutio 1.12
Compareo 5.51
Compendium participii 1.32

Com-

Comperendinare 2.33
Comperi 5.24
Compertum eſt mihi ibidem
Complacitus 1.30
Complodo 5.9
Complura 4.90
Compos 3.34
Componere ſarcinas 4.49
*Compoſita ab ac,q; & 2.5
Cōpoſita ab en,& ecce 2.15
Cōpoſita ab olim et diu 1.36
Compoſita à dudum, nuper & pridem 2.43
Compoſita à leuo 5.81
Cōpoſita à quis,uel qui 3.16
Compoſita à re 5.63
Compoſita quædam à præ, per,uel re 5.31
Compoſitorum ab eſſe & fore differentia 1.26
Con præpoſitio 6.52
Concilio 5.54
Concipio ſpem de illo 3.81
Concio 4.47
Conciuis 4.83
Conclaue 4.34
Concluſio 1.30
Condictio,conditio 4.64
Condiſcipuli 4.83
Conducibile eſt 3.49
Conducit 3.41
Conductitius 1.11
Confero 3.45
Confector,Conficio 6.52
Confido 5.47
Conflare æs alienum 5.94
*Cōfluens,*2.33 *Cōfore,*1.26
Congruus lubricus 4.101
Coniecturæ uerba 3.79
Coniuratio,Coniuro 5.21
Coniunctio quid momenti habeat ex collocatione 3.26
Coniunctiui modi præteritum à futuro eiuſdem quomodo differat 4.28
Conniueo 4.51.& 6.7
Conſciſco 5.86
Conſeſſus 4.2
Conſideratus 1.30
Conſolatio,Conſolor 4.77
Conſpicuus 1.30
Conſpiro,Conſpiratio 5.21
Conſtat ratio 5.18
Cōſternari,Cōſternere 5.91
Cōſtitui,Conſtitutū eſt 5.24
Conſuetudo 5.5
Conſularis,Conſul 4.84
Conſulo te & tibi 5.40

Conſulto,Conſultor, Conſultus ibidem
Contendo,Contentio 6.4
Contentus 1.30.& 6.4
Conterraneus 4.83
Continens 1.33
Continentia 4.41
Cõtinuò cum non & ne 2.30
Contraxi æs alienum 5.94
Contraxi tædium 6.3
Conuenio 3.76
Conuenire habeo 5.98
Conuenit 3.76
Conuentus 4.2
Conuerſatio 5.5
Conuitium 6.52
Coopto 5.60
Copia mea & mea 2.1
Copia,Copiæ,arum 4.65
Cordi eſt 5.22
Corporalis,corporeus 4.98
Corpulentus,Corpus 4.73
Coxa 4.57
Crapulari,Crapula 5.55
Cras Craſtinus 2.33
Crebreſco 1.22
Crepitaculum,Crepitus 4.29
Crimen 4.58.& 5.8
Crudus 4.116
Cubiculum,non à cubili, Cubiliculum 1.5
Cuias, 2.3. *Cuius,Cuia*, 3.2
Cuiuſq; 2.1
Culcitra,6.46. *Culpa*, 4.6
Cũ præpoſitio, 2.6.22.et 39
Cumani 4.85
Cum pace tua 4.18
Cum primum 1.17
Cupido uolucer 4.45
Curo 1.27
Curia,Curioſus 1.21
Curſim, 5.20. *Curſus*, 6.5
Cuſtodia 4.76

D

DAmnandi uerba quibus caſibus conſtruãtur 3.32
Dapes 4.23
Dare *facultatem* 4.65
Dare operam 4.70
Dare poteſtatem 4.18
Dare ueniam ibidem
De,3.66. Debello, 5.62
Decedo,5.95. Decet,3.41
Declamator 4.81
Declaro 5.38
Decretum eſt mihi 5.24
δέκαρχος 6.32

Decoro, Decor 4.15
Decreui, Decretum eſt 2.54
Decuriæ 6.32
Decurio, Decurio municipalis Decurio Roma. ibi.
Decus, Decoro 4.15
Dedecus, Dedecoro ibidem
Dedere noxæ 6.35
Dedititius 1.11
Dediſco, Dedoceo 5.1
Deduco 5.77
Defatigatus, defatigor 4.99
Defectio, Deficere 4.6
Defectus 1.30. & 4.6
Defendo 6.24. defero. 5.44
Defeſſus, 4.99. deficio, 4.6
Defore 1.26
Defungor, Defunctus 5.5 & 4.4
Dehiſco 5.15. deinceps 2.56
Delabor 5.59
Deliberaui 5.24
Deliberatum eſt mihi ibidem
Deligo, delectum agere 5.60
Dementia 3.36
Demereor 5.99
Demigro 5.95
Demum cum compoſitis 6.21
Denique ibidem
Deorſum 2.57
Depectus 6.63
Depeculor 6.40
Depoſitarius depoſitor 1.6
Deprecor 6.24
De repetũdis pecunijs 1.24
Deſcendo 5.36
Deſciſco 5.86
Deſes, deſideo 5.65
Deſideratiua uerba 5.23
Deſinet me tædere 3.46
Deſipio, Deſipiſco 5.3
Deſpicio 5.56
Detulit, 5.44. deturbo 5.89
Deuenio, Deuoluo 5.56
Dicax, Dicacitas 5.10
Dicere oportet 3.20
Dicere, dicta, dictio 5.10
Dico ſententiam 5.48
Dictio 5.10. & 50
Dictio, Dictum 5.10
Die, Dies, Diecula 480
Diem obijt 5.44
Differentia comparatiui à ſuperlatiuo 1.13
Differentia infinitiuorum eſſe et fore, & cõpoſitorũ 1.26
Differentia, & numerus officiorum apud Roman. 1.12

Diligo 5.37
Diluculum 4.80
Diminutiua in ulus,a,um 1.5
Dimitto 3.45
Diſcedo, 5.95. Diſco, 5.1
Diſcordia elegans relatiui cũ antecedente 3.19
Diſcretus, Diſertus 1.30
Diſpicio 5.56
Diſpliceo mihi 5.92
Diſplicentia 5.56
Diſsimulatim 6.20
Diſſoluo 5.94
Diſtributiua 3.5
Diſturbo 5.89
Diſſuadere, 5.30. Diu, 2.35
Diuerſa & ſimilis uerborũ ſignificatio, & regimen 3.45
Diuerſorium 4.82
Diurnum ſpatium 4.108
Diutinus, Diuturnus 4.107
Do tibi literas, & ad te 3.36
Do auxilium 3.65
Do optionem 4.67
Do fidem 5.16
Docibilis. Docilis 6.26
Docilimus ibidem
Doleo 3.17
Dolor meus, & mei 2.1
Domeſticatim 6.20
Domi Domus 3.15
Donariũ, 1.6. Donec, 2.48
Dono tibi, & te 3.43
Donum 6.39
Dormitorium 1.6
Duceni, 3.5. Ductilis, 1.8
Ducor in ſpem huius negocij 3.81
Dudum, 2.34. Dum, 2.48
Duntaxat 2.41

E

Eadem perſona tanquã alia 3.64
Eatenus 2.42
E & Ex, E regione 5.19
E re mea, E republica ibid.
Ecce 2.15
Ἐκκλησία Eccleſia 9.47
Eccos, Eccas, Eccum 2.15
Edico, Edictum 5.68
Ediſco 5.1
Effigies, Effingo 5.43
Efflagito 5.58
Eheu, 2.11. Eiulo, 5.52
Elabor 5.59
Elephantus, Elephas 4.4
Eleuo, 5.81. Eligere, 5.60
Ellũ, Ellam, Ellos, &c. 2.15

Elo-

Elogium 4.66
Emereor, Emerita 5.99
Emeriti ſenes, & boues ibid.
Emigro, 5.45. En, 2.15
Enectus fame, & ſit 6.28
Enimuero 2.24
Eò magis 1.16
Eò, & quò cum comparatiuo. 1.15
Epiſtola 3.6
Epulum, 4.23. Epulæ. ibidem
Eques 6.32
E renibus 5.19
Ergo, 2.43. Ergo'ne, 2.17
Eripio 5.83
Errabundus 1.9
Eſca 4.53
Eſſe cordi, et in animo 5.22
Eſſe cum caſibus 3.23
Eſſe & fore cum compoſitis. (1.26
Eſſendi 1.27.
Eſſe parem 5.74
Eſt maturus rei milit. 4.107
Eſurio 1.24
Et, 2.58. E'ταῖρος 4.38
Et geminatum 3.92
Et certè, Et ſanè 2.27
Etiam, 2.50. Etſi, 2.21
Et hoc, & id 2.58
Et hoc non ſine, &c. ibidem
Euentus 1.7
Euidens paßiuè ſumptũ 1.30
Euoluo librum 6.43
Ex, 1.13. & 3.66
Exanimatus 6.28
Exaudio 5.29
Exauctoro 6.62
Excandeſco 6.11
Excedo 5.95
Excogito 5.2. & 20
Excretus 1.30
Excubiæ 4.69
Excuſo 5.67
Exemplar, Exemplum 6.33
Exemplarium ibidem
Exequor iuſſa 5.68
Ex æquo 5.19
Exhæredo 5.104
Exhibeo negocium 5.88
Exhorreo 5.101
Exigo, 5.24. Eximius. 5.35
Exiſtimo 5.26
Exiſtimatio 3.86
Exiſtit, Exto. 5.53
Exitialis, Exitiabilis 6.28
Exoletus 1.30
Exſomnis 1.20
Ex, & inter cum interrogatione

gatione 1.12
Exoro, 5.29. Expedit 3.49
Expendo 5.82
Expeto, 5.7. Explicit, 3.41
Explodo 5.9
Exploratum eſt mihi, Exploraui, Exploratores, 5.24
Expoſtulo 5.58
Exprobro 6.44
Expugno 5.62
Ex ſententia habere 5.70
Ex tẽpore, ex tẽporalis 5.19
Exturbo 5.89
Ex uinculis 5.19
Ex uſu, utilitate ibidem

F

Fabrica 4.44
Faceſſo. 1.23. & 5.88
Facies 4.13. Facile. 1.18
Facio certiorem, iacturam. &c. 3.65
Facio delectum 5.60
Facio gradum 5.25
Facio gratum 5.76
Facio copiam 4.65
Facio poteſtatem ibidem
Facio inuidiam 1.21
Facio paria 5.74
Facio tibi iniuriam 3.94
Facio iter, & uiam 5.71
Facio negocium 5.88
Facio poteſtatem 4.18
Facio ſermonem 5.97
Facio ſtipendia 4.110
Facio ut 2.27
Factio, 4.64. Factor, 4.32
Falſus, 1.30. Fallit me. 3.80
Fama 4.7
Fama mea, & mei 2.1
Famoſus, Famoſa mulier 1.
Faſces, 4.84 & 21
Faſtidioſus 1.21
Faſtidiũ meum, & mei 2.1
Fatigatus, 4.99
Fatuus 4.113
Febris annua, & quotidiana 4.108
Felix, felicitas 4.87. & 4.114
Femẽ, Fœmina, Femora 4.57
Femoralia, Fœminalia ibidem
Fex 5.61
Feræ, 4.42. Ferè, 2.49
Fero, fero tibi acceptũ 5.100
Fero conditionem 4.67
Fero auxilium, et opem 3.65
Ferox, Ferus 4.97
Ferre ſentẽtiã, & legẽ 5.48

Ferri

Ferri 6.51
Ferruminatio,Ferrumino,ferrumen 6.58
Feſſus 4.99
Feſta Septimonialia 4.43
Feſtiuus,feſtus 4.92
Fictitius,fictilis 1.8
Ficus,ficulnus 1.4
Fides pro tormentis 1.5
Fides 5.30
Fides non fidis,Fidicula 1.5
Fiens non dicitur 1.22
Filiaſter 1.5. Filius 3.70
Finis,et propoſiti uerba 3.85
Finitionis uerba 3.78
Fingo,5.43. Fio, 1.22
Fio tibi obuius 3.77
Fiſſilis 1.8
Flagella,Flagellare 6.47
Flagitiũ 4.58.Flagito 5.58
Fleo,5.52. Fluuiatilis, 1.8
Fluxus 1.30
Fœneratitius 1.11
Fœnero,Fœneror 5.25
Fœnus 4.59
Fœtificare,Fœtura 4.71
Fœtuoſus 1.21
Fœtus, fœtura, fœtificare, 4.71
Folia 4.68
Fore, & eſſe cum compoſitis, 1.26
Formidoloſus 1.21
Frãgo nauim & ſimll. 3.75
Fremitus 4.29
Frequens,Frequentia, 4.96
Frondes 4.68
Fruges,4.25. Fruor, 5.5
Frumenta præmatura 4.107
Frumenti copia 4.75
Frutex frutificari 4.27
Fuga 6.5
Fundus, fundum 6.41
Fundare, fundamentum ibidẽ.
Fungor 5.5
Fuſtigare 6.47
Futilis 1.8
Futurum coniunctiui, quo diſtet à præterito eiuſdem modi 3.28
Futurum participii 1.33

G

Galli 5.6
Gaudeo Gaudiũ 6.12
Gemma,6.64. Gemo, 5.42
Gena 4.52
Generatim,Generaltter 6.20
Genitiuorum ſignificatio 2.1

Genitiui & ablatiui affinitas 3.17
Genitor,Genitrix 3.70
Genuinus dens 4.52
Genuino rodere ibidem
Gerundiorum ſignificatio & uſus, 1.25.& 27
Germiculum 1.5
Geſta 4.9. *Geſtus,geſtio* 4.2
Glans 4.28
Gladiatorium munus 4.16
Glorioſus 1.41
Gradum facio & iacio 5.26
Grammatici audaces & ſuperciliosi 2.1
Gratiam ago, refero, habeo, & reddo 5.41
Gratiam ineo non dici 5.51
Gratificor 5.76
Grator,Gratulor. 5.42
Gratum facio 5.76
Gratus 4.89
Grauis,Grauidus 6.80
Gregatim 6.20. *greges* 4.42
Gremium 4.37
Gyrus 6.38

H

HAbeo ad uotum 5.70
Habeo à patre mandatum 1.25
Habeo cum gerundiis 1.26
Habeo copias omnium rerum 4.65
Habeo audire 5.98
Habeo conuenire ibidem
Habeo delectum 5.60
Habeo fidem 5.60
Habeo gratiam 5.41
Habeo in animo 1.25
Habeo iter 5.71
Habeo orationem 5.97
Habeo rationem 5.18
Habeo polliceri 5.98
Habeo ſermonem 5.97
Habeo te excuſatum 5.67
Habeo te loco patris, & ſimilia 3.88
Haud auſpicato 6.1
Hei, 2.11. *Hem,* 2.15
Heri,Heſternus 2.33
Herba 4.27
Heſterno die 4.82
Heu, 2.11. *Hic,* 2.5
Hic mihi gloriatur,etc. 3.52
Hic non eſt cum illo comparandus 3.72
Hinnulus 4.42 & 71
Hio,Hiſco 5.15

Hiſtrio

Hiſtrio 4.31
Hoc nomine 2.49
Hoc magis 1.16
Holitor 1.6.*holus* 1.6.*et* 3.9
Homo celebris 4.96
Homo capitalis 4.109
Homo manſuetæ & bonæ conditionis 4.67
Homo maturus, & præmaturus militiæ 4.107
Hortus 1.6.& 3.9
Hoſpes, Hoſpitum 4.82
Hoſpitales ibidem
Huc 2.57
Huc ades, pro adſis 5.51
Hypotheca 6.57

I

Iacere fundamenta 6.41
Iacere gradum 5.25
Iaculari, Iaculum 6.5
Iam, iamiam 2.47
Iandiu, Iandudum 2.35
Iamuero 2.24.& 47
Iamolim 2.35.*Iãpridẽ* 1.34
Iam ueniet, & iam præſens erit 5.51
Ianua 4.8
Icus finita nomina 1.10
Idem, 2.5.& 6.20
Identidem 2.50
Id ætatis 3.17. *Idq;* 2.58
Id quod, cum alio antecedente, 3.62
Igitur 2.43
Ignominioſa miſsio 6.62
Ignorans, Ignoranter 4.94
Ignotus 1.30
Ilis terminata nomina 1.8
Illaboratum 5.59
Ille, 2.4. *Illuc,* 2.57
Imago mea & mei 2.1
Immigro 5.95
Immunitas 6.39
Impendens, Impendeo 5.42
Impendo 3.45.& 5.82
Imperioſus 1.21
Impero 5.48
Imperatiuo deeſt prima perſona 3.28
Imperſonalium quorundam regimen nouum 3.46
Impertio 5.33
Impertior paßiuum & deponens ibidem
*Impleo.*3.33.*Imploro,* 5.52
Impono, Impoſtor 3.95
Imprecor 5.96.& 6.24
Improbare 6.44

Imprudens 4.94
Imprudenter non dici, ſed per imprudentiam, ſiue per ignorantiam ibidem
Impugno 5.62
Imputo 6.44
In, cum uerbis 3.37
In agendo, In cœna 3.91
In animo eſt 5.22
In annos 6.60
In auro, In æs 3.18
Incedo 5.79
Inceſſo 3.45. *Inceſſus* 6.45
Inchoatiua uerba 1.22
Incido in æs, uel in ære 3.18
Inciſim 6.10. *Incola*, 4.54
Inconſideratus 1.30
Inconſultus 5.40
Incorporeus 4.98
Increpare 4.29
Incumbo 3.44
Incuria 1.21
Incuſo 6.13
Indico, Indictum 5.68
In diem 3.68
Indoles 4.46
Indulgens paßiue ſumptum, 1.30
Indulgentia, Indulgeo 4.18
Induſtrius 1.21
Inelaboratum 5.59
Ineo gratiam 5.54
Ineſt rei & in re 3.45
Infenſus, Infeſtus 4.11
Infeſtare ibidem
Inficialis ſtatus 6.9
Inficias ire, Inficiator ibidem
Infidus 4.103
Infinitiuorum eſſe & fore differentia 1.26
Infinitiuum interiectum, uel poſtpoſitum 3.21
Infinitiuo ubi utendum 1.25
Infinitiuus loco ſuppoſiti ibi.
Infra 2.53
Ingenium præcox 4.107
Ingenuus 4.1
Ingredior 5.39
Ingredior in ſpem 3.81
Ingurgito 5.55
Inhibeo 5.4
In horam, In horas 3.68
Initium, Iniens 5.54
In loco, In locum 3.88
In manibus 5.34
In mentem uenit 3.82
In morem 4.11
Innocuus, Innoxius 6.17

In primis

In primis 3.71
In quilinus 4.54
In rem præſentem 4.112
Inſciens, Inſcienter feci 4.94
Inſignis 5.35
Inſomnis 1.20
Inſtar 6.18
Inſtituta, Inſtitutiones 4.11
Inſtratum 6.46
Inſtructæ naues 5.64
Inſtruo 5.1
In ſumma 6.20
Intendo, Intentio 6.4
Inter 1.13
Inter actionem 3.91
Inter agendum, Inter cœnandum ibidem
Intercedit 3.73
Intercludo 5.69
Interdico 3.39
Interim 2.49
Intereſt cum ſuppoſito 2.1
Interrogatio & reſponſio in diuerſis caſibus 2.50
Interrogo 5.61
Interſepio 5.69
Interuerto 5.28
Intimus 1.17
Intra 2.53
Introcludo 5.69
Intueor te, & in te 3.59
Inuenio 5.2
Inuerto 5.25
Inueſtigo 5.45
Inueteratus 1.30
Inuicem 1.59. & 3.74
Inuidia, Inuidioſus 1.21
Iocus, Iocari, Iocularia 4.16
Ipſe 2.1
Is, 2.5. *Is demum* 6.21
Iſte, cum aduerbio Iſtic & alijs, 2.4
Ita comparatum ſeu conſtitutum eſt 3.89
Ita cum ſuperlatiuo 1.15
Id reſponſiuum 2.50
Ita pro ualde 2.54
Itane, 2.17. *Itaque,* 2.54
Iter facere, & habere 5.71
Item, Itidem 2.50
Iterum 2.56
Iterum conſul 3.59
Iubeo 5.68
Iubendi uerba 3.28
Iucundus 4.89
Iudicii uerba 3.92
Iugerum 1.7
Iugulus, Iugulū petere 4.36

Iugum 4.43
Iuratus 1.30
Iura, Iuris naturalis ſpecies, Iuriſconſultus, 4.48
Iuriſperitus nemo niſi literarum peritus 3. in præf.
Iuriſconſultus 5.40
Iuriſperitus 4.48
Ius naturale, Ius ciuile ibid.
Iuſſus 1.7
Iuſtitium 5.6
Iuuat 3.41
Iuuenta, Iuuentus 4.40

L

Labaſco, Labo 5.59
Labor, eris, Labor, oris ibidem
Lacertoſus 1.21
Laceſſo 2.23. & 5.14
Laliſio 4.42
Lamentor 5.52
Lamina 4.74
Laniſta 4.16
Lapidare 5.6
Lapillus 6.64
Lapſus 4.99. & 5.59
Laſſus 4.99
Latebræ, Latibula 4.79
Lauo, eiusq; deriuatiua 1.2
Laxus 4.99
Legatio præmatura 4.107
Leges 4.48
Legibus comparatum ſeu conſtitutum eſt 3.89
Lego, & Perlego 5.30
Lenticula 1.6
Lætabundus 1.9
Lætor, Lætus, 6.12
Leues, 6.8. Leuo, 5.81
Liber, libri 9.43
Liberè loqui 4.17
Liberi 3.8
Liberi ingenui 4.110
Liberta 4.1
Libertas 4.17
Libertinitas 4.1
Libertinus, Libertus ibidem
Libra pro pondo 3.13
Licentia 4.17. & 18
Liceor, Licitor 5.28
Licet 2.21
Lictor, Lictorius, Lintearius, 1.6
Litera, Literæ, arum 3.6
Loco patris 3.88
Locorum quorundam nomina, 4.85
Locus celebris & frequens 4.96

4.96
Lombardia 4.85
Longè 1.17.& 18
Lotium 1.2
Lubricus 4.101
Luculentus 4.91
Luce, Luci 4.80
Lucrum 3.12
Luctuoſus 1.21
Luctus 4.60
Lucus 4.56
Ludere 4.16
Ludibundus 1.9
Ludicrum 1.3
Ludus 4.16
Lues 472
Lupus 4.42
Luſio, Luſus 4.16

M

MAcellum 4.35
Maceror, Maceſco 1.22
Magis 1.12
Magiſter, Magiſtra 4.38
Magiſtratus officium 4.30
Magna auctoritate uir 3.17
Magnificens 1.30
Magni intereſt 3.3
Magniloquens, & ſua comparatiua, & ſuplatiua 1.10
Maior, Maius 1.13
Minor, Maximus ibidem
Maiores 6.55
Mala 4.52. Malè 2.42. & (3.87
Maledictum 6.52
Maledicentiſsimus 1.10
Malleolus 4.26
Malum 6.41
Mando 5.68
Maneo te 5.93
Mango 4.110.& 6.59
Manipulatim 6.20
Marinus, Maritimus 4.95
Margarita 6.64
Mater 3.70.& 4.38
Materia 4.38.& 6.52
Materies 4.38
Matuta dea 4.107
Maturè & Prœmaturè ibi.
Matureſco, Maturo ibidem
Maturrimus, Maturus ibi.
Maxilla 4.52
Med 2.1.& 3.1
Me cum infinitiuo & accuſatiuo 2.14
Meditatiua uerba 1.24
Mei, tui, ſui pronomina 2.1
Membrum 6.10

Membratim 6.10.& 20
Mēbranæ Pergamenæ 4.85
Meme, 2.2. Memini, 3.58
Memoria mea & mei 2.1
Memoria, Memoriter 3.93
Menda 4.6
Mœnia 4.8
Meno, Mentio, Mens, Mentum, Mētior, Mēta, 3.58
Menſarius 4.14
Mentula 1.5
Meo dormientis 2.1
Meo iure 6.3
Meo nomine 2.49
Me occupato & ſimil. 3.64
Mereor, 4.110. & 5.99
Merere 4.110
Meritorius puer, meretrix ib.
Meſsis 3.24
Metuo 3.27
Meum & mei differunt 2.1
Meum ſolius ibidem
Migro 5.95
Mihi 3.52
Miles 1.14. & 6.32
Miles frequens ſpectator prœliorum 4.96
Miles munificus 6.39
Millia, Mille 3.4
Mimus 4.13
Minimum, Minimè 1.18
Miniſteria, Miniſteriū 4.50
Minor 1.13
Minores 6.55
Minoris emi 3.1
Minus 1.12
Mirari ſe 5.92
Mirificiſsimus 1.10
Mis, tis, ſis 2.1
Miſerere poteſt, Miſertum eſt, 3.46
Modeſtia 6.41
Modi tres quibus actiuum in paſsiuum reſoluitur 3.39
Moleſtia afficere, Moleſtare, 4.111
Moleſtia 6.8
Mollis 4.115
Momenta 4.41
Momentum 6.41
Monumenta 4.75
Morbus capitalis 4.109
Moratus, morigeratus 4.104
More maiorum comparatum eſt 3.89
Morigeror, Morigerus 4.104
Moroſus 1.21

Mo-

Moror te, 5. 93. Mos, 4.11
Mulier 6.38
Mulier famoſa 1.21
Mulus 4.41
Multò 1.16.& 18
Munus 6.39
Munerarius 1.6.& 4.16
Municeps 4.83.& 6.39
Munificus ibidem
Municipatim 6.20
Munire uiam 5.71
Munimenta 4.75
Murus 2.8
Muſculus 1.5
Mutuò aduerbium 2.59
Mutuò amare 3.74
Mutuo, as, Mutuor 5.25
Myſterium 4.50

N

NActus ſum 5.2
Nam, Nanque 2.55
Nam quod ibidem
Naſcor 3.45
Natales, Natalia 4.10
Natalis, Natalitius ibidem
Natus 3.70
Natura conſtitutum, cõpatũ, & præſcriptum eſt 3.29
Natura comparatiui 1.2
Natura ſuperlatiui 1.14
Naues inſtructæ & ornatæ 5.64
Næ, 6.39, Ne, 6.29. & 2.14. & 17. & 3.29
Nec, Nec enim ibi. & 2.58
Neceſſe eſt 3.49
Necubi 3.27
Nec uerò 2.58
Necatus, Nectus 6.28
Ne dicam 3.20
Nedum 2.18
Negationis uſus 3.27
Nego 6.9
Negotium. 4.61 & 5.88
Nemo noſtrũ, non noſtri 2.1
Nempe 2.27
Neque autem 2.24
Neq; id ſine, neq; enim 2.58
Neq; hoc, Neque illud ibidem
Nequaquã, Neutiquã 3.27
Neuter neutrũ accuſat 3.30
Ne'ue 2.17
Nihil ad te 3.90
Nihil ad Perſium ibidem
Nihil, & Niſi 3.54
Nimirum 2.27
Ningit 3.40
Niſi, 2.19.& 3.29.54

Nobilis 5.35
Nocentes 6.17
Nocte 6.80
Nomina diminutiua 1.5
Nomina in bundus 1.12
Nomina in arius 1.6. & 21
Nomina in aſter 1.5
Nomina in ceus, eus, itius 1.11
Nomina in er, uel in ellus 1.5
Nomina in icus 1.10
Nomina in io 3.86. & 4.2
Nomina in orius, & in orium 1.6
Nomina in oſus 1.21
Nomina in rium 1.6
Nomina adiectiua in tilis ſi-lis & xilis 1.8
Nomina quorundam locorum 4.65
Nominatim 6.20
Nominatiuus pro accuſatiuo 3.22
Nominatiuus pro uocatiuo, 3.21
Nominum criminalium, & pœnalium regimen 3.31
Non 2.50. & 3.28
Non autem 2.24
Non continuò, protinus, ſtatim 2.30
Non, & niſi, cum alijs uerbis, 3.29
Non placeo mihi 5.92
Non pridem, Non ita pridem 2.34
Non quia, Non quò, Non ut, Non quòd 2.37
Non me fugit, & ſimilia 3.80
Non modò 2.18. & 31. & 3.27
Non ſcio, & non uolo, barbara 6.39
Non ſolùm, Non tantùm 2.18. & 31. & 3.27
Noſtras 2.3
Notabilis 5.35
Nouacula 1.5
Noualis 6.42
Noui copias tuas 4.65
Nouiſſimè 2.50
Nouitius 6.59
Noxa, Noxales actiones 6.35
Nudiuſtertius Nudiuſquartus 2.33
Non 2.50
Numen, Nutus 6.27

Numeralia 1.14.& 3.5
Numeralium uſus, & ordo 3.5.& 14
Numerorum ordo 3.14
Nummularij 4.44
Nunc 2.51
Nunquando 2.50
Nuncium, Nuncius, 6.15
Nuper 2.34
Nuſpiam, Nuſquam 2.28
Nutrio, Nutrix 5.46
Nuto 5.84
Nutus 6.27
Nux 4.28

O

Obeo 2.13
Obeo 5.44
Obiter 2.49
Obruo 5.55
Obſeruantia 4.3
Obſeruatio ; Obſeruo ibid.
Obſes 6.31
Obuio 3.77.& 5.107
Obuius tibi fio, Obuius ſum tibi, & ſimilia 3.77
Occupatio, occupatus 5.57
Occupo ibidem
Occurrit mihi 3.82
Ocium 4.61
Oculi lubrici 4.101
Odioſus 1.21
Odor 3.9
Odium 1.21
Odium capitale 4.109
Offendo 5.2
Offero electionem 4.67
Officia 4.30.& 50
Officina 4.44
Officium 4 30.& 6.39
Olim, Olimiam 2.35
Olus 3.9
Omnium rerum copias habeo 4.65
Onager 4.42
Opem fero 3.65
Opera, ræ, operæprecium 4.76
Operoſus 1.21.
Oportet legere libros 3.49
Opinio 3.86
Opifices 4.44
Oppetere 5.44
Oppidatim 6.20
Oppidum 4.20
Oppidum frequens 4.96
Oppignero 6.57
Opprobrium 6.44
Opppugno 5.62
Opus 4.76

Opus agere 5.99
Oratio 6.36
Orationis copia 4.65
Orator 4.81
Orbitas, Orbus 4.106
Ordo 4.14
Ordo numerorum 3.14
Oriundus 3.57
Ornatus nauium 5.64
Orphanus 4.33
Oro 5.29
Os 4.52
Oſtendo cũ alijs uerbis 5.72
Ouis 4.42

P

Pabulum 4.53
Pacatus ſum, Pacificatus ſum 5.73
Pædor 6.25
Pallium 6.46
Pallax, Πάλλαξ 6.48
Pampinarium 1.6
Pannoſus 1.21
Par 5.74
Paraſitaſter 1.5
Paraſitus 4.51
Parentheſis 3.11. & 84
Parens 3.70
Parentalia, Parentare 4.23
Parem eſſe 5.74
Paria facere ibidem
Paries 4.8
Pariter 2.32
Parit mulier filium 5.13
Pars mea, & mei 2.1
Partio 5.33
Partior 5.33. & 3.45
Particeps 3.45
Parturio 1.24
Participia perbellè infinitiuo adiuncta 1.25
Participii compendium 1.32
Participia in ens in ſubſtantiuum tranſeuntia 1.33
Participiorũ copulatio cum infinitiuo fore 1.26
Participium futuri temporis in nomen tranſiens 1.33
Participium præteriti actionem, præſentis paßionem ſignificat 1.30
Participium præſentis temporis, pro præterito poni 1.31
Parui intereſt 3.3
Parumper 2.48
Paſco, Paſcor 4.53
Paßim 6.19
Paßiui uſus elegans 3.49

Paſtio, Paſtus 4.53
Pater 3.70. & 4.38
Patres 6.55
Patrocinari 4.12
Patrociniũ, Patronus ibidem
Paucis diebus 3.53
Pauliſper 2.48
Paulò 1.16
Peccatum capitale 4.109
Pecora, Pecudes 4.42
Peculatus, Pecunia 6.49
Peculiaris, Peculium ibidem
Pecuniarum copia 4.65
Pediculus uel Peduncul. 1.5
Peius 2.52
Pellex 6.48
Pello 6.47
Pellucidum 5.31
Penarium 1.6. & 4.35
Pendo, et inde cõpoſita 5.82
Penes 6.54
Penetrabilis, Penetralis 6.26
Penetro 6.57
Penſilis 1.8
Penuria 4.62
Penus 4.35. & 6.56
Per 2.48. & 3.64
Per, & q̃ cũ gradibus, 1.17
Per, cum compoſitis 5.30
Peragere reum 5.30
Perago iuſſa 4.68
Perceptibilis 6.26
Percontor 5.61
Perditus 5.31
Peregrinus 4.82
Perendie, perẽdinus dies 2.33
Perfero 5.30
Perfidus 4.103
Perfluo, Perfuga 5.31
Perfunctus 5.44
Pergamenum: Pergamũ 4.85
Περίδειπνον 4.23
Perinde 2.50
Periodus 6.10
Periratus, Periurus 5.31
Perlego 5.30
Perlucidum 5.31
Permiſſus, Permiſſu 1.7
Permaneo 5.30
Per me ipſum, teipſum 3.64
Permitto 5.68
Pernocto, Pernox 5.30
Peroratio, Peroro ibidem
Perpendo 5.82
Perpeſſus 5.31
Perpluo ibidem
Perquàm 1.17
Perſcribo 5.30

Perſequor 5.32
Perſona 6.34
Perſpicuum 5.31
Perſuadere, Perſuaſio 5.30
Pertinax 5.31
Peruenio 5.56
Peruerſus 5.31
Peruigil, Peruigilo 5.30
Perueſtigo 5.45
Peſſimè 2.52
Peſtilentia, Peſtis 4.72
Petere iugulum 4.36
Peto 5.58
Petulans 4.105
Petulantia ibidem
φάρμακον 4.4
Philomela 6.20
Philoſophaſter 1.5
Pigere 3.46
Pignero, pignus pigner. 6.57
Pigneratius 1.11
Piſcis, Piſciculus 1.5
Placatus ſum 5.73
Placeo mihi 5.92
Plango 5.52
Plantarium, Plantæ 1.6
Platea frequens 4.96
Plenus 3.33
Plerique, Plerunque 4.90
Plicatilis 1.8
Ploro 5.52
Pluit 3.40
Plumbatura 6.58
Pluralis, pro ſingulari abuſio, 3.11
Plura 4.90
Pluris 3.1
Pluſculus 1.5
Pluuiatilis 1.8
Poeta 4.32
Pœnitet 3.46. & 4.18
Polliceri habeo 5.98
Poma cruda 4.116
Poma præcocia, præmatura, & ſerotina 4.107
Pomarium 1.6
Pomeridianum ibidem
Pomum 4.28
Pompa 4.39
Pondo 3.13
Pono, conditionem 4.67
Populabundus 1.9
Populnus 1.4
Populus frequens 4.96
Porcus 4.42
Porrò 2.24
Porta 4.8
Portari 6.51

Portior, Portiorum 1.6
Poſco 5.58
Poſſeßio 6.41
Poßette pigere 3.46
Poſſeßiua nominum quorundam locorum 4.85
Poſt, uim habet comparatiui 1.16
Poſteri 6.55
Poſteriores ibidem
Poſtremus 3.31
Poſt hac, Poſt illud 2.56
Poſtridie 2.10. & 33
Poſtulatio præmatura 4.107
Poſtulo 5.58
Poteſtas mea & mei 2.1
Potio, Potus 4.4
Potiri, Potitus 3.34
Potißimum, nõ potißimè 6.29
Poto, eiusq; deriuata 1.2
Potorium 1.6
Prauum 4.60
Præ, in compoſitione 3.31
Præcepta, Præceptiones 4.11
Præcipio 5.68
Præclarus, Præclarè 4.91
Præcoquus 5.11
Præcox 4.107. & 5.31
Præditus 5.15
Prædium 6.40
Prægnans 1.13
Prælium 4.64
Præmaturus 4.107
Præ me fero 5.17
Præparo 5.64
Præpoſitiones accuſatiuo, & ablatiuo iunctæ 1.27
Præripo 5.68
Præſcribit ratio 8.89
Præ ſe fert, præ ſe ducit 5.17
Præfert, Præ ſe gerit ibid.
Præſens 1.33. & 4.112
Præſentaneum 4.112
Præſes, Præſideo 5.65
Præſides homines, Præſidium 4.121 (5.66
Præſtans
Præſtare 6.16
Præſto ſum 5.51
Præſul, Præſum, Præſid. 5.65
Præterquàm 3.54
Prætor, Præto. 1. 6. et 4.84
Præteriti diſtantia inter futurũ coniunctiui modi 3.28
Præteritum pro futuro 3.48
Præuaricatio, Præuaricari, 6.50
Præuaricator ibidem
Precor 5.96. & 6.24

Pridem 2.34
Pridie aduerbium 2.10.et 33
Pridianus 2.33
Prima luce, Primis tenebris 4.80
Primis tenebris, prima nocte 4.80
Prima die, ac nocte ibidem
Primipilaris. Primip. 4.84
Prior, primus 1.13. & 3.31
Princeps 1.18
Priſcus, Priſtinus 4.86
Priuatim & priuatè 6.20
Probrum 6.44
Procacitas, Procax 4.105
Proconſul 4.84
Procul 2.11
Proculdubio 5.49
Profectò 2.27
Profluens 1.33
Profore 1.26
Profuſus 1.30
Prohibeo 5.4
Proinde 2.50
Promontorium 4.43
Pronomina mei, tui, ſui, 2.1
Pronuba 6.1
Pronuncio memoriter, non memoria 3.93
Procemium 5.54
Procemium apparatum 5.64
Propediē, propemodum 3.68
Propius urbem 2.12
Properatim 6.20
Propono cum alijs uerb. 5.72
Propoſitiones, & rationes interdum confundi 3.50
Proprætor, proqueſtor 4.84
Proprietas comparatiui 1.19
Proſequor 5.22
Proſper 4.87
Proteruia, proteruus 4.104
Protinus cum particula non, 2.30
Prouinciatim 6.20
Prouoco 5.14
Proximè hoſtem 2.12
Proximus 1.17
Prudens feci 4.94
Pudor 4.195
Pueri catamiti 4.110
Pueri meritorij ibidem
Pugillares 5.8
Pugna 4.64
Pullaſtra 1.15
Pullus 4.71
Pulſare, pulſatio 5.47
Punctum 6.41

Punctim 6.20
Punio 3.69
Pupillus 4.33

Q

Quadringeni, Quadringenti, Quadrageſima 3.5
Quadrimus 1.5
Quadrinoctio 2.33
Qualitas 6.34
Quam pro quantum 1.17
Quàm, ubi deceat 3.54
Quã pridẽ, quam dudũ 2.34
Quã cũ gradib. 1.17. et 18
Quamuis ſub dictione, tamen, ſubintelligi 2.40
Quàm ut, quàm qui, quàm pro 1.17
Quamobrem 3.43
Quamuis 2.21
Quando, Quandoquidem, 2.42
Quando utimur nominatiuo pro uocatiuo 3.22
Quã pietate es 3.74
Quanquàm 2.21
Quanti, Quanticunq; 3.1
Quanti intereſt 3.5
Quantum & tantum indifferenter iunguntur cum tanto & quanto 1.16
Quare Quapropter 2.43
Quartum conſul 3.59
Quaſi 2.36
Quatenus 2.42
Quaternus 3.5
Quatriduo 3.53
Que, coniunctio enclitica, 2.58
Quemadmodum 2.54
Quæſitum eſt 5.24
Quæſiui te ab oſtio, ex oſtio, de oſtio 3.66
Quæſtus, Quæſtibus 3.12
Queſtus, Queſtubus ibidem
Quæſtor, Quæſtorius 1.6. & 4.84
Quæſtuoſus 1.21
Quia 2.31
Quicquid, Quicunque 3.16
Quid 1.13. & 3.16
Quid ad te 3.90
Quid eſt niſi 3.54
Quid intereſt inter præteritum & futurum coniunctiui modi 3.28
Quidq; 1.25
Quidam 3.16. & 63

Quidam

Quidem 2.23
Quin, Quinetiam 2.45
Quippe 2.27
Quippiam 3.16
Quis 1.13
Quis & is in parentheſi 5.84
Quis cui præponendũ 3.30
Quiſquis, Quicunque 3.16
Quiſpiam, Quiſquam 3.63
Quiſque 1.14
Quiſque cum uerbo, aut participio 3.60
Quod, pro quæ res 3.61
Quò, & eò 1.15. & 2.37
Quod autem, Quod uerò 2.55
Quòd coniunctio 2. 20. & 39
Quòd ſcribis gaudeo, & quòd ſcribas gaudeo 2.20
Quòdcunque 3.16
Quòdcunque 1.15
Quò minus, Quò ſecius 1.12
Quomodo 2.54
Quoniam 2.27
Quoquo 3.16
Quoque uerſus 2.8
Quoque ablatiuus 1.14
Quoque 2.58
Quorundam locorum nomina 4.85
Quotannis 6.60
Quotidiana febris 4.108
Quotidianus ibidem
Quoties 2.49
Quot modis iubemus 3.28
Quotus 1.14
Quum 1.39

R

Rapio 5.83
Raptim 6.20
Raſilis 1.8
Ratio 6.36
Rationem habere, Ratio conſtat, Rationẽ ducere 5.18
Rationum, & propoſitionum inculcatio 3.50
Re 5.31
Rẽ compoſita 5.63
Recaluaſter 1.5
Recedo 5.95
Receptor 4.82
Reciprocatio fol. 499. ca.3
Recludo 5.63
Reconcilio 5.54
Recordationis uerba 3.82
Recrudeſco 4.116

Reddo, pro do 2.56
Reddo gratias 5.41
Redeo 2.56
Reditus parentheſis 3.11
Reduco 5.77
Refero ad Senatum 5.100
Refero gratias 5.41
Refero tibi, & ad te 3.38
Refert cum ſuppoſito 2.1
Refercio, Refertus 3.33
Refigo 5.63
Refragor 4.70
Regimen nominum criminalium, & pœnalium 3.32
Regimen uerborum cũ diuerſa eorum ſignificatione 3.45
Regionatim 6.20
Relatiui cum antecedente diſcordia elegans 3.19
Religioſus 1.21
Remaneo 5.63
Remigro 5.95
Reperio 5.2
Repeto 5.63
Repetũdarũ, repetundis 1.34
Repignero 6.57
Repo, Repto 6.5
Reporto 6.51
Repoſco 5.63
Repono in te ſpem 3.91
Repoſitorium 1.6
Repurgo 5.31
Reputo 6.44
Reſciſco 6.23
Reſpondeo 3.45
Reſpondeo ſubauditum 3.47
Reſes, Reſideo 5.65
Reſipiſco 5.3
Reſigno, retego retexto 5.63
Reuertor 2.56
Rheginenſes, Rhegini 4.85
Rhetor 4.81
Ridiculus 1.5
Rixa 6.61
Rogationes 4.49
Rogatos uelim 2.27
Roma urbs Septicollis 4.43
Roſarium, Roſetum 1.6
Rumor 4.7
Ruri 4.80
Rurſus 2.56

S

SAcellus, la, lum 1.5
Sacrarium 1.6
Sacrilegium 6.4
Salij 5.65
Salio, Saltatio, Saltus, Salto 5.103

Saltus ibidem, & 4.56
Saluber, bris 4.83
Salue, Saluebis 6.30
Salueto, Salueo, Salutare ibid.
Salutifer 4.88
Saltem, Sanè 2.27
Sanus 4.98
Sarcina, Sarcinam componere, uel colligere 4.49
Sarmentum 4.26
Satio uerbum, Saturo 5.78
Saxatilis 1.8
Scala 3.13
Scaturio 1.24
Sciens feci 4.94
Scilicet 2.60
Sciſcitor 5.61
Scitus 1.30
Scomma 5.10
Scribo 5.30
Sculptile 1.8
Scurra 4.51
Secunda uice conſul 3.59
Secius 1.12
Sectile 1.8
Sector 1.2
Secundum præpoſitio 2.46
Secundus 1.18
Secus uim habet compara-
tiui 1.16
Sed cum relatiuo 3.27. et 37
Sed ſaltem, Sed certè, Sed uel 3.27
Sed cui 3.61
Sedeo 5.6
Sedicula 1.5
Seditio 4.63
Seges 4.95
Segetes prematuræ 4.107
Semel 6.20
Sementis 4.24
Seminarium 1.6
Semiſomnus 1.20
Senator 4.84
Senatorius 1.5. & 4.84
Senatus frequens 496
Senatuſconſultum 5.100
Senecta, Senectus 4.40
Senes 4.5
Senilis ætas matura 4.107
Senium 4.40
Senſibilis, Senſilis 6.26
Sentina 6.61
Separatim 6.20
Sepulcra 4.75
Septicollis urbs Roma 4.43
Septingeni, Septingēteni 3.5
Septimontalia feſta 4.43

Series 4.14
Seriò 4.16
Sero, Serotinus 4.107
Seruitium, Seruitus, Seruitia 4.50
Seſe 2.2
Seßilis 1.8
Sexceni 3.5
Si ſubauditur 3.48
Sic, Sicq; 3.50. & 54
Sicut, Sicuti 2.36. & 54
Sicubi, Sicunde 3.27
Sido 5.6
Sidus 6.22
Signa pro operibus ſculptilibus 4.115
Significatio, & regimen uerborum uarium 3.45
Siliqua, Siliquaſtrum 1.5
Similis tui, uel tibi 3.45
Simonia 4.19
Simul 2.32
Sin, & compoſita 1.12. & 2.26
Sinus 4.37
Si non, cum uerbo 3.29
Singularis 1.15. & 5.35
Siquidem 2.25
Sis, 2.1. *Sis frequens,* 4.96
Siſto 5.6. & 6.31
Situs 6.23
Siue 2.17
Soboles 4.27
Socius, Sodalis, Sodalitas 4.37
Solamen, Solatium, Solor 4.77
Solicito 5.75
Solus 3.67
Solſtitium 5.6
Soluendo eſſe 1.27
Solummodo 2.41
Solutilis 1.8
Somnus, & eius compoſita 1.20
Sordes 6.61
Sortior 5.33
Spargo humum florib. 4.101
Spatium annuum, & diurnum 4.108
Species generi præponitur 6.22
Spectacula 4.69. & 16
Spectat 3.96
Spei uerba 3.81
Spero 5.47
Spem, metumq; oſtendere 5.72
Sponte 2.57

Statim, cum particula non 2.30
Stator, Statum 5.6
Status inficialis 6.9
Stella 6.22
Sterno 6.46
Sterno lectum pallio 4.101
Stipendia facere 4.110
Stipendiarius 1.6
Sto 1.6
Stolidus 4.113
Stomachoſus 1.21
Strages 4.49
Stragula 6.46
Stramentitius 1.11
Strepitus, Stridor 4.26
Strictim 6.20
Structilis 1.8
Strues 4.49
Studioſus 1.21
Stultè, Stultus 4.113
Stuprare, Stuprum 6.45
Sua 3.2
Suadeo, Suaſor 5.30
Subiit mihi, & me 3.82
Subinde 2.50
Subleuo 5.81
Subſido 5.6
Subſidium 5.65
Subter 2.53
ſuburbana 4.20
Succurrit mihi 4.82
Suffragia. Suffragor 4.70
Sui 2.1
Sulphuraria 1.6
Summatim 6.20
Summaturus audiendæ philoſophiæ 4.107
Sumo 6.3
ſum poſitus in hac conditione 4.67
Sum præmatus militiæ 4.107
Sumptuoſus 1.21
Sum tibi audiens 3.42
ſum tibi obuius 3.77
Super 2.53
Super cœnam 3.91
Superioribus diebus 3.53
Superficies 4.31
Superlatio 1.3
Superlatiui aduerbia ſeruiunt accuſatiuo 2.12
Superlatiuo reſolutio 1.12
Superlatiui nominis natura 1.14
Superſum 5.53
Supini 3.44
Supinum in tum 1.28

ſupinum in tu 1.29
ſuppetias uenire, ſuppetiæ 6.9
Suppplico 5.11
Suppiicium capitale 4.109
Supplicium ſumo 6.3
Supplodo 5.9
Supra 2.53
Surdaſter 1.5
Surſum, & Deorſum 2.57
Suſpicio curas & ſimilia 6.3
Suſpicio 5.56
Suſtnlit pater filium 5.13
Sutilis 1.8
Sutrina, 4.44 *Suus,* 2.2
Suum quiſque 3.60
Sylua 4.56
Syncerum 6.37
Synedoche 3.17
Συωρίτυς 4.38

T

TAberna, Tabernarij 4.44
Taberna meritoria 4.110
Tabellarium 1.6
Tabulæ 4.115
Tacitus 1.30
Tam 1.16.& 18
Tamen,qua de cauſa ab oratione quandoque abijciatur 2.40
Tamen cum relatiuo 5.61
Tametſi 2.21
Tandem, 6.21. *Tandiu,* 2.35
Tanquam 2.36
Tanti, Quanti, cum compoſitis 3.1
Tanti intereſt 3.3
Tantiſper 2.48
Tantum 2.44
Tantū abeſt, Tantū non 2.31
Tantum & tantò quibus iungantur gradibus 1.16
Tantundem, Tanttdem 3.1
Tædere 3.46
Tectorium 1.6
Temere 2.49
Temperanti 4.41
Tempus pro tempore poſitum 3.48
Tempus continuum per accuſatiuum ſignificari falſum eſſe 3.53
Tenebræ 4.80
Teneo memoria 6.3
Tentorium 1.6
Tenus 2.8.& 9
Tergiuerſator, Tergiuerſari

ſari 6.50
Ternus 3.5
Ter conſul, *Tertium conſul* 3.59
Terra, *Territorium* 4.83
Terræ gremium 4.37
Tertia uice conſul 5.59
Teſtamentum 6.36
Tete & tutu 2.2 *Textilis* 1.8
Tharſis 5.6
Thebani, *Thebæi* 4.85
Theca 1.6
Θῆλυς 6.38
Tibi uacans 3.53
Timeo 1.25
Timeo tibi, *Timeo te* 3.45
Tinctilis 1.8
Titubo 5.84
Toga, *Togati* 6.46
Tollo 5.13
Tornatilis, *Tortilis*, *Tonſilis* 1.8
Tractim 6.20
Traiicio 3.36
Tragœdus, *Tragicus* 4.32
Transfero 3.35
Translucens 5.31
Tranſmarinus 4.95
Tranſmaritimum ibidem
Tranſmigro 5.95
Trapeza, *Trapezita* 4.44
Treceni, *Triceni* 3.5
Tribunus, *Tribunitius* 4.84
Tributarius, *Tributorius* 1.6
Triclinium 4.34
Triduo 2.33. & 3.53
Trimus 3.5. & 1.5
Trinoctio 2.33
Trinus, *Trinitas* 3.5
Trinum nundinum ibidem
Tripudium 5.103
Triumphalis 4.84
Triumphator ibidem
Triuialis ſcientia 4.16
Tua, *Tua intereſt* 3.2
Tui 2.1
Tum, 2.22. *Tum uerò* 2.24
Tuo ipſius 2.1
Tuo nomine 2.49
Tuos qui 2.1
Turba 6.61
Turbo, *binis* ibidem
Turchia, *Teucria* 4.8
Turmatim 6.20
Tutu, *& tete* 2.2

Tutus

Tutus 1.30
Tuus 2.1

V

Vacillo 5.84
Vaco, Vacat 5.85
Vadatus, Vas 6.31
Vadimonium ibidem
Valde 1.18
Vale, Valeo, Valeant 6.30
Valetudo 6.18. & 6.30
Valetudinarij 6.30
Væ 2.11
Vbera lacte grauida 6.7
Vbertim 6.20
Vbi collocandum adiect. 3.25
Vbi primum 1.17
Vbique 6.19
Ve 2.17
Vectatio, Vector 3.86
Vectigal 4.59
Vel 2.17
Velut, Veluti 2.36
Venalis 4.93
Vena litiarij 6.59
Vendibilis 4.93
Vendico 5.8
Veni, Venito 3.28
Venia 4.18
Veni in opinionem, ſuſpicionem, obliuionem, &c. 3.86
Venire in mentem 1.25. & 3.82
Ventito 5.10
Venuſte diſcordat relatiuum cum antecedente 3.19
Verba ad auctoritatem pertinentia 3.89
Verba ad finem operis pertinentia 3.85
Verba ad finitionem pertinentia 3.78
Verba ad coniecturam pertinentia 3.79
Verba ad notitiam pertinentia 3.80
Verba ad ſpem pertinentia 3.81
Verba ad recordationem pertinentia 3.82
Verba ad uiſionem pertinentia 3.83
Verba deſideratiua 1.23
Verba quando uenuſte in oratione aut deſunt, aut redundant. 3.47
Verba motus 1.27
Verbalia in atio 1.2
Verba in fio 1.22

Verba in rio meditatiua 1.24
Verba præteriti temporis, pro futuri 3.48
Verba inchoatiua 1.22
Verba motus ad quem 1.25
Verba indefinita 1.28
Verba precii cum caſu 3.1
Verba præteriti, pro futuro 3.48
Verbera, Verberatio 6.47
Verberare ibidem
Verbo paſſiuo, ubi nitidius utamur, ubi adiectiuo 3.49
Verborum uarium regimen, & ſignificatio 3.45
Verbum cui perſonæ, generi & numero reſpondere debebat 3.24
Vereor ut, & ne 3.27
Verna, uernaculus 1.5
Vero 2.24
Verſicolor 6.55
Verſicoloria, ria ibidem
Verſilis 1.8
Verſus 2.8
Vertex 6.11
Veſcor 4.53
Veſperi 4.80
Veſpertilio 4.45
veſtiarium 1.6
veſtigo 5.45
veſtras, & noſtras 2.3
vetatio non uetitio 1.2
veterator 6.59
Veto 6.9
veteres 4.5
via 3.66
viam facere 5.71
viam munire ibidem
vicatim 6.20
vicinia, vicinitas 4.20
viciſſim 2.59
vicus 4.20
victito 5.10
victus 6.56
videlicet 2.60
videor uenuſtè uſurpatum 3.51
video te accuſatum, etc. 1.28
videre licet, videas 3.83
vigiliæ 4.69
villa 6.41
vindico, vindicta 5.8
vir 3.70
vir magnæ, paruæ, mediocris conditionis 4.67
virgo 6.38
virilim 6.20

Virtuoſus non dicitur 1.21

Virtutis, & uitij indoles 4.46

Viſo 1.23

Vitabundus 1.9

Vitium 4.6. & 5.8

Vitium capitale 4.109

Viuarium 1.6

Vltro citroq; 2.57

Vllus 3.63

Vmbratilis 1.8

Vna 2.32

Vnio 6.64

Vnus 3.67

Vnus aut alter 4.59

Vnuſquiſque 1.14

Vocatiui in nominatiuum mutatio 3.22

Vocare in inuidiam 1.21

Vocaui te à uia, è uia de uia 3.66

Vociferor 5.51

Vocor in ſpem 3.81

Volatilis 1.8

Volitare, Volatus 6.5

Volo 3.49

Volucris 4.45

Volumen 6.43

Voluptuoſus 1.21

Vrbani uici 4.20

Vrbs Roma ibidem

Vrbs frequens 4.96

Vrbs Septicollis Roma 4.43

Vſquam 6.19

Vſque 2.8. & 4.112

Vſqueadeo 2.44

Vſque eò ibidem

Vſurpo 5.50

Vſus 5.5

Vſus uominatiui, pro uocatiuo, & contrà 3.21

Vſus pluralis, pro ſingulari 3.21

Vſus nominatiui, pro accuſatiuo 3.23

Vſus negationis 3.27

Vt cæteros 3.21

Vt cæteri ibidem

Vt, cum facio, & committo 2.38

Vter, & Quis, cum interrogatione 1.13

Vter utrum accuſat 1.30

Vterque cum uerbo, uel participio 3.60

Vt, & Ita, cum ſuperlatiuo. 1.15

Vti 2.36

Vtile eſt 3.49

Vtia

Vtique 2.27
Vtpote *ibidem*
Vtor 5.5
Vt primùm 1.17
Vt,pro quàm, uel quantùm ibidem
Vt , pro quippe , ſeu utpote 2.28.36.& 54
Vt quia 2.37
Vt quòd *ibidem*
Vtroque uerſu 2.8
Vuaccus 1.11
Vuæ præcoces , & ſerotinæ 4.107
Vultus 4.13

Z

Zeugma 3.24
Vtrum 1.13
Vt,ſuperlatiuo iunctum 1.15
Vt tamen,abijcitur ab oratione 2.40

FINIS.

ERRATORVM CORRECTIO

Reliqua , ſi quæ fuerint , diligens Lector per ſeſe corrigere poterit.

pag.15. De hoc nomine ludicrum.hoc deeſt in prin. cap.3. 31. De hac ſoluti naue in margine.ſolutili, prætera,præterea 35. Αιτῶν Αυτῶν *44. in recte modo : recto 55. aut uquam Quā 57. Iuſtini. Iuſtiniani 60.* ὀφείοντα *ideſt , Idem. 68 Nam quidam adhæret. quiddā 233. obſcœnum quidā . quiddā 333.* ποητλὼ ποιητὴν. *333. Mollis illæ educatio illa.323*